BIBLIOTECA NAZ.
141
N
19
NAPOLI

BIBL. NAZ.
VITT. EMANUELE III
141
N
19
NAPOLI

V. M. t

DE REBVS, EMMANVELIS REGIS LVSITANIÆ INVICTISSIMI VIRTVTE ET AVSPICIO GESTIS LIBRI DVODECIM.

Auctore Hieronymo Oſorio
EPISCOPO SYLVENSI.

OLYSIPPONE.
Apud Antonium Gondiſaluũ Typographum.
Anno Domini. M. D. Lxxj.
CVM PRIVILEGIO REGIO.

EGo Frater Bartholomæus Ferreira de mandato Clariſsimi Principis Henrici, Luſitaniæ Cardinalis, ſupremi Inquiſitoris, necnon & egregij ſanctæ ac generalis Inquiſitionis Senatus, perlegi opus reuerendiſsimi domini Hieronymi Oſorij Epiſcopi Syluenſis: in quo res geſtas Emmanuelis Regis inuictiſsimi, & incredibiles victorias, quas de hoſtibus reportauit, elegantiſsimo dicendi charactere, numeroſo ac ſonoro ſtylo, varietate ſententiarum, iuxtà & grauitate, arte præterea ac doctrina, proprietate, copiaque verborum, duodecim libris abſoluit. Omniaque inueni conſona fidei catholicæ, & Chriſtianæ pietatis plena. Quare dignum opus eſſe exiſtimo, quod Prelo mandetur. In cuius rei fidem in frõte libri ſubſcripſi, iuxta decimam regulam ſacri Concilij Tridentini. Octaua die Septembris. 1571.

Frater Bartholomæus
Ferreira.

Archiepiſcopus Olyſippon.

CLARISSIMO, ET SANCTISSIMO PRINCIPI HENRICO, SANCTÆ ROMANÆ ECCLESIAE CARDINALI HIERONYMVS OSORIVS EPISCOPVS SYLVENSIS.

S. D.

ET SI eà mente ſum, vt vix quidquam arbitrer eſſe hiſtoria vel ad prudentiam comparandam vtilius, vel ad virtutem excitandam vehementius, vel ad ſananda reip. vulnera ſalutarius, vel ad oblectamẽtum vitæ iucundius: & ab amicis meis ſæpius admonerer, vt res noſtrorum hominum literis latinis illuſtrarem, ab eo tamen ſtudio vehemẽter abhorrebam. Nam cùm alia multa me ab eo deducerent, tum duo præcipue deterrebant. Vnum erat fidei faciendæ difficultas, alterum offenſionis concitandæ periculum. Si enim fidem non facerem, erat mihi vanitatis infamia ſubeunda: ſi vero quorundam ambitioni minime ſatisfacerem, odium in me acerbum & immane concitandum. At, vt eſt captus hominum, id plerumque euenire cernimus, vt tantum quiſque credat, quantũ ſe viribus aut ingenio præſtare poſſe confidit. Quidquid vero communem vſitatę virtutis & induſtrię modum ſuperat, id nullo modo prorſus admittit. Contrà verò, qui nullum modum ambitioni ſtatuunt, ęgerrime patiuntur, ſi eorum gentiles minime fuerint immodicis laudibus illuſtrati. Quod cùm apud alias nationes fieri ſolitum ſit, tum apud Luſitanos tantam plerumq; offenſionem hiſtoriæ ſcribendæ munus affert, vt omnium tela in eum, qui tantum facinus audet, adhæreſcant. Id quidem non ita pridem ſatis experti ſumus in hiſtoria, qua Damianus Goëſius res virtute & auſpicio, & incredibili felicitate Emmanuelis Regis inuictiſsimi Patris tui geſtas patrio ſermone complexus eſt. Res, inquit ille, maiorum meorum non perinde, atque illorum merita poſtulabant, exornauit. Alius verò, labem generi noſtro, & antiquo ſplendori nobilitatis aſperſit. Alius poſtremò, hoc aut illud, quod erat ad laudem noſtri nominis inſigne, prætermiſit. Quod ſi hominis prudentis eſt, alienis periculis admoneri, hoc vno certè exemplo potuiſſem ancipitem ſcribendi euentum perhorreſcere. Aliud etiam incommodum accedebat, quòd eram ipſe, vt officium meum me facere admonebat, rebus diuinis pro mea parte tractandis & explicandis intentus: neque cõuenire arbitrabar, vt à cœlo deductus, terras nimis intuerer, hoc eſt, vt diuina, dum res humanas illuſtrare conor, intermitterem. Sed quo plura me impediebant, ne ſcribendæ hiſtoriæ munus attingerem, eo cla-

rius cerni poterit animus meus, ſtudio ardentiſsimo tui nominis & amplitudinis inflammatus. Nam cùm tu me per literas, non quidẽ imperio cogeres (quod facere pro iure tuo potuiſſes) ſed, quæ tua excellens atque planè diuina benignitas eſt, amice rogares, & moneres, vt Regis patris tui hiſtoriam ſcriberem, illiusque nomen apud exteras nationes latinis literis ab obliuione vindicarem, me continere non potui, quin id munus continuo ſuſciperem. Vt autem id facerem, multa me ſimul inuitabant. Primum enim voluntatem tuam nullo modo poterã ſine crimine impietatis aſpernari. Deinde indigniſsimum arbitrabar, Emmanuelis nomen apud Luſitanos tantùm, & non per omnes reip. Chriſtianæ nationes cum omnium admiratione vagari. Tum etiam id mihi acres ſtimulos admouebat, quòd in hoc opere non tam res humanas, quàm diuinas explicandas ſuſcipiebam. Vt enim Emmanuel diuino conſilio ad regiam amplitudinem euectus fuit, ita quæ deſignauit, quæ molitus eſt, quæ imperio illius geſta ſunt, ad Dei benignitatem referenda ſunt, multæque res admirabiles præſentis numinis viribus adminiſtratæ, ita vt ei, qui fidem illis habere noluerit, perfidiæ & impietatis ſuſpicio recipienda ſit. Vt autem id facilius exequi poſſem, Damianus Goës præſtitit. Is enim magno labore, vigilãtia, & induſtria ea ex quamplurimis epiſtolis & commentarijs eruit, & monumentis ſuis memoriæ commẽdauit, quę ego minime potuiſſem ſine ſummo otio perſcrutari. Multa etiam ex aliorum ſcriptis & ſermonibus accepta memoria cõtinebam, quę minime ſilentio prætereunda iudicaui. Sed quia in his libris noſtros homines aliquando Luſitanos, aliquando vero Portugalẽſes appellare ſolemus, huius varietatis breuiter reddenda ratio eſt. Portugaliæ nomen, vt Andreas Reſendius vir doctiſsimus aperte demonſtrat, à portu Cale (ſic enim appellabatur olim oppidũ ignobile, quod Durio flumini imminebat) ductum fuit. Cale namque erat in colle ſitum. Portus autem piſcationis gratia frequentari cœpit. Eam vero commoditatem hominum multitudo ſequuta, vndique confluxit, vſque eo, dum ciuitas opulentiſsima fieret, quæ Portugalia deinde nominari cœpit. Inde vero totum regnum nomen obtinuit. Continet autem Portugaliæ regnum non exiguam, vt Paulus Iouius parum conſiderate dixit, antiquæ Luſitaniæ partem, ſed valde magnam. Pars enim Luſitaniæ, quæ ad regnum Portugaliæ pertinet, & fluuijs Ana atque Durio continetur, plus trecentis & viginti paſſuum millibus in longitudinem patet. Adijcitur deinde Callæcia Bracarẽſis à Septentrione, quæ Durio & Minio definitur. Ad ortum vero Solis ſunt aliquot etiam ciuitates trans Anam, quæ Portugaliæ regno continentur, ita, vt ſit non minus è Callęcia & Bętica Portugaliæ finibus adiectũ, quàm ex antiqua Luſitania detractum. Quod ſi Portugaliæ nomen ex vno oppido fuit temporis progreſſu in totum regnum deriuatum, ſimili ratione conſentaneum fuit, vt ex tam magna Luſitanię parte, Luſitaniæ nomen in totum regnum duceretur. Quo minus igitur vtroque nomine vtamur, interdictum nobis minime puto. Sed hoc non magni refert. Illud,

lud, quod eſt præſentis operis, hortor & admoneo omnes, qui hos libros euoluerint, vt animis ſecum reputent, quàm variæ res & vehementer admirandæ ſint à noſtris hominibus intra ſex & viginti annos (tot enim, aut paulo plus, hæc hiſtoria continet) effectæ: quæ maria, quæ litora, quæ regiones exploratæ, quæ bella contra Reges potentiſsimos inuicta virtute geſta, qui terrores neglecti & contempti: vt intelligant, non eſſe tantarum rerum laudem hominibus, ſed Deo, qui præſentiam ſuam noſtris ſæpenumero declarabat, ſumma ratione tribuendam. Quod tum multo clarius apparebat, cùm interdum ſic eueniebat, vt ipſi Luſitani ſibi nimium præfidentes ab hoſtibus eiſdem vincerentur, vt intelligerent, inanes & irritos hominum conatus fore, qui non fuerint cœleſti præſidio ſuffulti. Vt autem hinc, ſic enim ordo rerum flagitat, exordium capiamus:

IOANNES, hoc nomine ſecundus, Portugaliæ Rex, cùm lento atque diuturno morbo langueſceret, contulit ſe in extremam Luſitanię partem, ad Auſtrum pertinentem, Oceano ex ea parte definitam, quam nunc Algarbium appellant, vt aquis calidis admodum ſalubribus morbum depelleret. Erumpunt autem aquę illę in conualle, non amplius ſex aut ſeptem milliarijs à mari disiuncta, è ſilice, & reliquis balneis, quę ſunt in Luſitania, ſummo omnium conſenſu pręferuntur. Eo tamen remedio fruſtra tentato, factum eſt, vt morbus indies ingraueſceret. Nec abfuit ſuſpicio, Ioannem lento veneno, quod imprudens hauſerat, paulatim intabuiſſe. Itaque cùm mortem appropinquare ſentiret, in Algarbij oppido, quod Aluor appellant, & multi Portum Hannibalis eſſe putant, teſtamentum fecit, quo Emmanuelem, qui illi frater patruelis erat, hęredem inſtituit: ad quem regnum, quanuis Ioannes inteſtatus obijſſet, erat iure peruenturum. Erat enim Emmanuel Fernandi filius. Fernandus verò erat Germanus frater Regis Alfonſi, cuius Alfonſi Ioannes filius extitit. Cum igitur Ioannes nullum filium ex vxore legitima ſuſceptum haberet (Alfonſus namque vnicus illius ex vxore Leonora filius in adoleſcentię flore Scalabi, quę ciuitas nunc appellatur Sanctarena, ex equo incitato proiectus, mortem obierat) neceſſe erat, vt Emmanuel regni hęreditatem cerneret. Georgius namque Ioannis filius, propterea quod nothus eſſet, quanuis illius mater fuiſſet valde nobilis, legibus & inſtitutis regni heres eſſe non poterat. Hoc tamen quod erat Emmanueli iure debitum, fuit ſumma Ioannis ipſius voluntate comprobatum. Emmanuelem enim non tàm propter ſanguinis

propinquitatem,quàm propter Regiæ virtutis indolem,quam in illo cernebat, egregiè carum habebat, & quibuſcunque poterat ornamentis, illius dignitatem amplificabat. Accedebat,quòd vxor illius Leonora,ſingulari virtute, pietate,atque religione fœmina,Emmanuelis ſoror erat,fratremque amore ſingulari proſequebatur. Teſtamento facto,& ſacris omnibus,quæ ad animum expiandum pertinebant, rite procuratis, ita exceſsit è corpore Ioannes, vt in illa extrema vitæ perfunctione, inſitæ virtutis & pietatis inſignem ſignificationem daret. Fuit enim vir ille clarus & excelſus, infeſtus improbis, bonis propitius, iuſtitiæ cupidus, & in omni genere virtutis admirandus. Erat præterea acer & ſtrenuus, & in re militari non pauca dederat egregiæ fortitudinis & induſtriæ documenta. Tantaque erat illius animi magnitudo, vt quanuis corpore in patria conſiſteret, mente tamen orbem terrarum peragraret, multaque animo frequenter agitaret,eaque moliretur, quæ ſi non fuiſſet immatura morte ſublatus, nomen illius clariſsimum reddere potuiſſent. Fortes viros amabat,vſque adeò, vt quidā reliquas vitæ maculas nomine virtutis militaris eluerent. Ignauos autem atque deſides ita contemnebat,vt homines non duceret. Perfecit autem, vt qui magnis opibus inſolentius efferebantur, illius in vindicando ſeueritatem pertimeſcerent: & qui propter humilitatem obnoxij erant iniuriæ, præſidio illius vitam ſecure traducerent. Attulit ille quidem multis viris nobilibus necem, & Principes etiam ſibi coniunctos interfecit, quos animaduertebat aut parum obſequentes eſſe, aut perniciem in illum machinari:ſed id niſi feciſſet, neque Regiam dignitatem tueri, neque vitam conſeruare potuiſſet. Valebat multum ingenio, plurimaque ab illo argutiſsime dicta referuntur,ex quibus intelligitur,quantum illius acumen extiterit. In Regum conſilijs, de quorum fide dubitabat, explorandis, erat mira quadam ſagacitate præditus:multoſque viros primarios multis in locis beneficijs ſibi arctiſsimè deuinctos habebat, per quos omnia, quæ Reges in illum moliebantur, multo antè,quàm ei nocere poſſent, cognoſcebat,vt eorum conſilijs obſiſteret. Populi non tam illum vt Regem verebantur, quàm vt parentem amabant. Eorum enim commodis animo patrio conſulebat. Hæc autem illius ſententia merito laudari ſolet, cùm diceret, ſibi non tam propoſitum eſſe, vt operis hominum ad aurum quærendum abuteretur, quàm vt aurum quæreret, vt opibus ſuis hominum inopiam ſubleuaret. Cùm accepiſſet, eſſe volucrem, quæ roſtro pectus dilacerat, vt pullos ſerpentum morſibus exanimatos ſanguine ſuo profuſo in vitam reuocet, eiuſdem volucris imaginem ſuis inſignibus adiungendam curauit, vt oſtenderet, ſe eſſe paratum pro ſuorum ſalute ſanguinem ſuum profundere. Ex omnibus tamen virtutibus, quibus illum præditum fuiſſe commemorant, nulla fuit admirabilior ſingulari quodam pietatis & religionis ſtudio, quo mirificè flagrābat. Nunquam enim eum neque turbulenta negotia, neque coniurationes contra illum factæ, neque malorum omnium

mnium tempeſtates à rebus diuinis ſumma cum religione procurandis abſtraxerunt. Is denique Princeps fuit, vt merito videatur illius nomen ſempiterna memoria celebrandum. Illo mortuo, fuit ſumma cum celeritate ad Emmanuelem nuncius allatus: quem cum tam multis lacrymis accepit, vt ſatis appareret, eum non tam regni hæreditate lætari, quàm ex morte Principis optimi, & ſibi coniunctiſsimi dolorem excipere. Erat autem Emmanuel eo tempore annos natus viginti & ſex, & Salatiæ ſe continebat, in quo tunc oppido Regina Leonora ſoror illius, atque Ioannis vxor, morabatur. Ibi igitur more & inſtituto maiorum fuit Emmanuel Rex ſolenni ritu omnium conſenſione declaratus. Quod quidem munus ſibi non ſegniter obeundum exiſtimauit. Erat enim & ingenio, & ſtudio, & diſciplina vigilantiſsimus. Itaque cùm multa confeſtim regno ſalutaria inſtituiſſet, tum nihil ſibi maiore cura faciendum arbitratus eſt, quàm vt omnium ordinum conuentum ageret. Salatia igitur diſcedens, Montem maiorem profectus eſt, quæ ciuitas eſt in colle edito ſita trans Tagum, & Ebora circiter viginti millia paſſuum diſtat. Eò igitur regni Proceres, & Antiſtites, & ciuitatum Legatos per literas euocauit. Eo fuit ad illum deductus Georgius Ioannis Regis filius, cuius paulo ante fecimus mentionem, qui tunc decimum & quartum annum agebat: quem Rex tam amanter atque cum tanto fletu complexus eſt, vt facillime, quanta fide & amore Ioannem fuiſſet in vita proſequutus, cerni poſſet. In illo autem comitatu, qui Georgiũ ſtipabat, facile reliquis & militari gloria, & vrbanitate Iacobus Almeida, qui tunc in Portugalia pro Magiſtro Hoſpitalenſis ordinis eidem religioni præerat, excellebat; multumque apud Ioannem gratia & authoritate potuerat. Eum vero Ioannes moribus eiuſdem filij regendis præfecerat, vt is ſub tali pædagogo artes illo loco dignas perdiſceret. Hic igitur cum Georgio, quem dextera tenebat, flexis de more genibus, cum eſſet vterque habitu lugubri deformatus, hanc orationem habuit. Rex Ioannes, qui tibi patruelis frater natura fuit, amore autem germanus, mihi ſignificauit moriens, ſe cùm animo æquiſsimo è vita diſcederet, vna tantùm cura ſolicitari, quod hunc filium in ſolitudine & orbitate relinqueret. Eam tamen ſolicitudinem eo ſolatio, quo vtebatur, alleuari, quòd veniret illi in mentem, quàm ſingularis eſſet benignitas tua, quàm gratus animus, & quàm ad omnes regiæ virtutis laudes ſtudio & voluntate propenſus. Præcepit deinde mihi, vt ſuo nomine te rogarem, & obſecrarem, ſi is te in filij loco dilexiſſet, ſi muneribus omnibus, quibus potuit, affeciſſet, ſi nullum tui ornandi locum prætermiſiſſet, vt tam egregiæ in te voluntatis memoriam retineres, & parem voluntatem huic ſuo vnico filio, quem omni reliquo vitæ præſidio deſtitutum relinquebat, redderes, & cogitares, quid ille, ſi tibi fuiſſent nati filij, eis facturus fuiſſet, ſi ita accidiſſet, vt tu ante illius obitum è vita migrares. Præterea hoc etiam mihi in mandatis dedit, vt hunc illius filium frequenter admonerem, vt te ſemper vnice coleret, & obſeruaret,

tibique in omnibus rebus obtemperaret, in eoque pugnaret, vt à nemine fide, amore, ſtudio erga te ſuperari poſſet. Quò enim te propius ſanguine attingebat, eò magis conuenire, vt obſeruantia & pietate erga te omnibus antecelleret, nec in vllo in amplitudinem tuæ dignitatis officio ſe vinci pateretur. Hæc quidem ille mihi vt facerem imperauit. Ego vt officio meo fungar, illius filium in hac tam tenera, vt vides, ætate, tali parente orbatum tibi nomine illius trado, natura & genere propinquum, caſus acerbitate pupillum, voluntate ſupplicem, conditione famulum, vt eum in fidem tuam recipias, & ornes, & augeas: vt ſic tandem cognoſci ab omnibus poſsit Regius iſte animus, in referenda gratia, & beneficiorum memoria conſeruanda diligentiſsimus. Quod ſi, vt confidimus, feceris, ab omnibus laudem admodum grati atque magnifici Principis conſequeris: multoque arctius tibi tuorum omnium voluntates hac tam inſigni probitatis ſignificatione deuincies. Hac Almeidæ oratione adeò fuit Emmanuelis mœror excitatus, vt cum dare reſponſum vellet, lacrymis & ſingultu ſpiritus illius impediretur. Itaque breuiſsima oratione declarauit, ſe Georgium in loco filij habiturum, tantiſque illum beneficijs ornaturum, vt intelligi poſſet, quantum Ioannis nomen & memoriam conſeruari, atque propagari cuperet. Hac Regis oratione omnes Proceres, qui aderant, non mediocriter lætati, ad illum adeuntes gratias egerunt, illiuſque manus oſculati ſunt. Hæc autem non indigna commemoratione arbitrati ſumus, vt poſſet & Ioannis probitas cognoſci, quæ tanta fuit, vt neque imperij magnitudine potuerit hæres illius adduci, vt facile deſiderium illius leniret: & ſimul Emmanuelis natura perſpiceretur, quæ tam excellens extitit, vt neque tantis opibus improuiſo oblatis efferri, aut humanitatis obliuiſci potuerit. Facit enim inſita in pleriſque cupiditas, vt etiam in minime dubia hæreditatis poſſeſsione, quam mortuis parentibus aſſequuntur, animi lætitiam, mœrore ad tempus ſimulato, tegere vix poſsint. Quod eò intemperantius in regni hæreditate fit, quo regiæ opes maiores & ampliores ſunt, & ad animum de ſtatu mentis deijciendum, ſi virtutis præſidium non adſit, magis efficaces. Cum vero regiæ dignitatis amplitudo præter opinionem alicui defertur, tanta vi plerunque iactatur animus, vt à mente & ratione deferatur. At Emmanuel ſe regni hæredem fore minime ſuſpicari poterat, cum & fratres illius viuerent, qui eum ætate antecedebant, & Alfonſus Ioannis Regis filius in vita maneret, & ipſe Ioannes filios gignere per ætatem poſſet: erat enim annos natus quadraginta, cum mortuus eſt. Qui tamen omnes diuino conſilio, vt multi iudicabant, morte ſublati ſunt, vt Emmanuel regnaret. Poſtquam verò omnes regni Ordines conuenere, inſtituit Rex quædam de ſententia omnium, qui aderant, ad regni ſtabilimentum neceſſaria. Inde etiam miſit, qui Regi Fernando & Iſabelæ Reginæ, qui tunc in Caſtellæ & Aragoniæ regnis cum ſumma dignitate & exiſtimatione

regnabant, de ſua ſucceſsione nunciaret. Per id tempus Aluarus, Fernandi, Ducis Brigantini, qui propter perfidiæ ſuſpicionem fuerat capitali ſupplicio affectus, frater, in Caſtellæ regno verſabatur, & ſummum apud Reges locum obtinebat. Aluarus autem is erat, ad quem nulla facinoris ſuſpicio pertineret. Sed cum fratrem ſupplicio mactatum animaduerteret, integris rebus ſuis è Luſitaniæ finibus exceſsit. Rex autem Ioannes illi præſcripſerat, ne in Caſtella ſedem vllo pacto collocaret. At is Fernandi & Iſabelæ vxoris probitate & magnificentia deuinctus, qui multum illius virtuti atque prudentiæ tribuebant, in eorum Regnis locum exilio voluntario delegit. Et ne Regis Ioannis præſcripto parere cogeretur, omnes res ſuas, quas in Luſitania poſſederat, voluntati illius permiſit. Hunc vero Aluarum, & filios Ducis, qui poſt patris necem in exilium ſe voluntate ſua contulerant, Rex Emmanuel per eundem Legatum benigne inuitauit, vt in patriam redirent. Fore ſi id facerent, vt eos quibuſcunque rebus commodè poſſet, ornaret. Alterum deinde Legatum Romam miſit, qui Alexandro Pontifici Maximo, qui tunc fuerat ad illud ſummum faſtigium dignitatis euectus, nomine illius fidem obligaret, totumque Portugaliæ regnum, vt Chriſtianum Principem facere oportebat, voluntati Pontificis ipſius addiceret. Quod vt cum maiore dignitate fieret, Georgium Coſtam Luſitanum Cardinalem, hominem authoritate ſumma præditum, per literas rogauit, vt nomine illius hoc officium exequeretur. Cardinalis igitur Emmanuelis nomine Romæ fidem publicè dedit, Emmanuelem ſemper in Pontificis obſequio futurum, & fidem per omne vitæ ſpatium erga ſanctam Romanam Eccleſiam ſummo ſtudio retenturum, & pro illius ſanctitate, quoties opus ita fuiſſet, pugnaturum. Fuit hæc fidei reſtificatio Pontifici valde grata, literasque Regi ſatis amanter ſcriptas dedit, eique de regni ſucceſsione gratulatus eſt. At Emmanuel interim in regni negotijs expediendis vigilabat. In primis autem donationes omnium rerum, quas Ioannes moriens multis donauerat, benigne confirmauit: quamuis multi ex illis, qui tunc ab illo fuerant affecti beneficijs, magis digni ſupplicio, quàm beneficio viderentur. Satis enim apparet, eos, qui dum Princeps extremum ſpiritum edit, ab eo ſummo ſtudio contendunt, vt ſibi aliquid largiatur, quod dum ille ſanus atque valens erat, impetrare non poterant, nunquam ſe quidquam de fide Principi debita, ſed de ſua ipſorum vtilitate cogitaſſe. Quid autem præterea tam inſidioſum, quàm eo tempore, quo propter mortis acerbitatem mens Principis oppreſſa eſt, captare tunc illius imbecillitatis occaſionem, vt ab eo, à quo iam fuerant multis cumulati beneficijs, id extorqueant, quod non eſt auaritiæ, ſed fidelitati debitum? Quid vero tam inhumanum, quàm in ipſius Regis morientis aſpectu, nec ipſius iuſtiſsimi doloris ſenſu, nec vlla humanitatis ratione ab immanis cupiditatis ſtudio reuocari? Accedit præterea, quod eo tempore Rex,

qui hominum poſtulata, quanuis iniuſta ſint, minime repudiat, non de ſuo quidquam, ſed de alieno videtur elargiri. Ea namque donat, quibus iam vti non poteſt. Reddit deinde ſucceſſori multò difficiliorem adminiſtrandi Regij muneris rationem. Regiam enim Gazam, quæ eſt fons Regię benignitatis, exhaurit. Ea poſtremò concedit, cùm neque hominum merita, neque vllam iuris vſitati rationem expendere poteſt. Quotus enim quiſque eſt, qui in oculorum tetra caligine, in crebro anhelitu atque ſingultu, in totius corporis ſudore, in intercluſi ſpiritus anguſtijs poſsit cuiuſque dignitatem exactè perpendere? Illi igitur, qui eo tempore, quo Principis animus eſt oratione confirmandus, ei tam grauem moleſtiam exhibent, & inſtāt, & vrgent, & quodammodo vim adhibent, vt interruptis atque morientibus vocibus regni opes effundat, odio certe digni ſunt, & non eiuſmodi beneficijs. Emmanuel tamen ne videretur optimi Principis acta reſcindere, non modo reliqua Ioannis beneficia, quæ fuerant iudicio tributa, ſed etiam fraudulenter erepta confirmauit. Totum deinde animum ad ius adminiſtrandum applicuit. In eos magiſtratus, qui perperam corrupti pecunia iudicabant, acriter animaduertit. Iis qui leuioribus criminibus erant alligati, leuiores etiam pœnas impoſuit. Illos vero, qui bene & incorrupte iudicia faciebant, pro dignitate cuiuſque remunerauit. Iudicum deinde numerum auxit, vt omnes controuerſiæ facilius dijudicari poſſent. Ipſosque maioribus ſtipendijs affecit, ne inopia cogerentur ab æquitate diſcedere. Tùm in omnes regni partes, viros iuſtitiæ opinione præſtantes cum ſumma authoritate miſit, qui ſcelera vindicarent, & flagitiorum omnium, quoad fieri poſſet, ſtirpes euellerent. Vectigalium deinde rationem diligenter habuit. Videbat enim, vbi regni opes miniſtrorum negligentia dilabuntur, aut quæſtorum auaritia diripiuntur, aut ſumptibus minime neceſſarijs exhauriuntur, ibi regni ſtatum conſtitui non poſſe. Nec enim bellum geri, neque pacem conſtitui, neque ius adminiſtrari commode licet, vbi Regis pecunia, quæ debet eſſe publicæ ſalutis inſtrumentum, aut à priuatis auertitur, aut ab ipſo Rege ſine vllo fructu conſumitur. Vt autem humanitas illius in omnes conſtaret, Iudæos in libertatem aſſeruit. Quod vt intelligi poſsit, qua ratione illi ſeruitute oppreſsi fuiſſent, non erit alienum, rem, quemadmodum geſta fuerit, explicare.

Judei

Fernandus & Iſabela Caſtellæ Reges cum exploratum habuiſſent, per Iudæos, qui in illorum ditione erant, ſcelera nefaria contra religionis noſtrę ſanctitatem conflari, omnes illos in exilium eiecerũt. Hoc autem factum fuit Anno à Chriſto nato. M.cccc.lxxxij. quidam vero ex illis numine diuini Spiritus illuſtrati, ad Chriſti ſe cultum & fidem contulerunt. Alij autem ne fundos, & ædes, & reliqua bona relinquere, vel tempore alieno vendere cogerentur, ſe Chriſti religionem profiteri ſimularunt. Reliqui omnes in exilium pulſi ſunt. Cum vero alij in alias partes diſiecti fuiſſent, maxima eorum pars à Ioanne Rege ſub certis conditionibus impetrauit, vt in Portugalia tempore aliquo definito conſiſteret.

Conditiones

Conditiones autem potiſsimæ fuerunt, vt octonos aureos ſinguli Regi perſoluerent, & intra certum tempus è Portugaliæ finibus emigrarent: quod ſi poſt tempus illud aſsignatum viſi in Portugalia fuiſſent, libertatem amitteret: Rex autem tutam nauigandi facultatem volentibus abire præberet. Hac autem ratione Ioannes grandem ſibi pecuniam comparauit, quam aſſeruari diligentiſsimè faciebat, vt poſſet in Africam tranſire. Cupiebat enim bellum acerrimum Mauris inferre: nec id tam gloriæ ſtudio, quàm vt Chriſti religionem & gloriam propagaret. Quod ne faceret, primum quidem caſus acerbi, quibus diu conflictatus eſt, impedimento fuere: poſtremò autem mors omnes illius huiuſmodi conatus compreſsit. Quandiu tamen vixit, ſedulò curauit, vt Iudæis fidem præſtaret, quam dederat. Itaque eis, qui in portubus illi operas nauabant, imperauit, vt agerent cum nauicularijs, vt tolerabili quadam vectura Iudæos in regiones, quas ipſi vellent, tranſportarent. Sanxit prętcrea, ne quiſquam iniuriam illis inferret. Quod longe ſecus factum eſt. Mercatores enim, & nauicularij, qui Iudęos in naues ſuas recipiebant, eos in mari multis iniurijs admodum acerbe diuexabant. Vecturæ enim pretio, quo depacti fuerant, minimè contenti, quacunque ratione poterant, multo maiorem pecuniam ab inuitis exprimebant: & de induſtria diutius, quàm opus erat, vagabantur, multiſque erroribus homines miſeros ludificabant, vt conſumpto omni commeatu, cogerentur ab eis victum emere. Pretium vero, quod rebus ſuis conſtituebant, erat eiuſmodi, vt eo perſoluto, Iudæi nudi & inanes relinquerentur. Accedebat, quod nuptis mulieribus atque virginibus vitium per vim inferebant, & viros intolerandis contumelijs afficiebant: Chriſtianique nominis, quod vſurpabant, obliti, in omni genere immanitatis atque perfidiæ verſabantur. Iudæi qui in Portugalia remanſerant, partim tam atrocis iniuriæ metu perturbati (nec enim id tam obſcurum eſſe poterat, vt non aliqua ex parte fama tantarum cladium ad aures eorum perueniret) partim quòd inopia impediti, minime potuiſſent ea, quæ erant ad nauigandum neceſſaria, intra tempus illud emere, cùm tempus interim illis conſtitutum elaberetur, libertatem amiſere. Qui igitur ſeruum Iudæum habere cupiebat, eum à Rege poſtulabat. Rex autem eorum precibus cedebat, quos animaduertebat eſſe miti clementique natura præditos, ne Iudæi duriore, quàm par eſſet, dominatu premerentur. Hoc autem accidit paulo ante Ioannis mortem. Ea tamen apud omnes, qui ſenſus illius nouerant, ſuſpicio conſiſtebat, vt crederetur, ſi ille diutius vixiſſet, omnes eos fuiſſe benignitate illius ſub aliqua conditione liberandos. Hæc erat Iudæorum, qui in portugalia morabantur, conditio, cum Emmanuel regnare cœpit. Qui videns illos non ſponte ſua contra fœdus in Portugalia poſt tempus à Ioanne præſtitutum remanſiſſe, omnes liberos eſſe iuſſit. Hoc illi beneficio permoti, ei magnum argenti pondus obtulere: quod accipere noluit. Statuerat enim gentem illam beneficijs paulatim ad ſtudium

dium Chriſtianæ pietatis allicere. His & alijs multis negotijs commodè atque ſapienter expeditis, mentem continuo ad bellum Africanum contulit. Ex quo enim tempore Ioannes, hoc nomine primus, Septam vrbem Mauritaniæ munitiſsimam, in ora maritima freti Gaditani ſitam, virtute & opibus expugnauit, nunquam Reges, qui deinceps ſucceſſere, paſsi ſunt, bellum contra Mauros ſuſceptum diu intermitti. Rex Alfonſus, Ioannis primi nepos, atque Ioannis ſecundi pater, Tingi ciuitatem cum Arzila, quæ non procul Tingi aberat, ſimiliter bello cepit. Ioannes autem poſt patris obitum, quanuis fuiſſet duriore fortunā conflictatus, & multis & varijs curis implicitus, ſemper tamen inuicto animo in illius belli adminiſtratione permanſit. Emmanuel horum veſtigijs ingreſſus, eodem animo belli curam ſuſcepit. Itaque vrbes Mauritaniæ, quæ erant noſtris præſidijs munitæ, maioribus opibus firmauit, firmioribusque præſidijs cinxit, maximum commeatum & plurima inſtrumenta bellica in eas importari præcepit. Auxit præterea militibus ſtipendium, & duces item muneribus amplioribus ornauit, vt his beneficijs excitati, confidentius & acrius dimicarent. Quia vero cernebat, caput belli feliciter adminiſtrandi in vera religione conſiſtere (Deus enim eſt, qui robur & mentem, qua victoria paratur, donat, & qui mentem & vires eripit illis, quos peruertere ſtatuit) præter alia præmia, quibus ſacerdotes, qui ſacra militibus in Africa miniſtrabant, affecerat, ſtatuit, vt decumam omnium tributorum, quæ Mauri vectigales ei ex fœdere perſoluebant, quotannis acciperent. Dum hæc ab illo geruntur, Ferdinandus & Iſabela Reges Legatos ad illum mittunt, qui illorum nomine ei gratulationem de regni hæreditate ſignificarent: Et poſtularent præterea, vellet cum eorum filia, nomine Maria, matrimonio copulari. Poſtremò ab illo enixè contenderent, vt filios Fernandi Ducis Brigantini, qui adhuc in exilio viuebant, in patriam & in omnes amiſſas opes reſtitueret. Hanc legationem Emmanuel ſibi admodum iucundam accidiſſe demonſtrauit, Legatiſque dixit, ſibi nihil gratius eſſe poſſe, Regum clariſsimorum in ſe tam propenſa voluntate. Quod vero ad matrimonium adtinebat, non eſſe ſibi in animo prius vxorem ducere, quam regni ſtatum conſtitueret. Hoc autem dicebat, non quòd illorum Regum affinitatem ſibi parum commodam arbitraretur, ſed quòd Iſabelam eorum filiam natu maiorē, quæ fuerat Alfonſo Ioannis filio nupta, vxorem habere mallet: quanuis mentē ſuam tunc minime aperiret. De Fernādi vero filijs ſibi curæ futurum affirmauit, vt Regibus ſatisfaceret. Hoc eodem tempore fuit certior factus, Ioannem Meneſium, qui Arzilæ præerat, fuiſſe de Mauris inſignem victoriā conſequutum. Res autem ad hunc modum geſta fuit. Vaſcus Coutinus Dynaſta Borbēſis, Arzilę præfectus erat, cuius nomen cū ad Ioannem delatum fuiſſet, coactus fuit in Portugaliā redire, vt Regi ſe purgaret. Prępoſuit interim Arzilę Rodericum Coutinū, qui dum ille abeſſet, Ducis officio fungeretur. Fecerat autem Rex Ioannes inducias cum Rege Feſſenſi. Barraxa verò

rò & Almandarinus, qui multum inter Mauros potentia & opibus excellebant, hoc induciarum fœdere minime aſtricti fuerant, eo quod nondũ eſſent ſub Feſſenſis Regis imperio. Itaque maxima manu cõparata, in Arzilæ fines inuadunt, neque mediocrem vaſtitatem efficiunt. Rodericus Coutinus cum ijs copijs, quas habebat, illis occurrit. Fuit acriter vtrinque dimicatum. Prælium tamen hunc exitum habuit, vt Coutinus hoſtium multitudine oppreſſus, cum multis occumberet. Hac ſtrage nunciata, Ioannes Rex miſit continuò Arzilam Ioannem Meneſium, virum ſingulari virtute præditum, cum imperio, vt noſtrorum animos aduentu ſuo confirmaret. Cum autem quidam Mauri ſtipendiarij propter hoc incommodum noſtris illatum rebellarent, neque tributũ, quod ex fœdere Ioanni Regi debebant, ſoluere vellent, nihil ſibi Meneſius prius faciendum ratus eſt, quàm vt illorum ferociam annis atque virtute comprimeret. Quod vt commodius faceret, poſtulauit per literas à Lupo Azeuedio, qui tunc Tingitanæ ciuitati præerat, vt ſibi aliquot equites in auxilium mitteret. Miſsit ille equites quinquaginta, quibus præfecit Petrum Leitanum, qui Tingi ductor anteſignanis erat, qui nocte in locum, quem Meneſius dixerat, ire maturauit. Meneſius Arzila centum & quinquaginta equites eduxit. Coniunctis in eodem loco cum Leitano copijs, in pagum, qui præcipue fidem fregerat, iter ſuſcepit. Ne autem præſentiri illius aduentus poſſet, ſic equites inſtruxit, vt agmine tenuiſsimo, eaque de cauſa longiſsimo progrederentur. Vno namque filo (ſic enim appellant) vnus alium ex interuallo ſequebatur, ita tamen, vt ordo incuria hominum interrumpi non poſſet. Magno autem ſilentio, cum diluceſceret, pago appropinquauit, vt improuiſo hoſtes adoriretur. Sed accidit, vt eodem tempore Barraxa & Almandarinus cum Muzza & Acobo, qui multum etiã viribus pollebant, eos Maurorum pagos, qui noſtrarũ partium erant, armis aggredi cõſtituerent. Habebãt autem ſub ſignis duomillia equitum, & pedites octingentos. Cum autem hoc Meneſius accepiſſet, vt certior eſſe de hoſtium cõſilio poſſet, dedit hoc negotium Mauris quibuſdam, quibus in bello ad has artes vti conſueuerat, vt ex inſidijs aliquem ex exercitu hoſtium interciperent, ex quo verum explorate cognoſceret. Illi ſatis impigre imperata conficiunt, atque tres Mauros ad Meneſium pertrahunt, ex quibus cognoſcit, omnia vera eſſe, quæ audierat. Quanuis autem quidam valde illius conſilio repugnarent, in hoſtes tamen incurrere ſtatuit. Eo namque loci res illius erant, vt noſtri non ſine magno ſalutis diſcrimine, & dignitatis imminutione regredi poſſent. Ita multo præclarius eſſe iudicauit, hoſtes nihil tale ſuſpicantes inuadere, quàm ferociter inſequentes arcere. Illud enim hoſtium animos perterret: hoc autem acriores & infeſtiores efficit. Triplicem igitur aciem confeſtim inſtruxit. Primæ Leitanum præfecit, cui quinquaginta illos equites, quos adduxerat, aſsignauit. Secundæ Ioannem Meneſium, Petri Meneſij fratris ſui & Cantagnedienſis Dynaſtæ filium. Huic triginta tantũ equites attribuit, reliquos omnes ſibi in acie tertia reſeruauit.

ſeruauit. Poſtquam vero illos cohortatus eſt, & quid ab illis fieri vellet, admonuit, in hoſtes ire perrexit. Hoſtes noſtrorum audaciam admirabantur, & paucitatem contemnebant. Atque primum triplicem aciem ordinare conſtituunt. Deinde conſilio mutato, vt noſtros obruerent, vna tantùm acie facta propius accedunt. Prima noſtrorum acies vbi tantum agri ſpatium interiectum vidit, quantum ad concurrendum ſatis eſſet, in hoſtes infeſtis haſtis incitatur. Idem Mauri faciunt. Noſtri in principio acriter pugnant: multitudine tamen oppreſſi, cedere paulatim incipiunt, cum Meneſius Iunior ex vno latere in Mauros incurrit: quo facto animus noſtris additus eſt, ſummaque vi reſiſtere contendunt. Hic Ioannes Meneſius diutius minime cunctandum ratus, ſigna inferre iubet, & cum omnibus copijs, quas ſecum habebat, impetum in Mauros fecit: quem illi primum ægre ſuſtinent, deinde pedem referunt, atque tandem ſe præcipiti fuga proripiunt. Noſtri eos inſequuntur, octoque millia paſſuum progreſsi, magnam cædem faciunt, deinde ad hoſtium caſtra diripienda reuertuntur. Fuerunt in eo prælio multi ex hoſtibus capti, multo plures occiſsi, magnaque præda parta: ex noſtris nemo deſideratus. Deinde Meneſius in rebelles pagos exercitum duxit, qui ſuppliciter abiecti, veniam poſtularunt, & omnia quæ debebant ex fœdere perſoluerunt. Itaque re bene geſta, Arzilam redijt, Leitanumque cum parte prædæ remiſit. Cum hoc prælium commiſſum fuit, iam Emmanuel regnabat: & accidit, vt quo tempore ille decumam ſacerdotibus Africæ donare conſtituit, eo fuiſſet Meneſius hanc victoriam conſequutus, adeò, vt multi ſuſpicarentur, eam magis Emmanuelis religione, quàm militum viribus partam fuiſſe. Nondum Emmanuel conſilium dimiſſerat, cum grauis peſtilentia vrbem illam, in qua commorabatur, inuaſit, qua coactus fuit inde diſcedere, & multa, quæ ad regni ſtabilimentum pertinebant, in aliud tempus reſeruare. Anno inſequenti, qui fuit à Chriſto nato. M. cccc. xcvj. cum appropinquaret tempus ſolenni ieiunio conſecratum, Setuualem ſe contulit. Ibi eum ſorores illius, nempe Leonora Ioannis vxor, & Iſabela, quę matrimonium Fernandi Ducis tenuerat, opperiebantur. Rebus autem ſacris illo tempore de more procuratis, & diei illius memoria, quo Chriſtus ſe à mortuis excitauit, rite celebrata, ad regni negotia conficienda ſe rurſus accinxit. In primis tamen Iacobum Fernandi filium, qui poſt illatam patri necem, ſe in exilium, vt dictum eſt, ſponte ſua contulerat, & fratrem illius Dionyſium ſimiliter, & Aluarum eiuſdem Fernandi fratrem, & Sancium Iacobi fratrem patruelem, Alfonſi Faronenſis Dynaſtæ filium, in patriam & honores amiſſos reſtituit. Fuerat autem Alfonſus Sancij pater, frater Fernandi. Hunc autem Sancium voluit Rex vt pro Faronenſis Comitatus titulo, Comes Demirenſis appellaretur. Alios præterea, qui fuerant Ioannis tempore proditionis inſimulati, ab exilio reuocauit: præcipuè tamen in eos, quos memoraui, illius liberalitas illuſtris admodum fuit. Et quia Ioannes quædam illorum bona certis hominibus bene de

rep.me-

rep. meritis donauerat, Emmanuel ne qui ea poſsidebant, de illata ſibi iniuria conqueri poſſent, tantis donis & muneribus eos affecit, vt æquo animo paterentur, ſe bonorum illorum poſſeſsione depelli. Quę quidem magnificentia à multis variè reprehenſa fuit. Non deerant enim, qui dicerent, indignum eſſe, filios eorum, qui fuerant proditionis infamia maculati, tantis beneficijs ornari, & in integrum inconſideratè reſtitui. Alij vero non Regis liberalitatem vituperabant, ſed in liberalitate modum requirebant. Non enim eſſe reip. commodum dicebant, regium patrimonium, quod eſt reip. firmamentum, immodica largitione vno momento temporis exhauriri. Hæc tamen quæ vulgo iactabantur, nullo modo potuere Regem ab inſtituta beneficentia reuocare. Cogitabat enim, aliquos eorum, qui fuerant damnati, non fuiſſe ita multis criminibus euictos, vt ea de cauſa nomen eorum in hominum odio ſempiterno verſari deberet. Præterea verum non eſſe, vt filij parentum ſcelera luerent. Deinde ſororis Iſabelæ mœror aſsiduus eum magis ad benignitatem inuitabat. Videbat enim, nihil optimæ atque præſtantiſsimæ fœminæ poſt viri necem & filiorum exilium accidiſſe, quo mœſtitia & anguore leuaretur. Inſtabat præterea Beatrix illius mater, quę precibus vt Regem obſecrabat, & authoritate vt filium admonebat, vt homines ſibi coniunctiſsimos ſaluos & ornatos eſſe vellet: quod fieri nō poterat, niſi eò vnde deciderant, reducerentur. Non tibi, inquit illa, ſolum regni hæreditas obuenit, ſed etiam matri, & ſororibus, & propinquis, & omnibus denique, qui in te ſpem rerum ſuarum collocatam habent. Quæ ſpes ſi nos fruſtrata fuerit, ad quem ibimus? Cuius opem flagitabimus? Si nos non, vt ſperamus, reſpexeris, neceſſe erit, vt moleſtè feramus, te in tam excelſo gradu locatum cernere. Cum enim priuatus eras, de aduerſo tantùm caſu nobis lamentari licebat. Nunc vero ad illius acerbitatis querimoniam, hęc etiam de graui iniuria illata matri omnibuſque tuis propinquis accedet. Quare ſi vlla tibi pietatis cura eſt, ſi illius quæ te peperit, & enutriuit, maximoq; ſemper fuit amore proſequuta, memoriam conſeruas, conſule nobis omnibus: redde matri filiam, ſorori liberos, auiæ nepotes, & memet deniq; mihi totam reſtitue. Sic enim auaritiæ ſuſpitionem fugies, & pietatis atq; magnificentiæ fructum ſingularem percipies. Hæc quidem & alia multa mater in eandem ſententiam dicebat: hæc eadem ſoror cum lacrymis aſsiduè flagitabat: hæc Caſtellę Reges per literas atque nuncios enixe precabantur. Itaq; non potuit Rex natura benignus matris voluntatem negligere, aut ſororis poſtulata contemnere, aut optimorum Regum preces aſpernari. Multos deinde homines nobiles muneribus & ornamentis auxit, in quibus fuit Iacobus Syluius, vir ſingulari prudentia, qui pædagogus illius extiterat. Miſit deinde Petrum Corream, hominem prudentiæ opinione præſtantem, ad Alexandrum Pontificem, vt apud illum quædam negotia ad regni ſtatum pertinentia procuraret, & ſimul Georgium Cardinalem in Portugaliam reduceret. Erat autem is Georgius humili quidem genere natus, ſed ingenio præclaro, &

magno

magno animo prẹditus. Valuit autem multum apud Caterinam Odoardi Regis filiam ſummā virtute fœminam,quæ nemini vnquam nubere voluit. Fuit autem caſu in eiuſdem Caterinæ familiam aſcitus: illa capta hominis probitate & ſapientia, eum ſacerdotijs valde opulentis augendum curauit: in quibus omnibus ille egregium ſpecimen virtutis exhibuit. Pontifex deinde creatus eſt, & gradibus deinde ad alios honores aſcendit, donec tandem à Pontifice Maximo, ſummo Cardinalium cōſenſu, in eorum collegium cooptatus fuit. Quam dignitatem ſingulari ſapientia tuebatur, plurimúmq; apud Pontifices Maximos authoritate & gratia poterat. Fuit illi in regni principio Ioannes infeſtus propter aliquot illius acta, quæ ſuis rationibus aduerſari ſuſpicabatur: nihilominus tamen Georgius,inuito etiam Rege,dignitatem ſumma cum authoritate retinuit. Ioanne autem mortuo, petijt ab illo Rex Emmanuel per literas, vt in Luſitaniam remigraret. Sibi namque valde opus eſſe ad regnum feliciter adminiſtrandum illius conſilio, quem ſapientia præſtantem iudicabat. Quod Georgius oſtendit ſe facturum. At poſtquam Correa vrbem attigit, mutauit conſilium, & ætatem & imbecillitatem excuſauit. Dixitq; præterea, ſibi itineris illius faciendi à Pontifice Maximo minime poteſtatem fieri. Regis tamen negotia ſumma diligentia atq; fide confecit. Interea regnum graui peſtilentia laborabat,quæ Regem domicilium mutare compellebat. Cum autem in oppido, quod Turres Veteres appellant, conſideret, venit ad eum Legatus Venetus, qui illi reip.ſuæ nomine de regno,quod illi obuenerat, gratulatus, ſenatum populumque Venetum dixit,omnia quæ is ab illo poſtularet, libentiſsime facturum. Fuit Legatus admodum liberaliter acceptus, & inſignibus equeſtris ordinis manu ipſius Regis ornatus, & cum tantis muneribus dimiſſus, vt Venetorum ciuitas partim Legati prædicatione,partim Regis literis valde amanter ſcriptis,multo magis in ſtudium illius incitaretur. Aliam deinde actionem ſuſcepit Emmanuel, quam Reges nonnulli ante illum fruſtra ſæpe tentarunt. Eo tempore quo Hiſpania,maxima ex parte, erat ſub Arabum poteſtate & imperio cōſtituta,cum eſſet perpetuum inter illos & Chriſtianos bellum ſine vllo firmo & ſtabili induciarum fœdere concitatum, fuere quidam viri nobiles, non magis virtute quàm religione præcellentes,qui vouebant, ſe pro Chriſti gloria, quandiu vires ſuppeterent, ſumma contentione pugnaturos. Quod vt multo alacrius facerent, & vt commodius ad cœlum viam munirent,à nuptijs abſtinebant. Horum vita partim in religionis ſtudio, partim in armorum exercitatione conſumebatur. Tantuſque erat in illis ardor animorum, vt eos beatiſsimos iudicarent,qui in bellis pro defenſione reip.&Chriſti ſanctiſsima religione ſuſcepta occumberent. Horum exemplum cum multi ſequerentur, fuerunt varij militarium religionum ordines inſtituti, à Regibus multis beneficijs ornati, & à Pontificibus Maximis approbati: ex quibus multi viri prodiere, quorum virtute mauri ſæpiſsimè cum magna Chriſtiani nominis gloria fuſi fugatique ſunt.

ſunt. Erant autem omnes imagine Crucis ex panno partim rubro, partim viridi facta, & veſtibus aſſuta, ſecundum pectus inſigniti. Florebat etiam in Hiſpania ordo Templariorum, & Hoſpitalenſium, qui Ieroſolymis eadem fundamẽta, poſt captam à Chriſtianis ciuitatem illam, habuerant. Quanuis autem varia eſſent horũ ordinum inſtituta, & inſignia, quibus diſtingui alij ab alijs poſſent, in hoc tamen conueniebant, quòd omnes votis ſolenni ritu emiſsis fidem Chriſto publicè dabant, fore, vt nulla vnquam libidine ſe commacularent, nec magiſtri militiæ imperium detrectarent, nec ſe vllis auaritiæ ſordibus illini paterentur. In Portugalia verò, præter reliquos militum religioſorum ordines, alius à Dionyſio Rege conſtitutus eſt, poſtquam opera Philippi Francorum Regis, qui pulcher appellatus eſt, Templariorum ordo euerſus fuit. Iniuit enim Dionyſius rationem, quemadmodum Templarij Luſitani (ex omnibus enim Chriſtianæ reip. partibus aditus fortibus & ſpectatis hominibus ad illum ordinem patebat) neque bona neque dignitatem amitterent. Itaque ſtatuit, vt vectigalia, quæ erant in portugalia Templariorum ordini dicata, ijdem ipſi Templarij, qui ea poſſederant, nouæ cuiuſdam militiæ nomine retinerent. Hanc autem Chriſti militiam appellauit, & huius religionis milites ſtatuit, vt imaginem Crucis colore candido incluſam in aliam Crucis imaginem colore rubram geſtarent, vt à reliquis religioſis militibus internoſci poſſent. Poſtulauit deinde à Pontifice Maximo, vt eam authoritate ſua confirmaret. Creuit hic ordo, multiſq; bonis auctus & amplificatus eſt. Emmanuel autem cum videret, quod diſcrimen impenderet tàm militibus huius ordinis, quàm reliquorum omnium (ſi enim contra fidem Chriſto obligatam, libidinem minime refrænarent, neceſſe erat, vt ſcelus nefarium ſuſciperent, & ſimul ne illis, qui ex religioſis militibus naſcerentur, eſſet illa macula generis inuſta, quæ nobis omnibus, quanuis ſint nobiliſsimis parentibus procreati, ſubeunda eſt) poſtulauit ab Alexandro Pontifice Maximo, vt ſolueret ea perpetuæ caſtitatis religione omnes equites Luſitanos, qui deinceps alicuius religioſæ militiæ ſacramento tenerentur. Illi namque qui iam erant ſolennis voti religione conſtricti, fieri non poterat, vt ſalua ipſius religionis fide eandem licentiam impetrarent. Conceſsit id Regi Pontifex, atque deinceps licuit omnibus, qui in aliquam religioſam militiam aſcriberentur, vxores ducere, exceptis ſolùm Hoſpitalenſis ordinis equitibus, qui in quibuſcunque partibus ſint, eadem perpetuæ caſtitatis religione conſtringuntur. Hæc autem Regis prouidentia, qua, vt videbatur, ſceleribus occurrebat, & ſuos magno incontinentiæ periculo liberabat, à multis laudari ſolet. Ego vero ſtatuere non poſſum, vtrum ſic multo maiorem peccandi materiam ſuis attulerit illa ipſa, quam ſubtrahere ſummo ſtudio cõcupiuit. Primum enim nunquam vllius diſciplinæ laxamentum potuit eſſe ſalutare. Quocirca ea, quæ fluunt, ſeuerè deuincienda ſunt, & eo vnde deciderant, reducenda, ſi volumus, vt quæ laudabiliter inſtituta ſunt, eundem ſemper fructum & vtilitatem retineant.

neant. Deinde propter nuptiarum curas, cernimus, illum antiquum ardorem, qui erat in religioſis militibus ad dimicandum, eſſe iam magna ex parte reſtinctum. Minus enim expediti, & minus alacres ſunt, & cum breue aliquod tempus bellicis in rebus inſumpſerint, citiùs & libentiùs, quàm decet, otium amplectuntur. Deinde tunc, cum erat illis matrimonium interdictum, credibile eſt, multos fuiſſe, qui non tàm vtilitatis & emolumenti cupiditate, quàm pietatis ſtudio religionem aliquam militarem ſuſciperent. Nunc verò poſtquam de religione detractum eſt, quod nimis aſperum multis eſſe videbatur, ſuſpicari non abſque ratione poſſumus, omnes, qui, vt in aliquam eiuſmodi militiam aſcribantur, elaborant, cupiditate tantùm & ambitione ad ſtudium militiæ illius impelli. Poſtremò hoc cupiditatis introitu multo latiùs quàm antea patefacto, paulatim eo deuentum eſt, vt quæ erant optimè fundata, laberentur & ruerent. Cernimus enim fidem datam Chriſto contemni, res ſacroſanctas violari, ſacra vectigalia ab hominibus audacibus & flagitioſis occupari: eos, qui nunquam hoſtis vultum aſpexerunt, opibus ad ſanctos vſus deſtinatis affluere, illiſque ad luxum & vitæ laſciuiam intemperanter abuti. Sed hæc, quæ curare non poſſumus, lamẽtari deſinamus. Suſcepit deinde Emmanuel rei, quæ tunc in omnium ore verſabatur, deliberationem, de qua fuit à multis in conſilio in contrarias partes diſputatum. Veniebat enim in conſultationem, vtrum Iudæi, qui fuerant à Caſtellæ Regibus expulſi, & in Portugalia morabantur, eſſent expellendi continuò, vt fuerat Ioannis tempore conſtitutum, an potius vt in ſedibus, in quibus hoc in regno conſidebant, habitarent, benignitate Regia permittendi. Caſtellæ Reges Emmanuelem per literas admonebant, ne gentem ſceleratam, & Deo & hominibus inuiſam, conſiſtere in Portugalia ſineret. Emmanuel rem maxima conſideratione dignam eſſe ſtatuit. Fuere qui dicerent in conſilio, non eſſe gentem illam eijciendam, quam Pontifex Maximus in Romanæ Eccleſiæ ciuitatibus habitare permitteret. Quo exemplo etiam dicebant à multis Italiæ ciuitatibus, à multis prætereà Chriſtianis Principibus, nõ ſolum in Italia, ſed in Germania, & in Pannonijs, & in quibuſdam alijs Europæ regionibus, eſſe Iudæis habitandi & negotiandi facultatem tributam. Prætereà illis expulſis, non continuò perfidiam ex eorum animis expelli: vbicunque enim impia gens pedem poneret, eadem ſceleris veſtigia relinqui. Non eſſe autem hominis ſapientis, magis ſcelere vno in loco, quàm in alio conflato permoueri. Deinde, ſi Iudæi in Africam (quod futurum nemo dubitabat, ſi fuiſſent è noſtris finibus eiecti) traijcerent, omnem ſpem, quæ de eorum ſalute haberi potuiſſet, incidi. Inter Chriſtianos enim, multi ex illis Chriſtianorum familiaritate & exemplo atque diſciplina allecti, ſeſe ad Chriſti nomen adiungebant: quod inter homines Mahumetana ſuperſtitione contaminatos fieri haudquaquam poterat. Non eſſe prætereà vtile reip. vt hæc gens pecuniam, qua multi ex illis abundabant, ad mauros aſportaret, & artibus quas à noſtris acceperat, hoſtes noſtros inſtrueret, qui-

bus

bus poſſent noſtris non mediocre damnum inferre. Alij contrà diſſerebāt, non ſine cauſa fuiſſe gentem illam expulſam è Gallia, & è multis Germaniæ locis, & ex Aragoniæ & Caſtellæ regnis: ſed quia fuiſſet à Principibus, qui non pluris vectigalium amplificationem, quàm religionis integritatem faciebant, explorate cognitum, tentari ab ea ſimplicium hominum fidem, Chriſtiq; nomen ſanctiſsimum indigniſsimo conuitio maculari, multorumque animos ex eorum conſuetudine peſtiferis erroribus contaminari, luémq; ad ruſticanorum hominum perniciem ſerpere. Præterea non eſſe ſapientis, quidquam illis credere, qui hoſtes Chriſtiani nominis ſunt, nulláque religione impediri queunt, quo minus omnia arcana, quæ inueſtigare poſſent, hoſtibus noſtris indicent, ſalutémq; noſtram pecunia prodant. Quòd ſi de commodis agendum eſſet, multo certè commodius eſſe, gentem ad fraudem natam, antequam manus vectigalium viſceribus afferret, cum illis tantùm bonis, quæ tunc habebat, expelli, quàm poſtquam omnes regni opes in poteſtatem ſuam redigeret, tanta præda locupletatam dimitti. Tunc enim ea tantùm aſportaturos, quæ aliunde conuexerant. At ſi diutius in regno manerent, fore, vt multos mortales bonis omnibus, fraudibus & dolis, quibus multum valebant, euerterent. Hanc ſententiam ſequutus Emmanuel, ſtatuit, vt omnes Iudæi atque mauri, qui Chriſti religionem profiteri nollent, è Regni finibus excederent: diémque dixit, intra quam omnes, qui in illius regno fuiſſent inuenti, libertatem amitterent. Initio ſequentis anni, qui fuit à Chriſto nato. M.CCCC. xcvij. Rex Fernandus & Iſabela, cùm eſſet inter illos & Carolum Galliæ Regem bellum acerrimum, legatos in Portugaliam mittunt, qui fœdera cum Ioanne facta, cum Emmanuele confirment, & amicè poſtulent ab illo contra Carolum auxilium. Fœdera quidem ſumma Regis & omnium, qui in conſilio aderant, voluntate confirmata fuerunt. Quod verò ad poſtulatum adtinebat, reſpondit Emmanuel, ſibi eſſe cum Carolo pacem, foréq; ſibi turpiſsimum, cùm nullam à Gallis iniuriam accepiſſet, fœdus ictum violare, maximè cùm bellum eſſet adeò longinquum, nec Hiſpania Gallorum armis peteretur. Quod ſi Gallus in Hiſpaniam ſigna conuerteret, tunc ſe pro coniunctione, quæ ſibi cum illis erat, auxilio futurum, & pro parte ſua Gallorum impetum omni contentione repreſſurum. Fuit ab illo Caſtellæ Regibus, vt præ ſe tulerunt, egregie hac reſponſione ſatisfactum. Inſtabat interim dies, quo Iudæi, qui Chriſtiani fieri nollent, erant in exilium ituri. Omnes igitur ſe ad nauigandum ſumma ope comparabant, cùm Rex Emmanuel indigniſsime ferēs, tot hominum millia in ſempiternum exitium detrudi, vt ſaltem filiorum ſaluti proſpiceret, rem excogitat, facto quidem iniquam & iniuſtam, animo tamen & propoſito fine laudabilem. Iuſsit enim, vt Iudæorum filij, qui nondum decimum & quartum annum ætatis excederent, à parentibus abſtracti, & ab illorum conſpectu remoti, in religionis Chriſtianæ diſciplinam traderentur. Quod non ſine magnis animorū motibus fieri potuit.

Erat enim res viſu mirabilis,à complexu matrum filios auelli:patres liberis affixos raptari,& fuſtibus etiam contundi: clamores ingentes vbique tolli, omniáque mulierum plangore & eiulatu compleri. Fuere,qui rei indignitate perturbati, filios in puteos abijcerent. Multi etiam eo progreſsi ſunt amentiæ, vt ſibi mortem propria manu conſciſcerent. Accedebat ad grauiorem gentis miſeræ calamitatem,quòd illis, qui tantis iniurijs affecti, in Africam tranſmittere cupiebant, facultas minime præbebatur. Rex enim adeò flagrabat cupiditate gentis illius ad Chriſti religionem perducendæ,vt partim præmijs alliciendam, partim malo cogendam eſſe iudicaret. Quanuis igitur nauigandi poteſtas eſſet Iudæis ex pactione facienda,id tamen de die in diem differebat,vt mutandi conſilij ſpatium intercederet. Itaque cum in principio fuiſſent illis tres in Portugalia portus aſsignati, vnde conſcenderent, interdixit, ne quiſquam ex illis aliunde quàm ex Olyſipponenſi portu ſolueret.Quo factum eſt,vt innumerabilis Iudæorum multitudo Olyſipponem conflueret. Interim verò dies dicta præterfluxit,ita,vt eſſet illis neceſſe,qui nondum emigrare potuerant, libertate ſpoliari. His tandem malis plerique victi, Chriſtianam religionem aut ex animo profiteri,aut ſaltem callide ſimulare maluerunt,quàm vitam in tanta acerbitate traducere. Cum fidei igitur Chriſtianæ confeſsione, fontibus ſacris abluti,& filios, & libertatem recuperarunt, multíſque à Rege præmijs clementer inuitati,in Portugaliæ regnis ſatis commode vitam exegerunt. Fuit quidem hoc nec ex lege,nec ex religione factum. Quid enim?Tu rebelles animos, nullaque ad id ſuſcepta religione conſtrictos,adigas ad credendum ea, quæ ſumma contentione aſpernantur & reſpuunt?Idque tibi aſſumas,vt libertatem voluntatis impedias,& vincula mentibus effrænatis inijcias? At id neque fieri poteſt,neque Chriſti ſanctiſsimum numen approbat. Voluntarium enim ſacrificium, non vi & malo coactum ab hominibus expetit: neque vim mentibus inferri,ſed voluntates ad ſtudium veræ religionis allici & inuitari iubet. Porro autem quis ſibi id arrogare poteſt, quod ſolus diuinus ſpiritus efficit in eorum animis, qui non ad extremum vitæ ſpiritum illius benignitati repugnare contendunt? Ille námque ſolus eſt,qui mentes illuſtrat,& allicit,& inuitat: & eos, qui tantum munus non animo pertinaci & ingrato repudiant,ad Chriſti confeſsionem & ſocietatem perducit. Poſtremo quis non videt, quàm indignum ſit,hominibus in religionis ſtudio ſuſpectis tot myſteria, tot res ſacroſanctas, tantam rerum diuinarum rationem committere? Et ſceleris occaſionem ijs, qui Chriſti diſciplinam ludibrio habent, inconſideratè præbere?Et ita religionem per religionis ſimulationem indigniſsime violari? Regis tamen animus multis merito laudandus eſſe videtur, quòd id religionis ſtudio, vt ea ratione gentis Hebrææ ſalus conſtitui aliquando poſſet,efficeret, maxime cùm viri religionis & doctrinæ opinione præſtantes id licere dicerent, & fuiſſe iam à principibus Chriſtianis olim factitatum. Nũquam enim defuere,nec vnquam

deerunt,

deerunt, qui ad principum gratiam aucupandã orationes accomodent. Fructus tamen eximios ex hac Regis actione, quamuis parum iuſta, efferri quotidie videmus. Eorum namque filij, qui, vt ſuſpicio erat multis iniecta, fidem nefariè ſimulabant, vſu, conſuetudine, & diſciplina, paternique ſceleris obliuione, Chriſti religionem ſanctè colunt, & vitam ad diſciplinam illius inſtituunt. Hac ratione Iudæi partim in exilium migrarunt, partim Iudæorum nomen amiſerunt. Mauri vero omnes, qui noluerunt à Mahumetis peſtifera ſectâ diſcedere, in Africam ſe contulerunt. Neque fuit eis aliquod incommodum illatum, quemadmodum Iudæis: ne Chriſtiani, qui in Africa vel Aſia ſub Saracenorum ditione viuebant, aliquod ob eam cauſam malum paterentur.
Hoc eodem anno Rex de nuptijs, quas appetebat, agere cœpit. Cupiebat enim, vt dictum eſt, Iſabelæ, quæ fuerat Alfonſo Ioannis filio nupta, matrimonio couiungi, eo quod mores illius atque prudentiam adamaret. Id autem cum Aluaro Fernandi Ducis fratre, qui plurimum apud Caſtellæ Reges poterat, communicauit. Qui cum operam ſuam eſſet Emmanueli ad eam rem pollicitus, in Caſtellam redijt, & inde literas ad Emmanuelem dedit, quibus ſignificauit, Regum voluntatem minime ab eo matrimonij fœdere, quod ipſe appetebat, alienam. His literis excitatus Rex, Ioannem Emmanuelem Regio cubiculo præfectum, virum ſingulari prudentia, ad Reges Caſtellæ legauit. Fuit hæc legatio Regibus admodum grata, matrimoniumque pactionibus rite confirmatum. Iſabela iunior ſolùm ſumma vi matrimonio reſiſtebat. Partim námque ex dolore, quem ex obitu Alfonſi perceperat, in ea ægritudine verſabatur, vt ſanari vix poſſet; partim quòd bis nubere, parum honeſtum iudicabat, adduci non poterat, vt in hoc matrimonio parentibus morem gereret. Sed tandem parentum monitis & precibus victa, & hominum religioſorum orationibus inducta, qui illam admonebant, eo coniugio pacem & otium totius Hiſpaniæ confirmari, parentibus obſequuta eſt. Interim dum ea, quæ ad Iſabelæ in Portugaliam aduentum erant neceſſaria, parabantur, Emmanuel negotium magnitudine clarum, ſempiternaque gloria dignum ſuſcepit. Quod vt rectius explicari poſsit, eſt totius rei initium altius repetendum. Ioannes hoc nomine primus, Portugaliæ Rex, qui regnum, magna cum gloria, hoſtium incurſione liberauit, & clariſsimas victorias conſequutus eſt, ne in ſenectute quidem quidquam de ſtudio gloriæ remiſit. Itaque maximam claſſem inſtruxit, qua Septam vrbem, Mauritaniæ maximam, & opulentiſsimam, atque munitiſsimam, in ora maritima Gaditani freti ſitam expugnauit. Inde fuit oblata occaſio Luſitanis, qui in illius vrbis præſidio conſtituti fuerant, armis latius euagandi. Henricus deinde Ioannis filius, cuius in expugnatione Septæ virtus admodum clara fuerat, hoc inſtitutum longius perſequi voluit. Claſſes igitur ædificauit, quibus Africæ litora, & eas Mauritaniæ regiones, quæ extra fretum ad Auſtrum pertinent,

 infeſtas

infeſtas redderet. Deinde cupiditate incenſus terras ignotas explorandi, dedit operam, vt ij, quos claſsibus præficiebat, multo longius progrederentur. Quo ſtudio factum eſt, vt partim hominum fortium induſtria, partim variæ tempeſtatis euentu, non ſolum bona pars Africæ, quæ ad Æthiopiam pertinebat, verùm & inſulæ permultæ in Oceano ſub Imperium Luſitaniæ ſubiungerentur. Quo autem terræ, ad quas noſtræ naues appellebant, erant magis longinquæ, maioráque in illis monſtra verſari dicebantur, eo magis animus Principis optimi flagrabat ſtudio remotiora perueſtigandi. Fuit enim Henricus, vir animi maximi, & religionis ſanctitate clariſsimi. Neque tantùm elaborabat, vt nomen ſuum clarum redderet, quàm, vt Chriſti religionem propagaret: ad quod nihil magis vtile fore putabat hac nauigatione, vt poſſet Chriſti nomen apud Barbaras nationes à ſitu noſtro diſunctiſsimas, ad omnium ſalutem prodi. Vt autem id commodius efficeret, in ea Luſitaniæ parte, quam Algarbium appellant, in oppido Sagres nomine, quod abeſt à promontorio ſacro paſſuum quatuor millia, conſedit, vt inde claſſes mitteret, quæ viam in oras ad Solem orientem ſitas aperirent. Ne autem quo intendebat animus, omnino perueniret, fuit morte prohibitus. Obijt autem anno à Chriſto nato M.CCCC.lx. cum eſſet natus annos ſeptem & ſexaginta. Nullum autem filium reliquit. Nec enim vxorem habuit, imo per omne vitæ ſpatium totius libidinis expers fuit. Illo mortuo, Rex Alfonſus Odoardi Regis, qui fuerat Henrici frater, filius, non potuit propter bella grauiſsima, quibus fuit exercitus, vltra id, quod fuerat Henrici opera luſtratū, claſsibus explorare. Peruenit tandem regnum ad Ioannem Alfonſi filium, qui tanto ſtudio, tantiſque ſumptibus huic negotio inſtitit, vt noſtræ claſſes illius auſpicio maximam partem Æthiopiæ perluſtrarent, eóque peruenirent, quo viri doctiſsimi olim ſuſpicati ſunt, fieri non poſſe, vt quiſquam penetraret. Neq; fuit contentus illius regionis cognitione, quę æquinoctiali circulo ſubiecta eſt (ſic enim appellant Aſtrologi illum cœleſtis plagæ terminum, qui ſigniferum orbem in partes æquales diuidit, eo quod vbi ſol eam cœli partem attingit, æquinoctium fiat) ſed effecit, vt noſtri longius prouecti, vltra illam regionem, in qua ab extremo ex Auſtrali parte Solis conuerſio fit, incognitas terras latiſsime perluſtrarent. Itaque fuit illis neceſſe, cum eſſent à conſpectu Septentrionis remotiſsimi, vt alia ſydera in cœlo notarent Septentrioni contraria, ad quæ curſum dirigerent. Sic autē cùm illud certamen fuiſſet inſtitutum, vt quilibet alium nauigationis longitudine ſuperaret, & vltra terminum, quem reliqui attigerant, perueniret, factum eſt, vt inciderent in promontorium, quo nullum vnquam maius in terris apparuit. A parte namque, quæ ſpectat ad occaſum ſolis, latus illius incipiens, in Auſtrum adeò longo tractu procurrit, vt vltimus illius terminus ab æquinoctiali plaga gradus circiter triginta quinque diſtet. Gradum appellant Aſtrologi latini trecenteſimam & ſexageſimam quamque partem earum, in quas omnes cœli atque

terrarum

terrarum plagas tribuunt. Ab æquinoctiali vero regione ad ſinum, ex quo promontorium inchoatur Septentrionem verſus, quatuor circiter gradus interſunt. Hi triginta & nouem gradus efficiunt ſupra duo millia & ſeptingenta milliaria. Hæc eſt illius terræ, quæ promontorium efficit, longitudo. Ab Ortu vero latus illius multo longius eſt. In eo vero flectendo, noſtri eiuſmodi tempeſtatibus iactati & afflictati ſunt, vt ſæpenumero omnem ſpem ſalutis abijcerent. Quo factum eſt, vt Tormentoſum illud promontorium appellarent. Tormenta enim apud nos, eſt idem quod tempeſtas aduerſa. Flexu promontorij huius explorato reuerſi ſunt. Cum autem Ioanni huius promontorij ſitum & longitudinem demonſtrarent, tanta lætitia affectus eſt, vt exiſtimaret eſſe ſibi iam aditum in Indiam patefactum: & quaſi felicis euentus augurio commotus, promontorium illud, Bonæ ſpei, nominare iuſsit. Homines interim partim Hebræos, partim Chriſtianos, quos induſtrios & ſagaces eſſe cognouerat, Alexandriam miſit, qui inde in Æthiopiam, quæ ſupra Ægyptum eſt, ſe conferrent, & inde in Indiam nauigarent, vt qua ratione commodius ille curſus, poſt illum promontorij flexum, in Indiam confici poſſet, ab hominibus peritis intelligerent. Claſſem præterea parare iuſsit, qua poſſet iter illud, quod tanto opere explorare cupiebat, haberi. Hos interim tantos Ioannis conatus mors oppreſsit: qui tamen cum Regni patrimonio, hanc etiam nauigationis explorandæ, imperijque propagandi curam Emmanueli quaſi hæreditariam reliquit. Multi fuere ex illis, quos Emmanuel in conſilium adhibere conſueuerat, qui eum ab ea cogitatione conarentur abducere. Dicebant enim, ſpem incertam eſſe, pericula certa & ingentia: nauigationem fore difficillimam, Indiámque eſſe à noſtris ſedibus maxima regionum longinquitate diſtantem: fierique non poſſe, vt tam immenſi laboris fructus damna, quæ erant in tam periculoſo itinere facienda, compenſaret. Cogitaret præterea, ſibi cum Ægypti Imperatore, quem Sultanum appellabant, qui plurimum in Oriente poterat, eſſe dimicandum. Deinde ſi res ex animi ſententia procederet, eſſe illi grauem inuidiam apud Chriſtianos principes cum magno diſcrimine ſubeundam. Si gloriam quæreret, ſatis magnam gloriam ex Africano bello, ſi in id totis viribus incumbere vellet, paratam eſſe. Si vtilitatem ſequeretur, vtilitates innumerabiles ex illis Æthiopiæ partibus, quas partim imperio ſubiectas, partim fœdere deuinctas habebat, percipi poſſe. Hæc & alia multa dicebantur à Conſiliarijs, quæ tamen Regem ab inſtituto auertere minime potuerunt. Videbat enim eiuſmodi cōſilijs nunquam Henrici aut Ioannis mentem prohiberi potuiſſe, quo minus iter illud in fluctibus aperirent, ex quo tam multæ Luſitaniæ rebus vtilitates illatæ fuerant. Intelligebat præterea, diffidentiam eſſe comitem animi puſilli & anguſti: ſpem vero maximam perpetuò cum animi ingentis altitudine atque ſingulari virtute coniunctam. Itaq; maluit fortium Principum exempla, quibus erat coniunctiſsimus, imitari,

quàm hominibus nimis cautis, omniáq; pericula metuentibus aſſentiri. Mouebatur præterea augurio quodam à Ioannis mente & conſilio ducto, quo illum viuens admonuerat, vt pro virtutis inſigni, quod regijs inſignibus adiungeret, ſphæram, in qua ſunt cœleſtis regionis circuli deſcripti, geſtaret. In quo quidem portendebat futurum, vt Emmanuelis, quem iam vt hæredem intuebatur, opera, incognita ſydera, vltimæque Solis orientis & occidentis regiones ad noſtrorum hominum cognitionem cum maximo fructu & nominis ſempiterni gloria peruenirent. Poſtremò ardens ſtudiũ, quo tenebatur Chriſtianæ religionis amplificandę, cũ hominibus timidis auſcultare nullo modo ſinebat. Fernandũ igitur Laurentium, virũ impigrum, & authoritate nõ mediocri prędituũ, accerſit, eiq; vt claſſem, quàm celerrime poſsit, ornet, & omnibus rebus inſtruat, præſcribit. Vaſcum præterea Gamam, hominé nobilem, & ſingulari animi robore præditũ, cui multum fidebat, euocari iubet, eiq; claſsis imperiũ tradit, & quid ab illo fieri vellet, demõſtrat, multisq; verbis illũ ad rem ſtrenuè atq; prudenter agendã adhortatur. Suſcipit Gama prouinciam, ſummásq; Regi gratias agit, atq; poſtulat, vt illius frater Paulus Gama, quem propter inſitã virtutem vnicè diligebat, illi ſocius aſcribatur: quod Rex facillime conceſsit. Fuit claſsis intra breue tempus ornata & inſtructa rebus omnibus ad tam longã nauigationem neceſſarijs. Erat illa quidem exiguo numero hominum, propterea quod magis Orientis explorandi, quàm expugnandi gratia tunc adornaretur. Quatuor enim naues fuerũt, è quibus vna commeatu tãtùm erat onuſta. Naui prætoriæ Vaſcus Gama præfectus erat, alteri verò Paulus Gama, tertię Nicolaus Coëlius; quartæ verò, quæ cõmeatus ſupplementũ conuehebat, Gundiſſalvum Nonium præficiunt. Aberat Olyſippone prope litus quatuor paſſuum millia templum ſanè religioſum & ſanctũ, ab Henrico in honorem ſanctiſsimæ virginis ædificatũ: quod poſtea alterius amplitudine & magnificentia, quod Emmanuel illi coniunctũ in honorem eiuſdem diuinæ virginis à fundamentis extruxit, nomen amiſit. In id Gama pridie illius diei, quo erat nauem cõſcenſurus, ſe recepit, vt noctem cũ religioſis hominibus, qui in ædibus templo coniunctis habitabant, in precibus & votis conſumeret. Sequenti die cùm multi non illius tãtùm gratia, ſed aliorũ etiam, qui illi comites erant, cõueniſſent, fuit ab omnibus in ſcaphas deductus. Neque ſolùm homines religioſi, ſed reliqui omnes voce maxima cũ lacrymis à Deo precabantur, vt bene & proſpere illa tam periculoſa nauigatio omnibus eueniret, & vniuerſi re bene geſta incolumes in patriã redirent. A multis tamen interim is fletus atq; lamẽtatio fiebat, vt funus efferre viderentur. Sic enim dicebant. En quo miſeros mortales prouexit cupiditas & ambitio? Potuit ne grauius ſupplicium hominibus iſtis conſtitui, ſi in ſe ſceleſtũ aliquod facinus admiſiſſent? Eſt enim illis immenſi maris longitudo peragranda, fluctus immanes difficillima nauigatione ſuperandi, vitæ diſcrimen in locis infinitis obeundum. Non fuit multo tolerabilius,

in terra quouis genere mortis abſumi, quàm tam procul à patria marinis flu-
ctibus ſepeliri? Hæc & alia multa in hanc ſententiam dicebant, cùm omnia
multo triſtiora fingere præ metu cogerentur. Gama tamen quanuis lacrymas
ſuorum deſiderio funderet, rei tamen bene gerendæ fiducia confirmatus, ala-
criter in nauem fauſtis ominibus conſcendit. vij. Id. Iulij, anno à Chriſto nato 1497
M.CCCC.xcvij. Qui in litore conſiſtebant, non prius abſcedere voluerunt,
quàm naues vento ſecundo pleniſsimis velis ab omnium conſpectu remotæ
ſunt. Dum hæc geruntur, affertur Emmanueli nuncius, omnia quæ ad Iſabe-
læ matrimonium pertinebãt, eſſe iam à Regibus Caſtellæ pro dignitate com-
parata. Itaq; Sintra, quod oppidum eſt ad radices Montis Lunæ ſitum, vbi tunc
ſe continebat, Eboram proficiſci contendit, eóque multos homines primarios
conuenire iubet. Iſabela maior cum Iſabela iuniore illius filia Valentiam Al-
cantaræ, quæ eſt prope Portugaliæ confinia, ſimiliter venit. Fernandus Rex
adeſſe nõ potuit, inualetudine filij Ioannis impeditus, à quo tunc abeſſe inhu-
manum reputabat. Sic enim erant inter virum & vxorẽ officia diſpertita, vt illa
filiam deduceret, ille vero cũ ægroto filio Salmanticæ remaneret. Sic tamẽ erat
inter eos conſtitutum, vt cùm primum Ioanni meliuſcule fuiſſet, Fernandus
ad filiam cohoneſtandam ſe Valentiam conferret. Cum tamen nuptiarum di-
latio maior eſſet, quàm Emmanuelis deſiderium pati facile poſſet, ſcripſit ad
Iſabelam Reginam, ſe libentiſsime, ſi ei cõmodum videretur, Valentiam pro-
fecturum, vt ibi vxorem acciperet. Conſuluit Regina virum per literas. Qui
reſpondit, ſe eo tempore non poſſe à filio diuelli, eo quod vita illius eſſet pro-
pter morbi grauitatem ad extremum diſcrimen adducta. Quod ſi vellet Em-
manuel Valentiam ire, illius voluntati minime repugnaret. Illum tamen ad-
moneret, vt magnum comitatum vitaret, omniáque maioris lætitiæ ſigna in
aliud tempus differret. Regina continuo Emmanueli ſcripſit, vt cum illi vide-
retur, eò contenderet. Is nullam moram interpoſuit, quin Valentiam peteret.
Hic fuit Reginæ de morte filij nuncius allatus, quem illa taciturnitate com-
preſſum tenuit, ne generum mœſtitiæ ſuæ participem efficeret. Id tamen diu
Emmanuelem latere non potuit. Itaq; poſtulauit à ſocru, vt ante quam ea fa-
ma ad aures Iſabelæ vxoris ſuę perueniret, liceret ſibi illam in Portugaliam ſe-
cum ducere. Sic igitur Eboram ſe contulit: vbi tandem vxori mortem Ioan-
nis indicauit. Quod illa tulit moleſtiſsime. Ob huius Principis mortem omnis
Hiſpania in luctu & ſqualore verſata eſt, Caſtellæ præſertim & Aragoniæ po-
puli, eo quod viderent, omnem maſculæ prolis ſpem Regibus eſſe ſublatam.
Non enim alium filium marem habebant præter Ioannem. Is autem vxo-
rem duxerat Margaritam Philippi filiam, qui ſuperiorem Pannoniam, quam Maximiliani Imperatoris
nunc Auſtriam appellant, imperio continebat. Ea vero quo tempore Ioan-
nes obijt, vterum ferebat. Illa tamen tenuis ſpes, quam homines habere po-
terant de Margaritæ partu, ne regnum ad principes externos perueniret, fuit

intra paucos dies abortu illius inciſa. Sic factum eſt, vt ius hæreditatis, quod Ioannes habebat, ad Iſabelam ſororem perueniret. Omnes enim illa ſorores ætate antecedebat. Emmanuel interim nullo modo regni vigilanter adminiſtrandi ſtudium intermittebat. Operam igitur eo tempore dedit, vt iura poſſeſſionum, & immunitates populis ſub certis conditionibus attributæ, & prouinciarum, & vrbium, & oppidorum confinia perſcriberentur, vt lites dirimi, & ciuitatum iura conſtitui, & terminorum ratio conſtare poſſet. Huius anni fine cùm Regina iam grauida eſſet facta, Reges Olyſipponem ſe contulere: ibi à Caſtellæ Regibus literas accepere, quibus nurus abortionem ſignificabant, & admonebant, vt in Caſtellam iter haberent, vt tanquam legitimi regnorum hæredes à populis fidem acciperent. His literis Rex cùm videret illud iter ſibi neceſſario ſuſcipiendum, concilium rurſus indixit, in quo multas leges, quę videbantur eſſe ſalutares, inſtituit. Anno autem ſequenti, qui fuit à Chriſto nato
1498 M.CCCC.xcviij. kalen. Aprilis Olyſippone proficiſcuntur, trecentis tantùm equitibus comitati. Id enim Reges Caſtellæ ab eis poſtulatant, ne ſecum maximam turbam ducerent, vt vitarentur diſsidia, quæ inter Caſtellanos & Portugalenſes in huiuſmodi Regum cõgreſsibus, leuiſsimis de cauſis excitari plerunque ſolent. In hoc tamen comitatu erant viri nobiliſsimi, inter quos fuit Georgius Ioannis Regis filius, in quem tunc, quãuis puer eſſet, oculos omnes vbiq; conijciebant, & ſpecie filij commoniti, patris nomen grata prædicatione celebrabant. Ibant autem omnes atrati, vt mœſtitiam quæ animos omnium propter obitum principis Ioannis occuparat, habitu lugubri demonſtrarent. Regibus Caſtellæ fines ingreſsis obuiam prodijt Metimnæ Sidoniæ Dux, atra veſte ſimiliter indutus: qui vbi primum illis appropinquauit, ex equo deſiliuit, eorúmq; manus oſculatus eſt. Idem faciebant reliqui principes, & omnes qui erant vel nobilitate vel dignitate præclari. In omnibus autem ciuitatibus & oppidis, admirabilis hominum frequentia & celebritas illis occurrebat, & fauſtis acclamationibus inſitam ex eorum aduentu lætitiam ſignificabant, magniq; ſumptus ab hominibus, qui opibus & potentia præſtabant, vbiq; eorum gratia fiebant. Cum Toletũ appropinquarent, Fernandus vrbe egreſſus, illis obuiam proceſsit, & vtrumq; valde amanter, vt tantæ neceſsitudinis ratio poſtulabat, amplexus eſt. Ad portam principes ciuitatis illos expectabant, vt ſe illorũ ſubditos, & verbis & dimiſſo corporis habitu, & reliquis ſignis in Hiſpania vſitatis indicarent. Inde cum iam adueſperaſceret, ſub aurea vmbella in templum deducuntur: factáque precatione, diſcedunt, & in Regiam intendunt, in qua tanta lætitia fuerunt ab Iſabela excepti, vt videretur omnem ex animo dolorem, quem ex morte filij acceperat, eorum aduentu depuliſſe. Deinde cum Rex omnes noſtros ſatis benigne alloqueretur, Georgium tamen multo honorificentius accepit. Non autem paſsi ſunt Caſtellæ Reges, multos dies intermitti: operámque dederunt, vt id ſine cunctatione fieret, cuius gratia concilium

Regni totius indixerant, & generum atque filiam euocarant. Die dominica quæ ſequuta eſt, Emmanuel & Iſabela in templum deducti ſunt. Dux Metimnenſis, cuius paulo ante mentio facta eſt, pedibus ad Emmanuelis latus incedens, habenam equi illius manu tenebat: à læua vero Frienſis Dynaſta ſimile officium Iſabelæ iuniori præſtabat. Hoc etiam modo magnus equitum Magiſter à dextera, Dux Albanus à læua Fernandum & maiorem Iſabelam deducebant. Archiepiſcopus Toletanus rem diuinam ſingulari cæremonia atque ſanctitate peregit. Religione rite procurata, Fernandus & vxor aſſurgunt, ille generum, illa vero filiam manu apprehendit, & vtrunque in ſellis in ſublimi poſitis, & pulcherrime inſtratis collocant, ipſique in alijs ſellis ad eorum latera conſidunt. Ciuitatum procuratores in ſubſellijs ordine iam à multis ætatibus in Hiſpania recepto diſponuntur. Principes, vt forte cuique locus obuenerat, ita eum ſine offenſione cuiuſquam occupant. Amicè namque Fernandus illos admonuerat, ne inter ſe de locorum dignitate contenderent. Se enim moleſtiſsime laturum, ſi id quod ſumma animorum conſenſione geri cupiebat, intempeſtiua diſſenſione turbaretur. Silentio deinde facto, vir quidam iuris ciuilis eruditione præſtans, qui dicendi peritus habebatur, aſſurgit, orationémque luculentam habuit, qua pacis commoda, Hiſpaniæ totius otium & tranquillitatem, incrementum imperij, & reliquas vtilitates, quæ ex ea Regnorum coniunctione ſequi videbantur, expoſuit. Hortatus eſt deinde principes & ciuitates, vt Emmanuelem & Iſabelam, quos Regum ſuorum hæredes eſſe videbant, certatim amarent, & colerent, ſummáque illis fide rebus in omnibus inſeruirent, ſperaréntque, eos, quos iam ſciebant eſſe regijs virtutibus ornatiſsimos, ſimiles futuros eorum Regum, quibus erant tempore à Deo conſtituto ſucceſſuri. Deinde ad Emmanuelem & Iſabelam conuerſus, eos admonuit, vt cernerent animo, quod eis munus imponeretur. Eorum námque officium eſſe, conſulere populis, tueri innocentiam, coërcere improbitatem, dare ſalutem, propulſare pericula, conſeruare, & bonis omnibus amplificare remp. Hæc vbi perorauit, quidam ſacrorum Antiſtes aſſurrexit, & librum, qui Euangelia & ſacrorum rationem continebat, explicuit, & in medio illius Crucem auream impoſuit: deinde cum libro ad Principes hæredes acceſsit, eiſque dixit, vt manibus Crucem tangerent. Cum deinde is verbis præiret, ipſi ſe ſanctiſsimo iureiurando conſtrinxerunt, fore, vt iura populis adminiſtrarent, libertatem reip. conſeruarent, omniúmq; ſaluti ſumma contentione proſpicerent. Hoc facto, magnus equitũ Magiſter librum è Patriarchæ manibus aſſumit, illúmq; tenens iurat, ſe Emmanuelem & Iſabelam pro veris & legitimis ſuorũ Regum hæredibus habiturũ, eorúmq; imperio ſemper obedientem futurũ, ſummáq; fide pro eorum amplitudine & dignitate pugnaturũ. Deinde reliquos principes & ciuitatum legatos eodem iureiurãdo conſtrinxit. Tum omnes ordine ad Principes, quibus fidẽ dederant, accedunt,

eorúmq; manus oſculantur. Quod tamen Toletani ciues eo in loco facere noluerunt. Non erit autem abs re, explicare rationem, quamobrem Toletani officium illud tunc obire noluerint, vt intelligi poſsit, quàm leuibus de cauſis plerunque ſoleant in populis, niſi malo naſcenti prudenter fuerit occurſum, turbulenta diſsidia concitari. Fuit olim in Hiſpania inter Burgenſem & Toletanam ciuitatem, quæ reliquis anteire videbantur, de dignitate ſumma contentio, cum Burgenſes ciuitatem ſuam eſſe Caſtellæ metropolim conſtanter aſſererent, Toletani verò Hiſpaniæ principatum ad ciuitatem ſuam reuocarent. Neque lis vnquam dirimi potuit, nec vlla conditione fieri, vt vna ciuitas alteri quidquam de iure ſuo remitteret. Itaque periculum erat, ne quoties Reges concilium euocarent, ij, qui ciuitatis vtriuſque nomine conuenerant, ad manus venirent. Alfonſus igitur hoc nomine vndecimus, cum Compluti indictum concilium haberet, vt hanc controuerſiam aliqua ratione tolleret, in omnium conuentu, antequam litis vlla mentio fieret, inquit, Toletanos ſcio imperata libentiſsime facturos, loquantur Burgenſes. Hac Regis oratione conquieuere, cum vtrique ſe prælatos exiſtimarent. Toletani quidem, quòd Rex ante omnes eorum nomine locutus eſſet; Burgenſes vero, quòd primi omnium per ſe ſententiam dixiſſent. Hanc deinde conſuetudinem Reges omnes Caſtellæ ſequuti ſunt, quoties concilium eſt ab illis indictum. Alicuius tamen contentionis vitandæ gratia, noluere Toletani in illo conuentu illud officium facere: ſed poſtquam à templo diſceſſum eſt, antequam Reges in ædes Archiepiſcopi, vbi paratum & inſtructum erat conuiuium, peruenirent, in ipſa via, ad Emmanuelem & Iſabelam ſuppliciter adeuntes, eorum manus oſculati ſunt. Dimiſſo concilio, Fernandus Aragoniam cum vxore & genero atque filia petere contendit, vt ſimiliter atque in regno Caſtellæ fecerat, illius regni fidem principibus obligaret. Iter autem ita fecerunt, vt quacunque pergerent, effuſa multitudo illis obuiam cum incredibili voluptatis ſignificatione prodiret, multique Dynaſtæ, & ciuitates etiam permultæ omnia, quæ ad victum & regium luxum erant neceſſaria, abunde ſubminiſtrarent. Cęſaream tandem Auguſtam peruenere kalendis Iunij. Fuerunt autem ab ea ciuitate cum admodum ſolenni pompa, immodicisque ceremonijs de more gentis illius excepti. Paucis deinde diebus ad quietem ſumptis, ſtatuit Fernandus, vt Cęſarauguſtani, perinde atque fecerant Caſtellani, ſine vlla mora fidem Emmanueli & Iſabelę verbis conceptis obligarent. Negarunt Cęſarauguſtani, id ſibi licere, antequam ciues Valentini, & Barchinonenſes, qui ſuarum ciuitatum iura tuerentur, eò conuenirent. Inſtitit nihiloſecius Fernandus, non eſſe cur illos expectarent, quos ſciebant idem officium ſuo tempore atque loco pręſtituros. Neque eſſe illis in re minime dubia cunctandum. Reſpondent, non eſſe rem adeò facilem, vt non magnam conſultationem requireret. Se de fide danda minime dubitare, ſed de modo & conditione, qua

erant

erant fidem daturi. Ad eam autem deliberationem commodius habendam, opus eſſe ſociorum aduentu, vt communis cauſa communi etiam conſilio ſuſtineri poſſet. Quod ſi vellet, vt ipſi ſtatim fidem ſuam aſtringerent, ſe id libenter facturos, ea tamen conditione, vt prius Emmanuel & Iſabela iurarent, fore, cum primum venirent in regni poſſeſsionem, vt iura & immunitates, quæ Fernandus ipſe Aragoniæ populis abſtulerat, ſine vlla cunctatione reſtituerent. Reſpondet Fernandus, ſe nulla conditione paſſurum, vt ea, quæ propter ſummam iniquitatem ſublata fuerant, populis, qui illis abutebantur ad innumerabiles iniurias, redderentur. In his altercationibus fuere tres menſes cum non mediocri Regum offenſione conſumpti. Cum vero multæ cauſæ diſſenſionis intercederent, illa tamen potiſsimum Regum animos perculit, quòd dicerent Cæſarauguſtani, hoc iure ſemper Aragoniæ regnum fuiſſe, vt nunquam imperium fœminæ vllius acciperet. Quod ſi Rex ſine prole virili decederet, eſſe populis liberum, euocato concilio eum Regem eligere, quem regno propter virtutem dignum iudicarent. Interim vero Cæſarauguſtani de libertate ſoliciti, clanculum arma in certas domos comportare, vndique præſidia comparare, colloquia inter ſe de communibus rebus habere: nihilq; omnino prætermittere, quo ius ſuum modis omnibus retinerent. Sed omnes hos motus ſedauit Iſabelæ iunioris partus. Octauo enim kalen. Septembris peperit filium, cui fuit inditum nomen Michaël. Huius nepotis exortu tanta fuit affectus lætitia Fernandus, vt contineri non poſſet, quin voce maxima omnibus de nato Principe, Hiſpaniæ totius hærede, gratularetur. Sed vt ſunt res humanæ fluxæ & inſtabiles, ſummæque lætitiæ exitu triſtiſsimo ſæpenumero concluduntur, illa ſumma Regum voluptas, illæ principum gratulationes, & ciuium plauſus in acerbiſsimum mœrorem ſubito conuerſi ſunt. Iſabela namque antequam pareret ægrotabat, & quo magis appropinquabat partus, eo maiora ſigna imbecillitatis oſtendebat. Cum vero filium enixa fuiſſet, tanta vis ſanguinis ex illa profluxit, vt vires eam omnino deficerent, vſque eo, dum extremum ſpiritum in complexu patris ederet. Eluxit autem in illa ſingulare pudoris, & probitatis, & prudentiæ, & religionis ſpecimen, quarum etiam virtutum in illo vltimo vitæ actu claram ſignificationem dedit, cùm ea diceret & teſtificaretur, quibus poſſet intelligi, eam parum de hac miſera vita, multum vero de illa ſempiterna cogitare. Funus fuit cum multis omnium lachrymis inductum. Emmanuel vbi funeri iuſta perſoluit, & ea, quæ fuerant teſtamento legata, diſtribuit, à Fernando & Iſabela magno cum dolore, vt in Portugaliam rediret, diuulſus eſt. Non potuit enim diſceſſus ille abſque fletus acerbi renouatione fieri, cum veniret illis in mentem, quali filia fuiſſent orbati, & Emmanuel in memoriam reuocaret, ſe vxorem omnibus virtutibus ornatiſsimam amiſiſſe. Fuit autem à multis principibus in Portugaliam vſque deductus. Sed cum eſſet in itinere, in oppido

nomine

nomine Aranda, quod Durius alluit, miſit ad Alexandrum legatos, qui eum admonerent, vt rebus Eccleſiæ proſpiceret. Nam mores eſſe profligatos, pietatis ſtudium reſtinctum, flagitiorum licentiam ſolutam, res ſanctiſsimas pretio indigniſsimis addici. In vrbe, quæ fuerat pietatis & ſanctimoniæ domiciliũ, officinam impudentiæ atque ſceleris inſtitui, Eccleſiámque Romanam inſigni infamia flagrare, rémque eſſe in extremum pene diſcrimen adductam. Proinde ſe illum orare & obſecrare, & per Chriſti ſanguinem obteſtari, vt iret obuiam ſceleri, reſecaret libidinem, coërceret auaritiam, moréſque laxos diſciplina ſeueriore deuinciret, tantúmq; munus pro dignitate tueretur, & remp. Chriſtianam, quæ tantis vitiorum exemplis erat à ſtudio pietatis auerſa, pietatis exemplis ad officium reduceret. Legati fuere Rodericus Caſtrenſis, Enricus Coutinus, & Fernandus Coutinus, viri claris natalibus orti, & prudentia non vulgari præditi. His autem mandauit, vt hanc legationem cum Fernandi Regis legato communicarent, quem Fernandus, vt cum Emmanuele Cæſaraugustæ conſtituerat, ea etiam de cauſa erat Romam miſſurus. Vbi legatos miſit, iuſtis itineribus in Portugaliam rediјt, & Olyſipponem peruenit, tertio idus Octobris. Ibi per literas Fernandi & Iſabelæ certior factus eſt, Michaëlem filium ſuum ſumma Caſtellæ & Aragonię conſenſione fuiſſe legitimum Principem, & regnorum illorum hæredem declaratum, fidémque illi ab omnibus publice datam. Rogabant autem, vt idem in Portugalia fieret: id enim valde ad regnorum tranquillitatem pertinere. Emmanuel igitur anno ſequenti, qui fuit à Chriſto nato M. CCCC. xc.ix. ad eam rem ſine vlla mora peragendam, concilium indixit. Omnes ſine vlla recuſatione conueniunt. Is ab omnibus poſtulat, vt fidem dent, ſe Michaëli ipſius vnico filio, tanquam ſucceſſori legitimo fore ſemper, poſtquam ille ad regnum perueniret, obſequentes. Illi priuſquam fidem darent, ab eo poſtularunt, vt nomine filij promitteret, idque iuramento confirmaret, vt nunquam neque iuriſdictiones, neque vectigalium adminiſtrationes, neque arcium præfecturę ad Portugaliæ ditionem pertinentes, ſiue citra, ſiue vltra mare, alicui, qui non eſſet natura Portugalenſis, vllo tempore, aut conditione mandarentur. Quod Emmanuel facile conceſsit. Illi igitur fidem publice abſenti Michaëli dederunt: & Emmanuel promiſsionis ſuæ fœdus propria ipſius manu conſignatum iuſsit, vt publico teſtimonio ad memoriam ſempiternam confirmaretur. Et hæc quidem eo anno in Luſitania geſta ſunt. At legati, qui ab Emmanuele Romam miſsi fuerant, cum primum Romam peruenere, omnem legationis rationem cum Garſia Laſſo Fernandi Regis legato, vti fuerant iuſsi, communicant. Re itaque deliberata, omnes ad Pontificem adeunt, eúmque Regum nomine ſuppliciter orant, obſecrant, & obteſtantur, vt velit flagitiorũ incendium pietatis ſtudio & iudiciorũ ſeueritate reſtinguere. Neq; ſemel hoc ab illo libera voce cõtendunt, ſed ſæpius inſtant, & vrgent, & publico etiam teſtimonio poſtulata conſignant, vt eſſet

omnibus

omnibus teſtatum, nihil ab Hiſpaniæ Regibus omiſſum fuiſſe, quod ad labentis Eccleſiæ inſtaurationem pertineret. Quæ quidem admonitio hunc fructum habuit, vt Pontifex deinceps non ita diſſolute remp. gerere videretur. Præ ſe autem tulit, admonitionem illam ſibi non ingratã accidiſſe. Non poſt multos dies nuncium ad Emmanuelem miſit, cum donis ab illo ſolenni precatione conſecratis. Dona autem fuerunt enſis & pileus. Ea dona Emmanuel grata voluntate proſequutus fuit, nunciumque muneribus ornatum dimiſit, Pontificique per literas declarauit, ſe fore ſemper, vt eum religio facere admonebat, ſtudio illius incenſum. Hoc eodem anno, quinto Idus Iulij Emmanuel primum nunciũ de rebus Indicis auſpicio ſuo exploratis accepit. Quod quẽadmodum geſtum fuit, eſt ab initio repetendum. Gama vbi primum ſoluit Olyſippone, curſum ad Fortunatas inſulas direxit: deinde Inſulam, quam appellant Sancti Iacobi, quæ reſpicit Æthiopiam, luſtrauit. Inde verò, vt in mãdatis habebat, nauigationem Solis ortum verſus inſtituit, donec terram conſpicatus eſt, & ad eam continuo naues appellere iuſſit: in magnumq; ſinum ingreſſus, vela contrahere, anchoraſq; dimittere præcepit. Nicolaum deinde Coëlium miſit, vt ad oram illam propius accedens, exploraret, an eſſet aliquis fluuius, ad quẽ ſe aquandi gratia conferrent. Tres enim menſes aduerſis tempeſtatibus agitati, in illius oræ nauigatione conſumpſerant, & aquæ inopia laborabant. Coelius vt fuerat iuſſus, litora illa perluſtrans, in fauces fluminis incidit, cuius aquæ erant dulces, & riparum veſtitus viridiſsimi. Quod cum Coëlius Gamæ nunciaſſet, is ad eam partem vela continuo fieri iuſſit, vt omnes aquari atque lignari poſſent. Ibi Phocas ingentes, quarum magna copia erat, ceperunt, & earum carnibus refecti ſunt. Hoc autem erat Gamæ inſtitutum, vt quibuſcunque terris inſiſteret, mores gentis & inſtituta perdiſceret. Itaque dedit operam certis hominibus, vt aliquem ex illis, qui regionem eam colebãt, vel aſtu vel vi caperent, ex quo poſſet id quod volebat, cognoſcere. Fuerunt autem ad illum perducti homines colorati, breui & criſpo capillo, quorum tamen linguam nemo ex illius comitatu, qui multas Æthiopiæ linguas nouerant, intellexit. Fuere tamen à Gama benigne accepti, atque veſtiti, & muneribus quibus capiebantur allecti, vt alios ad noſtros perducerent. Munera fuere tintinabula, & vitrei globuli, & alia eiuſmodi. Fuit deinde noſtris cum illa gente familiaritas inſtituta, cum Æthiopes illi multa ſupportarent ex illis fructibus, & carnibus, quas tellus ſuppeditabat, quæ ad victum erant valde neceſſaria: & illos noſtri veſtibus minimi pretij, & rebus leuiſsimis, quas illi tamen plurimi faciebant, ornarent. Signis autem & nutibus, quid alterutri ab alteris fieri vellent, ſignificabant. Sed hanc conſuetudinem vnius hominis amentia diremit. Qui cum in eorum familiaritatem ſe penitus immerſiſſet, petijt à Gama, vt liceret ſibi in illorum intimas ſedes penetrare. Deductus igitur ab eis, cum illi in via Phocam ingentem interfeciſſent, fuit illius carnibus ſatis opipare & apparate, vt illi quidem ſuſpicabantur, acceptus. Is cum dapes appoſitas,

quòd

quòd non eſſent ſui ſtomachi, faſtidiret, ſe continuo in naues recipere voluit. Illi eum humaniſsime proſequuntur. At is certus eſſe non poterat, an truderetur ad ſupplicium, an potius honoris gratia tanto comitatu ſeptus duceretur. Metus tamen omnia triſtiora fingere cogebat. Itaque vbi litori appropinquarunt, quaſi vinctus traheretur, opem magnis vocibus implorauit: noſtri ſubſidio occurrerunt. Illi fugæ ſe repente mandarunt. Gama cum reliquis ducibus in terram deſcendit, vt facilius poſſet ſolis ab æquinoctiali plaga diſcrimen in Aſtrolabio contemplari. At illi qui fugerant, in ſylua, vbi arma repoſuerant (ignorabant enim quali animo noſtri ad eas oras accederent) ſe occultabant. Arma vero, quibus plurimum vtebantur, erant cornua quædam acutiſsima haſtis præfixa, quibus ſumma vi contortis, non leuius vulnus infligebant, quàm ſi præacuta iacula conieciſſent. Ibi igitur cùm noſtri in litore ſine vlla periculi ſuſpicione verſarentur, illi ex latebris emerſi prouolant, & in noſtros impetum faciunt, & multos conuulnerant, inter quos Gama in pede vulnus accepit. Noſtri ſe multo celeriùs, quàm fuerant opinati, recipiunt. Ita factum eſt, vt vnius hominis veſani temeritas aquationem illam infeſtam redderet. Sinum illum noſtri ſanctæ Helenæ ſinum nominant: fluuium verò eadem ratione Sancti Iacobi nomine notandum exiſtimarunt. Vt enim ſolennes dies cadebant, qui erant Diuorum memoriæ conſecrati, ita noſtri nomina terris, & inſulis, & fluminibus incognitis, quę diebus illis primum viderant, imponebant. Anchoris inde ſolutis, iter Auſtrum verſus inſtituunt, promontoriúmque bonæ ſpei ſuperare contendunt. In illo autem curſu valde Gamæ virtus enituit. Fluctus erant immaniſsimi: tempeſtates perfrigidæ & aduerſæ: tenebræ vero aſsiduęque procellę, cùm ſemper in illa regione ſtatis temporibus, quibus ſol Septentrionalem plagam luſtrat, valde horribiles ſint, atque pertimeſcendæ, tum illis, qui nondum fuerant eos fluctus experti, tantum terroris inijciebant, vt omnem ſpem ſalutis abijcerent. Naues enim ita iactabantur, vt modò nubes contingere, rurſus in imas profundi voragines detrudi viderentur. Ad hoc malum accedebat, quòd vltra progredi nequibant. Demiſsis igitur velis, ventis obſequi cogebantur, ita tamen, vt varios flexus atque reflexus inirent, ne retro cederent, ſed tempeſtatis aduerſę finem in fluctibus expectarent. Quoties vero aliquid laxamenti dabatur, homines exanimati metu Gamam circunſiſtebant, illumque orabant & obſecrabant, ne vellet ſe, hominesque illius fidei commiſſos tam horrendo genere mortis extingui. Fluctibus diu repugnari non poſſe: cederet tempeſtati, & claſſem, antequam fluctibus mergeretur, in patriam reduci permitteret. Cùm is conſtanti animo poſtulata reijceret, multi de nece illius coniurationem habuerunt. Id cùm Gama Pauli fratris indicio cognouiſſet, inſidias ſumma vigilantia declinauit, & vincula magiſtris iniecit, ipſeque per ſe ſummi magiſtri munus obiuit. Tandem cum multis diebus hanc tempeſtatis, atque perfidię molem inuicto animo pertuliſſet, tempeſtas commutata eſt, & ipſe cum reliquis

ducibus

ducibus ad finem promontorij peruenit, quod omnes .xx. die Nouembris cum incredibili lætitia flectere inceperunt. Arbitrabantur enim eo ſuperato, nihil ſibi impedimento futurum, quo minus eo quo tendebant, feliciſsime peruenirent. Ita vero nauigabant, vt nunquam à terra procul abſcederent, & illius ſitum & fertilitatem cum iucunditate perciperent. Videbant enim ingentes ſyluas, & denſa nemora, & pecudum & armentorum greges innumerabiles, & hominum etiam multitudinem, qui paſsim vagabantur. Sunt autem homines colore & ſpecie illis ſimillimi, qui in ſinu ſanctæ Helenæ viſi fuerant. Cum loquuntur, ſingultire videntur: nudi ambulant, pudenda ligneis vaginis includunt: fiſtulis vtuntur, quas non admodum abſurde modulantur. Tuguria ſibi ex lateribus ſole aduſtis, aut è terra faciunt, quæ culmis deinde atque congeſtis glebis contegunt. In promontorij illius latitudine ſuperanda noſtri quinq; dies poſuerunt. XXV. die Nouembris promontoriū ſuperant, atq; ad Septentriones curſum inflectunt. Ab vltimo promontorij flexu, qui ad orientem ſpectat, abeſt ſinus, quem noſtri Sancti Blaſij aquationem appellant, cc. & .xx. paſſuum millia. Tellus eſt fertilis: nutrit elephantos ingentes, & quamplurimos boues valde opimos, quibus incolę clitellas imponunt, eiſque pro iumentis vtuntur. In intimo ſinu eſt parua quædam inſula, ad quam noſtri aquandi gratia naues appulerunt. Ibi phocarum armenta conſpexere admiranda quadā multitudiue. In quibus inerat tanta feritas & truculentia, vt in homines irruerent. Aues etiam eo in loco viſæ ſunt, quas incolæ appellant Sotilicarios, pares anſeribus magnitudine: plumis minime veſtiuntur, alas habent ſimiles alis veſpertilionum: volare nequeūt, ſed explicatis alarum membranis, curſum celeritate ſumma cōficiunt. Inde carnibus emptis, & aquatione facta, noſtri profecti ſunt. Octauo die Decembris ſubita quædam tempeſtas illos vehementer exterruit, & à terræ conſpectu procul abſtraxit. Sedata verò tempeſtate, rurſus ad terram propius accedunt. Cum enim nondum eſſet noſtris in illis regionibus nauigādi ratio penitus explorata, minime tutum videbatur, à terra longius abduci. Vident autem paruas inſulas, quæ paulo longius .cc.xxx. paſſuum millibus aberant ab eo loco, vbi vltimam aquationē fecerant. Erant autem amœniſsimæ, arbores altiſsimę, prata viridiſsima, pecora innumerabilia, quæ paſsim vagabantur. Erat ſumma tranquillitas, pelagus profundum, ita, vt ſine periculo poſſent ad terram accedere, & qualis eſſet, cum iucunditate perſpicere. Sic omnem illam oram legentes, decimo Iannuarij die inſequētis anni, magnam hominum & mulierum multitudinem in terra inambulare cōſpiciunt. Erant omnes colore ſubnigro, vt reliqui, quos in oris illis viderant, corpore procero, & ſpecie liberali. Hic Gama proras ad terram flectere iubet. Miſit deinde virum linguarum periti ſsimum, qui nomine illius, gentis Rectorem honorifice ſalutaret, eiq; munera deferret. Fuit nuncius libenter acceptus, & cum muneribus illis, quæ tellus ferebat dimiſſus. Hæc gens erat reliquis humanior, & lautius

vitam inſtituebat:brachia armillis æneis ornabat,& capita ſimiliter æneo cultu amiciebat. Viri pugiones geſtabant cum manubrijs ſtanneis nō admodum inſcitè fabrefactis:vaginæ autem erant ex ebore. Hîc reliquit Gama duos exules, qui mores & cultum gentis exactè perdiſcerent. Erant enim in ea claſſe decem homines capite damnati,quibus fuerat ea lege vita conceſſa, vt quibuſcunq; in locis à Gama relicti fuiſſent,regiones luſtrarent, hominúmq; mores & inſtituta cognoſcerent. Inde profecti, decima quinta die Ianuarij ad fauces ingentis fluuij peruenere,cuius ripas vndiq; arbores fructibus onuſtæ diffuſis late frondibus opacabant: tellus erat herbida, & amœna. Hîc iactis anchoris conſtitere, vt ſequenti die (Sol enim iam præcipitabat) terræ cultum diligenter inſpicerent. Mane verò conſpiciunt multos homines eiuſdem prope coloris & cultus, lintribus inuectos ad naues tendere.Qui ſimul atq; ad eas acceſſerunt,ſine vlla fraudis ſuſpicione conſcenderunt, fuerúntq; à noſtris cibo atq; potu liberaliter accepti.Linguam tamē eorum nemo ex noſtris quiuit intelligere. Nutibus tantùm,quidquid exprimere volebant,ſignificabant.Poſt tres dies venere quatuor viri regionis illius principes, vt Gamam ſalutarent, & claſſem noſtram viderent. Erant autem hi paulo elegātius culti:quos Gama appoſitis epulis inuitauit, & veſtibus ſericis ornauit: quibus illi non mediocri lætitia ſe affectos eſſe demonſtrarunt.Sed nec ab illis intelligi quidquam potuit,per quod noſtri poſſent, quàm longe ab India,aut quàm prope eſſent, aliqua ratione ſuſpicari. Vnus tamen malè arabicè dixit, ad regionem vnde paucis illis diebus venerat, naues eiuſmodi formæ atque magnitudinis,qua noſtras eſſe conſpiciebat, frequenter appelli, quæ quidem nō erat ita magno interuallo ab eo portu diſiuncta.Noſtri cum id audirent,in ſpem venerunt,fore,vt intra breue temporis ſpatium Indiam aſpicerent.Id monuit Gamam,vt illi fluuio,bonorum ſignorum nomen imponeret. Hîc autem columnā lapideam in ipſius fluminis ripa collocauit,in qua erat Crux cum Emmanuelis inſignibus inciſa.Hoc autem faciebat in portubus, quos ad Chriſtiani nominis gloriam, & ad Regis clariſsimi monimenta diutius conſeruanda,magis opportunos iudicabat: & ad eam rem multæ columnæ eiuſmodi fuerant nauibus illis impoſitæ. Terra vero illa, ſtatuit,vt nomine Sancti Raphaëlis inſignis eſſet. Hîc duos reliquit ex illis, quos diximus vitam exilio redemiſſe.Hîc poſtquam naues refecit, & infirmos curauit, ſexto kalen.Martij anchoras moliri,antennas erigi,veláque fieri iubet. Kalendis autem Martij conſpiciuntur à noſtris quatuor inſulæ,non ita lato mari à ſe inuicem diſtantes. Ex vna illarum Coëlius ſeptem nauigia plenis velis inuecta ad noſtros accedere conſpicatus eſt. Qui illis vehebantur,cum prætoriam nauem ex vexillo,quod erat in ſummo malo alligatum,cognoſcerent, ad eam proras detorquent,propiúsq; facti, magno clamore ſublato noſtros arabicè ſalutant.Ibi Gama Coëlium, quòd nauis illius eſſet aliarum minima,præcedere iubet,& ad eam inſulam curſum dirigere, vnde nauigia ſoluiſſe conſpexerat.

Præit ſenſim Coëlius,& fundo prius diligẽter explorato,reliquæ paulatim ſubſequuntur.Nauigia interim noſtras naues circunſiſtunt, & tibiarum concentu & alijs muſicis inſtrumentis noſtros oblectant, eisque de aduentu in illas oras maxima voce gratulantur.Homines autem erant colorati,ſpecie liberali prędi-ti,veſtibus bombycinis ornati:longiſsimis linteis auro intertextis & arcte compreſsis, vt ſpiris multifariam circunductis caput obtegerent, ornabantur.Erant præterea aduncis gladijs accincti, parmáſq; brachijs inſertas geſtabant. Noſtras naues ingreſsi,noſtros arabice ſalutant.Qui linguam probe tenebant, benigne reſpondent.Gama dapes apponi iubet.Illi conuiuium non aſpernantur. Dum comedunt & bibunt,ſciſcitatur de illis Gama, quod eſſet illius inſulæ nomen, quæ gentis ratio & cultus,& quod iter inde in Indiam eſſet habendũ. Reſpondent inſulę nomen eſſe Mozzambique:gentem eſſe ſimulachris deditam,magnam tamen inſulæ partem à mercatoribus Saracenis habitari: eſſe vero illam ſub imperio Regis Quiloæ,qui illi rectorem præfecerat hominem authoritate inſigni præditum:emporium vix aliud celebrius in regionibus illis reperiri. Inde enim naues in Arabiam,in Indiam,in multas pręterea orbis terrarum partes nauigare, & ex omnibus illis merces innumerabiles in eam conuehi. Præterea dicunt eſſe quandam in ea ora regionem,quam noſtri fuerant pręteruecti,quæ Zofala nominabatur,& auro plurimum abundaret.Poſtremò quantum ab ea inſula Calecutiũ diſtaret, exponunt. Hoc audito noſtri manus in cœlum tendere,ſummas Deo gratias agere,ſeq; maxima ex parte laboribus perfunctos arbitrari. Inſula eſt illa in regione, quam appellabant olim Ægeſimbam. Diſtat enim ab æquinoctiali plaga decem & ſex gradibus,Auſtrum verſus.Incolę ſunt nigri: tellus propter paludes eſt parum ſalubris. Domos extruunt è terra, quas congeſtis paleis integunt.Propter tamẽ opportunitatem commercij,naues vndiq; ad illam rei gerendæ gratia commeabant. Arabes tunc plurimũ in ea opibus & potentia florebant.Hi myoparonibus paruis vtebantur,eisq; ferreis clauis minime reuinctis, ſed palis teretibus per foramina vice clauorum adactis. Compages vero nauium funibus è palmarum folijs factis obturabant. Palmas autem appellãt arbores altiſsimas,folijs longiſsimis & acutiſsimis hirſutas, patulis frondibus circumquaque diffuſis vmbram gratiſsimam efficientes. nuces ferunt ingentis magnitudinis,quas noſtri Cocos nominant. Vtebantur in nauigando normis nauicularijs,quas nautæ Acus appellant.Quarũ formam propter eos,qui à maritimis regionibus ſemoti ſunt, haud alienũ arbitror explicare.Vaſculum eſt è ligno factum,planum atq; rotundum, altitudine duorũ aut trium digitorum.In medio habet ſtylum prefixum in ſummo præacutum,aliquanto breuiorem, quàm ſit vaſculi ipſius altitudo. Regula deinde è ferro ſolertiſsime facta,tenuis & anguſta ad vaſculi modum dimenſa,ita tamẽ,vt diametri ipſius vaſculi longitudinem nõ exæquet, inducitur. Styli vero cuſpis per medium huius regulæ, quod eſt inferius excauatum, & faſtigiatum ſuperius,

immiſſa, ita eam ſuſpenſam, paribusque momentis libratam cõtinet, vt vtrinq; angulos pares efficiat. Operculo deinde vitreo ænea virgulæ circundata firmato, ne poſsit regula excuti, & aliqua ex parte labare, contegitur. Cùm vero magnetis ea natura ſit, vt non modo ferrum ad ſe trahat, verùm etiam vna illius pars ad Septentriones aſpiret, altera in Auſtrum propendeat, naturámq; ſuam cum ferro communicet, efficitur, vt cùm regulæ huius caput ad eam magnetis partem, quæ ſpectat ad Septentriones, applicatum, attritúque illius exterſum fuerit, eandem in ſe vim concipiat: & cum ita ſuſpenſa extiterit, vt mobiliter in varias partes impelli poſsit, ſemper in Septentriones inſita propenſione referatur. Sic autem fiebat, vt nautæ hoc inſtrumento moniti, quanuis in profundo pelago verſarentur, & cœlum eſſet nubilum & caliginoſum, poſſent tamen ad Septentrionis rationẽ curſum dirigere. Hanc autem regulam, quia ad acus ſimilitudinem proxime accedebat, acum nauiculariam appellabant. Deinde cũ facillimum ſit humanis ingenijs, addere ſemper aliquid ad ea, quæ ſunt ſolerter inuenta, aliam normæ rationem excogitarunt, qua poſſent exactius, quem curſum in nauigando tenerent, ratione perſpicere. E virgulis enim ferreis figuram efficiunt lateribus paribus, angulis imparibus, in rhombi ſpeciem deformatam. Huic vnam ex parte ſuperiore, alteram ex inferiore chartam orbiculatam adglutinant. Magnetis autem adiuncta vi, ſic figuram hanc temperant, vt vnus ex acutis angulis Septentrionem, alter Auſtrum reſpiciat: ex obtuſis verò vnus ad ortum Solis, alter ad Occaſum ſpectet. Diametri autem orbis huius longitudo figuræ longitudinem non excedit. Habet autem orbis hic in medio æneum vmbilicum affixum, ad eam formam factum, qua diximus regulę medium fabricatum fuiſſe. Per vmbilicum illud igitur ſtyli cuſpis immiſſa, orbem hunc ſuſpenſum continet, qui non modò regulæ illius, de qua diximus, vice fungitur, ſed omnes ventorum regiones, quorum flatibus nauis impellitur, in conſpectu proponit. In charta námq; ſuperiore Septentrio, & Auſter, & Oriens, & Occidens, & interiectæ inter hos terminos regiones exactiſsime deſcribuntur. Norma ad hunc modum conſtituta, hoc reſtabat incommodi, quòd opus erat, quoties nauis fluctibus agitata, vt fieri neceſſe eſt, in pupim, aut proram, aut in alterutrum latus inclinaret, vt illa in profundo ſubſidens adhæreſceret, neque motu libero in Septentriones dirigi poſſet. Ne autem hoc eueniret, fuit ſolertiſsime excogitatum. Nam vas ipſum paulo infra labrũ circulo æneo arctè conſtrigitur. Vtrinque autem ab eo circulo virgula calybea ducta, in foramen alterius circuli maioris & exterioris, modico interuallo ab interiore diſtantis, immittitur. Virgulæ vero binæ ita ſunt æquales & oppoſitæ, vt ſi ex vtraq; vna & perpetua fieret, circularis illius ſpatij diametrum contineret. Exterior autem circulus circa duas illas virgulas quaſi circum axem verſatur. Rurſus ab exteriore circulo aliæ binæ virgulæ pari interuallo ad ambitum alueoli cuiuſdam orbiculati, intra quem hæc machinatio continetur, ſimili ratione perducuntur.

Ita

Ita ſunt autem hæ virgulæ exteriores interioribus ex aduerſo conſtitutæ, vt ſi duæ tantùm ex illis quatuor directæ fierent, ſe ſe ad angulos rectos interſecarent. Cùm vero machinatio ex inferiore parte ænea & ponderoſa ſit, neq; fundum attingat vllum, ita vndique pellitur, vt medium locum teneat. Et cũ penſilis & mobilis exiſtat, pondere ſuo nixa ea ratione conſiſtit, vt quanuis maximi fluctus nauem iactent, ipſa ſemper ad libellã directa permaneat. Sic autem fit, vt nihil interueniat, quod normam ab eo motu, quo in Septentriones fertur, impedire queat. His normis ſolebant vti iam illo tempore Arabes illi, & chartis præterea, quibus maritimarum regionum ſitus, ſecundum deſcriptas in illis lineas, explorate cognoſcerent. Quadrantibus etiam, Solis varias conuerſiones, & quantum quæq; regio ab æquinoctiali circulo diſtaret, obſeruabant. Tam multis denique erant ad nauigandum artibus inſtructi, vt non multum Luſitanis nautis de rerum maritimarum ſcientia & vſu cõcederent. Cum noſtris autem ideo iucunde fabulabantur, quòd crederent eos eſſe Mahumetanos ex illis, qui Mauritaniam tenebant. Illos autem Gama muneribus affectos, cum donis, quæ ad inſulæ rectorem illius nomine ferrent, dimiſit. Nomen autem rectoris erat Zacoëia. Hic cum à ſuis intellexiſſet, qua humanitate fuerant à noſtris accepti, muneráq; ſibi miſſa cõſpexit, ad officium ſuum pertinere exiſtimauit, noſtros inuiſere. Itaq; ſe continuo veſtibus ornauit, quæ erant aureis diſtinctæ floribus, gladiúmq; accinxit gemmis fulgentem, & eodem etiã gemmarum ſplendore cultum pugionem. Armatorum prçterea hominum caterua cinctus, in naues ire perrexit. Interim vero tibiarum & tympanorum concentibus omnia perſtrepebãt. Gama antequàm ille nauibus appropinquaret, ægrotos ab omnium conſpectu remoueri, & ſanos atq; valentes armari more noſtro iubet, & in ſummo nauis tabulato cõſiſtere. Is enim erat, qui nullam fidem ſaracenis habendam cenſeret, ſed diſsimulanter omnes inſidias, quæ fieri ab illis poſſent, præcauendas exiſtimaret. Ad latus deinde nauis acceſsit, vt Zacoëiam venientem exciperet. Conſcendit ille cũ ſuis: Gamam ſalutat. Ille viciſsim eum perbenigne complectitur. Aſsidunt omnes, & iucundiſsime ſermocinantur. Gama dapes apponi, & vinum infundi iubet. Illi vero ſatis hilari fronte comedunt, nec vlla Mahumetis ſuperſtitione impediũtur, quo minus pocula libenter exhauriant. Quærit deinde Zacoëia de noſtris, an eſſent Mauri, an Turcæ. non enim dubitabat, quin Mahumetis ſectam ſequerentur. Deinde, quibus armis in prçlijs vti ſolerent. Poſtremò, an haberent aliquot legis Mahumetanæ libros. Se námq; illos libenter eſſe viſurum. Gama reſpondit, ſe ex vltima Solis occidentis regione ad eas oras acceſsiſſe: noſtros armis illis vti, quibus homines, qui eum ſepiebant, tectos animaduertebat. Vti præterea tormentis illis, quæ videbat, quibus nõ hominum tantùm acies profligari, verùm & arces munitiſsimæ diſturbari atq; diſijci poſſent. Libros autem legis, quam obſeruabant, ſe libenter oſtenſurum, poſtquam aliquot dies à labore conquieſceret. Sibi eſſe iter

in Indiam. Proinde illum orare, vt ſibi daret aliquot homines nauigandi peritos, quorum ductu poſſet Calecutium peruenire. Quod ſi faceret, operam ſe daturum, ne vnquam illum collati beneficij pœniteret. Id Zacoëia ſe facturum pollicetur. Poſtridie verò Gamam rurſus inuiſit, duóſque magiſtros adduxit, cum quibus Gama certo auri pondere depactus eſt, vt eum Calecutium perducerent. Hoc interim tempore donis vltro citróque miſsis, ſic videbatur eſſe familiaritas conſtituta, vt nihil interuenire poſſe crederetur, quod eam turbaret. Sed accidit, vt Zacoëia perciperet, Gamam & comites illius Chriſtianos eſſe. Quo audito, omnis illa amicitia fuit in acerbum odium conuerſa. Cœpit igitur continuo inſidias machinari, exitiúmque moliri, omnibúſque modis excogitare, qua ratione poſset naues aut capere, aut incendere. Noſtris interim omnia maligne præberi, pretium augeri, ſeditiones præterea ab incolis contra noſtros temerè concitari. Poſtremò vnus ex magiſtris, quos Zacoëia adduxerat, Gamæ inſidias à Zacoëia comparatas indicauit. Alter enim in terram reuerſus, nunquam ſe rurſus in noſtrorum conſpectum dare voluerat. Acceſsit, quòd cum aliqui ex noſtris aquatum atque lignatum abſuiſſent, ſeptem nauigia in illos inuecta ſunt, quibus vt ſubſidio occurrerent noſtri, impetum in illa faciunt, eáque frequentibus pilis diſijciunt. Quo facto noſtri ſe confeſtim in inſulam, quæ inde aberat quatuor paſſuum millia, conferunt. Inde aliam inſulam nomine Quiloam petunt. Sed cùm vento deficiente progredi non poſſent, aduerſa quędam tempeſtas eos retrocedere compulit. Eandémq; igitur inſulam rurſus petunt, in quam ſe inſidiarũ metu contulerant. Illuc accurrit Arabs quidam cum paruo filio, Gamámq; obſecrauit, vt illos in nauem reciperet, vt poſſent in aliquem locum deſcendere, vnde facilius Mecham, quæ erat illius patria, reuerteretur. Quæſiuit ab illo Gama, quam artem coleret. Nauticam reſpondit. Hoc audito, illum libentiſsime recepit, duobúſque illis magiſtris ſe curſum poſſe conficere putauit. Abduxerat præterea per vim in ſeditione quadam, quæ fuerat à Mozambiquenſibus contra noſtros excitata, Paulus gama hominem, vt videbatur, minime nauticæ artis imperitum. Eo vero tempore noſtris non erãt niſi tantùm tres naues. Quarta enim, conſumpto iam omni commeatu, fuerat iuſſu Gamæ multis ante diebus incenſa. Inde igitur cùm primum ſecundus ventus flare cœpit, anchoris ſolutis vela faciunt, & Quiloam contendunt: eo tamen naues appellere non potuerunt, vel ventis ab inſula repulſi, vel curſus errore decepti, vel Mozambiquenſis magiſtri, qui de eorum interitu cogitare cœpit, fraudibus in alium curſum deducti. Ab eodẽ autem magiſtro moniti ſunt, vt Mombazam ſe conferrent. Quod vt facilius perſuaderet, fingebat magnam illius ciuitatis partem à Chriſtianis habitari, nec vllum locum magis opportunum curandis atq; reficiendis ægrotis poſſe reperiri. Iam eo tempore bona pars eorum, qui cum Gama conſcenderant, varijs morbis conſumpta fuerat, & qui euaſerant, erant graui inualetudine debilitati. Eſt autẽ vrbs illa ſita intra ſinum quendam

quendam in rupe præcelſa & edita. Fluctus cum ſe ab introitu ſinus incitant, in aduerſam frontem vrbis incurrunt. Inde deducti, introrſus penetrant, & vtrumque latus vrbis alluunt, ita, vt peninſulam efficiant. Habebat autem in portu vrbs arcem munitiſsimam, armis & telis varijſque tormentis refertam, firmiſsimiſque præſidijs, atque ſingulari vigilantia defenſam. Tellus abundat fructibus, & oleribus, & frugibus, & pecorum & armentorum gregibus, & aquis dulcibus. Vtitur præterea mira cœli temperie. Homines viuunt admodum laute, & domos more noſtro ædificant, tectoriaque varijs coloribus depicta parietibus inducunt. Huc igitur Gama ſe ea mente contulit, vt aliquot diebus in portu conſiſteret, vſque eo, dum ægrotos recentibus terræ fructibus recrearet. Vix anchoras nautæ demiſerant, cùm cernunt actuariam ad prætoriam nauem accedere. In ea vehebantur centum homines Turcarum more veſtiti, & gladijs & ſcutis armati, inter quos, quatuor ſpecie dignitatis, & cultu corporis excellere videbantur. Cum omnes vellent in nauem aſcendere, Gama omnes aſcenſu prohibuit, præter illos quatuor, quos tamen arma prius deponere iuſſit. Illi nauem ingreſsi, Ducis prudentiam laudant, quòd non ſineret homines ignotos ad ſe cum armis venire. Cum eos Gama liberaliter inuitaret, epulati ſunt, multiſque amoris ſignis noſtros ad ſe allicere contendunt. Aiunt poſtremò, Mombazæ Regem factum fuiſſe illis proximis diebus de illorum aduentu certiorem, eſſeque amicitiæ cum illis iungendæ cupidiſsimum. Gama ſimiliter reſponſum dedit egregiæ voluntatis & officij pleniſsimum. Poſtridie miſit Rex nuncios, qui Gamam nomine illius ſalutarent, muneraque deferrent, ad reficiendos ex iactatione milites accommodata. Aiunt deinde regionem illam eſſe opulentiſsimam, earúmque rerum omnium pleniſsimam, quarum gratia multi in Indiam nauigabant. Regem adeo eſſe in illos voluntate propenſum, vt nihil eſſet tam difficile, quod non ſe eorum gratia facturum polliceretur. Proinde Gamam orare, vt propius vrbem accederet, & in intimum portus ſinum penetraret, vt poſſet à Rege, qui eum inuiſere cupiebat, facilius conueniri. Quod ſe Gama facturum oſtendit, & quaſi voluntatis ſuæ obſides, duos ex illis exulibus, de quibus ſupra dictum eſt, ad Regem miſit. Rex læta & hilari fronte exules accepit, imperauitque domeſticis ſuis, vt illis vrbis ſitum & pulchritudinem demonſtrarent. Vbi vero reuerſi ſunt, Rex multa aromatum genera, quæ ex India deportari ſolent, illis oſtentat, & quantulum viſum eſt donat, vt Gamæ monſtrare poſſent, & admonere, quanto eſſet vtilius apud Regem amicum rem gerere, quam vitam tam periculoſæ nauigationi committere. Cum his mandatis redeunt exules in claſſem. Gama mirifice lætatus eſt, & poſtridie anchoras tolli iubet, & naues prope vrbem conſtitui. Cum vero illius nauis æſtus incitati vi celerius, quàm commodum eſſet, inueheretur, timens ille, ne in uadum incideret, in

quo poſſet affligari, vela contrahere, & anchoras demittere confeſtim iuſsit, idémque vt in reliquis nauibus ſine vlla mora fieret imperauit. Quo facto, Mozambiquenſes gubernatores metu repentino perculſi, ſe præcipites in mare deijciunt,& ad lintres quaſdam,quæ non procul aberant,nando confugiunt. Cum enim viderent tam præter eorum opinionem anchoras iaci, ſuſpicati ſunt, eſſe iam factum proditionis indicium. Vt enim ſtatim compertum eſt, Mombazæ Rex per eos,quos tanquam nuncios frequenter in naues mittebat, cum illis pactus fuerat,vt noſtros in locum inducerent, vbi naues vel allidi, vel capi facillime poſſent. At Gama magnis vocibus ad eos,qui in lintribus erant, inclamauit, vt ſibi ſuos gubernatores redderent: at illi clamores illius aſpernati, gubernatores in terram expoſuerunt. Hîc Gama cum & coniectura, & aliquo etiam Arabis gubernatoris indicio, & multis prærerea ſignis perſpexiſſet, è quanto periculo fuiſſet auxilio diuino leberatus, manus in cœlum ſuſtulit. Rex deinde homines magno cum ſilentio ſchaphis & lintribus ſubmittebat, qui ſecuribus anchoralia nocte præciderent. Quod niſi fuiſſet à noſtris ſingulari Gamæ induſtria vigilatum, & inſidijs ſcelerati illius Regis occurſum, noſtri in ſummum vitæ diſcrimen incidiſſent. Inde poſt duos dies (citius enim ſe expedire non potuerunt) vela faciunt,& curſum Melindem verſus inſtituunt. In via nauem Saracenorum capiunt, ex quibus Gama quatuordecim tantùm vinctos habere voluit, reliquos autem miſſos fecit. Cum vero intellexiſſet, vnum ex illis eſſe illorum patronum, qui præ ſe hominis authoritate grauis ſpeciem ferebat, multa de illo quæſiuit: ad quæ omnia, vt vir prudens, vere & conſiderate reſpondit, & de inſtitutæ nauigationis ratione ſapienter admonuit. Naues ad hunc modum nauigantes, die qua exſurrectio CHRISTI in omni Chriſtiana rep. cum ingenti lætitia celebratur, Melindem appulſæ ſunt. Vrbs eſt in planicie ſita. Cingitur autem vndique multiplici hortorum viriditate. Abundat multis arboribus, in primis autem citreis malis, è quarum floribus odores ſuauiſsimi admodum longe diffunduntur. Regio eſt fertilis & opima, neque gregibus tantùm, ſed omni genere animantium, quæ venatu & aucupio ad cibum capi ſolent,abundat. Ædes ſunt è quadro lapide conſtructæ, tectorijs, & cœnaculis, & laquearibus eleganter ornatæ. Gens colit ſimulacra deorum, quos peculiari ſuperſtitione ſanctos habet. homines ſunt atro colore, capillo criſpo, habitu tamen corporis non deformi. Capita geſtant ſpiris lintearum veſtium multiplicibus inuoluta. Reliquum corpus vmbilico tenus nudum relinquunt. Inde vero veſtes quaſdam ſericas, aut bombycinas ad media crura demittunt. Vtuntur in bello gladijs aduncis, & parmis, & haſtis, & arcubus, & ſagittis. Opinione virtutis militaris incredibiliter efferuntur. Statio naualis non eſt vrbi propinqua. eſt enim ora rupibus cincta, & procellis atque tempeſtatibus frequenter obnoxia. Id coëgit

Gamam

Gamam in anchoris paulo longius ab vrbe conſiſtere. Cùm vero Saracenus, quem Gama ceperat, intellexiſſet illum propter Mombazæ periculum Regi Melindenſi diffidere, vt ſe ad Regem mitteret, animúmq; illius exploraret, hortatus eſt. Dixit præterea eſſe in illo portu quatuor naues ex India, vectores autem Chriſtianos eſſe ex illis, qui Indiam incolũt, qui fortaſſe, rebus iam ex animi ſententia geſtis, domum redire properarent. Horum autem comitatu nauigationem fore multo faciliorem. Gama etſi fidem illi non habebat, animaduertens tamen quàm paruo periculo illa ſalutis via tentaretur, hominem in paruula quadam inſula vrbi oppoſita conſtitui iubet, qui inde lintre ſibi ex vrbe miſſa tranſuectus, ad Regem deducitur, eíque mores noſtræ gentis laudat, humanitatem atque fidem extollit: ducem cum reliquis omnibus amicitiam illius vehementer expetere: valdeque ad dignitatem ſuam pertinere confirmat, hominibus noſtris amicitiæ fœdere coniungi. Rex erat grandis admodum natu, & miti clementique natura præditus. Miſit igitur ex ſuis domeſticis, qui Gamam nomine illius ſalutarent, muneráque deferrent ex ijs, quæ ad victum erant neceſſaria, arietes nempe, & fructuum varia genera. Gama viciſſim eum donis alijs remunerauit, & in eo pugnauit, ne vllo humanitatis officio ab eo vinceretur. Deinde naues propius terram conſtitui iubet, & Chriſtianos Indos appellat, qui ex noſtrorum aſpectu voluptatem incredibilem perceperunt, eóſque de multis rebus admonuerunt, quæ valde ad ſalutis cuſtodiam & nauigationis ſecuritatem pertinebant. Rex cùm valde cuperet naues noſtras aſpicere, id morbo atque ſenio præpeditus aſſequi non potuit. Filius, qui iam vice illius imperium adminiſtrabat, ad naues magna hominum nobilium caterua ſtipatus acceſsit. Erat autem regio cultu ſatis eleganter indutus. Omnia vero in illius comitatu tibiarum concentu, & tympanorum vocibus perſonabant. Gama vt illum honorificentius exciperet, in ſcapham deſcendit. At is vix ad ſcapham peruenerat, cùm ſaltu ſe in illam coniecit, & arctiſsimè Gamam, quaſi hominem vetuſta conſuetudine, & familiaritate coniunctum, amplexatus eſt. Sedentes deinde iucundiſsime fabulantur. In omni autem ſermone Princeps ille non hominis barbari ſpecimen dabat, ſed ingenium & prudentiam eo loco dignam præ ſe ferebat. Gamam autem cum admiratione quadam intuebatur, & nauium formam conſiderabat, & multis ſignis, quàm bene eſſet in noſtros animatus, oſtendebat. Tum Gama Saracenos omnes, quos ceperat, illi donauit: quod quidem ille in loco beneficij ingentis accepit. A Gama deinde poſtulauit, vt patrem illius inuiſere dignaretur, ſe interim filios ſuos obſides in nauibus relicturum. Negauit Gama id ſibi licere. Flagitauit deinde, vt ſaltem duos ex ſuo comitatu ſecum abire permitteret. Quod facile impetrauit. Poſtridie Gama propius vrbem, ſcapha inuectus, acceſsit, vt vrbis pulchritudinem perſpiceret.

 Vbi

Vbi rurſus illum Princeps inuiſit, nullúmque officium prætermiſit, quo poſſet voluntatem in noſtros egregiam ſignificare. Poſtremò optimum gubernatorem illi conceſsit, qui erat ex ea Indiæ parte, quam fluuius Indus interfluit, oriundus. Accepit deinde à Gama fidem, vt cum rediret in Portugaliam, eò tranſiret. Velle namque ſe legatum in Portugaliam mittere, vt amicitiam cum Rege clariſsimo fœdere ſanctiſsimo confirmaret. Soluit inde Gama. x. kalen. Maij. Quanquam autem noſtri Orientem verſus nauigarent, curſum tamen ad Septentrionem inflectebant. Intra paucos autem dies, regionem circulo æquinoctiali ſubiectam peragrant, atque rurſus ſydera, quæ tam multos menſes latuerant, cum voluptate conſpiciunt, Vrſam maiorem & minorem, & Oriona, & reliqua, quæ circa polum Arcticum exiguum orbem conficiunt, oculis vſurpant. Pelagus deinde maximum, cuius intimo receſſu Septentrionem verſus multæ Æthiopiæ, & Arabiæ, & Caramaniæ partes alluuntur, tempeſtate admodum ſecunda tranſmittunt. Tandem. xiij. kalen. Iunij terram editam & excelſam contuentur, quam gubernator propter offuſam caliginem non agnouit. Poſt duos autem dies, montes Calecutio vicinos aſpexit. Itaque ad Gamam accurrens, tam fauſti nuncij præmium flagitauit. Quod ille non modò cumulatè præſtitit, verùm DEO ſummas gratias egit, & vinctos è vinculis expeditos in gratiam recepit: tantáque lætitia affectus eſt, vt videretur iam fructus laborum omnium, quos in tam longa & difficili nauigatione pertulerat, excepiſſe. Eodem die noſtri in loco, qui aberat Calecutio duo paſſuum millia, conſtitere. Eos multi continuo lembi circunſiſtunt. Multa quærunt, multa etiam reſpondere coguntur. In primis percontatur ab illis Gama per interpretes, vbi Rex eo ſe tempore contineret. Deinde vnum exulem in vrbem miſit. Vix exul terram attigerat, cùm innumerabilis turba confluit, vt hominem habitu & cultu prorſus ignoto conſpiciat, & interroget, vnde venerit, quæ illi patria ſit, quid quærat, aut qua tempeſtate delatus ad eas oras acceſſerit. Sed nec is eos intelligebat, nec illi linguam illius nouerant. Is autem circunfuſa multitudine oppreſſus, quaſi in ſalo fluctuabat, & modò in hanc, modò in illam partem iactabatur, donec caſu in duos mercatores Tunete oriundos impulſus fuit. Hi cum ex habitu Hiſpanum eſſe cognouiſſent, admirati ſunt. Vnus ex illis, Monzaida nomine, eum Hiſpanis verbis interrogat, ex qua Hiſpaniæ regione eſſet. E Portugalia reſpondit. Quo audito, Monzaida domum illum inuitat, & cibo potúque reficit: docétque ſibi fuiſſe magnum cum Portugalenſibus vſum eo tempore, quo Ioannes Rex Tunetem ſuos mittebat, vt inde aſportarét multa, quæ erant ad armamentaria illius valde neceſſaria: in quibus rebus comparandis ſe egregiam illis operam dediſſe. Poſtulátque, vt ſe ad Nauarchum deducat. Itaq; pergunt ambo continuo in nauim. Monzaida Gamam Hiſpanice ſalutat: Gama viciſsim

illum

illum benigne accipit. Multis inde verbis vltro citroque habitis, Gamam de multis rebus admonuit, & ad omnia quæ ille quærebat, ita reſpondit, vt facile poſſet intelligi, illum & prudentem & curioſum eſſe. Poſtremo dixit, ſi quid eſſet, in quo opera ſua vti Gama vellet, ſe officio probi viri minime defuturum. Oſtendit præterea fore, vt aduentus noſtrorum eſſet Calecutij Regi gratiſsimus. illum namque valde gentium externarum commercio delectari. Nam quanuis imperium illius eſſet latum, & multi Reges illi parerent, opes tamen illius magis portorijs, quàm fructuum vectigalibus contineri. Poſtridie Gama duos ex ſuo comitatu cum Monzaida ad Regem miſit, qui quidem eo tempore in oppido nomine Pandarane, quod inde aberat duo paſſuũ millia, conſidebat. Illi poſtquam admiſsi fuere, dicunt Portugaliæ Regem fama dignitatis & amplitudinis illius, quæ per orbem terrarum late vagabatur, commotum, eò vnum ex ſuis ducibus miſiſſe, qui cum illo ſempiternum amicitiæ fœdus nomine illius percuteret, fidémque daret, ſe gratia illius omnia, quæ is vellet, libentiſsime facturum. Ipſúmque ducem à Rege petere, vt faciat ſibi poteſtatem ad illum adeundi. Reſpondit Rex, ſibi valde gratum eſſe Luſitani ducis aduentum, neque ſe vllo modo commiſſurum, vt voluntatem in ſe clariſsimi Regis aſpernaretur. Séque operam daturum, vt breui à Duce noſtro conueniri poſſet. Interim vero illum admonebat, vt Pandaranem verſus claſſem deduci iuberet. Portum enim illum in quo conſiſtebat, eſſe eo anni tempore valde periculoſum & infeſtum. Vt autem id commodius fieri poſſet, ad illum gubernatorem maris illius valde peritum miſit. Deinde poſt aliquot dies venit ad Gamam vir quidam primarius, qui ius illi genti dicebat. Appellant illi hunc magiſtratum, Catualem. Hunc autem miſerat Rex, vt ad ſe Gamam honorificentiſsime deduceret. Gama claſsi Paulum Gamam fratrem ſuum interim præfecit, eidémque & Nicolao Coëlio imperauit, vt ſi quid ſibi ſecùs eueniret, quàm commodum eſſet, de illo curam abijcerent, & in patriam continuo cum nauigationis exploratę nuncio remearent. Nec enim conuenire, vt dum ei fruſtra opem afferre contenderent, omnes occumberent, & tanti laboris fructus interiret: ſe non poſſe Regis illius congreſſum vitare, ſi facere vellet, id quod ſibi ab Emmanuele præſcriptum fuerat. Nec ſe periculum vitæ defugere, dum modo morte ſua poſſet eam, quam debebat, operam & Regi & reip. nauare. Ne autem naues ſine præſidio neceſſario remanerent, duodecim tantùm homines ſibi comites adiunxit. Cum verò primum terram attigit, fuit Catualis iuſſu lectica ſublatus: Catualis alia lectica ferebatur, reliqui pedibus iter faciebant. Magna turba nobilium hominum, quos illi Naires appellant, eos vndique ſepiebant. Deinde peruentum eſt ad oppidum, vnde poſtquam commode pranſi ſunt, lembos ad eam rem paratos ingrediuntur, ſecundoque flumine nauigantes, ad locum perueniunt, in quo magna hominum multitudo eos cum alijs lecticis expectabat. Inde fuerunt noſtri à Catuale

in

in templum apud illos ſanctiſsimum deducti : quod quidem Gama, eo quod audierat, bonam partem regionis illius ab hominibus Chriſtianis habitari, eſſe Chriſtianorum arbitratus eſt. Confirmauit autem magis illam opinionem, & templi magnificentia, & ædiũ amplitudo, multáq; ſigna rerum, quę non multum à noſtrorum templorum religione abhorrere in principio videbantur. Per templi oſtiũ ingreſsis occurrunt quatuor viri à capite ad vmbilicũ nudi, deinde ad genua veſtibus bombycinis accincti. Quilibet eorum tema fila à dextro humero ad ſiniſtrum latus demiſſa, & ſub brachio ſiniſtro cõplicata geſtabat. Hi noſtros aquis luſtralibus aſpergunt: porrigunt deinde cuilibet pulueres è ligno optimi odoris contuſo, quibus frontes conſignarent. Templi parietes erãt multis imaginibus depictis ornati. In medio templi erat ſacellum editum, forma rotundum, ad quod per multos gradus aſcendebatur. Oſtium erat ex ære factũ, & valde anguſtum. Intra ſacellum erat ſignum in aduerſo pariete locatum, cuius formam noſtri ꝑpter loci obſcuritatem aſpicere nequiuerunt. Erat enim locus ita ab omni ſolis radio ſecluſus, vt vix aliquis malignæ lucis ſplendor in eum penetraret. Noſtris autem aditus in illud minime cõceſſus fuit: ſolis enim æditiuis atque ſacerdotibus patebat. At illi quatuor æditui propius accedentes, digito in imaginem intento, bis Mariam inclamant. Catualis cum reliquis qui eum ſequebantur, ſe repente in terrã proni manibus extenſis abijciunt. Deinde ſurgunt, & more ſuo precationem peragunt. Noſtri ſuſpicati ſunt, opem ſanctiſsimæ Virginis implorari, genibusque flexis, pacem à Deo expoſcunt, Virginemque Dei matrem more noſtris vſitato venerantur. Inde profecti, aliud eadem magnificentia templum adeunt, atque tandem in Regias ædes tendunt. Tanta porro hominum multitudo conueniebat, vt niſi Naires, qui noſtros armati & inſtructi præcedebant & ſequebantur, viam diſtrictis gladijs aperuiſſent, noſtris aditus ad Regem patere minime potuiſſet. Interim omnia tibiarum ſonitu, & tubarum clangore perſtrepebant. Poſtquam ad Regiæ veſtibulum peruentum eſt, Dynaſtę, quos illi Caimaës appellant, Gamę obuiam prodiere. At vbi domui, in qua Rex eum expectabat, appropinquauit, homo grandis natu, bombycina veſte ab humeris ad talos vſque demiſſa cultus, ex ea domo egreſſus, Gamam complexus eſt. Is erat Brachmanarum magiſter, plurimúmque apud Regem authoritate poterat. Reliquis autem primũ intromiſſis, ipſe poſtremo cum Gama, quem dextera tenebat, ſubſequutus fuit. Domus erat ſatis ampla, ſellas complures è lingno ſingulari opere factas, parietibus coniunctas habebat, ita tamen, vt aliæ ſuper alias ad theatri ſimilitudinem extarent & eminerent. Pauimentum erat ſericis veſtibus inſtratum: ſimiliter & parietes aulæis ſericis auro intertextis obducti. Rex in lecto pulcherrime ornato & inſtrato decumbebat, & pileum bombycinum auro atque gemmis diſtinctum capite geſtabat: veſtéque bombycina, multis aureis fibulis ſecundũ pectus ſtricta, tegebatur. Ex auribus ingentis pretij monilia pendebant.

Ex

Ex annulis manuum atque pedum eximius gemmarum fulgor emicabat. Rex erat procero corpore & facie liberali, & qui facile maieſtatem Regiam ſpecie repræſentaret. Gama illum more noſtro vt Regem ſalutauit. Ille Gamam ad ſe propius accedere iuſsit, atque vt in ſella proxima ſederet præcepit. Reliquis deinde Luſitanis, vt ſederent, imperauit. Aquam deinde ad lauandas & refrigerandas manus afferri, varióſque fructus importari iuſsit, vt noſtri poſſent à labore atque laſsitudine recreari. Poſtremò Gamam de legatione, quam ad illum nomine Regis Emmanuelis afferebat, diligenter inquirit. Negauit Gama moris eſſe Luſitanorum, Regis ſui mandata, quæ erant ſolis Regibus exponenda, in hominum turba proferre. Proinde ſi vellet, vt is officio ſuo fungeretur, conuentum illum vitaret, & cũ paucis, quibus arcana ſua credere ſoleret, eum audiret. Rex vt poſtulato ſatisfaceret, illum in aliud cubiculum multo pulchrius ornatum ſecedere iuſsit, & eum continuo cum magiſtro Brachmanarum, & paucis admodum præterea ſequutus eſt. Tunc Gama orationẽ habuit, cuius hæc ſumma fuit. Emmanuelem Portugaliæ Regem eſſe principem virtute & dignitate præcellentem, rerúmque maximarum cupidum, & ſtudio multa cognoſcendi flagrantem. Sic autem eſſe animatum, vt arbitraretur, eſſe ſe cum Regibus, qui dignitate & amplitudine multum excellerent, fœdere cõiunctum. Nihil enim eſſe ad voluntates conglutinandas ſimilitudine virtutis efficacius: maxime vero id in Regibus apparere, quorum dignitas proxime ad diuinam accederet. Proinde cum ſæpius accepiſſet de Indię magnitudine, & ſimul ex fama, quę per orbem terrarum ſumma cum admiratione hominum volitaret, intellexiſſet, imperium Calecutij eſſe latiſsimum, Regemq; illius non magis opibus & imperio, quàm Regiæ dignitatis amplitudine florentem, deſiderio amicitiæ illius flagrare cœpiſſe. Ea vero cupiditate ductum, miſiſſe, qui nomine illius à Calecutij Rege poſtularet, vt fœdus & amicitiam illius tanti faceret, quanti ille voluntatem ipſius eſſet facturus, ſi cum illo amicitiam firmare vellet. Præterea ſe non dubitare, præter dignitatem fœderis illius, fore, vt multiplex vtilitas ex ea coniunctione vtriusq; regno & imperio proueniret. Habere autem ſe literas Emmanuelis, quibus certus eſſe poſſet, ea, quæ ab illo dicebantur, eſſe veriſsima. Ad hæc Rex paucis reſpondit, ſibi tam excellentis principis coniunctionem fore gratiſsimam, omniáq; ſe libenter eſſe facturum, quibus poſſet intelligi, ſe Regem Emmanuelem in loco fratris habiturum. Hæc vbi dixit, Catuali negotium dedit, vt Gamam domum, in qua erat diuerſaturus, ſtatim deduceret, & reliquos etiam apud hoſpites collocaret. Gama triduo ſe domi continuit. Sed antequam ea, quæ ſequuta deinde ſunt, exponam, non erit alienum, de regionis illius ſitu, & de gentium moribus & inſtitutis pauca dicere.

Liber

¶ Liber ſecundus.

INDIA EST OMNIS REgio, quæ ab Occaſu, Paropamiſſadarum, & Arachoſiæ, & Gedroſiæ finibus terminatur: ab Ortu vero cũ Sinarũ extremis limitibus coniungitur. A Septentrione autem Imao monte, qui eſt pars Caucaſi, definitur: ab Auſtro, Oceano Indico alluitur. Ea tamen in duas partes diuiditur. Vna eſt intra Gangem, quæ ijs ex occaſu finibus, qui dicti ſunt, incipiens, ad Gangem vſq; protenditur. Altera, quæ vltra Gangem ad Sinarum fines excurrit. Noſtri tamen anguſtius interdum Indiæ nomen vſurpãt. Appellant enim Indiam, omnem regionẽ, quæ duobus maximis fluuijs, Indo atq; Gange, continetur. Hæc autem vniuerſa regio, Indoſtam ab accolis appellatur. Indus ab Occaſu, Ganges ab Ortu fluit: vterq; pari propemodum à Septentrione interuallo ab Imao exoritur. Inde autẽ præcipites magno impetu feruntur, varijsq́; flexibus multas regiones interfluũt, multisq́; fluminibus vndiq; in illos influentibus augentur, vſq; adeo, vt cum prope Oceanum ſunt, naues valde magnas aluei profunditate ſuſtineant. Vterq; autẽ cum in Oceanum influit, ingentem ſinũ efficit. Inde terra in Auſtrum magna ſpatij longinquitate procurrit, ita tamen, vt aliquando finibus arctius anguſtetur, aliquando rurſus laxata liberius dilatetur. In promontorium tandem, quem Indi appellant Comorim, deſinit: in cuius fine angulus acutus efficitur. Patet autem hæc regio ab oſtio Indi fluminis vſque ad dicti promontorij finem in longitudinem circiter. D.CCCC. paſſuum millia. Latitudo inter oſtia horum fluminum duorum, eſt circiter. D.CCC. millia paſſuum, quæ deinde paulatim anguſtatur. Promontorij angulus extremus, qui, vt dictum eſt, ad Auſtrum ſpectat, ex Septentrionali parte ab æquinoctiali regione gradibus quinque diſtat: quod ſpatium circiter paſſuum tria millia, &. cccc. conficit. Oras autem maritimas huius regionis, ſiue quæ ad Occaſum, ſiue quæ ad Ortum pertinẽt, quas Oceanus alluit, multæ & variæ nationes incolunt. Illam tamẽ regionem, quæ ad occaſum Solis ſpectat, eo tempore quo noſtri in illas oras appulſi ſunt, maxima ex parte gens, quam Malabares appellant, occupabat. Eam vero multi Reguli poſsidebant: quibus tamen omnibus ferme Calecutij Rex imperitabat, & tributa ab omnibus exigebat. Neque tamen tantùm regionis amplitudine, quantùm portorijs opes ſuas auxerat. Erat enim tunc illud emporium Indiæ celeberrimum, ad quod mercatores vndique confluebant.

Abundabat regio multis mercibus, partim natiuis, partim ex varijs regionibus importatis. Gens eſt falſorum deorum ſuperſtitione miſerrime conflictata. Templa habent quamplurima. Maximo in honore habent ſacerdotes, quos appellant Brachmanas, penes quos arbitrantur eſſe rerum diuinarum &

humanarum

humanarum ſcientiam. Reges nulli fiunt, qui non ſint prius eorum diſciplinis imbuti. Tempore belli ſecure poſſunt Brachmanæ vltro citroq; commeare. Inexpiabile namque ſcelus exiſtimatur, illos ſecùs, quàm poſtulat opinio ſanctitatis, attingere. Terna fila ab humero dextero in latus ſiniſtrum gerunt, vt deſignent trinam in natura diuina rationem. Credunt, Deum in ſpecie humana latentem terras luſtrauiſſe, vt humanum genus à peſte ſempiterna redimeret. Hæc quidem, vt veriſimile eſt, à Chriſtianis antiquiſsimis acceperunt. Artes Mathematicas & Philoſophiam colunt. Religionem ſingulari artificio ſimulant, & in ſpecie fictæ pietatis fraudes inſignes in omni vita ſuſcipiunt. Reliqui Malabares, eorum doctrinis inſtituti, portenta venerātur. Vndecimo kalen. Septembris ſacrum ſolenne fit, in quo pueri arcubus armati, in ſodales per ludum ſagittas leuiſsimas emittunt. Deinde ij, qui ætate magis prouecti ſunt, ſimiliter tela conijciunt, quibus multi grauiſsime ſauciati moriuntur. Cum ijs, qui ad hunc modum è vita diſcedunt, præclare actum putant. Hos enim cenſent in cœlum, vt cū dijs æuum exigant, immigrare. Multa ſunt apud illos anniuerſaria ſacra, in quibus quidam varijs ſibi modis in maximo hominum cōuentu & celebritate vitam exhauriunt. Annum à Septembri menſe inchoant, ſed diem certum, vnde menſem incipiant, non habent. Aſtrologos & augures primùm conſulunt, & ab hora, quam illi fauſtam atq; felicem fore prænūciāt, anni principium auſpicantur. Qui iam decimum quintum annum exceſſere, faciem eo die inuoluunt, & oculos obtegunt, ne quidquam aſpiciant. Deinde à pueris in fana deducuntur, in quibus varia deorum ſigna ſunt. Ibi detractis oculorum inuolucris, aſpectum in res oppoſitas repente conijciunt. Quod ſi ſimulachrum dei illius, quem præcipuè colunt, ante res alias contuentur, illum annum ſibi fauſtum fore confidunt. Nobilibus ſunt interdicta matrimonia, ne quidquā ſit illis impedimento, quo minus perpetuo ſe in armis exerceant. Habet autem quilibet eorum amicas ordinis eiuſdem complures. Nefas enim eſt illis, mulieri, quæ non fuerit nobilis, commiſceri. Similiter & illæ tot amatores habent, quot habere volunt, dummodo nobiles ſint. Nulla eſt inter illos æmulatio: ſed alij alijs per vices ſine vllo diſsidio aut obtrectatione ſuccedunt. Si vero aliquis mulieri coniungitur, quæ nobilis non ſit, aliorum nobilium gladijs conciditur. Similiter & mulieres, quæ eam legem tranſiliunt, idem ſupplicium ſubeunt. Teſtamento filios hæredes non inſtituunt, eo quòd ignorent, an ſint ab illis progeniti. Eorum autem loco ſororum filios ſibi hæredes aſciſcunt. Regum ſtipendio nutriuntur, & pro eorum ſtatu intrepide ſe ſe in quoduis vitæ diſcrimen inijciunt. Vmbilico tenus nudi ambulant. Inde vſque ad tibias demiſsis veſtibus integuntur. Armis in bello vti non poſſunt, antequam Reges, apud quos ſacramento dicunt, eos militaribus ornamentis afficiant. A pueris arma tractare condiſcunt: magiſtros, à quibus militarem diſciplinam accepere, ſumma obſeruantia colunt atque venerantur.

Sunt

Sunt in armis ſtrenui, plurimúmq; celeritate valent. Si vir ignobilis eos attingit, nobilitatem contaminari, genúsq; pollui cenſent, & tam inſignem iniuriam illata cæde miſeris hominibus, qui in eos inciderunt, vlciſcuntur. Idcirco qui nobiles non ſunt, quoties iter faciunt, voces edere coguntur. Nobiles vero cùm eos aduentare ex vocibus illorum præſentiunt, eos deflectere de via iubent: & ſic fit, vt ignobiles mortis, nobiles maculæ ſempiternæ periculũ depellant. Illic neque nobilitatem obſcurari flagitijs, neq; generis obſcuritatem illuſtrari virtutibus conceſſum eſt: ſed omnibus eſt illa conditio neceſſario ſubeunda, in qua maiores illorum verſati ſunt. Artificum genera ita ſunt diſtincta, vt non ſit inter diſsimiles vllum ius connubij. Nec enim licet ſartoris filijs ſutoris filias ducere, neq; aliam artem, niſi eam, qua pater illius victum cõparauit, addiſcere: & ſic in reliquis artibus ſummo ſtudio retinendis, eadem à maioribus tradita diſciplina conſeruatur. Eſt genus deuotionis, quo inter ſe alij alijs interdũ fœdere coniunguntur, quo ſe execratione deuinciunt, ſi vno per iniuriam occiſo, reliqui omnes non in illo vindicando mortem oppetierint. Hac ratione fit, vt non modò cùm Reges interimuntur, ſed cum ſocij vita priuantur, ij, qui ſuperſtites ſunt, humanitatis obliti, in gladios irruant, per omnes flammas currant, nulliſque armatorum præſidijs exterreri poſsint, quo minus necem ijs, qui ſocios interfecerunt, afferre conentur, vſque eo, dum ipſi varijs cædibus abſumantur. In ſcribendo neq; charta vtuntur, neque papyro, ſed ſtylo in folijs arborum ſylueſtrium, quas propter nonnullam ſimilitudinem palmas appellant, literas exarant. Multorum vero ſeculorũ memoriam libris ad hunc modũ factis diutiſsime conſeruant. Multa eiuſmodi folia ita præcidunt, vt omnia longitudine paria ſint: in quibus annales & res hiſtoria dignas literis mandant. Foliorũ vero extremitates perforãt: ijs autem cõpingendis duo ligna complanata, & ad eum modum perforata coniungunt. Tum folijs ordine compoſitis, & lignis extrinſecus adiectis, vtrinque per foramina funiculos immittunt, & omnia complicãt, & arcte deuinciunt: & quod, poſt ita compactum volumen, funiculorum vtrinque ſuperfluit, circa illud inuoluunt, & illud nodis aſtringunt. Quoties autem legere volunt, nodos laxant, & folia rurſus explicãt. Multa dici præterea poſſunt de eorum moribus, quæ tamen ad alia neceſſario properantibus omittenda ſunt. Calecutium eſt in medio ferme illius oræ, quam paulo ante deſcripſimus, nõ procul à mari ſitum. Portus, vbi naues tutò poſsint conſiſtere, non eſt vrbi coniunctus. Vrbs ipſa ingens eſt. Ædes non ſunt continuæ, ſed diſcretæ, magniſque hortis & viridarijs latiſsimum ſpatium occupãt. Ædes Regiæ ſolùm ex lapide ſtructæ ſunt: reliquis per leges minime licet ædificare magnifice, quanuis ditiſsimi ſunt. Tellus eſt fertilis & abundans rebus omnibus, quæ ad victum requiruntur. Rex eo tempore omnibus illius regionis regibus & potentia & opibus antecellebat. Hic erat Calecutij ſtatus eo tempore, quo noſtri eo peruenerunt. Gama poſt triduum ad Regem deductus à

Catuale

Catuale fuit: literáſque dedit, quas afferebat cum muneribus. Rex munera contemnere viſus eſt. Gama dixit, non eſſe mirandum, illa munera non eſſe maieſtate illius digniſsima, propterea quòd Emmanueli exploratum eſſe minime potuiſſet, nauigationem illam adeò felicem fore. Pręterea nullum ſe munus ad illum clarius & amplius deferre potuiſſe tanti Regis amicitia. Si vero vtilitatem ſpectaret, reputaret animo, quanta poſſet vtilitas ab eo percipi, ſi ſingulis annis ingentes è Portugalia naues in regnum illius mercibus valde precioſis onuſtæ peruenirent. Petijt deinde, ne literas, quas à Rege Emmanuele deferebat, cum Saracenis communicaret, ſed alijs interpretibus vteretur. Iam enim indicio Monzaidæ compertum habebat, eos illi peſtem atque perniciem machinari. Lęctis & explicatis à Monzaida literis, Rex Gamam dimiſit, illúmque admonuit, vt contra Saracenorum fraudes ſe ſumma vigilantia muniret. Gama ſummas illi gratias ob conſilium dedit: ab eóque digreſſus, domum redijt eo animo, vt cum primúm poſſet, ſe in naues reciperet. Saraceni interim colloqui inter ſe: de noſtrorum pernicie coniurare: domeſticos & familiares Regis adire, fatigare precibus, corrumpere donis, & obteſtari, ne fidem maleficis hominibus adhiberent. Gamam eſſe piratam immanem & truculentum, & in omnibus oris, in quas hoſpitaliter admiſſus fuiſſet, impreſſa latrocinij ſui veſtigia reliquiſſe. Per mercaturæ ſpeciem, regionem exploratum veniſſe, vt poſtea eam poſſet damnis quamplurimis afficere. Paruum illum ignem eſſe, qui ſi non ſtatim extingueretur, fieri poſſe, vt illius incendio regnum illud conflagraret. Hæc & alia eiuſmodi Regis auribus inculcabant. Partim enim Chriſtiani nominis odio, partim metu, ne noſtrorum in illas regiones aduentu illi pellerentur, vel ſaltem non ita magnos quæſtus facerent, omnia tentabant, quibus illis exitium compararent. Catualem vero donis ad ſe pelliciebant, vt per calumniam & malitiam noſtros, quibuscunque rebus poſſet, euerteret. Rex cum eſſet ingenio vario atque mutabili, æſtuabat, & modo in hanc, modo in illam ſententiam trahebatur. Si enim noſtros de medio tolleret, vel ſaltem, vt Saracenis aliquo modo ſatisfaceret, in cuſtodiam tradi iuberet, perfidiæ maculam formidabat: ſi eos abire permitteret, ne Arabes illos, quorum opera vectigalia ſua amplificata cernebat, ab ſe abalienaret, metuebat. Illi poſtremò vt nihil omnino prætermitterent, ad Regem frequentes adeunt: è quibus vnum, qui inter eos & audacia, & dicendi artificio præcellebat, ad hunc modum loquutum fuiſſe, multi perhibent. Ita ſumus de te, Rex inuictiſsime, meriti, vt humanitatem tuam iure atq; merito obtinere debeamus. Quantus enim cumulus ad vectigalia tua noſtris mercibus & operis allatus ſit, adeò perſpicuum eſt, vt nullius commemoratione indigeat. Publicanos conſule: ſcripturæ magiſtros interroga: rationes puta, & exploratè cognoſces, nos huic regno tuo nũquam inutiles extitiſſe. Adde quod hoc ſtudium à maioribus noſtris ingenitum habemus, qui multis ab hinc ſeculis hanc terram, vt patrium atque natale

ſolum,coluere,& Calecutij Reges ſumma ſemper fide & pietate venerati ſunt. Hanc animorum concordiam cum tuis antiqua officiorum cõſuetudine conglutinatam, & has tantas vtilitates vt diſſoluant,& funditus euertant homines iſti profligati atque perditi, qui modò huc appulſi ſunt, niſi tu eorum conſilijs occurreris, ſumma contentione perficient.Quod ſi tu id nondum ſuſpicione conſequeris, mirandum non eſt. Animus enim vere regius, cùm ex fide & animi ſui candore de alijs coniecturam faciat, non facile adduci poteſt, vt credat, quempiam in ſe peſtem machinari.Prætere a non ſunt tibi mores iſtorum hominum cogniti,quos nos multis noſtrorum experimentis exploratos & cognitos habemus.Multis enim nationibus,à quibus nunquam læſi ſunt,ambitione tantùm atque multa poſsidendi libidine ſtimulati,vaſtitatem & exitium intulerunt.An tu credis, illos, vt commercium cũ tuis habeant, è tam longinquis regionibus, cum tantis vitæ periculis huc perueniſſe? Credibile non eſt. Sed aut piratæ ſunt,clementiáque tua abuti volunt ad multorum perniciem, & ea de cauſa fictas tibi literas attulerunt:aut Rex qui eos huc miſit,nimis ambitioſus eſt: nec eos miſit, vt tecum fœdus ferirent, ſed vt vrbis huius ſitum diligenter explorarent. An non hac eadem arte Luſitani Reges in vrbes Africæ complures inuaſerunt?An non bonam Æthiopiæ partem his fraudibus occupauerunt? An parum liquet, quàm multis gentibus iſti latrones in hoc curſu graues iniurias intulerint? Mozambiquem armis aggreſsi ſunt: Mombazæ portum ſanguine repleuerunt: naues cum multis hominibus in via ceperunt.Qui modo cùm tam tenues opes illis ſint, contineri non poſſunt,quin immanem importunámque naturam factis indicent: quid facient,cum multo maiores vires collegerint? Quare ſi Regni opes tueri vis, homines ſceleratos extingue. Si piratæ ſunt, tanti ſceleris meritas pœnas luant: ſi à Rege potentiſſimo miſsi, vt horum interitu reliquis Luſitanis ſpem huius tentandæ nauigationis incidas, hos, quos in poteſtate nunc habes, interime. Facile malum naſcens reſecatur: at robuſtum & inueteratum, non niſi cum maximo labore comprimitur. Nunc igitur dum tempus eſt,occurre ſceleri,reſeca dominandi libidinem, ſtatúmque tuum præſidio confirma. Vt autem nihil eſt credulitate regnis infeſtius: ita nullum propugnaculum poterit eſſe ad depellenda pericula ſagacitate & diffidẽtia ſalutari munitius. At quas merces aduexere? Adeo tenues, vt rumor eſt, vt ex illis poſsit intelligi, eos valde egentes eſſe. Quomodo igitur ſperandum eſt,vt qui rei familiaris anguſtia laborant, regnum tuum mercibus ingentis pretij locupletent? Quid dicam de muneribus tibi nomine ſui Regis oblatis? Iudicare profectò non poſſum, vtrũ nobis maiorem riſum, an grauiorem offenſionem attulerint.Putabáme Rex ille, cuius potentiam iſti in cœlum fictis laudibus efferunt, ſe dona Æthiopiæ regulo cuidam mittere, qui erat propter inopiam & ſtultitiam leuiſsimis rebus in fraudem alliciendus? Itáne verò? ludibrio habitam fuiſſe potentiſsimi Regis amplitudinẽ? Tentari manſuetu-

manſuetudinem? Contemni ſapientiam? Sed dices fortaſſe, hanc à nobis criminationem, propter odium quod nobis cum gente Chriſtiana eſt, confictam fuiſſe. Fateor eſſe nobis perpetuum cum gente noſtris rebus infeſta diſsidium. Sed in hoc rerum diſcrimine, arbitramur non eſſe tam nobis de noſtro ſtatu, quàm de tuo laborandum. Nobis enim, ſi Chriſtianos ad tuam amicitiam aggregaueris, erit hinc neceſſario ſemigrandum, vt alias ſedes quæramus, in quibus non incommode negotiari poſsimus. Illa interim vti querimonia poterimus apud Reges alios, quibus non erit ingratus noſter aduentus, quòd ignotos homines notis, alienos domeſticis, ſuſpectos ſpectatis antetuleris. Quod tamen ad rem augendam attinet, vbicunque fuerimus, nō cum minore fortaſſe lucro & compendio negotium geremus. Tibi vero, niſi mature opem rebus tuis attuleris, valde vereor, quod DEVS omen auertat, ne ſit intra paucos annos non modò de ſtatu regni & imperio, ſed etiam de ſalute cum gente nimis auara & ambitioſa, & bellicis in rebus acerrima, maximo cum periculo dimicādum. His & alijs eiuſmodi orationibus Arabes illi pugnabant, & à Rege contendebant, vt noſtros perderet, & naues, ſi poſſet, interciperet. At Gama interim cum hæc & alia multa contra vitam ſuam ſcelera patrari animaduertiſſet, & Catualis fraudes & calliditates, quibus eum circumueniebat, perſpexiſſet, diutius minime cunctandum ratus eſt, & ante lucem Pandaranen verſus iter ſuſcepit, & tantū quantum potuit accelerauit, ne à Catuale poſſet iter illius impediri. Præceperat autem antequam in terram deſcenderet, vt quotidie ſibi præſto ſcaphæ ad litus eſſent, vt poſſet ſibi aliquod periculum à Saracenis intentum ſubterfugere. Illi interim nihilo ſecius inſtare, & arma etiam comparare, & omnes, apud quos aliquid gratia poterant, in noſtros incendere. Tantóq; odio flagrabant, vt cogitarent noſtros armis adoriri. Cū vero intellexiſſent, Gamam abeſſe, id moleſtiſsime tulerunt, & cum Rege egerunt, vt eum ab illa fuga retrahendum curaret. Rex igitur eorum ſermonibus inductus, Catualem miſit, qui Gamam remoraretur. Catualis igitur vt imperata cōficeret, Pandaranen ſumma celeritate contendit, Gamámq; ſumma vi retinere cœpit, & per ſimulationem officij, vt illum omni præſidio ſpoliaret, laborabat. Dicebat enim, ſibi ſummæ curæ eſſe, vt is omnia à Rege quæ vellet impetraret. Id autem fieri non poſſe, niſi is regis animum ſiniſtris opinionibus exulceratum ſanaret, vt intelligeret, quo animo noſtri in eas oras acceſsiſſent. Proinde iuberet claſſem propius terrā conſtituere, ſibiq; & vela & gubernacula traderet, vt illis pignoribus poſſet Rex certus eſſe, illum in fide manſurum. Quod quidem Gama nulla ſe conditione facturum oſtendit, quanuis eſſet ſibi ob id acerrimum ſupplicium cum interitu vitæ ſubeundum. Inde porrò ad fratrem literas miſit, quibus, vt ante præceperat, eum admonebat, vt ſi videret, eum diutius à gente perfida detineri, vela faceret, & in Luſitaniam reuerteretur, atq; Regi, quomodo via in Indiam aperta fuiſſet, indicaret. Se de vita minime ſolicitū eſſe: ne autem fructus tanti laboris interiret,

anxiè formidare. Interim verò ſumma cõtentione Catuali repugnabat, omneſ-
que illius fraudes conſtanter eludebat. Varijs altercationibus duo dies fuere
ſine vllo fructu conſumpti. Tandem fit pactio inter eos, vt merces, quæ erant
in nauibus, in terram exponerentur cum hominibus, qui eas venderent. Mer-
cibus traditis, Gama dimiſſus à Catuale ſe in nauem contulit. Inde nunciũ Re-
gi miſit, qui Catualis in ſe perfidiam criminaretur, & doceret, ſe fraudibus illius
coactum fuiſſe ita diſcedere. Ad hæc Rex ſe de cauſa cogniturum promiſit, & ſi
Catualem aliquo eiuſmodi crimine alligatum deprehenderet, eum ita puni-
turum, vt deinceps fidem ſeruare diſceret. Quod vero ad merces adtineret, ſe
eum admonere, vt Calecutium conuehendas curaret, vbi pluris venire poſſent.
Aſſenſit Gama, merceſq; Regis ipſius ſumptu Calecutium importatæ ſunt. In-
terim Gama nauibus propius vrbem deductis, ſingulis prope diebus binos aut
ternos homines in vrbẽ mittebat, vt ſic tandẽ poſſet ab omnibus ſitus animad-
uerti. Noſtri nullam iniuriam ab incolis interim accipiebant. Gama verò ſe,
quoad fieri poterat, pacis & amicitiæ cupidiſsimum eſſe demonſtrabat. Poſtu-
lauit deinde à Rege per nuncios, vt liceret ſibi ad maius fœderis vinculum, re-
linquere hominẽ Luſitanum Calecutij, qui Regis Emmanuelis negotia pro-
curaret. Rex ſiue quòd non intelligebat, quorſum illa procuratoris in vrbe per-
manſio pertineret, ſiue quòd ſuſpicaretur, Gamam ſine portorij ſolutione di-
ſcedere velle, non mediocriter offenſus eſt: reſponſumq; dedit ſtomachi ple-
num. Gama cum cerneret, reſponſum longe ſecùs, quàm poſtulatum flagita-
bat, datum eſſe, ne verbum quidem vllum, quod in rem eſſet, cum Rege leniſ-
ſimo commutandum exiſtimauit. Rex hoc Gamæ ſilentio multo acrius irrita-
tus, duos homines Luſitanos, quos Gama cum mercibus Calecutium miſerat,
in cuſtodiam dedit, merceſque diligenter aſſeruari iuſsit. Gama à Rege flagita-
bat, vt ſibi homines cum mercibus redderẽtur. Rex in iniuria nihilominus per-
ſeuerabat. Hoc animaduerſo Gama, vt ius ſuum obtineret, viribus vtendũ pu-
tauit. Primam igitur nauem, quam in portum intrare perſpexit, armis expu-
gnat. inde ſex viros primarios, cum famulis vndeuiginti, vinctos abduxit, reli-
quam autem turbam dimiſit. Deinde vela fieri iubet, ita tamen, vt à conſpectu
terræ non procul abſcederet. Sperabat enim, Regem, vt ſuos reciperet, Luſita-
nos cum mercibus continuo redditurum. At Rex miſit ad illum nuncium, qui
diceret, ſe factum illius vehemẽter admirari, quòd homines nobiles ex ſuis do-
meſticis ſine vlla cauſa in vinculis detineret, cùm ab illis nullam iniuriam acce-
piſſet. Luſitanos enim quos ſecũ habebat, ſe nõ prius dimittere voluiſſe, quàm
ad Regem fratrem ſuum literas daret: ſeq; illos confeſtim cum bonis atq; lite-
ris dimiſſurum. Hoc promiſſo inductus Gama, rurſus ad vrbem propius acceſ-
ſit. Poſtridie veniunt Luſitani cum literis ad Emmanuelem ſcriptis. Miſit præ-
terea, qui Gamæ diceret, ſi vellet aliquem in ea vrbe relinquere, qui Emmanue-
lis negocia procuraret, ſe operam daturum, vt id cum magno illius commodo

fieret.

fieret.Merces vero ſe ideo non remittere,quod ſperaret fore, vt per manum illius,quem Gama ei negocio præficeret,venundari cum maiore lucro poſſent. Reſpondit Gama,ſe mutaſſe conſilium, neque velle quenquam in ea vrbe relinquere. Proinde ſi vellet,vt is illius domeſticos miſſos faceret, merces confeſtim reſtitueret.Sequenti die venit in nauē Monzaida animo perturbato, narrátq; Saracenos tumultuari, inſidias comparare, varijs calumnijs animum Regis in noſtros incendere,ſeq; fuiſſe propter illorum dierum vſum,qui ſibi cum noſtris fuerat,in maximum vitæ diſcrimen adductum, vixque eorum manus effugiſſe. Se nullo modo poſſe quandiu Calecutij maneret, vitam ab hominū perditorum inſidijs defendere.Proinde illum orare & obteſtari, vt ſe in Portugaliam ducat.De rebus ſuis,quas Calecutij relinquebat, parum eſſe ſolicitum: vitam ſolùm conſeruare velle. Recepit illum in fidem Gama libentiſsime, in Portugaliámq; perduxit:vbi ad Chriſti nomen adiunctus, in omni vitæ ratione boni viri atque verè Chriſtiani officio perfunctus eſt.Eadem die Rex ſeptem lembos miſit,in quibus merces,quas Gama requirebat,erant impoſitæ. Gama cum mallet vinctos in Portugaliā ducere,quam merces recuperare, ait ſe,cùm tot mendacijs ad illum diem illuſus fuiſſet,nemini iam fidem habere. Sibi exploratum eſſe,non omnia,quæ fuerant Calecutium inuecta,reportari. Otium vero ſibi non eſſe,ad ea quæ deerant inquirenda.Idcirco ſe Malabares illos minime dimiſſurum,ſed in Portugaliam ducturum, vt illorum teſtimonijs apud Emmanuelem vteretur,vt poſſet intelligere Rex clariſsimus,quibus iniurijs illius dux atque legatus fuiſſet à Calecutij Rege, propter Arabes homines ſceleſtiſsimos,affectus.Hæc vbi dixit,ignem tormentis applicari iuſsit, vt eo terrore omnes ſe ſe in fugam darent.Rex hanc contumeliā indigniſsime tulit,ſed eam vlciſci non potuit,eò quòd omnis illius claſsis eſſet propter anni tempus in terram ſubducta. Verumtamen cùm venti Gamam deficerent, neq; poſſet ea celeritate,qua volebat,ex illis regionibus abduci, Rex ſexaginta naues actuarias inſtruxit,& armatis hominibus compleuit,vt in noſtras naues incurrerent.Sed excitata ſubito tempeſtas claſſem hoſtium diſiecit, & vēto minime noſtris aduerſo naues noſtras à Calecutienſium conſpectu celeriter abſtraxit.Gama tamen ex eo portu,quem primum ſubire potuit, literas ad Calecutij Regem dedit, in quibus, quot inſidijs appetitus à Mahumetanis, quot dolis proditus à Catuale fuerat,enarrabat.Eámque rationē fuiſſe dicebat,cur eum minime ante ſuum diſceſſum ſalutaſſet. Attamen ſe fore ſemper illius ſtudioſiſsimum, operámq; daturum,vt Rex Emmanuel omnia,quæ ad dignitatem illius pertinere videret,ſtudioſe atque libenter efficeret. De viris autem illius domeſticis, quos ceperat,non eſſe cur ſolicitaretur:fidem námque dabat, ſe curaturum, vt ſalui & ornati in patriam redirent. Has literas per vnum ex captiuorum famulis,quem in litore conſtitui iuſsit,perferendas miſit.Inde vero digreſſus,ad paruas quaſdam inſulas delatus eſt. Sed antequam ad eas accederet, octo naues

longæ in illius naues inuehuntur:quarum ſeptem fugauit, & vnam cepit multiplici commeatu,varijsq; fructibus onuſtam. Erat autem claſsis illa piratæ cuiuſdam,cui nomen erat Timoia,hominis acris,quē omnes, qui mare illud nauigabant,valde metuebant. Ex inſulis illis in inſulam, Anchediuam nomine, quæ aberat à continente circiter quatuor paſſuum millia,curſum direxit, vt in ea quomodocunque poſſet, naues diuturna iactatione quaſſatas reficeret. Ibi cum vndiq; multi illius videndi gratia confluerent, venit inter alios vir familiaris atq; domeſticus Dynaſtæ cuiuſdam, qui inſulam non longe ab ea regione ſitam,dominatu premebat.Inſulam appellant Goam,Dynaſtam Zabaium nominabant. Erat autem Zabaius vir animo magno præditus, militaribus & imperatorijs artibus inſtructus,multóſque milites alebat,& omnes,quos acres in armis cognouerat,ad ſe magnis ſtipēdijs inuitatos aggregabat. Illius vero familiaris,quem diximus,ad Gamam adijt, eúmque Italo ſermone nomine Zabaij honorifice admodum ſalutauit. Dixitque præterea, Zabaium illius fama commotum,omnia curaturum,quibus illum indigere perſpiceret.Proinde ſiue illi commeatu,ſiue armis, ſiue pecunijs opus eſſet, omnia ſine vlla dubitatione poſtularet. Illum námq; minime boni principis & amici officio defuturum. Admiratur Gama & viri ſpeciem, & orationis Italæ venuſtatem,& ingenium, quo ad omnia,de quibus illum percunctabatur,acutiſsime reſpōdebat. Quæſiuit vnde eſſet oriundus.Narrat ſe in Italia natum.Cum tamen Græciam verſus cum parētibus nauigaſſet,in piratas incidiſſe, & varijs caſibus in tantam miſeriam deueniſſe, vt ſine vlla ſpe reditus principi Mahumetano ſeruire cogeretur.Cum deinde multa ſolerter inquireret,& curioſius,quàm par erat, indagaret,& quaſi res alias agere videretur,à propoſito ſæpe deflecteret, & rurſus ad inſtitutum ſermonem rediret,Gama ſuſpicatus eſt eſſe proditorem, neque ſalutandi,ſed ſpeculandi gratia eo ſe contuliſſe.Itaque ea ſuſpicione tactus, hominem corripi,& vehementiſsime torqueri iubet. Is doloris magnitudine coactus,ſe natione Sarmatam,religione verò Iudæum eſſe confitetur,in Zabaijque famulatu verſari,ab eóque miſſum, vt noſtras naues ſpecularetur: & quot milites in illis eſſent,& quibus armis vterentur, inſpiceret. Illum námq; in animo habere,comparata claſſe,noſtras naues opprimere.Hac re intellecta,Gama cum primum potuit,inde profectus eſt.Iudæum tamen miſſum facere noluit. Hic poſtea Chriſtianus effectus,Gaſparis nomen obtinuit,Regiq; Emmanueli egregiam operam multis in rebus nauauit.Ex ea inſula digreſſus Gama,inſtitutum curſum tenuit,ita tamen, vt propter ventorum nimiam lenitatem tarde & incommode nauigaret.Pelago illo ingente tranſmiſſo,in Æthiopiæ,quæ ſupra Ægyptum eſt,oras ad Auſtrum pertinentes delatus,ad ciuitatem nomine Magadaxum peruenit:quam cum accepiſſet à Saracenis poſsideri,tormentis acerrime verberauit,maximámq; mœnium partem diſturbauit,& naues,quæ erát in portu,aut depreſsit,aut crebris ictibus,quominus cito nauigare poſſent, impediuit.

impediuit. Inde profectus, in octo Saracenorum nauigia incidit, quæ in illum impetum tulerunt. In ea Gama confeſtim inuectus eſt, paruóque certamine omnem illā claſſem fugere compulit: quam tamen inſequi nō potuit, eò quòd ventus deficeret. Tandem in Melindenſem portum ingreſſus, fuit ab amico principe ſatis amanter exceptus, multiſq; rebus ad milites ex labore & morbo grauiſsimo reficiendos adiutus. Ibi quinq; tantum dies cōmoratus (verebatur enim, ne tempus flectendi promontorij propter hyemem, quę aduentabat, effflueret) vela pandere ſtatim iuſsit. In naues tamen prius legatum Melindenſis principis accepit, quē is ad Emmanuelem mittebat. Et quia nauis Pauli Gamæ ex vetuſtate nimia laborabat, & diſſolutis aliquot in locis compagibus, aquam immodicā accipiebat, & nautæ atq; milites ad tres naues dirigendas atq; tuendas deficiebant, incendere eam iuſsit, fratrémq; in nauem ſuam recepit. Milites vero atq; nautas cum Nicolao Coëlio ita diuiſit, vt illi partem attribueret, partem ipſe retineret. Tertio kalen. Martij peruenit in inſulam nomine Zamzibarim, fertilem & opimam, fontibus crebris, & denſis nemoribus amœnam, multiſq; gregibus abundantem, à continente circiter paſſuum viginti quatuor millibus diſiunctam: in qua, præter alias arbores, altiſsimæ Mali medicæ in ſylulis ſponte naſcuntur, è quarum floribus cùm ventus leniter ſpirat, in loca etiā longinqua ſuauiſsimi odores afflari dicuntur. Inſulę Princeps quanuis ſectam Mahumeti ſequeretur, Gamam tamen benigne cōplexus eſt, illúmq; cōmeatu & fructibus onerauit. Mozambiquen deinde prætervectus, ad aquationē Sancti Blaſij naues appulit, quo in loco aquationi & lignationi, & venationi operā dedit. Ventis excluſus, eos portus, in quibus exules remanebant, ſubire nō potuit. Promontorium bonæ ſpei ſexto kalen. Maij ſuperauit. Inde ad inſulam Sancti Iacobi ventis ſecūdis naues appulit. Inde vero duces aduerſa tempeſtate diſpulſi ſunt. Nicolaus Coëlius Olyſipponem rectà cōtendit. Gama in inſulam, quam appellant Tertiam, nauigauit. Erat enim frater illius Paulus Gama diuturno morbo oppreſſus, atq; tabe propemodum conſumptus, ita, vt maris iactationē ferre nullo modo poſſet. Itaque ibi vita functus eſt. Vaſcus Gama exequijs rite perſolutis, vt quod reliquum erat itineris conficeret, inde proficiſci maturauit, Olyſipponiſq; portū ſubiuit Anno à CHRISTO nato M.CCCC.xc.ix. Quo 1499
quidem tempore iam Rex omnia, quę eis in nauigatione, & in India, & reliquis partibus acciderant, è Coëlio cognouerat. Homines interim admiratione quadam defixi, eos, qui ex India redierāt, quaſi ab inferis excitatos intuebātur. Multi tamen deſiderati ſunt, morbis grauiſsimis abſumpti. Centum & quadraginta & octo profecti cū Gama fuerāt: quinq; & quinquaginta tantū reuerſi ſunt, & hi maxima ex parte labore & inualetudine debilitati. Gama fuit à Rege cum multis laudibus acceptus, & titulis, & ornamentis, & muneribus ob tam preclarum facinus, perinde atq; meritus erat, illuſtratus. Et Coëlius item fuit auctus honoribus, & reliqui deinde omnes pro cuiusque meritis & dignitate remune-

rati. Hoc autem tempore Emmanueli viſum eſt, oſſa Ioannis Regis, quæ erant Syluijs Algarbij ciuitate, in templo maximo eiuſdem ciuitatis condita, in oppidum, quod Bataglia nominatur, transferre. Obtinuit autem oppidũ id nomen, propter prælium illud acerrimum, quo Ioannes Portugaliæ Rex, hoc nomine primus, Ioannem Caſtellæ Regem, Henrici Regis filiũ, nõ longe ab eo loco ſuperauit. Perſpicuum eſt enim, Bagagliæ nomine prælium ſignificari. Extruxit autem Ioannes primus eo in loco templũ in honorem Sanctiſsimæ VIRGINIS ampliſsimum: ſtatuitq;, vt in ædibus, quas in eum finem ædificauit, templo cõiunctis, religioſi viri, qui diui Dominici inſtitutũ ſequerentur, habitarent, vt ſacra conficerent, & vicinos populos ſanctis diſciplinis inſtruerent. Eum autẽ locum ſepulturæ ſuæ delegit. Nec ille ſolùm, ſed illius filij, & Rex Alfonſus, & Alfonſus Ioannis ſecundi filius, multiq; pręterea Luſitani principes eodẽ in templo ſepulti ſunt. Emmanuel igitur vt eodẽ etiam in loco Ioannis reliquiæ conderentur, in Algarbium cum Georgio Ioannis filio, & multis præterea viris nobilitate & virtute præſtantibus profectus eſt. Aperto autem ſepulchro, Ioannis corpus integrum inuẽtum eſt, ex quo ſuauiſsimũ odorem diffuſum fuiſſe memorant, cum ingenti omniũ admiratione. Nam ſupra quatuor annos in eo ſepulchro conſtitutum iacuerat. Addebant permulti, fuiſſe illi, æditis in eo loco miraculis, egregiæ ſanctitatis teſtimonium à Deo tributum. Fuit autẽ tam ſolenni pompa delatum, & tanta hominũ frequentia & celebritate, quę illud proſequebatur, ornatũ vſq; eo, dum in ſepulchro conderetur, vt nihil omnino fuerit ab Emmanuele prætermiſſum, quo poſſet, quanta fide Ioannis memoriam coleret, aperte ſignificari. Qui tamen interim Indiæ ſtudiũ non intermittebat, & claſſem, quam rurſus in orientis Solis regiones immitteret, ædificabat. Sed cũ eſſet ea mente, vt nihil vnquam agitaret animo, quod non caſtiſsimę religionis auſpicio inſtituendum arbitraretur, in eo loco, vbi Henricus templum in honorem Sanctiſsimæ VIRGINIS ædificarat, vt dictũ eſt, aliud templum multo amplius, & magnificentius ædificare inſtituit: cuius ſtatim fundamenta iecit, eiuſdémq; diuinæ VIRGINIS, quam ſingulari pietate colebat, memorię conſecrauit. Locum illũ Betlehem appellari voluit, nomine ab ea ciuitate ſumpto, in qua CHRISTVS ad humani generis ſalutem natus eſt. Aſciuit autem homines ſingulari religione, qui ſe diui Hieronymi inſtitutum ſequi profitebantur: quos in illius templi cuſtodia poneret, qui ſacra conficerent, & numen diuinũ religione placarent: & omnes nautas atq; vectores, qui ex varijs partibus eo cõmeare ſolent, ſanctis diſciplinis erudirent. Eum vero locũ ſepulturæ ſuæ delegit. Arcem deinde in rupe, quam marini fluctus circunfluunt, non longe à templo Occaſum ſolis verſus inſtituit, munitiſsimã, quę prohiberet portus Olyſipponenſis aditu naues omnes, quę nõ ſe pacificas eſſe, ſigno nautis vſitato ſignificarent. Claſsis autẽ, quam miſit, erat tredecim nauiũ. Mille & quingentos milites habebat. erat prætereà bellicis munitionibus egregie inſtructa & armata.

Illi

Illi vero Petrum Aluarũ Capralem,cuius virtuti plurimũ fidebat,præfecit. Caprali autẽ pręcepit,vt quoad fieri poſſet,amicitiã cum Calecutij Rege firmaret, ab eóq; peteret facultatẽ arcis prope vrbẽ ædificandę,qua Luſitani poſſent vitã ab hoſtiũ immanitate tueri,& ſine vllo periculo negotiari. Quod ſi videret Regis animũ adeo à noſtris alienatũ, vt omnem fœderis rationẽ aſpernaretur, illi bellũ inferre minime dubitaret. Iuſsit præterea,vt ſi poſſet Melinden accedere, Regi ſignificaret, ſibi gratiſsimam illius legationem fuiſſe,eiusq; cauſa omnia quæ poſtularet,libentiſsime facturũ. Miſit autẽ in hac claſſe quinq; monachos religionis opinione præſtãtes,ex his, qui Franciſci viri ſanctiſsimi mores & inſtituta ſequuntur,qui Calecutij,ſi fœdus rite fieret,remanerẽt,vt Luſitanis,qui erant in ea vrbe negotiandi cauſa manſuri,ſacra miniſtrarent:& ſi qui ex alienis gentibus ad CHRISTI nomẽ adiungi vellẽt, eos ſanctis diſciplinis inſtituerẽt. His autem erat præfectus Henricus vir ſingulari religione & pietate,qui poſtea ob vitæ ſanctimoniã Septenſis Pontifex effectus eſt. Soluit autem Capralis cũ omni claſſe octauo idus Martij, anno à CHRISTO nato.M.D.Poſt hęc Emmanuel Georgium Ioannis Regis filiũ nouis titulis honeſtauit,vxorémq; illi dedit Beatricem,Aluari,cuius ſæpe mentio facta eſt,Brigantini Ducis fratris filiã,ſingulari probitate fœminam. Alfonſum vero, filiũ Iacobi fratris ipſius Emmanuelis,cui Ioãnes propria manu necem intulerat,magiſtrum equitum effecit. Erat autem Alfonſus nothus:mater tamen illius fuit mulier ſumma nobilitate,quę Iacobi eximia pulchritudine,tẽpore,quo is in Caſtella verſabatur,accẽſa,operã ſummo ſtudio dedit, vt illius complexu potiretur. Hoc eodem anno,qui fuit à CHRISTO nato.M.D.princeps Michaël,Emmanuelis & Iſabelę filius,cum iam duos ferme annos natus eſſet,morbo ſublatus eſt. Fernãdus vero & Iſabela rurſus,vt noua affinitate ſibi Emmanuelẽ deuincirẽt,elaborarũt. Mire enim cupiebãt filiã ſuam Mariã illi collocare. Emmanuel vbi id intellexit,ſumma volũtate eorũ deſiderijs aſſenſus eſt. Nec enim aliud poterat eſſe matrimoniũ vel generis amplitudine,vel dotis magnitudine,vel virtutis egregiæ ſignificatione clarius,& eorum vtriq; cõuenientius. Eluxit enim in Maria ſummũ modeſtiæ,& mãſuetudinis,& probitatis exemplũ. Sed quia matrimoniũ propter affinitatẽ in matrimonio Iſabelę contractã,per Põtificij iuris ſanctiones iungi minime licebat,à Põtifice maximo poſtularũt,vt eos ſolueret legibus, ne religione aliqua poſſet impediri coniunctio,quæ tã multas vtilitates erat omnibus Hiſpanię regnis allatura. Hac impetrata à Romano Põtifice facultate,nuptię celebratę ſũt. Quãuis autẽ noua nupta illi propter inſignẽ virtutẽ maxime cordi eſſet, nõ illius tamẽ amor eũ poterat ab ea cupiditate deducere,qua tenebatur. Cupiebat enim,vt Maiorũ ſuorũ veſtigijs inſiſteret,in Africã trãſire,vt Mauros bello premeret. Multi fuerũt in cõſilio,qui eũ ab ea cogitatione conarẽtur auertere. Dicebãt enim,nõ eſſe regiũ munus exercitũ ducere,ſed ijs qui exercitũ ducerẽt,imperare. Præterea ad Mauritaniã omnẽ debellandã,copias minime ſuppetere: ad

aluarus. capralis.

1500

bellum cõmode ducendum eas ſufficere,quæ erant ſtrenuis ducibus aſsignatę. Minime autẽ pertinere ad illius dignitatem in Africã traijcere, niſi cum illis copijs,quibus poſſet omnem illam regionẽ ſub imperium ſubiũgere. Accedebat, quòd nondum filiũ habebat,quem poſſet,ſi illũ caſus aduerſus belli ſuſtuliſſet, hæredem relinquere.Ne vellet igitur gloriæ cauſa Regnũ in tantum diſcrimen inijcere.Regis enim gloriam ſempiternã patriæ caritate contineri,non in bello ſine vlla publica vtilitate ſuſcepto conſiſtere. Ad hæc vxor cum lacrymis illum obſecrabat,ne vellet tã ſubito diſceſſu dare ſermonẽ multis, qui interpretarentur,illud conſiliũ non tam bellandi ſtudio,quàm illius deſerendę cupiditate ſuſceptum.Multo ſibi tolerabilius fuiſſe, nunquam domũ ab illo ductam eſſe, quàm ductam repente relinqui.Illud enim conſilij,hoc acerbitatis argumentũ continere.Ad hęc per literas cũ parentibus agebat,vt Emmanuelem ab eo conſilio reuocarẽt.Neq; ſe,quominus bellum à viro fieret,recuſare,ſed ne eo tempore fieret,enixe contendere. His quidem argumentis & cõſiliarij & vxor eum ab inſtituto nitebãtur abducere. Ille tamẽ nihiloſecius in eo perſiſtebat,& bellum ſummo ſtudio cõparabat.Exercitum ſumma celeritate cõſcribi,& claſſem inſtruere iuſsit. Exercitus viginti ſex millia peditum continebat, & ſex millia equitum,& equites preterea cataphractos octingentos.Cum his copijs ſe,quod animo deſignabat,confecturũ facile confidebat.Sed in hoc ſuſcepti atq; propemodũ inſtituti belli apparatu,crebri ad eum rumores allati ſunt,Baiazetũ Turcarum imperatorem ingentẽ claſſem inſtruxiſſe,qua omnes inſulas & ciuitates Græciæ,quæ ad Venetorum imperiũ & ditionem pertinebant,euerteret. Veneti cum id exploratum habuiſſent, & quantus contra illos ſcriberetur exercitus, accepiſſent,neq; tantam belli molem ſe ſolos ſuſtinere poſſe confiderent,cũ ab alijs Regibus Chriſtianis,tũ ab Emmanuele auxilium per legatos petierunt. A Pontifice maximo pręterea flagitarunt,vt ab Emmanuele poſtularet,vt ea claſſe,quæ iam erat rebus omnibus inſtructa,remp. illam iuuare vellet.Itaq; Pontifex legatis Venetis,qui cum his poſtulatis ad Emmanuelem reip.ſuæ nomine mittebãtur,literas ad eum dedit,quibus admonebat, ne Venetorum poſtulata negligeret.Commune námq; reip.Chriſtianæ diſcrimen coniunctis omnium Chriſtianorũ viribus eſſe depellendum.Cogitaret enim, ſi ſempiternus Chriſtiani nominis hoſtis quod animo deſignabat,efficeret, quãta cũ ſuperbia eſſet in Italiam,deinde in Galliam,& Hiſpaniam inuaſurus.Bellum Africanũ intermitti cõmode poſſe : at occaſionem tantæ calamitatis arcendæ prætermiſſam reuocari non poſſe.Multo deinde eſſe ad laudem illuſtrius,ab amicis propulſare,quàm inimicis inferre periculum. Multos Italię principes eſſe ad auxiliũ Venetis afferendũ incitatos.Sed eos non tã cito poſſe opem afferre, quam periculi magnitudo poſtulabat.At Emmanueli, cum iã claſſem omnibus rebus ornarã haberet,nihil impedimento fore,quo minus,ſi vellet,ad ſe omnẽ gloriam illius reip.conſeruatę reuocaret.Celeritate opus eſſe,quam reliqui propter rerũ ſuarũ

difficultatem

difficultatem adhibere non poterant. Videret autem quanta gloria illius eſſet futura, ſi reſp. Veneta à vicinis deſerta, ab eo, cuius regnum tanto locorum interuallo diſsidebat, in tanto diſcrimine ſuſtentaretur. Poſtremò in illius belli ſocietate non ſolum humanitatis atq; virtutis, ſed etiam Chriſtianæ pietatis ſpecimen clariſsimum, ſempiterna memoria conſecrandum, dari ab illo poſſe. His rationibus inductus Emmanuel, & Pontificis etiam literis ad miſericordiam inflexus, legatis benigne reſpondet, ſeque officio ſuo minime defuturum pollicetur. Statuit igitur, vt ex tota claſſe triginta naues, quanta maxima celeritate fieri poſſet, re frumentaria & omni commeatu ad tam longinquam nauigationem neceſſario inſtruerentur. Et quia claſſe diminuta, non poterat ille pro dignitate bellum per ſe Mauris, vt cogitauerat, inferre, illud in aliud tempus diſtulit, & toto animo in opem, quam erat Venetis allaturus, incubuit. Interim dum hæc ſummo ſtudio geruntur, in Mauritania hæc euenerunt. Ioannes Meneſius poſt illam victoriam, quam de Barraxa & Almandarino conſequutus eſt, iuſſu Regis in Portugaliam redijt. Deinde anno. M.D.I. fuit Arzilam remiſſus cum ſupplemento centum & quinquaginta equitum. Sic enim bellum à noſtris gerebatur in Africa, vt raro pedites depugnarent: & ideo omnes ferme copiæ, quas Reges ſummittebant, erant ex equitibus. Eo tẽpore Rodericus Caſtrenſis Tingitanæ ciuitati præerat. Meneſius cum primum Arzilam attigit, contineri diu non potuit, quin Mauros aliqua clade afficeret. Quia vero tantas copias nõ habebat, quantis erat opus ad rem quam cogitabat, cõmode gerendam, Caſtrenſem per literas ad facti ſocietatem inuitauit. Coniunctis hac ratione copijs, in maximos pagos intendunt, inopinatóque Mauros aggrediuntur. Maxima eorum pars formidine perterrita, ſe in fugam dedit. Multi tamẽ vt in extremo vitæ caſu dignitatem retinerent, acerrime dimicarunt. E quibus multi occiſi, centum vero & octoginta capti fuere. Cum vero ex noſtris equites quinq; ſeptem Mauros conſpicati fuiſſent, qui cum quinque mulieribus latenter fugiebat, eos inſequuntur. Mauri quanuis equos non habebant, eos enim amiſerant, pedibus tamen, vt ſumma contentione reſiſterent, ſe parabant. Fuit atrox inter illos atque noſtros pugna commiſſa, & diutius vtrinque quàm pro numero dimicatum. Mauri tres equos confodiunt, & omnes noſtros conuulnerant. Noſtri vero omnes eos concidunt. Vnus ex Mauris cùm in extremo iam vitæ diſcrimine fortiſsime pugnaret, ſponſæ, quæ erat in illo mulierum comitatu, tantum dolorem attulit, vt maxima voce exclamãs diceret: Itáne verò, anime mi, videbo te crudeliſsime necari, neque tibi opem vllam afferam? lacrymiſq; tantùm mortem tuam proſequar, & non me ſociam tibi mortis adiungam? Te extincto quam ex vita iucunditatẽ percipiam? Hæc vbi dixit, in noſtrorum gladios ruit, & equitem vnũ, qui pedibus (iam enim equus illius erat occiſus) cum mulieris ſponſo dimicabat, ſumma vi corripit, & adeo arcte cõplectitur, vt is ſe expedire nõ poſſet. Parúmq; abfuit, quin ab illius ſponſo vita priuaretur, propterea quòd

gladio

gladio vti nō poterat.ſed aliorum interuentu,qui iam reliquos occiderant, pugna fuit cum omnium hoſtium interitu finita. Ita tamē hi ſeptem Mauri conciderunt, vt in extremo etiam ſpiritu virtutis egregiæ ſignificationem darent. Fuit præda ingens capta, multi pecorum & armentorum & equorum greges abacti. Cum vero duces exercitum in ciuitates, vnde fuerant profecti, ſubducerent, & à pagis quatuor paſſuum millia abeſſent, dux oppidi munitiſsimi, quod appellant Mauri Alcaſſarelquibir, cum equitibus mille & ducentis in noſtros inuadit, & agmen poſtremum, quod Meneſius ducebat, aggreditur. Noſtri ordine inſtructi, progrediebantur cum præda, & vt ſe à Maurorum incurſione defenderent, non autem vt illos offenderent, laborabant: & ita paulatim excedebant, quamuis à Mauris leuibus prælijs certaretur. Genus autem pugnæ hoc erat. Mauri haſtis infeſtis in noſtros incurſabant, & continuo ſe curſu recipiebant: vnde rurſus alijs curſibus initis, in noſtros impetum dabant. Noſtri reiectis parmis eorum ictus excipiebant, & reſpectantes, equorum terga tegebant, & equos, quoties acrius premebantur, in hoſtes concitabant. Cum verò Mauri ferocius inſtarent, Meneſius in illos cum parte copiarum inuectus, impreſsionem fecit, qua quinquaginta ex illis haſtis transfixi cōciderunt. Mauri cum cernerent noſtros cum præda paulatim abire, conſilium inierunt, vt cum noſtris acie inſtructa dimicarent. A curſibus igitur abſtinentes, in ordinem à ducibus coguntur. Meneſius prælium minime detrectabat. Conſtitit igitur, & miſit ad Rodericum Caſtrenſem, qui diceret, ſe in animo habere prælij caſum experiri. Proinde ſi ei videretur, ſuos in nouiſsimum agmē reduceret, vt vno agmine facto in hoſtes irruerent. Reſpondit Caſtrenſis, non eſſe boni imperatoris, fortunæ varios euentus in rebus ex animi ſententia geſtis abſque vlla neceſsitate periclitari. Multa námque accidere, quibus id, quod feliciter inceptum fuerat, ducum inſolentia teterrime caderet. Hoſtes eſſe numero plures: noſtros vero poſſe, ſi vellent, cum tam facilem receptum haberent, prælij periculoſi conditionem recuſare. Strenui vero ducis eſſe, commodo ſuo, non ex hoſtium voluntate prælium inire. Prædam eſſe ſatis magnam: ex noſtris neminem deſiderari: ne vellet igitur quod egregie factum erat, conſilio audaci corrumpere. Meneſius non improbauit conſilium. Mauri vero dum noſtri tempus in hac conſultatione conſumunt, animaduertentes noſtros commorari, exiſtimarunt eo conſilio conſiſtere, vt ſigna in illos inferrent. Cum vero multis in locis experti fuiſſent, quam acriter noſtri, poſt rem obſtinato animo conſtitutam, ferro decernerent, abierunt. Noſtri vero duces præda diuiſa domum incolumes reuerſi ſunt. Non poſt multos dies Meneſius certior factus eſt Mauri cuiuſdā ſpeculatoris indicio, Feſſenſem Regē egreſſum eſſe, vt excurſiones faceret, & Tingitanā ciuitatem vel expugnaret, ſi poſſet, vel agrum ſaltem popularetur, & quam maximam poſſet vaſtitatem noſtrorum rebus inferret. Habere autem ſub ſignis equitum duodecim millia. Tingi vero tanta celeritate cōtendere, vt non poſſet

nuncius

nuncius ad Caſtrenſem, antequam ille accederet, peruenire, maxime verò cum nulla eſſet via, vbi hoſtes eo tempore nō inſiderent. Hac re perculſus Meneſius, ignem tormentis æneis applicare iuſsit, vt globorum ſtrepitu poſſet Caſtrenſi ſignificare, quo in periculo verſaretur. Præterea ciuis quidam Tingitanus proximis illis diebus Arzilam venerat, & catellam ibi per obliuionem reliquerat. Meneſius catellam ligari, literásque cæra circunlitas, quibus ea, quæ acceperat de Regis aduentu, nunciabat, collo illius appendi iubet, eámque ſub noctem acerrime verberatam in litore conſtitui. At catella dolore verberum grauiter affecta, tanta celeritate domum properat, vt ante lucem ad Tingi portas aſsiſteret. Ibi lectis literis, Caſtrenſis, vt omnes in armis parati eſſent, imperat. Vix hæc facta fuerant, cum Rex ciuitati appropinquauit, maiorémque partem exercitus præmiſit, quæ populationem agris inferret, & omnes greges abigeret, & homines, quos in agris inueniret, ferro trucidaret. Caſtrenſis vt illis reſiſteret egreſſus vrbe, in eos inuectus eſt. Sed multitudine oppreſſus, in vallum, quod eſt à noſtris circum vrbem munitionis gratia conſtitutum, ſe magno cum labore recepit. Antequam enim id efficere poſſet, fuit vtrinque plus duabus horis acerrime dimicatum. Cecidit in ea pugna Caſtrenſis quidam filius, & octo equites viri fortiſsimi, & ipſe Caſtrenſis haſtæ coniectu fuit in facie grauiſsime vulneratus. Noſtris intra vallum receptis, Mauri nihiloſecius inſtāt, & intra vallum irrumpunt. Cum vero noſtri in vrbem ſe recipere conarentur, Mauri noſtros acriter inſequentes, vt ſimul in vrbem irruerent, ſumma contentione pugnabant. Hac re animaduerſa, Caſtrenſis cum equitum turma in Mauros conuerſus, tanto impetu in eos incurrit, vt facilem receptum omnibus præberet. Poſtremus omniū quidam eques egregie fortis, Lupus Martinus nomine, vrbem ingreſſus, vectem ad medias portas induxit. Cum autem multi illum magnis clamoribus admonerent, vt totam portam clauderet: reſpondit, nunquam ſe tantum facinus admiſſurum, vt eam Portugalenſibus maculam ſignificatione timoris inureret. Se paratum eſſe, pro illius mediæ portæ defenſione ad extremum vitæ ſpiritum dimicare. Neque ſolum hoc dixit, ſed factis etiam oſtendit. Nam cum Mauri in illum ferociter inuaderēt, primum impetum animo magno ſuſtinuit, donec multi opem illi afferrent, quorum virtute excluſi mœnibus Mauri, ſe in caſtra contulerunt. At Rex poſt dies quatuor, caſtris inde motis, Arzilam exercitum traducere maturauit. Meneſius per ſpeculatores de aduentu illius certior factus, preſidijs in vrbe diſpoſitis, copias ſuas in locum, quod appellant oppidū vetuſtum, eduxit, aciemq; equitū & peditum inſtruxit: quibus imperauit, vt ſe continerent vſque eò, dum is ſignū daret: quo animaduerſo erant omnes exituri. Interim vero vt hoſtiū exercitum ſpecularetur, cū viginti tantùm equitibus ad flumē, quod dulce nominatur, progreſſus eſt. Ibi cū multitudinem hoſtiū conſpiceret, ſe in oppidum ſenſim atq; leniter recipiebat. At illū abeūtem anteſignani Maurorū equites adoriuntur tanto impetu, vt cogerent illum,

illum, cum iam non longe ab eo loco, in quo ſuos reliquerat, abeſſet, in illos equum incitare. Sed eo tempore non habebat ſecum niſi quatuor tantùm equites. reliqui enim multo celerius quàm decebat, in oppidum regreſsi fuerant. Equites tamen quinquaginta cum illum in hoſtes incurrere perſpicerent, quanta celeritate poſſunt accurrunt, tantóque impetu in hoſtes feruntur, vt eos funderent, magnámque cædem ederent. At qui in oppido vetuſto relicti fuerant, cum animaduerterent, Meneſium longius hoſtes fugientes inſequi, non eſſe ſignum diutius expectandum rati, vt illi ſuppetias afferrent, accelerant. Sed iam Mauri eo tempore per alias campi partes immiſsi, vias omnes obſederant. Meneſius interim animaduertẽs à Rege recentes & integros equites, qui feſsis & vulneratis ſuccederent, frequenter mitti, ſéque, cùm paucis hominibus ſtipatus eſſet, non poſſe vllo modo hoſtium impetum ſuſtinere, vt ſe ad ſuos reciperet, omni contentione pugnabat. Quod non ſine maximo labore fieri potuit. In hoc tanto vitæ diſcrimine aliquot illius equites ceciderunt, & multi vulnerati ſunt, & Meneſius vulnus ſecundum fœmur accepit; & tamen eorum aciem, qui obſeſsis vijs eum intercipere contenderant, tam acri animo perrupit, vt ad ſuos tandem accederet. Inde igitur cum ſuis copijs omnibus in mauros, qui iam intra vallum pugnabant, impetum dedit: è quibus multi occiſi, multi vulnerati, aliquot etiam capti, omnésq; tandem extra vallum eiecti ſunt. Ad hunc modum confecto prælio, Meneſius vrbem ingreſſus eſt. Accidit tunc ridiculum quiddam noſtris: ſed illi, qui riſus materiam præbuit, non valde lætum. Nam cum quidam maurus è campo in oppidum adequitaret, quod exiſtimabat iam à ſuis captum eſſe, lætus & ouans per portam ingreſſus eſt: iniectiſque ſtatim illi à noſtris vinculis, præproperæ lætitiæ pœnam tulit. Dum hæc in Africa geruntur, Emmanuel ſummo ſtudio laborabat, vt claſsis, quam in Venetorum auxilium mittebat, intra breuiſsimum ſpatium rebus omnibus inſtructa & ornata eſſet. Illique præeſſe iubet Ioannem Meneſium, Odoardi Meneſij Vienenſis Dynaſtæ filium, virum ſingulari virtute & conſilio præditum. Aliam deinde claſſem eidem Meneſio cõmiſit, in qua erant præſidia militum, quæ erant in caſtello nomine Mazalquibiri diſponenda, ſi poſſet obiter expugnari. Eſt id caſtellum in regione maritima Mauritaniç Cæſareæ, in litore Orannenſi ciuitati oppoſitum. Præſcripſerat enim ſecreto Rex Emmanuel ipſi Meneſio, vt in eo expugnãdo belli fortunam experiri minime dubitaret, dummodo non multum tempus in ea pugna conſumeret. Claſsis. xvj. kalen. Iunij anno. M.D.I. Olyſippone ſoluit, ſecundiſq; ventis vtens Meneſius, breui in fretum Gaditanum peruenit: inde vt Regis imperata conficeret, Mazalquibirium petijt: aduerſis tamẽ ventis excluſus, ante diem tertiũ portũ ſubire non potuit. Mauri hoc ſpatio tẽporis interiecto, cùm animaduerterẽt, quo animo noſtri ad portũ appellere conarentur, vt ſumma vi reſiſterent ſe comparabant, & animos hominũ confirmabant, caſtellúmq; firmis præſidijs municbãt. Noſtri tandem

terra potiti, caſtellum oppugnant, ſcalas admouent, in muros certatim aſcendunt: neminem repugnare vident: exiſtimant, hoſtes metu perterritos latebris occultari. Hac opinione decepti, tanquam victores quacunque libet inambulant. At Mauri, qui inſidijs collocatis hanc expectabant occaſionem, eos diſsipatos, & nihil iam hoſtile ſuſpicantes aggrediuntur, & præcipites eijciunt. In hoc conflictu viginti ex noſtris deſiderati ſunt. Meneſius, vt in mandatis habebat, non diutius in oppidi oppugnatione tempus conterendum ſtatuens, reliqua claſſe dimiſſa, cum triginta nauibus ad auxilium, quod Venetis mittebatur, aſsignatis inſtitutum curſum tenuit. In Sardiniam tandem delatus fuit, & ab illius inſulæ Prætore admodum honorifice receptus. Inde cibarijs comparatis, & aquatione facta profectus, cum non à Tunetenſi portu procul abeſſet, nauem onerariam ingentem cum duabus roſtratis nauibus conſpicatus eſt. In eas igitur inuectus, omnes cepit, & in Sardiniam reuerſus, merces exponere in terram iuſsit. Erant autem hæ naues è Genua, multos autem Turcas, & Mauros, & Iudæos, & Chriſtianos cum multis mercibus Tunetem conuehebant. Genuenſibus autem nauem onerariam, & omnia bona reſtituit: Chriſtianos & Iudæos liberos abire permiſit: Turcas & mauros in cuſtodiam tradidit, eorumque bona vniuerſæ claſsi diſtribuit: duas roſtratas naues tantiſper retinere voluit, dum bellum illud, ad quod properabat, confectum cerneret. Inde Italiam verſus, Calabriam & Apuliam præteruectus, in Epirum tranſmiſit, & inde Corcyram petijt. Veneta claſsis noſtris obuiam prodijt, tormentorúmque ſonitu, & tubarum clangore, quanta lætitia eſſent omnes affecti ex noſtræ claſsis aduentu, ſignificauit. Luſitana claſsis, ne officio illo vinceretur, operam viciſsim dedit. Naues noſtræ quia remis non agebantur, & malacia atque tranquillitas erat, fuere in portum opera triremium Venetarum remulco deductæ. Meneſius à claſſis cuſtodia nullis Venetorum precibus abduci potuit: reliquos duces in terram deſcendere permiſit: qui omnes ſatis hoſpitaliter accepti ſunt. Vt tamen intelligi poſsit, quàm periculoſa ſit militaris licentia, quandiu non fuerit ſeueriore diſciplina coërcita, non erit abs re, quæ tunc à militibus noſtris commiſſa fuerint, paucis exponere. Tam nautæ quàm milites Luſitani, cum eſſent natura elati & inſolentes, paulo confidentius & petulantius in inſula verſabantur. Quod grauem offenſionem hominibus græcis, & ad rixam ſimiliter natura concitis afferebat. illi viciſsim Luſitanos verborum conuitijs, & multis iniurijs onerabant. Eo tandem res deducta fuit, vt concitato diſsidio, armis, quæ repentinus ille caſus cuilibet offerebat, congrederentur. Accurrunt Duces Veneti, vt ſedent illam diſcordiam. Similiter & Meneſius, vt ſuos à furore contineat, in terram accelerat. Vix ducum imperio & comminatione tam funeſta contentio dirimi potuit. Ex noſtris ad ſeptuaginta in ea pugna temeritatis & inſolentiæ pœnas cæde luerunt. Ex Venetorum autem exercitu, & ex

Corcyrenſibus

Corcyrenſibus magnus etiam numerus noſtrorum armis confectus occubuit. Ita factum eſt, vt illis ipſis, quibus noſtri opem afferebant, non mediocre detrimentum temeritate multitudinis importarent. Pugna vero cum Turcis nulla fuit. Turcarum enim imperator cum accepiſſet, Hiſpaniæ Reges, aliosq; Chriſtianos Principes claſſes maximas, vt auxilium Venetis afferrent, ſummo ſtudio comparare, Eubœámque ſummis Venetorum præſidijs ita munitam eſſe, vt facile expugnari non poſſet, & ea ratione ſe claſſem ſine vllo fructu maximis ſumptibus ædificaſſe, claſſem in portum ſubducere, & ſuos à bello abſtinere iuſsit. Itaque Venetus Prætor Meneſio dicit, Senatum populúmque Venetum Regi clariſsimo ſummas gratias agere, quòd tāto ſtudio illius ſaluti proſpexerit, quo quidem beneficio ita remp. Venetam obſtrinxerit, vt nullo vnquam tempore eſſet illius memoriam depoſitura. Breuiq; fore, vt Senatus populúsq; Venetus ad Emmanuelem legatos mitteret, quibus quanto ſtudio dignitatis & amplitudinis illius teneretur, clarius demōſtraret. Meneſius igitur refecta claſſe, & impoſito commeatu, in Luſitaniam redijt, varijsque tempeſtatibus vſus, Olyſipponem tandem peruenit, omnésque naues, quas duxerat, in portu conſtituit. Interim vero Capralis, qui in Indiam nauigabat, eundem curſum, quem Gama tenuit, ſequutus eſt, donec ad Inſulam Sancti Iacobi peruenit. Cum vero vlterius progrederetur, coorta tempeſtate ſæuiſsima claſsis diſsipata fuit, & nauis vna fractis armamentis, Olyſipponem redijt. Capralis ſedata tempeſtate, naues omnes rurſus collegit, præter illam, quam duobus diebus, demiſsis infra mediū malum velis, expectauit. Cum vero ea minime compareret, Occaſum verſus nauigauit. Octauo kalen. Maij nautæ terram cōſpiciunt. Quæ res omnibus incredibilem voluptatem attulit. In ea enim regione nemo ex noſtris terram extare aliquam ab hominibus cultam, fuerat vnquam ſuſpicatus. Capralis igitur proras in terram flectere iubet. Nauis autem prętorie magiſtro imperauit, vt ſcapha vectus ad terram propius accederet, illiusque ſitum & naturā diligenter inſpiceret. Redijt magiſter, & nunciauit, tellurem eſſe fertilem & amœnam, herbis lætiſsimis, & arboribus altiſsimis veſtitam, & aquarum etiam copia redundantem. Se præterea homines vidiſſe coloratos, molli atque demiſſo capillo, nudis corporibus, cum arcubus & ſagittis prope litus ambulantes. Capralis magiſtri teſtimonio minime contentus, aliquot Duces armatos iuſsit in ſcaphas deſilire, vt terram diligentius perluſtrarent. Illi confeſtim imperata conficiunt, & ad Capralem redeuntes, ea quæ magiſter nunciauerat, vera eſſe confirmant. Ibi cū in anchoris nocte conſiſterent, ſumma quædam tempeſtas excitata claſſem iactauit, & ſecundum orę illius longitudinem vagari, & fluctibus exagitari, & in varias partes contorqueri compulit, donec tandem in portum optimum penetrauit, quem, portum tutum Capralis nominare præcepit. Ibi claſſe conſtituta, Capralis curam dedit ducibus, vt ſcaphis inuecti, terram ſpectarent. Redeunt illi cum duobus piſcatoribus, quos in

lintre

lintre ceperant. Cum vero nemo ex noſtris eorum linguam poſſet intelligere, nutibus & ſignis cum illis agere cœperunt. Sed tanta erat in hominibus ingenij tarditas, tantusq; ſtupor in animo, vt nullis ſignis de re aliqua admoneri potuerint. Tum Capralis eos veſtibus ornatos, tintinnabulis & æneis armillis, & ſpeculis donatos in terram exponi iubet. Illi muneribus elati, cum ingenti lætitia ſuis opes illas oſtentant. Eorum prędicatione commota multitudo vndiq; confluit cum frugibus minutis, & cum magna farinę copia, & cum varijs fructibus, eáq; omnia cum noſtris facillime permutant. Admirantur ſpecula, oblectantur tintinnabulis, efferuntur armillis, intuentur noſtros, & expleri, ſingula ſpectando, nequeunt. Tum Capralis ſimplicitate gentis inuitatus, in terra deſcendit. Ibiq; ſub vmbra arboris ingentis altare conſtrui iubet, & ſtatuit, vt res diuina maxima cum cæremonia fieret, & concio etiam de rebus diuinis haberetur. Ab huius ſacrificij ſpectaculo non fuere terræ illius cultores excluſi. taciti vero & ſtupore defixi, cæremoniarum ſanctitatem, & ſymphoniæ concentum intimis ſenſibus vſurpabant: & demiſſo corpore ſe moueri plurimum religione ſignificabant. Cum vero peractis rebus ſacris, Capralis ſe in claſſem recipere voluiſſet, eum ad ſcaphas cum maximo gaudio proſequuti ſunt. Quanta vero lætitia affecti eſſent, cantibus crebris, & buccinarum & cornuum concentibus, & corporum geſtibus, & ſagittis in aërem miſsis, & manibus in cœlum intentis indicabant. Videbantur enim DEO ſummas agere gratias, quòd gentem illam ad eas oras detuliſſet. Ita vero erant admiratione oppreſsi, vt minime mentis compotes eſſe viderentur. Multi enim, dum Capralis in naues tendit, eum mare ingreſsi pedibus vſque eo ſequuti ſunt, dum aqua pectora eorum pertingeret. Alij vero illum nando ſequebantur, alij lintribus inuecti, ad naues vſque perueniebant, nec ab ijs auelli aliquo modo poterant. Hîc dum Capralis in anchoris conſiſteret, vt aquationi operam daret, & rei frumentariæ prouideret, & reliqua cibaria in naues imponi præciperet, eiectus eſt in litus piſcis, qui noſtris admirationem non mediocrem commouit. Craſsitudo námq; illius erat ingentis dolij, longitudo craſsitudinem duplo ſuperabat. Capite & oculis, porci ſimilitudinem referebat. Aures erant auribus elephanti ſimiles. Carebat dentibus. Pellis erat feris hirſuta. Cauda circiter pedes quinque in longitudinem tendebatur. Pellis craſsitudo erat vnius digiti. In hac terra, quam Capralis ſanctæ Crucis nomine celebrari voluit (quam nunc Braſiliam appellant) columnam marmoream illis ſimilem, quas multis in locis Gama ſtatui præcepir, collocari iuſsit, & inde vnũ ex ducibus nomine Gaſparem Lemium, in Portugaliam remiſit, qui Emmanueli de huius terræ ſitu nunciaret: quam aliqua ex parte deſcribere, minime arbitror alienum. Situs illius ad Auſtrum pertinet: & fines, qui quidem ſunt latiſsimi, cum ea regione, quæ Caſtellanorum Regum imperio continetur, quam appellant Perû, coniuncti ſunt. Tellus eſt fertilis & amœna, & tanta ſalubritate prædita, vt vix ſit opus vlla medicina.

Omnes enim ferme, qui moriuntur, non aliquo morbo, ſed ſenio conſumpti moriuntur. Multis & ingentibus fluuijs alluitur: fontes habet aquæ dulcis atque perennis innumerabiles. Campi ſunt latiſsimi, lætiſsimáque pabula profundunt. Portus habet optimos, aditus facillimos, in quibus naues non facile tempeſtate iactari, aut vadis afflictari poſſunt. Maxima regionis illius pars eſt montibus & vallibus diſtincta: ſyluæ ſunt denſæ & opacæ: arbores variæ antea noſtris incognitæ, inter quas eſt illa, è cuius ſummis frondibus ferro præciſis balſami quoddam genus inſtillatur. Arbores, è quibus ruber color, quo lanæ inficiuntur, confici ſolet, ſunt valde frequentes & altiſsimæ. Fundit præterea tellus herbas admodum ſalutares, qualis illa eſt, quam multi Sanctam appellant. Medetur enim vlceribus, & anhelitus frequentis anguſtijs, & cancris præterea, & gangrænæ ex vulnere putrido ad corporis totius peſtem repentino contagio permananti: multos præterea morbos, in quibus ars medicorum fruſtra conſumitur, facillime depellit. Homines ſunt colore ſubnigro. Capillum habent mollem, nigrum, atque promiſſum. Sunt omnes imberbes, propterea quòd volſellis omnes corporis pillos euellũt. Nullas literas norunt: nullam religionem colunt: nullis legibus alligantur: nullis ponderibus aut menſuris vtuntur: nullius Regis imperio ſubijciuntur. Cum tamen bellum inter eos exoritur, eum ducem eligunt, quem omnium fortiſsimum, & in bellis gerendis acerrimum fore credunt. Nullis veſtibus vulgò teguntur. Qui tamen inter eos nobilitate præſtant, veſtes induunt, è pſittacorum & aliarum auium variorum colorum plumis cõfectas. Et hi pileis ex eiſdem plumis contextis caput ornant, & brachijs armillas ex plumis ſimiliter factas inducunt. Veſtes autem ab vmbilico ad genua tantũ demiſſas gerunt. Mulieres capillos nutriunt. Viri à fronte ad medium verticem caput abradunt. Qui vero elegantius ornari volunt, aures, & nares, & labia, & facies etiam perforant, & in locis illis lapillos varijs diſtinctos coloribus infigunt. Mulieres autem pro lapillis, minutis conchilijs, quæ apud illas in magno pretio ſunt, ſimiliter excoluntur. In bellis, arcubus vtuntur, & tanto artificio ſagittas emittunt, vt in quemcunque corporis vllius locum ſagittam collineare velint, eum configant. Loco ferri oſsibus piſcium ſagittas armant: quibus tamen tam altum vulnus imprimunt, vt tabulam quamuis ictu perfodiant. Venationibus aluntur: veſcuntur ſimijs atque lacertis, & anguibus, & muribus, nulláſque eiuſmodi dapes aſpernantur. Lintribus vtuntur è corticibus arborum ingentium factis: quæ tamen tanta ſunt interdum capacitate, vt homines triginta ſuſtineant. Cum piſcari volunt, alij remis lintrem agunt, alij verò mare fuſtibus verberant, & piſces exterrent. Piſces attoniti ad ſummam aquam enatant. Tum qui ad eam rem parati ſunt, cucurbitas aridas & exinanitas ingentis magnitudinis ſub fluctibus oppoſitas habent, in quas piſces ſponte ſubeunt. Frumentum minime ferunt. Panem è radice vnius herbæ conficiunt portulacæ magnitudine. Hæc

autem

autem tam lætiferum venenum continet, vt qui illam crudam comederit, repente moriatur. Illi vero radicẽ contundunt, contuſam exprimunt, ne quidquã in illa ſucci illius venenati remaneat. Tum ad ſolem exſiccant. Molis deinde conterunt, atque farinam efficiunt. Panes ex eiuſmodi farina facti non modò ſalubres ſunt, ſed etiam ſciti admodum ſaporis. Ex ea & milio genus potionis faciunt ceruiſiæ perſimile, quo quidem vbi ſe ingurgitant, quod frequenter illis euenit, tum omnes fraudes & inſidias plus ſolito machinantur. Obſeruant auguria, veneficijs dediti ſunt. Eſt in magno apud illos honore quoddam genus hominum maleficum, quos de rebus incertis conſulunt. Appellantur ab illis Pages. Hi geſtant in ſumma ſagitta cucurbitam in faciem hominis figuratam. Quoties autem illis libet, intra cucurbitam ignem ſubijciunt, & fumum ex herbis congeſtis faciunt. Tum fumum illum naribus accipiunt, vſq; eò, dum ebrij vacillent, & corruant, & extra mentem rapiantur. Habent enim herbæ illæ eam vim, vt fumo, quaſi vino ſupra modum ſumpto, mentem eripiant. Tum vero ſtridere dẽtibus, in ore ſpumas agere, oculos torquere, necem multis cõminari, turbulentis motibus & geſtibus eos, qui circunſident, exterrere. Nemo enim ſuſpicatur, illos absq; diuini ſpiritus inſtinctu tam horrẽdas voces iacere. Quod ſi quis ex illis, quibus homo ad eum modum lymphaticus quidquam dirum prænunciauit, aliquem grauem caſum ſubierit, non dubitant, quin illud ſupplicium ad eam diuinationem referendum ſit. Hi quocunque veniunt, ſummo omnium plauſu recipiuntur, viæ muniuntur, carmina ad tibias gentis more concinuntur, Choræ agitantur: fœminæ formoſæ, vel virgines illæ ſint, vel cuiuſuis matrimonium teneant, ad illos introducuntur. Opinantur enim miſeri, ſi illos placatos habuerint, omnia ſibi feliciter euentura. Illic neque filias parentibus, neque ſorores fratribus collocari licet: reliquas mulieres ſine vllo diſcrimine ſibi matrimonio coniungunt: quas offenſione interpoſita deſerunt. In adulterio autem deprehẽſas vel occidunt, vel tanquam ſeruas vendunt. Parentes non habent in filias poteſtatem, ſed fratres: quas quidem, quoties eis libet, venales proponunt. Venditio autem, eſt pro rebus alijs, quas ipſi concupierint, permutatio. Pecunia enim carent. Sunt ad laborem pigri, ad luxum & otiũ propenſi: quoties à bellis conquieſcunt, totum tempus in conuiuijs, & cantibus, & ſaltationibus ſine vllo modo conſumunt. Choros in eodem loco ſemper inſiſtentes circum orbem verſant. In cantibus non diſtinctis ſonorum interuallis, ſed ſimplici vocum ratione carmina modulantur. Illic autem quæ fecerint in bello commemorant, facinoráque ſua ſummis laudibus extollunt: & omnes cantus ad virtutis militaris laudem reuocant, & interim ſibilis & pedum ſtrepitu eandem ſymphoniam proſequuntur. Alij vero ſaltantibus pocula miniſtrant, donec tandem omnes temulentia oppreſſi ſternantur. Domos è lignis ædificant, & culmis congeſtis obtegunt, & muris binis aut ternis circumuallãt, propter frequentia bella, quibus exerceri ſolent. In vna domo (ſunt enim longiſsimæ)

giſsimæ) multi ſimul habitant. Et ij inter ſe fraterne amant, libentérque alij pro aliorum, qui cum illis viuunt, ſalute vitam in quoduis diſcrimen inijciunt. Bella non pro tuendis aut propagandis finibus, ſed pro dignitate ſuſcipiunt, quoties opinantur, ſe fuiſſe à vicinis, aut ab aliqua longinqua natione contemptos. Tum vero homines ſenes, qui magnum in rebus bellicis nomé, cum eſſent iuuenes, habuerunt, in conſilium adhibent. Ante deliberationem quantum quisque vult, tantum potionis exhaurit. Quidquid ſenes de bello aut pace decernunt, ſine vlla recuſatione pro viribus exequuntur. Ducem eligunt, vt ſuperius dictum eſt, quem acerrimum eſſe iudicant. Hunc vero, ſi timiditatis ſignificationem aliqua in re dederit, honore confeſtim ſpoliant, & alium in eius locum ſubſtituunt. Hic domos circumiens, magnis vocibus omnes ad bellum adhortatur: quibus rebus inſtrui debeant, admonet, & quanta virtute ſit opus, ediſſerit. Neque ſolum arcubus & ſagittis, ſed gladijs etiam è ligno duriſsimo, fabre factis vtuntur, quibus hoſtium membra frangunt & diſſecant. Inſidijs vti frequenter ſolent, & in eo pugnant, vt hoſtes inopinato aggrediātur. Quos in bello capiunt, ſenes præſertim, ſtatim comedunt: reliquos vinciunt. Eos, qui ex ſuis in bello conciderunt, funere efferunt cum multis lacrymis, eorúmque virtutem prædicatione celebrant. Captiuis cibaria largiſsime præbent, eisque mulieres, cum quibus cubent, elargiuntur. Cum vero feſtos dies agere volunt, vnum ex captiuis, quem iam ſatis fartum & opimum eſſe conſpiciunt, funibus alligant. Primum illius amica in amoris ſignum in collum funem inijcit, & delirias ſuas ad ſupplicium trudit. Homines deinde circunſiſtunt, & ventrem & brachia, & tibias illius aſtringunt: tum columnæ affixum coloribus depingunt, & plumis varijs exornant. Ne verò parum humani videantur, laxant illum vinculis interdum, & cibo atque potu ſanè laute atque liberaliter accipiunt. Interim vero omnes comedunt, & plurimum illius, quam diximus, potionis abſumunt. Saltant præterea, & canunt, atque tripudiant, & tres dies in hoc apparatiſsimo ludo conſumunt. Tandem poſt triduum, illum pedibus atque manibus iam vinculis expeditis in caueam deducunt. Mulieres atque pueri vinctum ſecundum ventrem funibus trahunt. Homines vero & mulieres reliquæ mala citrea, & fructus varios in eum iaciunt. Ille verò quę poteſt ex coniectis pomis colligere, rurſus in illos, à quibus fuit impetitus, intorquet. Bibit interim, vt apparet, iucundiſsime. nec enim ei cibus aut potus denegatur. Præ ſe fert autem non mediocrem lætitiam. Illi forticulum hominem, vt ſe exiſtimari cupit, conuitijs onerant, & multis contumelijs inſequuntur. Dabis, inquiunt, homo perditiſsime atque profligatiſsime, pœnas ſcelerum: & ſanguine tuo manes eorum, qui in bello ceciderunt, vlciſcemur. Te enim contrucidabimus, & dilaniabimus, & aſſum comedemus. Ille vero, nihil moror, inquit. Non enim ignaui neque timidi pœnam ſuſtinebo. Semper enim viri fortis officio functus ſum. Si me occiſuri eſtis, multos ipſe multis in locis occidi.

Si

Si carnibus meis ſaturandi eſtis, & ipſe multorum carnibus ſaturatus ſæpe fui. Præterea ſunt mihi fratres atque cognati, quos ſcio meam necem haud impunitam relicturos. Ad hunc modum in caueam tandem includitur. Tum ille, cui fuerat captiuus in cuſtodiam traditus, in caueam ſimul ingreditur. Corpus autem habet depictum, & collum plumeis ornamentis excultum: manibus vero ingentem gladium vibrat. Tum ſaltat, & ſibilat, & gladium intentat. At is, vt gladium illi è manibus extorqueat, ſummo ſtudio cõtendit. Sed dum in vnam partem impetum dat, mulieres atque pueri eum fune, quo eſt alligatus, quem manibus tenent, ad ſe trahunt. Dum rurſus in contrariam partem ſe contorquere nititur, ex alia parte ſimiliter mulierum manibus impeditur. Vtrinque enim ita diſtinetur, vt ſe eodem loco commouere non poſsit. At ſtrenuus ille gladiator eum gladio contundit & debilitat, atque tandem medium illius caput ingenti vulnere diffindit, cerebrumque diſpergit. Manus deinde præcîdit. Tum mulieres accedunt, & corpus exanimum in pyram conijciunt, vt omnibus pillis aduſtis illud facilius abluere queant. Diſſecto autem ventre, ilia cum extis euellũt: reliqui corpus in fruſta diſcerpunt: & ne plura perſequar, illius carnibus omnes cum magna voluptate veſcuntur. Sunt & alij ſylueſtres atq; mõtani homines, qui cum his, qui in domibus habitant, continenter bella gerunt, eiſdémque ſe ſceleribus & eadem immanitate cõtaminant. Nullum apud eos delictum plectitur, præter homicidium. Coguntur enim hi, qui ſanguine coniuncti homicidæ ſunt, eum tradere illis, qui cæſi necem propter ſanguinis communionem & propinquitatem iure perſequuntur. Hi vero eum ſtrangulant, atque ſepeliunt, & cum multis omnium propinquorum lacrymis atque lamentis vtriuſque mortui funus inſtaurant, epulúmque dant, in quo omnes depoſitis inimicitijs accumbunt. Quod ſi caſu aliquo homicida ſubterfugiat, tum eorum filiæ, vel ſorores, vel cognatæ occiſi propinquis in ſeruitutem traduntur, & ſic demum omnis vtrinque diſcordia obliuione ſepelitur. Operæpretium mihi viſum eſt, tam barbaros & immanes mores oratione deſcribere, vt intelligi poſsit, in quantam errorum colluuionem incurrat humanum genus, literis & humanitate deſtitutum, &, quod multo funeſtius eſt, præſidio ſanctiſsimæ religionis orbatum: & ſimul cognoſcatur, quãta benignitate clementiſsimus rerum omnium Dominator huic miſertimæ genti, Portugalenſium in eas oras aduentu, proſpexerit. Chriſtianorum enim conſuetudine & familiaritate, & hominum ſanctorum ex ſocietate, quam IESV nominant, quos Portugaliæ Reges in eas partes miſere, diſciplinis factum eſt, vt multi, diſpulſis tenebris, errores, in quibus verſabantur, clarè perſpiciant, & ad CHRISTI optimi maximi ſtudium ardentibus animis excitentur, & ingentes DEO gratias ob tam diuinum beneficium grata atque memori voluntate perſoluant. Capralis è Braſiliæ regione profectus eſt tertio nonas Maij. Nono autem kalen. Iunij nautæ nebulam aduentare, cœlúmque atra caligine circunfundi conſpiciunt.

E 3 Cum

Cùm verò mare cernerent commoueri, & fluctus excitari, trepidare & antennas demittere cum feſtinatione cœperũt. Sed tam ſubita tempeſtas eos oppreſſit, vt antequam multi ſe comparare potuiſſent ad tantum periculum fugiendum, quatuor naues incitatis turbinibus impulſæ atque depreſſę ſint, & fluctibus ita demerſæ, vt nemo ex ijs, qui illis vehebantur, euaderet. Fuit quidem reliquis hoc ſpectaculum ſupra quam dici poteſt acerbum atq; luctuoſum, cernere in medio mari homines laborum ſocios, atque natura coniunctos, & multos etiam propinquitatis neceſsitudinibus implicatos, voragine ingentis illius gurgitis abſorberi, neq; eſſe potuiſſe ſe ſe in tanta calamitate hominibus miſerrimo genere lethi conſumptis auxilio. Inde cum multis lacrymis reliquæ ſeptem naues digreſſæ, rurſus alia coorta tempeſtate diſpulſæ ſunt. Tandem ſexto kalen. Auguſti ſex tantum naues iũctæ curſum tenuerunt. Vna námq; ex illis ſeptem aduerſa tempeſtate iactata, in ſinum Arabicum penetrauit, atq; inde in Portugaliam redijt cum ſex tantum hominibus. Reliqui námq; morbis & fame atq; ſiti cruciati, multiſque periculis atq; tormentis afflictati perierant. At ſex naues poſt flexum promontorij bonæ ſpei, conſpiciunt tellurem amœniſsimam, arboribus refertam, & gregibus abundantem, quam multi pellucidi amnes irrigabant. Ad eam igitur Capralis naues conuerti iuſsit. Sed nemo ex incolis cum Luſitanis commercium habere voluit. Itaq; quamuis commeatus inopia noſtri laborarent, cum nihil tamẽ poſſent ab hominibus illis obtinere, profecti ſunt, & totam illam oram luſtrauere, donec ad duas inſulas contra terram continentem oppoſitas peruenirent. Ibi duæ naues in anchoris conſiſtebant: qui in illis erant, vbi Portugalenſes naues conſpicati ſunt, fugæ ſe mandarunt. Eas naues Capralis inſequutus cepit. Cùm verò intellexiſſet, eas eſſe principis cuiuſdam, nomine Foteimæ, qui erat Regi Melindio coniunctiſsimus, liberas cũ ingenti auri pondere, quod è Zofala exportabant, & cum mercibus maximi pretij dimiſit. XII. kalen. Auguſti ad Mozambiquem appulſus, aquationẽ ſine vllius impedimento fecit, emptiſque cibarijs, & magiſtro, qui eum Quiloam deduceret, conducto, iter conficere maturauit. Cùm verò à terra non procul abſcederet, cernebat multas inſulas egregie cultas atq; nitidas, quarum omnium imperiũ ſummum penes Quiloæ Regem erat. Illius námque regnum ſupra nongenta millia paſſuum in longitudine moræ illius patebat. Rex & omnes Quiloenſes Mahumeti placitis addicti ſunt. Homines partim ſunt nigri, partim colorati. Arabice loquuntur, & multas præterea linguas norunt, propter multarum nationum, quæ ad oras illas veniunt, commercium. Arabum aut Turcarum more veſtiuntur. Viuunt admodum lautè. Abeſt Quiloa à Mozambiquenſi tellure circiter quadringenta paſſuum millia. Anguſto mari à continenti diuiditur. Inſula conſita eſt plantis & arboribus: fontes habet gelidos atque perennes: armentis & pecorum gregibus abundat: animantia multa in ſyluis atque nemoribus nutrit, ex ijs, quę venatorum opera capiuntur. Tellus eſt fertilis, & adhibita

mediocri

mediocri hominum cultura varias fruges effundit. Mare continet piſces varios & optimos. Vrbs eſt magna, habitatorúmque multitudine referta. Ædes ſunt amplæ & extructæ magnificè, cœnaculis & laquearibus, & tectorijs pulcherrimè ædificatæ, & ornatæ multa & varia ſupellectile. Naues non ſunt abſimiles Mozambiquenſium: thure tamen notho propter penuriam picis oblinuntur. In huius vrbis portu cum Capralis anchoris iactis conſtitiſſet, miſit ad Regem, cui nomen erat Abrahemus, qui dicerent, ſe iuſſu Regis Portugaliæ ad eas partes perueniſſe, cum ipſius Regis mandatis atq; literis ad illum ſcriptis, è quibus intelligi poſſet ſtudium, quo Rex Emmanuel tenebatur fœderis & amicitiæ cum illo iungendæ. Se verò non poſſe vllo modo in terram deſcendere, ne Regis ſui imperium aſpernari videatur, qui vetuerat, ne vnquam rei vllius obtentu è claſſe diſcederet. Proinde videret, quem locum magis opportunum ſtatueret ad vtriusque colloquium. Rex nuncios perbenigne excepit: Capralíque per eoſdem reſponſum dedit, ſibi gratiſsimum eſſe illius aduentum. De Regis Emmanuelis amplitudine, & de virtutibus regijs, quibus erat ornatiſsimus, multa ſe percepiſſe, quanuis illius regnum tantis locorum interuallis eſſet ab ea terra disiunctum: quibus admonitus, libenter ſe ſe ad quamuis amoris mutui pactionem deuenturum. Et quando fieri non poterat, vt legationem illam in terra audiret, ſe poſtridie daturum operam, vt in mari cum Caprali loqueretur. Hæc vbi dixit, vnum è ſuis domeſticis ad Capralem cum muneribus miſit. Poſtridie igitur parua nauigia ad eam rem inſtructa & ornata cum ſuis ingreditur. Erant omnes veſtibus aut aureis aut purpureis, aut ſericis & bombycinis exculti, gladijs & pugionibus accincti, in quorum manubria erant gemmæ miro ſplendore fulgentes incluſæ. Buccinarum præterea & tibiarum concentu ſummalætitiæ ſignificatio dabatur. Luſitani contrà tubis atq; tormentis, quo gaudio tenerentur, indicabant. Capralis iubet omnes duces, qua veſtium elegantia poſſent, ornatos in ſcaphas deſcendere. Quod ipſe ſimiliter fecit. Itaque omnes ad nauigia Regis accedunt. Capralis verò vbi ad Regem peruenit, eum vt Regem ſalutat: Rex honorifice reſpondet: deinde de Capralis manu literas Arabice ſcriptas accipit, legationem audit, &, vt apparebat, fronte & vultu belliſsimis. Oſtendit poſtremò, ſe Regem Emmanuelem in loco fratris ſemper habiturũ, operámque daturum, ne ſtudio erga illius maieſtatem ab aliquo vinci poſſet. Fuit deinde ab vtroque ſtatutum, vt ſequenti die Capralis mitteret ad Regem, qui amicitiam inſtitutam fœdere confirmaret. His ita conſtitutis, mercatores Arabes interueniunt: noſtros ſceleris & immanitatis inſimulant, ſimplicitatem Regis admirantur, quod ſtatum atque dignitatem ſuam piratis crederet, qui niſi eorum inſidijs eſſet occurſum, intra paucos annos erant illum per ſimulationem pacis omnibus bonis euerſuri. His ſermonibus animum Regis immutant, ita, vt non ſolum pacem turbarent, ſed etiam odium illius ſatis acerbum in Luſitanos incenderent. Rex igitur vrbem munire, milites euocare, vigilias

diſponere, omniáque moliri, quæ fieri à maritimis ciuitatibus ſolent, cum hoſtes in portu ſunt. Hæc omnia vbi Capralis Homeris, qui regis Melindij frater erat, & tunc ſe Quiloæ tenebat, indicio cognouiſſet, noluit ibi tempus ſine vllo fructu conterere, & Melindem verſus curſum tenuit. Quod cum Rex Melindius intellexiſſet, fuit incredibili gaudio cumulatus. Confeſtim autem curauit, vt claſsis omni commeatu & fructibus, quos tellus illa ſuppeditabat, reficeretur. Capralis ducebat ſecum Melindij Regis legatum, muneribus ab Emmanuele ornatum, & dona præterea, quæ Emmanuelis nomine ad Regem deferenda curaret. Noſtri igitur poſtridie iuſſu Capralis munera Regis Emmanuelis ferunt. Melindius, vt omnis populus tantum honorem ſibi à potentiſsimo Rege habitum fuiſſe cerneret (ſunt enim Reges illi in eiuſmodi rebus nimis ambitioſi, nihilque honorificentius arbitrantur, quàm à Regibus magnis aliquo munere decorari) equum ingentem ephippio & bullis aureis, & phaleris pulcherrime factis, quæ inter alia dona ab Emmanuele miſſa fuerant, ornari continuo præcepit, in quo inſidens ad mare contendit, vbi Capralis cum reliquis ducibus in ſcaphis eum expectabat. Ibi ſe mutuo complexi ſunt, multiſque verborum officijs inter eos certatum eſt, cum neuter alteri quidquam de humanitate concedere vellet. Quanuis autem à Rege detineretur, noluit tamen Capralis ibi diutius immorari: duos tamen exules eo in loco reliquit, vt viderent, an pedibus iter in Æthiopiam, quæ ſupra Ægyptum eſt, vbi Chriſtianum imperatorem dominari Emmanuel acceperat, facere aliquo modo poſſent, & ritum, & mores, & inſtituta gentis explorate cognoſcere. Septimo Auguſti die Melinde profectus, & ſecundum ventum nactus, pelagus tranſmiſit, & viceſimo ſecundo die ad Anchediuam inſulam naues appulit, vbi vt nautas atque milites ex labore reficeret, aliquot diebus commoratus eſt. Inde Calecutium nauigauit, & tertio decimo tandem die claſſem in Calecutienſi portu conſtituit. Quod vbi Regi nunciatum eſt, duos ex Nairibus ſuis cum mercatore ſummæ apud illum authoritatis ex ea regione, per quam Indus in mare influit (regio Cambaia, homines Guzarates appellantur) in claſſem miſit, qui præfectum nomine illius ſalutarent. Capralis remiſit illos ad Regem cum Ioanne Sala, equeſtris ordinis viro, qui Vaſci Gamæ, cum ille viam in Indiam fecit, comes extiterat. Miſit præterea cum illis Gaſparem Gamam: hoc enim cognomen Iudæus ille, qui Zabaio operam dabat, cum Chriſtianus effectus eſt, vt Gamæ, quem patronum adoptarat, nomen ſequeretur, aſſumpſerat. Cum his autem, quatuor ex illis Nairibus, quos Gama in Luſitaniam abduxerat (reliquos enim obſidum loco retinere voluit) cultu & ornatu Luſitano veſtitos ad Regem miſit, quorum aſpectu Rex mirum in modum lætatus eſt. Nuncijs deinde vltro citróque miſsis fuit à Rege conſtitutum, vt in ædibus quibuſdam regijs, quæ ſitæ erant in litore, Capralis illum conueniret, & quæ vellet

vellet, nomine Emmanuelis exponeret. Erant ædes ornatæ & inſtructæ magnifice. Rex ſtipatus vndique magna nobilitatis multitudine, & Dynaſtis quamplurimis circunſeptus, in eas ædes ſe contulit. Tubicines antecedebant cum tubis partim aureis, partim argenteis, ſingulari opere factis, qui earum modulatione & concentu lætitiam, qua Rex affectus erat, vt videbatur, demonſtrabant. Venit Capralis cum aliquot ducibus. vnum porro ducem, Sancium Thoarem nomine, vt interim præfecti munere fungeretur, in claſſe reliquit. Vbi primum terram attigit, multi viri nobiles atque Dynaſtæ obuiam illi prodierunt. Is quidem lectica ſublatus eſt, illi vero omnes pedibus in ædes Regias eum proſequuti ſunt. Domus erat aureis & ſericis peripetaſmatis ornata. Regis cultus miro gemmarum ſplendore collucebat. Poſtquam Capralis Regem ſalutauit, fuit in argentea ſella prope illum collocatus. Tum Gaſpare interprete accerſito, quæſiuit de illo Rex ea, quæ ſolent amici in familiari congreſſu percontari: num bene valeret: num ex animi ſententia nauigaſſet: num Emmanuel frater ſuus eo tempore, quo claſsis Olyſippone ſoluerat, fuiſſet optima valetudine. Tum Emmanuelis literis per interpretem explicatis, agi de fœdere cœptum eſt. Rex admodum prolixe omnia de ſua voluntate promittebat, plúſque dabat, quàm erat à Caprale poſtulatum. Omnibus Portugalenſibus poteſtatem fecit libere in ciuitate negociandi: ſe enim curaturum, vt ſine vllo periculo commode rem gererent. Ædes prætereà ſatis magnas noſtris prope litus aſsignauit, in quibus habitare, & merces aſſeruare poſſent. Et quia Saracenus, cuius ædes erant, continuo fraudes in noſtros machinari cœpit, alias maiores, & litori viciniores Regi Emmanueli donauit, in quibus omnes, qui illius negotia procurarent, habitare laxius, & negotia gerere commodius poſſent. Hanc vero donationem literis in aurea tabula inciſis ad ſempiternam memoriam conſignauit. Saraceno autem ditiſsimo, nomine Coiebiquio, qui erat ſtudio Luſitani nominis incenſus, & ob id fuit poſtea omnibus bonis euerſus, cuius ædes erant, cumulate ſatisfecit. Sanxit prætereà, vt in earum faſtigio vexillum inſignibus Regis Emmanuelis illuſtratum figeretur, vt eſſet omnibus teſtatum, eas ad Emmanuelem pertinere, ſeq́; , vt monimentum Regis ſibi cariſsimi in ea ciuitate perpetuo conſeruaretur, effecturum. Dum hęc geruntur, fuit Regi nuncius allatus, ſoluiſſe Cochimo nauem ingentem onerariam, quæ elephantum ad bella gerenda præferocem conuehebat, & in regnum Cambaiæ nauigabat. Hac re comperta, miſit ad Capralem qui nomine illius peteret per amicitiam inſtitutam, vt eam caperet. Eſſe námque hominum, in quos odio iuſtiſsimo erat incenſus. Vt autem ſcire poſſet, quo animo noſtri nauem aggrederentur, aliquot Saracenos ex ſuis domeſticis, vt prælium ſpectarent, immiſit. Capralis vnam tantùm paruam nauem ad eam rem gerendam expediuit, cuius Nauarchus appellabatur Petrus Ataideus. Huic autem tres comites adiunxit: vni nomen erat Odoardus Paciecus,

alteri Vaſcus Sylueria, tertius fuit Ioannes Sala. Rex vbi vidit vnam tantùm nauem, & eam non magnam, à reliqua claſſe, vt nauem maximam, magno militum præſidio, & telis, & tormentis, & multis præterea armis egregie munitam inuaderet, ſegregari, vehementer admiratus eſt. Itaque exitum rei animo ſuſpenſus expectabat. Noſtri vix arma ſumpſerant, cum nauis hoſtium in conſpectum ſe dedit. Noſtri expanſis ſubito velis in eam feruntur, non ita tamen, vt cominus eam oppugnare contenderent, ne telis hoſtium è ſuperiori loco miſsis opprimerentur: ſed mediocri interuallo diſiuncti, in eam pilas partim lapideas partim ferreas iaciunt, & glandibus etiam plumbeis acerrime pugnant. Multos interimunt, multoſq; conuulnerant, nauem multis in locis perforant, & nunc à dextera parte, nunc à læua eos impetu facto perterrent. Hoſtes in principio noſtros contemnere viſi ſunt, & ſublatis clamoribus probra iacere, arma corripere, tela vibrare, tormentis noſtros impetere cœperunt. Sed poſtquam ſe tantis damnis affectos animaduerterunt, omnem ſalutis ſpem in fuga collocarunt. Noſtra nauis eam inſequuta, Cananoris portum, qui abeſt Calecutio Septentriones verſus paſſuum circiter quadraginta millia ſub noctem ſubire compulit, vbi quatuor Arabum naues in anchoris conſiſtebant. Noſtri vigilabant, ne de nocte nauis elaberetur. Vbi diluxit, in eam paſsis velis incurrunt, tantáque formidine perterrent, vt à nauibus, ad quas ſe receperant, diuulſa altum peteret. Sed Portugalenſis nauis cum eam curſu longe ſuperaret, ita ſe illi ſemper infeſtis tormentis opponebat, vt non quo vellent hoſtes, ſed quo noſtri eam flectere proram cogerent, nauigaret, donec tandem victam & ſuperatam præ ſe agentes, in Calecutij portum intrare compulerunt. Obſtupuit Rex, & ab ijs, qui ſe iuſſu illius prælij ſpectatores præbuerant, exquiſiuit, quo pacto res geſta fuerat. Reſpondent, nunquam ſe parem in hominibus vllis induſtriam, neque fortiorem animum, neque maiorem in periculis adeundis alacritatem perſpexiſſe. Rex miſit ad Capralem, qui nomine illius ab eo contenderet, vt homines eos, qui ſe in eo prælio excellentius geſſerant, ad illum venire præciperet. cupere námque homines videre, dignos, qui ab omnibus Regibus ſummis ornamentis afficerentur. Satisfecit poſtulato Capralis. Rex omnes laudibus & muneribus ornauit, in primis tamen Paciecum, cuius, vt Arabes qui interfuerant prælio, referebant, clarior virtus extiterat. Sed quo magis hoc facto Luſitanos efferebat, eo grauius eis periculum odio & inuidia mercatorum Arabum intentum fuit. Nam cùm eos extinctos propter religionis diſsidium cuperent, tum ne apud Regem tantam gratiam inirent, vt ipſi excluderentur, anxie formidabant. Itaque modis omnibus noſtris erant impedimento, quo minus eum numerum piperis, & aromatum reliquorum, quem emere cupiebant, ab incolis acciperent. Ob id igitur omnes fraudes excogitabant, calumnijs animum Regis exulcerabant, & latrocinij crimen omnibus

Luſitanis

Luſitanis intendebant. Ad hæc multo maiora pretia aromatum dominis polliceri, omnia clàm coëmere, & compreſſa tenere, ne quidquã ad Luſitanos perueniret. Rex in eorum dolis conniuere, fidémq; datam fallere. Iam antea Caprali in perfidiæ ſuſpicionem venerat, antequam domus eſſet noſtris aſsignata, eo quod obſides, quos habebat in naui, ſe in mare deiecerant, vt ad ſuos nando confugerent: è quibus aliqui capti ſunt, alij euaſerunt, neq; tamẽ Rex eos reſtituit, aut Caprali, vt debuerat, ſatisfecit. His rebus offenſus Capralis ad Regem miſit, qui de iniurijs ſibi factis quereretur. Illum dediſſe fidem, ſe curaturum, vt naues Portugalenſes intra viginti dies onus acciperent: tres menſes eſſe conſumptos, nullámque nauem oneratam eſſe, cum ante ſuos oculos Arabum naues onerari conſpiceret: quod etiam contrà percuſſum fœdus eſſet. In fœdere námque cautum fuiſſe, ne vllis nationibus aliquod piperis aut zingiberis pondus vllo pretio tribueretur, antequam Portugalenſibus nauibus iuſtum pondus eſſet impoſitum. Illum igitur orare, vt fidei ſuæ atque dignitati conſuleret. Iter enim inſtare, neq; ſe poſſe diutius in eo portu conſiſtere. Rex cum hoc accepiſſet, ſe ea iniuria grauiter commoueri ſimulauit: dixitque, ſe imprudente flagitia illa ab hominibus fraudulentis admiſſa fuiſſe. Et quando Saraceni tam ſcelerati & audaces extitiſſent, vt contra illius imperium naues onerarent, ſe facere poteſtatem Luſitanis Arabum naues, perſoluto mercatoribus aromatum pretio, exonerandi, vt citius inde nauibus onuſtis ſoluere poſſent. Hoc audito, Capralis veritus eſt, ne Regis indulgentia ad fraudẽ pertineret, vt videlicet Arabum animos irritaret, & aliqua turba commoueretur, qua noſtri poſſent ab illis, qui erãt multo plures, & potentiores, opprimi, & ſceleris culpa vel in noſtros, qui materiam turbulenti diſsidij dediſſent, vel in Arabas, qui Regis iniuſſu ſe vindicare auſi fuiſſent, deriuari. Itaq; ſe continebat, neque quid optimum factu eſſet, ſatis explicabat. Arius interim Correa, qui in ædibus relictus erat, vt Emmanuelis Regis negotia procuraret, à Caprali ſummo opere cõtendebat, vt ea indulgentia Regis vteretur, & à Saracenis viribus eriperet, quod illi fraudibus auertebant. Aliter enim futurum, vt naues in Portugaliam inanes redirent, & nullo lucro tantę impenſæ factæ cõpenſarentur. Cum Capralis hæreret, & cunctaretur, Correa inſtabat, & obteſtabatur eũ, ne pateretur nomen ſuũ nomine timiditatis & inertiæ maculari, néue Regem Emmanuelem eo cõmodo priuari, quod oſtendebatur. Ad hæc teſtes, & à ſcribis teſtimonia publicis literis conſignata poſtulabat, vt eſſet teſtatum omnibus, non per ſe ſtetiſſe, quo minus Regis negotia commode fierent, ſed ducis ipſius culpa. Capralis igitur Correæ querimonijs & obteſtationibus impulſus, aliquid ſibi gerẽdum arbitratus eſt, vt crimẽ quod intendi facile poterat, aliquo modo dilueret. Erat autem iam paululum extra portũ nauis mercibus onuſta, quæ anchoras ſoluere, & vela facere inſtituebat, cum Capralis per vnũ ex ſuis domeſticis Nauarcho atq; magiſtro denũciauit, ne inde abirent. Sibi námq; factã fuiſſe à Rege poteſtatẽ naues

omnes,

omnes, quæ in illo mari conſiſtebant, retinendi. Nauis autem dominus erat Saracenus quidam ditiſsimus, qui multum gratia & auctoritate Calecutij apud Regios poterat. Dux atque magiſter & reliqui omnes Capralis imperium irrident. Capralis ſcaphas expedire & armari iubet, & nautas atque milites confeſtim miſit, qui nauem funibus alligatam in portum remulco traherent: quod illi ſine vlla mora conficiunt. Saracenus, cum id factum eſſe cognouiſſet, graui iracundia commotus, omnes ſuos propinquos atque neceſſarios accerſit: rem exponit: de noſtrorum iniuria & iniquitate conqueritur: contumeliæ indignitatem verbis exaggerat. Pro ſe quiſque quantum poteſt illius animum, iam ſatis ſua ſponte incenſum, verbis inflammat, moríque ſatius eſſe dicit, quàm tam inſignem contumeliam pati. Itaque omnes continuo ad Regem adeunt, facinus eſſe indignum clamitant, tantum animum Chriſtianos homines aſſumpſiſſe, vt in Calecutij regno homines in ipſius Regis patrocinio latentes inuaderent, & quaſi iam regnum poſsiderent, ita cogere imperijs, minitari liberis, vinctas naues abducere, & in ipſius Regis oculis, vim hominibus, qui illius imperio continebantur, inferre. Eam vero iniuriam non tam ad illos, quàm ad ipſius Regis contumeliam pertinere. Quam ſi non ſtatim vindicaret, fore, vt maiora facinora molirentur, & in ipſum arma conuerterent. Clementia illius factum eſſe dicunt, quòd homines externi, & à moribus Indicis abhorrentes, omniúmque præſidio deſtituti, Regem præpotentem deſpicerent, tantúmque ſibi in ipſius Regis imperio, atque tam inſolenter arrogarent. Rex ita reſpondit, vt facile intelligerent, eum non grauiter eſſe laturum, ſi quidquam ſceleris fuiſſet ab illis in noſtrorum perniciem comparatum. Omnes igitur conferti in ædes, vbi noſtri nihil hoſtile ſuſpicantes iuſſu regis habitabant, irruunt, Nairéſque multos ſibi ſocios adiungunt. Correa ſublato ſigno diſcrimen, in quo verſabatur, claſsi denunciat. Erant autem Luſitani, qui cũ illo erant, ad ſeptuaginta. Saracenorum vero cum Nairibus ad quatuor millia conuenere. Capralis quartana laborabat. Itaq; præcepit Sancio Tobari, vt cum omnibus ſcaphis in litus properaret, vt ſubſidio noſtris occurreret, & fugientes exciperet. At Saraceni cædere ianuam ſecuribus, conuellere parietes trabibus, tela conijcere, & ſumma contentione pugnare, vt prius quàm auxilium venire poſſet, omnes interficerent. At noſtri acri animo reſtiterunt: & quia videbant ſibi moriendum eſſe, ne inulti caderent, fortiſsime dimicabant. Paries interim ex vna parte machinis admotis diſiectus fuit. Hoſtes ferociter irruunt, Luſitanóſque cædunt. At qui ex illis euadere potuerunt, globo facto ad mare ſe conferunt, vbi iam multi ex Luſitanis, qui ſubſidio veniebant, impetum in hoſtes fecerunt, vt illis parumper repreſsis, ſuos in ſcaphas recipere facilius poſſent. Ceciderunt ex noſtris ad quinquaginta, in quibus Arius Correa fuit. Viginti tantum euaſere, ſaucij tamen, eorúmque bona pars ex eiſdem vulneribus interijt. Henricus monachorum præfectus aliquot vulnera

accepit.

accepit. Arius Correa duxerat ſecum in Indiam filium, nomine Antonium Corream, annos natum decem: quem eques quidam, cui nomen erat Nonius Leitanus, in hoc tanto diſcrimine ſumma cõtentione protexit, & incolumem ad litus vſque perduxit. Hic cùm hæſitaret, neque poſſet puerum in ſcapham perferre, nauta quidam pueri orbitatem miſeratus, accurrit, illúmq; cum magno vitæ periculo humeris ſublatum in ſcapham impoſuit. Fuit hic Antonius poſtea vir admodum ſtrenuus, multáſq; res memorabiles in bellis effecit. Fuit hoc tantum ſcelus à gente perditiſsima conflatum xvij. die Decembris, anno à CHRISTO nato M.D. Capralis tulit admodum dolenter hunc caſum, & febri multo vehementius affligari cœpit, & Correæ mortem lacrymis proſequutus eſt: non tamen quidquam hoſtile moliri voluit, expectans, an Rex ſe aliqua tolerabili excuſatione defenderet, & in auctores ſceleris animaduerteret. Cum autem ex Regis ſilentio & taciturnitate intelligeret, illum tam ſceleſti facinoris eſſe non modò conſcium, ſed etiam fautorem, poſtridie ex Ducum conſilio, decem Arabum magnas naues, quę erant in portu, aggreſſus eſt. Fuit vtrinque ſumma virium contentione dimicatum, Luſitani tamen magno impetu in naues irrumpunt, multorúmque nece ſuorum mortem vlciſcuntur, & ſupra ſexcentos ferro concidunt: deinde naues exonerant, & paucos, qui ſe metu occultauerant, capiunt, & per omnes naues diſtribuunt, vt miniſtrorum nauticis in rebus penuriam ſupplerent. Tres elephanti fuerunt inuenti, quibus occiſis & ſalitis, noſtri (erat enim magna commeatus inopia) veſcerentur. Poſtremò ſub noctem naues omnes incenſæ ſunt, inter quas fuit nauis Arabis illius, qui tantam diſcordiam concitarat. Appellabatur autem Cogecemus Micidius. Exterruit hoc incẽdium omnes, tam ciues, quàm peregrinos, qui Calecutij morabantur. Conueniunt vndique: clamores ingentes tollunt: nauium iacturam plangoribus atque lamentis proſequuntur: manus in cœlum tendunt, & diras imprecantur: nemo tamen ad reſiſtendum ſe comparat. Incenſis in Regis conſpectu nauibus, cùm primum diluxit, naues ordine conſtitutæ ſunt, vt vrbem tormentis, quàm acerrime fieri poſſet, concuterent. Multas ædes diſturbarunt: multos mortales occiderunt: magnámq; multis in locis ſtragem ediderunt. Rex ipſe, cùm ad illius pedes vnus ex ſuis familiaribus ictu ingẽtis pilæ dilaceratus concidiſſet, metu perterritus, omnem ſalutis ſpem in præcipiti fuga collocauit. His rebus geſtis, Capralis Cochimũ verſus nauigare inſtituit. Acceperat enim, Cochimi Regem amicitiam Luſitanorum expetere. Abeſt autem vrbs hæc Calecutio Auſtrum verſus circiter paſſuum ſeptuaginta millia. Vndique vero flexibus fluuij, qui non longe ab illa in mare influit, alluitur. Portum habet optimum, & ſtationem nauium tutiſsimam. Solum eſt macrum & ſterile, arborum tamẽ viriditate ad aſpectum iucundum. Abundat pipere. Regis opes erant tenues, & Calecutij Regi tributa pendebat. Mores gentis ſunt Calecutienſiũ moribus & inſtitutis vitæ perſimiles. Capralis Cochimi portum

ingreſſus,

ingreſſus, ad Regem miſit Indum Michaëlem nomine, qui de ſuo in regnum illius aduentu eum certiorem faceret, & ſimul peteret, vt piper, & aliquot aromatum pondus iuſto pretio venderet, vt poſſet aliquot naues onerare. Fuerat hic Michaël vir abſtinentia mirabili, addictus religioni, quam ſequuntur illi, qui Iogues ab Indis appellantur. Præ ſe ferunt hi ſingularem rerum humanarum contemptionem. Nullas opes poſsident: emendicatis cibis victitant: per omnia fora curſant, vt ſuę ſectæ diſciplinam omnium auribus inculcent. Maxima eorum pars præſtigijs illudit hominibus imperitis, eorúmque dementia ad ſuum quæſtum abutitur. At Michaël cum ſimplici animo in religionis fallaciſſimæ rationem fuiſſet ingreſſus, eam fraudibus illius compertis improbauit, auréſque dedit hominibus Luſitanis, qui religionem reliquis purius obſeruabant, eorúmque cohortationibus inductus, CHRISTI religionem ſuſcepit. Is cùm Cochimi Regem Capralis nomine ſalutaret, ad eúmque illius poſtulata deferret, reſponſum humanitatis & officij pleniſsimum tulit. Regem dixit non modo de illius aduentu plurimum gaudere, ſed omnia illi admodum munifice atque large polliceri. Itaque fœdere facili negotio conſtituto, Capralis miſit in ciuitatem, qui Regi aliquot argentea vaſa deferrent, & aromata, quæ poſſent in ea reperiri, vſitato pretio compararent. Rex Luſitanos ad id negotium miſſos in domo ſatis ampla, & non vſquequaque immunita collocari præcepit, eiſque Naires, qui eos armis, vbi opus eſſet, tuerentur, aſsignauit. Dum omnia ſumma Regis fide, quæ in rem erant, ad Capralis voluntatem adminiſtrantur, veniunt legati à Rege Cananoris, & Rege Coulami, quorum vterque regis ſui nomine & ſtabilem amicitiam, & fidele commercium noſtris hominibus oſtendebat: & ad onerandas in ſuo regno naues eos inuitabat. Vtrique Capralis, vt par erat, gratias egit. Se vero, quominus eorum beneficijs vteretur, humanitate Principis illius, apud quem jam negotium gerebat, impediri. Ita tamen ſe obligatum profiteri, atq; ſi beneficium illud, quod offerebant, accepiſſet. Quod ſi ei aliquid ex eo pondere, quod emere ſtatuebat, defuiſſet, tūc ſe eorum voluntatem minime aſpernaturum. Dum naues ſummo labore & induſtria onerantur, aduenere duo fratres Chriſtiani, ex illis, qui Thomæ diſciplinis imbuti, ſumma per tot annos conſtantia CHRISTI religionem eadem perpetuò fide colunt: & à Caprali poſtularunt, vt vellet eos ſecum in Portugaliam ducere, vt inde Romam atque Ieroſolymam petere poſſent: vt ea loca inuiſerent, vbi CHRISTVS diſcipulique illius inſtitiſſent. Quod Capralis eis ſumma voluntate conceſsit. Erant autem è ciuitate, quam Cranganorem appellant, quę Cochimo viginti paſſuum millibus aberat. Cum vero onus fuiſſet nauibus impoſitum, fuit Rex factus certior, Calecutij Regem claſſem viginti magnarum nauium, & nauigiorum pręterea minorū magnum numerum comparaſſe, quò ſuorum cædem vindicaret. Exercitum vero, qui claſſe vehebatur, eſſe quindecim hominum millia. Id Cochimi Rex

Caprali

Caprali per ſuos domeſticos confeſtim nũciauit.Capralis vbi id accepit,omnes ad prælium parari iubet. Sibi námque in animo eſſe, cum Calecutienſi claſſe dimicare. Antennis igitur ſublatis, in eos inuehitur. Ventis tamen expulſus, non potuit ad illos accedere: Illi vero cum cernerent, quàm præſenti animo noſtri in eos inuadere conarentur, & ſimul tormentorum vim & impetum formidarent, quanuis ſecundus ventus eorum naues in noſtras impelleret, neque eas petere, nec vllo pacto prælium inire voluerunt. Capralis igitur ſine vllius impedimento in Portugaliam iter facere inſtituit. Cochimi autem reliquit duos Luſitanos honeſto loco natos, vnum nomine Gundiſſaluum Barboſam, alterum vero Laurentium Morenum, cum certo Luſitanorum numero, qui negotia Regis Emmanuelis adminiſtrarent. Cum autem Cananoris oram legeret, fuit à Rege inuitatus, vt ibi quod deerat ad iuſtum pondus, acciperet. Capralis inuitantis liberalitatem minime repudiauit, portúmque vrbis illius ſubiuit anno à CHRISTO nato.M.D.I. Erat vrbs ingens, multiſque habitatoribus frequentari ſolita. Magnus ſinus in vrbem influens, portum optimum efficit. Regio eſt omnibus rebus, quæ ad victum pertinent, abundans. Rex erat opulentus, & immunis, & à moribus & inſtitutis aliorum Regum, qui Malabaribus imperant, minime abhorrens. Hic emit Capralis certum pondus zingiberis atque cinnamomi. Rex vbi vidit illum non tantum onus, quantum illi offerebatur, accipere, arbitratus eſt, id pecuniæ inopia fieri. Miſit igitur ad illum qui diceret, ſe compertum habere, illum Calecutij pecunia & bonis omnibus fuiſſe ſpoliatum. Proinde ſibi fore gratiſsimum, ſi vellet vti ſuis pecunijs, perinde atque ſi Regis Emmanuelis eſſent. Egit illi gratias Capralis, & oſtendit nuncijs magnum numerum aureorum numorum, vt poſſet Rex intelligere, ſe non rei numariæ difficultate impeditum, ſed quod naues eſſent iam ſatis oneratæ, emere plura noluiſſe. Rex vt cum Emmanuele pacem firmaret, legatum cum Caprale in Portugaliam miſit. Inde profecti ſunt.xvj.die Ianuarij. Cum vero Capralis non longe à Melindenſi portu abeſſet, nauem ſatis magnam mercibus onuſtam cepit. Quam cũ intellexiſſet eſſe Saraceni cuiuſdam viri valde potentis, nomine Milicupij, qui in Cambaiæ regno domicilium habebat, & oppidum nomine Barochium poſsidebat, eam liberam dimiſit: præfectóque dixit, Regi Emmanueli nullum bellum in India niſi cum Calecutij Rege, & cum Arabibus illis, qui erant à Meca, futurum, à quibus grauiſsimas iniurias acceperat. Hîc ſæua tempeſtas excitata claſſem iactauit, & nauem, cui præerat Sancius Thoarius, in vadis alliſit. Nauem fractam Capralis, cum primũ fieri potuit, incendere iuſsit, ne quidquam ad hoſtiũ manus perueniret. Mombazę tamẽ Rex poſtea multis vrinatoribus, multiſq; machinis vſus, tormenta ex aquis extraxit. Inde Capralis cùm Melindẽ petere, vẽtis excluſus, minime poſſet, Mozambiquẽ verſus curſum tenuit: vbi refectis nauibus, Sanciũ Thoarium in alia naui miſit, qui ſitũ Zofalę diligenter exploraret,

atque

atque inde ſe in patriam conferret. Ipſe vero aquatione facta, ſine vlla cunctatione domum redire conſtituit, varijſque tempeſtatibus vſus, Olyſipponem tandem peruenit pridie kalendas Auguſti. Cuius aduentu Rex varie affectus eſt. Ex eorum námque, qui euaſerant, incolumitate voluptatem magnam cepit: eorum vero caſum, qui partim fluctibus obruti, partim inſidijs oppreſsi perierant, admodum dolenter tulit. Miſerat autem eodem anno Rex Emmanuel in Indiam aliam claſſem perexiguam, cui præerat vir acer, nomine Ioannes Nouius. Erant autem tres naues tantùm. Cum enim confideret, in ea claſſe, cum qua Capralis anno proximo miſſus fuerat, ſatis præſidij fore vel ad pacem cum Calecutij Rege conſtituendam, vel ad ſpiritus regis inſolentis & elati comprimendos: tunc illud trium nauium ſupplementum ſufficere arbitratus eſt. Sed cum è Caprali cognouiſſet inſidias, quibus circunuentus fuerat, vidit tantum ſcelus maioribus opibus vindicandum. Itaque anno ſequente,
1502 qui fuit à CHRISTO nato M.D.II. Miſit rurſus Vaſcum Gamam in Indiam cum claſſe decem nauium. Omnes præter nauem prætoriam, in qua Gama vehebatur, fuere hominibus fortibus attributæ, qui illis præeſſent. Aliam præterea claſſem inſtrui præcepit, cui vir egregie fortis, Vincentius Sodereus nomine præerat. Fuit autem hoc illi munus aſsignatum, vt teneret Indicum mare, acerrimúmque bellum Saracenis, qui in Indiam nauigabant, inferret. Hæ quindecim naues inſtructę rebus omnibus è Bethlehemitico portu ſoluerunt quarto Id. Februarij. Neque ijs claſsibus contentus Emmanuel, aliam claſſem quinque nauium comparari iuſsit, cui Stephanum Gamam, Vaſci Gamæ fratrem patruelem, præfecit, qui kalendis Aprilis eiuſdem anni Olyſippone profectus, eũdem curſum tenuit. Animus enim Regis acer, & maximarũ rerum cupidus, &, quod caput eſt, ad ſpem, quam in diuino numine collocauerat, excitatus, nihil magis ad officium ſuum pertinere arbitrabatur, quàm vt regionem illam armis expugnaret, Chriſtianíque nominis hoſtes opprimeret, & orientis Solis plagas CHRISTI nomine compleret. Eodem anno Olyſippone peperit Regina Maria primum filium, in cuius ortu tam ſæuâ tempeſtas excitata fuit, quantam nunquam homines ſumma ſenectute præditi in vita meminerant. Cœlum enim tenebris denſiſsimis obductum tam crebrò tonabat, atque fulgurabat, vt eos etiam, qui fortes exiſtimabantur, ingenti formidine perterreret. Ad hæc, multa loca de cœlo tacta fuere: excitati turbines arbores euellerunt: imbres effuſi non vias tantùm, ſed ædes etiam quamplurimas aquis impleuerunt. Reddita vero tranquillitate, non ſolum Emmanuel, ſed omnis ciuitas ex Principis ortu ſummo gaudio cumulata fuit. Octauo die fuit infans ſacro fonte ablutus, & Ioannis nomen obtinuit. Inter reliquos autem, quos Emmanuel diuinę cognationis filio affines eſſe voluit, fuit Petrus Paſcalius Venetus legatus, qui fuerat ad eum miſſus, vt ei reip. nomine ſummas gratias ageret pro claſſe, quam in auxilium illius, vt dictum eſt, miſerat: & oſtenderet,

S.P.Q.

S.P.Q.Venetum fore ſemper ei hoc tam ſingulari beneficio deuinctũ. Hunc legatum Rex manu propria equeſtris dignitatis inſignibus ornauit,multiſq; muneribus affecit.Quibus beneficijs allectus, multa de ſingulari illius virtute, cum eſſet Venetijs,commemorauit,& effecit, vt inſtituta cum Venetis amicitia, ſanctiore quodam fœdere firmaretur. Hoc autem die, quo Princeps Ioannes aquis ſalutaribus expiatus eſt, ædes regiæ ſubito incendio inflammari cœperunt.Sed fuit multorum hominum opera continuo reſtinctum.Eodem anno aliam claſſem Rex Emmanuel comparauit, quæ Gaditanum fretum peruagaretur,vt Maurorum ferociam comprimeret. Sed nihil, quod dignum ſit memoria, per illam geſtum fuiſſe conſtat. Ioannes interim Nouius ſecundis ventis vſus,poſtquam regionem æquinoctiali circulo ſubiectam tranſmiſit, in inſulam noſtris incognitam delatus eſt,cui Conceptionis nomen indidit. Inde Mozambiquem petijt. Sed antequam eo perueniret, naues ad terram aquandi gratia cõuertit, ad eum locum,quem Sancti Blaſij aquationem nominant.Ibi calceum vetuſtum è frondibus cuiuſdam arboris alligatum cernit. Non temere viſum eſt.Itaque calceum ſolui,& ad ſe deferri iubet.Erant in illo literæ Petri Ataidæi manu ſcriptæ,quibus admonebat omnes duces Luſitanos, qui eo deflecterent,vt Calecutij portum vitarent. Regem eſſe ſceleratum & immanem, in noſtróſque peſtem primò inſidijs, deinde ſummis viribus fuiſſe machinatum. Cùm verò Quiloam perueniret, offendit vnum ex illis exulibus, qui varijs in locis relicti fuerant. Is Capralis literas in eandem ſententiam ſcriptas Nouio dedit. Ad Melindem vero cum naues appelleret, fuit à Rege de omnibus fraudibus & inſidijs,quas Rex Calecutij Caprali fecerat,admonitus.Inde in Anchediuam ſe aquandi gratia contulit: & inde Cananorem verſus iter inſtituit. Rex ita illum excepit, vt nullum officium hominis amantiſsimi prætermitteret. Ibi Luſitanus nomine Gundiſſaluus Peixotus,qui eo tempore, quo Arius Correa fuit interfectus, opera Coiebequij occultatus fuerat, ne in eandem calamitatem incideret,venit Calecutio ad Nouium,Regis Calecutienſis iuſſu,qui diceret,illum tumultum,in quo Arius Correa ceciderat, fuiſſe, rege imprudente, multitudinis furore & amentia concitatum:animúmque illius nunquam fuiſſe à ſtudio Regis Emmanuelis alienum:eique gratiſsimum fore,ſi Nouius vellet Calecutium petere.Futurum námque,vt omnia quæ vellet,ab illo facillime impetraret, & onus acciperet, ex quo poſſet maximum lucrum ad regias opes accedere. Hæc vbi Regis nomine dixit,tum Coiebequij monita diligenter expoſuit. Admonebat enim,ne regi omnium ſceleſtiſsimo fidem adiungeret. Illum námq; eò neruos omnes intendere, vt per amicitiæ ſimulationem omnes Luſitanos,quos poſſet,crudeliſsime necaret. Eum vero, qui fidem haberet ei, qui nunquam fidem coluiſſet, meritas ſtultitiæ pœnas daturum. Nouius nullum reſponſum dare,neque Peixotus Calecutium redire voluit. Nouius cùm Cochinum verſus curſum teneret, in Calecutienſem nauem incidit; quam

armis expugnatam,& ſpoliatam incendere iuſsit,& ad Cochimenſem portum tandem peruenit. Cuius conſpectu noſtri tanta lætitia affecti ſunt, vt exiſtimarent,ſe tunc è mortis ipſius faucibus ereptos. Quanuis enim Rex eos humaniſsime tractaret,& certis Nairibus tuendos cõmitteret,perfidiam tamen Arabum eorum, qui ſatis frequentes eam vrbem incolebant, valde formidabant. Omnia Regis officia in Nouium conſtitere, quæ ab homine ſingulari probitate atque fide prædito poſtulari,& expectari potuiſſent. Itaque Nouius negotijs ex animi ſententia geſtis, & maxima ex parte nauibus oneratis, Cananorem rurſus ſe contulit, vt aromatum aliorum onus acciperet: quod ei fuit largè atque munificè conceſſum. Cum vellet inde diſcedere, fuit à Cananoris Rege certior factus, Regem Calecutij octoginta parones inſtruxiſſe, qui portus aditum obſiderent, vt illum intercluſum armis opprimerent. Proinde illum Rex admonebat, vt ad terram propius accederet, vt ille poſſet ei cum ſuis auxilium afferre. Nec enim fieri poſſe, vt is cum quatuor tantùm nauibus tantam hoſtium claſſem ſuſtineret. Agit gratias, quas debet Nouius, Regémque monet, vt de noſtrorum ſalute minime ſolicitus ſit. Se námque omnem victoriæ ſpem in ſummo DEO repoſitam habere, cuius præſidio ſe cum multo maiore claſſe facillime congreſſurum. Poſtero die conſpicatus eſt Nouius portus aditum ab hoſtibus teneri. Nauium numerus erat ſupra centum. Nouius ita naues inſtruxit, vt poſſent tormentis omnibus vti. Deinde duces ſingulos admonuit, omnem ſalutis ſpem in eo poſitam eſſe, vt non cogerentur vllo modo cominus cum tanta multitudine pugnare. Proinde eo ordine curarent tormenta diſponi, vt continenter pilæ in hoſtes iacerentur. Si enim vlla fieret intermiſsio, magnum periculum vitari non poſſe. Illi ſumma vigilantia, quod fuerat imperatum, conficiunt. Fuit hac ratione vſque ad occaſum Solis magna noſtrorum alacritate & contentione dimicatum. Fuere ex hoſtibus, vt poſtea compertum fuit, quadringenti atque ſeptem & decem homines occiſi, & complures plumbeis glandibus vulnerati, aliquot naues depreſſæ: cum interim Luſitani nullum incommodum accepiſſent. Hoſtes vexillum in pacis ſignum ſuſtulerunt. Nouius fraudem aliquam ab illis comparari ſuſpicatus, belli ſignum contrà ſuſtulit, & prælium redintegrare præcepit. Illi nihilominus in eadem pacis ſignificatione perſeuerant. Tum Nouius pacis etiam ſignum tolli iuſsit. Illi vero per Arabem ad eam rem miſſum illius noctis inducias petunt: poſſe námque pacem poſtero die ſub aliqua iuſta conditione, quæ eſſet in rem vtriuſque partis conſtitui. Reſpondet Nouius, eas inducias ſe minime daturum, niſi prius illi ab aditu portus ſecederent, eíque liberum mare permitterent. Faceſſunt illi continuo, quod Nouius poſtularat. Nouius è ſinu cum nauibus egreſſus eſt, & vtraque claſsis non longe à portus introitu in anchoris conſtitit, ita tamen, vt non magnum inter vtramque ſpatium intereſſet. Illi tamen contra fidem homines ſubmittebant,

tebant, qui nando ad naues accederent, anchoraliáque præciderent: lintres deinde cum facibus inſtruebant, vt ſuccisis funibus, faces continuo iacerentur. Quod ſcelus, niſi fuiſſet à noſtris ſummo ſtudio vigilatum, exitum habere potuiſſet. Itaque noſtri fiſtulis ferreis, æneisque tormentis eos, quos accedere ſentiebant, facillime propellebant. Ad hunc modum integra nox fuit in laboris huius continuatione conſumpta. Hoſtes vero cum cernerent, nec apertam vim, nec occultas inſidias illis, vt ſperarant, proceſsiſſe, anchoris ſolutis, idoneúmque ventum nacti, ſe Calecutium recepere. Noſtri tanto periculo liberati, gratias ſummas DEO egerunt, & ſine vlla mora in Portugaliam velis plenis iter facere inſtituerunt. Nouius cùm non multum in nauigando progreſſus, vnam nauem Calecutienſem conſpiceret, in eam confeſtim incurrit, & captam ſpoliauit, & coniectis facibus incendit. Deinde admodum commode nauigando, Bonæ ſpei promontorium flexit, & inde in paruam quandam inſulam curſu delatus eſt, cui Sanctæ Helenæ nomen impoſuit. Eſt autem inſula ita in medio mari ſita, vt diuino conſilio conſtituta videatur, vt Luſitanos homines ex India redeuntes, iactatione, multarúmque rerum penuria, quod fieri in tam larga nauigatione opus eſt, afflictos reficeret. Fluuios námque habet gelidos atque perennes, & ſyluas atque nemora denſiſsima, cœlúmque ſaluberrimum. Poſtea vero quàm hominis cuiuſdam, cuius proprio loco mentionem faciemus, cultus acceſsit, multis porcorum & pecudum gregibus, varijsq; fructibus & oleribus abundauit. Itaque noſtri in ea aquationem & lignationem commodiſsimè faciunt, & piſcatione, & venatione, & aucupio non oblectantur ſolùm, ſed naues commeatu reficiunt. Ex ea inſula Nouius eadem felicitate nauigandi vſus, Olyſipponem peruenit. xj. die menſis Septembris, anno à CHRISTO nato. M.D.II. neque ſolùm Regi, ſed vniuerſæ ciuitati tam felici aduentu ſummam iucunditatem attulit. Hoc anno Emmanuel Compoſtellam profectus eſt, vt ad Diui Iacobi ſepulchrum nuncupata vota perſolueret. Conimbricam cum perueniſſet, & ſepulchrum Alfonſi Regis ſanctiſsimi & inuictiſsimi, cuius virtute Mauri fuerunt è Luſitaniæ finibus expulſi, parum magnifice extructum cerneret, id demoliri, & aliud ſatis amplum & magnificum ædificare iuſsit. Similiter in Portugalenſi ciuitate ſepulchrum martyris Pantaleonis, viri ſumma ſanctitate prædití, magnis ſumptibus extrui iubet, vt fuerat teſtamento Regis Ioannis inſtitutum. Porrò autem quacunque iter faciebat, pupillis & viduis benigne conſulebat, templa donis & muneribus cumulabat, ſcelera potentium hominum, quæ fuerant ad illum diem impunita, acerrimo ſupplicio vindicabat. Compoſtellæ manſit triduo, ſepulchrúmq; Diui Iacobi ſingulari ſignificatione religionis inuiſit, templúmque donis auxit, & lychnum argenteum ſingulari opere perfectum, qui perpetuo in eo luceret, appendi præcepit. Hoſpites apud quos diuertebat, multis muneribus affecit: ita denique iter illud habuit, vt vbicunque pedem poneret,

neret, & pietatis, & liberalitatis, & regiæ munificentiæ veſtigia impreſſa relinqueret. Reuerſus Olyſipponem, incredibilem lætitiam cunctis attulit, qui illius deſiderium minime ferendum exiſtimabant. Principio inſequentis anni rurſus eadem conſilia de tranſmiſsione in Africam, vt bellum per ſe Mauris inferret, ſuſcepit. Itaq; milites conſcribi, claſſem comparari, rei frumentariæ prouideri iuſsit. Sed hunc illius conatum agrorum vaſtitas impediuit. Primo enim vere imbres immodici, & tempeſtates aſsiduæ ſegetes corruperunt. Primo igitur caritas annonæ, deinde fames, non modò homines tenues & egentes, ſed etiam diuites afflixit. Multi herbarum radices euellebant, & res alias, quas nũquam guſtari poſſe cogitarant, ſibi comparabant, vt illis ſuſtentarentur. Inde propter ciborum noxiam vim, & corrupti & infecti aëris intemperiem, grauiſſimi morbi conſequuti ſunt. Quod cum cerneret Emmanuel, omnem bellicæ rei apparatum neceſsitate compulſus omiſit, & totam induſtriam in re frumẽtaria comparanda ponendam arbitratus eſt. Ex Gallia igitur & è Britãnia magnam vim frumenti importandam curauit, qua Regni inopiam ſubleuaret. Hoc anno ſex naues in Indiam miſit, tribus quidem Alfonſum Albuquercium, alijs verò tribus Franciſcum Albuquercium illius fratrem patruelem præfecit. Aliam deinde claſſem Gundiſſaluo Coëlio commiſit, qua regionem à Caprale exploratam, quam Braſiliam vocant, perluſtraret. Sed nauigandi in regionem parum cognitam imperitia factum eſt, vt Coëlius ex ſex nauibus, quatuor vadis alliſas amiſerit, atque duas tantùm plenas illis rubris lignis, quæ tellus paſsim fert, & pſittacis, atque ſimijs in patriam reduxerit. Hoc eodem anno alias duas naues miſit Emmanuel in regiones ſub Septentrionibus ſitas, vt tentarent, poſſétne quidquam de caſu, quo duo fratres, viri nobiles & impigri, aut mortui aut capti fuerant, explorari. Res enim ſic acciderat. Gaſpar Corteregalis cum eſſet egregie fortis, & gloriæ cupiditate vehementer incenſus, ad ſui nominis memoriam poſteris aliquo facto memorabili prodendam pertinere arbitratus eſt, aliquas terras incognitas perueſtigare. Et quia videbat, omnia ferme litora, quæ ad Auſtrum ſpectabant, eſſe iam noſtrorum nauigationibus explorate cognita, animum ad ea perluſtranda, quæ ad Septentriones pertinebant, applicuit. Itaque ſuis ſumptibus nauem inſtruxit, & commeatu, & armis, & nautis, & militibus egregie munitam. Anno autem. M. D. Olyſippone profectus, curſum in Septentrionalem plagam direxit. Ad terrámque tandem peruenit, quam propter ſingularem amœnitatem, viridem appellauit. Homines, vt ipſe poſtea referebat, ſunt barbari & inculti, colore candido: qui tamen color ætate propter magnitudinem frigoris infuſcatur. Valent plurimum celeritate, ſunt iaculandi peritiſsimi: iaculis vtuntur in ſummo peruſtis, quibus coniectis hoſtes ita traijciunt, atque ſi ferro armata fuiſſent. Pellibus animantium veſtiuntur, antra colunt, aut humiles caſas ſtramẽtis tectas excitant, in quibus habitent. Nulla religione aſtricti

ſunt:

ſunt; augutia tamen ſequuntur. Vxores legitimo ſibi matrimonio copulant. De fide & pudicitia vxorum valde ſoliciti ſunt, cùm ſint natura ſuſpicioſi. Corteregalis in Portugaliam reuerſus, cum ad ſpem multo plura cognoſcendi raperetur, rurſus anno. M.D.I. ſe in eandem regionem contulit, vt latius litora illius omnia peruagaretur, & gentis mores & inſtituta perdiſceret. Sed quid illi acciderit, aut quo fato abſumptus fuerit, nunquam ſciri potuit. At frater illius Michaël Corteregalis, qui magnum apud Regem locum tenebat, amore fraterno ductus, vt fratrem inquireret, anno. M.D.II. duas naues inſtruxit, quibus in eaſdem oras nauigaret. Sed nec is vltra comparuit. Emmanuel autem cùm homines nobiles, quos plurimi ob egregiam vtriuſque indolem faciebat, ita abſumptos animaduertiſſet, id ægrè admodum tulit: & quod erat boni Principis officium, nihil omittendum ratus eſt, ex quo poſſet intelligi, quo genere mortis obijſſent, vel quibus cuſtodijs arcerentur. Sed cum naues omnia illa maria peragrarent, nihil de illorum exitu cognoſcere potuerunt. Itaque & illi fratres periere, & tellus ſimul nomen amiſit, & pro tellure viridi, tellus Corteregalium appellari cœpit. Cum verò alius eorum frater natu maior, nomine Vaſcus Ioannes Corteregalis, Regiæ præfectus, aliqua tenui ſpe de fratrum vita teneretur, eandem nauigationem ſuſcipere inſtituit: ſed fuit à Rege prohibitus, ne ſine vllo fructu ſe in eundem caſum demitteret. Hoc anno poſtquam Albuquercij in Indiam iter nauibus ſibi, vt dictum eſt, attributis ſuſceperunt, Emmanuel concilium regni totius indixit, vt populorum fidem ſacramento Ioanni ſuo legitimo hæredi, vt fieri in Hiſpania ſolet, obligaret. Quod ſumma omnium voluntate factum eſt. Fuerunt præterea in hoc concilio multa populis ſalutaria, quæ concilium flagitauerat, inſtituta. Fuit præterea à populis Rex adiutus certo pecuniæ numero in ſumptus, quos in Africano bello faciebat. Gama vero poſtquam promontorium Bonæ ſpei flexit, claſſem diuiſit. Vincentio Soderio vndecim naues attribuit, vt Mozambiquem contenderet, ibique illum præſtolaretur: quatuor autem ſibi reſeruauit, vt cum illis Zofalam peteret, regioniſque ſitum & naturam cognoſceret. Ibi fuit à gentis illius Principe liberaliter acceptus, & amicitia inter vtrumque conſtituta. Cum tamen è ſinu egrederetur, nauem vnam ad vada alliſam in ipſius æſtuarij faucibus amiſit. Homines vero, & omnia quæ erant in illa, fuere in alias naues impoſita. Inde Mozambiquem profectus, cum vrbis Principe atque rectore collocutus eſt. Iam enim ille, qui noſtris necem comparabat, abceſſerat, & alter in locum illius fuerat ſubſtitutus, à quo Gama fuit perbenigne acceptus. Dederat autem Gama Soderio curam, vt interim dum ille Zofalam diuertebat, nauem in portu Mozambiquenſi ædificaret, ex his, quas Portugalenſes Carauellas appellant, ad quam efficiendam fuerat è Luſitania in ea claſſe materia comportata. Quarum forma hæc eſt. Carcheſijs carent: antennas non habent tranſuerſas ad pares angulos, ſed obliquè paulùm infra ſummũ malis alligatas.

Vela ſunt in ſpeciem trianguli facta, cuius baſis non multum ab infimis armamentis eminet. Antennæ ſunt in infima parte, qua ſecundum latera nauis obuerſantur, inſtar mali, craſsiores: inde paulatim attenuantur ad ſummum. Hoc autem nauium genere Portugalenſes propter nimiam celeritatem in rebus bellicis vtuntur. Antennarum námque partem infimam facillime vel ad proram, vel ad puppim verſant, vel in medio latere nauis alligant: & nunc à dextera ad læuam, modò à læua ad dexteram celerrime detorquent: & vela, quæ quidem ſunt ex imis angulis, qui ſunt antennis oppoſiti, colligata, facillime vel laxant, vel contrahunt, prout nauigationi expediri vident: & quocunque ventus ſe dat, eo velorum ſinus ſine vlla mora conficiunt, omnéſque ventos excipiunt, ita, vt ſæpenumero à lateribus impulſæ rectum curſum commodiſsime teneant, eodémque vento, mutata ſubito velificatione, in contrarias partes incredibili celeritate deferantur. Ad hanc igitur formam curauit Gama, vt nauis ædificaretur, quæ per oram illam diſcurreret, & quanta maxima poſſet incommoda hoſtibus Chriſtiani nominis importaret. Cum hac etiam naue ſuis adiuncta Quiloam contendit. Eò cùm perueniſſet, Stephanus Gama cum illis quinque nauibus, quibus præerat, ad portum ſimiliter acceſsit. Erat ad hanc rationem claſsis decem & nouem nauium. Nam nauis vna, cuius præfectus erat Antonius Campenſis, ventis aduerſis in longinquas partes iactata, minime comparebat. Rex maxima formidine perterritus, ad Gamam ſupplex accedit. Gama illum vinculis propter iniurias noſtris illatas alligauit. Is cùm veniam flagitaret, eo fœdere emiſſus fuit, vt certum pondus auri, tributi nomine, Regi Emmanueli quotannis penderet. Huius autem fœderis obſidem dedit Mahumetem Anconium, virum ſingulari authoritate præditum, & qui poſt Habrahemum Regem, ſecundum dignitatis gradum in locis illis obtinebat. At Habrahemus cum ſe liberatum cerneret, aurum, quod erat pactus, minime diſſoluit: vt ſimul aurum retineret, & Mahumeti necem hac fraude moliretur. Putabat enim fore, vt Gama perfidia illius offenſus, Mahumetem interficeret. illum námque peſsime oderat, quanuis odium animo conceptum amicitiæ ſimulatione tegeret. Erat enim Habrahemus homo maleficus & iniuſtus, & Regem, qui ante illum fuerat, per inſidias occiderat, vt ipſe regnare poſſet: & omnes homines, in quibus acris animi vim, & induſtriam cernebat, ſuſpectos & inuiſos habebat: à Mahumete vero præcipue ſibi malum formidabat. At Mahumetes cum Habrahemi perfidiam ſentiret, Gamæ fraudem, quam ſibi ab homine profligatiſsimo fieri ſuſpicabatur, aperuit, & de ſuo aurum perſoluit. Quo facto Gama illum miſſum continuo fecit. Inde Melindem ire contendit. Eò tamen propter æſtus maximis ventis incitati vehementiam, naues conuertere non potuit. In ſinum vero, qui Melinde circiter triginta millia paſſuum aberat, delatus eſt. Eo miſit Rex ad illum quendam ex exulibus, nomine Lodouicum Mouram, quem Capralis

reliquerat,

reliquerat, vt eum ſalutaret, & quæreret, an opera ſua aut opibus indigeret. Inde Gama poſtquam aquationi & rei cibariæ prouidit, in Indiam tranſmiſit. Cùm vero non longe eſſet à continenti, ingentem nauem, rebus omnibus ad dimicandum inſtructiſsimam, conſpicatus eſt. Erat autem nauis illa Sultani Ægyptiorum Imperatoris, & Calecutio zingibere, pipere, cinnamomo, & alijs ingentis pretij mercibus onerata veniebat, & Mecam curſu petebat, vt ibi multos, qui religionis gratia Mahumetis ſepulchrum inuiſere cupiebant, exponeret. In eam Gama confeſtim inuectus eſt. Arabes & Ægyptij multo acrius, quàm credi poterat, reſtitere. Tanta verò contentione dimicatum eſt, vt prælium fuerit ad principium diei ſequentis perductum, cum vniuerſa claſsis vnam tantùm nauem oppugnaret. Nec enim noſtri eam deprimere, ante quam ſpoliarent, volebant: & illi cum ſibi moriendum eſſe putarent, vt non inulti caderent, laborabant. Irrumpunt tandem Luſitani, ſupra trecentos homines ferro concidunt, pueris tantùm parcunt: prædam ingentem capiunt, & nauem coniectis facibus inflammant. Inde Gama Cananorem vehitur, vbi Regi legatum, quem ad Emmanuelem miſerat, tradidit, & ſimul munera, quibus Emmanuel illum donabat, deferenda curauit: quibus ille ſupra modum lætatus eſt. Inde Calecutium petere inſtituit. In eo curſu parones aliquot Calecutienſes cepit, in quibus inerant ad quinquaginta ex Calecutienſibus ciuibus, quibus omnibus catenas iniecit. In portu tandem claſſem conſtitui iuſsit. Venit autem ad illum Arabs quidam, veſtitus eorum habitu & cultu, qui diſciplinam Diui Franciſci ſe tenere profitentur. Cum vero fuiſſet ad Gamam perductus, ſe Mahumetanum eſſe faſſus eſt: illámq; veſtem induiſſe, eo quod vereretur, ne ſibi aditus alia ratione ad claſſem minime pateret. Veſtis autem erat vnius ex illis monachis, qui cum Ario Correa ceciderant. Arabs denunciat Gamæ, Calecutij Regem eſſe pacis & amicitiæ cum Luſitano Rege cupidiſsimum, moleſtiſsiméque tuliſſe facinus illud, quod homines Arabes, quos imperio minime continebat, in Luſitanos admiſerant. Gama reſpondet, neque ſe à fœdere pacis abhorrere. Et idcirco iuſſu Regis Emmanuelis eo ſe contuliſſe, vt pacem, ſi fieri poſſet, cum illo certo fœdere confirmaret. Si igitur pacem habere vellet, voluntatis ſuæ ſignum aliquod daret, atque in principio omnia quæ fuerant Luſitanis erepta, cùm Correa fuit interfectus, ſtatim reſtitueret. Multis autem nuncijs vltro citróque miſsis, nihil, quod in rem eſſet, à Rege fiebat. Intellexit Gama, omnem Regis animum in fraudibus verſari, nec ad vllam ſtabilem & firmam concordiam adduci poſſe. Quod cum videret, dixit, ſi non omnia ſibi continuo redderentur, ſe Malabares illos, quos vinctos habebat, in Arij Correæ vltionem crudeliſsime necaturum. Rex nullum ad hanc comminationem reſponſum dare voluit. Gama omnes vinctos ſuſpendi iuſſit, præciſiſque manibus atque pedibus, cadauera vni ex paronibus, quos ceperat, imponi cum literis, quibus Regi bellum indicebat, & tam ei, quàm omni-

bus, quibus ille imperabat, ferro flammáq; minabatur. Paronem deinde prope terram remulco ſubduci ſuis imperauit. Rex vbi literas nimis aſpere & ferociter ſcriptas accepit, ſuósque crudelem in modum necatos & dilaceratos animaduertit, maximo animi motu perturbatus eſt, omniſque ciuitas lamentis ſe dedidit. At Gama propius terram naues ſtatui iuſsit, & poſtridie, vbi primum diluxit, tormentis vrbem acerrime conquaſſari præcepit. Multæ domus diſturbatæ, & ædes regiæ, quæ erant prope litus, euerſæ: multique mortales occiſi ſunt. Hac re geſta, Cochimum rectà contendit, & Vincentium Soderium cum ſex nauibus, qui totam illam oram infeſtam redderet, ibi reliquit. Vbi Cochimum peruenit, Luſitani, qui apud Regem manſerant, ad eum continuo venere, & quanta humanitate fuerant habiti, & quàm ſingulari vigilantia contra Saracenorum inſidias defenſi, expoſuere. Rex eum continuo per vnum è ſuis domeſticis, qui magnum apud eum locum tenebat, honorifice admodum ſalutauit. Cum eo Gama conſtituit, vt poſtero die Rex locum deligeret, quem magis opportunum ad colloquium vtriuſque iudicaret. Velle námque ſe illi mãdata Regis Emmanuelis explicare. Et interim miſit Emmanuelis nomine munera ad illum partim aurea, partim argentea, & auream præterea coronam. Rex contrà, vt cum Emmanuele magnificentia certaret, enixe contendit. Et cùm alia multa, tum duas aureas armillas gemmis diſtinctas, & vnam pergrandem gemmam ad Gamam ferri iuſsit, quam illius nomine Regi Emmanueli deferret. Fuit Poſtridie colloquium cum non mediocribus amoris mutui ſignis inter eos inſtitutum. Non multis poſt diebus veniunt ad Gamam legati ex Chriſtianis illis, qui Cranganorenſem vrbem incolebant. Legationis autem hæc ſumma erat. Se gratias dignas CHRISTO Optimo Maximo pro tam ſingulari beneficio non poſſe vllo modo perſoluere. Id enim adepti fuerant, quod nullo vnquam pacto fieri poſſe crediderant, vt ex tam longinquis regionibus Chriſtiani tantis virtutibus ornati, ad eas terras peruenirent. Se velle deinde Emmanueli ſeruire, nullúmque alium dominum in terris agnoſcere. Idcirco Gamam orare & obſecrare, vt nomine Regis optimi & inuictiſsimi eos omnes in fidem reciperet. Gama manus in cœlum ſuſtulit, eósque ad ſpem multo felicioris conditionis excitauit: fidémque dedit, ſe pugnaturum, vt omnes Luſitani duces, qui deinceps in Indiam à Rege mitterentur, eos à tyrannide perditorum hominum, & Saracenorum iniurijs tuerentur. Legatis dimiſsis, Gama vt naues iuſtum onus acciperent, operam ſtrenue nauabat. Interim vero vnus ex Brachmanis, quibus Calecutij Rex multum vtebatur, venit ad Gamam cum duobus adoleſcentibus, ex quibus vnus erat eius filius, alter ſanguine ei valde coniunctus. A Gama autem poſtulabat, vt illos adoleſcentes in Portugaliam duceret, vt literas Latinas diſcerent, & religionem Chriſtianorum, & diſciplinam, & inſtituta cognoſcerent. Gama illius poſtulatis ſatisfacere viſus eſt. Sed poſtquam is ſe penitus in Gamæ familiaritatem

tem inſinuauit, tunc aperte ſignificauit, quod in principio confiteri minime auſus fuerat: nempe ſe legatum Calecutienſis Regis eſſe: ab eóque miſſum, vt oſtenderet, nihil ardentius illum optare, quàm vt pax inter eos ſanctiſsimo fœdere conciliaretur. Paratum eſſe Regem non modò ad bona Luſitanorum reddenda, ſed ad omnia hominis amantiſsimi officia cumulate præſtanda: Gamámque orare, vt inimicitiarum memoriam deponeret, & ſatisfactionem acciperet. Quod verò ad aromatum onus attinebat, nec alibi plura, nec minore pretio reperiri poſſe. Proinde ſi vellet naues Calecutium ducere, futurum, vt ex animi ſententia, quod in rem eſſet, feliciter adminiſtraret. Gama voluit, an Regem admiſſorum flagitiorum aliqua ex parte pœniteret, experiri. Itaque claſſe Stephano Gamæ interim commiſſa, & Brachmana pro obſide relicto, Calecutium cum duabus tantùm nauibus proficiſci maturauit. Vbi Calecutium peruenit, duos illos adoleſcentes ad Regem miſit, qui vltro citróque commeabant, & pacis conditiones à Rege ad Gamam, & ab illo rurſus ad Regem deferebant. Rex tamen inſidias comparabat. Arabes enim cum eo magnis vocibus expoſtulare, animúmque illius in noſtros incendere minime deſiſtebant. Is cum neque fidem coleret, neque conſtantiam vllam retineret, & copias, quas Gama eo tempore habebat, valde contemneret, Arabum vocibus inductus, quam maximo ſilentio fieri potuit. xxxiiij. parones inſtruxit, qui Gamam improuiſo adorirentur. Quod ſumma quadam celeritate factum eſt. Itaque in Gamam feſtinanter incurrunt. Gama re adeò repentina perculſus, anchoras præcîdi, veláque fieri confeſtim iuſsit. In hoc diſcrimine res erat, cùm ſubitò Eurus paulo vehementior nauem à terræ conſpectu beneficio cœleſtis numinis abſtraxit. Parones tamen nihiloſecius Gamam & remis, & velis inſequebantur. Sed accidit, cùm iam appropinquare viderentur, vt Vincentius Soderius cum claſſe, cui præfectus erat, occurreret. Gama námque cùm aliquid ſuſpicione de fraude illa aſſequeretur, quanuis non ita ſubito id ſcelus conflari poſſe exiſtimaret, vnam ex nauibus ad illum miſerat, vt Calecutium properaret. Gama adiuncta ſibi Soderij claſſe, naues in hoſtes conuertit, & in eorum claſſem nimis acriter inuadit. Aliquot autem paronibus depreſsis, & multis ex hoſtibus occiſis, reliqua claſsis diſiecta atque dilacerata, fuga ſalutem petere conſtituit. Gama deinde Cochimum reuerſus Brachmanam ſuſpendi iuſsit. Adoleſcentes euaſerunt, propterea quod in terram deſcenderant, ante quàm vllum fieri poſſet tam ſceleratæ coniurationis indicium. Calecutij Rex cum cerneret, nec inſidias illi, neq; vim, vt cogitarat, proceſsiſſe, alia ratione perniciem cõparare Luſitanis inſtituit. Literas enim ad Cochimi Regẽ miſit, quibus illum rogabat, vt ſibi Luſitanos traderet. Ad hoc autẽ ſcelus, eum ingentibus promiſsis impellere cõtendebat: contrà ſi id facere recuſaret, quæ pericula illi intenderentur, exponebat, & minas etiam iactabat. At Rex Cochimi ſe vehementer admirari reſpondit, quomodo tam illuſtri Regi in mentem veniret,

 Reges

Reges alios in fraudem impellere. Minime námque ad Regis officium pertinere, fidem violare, & eos, qui ſe illi commiſerant, prodere. Vt enim nihil erat magis regium fidei ſtabilitate & conſtantia: ita nihil eſſe perfidia magis à regijs moribus & inſtitutis alienum. Fide námque gloriam comparari: perfidia vero maculam dedecoris ſempiterni omnibus, qui eam frangerent, maximè verò ſi Reges eſſent, inuri. Et idcirco ſe minime Regem arbitrari eum, qui fidem ſanctam non haberet. Non enim imperium ſummum, ſed virtutem imperio dignam, reges efficere. Se verò id minime facturum, quanuis certo ſciret, eſſe ſibi è Regni ſtatu propter fidei conſtantiam dimigrandum, & maximum periculum vitæ ſubeundum. Nullam enim vnquam potentiam, nec vllam vitæ iucunditatem ſe officio antiquiorem duxiſſe. Inſtitit nihilominus Calecutienſis, & ter in eandem ſententiam literas, partim præmijs allicendo, partim minis exterrendo, ad Cochimenſem dedit. Is tamen in eadem perpetuò ſententia permanſit. Hoc autem Gamæ Cochimenſis, quandiu nuncij hæc cum illo agebant, indicare noluit, ne illius animum aliqua ſiniſtra ſuſpicione conturbaret. At poſtquam Calecutienſi ſpes illius corrumpendi omnino præciſa fuit, tum demum quantis fuerat machinis oppugnatus, Gamæ ſignificauit. Gama gratias egit, quas debuit, &, vt omitteret timorem, admonuit. Se námq; eam claſſem in India relicturum, quę facile poſſet perfidi Regis immanitati reſiſtere. Inde profectus eſt Cananorem cum tredecim nauibus oneratis, vt alias tres, quæ in Cananoris portu erant ad anchoras deligatæ, vt onus ſimiliter acciperent, cum ea claſſe coniungeret. Sed cùm non amplius duodecim paſſuum millibus Pandarane abeſſet, viginti nouem naues, quas Calecutij Rex ad illius perniciem armis, & telis, & militibus inſtruxerat, offendit. De conſilio reliquorum ducum, cum ea claſſe pugnare conſtituit. Vincentium verò Soderium, & Petrum Raphaëlem, & Iacobum Petreium, eo quòd illorum naues eſſent minus oneratæ, vt in principio prælium committerent, in prima acie collocauit. Illi impigre imperata conficiunt, & in duas naues Arabum, quæ reliquas antecedebant, incurrunt. Qui erant in nauibus, ante quam Gama appropinquaret, exanimati metu, ſe ſe in mare deijciunt, vt nando confugiant. Noſtri in ſcaphas repente deſiliunt, & ſupra trecentos homines in medijs fluctibus interimunt. Reliqua claſsis cùm duas illas naues interceptas, & homines occiſos animaduerteret, conuerſis proris ſe in terram trepidè recipiunt. Eas Gama inſequutus, propter oneris impedimentum conſequi minime potuit. Noſtri cùm naues ſpoliarent, ſignum ex auro factum, in ſpeciem monſtri cuiuſdam ſimilem figuratum, inuenerunt. Pondus erat librarum quadraginta. Pro oculis habebat in fronte duos ingentis pretij Smaragdos: ſimiliter Pyropum miræ magnitudinis, inſtar prunæ incenſæ collucentem, in pectus incluſum geſtabat, & pallio aureo amiciebatur. Nauibus exinanitis, Gama ignem implicare continuo præcepit, vt in

vt in conſpectu claſsis hoſtilis exuſtæ terrorem inijcerent. Inde Cananorem petijt, & cum Rege fœdus percuſsit, quo cautum eſt, ne vnquam Cananoris Rex bellum cum Rege Cochimenſi gereret: néve vnquam cum Rege Calecutij de Cochimi pernicie coniuraret: neque cùm Calecutienſis in Regem Cochimi bellum compararet, illi ſuppetias vllas mitteret. Illius deinde fidei Luſitanos, qui erant negotia Emmanuelis Regis adminiſtraturi, commiſit. Inde digreſſus eſt.xxviij. die menſis Decembris, anno à CHRISTO nato, M.D.III. Vincentium verò Soderium reliquit cum ſex nauibus: cui hoc munus aſsignauit, vt à Regibus amicis pericula propulſaret, & continenter cum hoſtibus bellum gereret: & ſi cerneret bellum à Calecutij Rege Cochimenſis regni finibus inferri, Calecutienſis impetum, quoad poſſet, à Cochimi rege reprimeret. Si vero vſque ad Februarium menſem nihil hoſtile geri videret, tum in Arabicum fretum nauigaret, vt Arabes acerrimo bello contunderet. Inde Mozambiquem petijt, vbi aquationi & commeatui prouidit. Cum verò à promontorio Bonæ ſpei non procul abeſſet, aduerſa tempeſtate iactatus eſt, & nauis Stephani Gamæ à reliqua claſſe ſegregata, eundem tunc curſum tenere non potuit. Gama tandem kalendis Septembris anno.M.D.III. in portum Olyſipponis cum duodecim nauibus onuſtis feliciter inuectus, non modò Regem, ſed omnes regni Proceres, & vniuerſam Remp. ingenti gaudio cumulauit. Poſt Sex dies Stephanus Gama vſus eadem felicitate nauigandi, portum ſimiliter ingreſſus eſt. In Africa ſub id tempus hæc acciderunt. Caſerquibirium oppidum eſt in Mauritania Tingitana, non ita longo interuallo à Gaditano freto diſiunctum, quod aquis fluuij Lixi alluitur. Fluuius quidem non valde magnus eſt, ſed cùm aquis pluuijs impellitur, ita redundat, vt in oppidum ſæpe impetu concitetur, & influat. Hanc ciuitatem aiunt ædificatam fuiſſe à Manzore Marroquienſi Imperatore, qui Regis ſimul & Pontificis, vt reliqui, quos Arabes Mahumetani Caliphas appellabant, munus & officium ſuſtinebat. Ciues fontibus & puteis carent: ciſternis tantùm & aqua dicti fluminis vtuntur. Eſt tamen vrbs illa à multis mercatoribus & viris nobilibus frequentata. Florebat in ea philoſophiæ ſtudium, artiúmque bonarum gymnaſium, ita, vt multi vndique in eam excolendi ingenij gratia conuenirent. Erat præterea ingentis Ædis hoſpitalis nomine celebrata, in qua multi egentes & peregrini varijs morbis implicit curabantur. Regio circumcirca multis arboribus & oleribus abundabat, hortóſque habebat egregie conſitos. Tellus eſt fertilis & opima, ita, vt cum trigeſimo frequenter efficiat. Rex Feſſenſis, poſtquam Arzila fuit opera & virtute Alfonſi, hoc nomine quinti, Portugaliæ Regis expugnata, hanc vrbem munierat, multiſque præſidijs cinxerat, illiusque cuſtodiam ducibus aſsignauerat, qui inde crebras excurſiones in fines Arzilæ faciebant: quod Emmanuel indigne patiebatur. Itaque ſcripſit ad Ioannem Meneſium,

Meneſium,qui,vt dictum eſt, Arzilæ præerat, vt continenter cum illa bellum gereret. Erat eo tempore vrbis Tingitanæ præfectus Ioannes ille Meneſius Taraucenſis Comes, qui, vt ſupra memorauimus, auxilium contra Turcarum Imperatorem Venetis iuſſu Regis attulerat. Meneſius igitur vt, quod ſibi præſcriptum fuerat, commodius efficeret, gentilem ſuum Taraucenſem Comitem ad ſocietatem facti, quod in animo habebat, per literas inuitauit, & quid ab illo fieri vellet, expoſuit. Comes Tingi profectus cum ducẽtis equitibus, Arzilam contendit: Meneſius equites ducentos & quinquaginta ſatis acies eduxit. Ita coniunctis copijs, magno ſilentio Caſerquibirium verſus iter ſuſcipiũt: media ferme nocte in pontem perueniunt, qui abeſt Arzila circiter triginta paſſuum millia. Sed ibi exploratores hoſtium fallere minime potuerunt. Vrbis præfectus vbi id reſciuit, ſignum belli dare, & claſsicum canere, & milites euocare iubet: & prima luce cum omnibus copijs, quas habebat, collem prope vrbem inſedit, qui collis Voluptarius ab illis nominatur. Ibi aciem ſuo more inſtruxit, & noſtris pugnandi poteſtatem fecit. Comes Meneſius de Meneſio per nuncium quæſiuit, quid illi de exercitu hoſtium uideretur. Bene inquit. Quod enim inuenire cupiebamus, offendimus. Ibi igitur cum nemo prælium inire recuſaret, vterque Meneſius ſuos inſtruxit, & in hoſtes ſigna inferri præcepit. Hoſtes interea velitari, & leuibus pugnis certare, & varijs curſibus noſtros laceſſere cœperunt, vt ordinem, quo erant inſtructi, ardore pugnandi deſererent. Sed vbi neminem extra ordinem velle dimicare vident, & ipſi conferti, vt in noſtros impetum daturi viderentur, è colle paulatim deſcendere incipiunt. Noſtri collem ſubeunt, & hoſtes aggrediuntur. Illi confeſtim terga vertunt. Noſtri illos inſequuntur, & centum & octoginta ad portas occidunt. Ciues metu perterriti, portas occludunt. Cum multos ex ſuis reciperent, multos tamen excluſerunt. Timebant enim ne noſtri in hoſtium tergis hærentes, vrbem vno impetu caperent. Qui excluſi fuerant, deſperatione commoti, globum efficiunt, & in noſtros impetum faciunt. Prælium redintegratur, multi ex Luſitanis aut ex equis cadunt, aut vulnerantur. Odoardus Meneſius Comitis Taraucenſis filius in facie vulnus accepit, & Petrus Leitanus eodem etiam in loco vulneratus fuit. Sed cum à reliquis eis qui ceciderant ſubſidio occurſum fuiſſet, nemo interfectus eſt. Ducibus autem viſum fuit, exercitum rurſus eodem ordine reducere. Cum autem in pontem paruum, qui ab oppido duo millia paſſuum aberat, perueniſſent, oppidi præfectus cum nongentis equitibus eos inſequutus eſt. Noſtri pontem tranſierunt, & in campi planicie acie inſtructa hoſtes expectabant, vt ſi pontem tranſire conarentur, ante quam omnes copię traductę fuiſſent, in earum partem impetum ferrent. At hoſtes cùm id metuerent, pontem tranſire noluerunt, niſi poſtquam noſtros à ponte longo interuallo receſsiſſe conſpicati ſunt. Interim vndique Mauri confluebant, & quo longius progrediebantur, eo magis eorũ numerus augebatur.

Illi

Illi igitur ferocius inſtare, & noſtros audacius inſequi, & acrius oppugnare cœperunt, donec ad pontem alterum peruentum eſt. Iam eo tempore præfectus hoſtium mille & trecentos equites ſub ſignis habebat. Cum Mauri arbitrarentur fore, vt Chriſtiani in pontis tranſitu tumultuari, & trepidare, & inſtitutũm ordinem deſerere cogerentur, longe ſecùs euenit. Neq; enim primum agmen maiore ordine, quàm nouiſsimum, in quod hoſtes incurſabant, tranſijt. Itaque traductis copijs duces, acie rurſus inſtructa & explicata, hoſtibus pugnandi facultatem præbuerunt. At illi pontem tranſire minime auſi ſunt: & retro ſe in vrbem, & in vicinos pagos contulerunt. Ex noſtris autem nemo deſideratus fuit. Non multis poſt diebus vterque Meneſius copias eduxit, vt in Maurorum multitudinẽ, quæ nõ procul Alcaſſerquibirio in certis pagis prope flumen habitabat, improuiſo irruerent. Sed illi transfugæ cuiuſdam indicio, qui erat è Gallia Belgica oriundus, eadem nocte certiores facti, diffugiũt. Chriſtiani tamen ad quinquaginta ex his, qui nondum ſe recipere potuerant, occiderunt, & totidem captiuos abduxerunt. Deinde cum exercitum reducere vellent, magnus hoſtium numerus in eos inuehitur. Chriſtiani ita pedem referebant, vt identidem agmine facto in hoſtes incitati, multos occiderent. Illi viciſsim in Chriſtianos incurrentes, non mediocre detrimentum illis inferebãt. Fuit in hac pugna Petrus Souſa vir fortiſsimus in magnum diſcrimẽ adductus, cùm ſuos ordine reducere, & ab hoſtibus tueri contenderet. Quanuis autem pugna pro numero militum nimis atrox extiterit, quatuor tantùm è Chriſtianis ab hoſtibus interfecti ſunt. Itaque noſtri, hoſtibus inuitis, cum præda Arzilam peruenere. Hoc eodem anno cùm Meneſius accepiſſet, in monte, qui aberat Arzila paſſuum viginti millia, mulieres eximia pulchritudine à fortiſsimis militibus, qui eas nimis ardenter amabant, aſſeruari, conſtituit eo proficiſci, vt illas caperet, Reginæque Mariæ dono mitteret. Sed erat illi iter per multos pagos maximo cum periculo faciendum. Sub noctem igitur denſis tenebris & caligine, propter tempeſtatem, quæ vigebat, inuolutam, cum ducentis equitibus eò tanto cum ſilentio contendit, vt omnes falleret, & de tertia vigilia in montis illius frequentiſsimum pagum perueniret. Ibi ante quàm hoſtes illius aduentum ſentire poſſent, multas cæreas faces, quas in eum vſum comportari iuſſerat, incendi præcepit, vt earum ſplendore Chriſtiani cernere poſſent, quid eſſet in hoſtium trepidatione gerendum. Tum tubarum clangore, & armorum ſtrepitu, tantus pauor hoſtes ſemiſomnes occupauit, vt maxima eorum pars ſe repente in fugam daret. Quidam tamen in vltimo illo vitæ diſcrimine, in quocunque loco inſtiterant, fortiſsime dimicabant. Mulierum verò plangores, & lugubres eiulatus, & hominum clamores in cœlum ſublati, omnes, qui vicinos pagos incolebant, de ſomno ſuſcitauerunt. Sed ij cùm neque quantus eſſet Chriſtianorum numerus, neque quanta repentinæ illius calamitatis magnitudo, cognoſcere poſſent, & omnia

multò

multo triſtiora animis fingerent, nullúmque ducem, quem ſequerentur habérent, non modò auxilium non tulerunt, verùm cum liberis & mulieribus ſummam in fugiendo celeritatem ſuſcipientes, ſe in intimam montis partem, & in denſiſsimas ſyluas abdiderunt. Noſtri ex ijs, qui erant in armis, & pertinaciſsime repugnabant, octoginta tantùm, aut paulo plus occiderunt: ſexaginta viros atque fœminas ceperunt, & pagum ſine vllius impedimento diripuerunt. Inter captiuas fœminas, aliquot ex illis, quarum forma laudibus ſummis efferebatur, quarum præcipue gratia noſtri tantum periculum adierant, abductæ ſunt. Hac re geſta, Meneſius exercitum reduxit, & dum nox fuit, nemo illum veſtigijs perſequi auſus eſt. At prima luce magnus hoſtium numerus impetum in illum tulit. Sed tam ſingulari ordine Meneſius exercitum reducebat, vt minimum detrimentum ab illis acciperet. Magnum tamen aliquot in locis periculum noſtris intentum fuit, & vtrinque magna contentione pugnatum, multique ex noſtris ſauciati, & equi etiam vulneribus conciſi, ipſeque Meneſius in ſummum vitæ diſcrimen iniectus: nemo tamen ex Chriſtianis deſideratus fuit. & ita cum omni præda domum rediere.

LIBER TERTIVS.

DVM HAEC IN AFRICA geruntur, in India Trimumpara (hoc enim erat Cochimi Regi nomen) maximis motibus agitari cœpit. Calecutij námque Rex delectum habere, & maximas copias parare inſtituit, vt illum propter amicitiæ fœdus, quod cum Portugalenſibus icerat, & regno & opibus euerteret. Multi fuere in Trimumparæ cõſilio, qui illi perſuadere conabantur, vt Portugalenſes, quos in fidem è Gamæ manu receperat, Regi Calecutij traderet, & paucorum hominum externorum, & ab illius inſtitutis abhorrentium, interitu, ſalutem ſuam atque totius regni redimeret. Quod conſiliũ non modò non accepit, ſed in eos, qui id ſuadebant, aſperis verbis inuectus eſt. Dixit preterea, non eſſe tam hoſtilem Calecutienſis animum, qui eum regno ſpoliare, & vita priuare conabatur, quàm eorum, qui eũ, vt fidem proderet, admonebant. Vitæ námque ſpatium breue eſſe, regnique vſuram exiguo termino definitam, perfidiæ verò maculam ſempiternam. Idcirco malle exturbari regno, & vitam in maximum diſcrimen inducere, quàm fidei parum ſanctè cultæ infamia flagrare. In hac rerum perturbatione, Vincentius Soderius Cochimũ cum claſſe peruenit. Cùm verò inde rurſus abire cõſtitueret, Iacobus Fernãdus Correa, qui fuerat Cochimi à Gama relictus, vt quod

eſſet

eſſet in rem Emmanuelis Regis adminiſtraret, illum obteſtatur, nè vellet eo tempore Regem amicum, propter Luſitanum nomen & gratiam in tanto periculo conſtitutum, deſerere. Ea námque potiſsimùm de cauſa in illis partibus cum inſtructiſsima claſſe relictum fuiſſe, vt ab amicis inimicorum impetum propulſaret. Recogitaret præterea, quantum eſſet in ſe dedecus admiſſurus, ſi ciues hoſtium immanitati proderet. Nec enim proditoris nomen in eos ſolùm conuenire, qui contra fidem ſuis peſtem molirentur, ſed in eos etiam, qui eos in rebus afflictis tueri nollent. Reſpondit, illud ſibi negotium à Rege minime datum fuiſſe, ſed vt cum nauibus, quæ ex Arabia in Indiam nauigarent, bellum gereret. Se nolle munus ſibi impoſitum vllo pacto aut conditione negligere. At Correa rurſus ait, non eſſe ſemper, quid Rex imperauerit, ſed potius, quid fieri voluerit, ſpectandum. Varios eſſe rerum euentus, & conſilia pro rerum incidentium nouitatibus immutanda. Non fuiſſe vero eam Regis optimi mentem, vt is Regis amici, & ſuorum ſalutem negligeret: ſed vt cum eſſet otium à vicinis hoſtibus, tunc alijs hoſtibus vltro bellum inferret. Hæc & alia multa in eandem ſententiam cum diceret, & diuini numinis fidem imploraret, & huius poſtulati publicum teſtimonium peteret, nihil tamen profecit. Valuit enim plus apud Soderium ſiue timor, ſiue prædę ingentis ſpes, quàm fides aut officium. Itaque profectus inde Solis occaſum verſus, anguſtias Arabici ſinus obſedit. At Naubeadarimus, iuuenis & natura diſertus, & Brachmanarum diſciplinis eruditus, ſororis Regis Calecutienſis filius, qui erat gentis legibus vnicus illius hæres, cùm bellum ab auunculo ſuſceptum improbaret, huiuſmodi apud illum orationem habuiſſe dicitur. Quanuis ætas mea ad conſilia accipienda, quàm danda magis opportuna videatur, ex vna tamen parte amoris vis, ex alia periculi magnitudo me ſtimulat, vt quæ ſentio de ſummis rebus aperiam. Es enim tu mihi auunculus natura, amore verò penitus inſito pater amantiſsimus. Accedit, quod ſi ſiniſtris conſilijs regni tui opes fuerint comminutæ, maximis ex eo caſu incommodis afficiendus ſum: ſi vero regnum ſalutaribus conſilijs fuerit ſtabilitum, id etiam in meam vtilitatem cedet. Idcirco te ſuppliciter oro, vt orationem meam, quaſi hominis tecum & natura, & amore, & periculi ſocietate coniunctiſsimi, ad aures admittas. Si aliquid commodè dixero, id velim comprobes: ſi ſecùs euenerit, tunc id facies, quod ex re magis eſſe iudicaueris. Bellum maximum in Trimumparæ exitium comparas. Minime mirandum eſt, cùm ſit admodum vſitatum Regibus, inter ſe bello contendere. Sed cauſam belli videamus. Bella enim, quæ ſine legitima cauſa ſuſcipiuntur, diros plerumque exitus habere ſolent. Quid igitur? Num tributum pendere recuſauit? Num in fines regni tui armis inuaſit? Num de pernicie tua coniurationem fecit? Minime. Quid ergo dictu ſaltem ſpecioſum potes obtendere, cur contra illum tantum bellum moueas? Hoc certe

dices,

dices,quod homines in fidem receptos,tibi,vt imperabas,minime tradiderit, in quos inſitum contra gentem Luſitanam odium adhibitis tormentis expromeres. Hoc igitur doles,quod is ius gentium violare,& fidem prodere minime voluerit. Quid igitur facies illis,qui contra diuinum & humanum ius ſcelera infinita ſuſcipiunt,ſi tam infenſum te illis præbes, qui nihil fide & officio antiquius arbitrantur? Nunquid beneficijs eos ornabis, qui ſupplicijs omnibus digni ſunt?Minime vero. Regium enim eſt, vindicare perfidiam ſupplicio, non conferre immaniſsimo ſceleri beneficia. Sed dices,illum hoſtibus qui tibi graues iniurias intulerunt,fauere. Te quantũ poſſum oro, vt in bonã partem,quæ ſum de ea re dicturus,accipias. Nemo enim æquum eſt vt grauius ferat, ſi qua fuerit in maieſtatem tuam hominum ſcelere offenſio concitata. Sed quod ad Luſitanos adtinet,nihil mea quidem ſententia gerunt, quod valde vituperandum ſit.Id enim faciunt,quod fortium hominum officium eſt.Offenſi dolent, laceſsiti pugnant, illatas iniurias acerrime perſequuntur. Si illi prius aliquod contra tuum ſtatum facinus ſuſcepiſſent, merito pœnas de illorum improbitate repeteres. Sed nihil hoſtile geſſerunt, imo vt poſtulato tuo ſatisfacerent, nauem cum ingenti præda captam tibi dederunt. At cùm ij, qui erant in terra, in fide atque patrocinio tuo conquieſcerent,ſine vlla cauſa proditi, ſpoliati, & crudelem in modum necati ſunt. Non igitur illi,qui tam immane facinus vlciſcuntur, ſed qui cauſam tam repentinæ diſſenſionis attulerunt, malorum omnium,quæ ſunt poſtea conſequuta,æquum eſt,vt pœnam ſuſtineant. Arabum mores diu pertulimus: eorum fraudes & inſidias exploratè cognouimus: quàm ſingulares mentiendi artifices ſint, nõ ignoramus.Sed hęc omnia quandiu ſupplices erant, tolerari poterant. At nunc opibus, quas ſibi in regno tuo parauerunt, tantos ſpiritus aſſumunt,vt ferri non poſsint. Iam imperium pati nequeunt, ſed leges etiam tibi Regi potentiſsimo dare contendunt. Quam tetri autem & quam feroces incedunt? Quanta fiducia animorum ſubnixi volitant?Quam impudenter ſe inferunt & intrudunt? Quam minaciter à te,quæ volunt, efflagitant?Eo deniq; progreſsi ſunt,vt ſi illos audieris, ſit tibi regnum ex eorum arbitratu gerendum.Quid enim poſtulant?Tolle de medio gentem nobis odioſam & inuiſam.cur ita tandem? Nunquid ſi admiſſa fuerit,vos continuò expellendi eſtis?minime. Sed non poſſunt oculi noſtri ſuſtinere Chriſtianæ gentis aſpectũm. Et præterea veremur, ne quæſtus quem ante faciebamus,illorum aduentu minuatur. Itaque iam non humiliter poſcimus, ſed te pro iure noſtrò compellimus, vt tam delicato oculorum noſtrorum faſtidio, & auaritiæ tam immani, quæ nullis opibus expleri poteſt, cum tui regni periculo,& cum inſignis turpitudinis infamia ſatisfacias.Inquiunt tamen, multum ſalutis communis intereſſe,gentem in armis acrem ex Indiæ finibus exterminari.Quid ergo?Si paucos illos homines,qui apud Trimumparam ſunt,extinxeris, continuo totum Portugalenſium genus interimes? Non certe.Et eos qui

venturi ſunt, in te multo acrius irritabis. Si igitur tam fortes ſunt, quàm homines iſti prędicant, dum, vt ab eis malum metuas, admonent, & terrorem tibi ex eorum armis incutiunt, multò certè tibi ad ſalutē melius eſt, eos amicos, quàm inimicos & infenſos habere. Plerunque enim fit, vt qui hoſtes acerrimi ſunt, ijdem ſint amici firmiſsimi. Vtrumque enim ab eodem virtutis fonte profluit. Vereor autem, vt opibus tibi eorum viribus detractis, opes Cochimenſis Regis augeantur, & multi tibi tunc in calamitatibus inſultent. Nec enim dubito, quin maximæ claſſes in has oras venturæ ſint, & vaſtitatem in terris eorum, quibus ſunt infenſi, propter iniurias, quas acceperunt, efficiant. Quare Arabes iſtos odio maximo dignos exiſtimo. Primum quidem, quia te Principem clariſſimum, & regio iſto imperio digniſsimum, propter inſitum odium & auaritiam, in eam fraudem impellere nituntur, vt fidem & officium deſeras. Deinde quia tanta ſuperbia tument, vt arbitrentur, eſſe tibi regnum ad eorum libidinem adminiſtrandum. Tum quia facinore, quod in oculis tuis ſuſcepere, indignam nomini tuo notam ſempiterni dedecoris inuſſerunt. Nemo enim credet, eos tam immane ſcelus, niſi te conniuente, ſuſcipere auſos fuiſſe. Poſtremò quia tibi auctores ſunt, vt homines egregie fortes, quorum fideli opera regni tui opes amplificare potuiſſes, cum magno regni periculo hoſtes tibi ex aduerſo conſtituas. Quare cenſeo, vt bellum hoc omittas, & pacem cum Luſitanis hominibus, qui fidem & iuſtitiam colunt, & amicitiam ſumma, vt fama eſt, fide conſeruant, & hoſtibus debitum ſupplicium irrogare ſolent, fideli pactione conſtituas, eiſque pro detrimentis, quæ Arabum ſceleribus accepere, ſatisfacias. Aliter enim vereor, ne quamplurima mala, quod dij omen auertant, in hanc noſtram regionem ex hominum perditorū conſilio redundent. Me quidem, quod fides facere admonet, cuiuſcunque fortunæ ſocium habebis. Neq; enim pro tuæ dignitatis amplitudine vitam profundere recuſabo. Ad officium tamen meum pertinere arbitratus ſum, ea, quæ ſentiebam, explicare. Deos autem precor, vt quæ gerenda eſſe putaueris, approbent. Hæc cum ſæpe dixiſſet, nulla tamen ratione Regem ab inſtituta ſententia dimouere potuit. At Trimumpara milites euocabat, & omnia ſumma diligentia comparabat, quæ ad depellendum belli periculum neceſſaria videbantur. Sed cum tantę eſſent opes Calecutienſis, & multi fortunam Cochimenſis inclinatam, vt opinio erat, deſpicerent, ſe ſe ad Calecutienſis nomen adiungebant, & Cochimenſis cauſam deſerebant, vſque adeò, vt non pauci ex illis, qui Cochimenſis imperio tenebantur, ad Calecutienſem deficerent. Inter quos fuere Dynaſta Chirabipilenſis, & Dynaſta Cambalamenſis, & inſulæ cuiuſdam princeps, quę eſt Cochimo oppoſita. Calecutienſis igitur cum maximo exercitu in Repelinum peruenit, qui locus Cochimo diſtat millibus paſſuum ſedecim. At Luſitani ad Cochimenſem adeunt, & orant, ne velit propter illos tantam belli molem ſuſtinere. Se Cananorē ituros, vt ibi claſſem Luſitaniæ præſtolentur. Rex ſe vehementer

admirari dixit,quomodo fortiſsimis hominibus, & ſibi diuturna familiaritate cóiunctiſsimis in mentem venire potuiſſet,vt vel hoſtium potentiam timerent, vel de ſua fide dubitarent. Manerent porrò, & pro certo haberent,omnibus eſſe eandem fortunam ſubeundam. Se pro Emmanuelis Regis amplitudine ad extremum vitæ ſpiritum pugnaturum. Exercitui deinde ſororis ſuæ filiū, qui erat in regno ſucceſſurus, Naramuhimum nomine, Imperatorem conſtituit. Is autem valde ſtrenuus habebatur. Eum verò miſit cum quinque millibus, & quingentis militibus, qui locum tuerentur, quo Calecutienſis tranſire cogitabat. Regni námque vtriuſque fines æſtuario ingenti erant diuiſi. Locus autem, quo Calecutienſis Cochimum contendebat, erat eiuſmodi, vt æſtu decedente, vado tranſiri poſſet. Eò cum Calecutienſis exercitum perduxiſſet, continuo anteſignanis vadum tentare præcipit. Sed ij non modò tranſitu prohibiti ſunt, verùm multos è ſuis amiſerunt. Poſtera die Repelynenſem Dynaſtam cum magno delectorum militum numero ad vadum miſit, vt Naramuhimum è loco pelleret, vt poſſet reliquus exercitus ſine vlla offenſione traduci. Quod vt facilius fieret, multos parones inſtructos ad inferiorem æſtuarij partem, vbi maior erat profunditas, non longe tamen à vado conſtitui iubet, vt ſuis auxilio eſſe poſſent, & ſagittis hoſtes configere. Eo tamen die Naramuhimus multo acrius repugnauit, maiorémque numerum hoſtium interfecit. In his autem prælijs conſilio Laurentij Moreni, viri valde ſtrenui, plurimum vtebatur, qui cum paucis illis Luſitanis, qui intereſſe poterant, eum fortiter adiuuabat. Cum hoſtes ſæpius vadum aggrederentur, ſemper cum eorum, qui antecedebant, ſtrage repulſi ſunt. Tandem per eos pagos, qui ad ditionem Trimumparæ Regis pertinebant, diſtributi, vt vaſtitatem maximam Cochimenſibus inferrent, omni ſtudio contendebant. Sed Naramuhimus omnibus locis occurrebat, & aut per ſe, aut per alios duces, quos identidem ſummittebat, eorum impetum arcebat, & ſemper cum multorum hoſtium cæde victoriam conſequebatur. Cùm verò Calecutienſis animaduertiſſet, apertam vim illi minime, vt cogitarat, proceſsiſſe, ad fraudem conuerſus eſt. Itaque Cochimenſem quæſtorem, qui ſingulis prope diebus de gentis more militibus ſtipendia perſoluebat, per internuncium magnis muneribus atque promiſsis allexit, vt milites ſtipendio fraudaret. Quæſtor pecunia corruptus, morbum ſimulauit, & in vrbem ſe continuo recepit, edixitque militibus, vt qui ſtipendium ſibi ſolui cuperet, in vrbem ad illum tenderet. Quo facto multi ſe in vrbem conferebant, quos Naramuhimus continere non poterat. Quæſtor ſolutionem de die in diem differebat. Hoſtes interim vadum minime tentabant, vt Cochimenſes negligentiores redderent. Poſtquam Calecutienſis ad hunc modum milites dilapſos, & eos, qui remanebant, minus ad defenſionem intentos animaduertit, repente parones accedere, tormentis atque telis hoſtes vndique propellere, ſuas copias vadum cum celeritate tranſire,

Naramuhimique præſidia magna vi perrumpere iubet. Milites in Regis ſui conſpectu, quod erat imperatum incredibili alacritate conficiunt. Erat ad huc nox, cùm hæc geſta ſunt, in qua per exploratoris & Quæſtoris indicium cognouit Calecutienſis, portum multorum militum diſceſsione, & aliorum ſecuritate minus diligenter aſſeruari. Accurrit Naramuhimus. Sed cùm hoſtium multitudinem & impetum ſuſtinere non poſſet, fortiſsime dimicans, ſagittis confixus occiditur. Eundem caſum duo adoleſcentes illius cognati ſubiere. Ita enim mortui ſunt, vt antequam caderent, virorum fortium officio fungerentur. Fit magna cædes, & vtrinque multi grauiſsime ſauciati cadunt. Prælium cum ante lucem incepiſſet, ad veſperum protractum eſt. Cochimenſes fugæ ſe mandant. Calecutienſes primò ferociter inſequuntur, deinde tenebris impediti, vlterius victos perſequi deſtiterunt. Trimumpara huius cladis nuncio maximo animi motu conturbatus eſt. Voluit tamen vltimum belli caſum experiri. Itaque omnes copias, quas potuit, inſtruxit, & collatis ſignis cum hoſte dimicauit. Exitus belli is fuit, qui ſolet eſſe, cùm pauci timore perculſi & debilitati, cum maxima multitudine hoſtium, quos victoria confidentes atque nimis feroces effecit, re iam deſperata congrediuntur. Ad hunc modum fuſus Trimumpara, inſulam quandam traiecit, & Luſitanos, quos ſecum habebat, in eandem inſulam tranſduci iuſsit: quos in illa ruina, tanta fide conſeruauit, atque ſi illorum opera, quorum gratia in tantas calamitates inciderat, fuiſſet aliquando ab omni calamitatis acerbitate defenſus. Calecutienſis legatos iterum ad illum in inſulam miſit, qui dicerent, ſe ei omnia redditurum, ſi vellet ſibi Luſitanos, quos poteſtate continebat, tradere. Reſpondit, ſibi regnum, atque adeò vitam eripi poſſe, fidem non poſſe. Hoc reſponſo Calecutienſis acerbius irritatus, vrbem incendi continuo iuſsit. Deinde inſulam oppugnare inſtituit. Sed inſula erat ſitu atque natura egregie munita, & illis copijs, quas Rex in eam tranſmiſerat, facile defendi poterat. Itaque Rex Calecutienſis cùm in eam conaretur inuadere, virtute militum fuit ſæpe cum non mediocri damno de conatu depulſus. Cùm verò hyems aduentaret, obſidionem ſoluit, & Cochimum reuerſus, locum foſſa & vallo muniuit, in quo præſidia diſpoſuit, eóque animo inde digreſſus eſt, vt primo vere ad oppugnationem inſulæ rediret. Multi cùm Trimumparæ fortunam afflictam poſt mortem Naramuhimi deſpicerent, à fide non illi ſolùm, ſed noſtris debita nefariè deſciuerunt. Inter quos duo Mediolanenſes extitere, qui cum Gama in ſecundo illius in Indiam aduentu, permiſſu Regis Emmanuelis venerant. Ii religionis immores, ad Calecutienſem transfugerunt, multáque detrimenta noſtris intulerunt. Sed quo illorum perfidia, qui ſe Chriſtianos ementiebantur, ſceleratior extitit, eo fides illius barbari Regis clarius eluxit: quæ tanta fuit, vt pro hominibus parum notis, cum quibus nullam communionem ſanguinis, aut iuris, aut

religionis habebat, ſummo ſtudio conſeruandis, extrudi regni finibus, ſpoliari cunctis opibus, vitæ ſummum diſcrimen adire voluerit. Rariſsimum profecto fidei atque probitatis ſpecimen, ſempiternæ memoriæ commendandum. Interea vero Soderius in Arabiam nauigans, cùm oram Cambaiæ legeret, incidit in quinque naues Arabum multis opibus onuſtas, quas expugnauit, diripuit, & incendit. Inde in inſulas delatus eſt, quæ paruo interuallo diſsident à promontorio, quod Guardafum appellant, neque procul ab aditu ſinus Arabici diſtant. Appellantur inſulæ Curia Muria. Ibi naues reficere inſtituit. Saraceni inſulas incolebant, qui noſtros hoſpitaliter acceperunt, & omnia, quæ ad victum pertinebant, pretio tolerabili eis ſuppeditarunt. Erant enim aratores, & à bellandi ſtudio nimis abhorrentes. Cùm autem cernerent nauem Petri Ataidei in terram, vt per otium compages obſtrui, & oblini poſſent, ſubduci (laborabat enim, & aquam nimiam accipiebat) ad noſtros adeunt, atque monent, ne diutius in eo loco morentur. Nam initio menſis Maij omnes naues Septentrione vehementiſsimo ad litus iactari & allidi, nullâque ratione exitium vitari poſſe, ſi tempus illud expectarent. Soderius monita contempſit: & cùm illi multis obteſtationibus vterentur, & reliqui etiam Duces inſtarent, & dicerent, non eſſe negligendum conſilium, quod tam facili negocio ſuſcipi poſſet: naues in alia inſulæ parte, quæ pertinebat ad Auſtrum, in aprico loco facillime poſſe conſtitui: ſtationis mutationem ſine periculo fieri: manſionem, vt homines regionum peritiſsimi iureiurando confirmabant, eſſe nimis periculoſam: Soderius tamen in inſtituta ſententia permanſit. Qua quidem pertinacia Petrus Raphaël, & Fernandus Rodericus Badarcenſis, & Iacobus Petreius, trium nauium duces, offenſi, ab eo diſceſſerunt pridie kalendas Maij, & ſe in aliam inſulæ partem contulerunt. At Soderius in naui animo curis vacuo atque ſoluto conſiſtebat, cùm ſubito coorta Septentrione tempeſtas naues ad litus eiecit, & alliſit: tantique fluctus extiterunt, vt omnes ferme, qui in nauibus erant, interirent: inter quos Vincentius Soderius, & Blaſius Soderius illius frater fluctibus obruti ſunt, & illorum cadauera in litus cum reliquis eiecta. Diuino autem iudicio factum exiſtimabatur, vt non modò Soderius eo genere mortis interiręt, ſed ne particula quidem prædę, quam ceperat, colligi poſſet. Fractis enim nauibus, cùm ſunes, armamenta, mali, dolia, tabulæ, multæque res eiuſmodi fluctibus eijcerentur, non tamen aurum ex præda, nec aliquid, quod eſſet pretio dignum, neque arcæ, in quibus lautiſsima ſupellex aſſeruabatur, vnquam comparuerunt. Tres illi duces, qui vim tempeſtatis effugerant, ea ſedata, ad locum, vnde fuerant à Soderio digreſsi, reuertuntur. Ataideus eo quod in terra conſederat, cum ſuis euaſit. Naue illius refecta, fuit is à reliquis Ducibus in locum Soderij conſtitutus, qui claſsi præeſſet. Duces inter ſe conſultant, quid optimum factu ſit. Omnium ſententia hæc fuit. Soderios fratres

perfidiæ

perfidiæ pœnas exoluiſſe. Idcirco nihil à ſe, nec ad numinis placationem ſanctius, nec ad nominis claritatem illuſtrius fieri poſſe, quàm naues in Indiam reducere, vt auxilium Trimumparæ, atque Luſitanis, qui cum eo manſerant, afferrent. Itaque quamuis hyems eſſet, quoduis periculum adire minime dubitabant, dum illam nominis Luſitani maculam delerent. Sed tempeſtatibus aduerſis excluſi, ad inſulam Anchediuam naues conuertere coacti ſunt, vbi quod reliquum erat hyemis, quando aliter fieri non poterat, tranſigerent, vt primo vere Cochimum intenderent. Hoc anno peperit Regina Maria filiam, cui pater Emmanuel Iſabelæ nomen impoſuit, quæ poſtea Carolo Imperatori nupſit. Fuit eximia pulchritudine, magniſque virtutibus ornata: ad maximi ſtatus amplitudinem ſemper aſpirauit, adeò, vt conſtantiſsime affirmaret, ſe niſi maximo reip. Chriſtianæ Principi nulla conditione nupturam. In huius anni fine Rex in oppido, quod Tomar appellatur, vbi ſacerdotes militiæ CHRISTI amplum & magnificum templum ſumma religione tuentur, concilium equitum eiuſdem Ordinis indixit: & multa, quæ ad eam religionem conſtituendam pertinebant, ſapienter inſtituit, moreſque dilapſos ad ſeueriorem diſciplinam reuocauit. Hoc eodem anno Alexander Pontifex Maximus vita functus eſt: & Pius non multo poſt, quàm ad illud honoris faſtigium euectus fuit, è corpore exceſsit, & in illius locum Iulius, natione ligur, fuit ſummo omniũ Patrum conſenſu ſubſtitutus. Principio verò inſequẽtis anni Emmanuel multos homines religionis opinione præſtantes in Æthiopiæ partem, quæ Congo appellatur, miſit, vt homines illos multo melius, quàm à principio fuerant inſtituti, ad diſciplinam religionis inſtituerent. Hæc regio eſt vltra plagam æquinoctiali circulo ſubiectam, ab eáque gradibus ſeptem ad Auſtrum diſtat. Eſt admodum fertilis, varijſque frugibus & gregibus abundat, multiſque fluuijs irrigatur. Regnum latiſsimis finibus continetur. Quemadmodum verò regnum illud fuerit ad CHRISTI fidem conuerſum, eſt altius à principio repetendum, vt melius intelligi poſsit, quàm ſingulari conſilio Rex Emmanuel ſtudium ad gentis illius inſtitutionem applicuerit. Cum Ioannes totam mentem in explorandis Æthiopiæ regionibus maritimis collocauiſſet, vt via, quæ ferret in Indiam, aperiri poſſet, factum eſt, anno à CHRISTO nato. M.CCCC. lxxxiiij. vt quidam eques, vir acris animi, nomine Iacobus Canus, qui iuſſu illius oras Æthiopiæ perluſtrabat, in fluuij altiſsimi & rapidiſsimi fauces incideret. Cùm verò magnitudinem fluuij, & aquarum naturam perſpiceret, fieri non poſſe ſuſpicatus eſt, quin multæ gentes ad illius ripas haberent ſedes atque domicilia conſtituta. In fluuium verò cum penetrare voluiſſet, paulùm progreſſus, multos homines conſpexit, reliquis Æthiopibus, quos ſæpe viderat, colore & capillo ſimillimos. Ii neque timore vllo, nec ignotæ gentis inſolentia perturbati, ad noſtros accedentes, egregiam lenitatis & manſuetudinis ſpeciem præ ſe ferebant. Cùm verò Canus eos, qui varias Æthiopiæ linguas no-

uerant, iuſsiſſet cum illis loqui, nemo hominum ſermonem intelligere quiuit. Signis igitur agi cum illis cœptum eſt. Illi verò ſignis demonſtrabant, eſſe Regem in illis partibus, opibus & potentia florentiſsimum: vrbémque regiam, in qua ſe continebat, inde aliquot itineribus abeſſe. Hoc cum Canus intellexiſſet, eos præmijs atque promiſsis allexit, vt certos homines ex illius comitatu ad Regem deducerent. Per illos autem ea dona atque munera Regi miſit, quibus gentes illas oblectari compertum habebat. His autem, quos miſit, certum tempus præſtituit, intra quod erant cum aliqua terræ clariore notitia reuerſuri. Cum ij duplo maiorem moram facerent, quàm Canus fieri poſſe crediderat, anchoris ſolutis, quatuor ex illis, qui in nauem ventitabant, ſecum in Luſitaniam duxit. Erant autem illi homines nobiles, & acuto ingenio præditi. Quos Canus in via ſic diligenter inſtituit, vt cum ad Regem deducerentur, iam multa Luſitana lingua explicare poſſent. Eorum ingenio Rex mirificè delectatus eſt, hominésque donis & muneribus affecit: Canóque præcepit, vt ſine cunctatione in eam rurſus terram nauigaret, & homines cum muneribus ad Regem continuo reduceret, eúmque admoneret, vt CHRISTVM ſummum Deum vniuerſæque naturæ parentem coleret. Redijt ad eundem locum Canus, vnúmque ex illis Æthiopibus, quos ſecum duxerat, ad Regem miſit, qui nomine illius poſtularet, vt ſibi mitteret eos Luſitanos, qui apud illum verſabantur, ſeq; ſimiliter ſine vlla mora remiſſurum eos tres, quos interim retinebat. Eſſe ſibi vlterius progrediendum, quod poſtquam, vt iuſſus à Rege ſuo fuerat, perficeret, ſe continuo rediturum, vt illum conueniret, & mandata Ioannis Regis exponeret. Rex per vnum è Ducibus ſuis Luſitanos ſtatim remiſit. illis receptis, Canus tres illos Æthiopes miſſos fecit cum muneribus, quæ Ioannis nomine ad Regem deferrent. Rex & muneribus, & ſuorum prædicatione, qui Ioannis virtutem & magnificentiam in cœlum laudibus efferebant, in ipſius Ioannis ſtudium acriter incitari cœpit. Cùm verò Canus poſt alias oras diligenter exploratas, ad locum eundem reuertiſſet, nullam moram interpoſuit, quin ad Regem adiret: à quo fuit nimis honorifice acceptus. Deinde cùm multa de Ioannis Regis ſtatu, de moribus Luſitanæ nationis, de legibus & inſtitutis percunctaretur, tum de Chriſtiana religione diligenter inquirebat, & paulatim ad illius ſtudium animo propendebat. Canum tamen dimiſit, & cum illo ſtatuit vt rediret vnus ex illis, quos Canus Olyſipponem duxerat, nomine Zacutem, cum legatione, cuius hæc erat ſumma, vt à Ioanne contenderet quantum poſſet, & per DEVM, quem colebat, obteſtaretur, vt in illius regnum mitteret ſacerdotes, quorum diſciplinis poſſet ille cum toto regno ad veriſsimi DEI notitiam peruenire. Canus cum Legato, & aliquot pueris nobilibus, quos Rex in eum finem in Luſitaniam mittebat, vt Chriſtiani fierent, & cultum animi caperent, ad Ioannem reuerſus eſt, & magnam eboris vim, cum ſtragulis veſtibus ex palmarum folijs contextis, illi nomine

Regis

Regis Congenſis obtulit. Rex hoc nuncio incredibilem in modum lætatus eſt, eò quòd videret aditum apertum, ad CHRISTI diſciplinam in terris illis latiſſime propagandam. Legatus cum pueris plus duobus annis in Luſitania commoratus eſt, vt melius & linguam, & religionis Chriſtianę diſciplinam perciperent. Cùm verò iam omnes eſſent luſtralibus aquis expiati, Chriſtique nomen Sacramento profeſſi, Ioannes tres naues inſtrui iuſsit, quibus Gonzalum Souſam, virũ inſigni nobilitate, pręfecit, quibus tam Legatus quàm pueri veherentur. Miſit præterea cùm illis ſacerdotes religione præſtantes, cum ſacris vaſis & infulis, & Chriſtianæ religionis inſignibus, qui gentem ſacris ſanctiſsimis expiarent, & ad diſciplinam Chriſtianæ pietatis erudirent. Cùm verò eo tempore peſtis Vrbem maxime infeſtam redderet, illius contagione factum eſt, vt poſtquã naues è portu ſoluerunt, peſtis multos in eo curſu conficeret, inter quos Gonzalus Souſa fuit. In cuius locum Rodericus Souſa, qui erat illi ſanguine coniunctiſsimus, conſenſu omnium ſucceſsit. Poſtquam naues eo, quo tendebant, appulſæ ſunt, & omnes in terram, qui erant ad Regem profecturi, deſcenderunt, tantis cantibus, tantáque ſignificatione eximiæ cuiuſdam voluptatis accepti ab omnibus fuere, vt ſyluæ etiam atque nemora lætari viderentur. Qui primus omnium ad CHRISTI nomen adiunctus fuit, erat Regis patruus, qui terras latiſsimas imperio tenebat: cui fuit nomen Emmanuelis impoſitum. Audierat enim eſſe in Luſitania Principem ſummis virtutibus ornatum, Regis ipſius fratrem patruelem, qui Emmanuel vocabatur, & ea de cauſa nomen illius ſequi conſtituit. Hic tanto ſtudio religionis diſciplinam excepit, vt ſatis appareret, illius mentem eſſe radijs diuinæ lucis illuſtratam. Duces autem cum innumerabili hominum multitudine de more gentis inſtructa, Regis ipſius iuſſu, obuiã noſtris prodiere. Omnia interim tympanorum & buccinarum cantibus & hominum vocibus perſonabant. Poſtquam ad Regem ventum eſt, Souſa illũ vt Regem ſalutauit, & ille viciſsim Souſam more & inſtituto ſuo honorificentiſsime recepit. Poſtquam vero Souſa legationis ſummam expoſuit, & ille gratias ſummas Ioanni Regi verbis amoris eximij ſignificantibus egit, à Souſa poſtulauit, vt ſacras veſtes, & alia; quæ ad religionis cultum pertinebant, quæ adhuc erant inuoluta, explicari, & in omnium conſpectu proponi iuberet. Tum ſingula contemplari, & cum veneratione ſuſcipere, & vehementer admirari, & religioſos homines intueri. Cùm verò Crux ſublata fuit, omnes qui aderãt, cum viderent noſtros flexis de more genibus in terram procumbere, idem fecerunt. Rex neque ſingula quæq; inſpiciendo, neque de illorum vſibus inquirendo ſatiari poterat. Quæ autem à religioſis dicebantur, memoria firmiſsime continebat, & Reginæ deinceps luculenter enarrabat. Fuit ſtatim conſtitutum, vt templum ædificaretur. Quanuis autem lapides è longinqua regni parte fuiſſent cõuecti, tanta tamen celeritate propter flagrantiſsimum Regis ſtudium, & innumerabilem multitudinem, quæ operas vigilantiſsime dabat, ædificari cœpit, vt

G 4 intra

intra breuiſsimum temporis ſpatium abſolutum, & Sanctæ Crucis nomine conſecratum fuerit. Dum hæc geruntur, cum fuiſſet illi nuncius allatus, gentes illi ſubditas, quæ inſulam in medio ingentis lacus ſitam incolunt, quam fluuius nomine Zairus efficit, ab illius imperio defeciſſe, finitimiſque terris non mediocrem populationem crebris incurſionibus intuliſſe, illarum impetum & audaciam per ſe comprimere & vindicare conſtituit. Antequam verò proficiſceretur, ſacris aquis expiari, & nomen CHRISTI profiteri voluit. Quod ſimiliter Regina, & aliquot viri nobiles effecerunt. Is Ioannes appellari voluit, Regina verò Leonora, vt ſtudiũ, quo erga Reges optimos erant incenſi, nominibus indicarent. Tradidit illi vexillum Souſa imagine Crucis illuſtratũ, illúmque admonuit, vt confideret, ſe virtute Crucis victoriam de hoſtibus adepturum. Is fiducia nominis Chriſtiani ſubnixus, hoſtes primo impetu profligauit, multóque celerius, quàm potuiſſet quiſquam ſuſpicari, bellum confecit. Domumque reuerſus, Souſam cum multis amoris ſignis dimiſit. Souſa verò non modò religioſos homines, qui munus inſtitutũ peragerent, ſed alios etiam, qui terram peragrarent, & lacum illum ingentem, quem diximus, explorarẽt, & terræ ſitum & latitudinem, & mores hominum cognoſcerent, reliquit. Poſt Souſę diſceſſum, venit Regis filius natu maximus è regni finibus, in quibus bellum contra hoſtes finitimos gerebat, ad patrem, operámque dedit, vt antiquorum flagitiorum ſordes aquis ſacratis elueret, & in fidem CHRISTI reciperetur: Alfonſique nomen, propter Alfonſum Ioannis Regis filium, vſurpauit. Multique viri nobiles ſimiliter Chriſtiani effecti ſunt. Magna præterea multitudo vndique confluebat, vt ijſdem ſacris expiata, noua cœleſtis vitæ luce frueretur. Qui erant recepti, incredibili lætitia efferebantur, & Chriſtianorum numerus in dies augebatur. Sed ijs tam ſalutaris atque repentinę conuerſionis initijs ſempiternus hoſtis generis humani magna cõtentione repugnauit. Ad eámque rem gerendam alium Regis filium, nomine Panſum Aquitimum, qui à Chriſtianæ religionis ſacris vehementer abhorrebat, inſtigauit, vt patrem à ſtudio religionis auerteret. Facinus eſſe indignum clamitabat, inſtituta patriæ deſeri, Deorum ſimulacra conuelli, fana, quæ fuerãt ad illum diem ſanctiſsima, violari. Ad hæc, Rex moleſtiſsime ferebat, eſſe ſibi per homines religioſos concubinis interdictum, nec vſum illi niſi tantùm vnius vxoris legitimæ concedi. Et ipſæ mulieres cùm cernerent ſe Regis coniunctione deſtitutas, & de honore, in quo fuerãt, deiectas, Regem per ſe & per regni Proceres ſolicitabant, & vt eũ à ſententia deducerent, maximo opere contendebant. Accedebant augures atq; venefici, qui apud gentem illã in ſummo honore fuerant, qui minas à dijs proponebant, diráque ſupplicia denunciabant illis, qui à priſtina religione deſciuiſſent. Cùm verò Alfonſus ſumma vi perditis hominum impurorum conatibus obſtitiſſet, acerbiſsimum patris odium in illum concitauerunt: in eámq; fraudem Regem impulerunt, vt crederet, ſibi à filio inſidias comparari. Itaque eum

in

in vltimos regni fines relegauit. Et quantum ſcelerato filio indulſit, tantum de religionis Chriſtianæ ſtudio remiſit. Sed cùm fraudes detectæ fuiſſent, Rex filium in priſtinum honoris gradum cum amplificatis opibus reuocauit. Is autem inſtinctus diuini ſpiritus appulſu, in terris ſibi à Patre commiſsis capite ſanxit, ſi quis ſimulacrum aliquod fallaciſsima religione dedicatum domi contineret, aut ei aliquo in loco ſupplicaret. Hac re nunciata, magnus hominum motus factus eſt, multique contra illius ſtatum cum fratre coniurarunt. Pater illum euocauit, vt admoneret, ne tumultum excitare vellet, & ab ea ſententia deſiſteret. Sed is cum ſe negotijs innumerabilibus impeditum eſſe diceret, nec ad patrem ire, neque decretum reſcindere vllo pacto voluit. Itaque multi ab illo ad fratrem deficiebant. Interim pater cùm eſſet & ſenio confectus, & morbis oppreſſus & impeditus, è vita paulatim diſcedere videbatur. Cum multi Alfonſum certiorem de valetudine patris efficerent, & eum accerſerent, vt fratris, qui copias ad occupandum regnum comparabat, ſceleri reſiſteret, ille tamen quandiu de morte patris certus eſſe non potuit, venire non eſt auſus. At vbi illum vita functum eſſe reſciuit, nocte (ſic enim mater illum vt faceret admonuerat) in vrbem ingreſſus eſt. Poſtero die conuocatis illis regni Proceribus, quibus multum fidebat, in modici campi planicie, quæ ante regias ædes erat, orationem habuit, qua ius hæreditatis, quod obtinebat, & humanitatem, qua ſuis conſulebat, & fidem, qua erant illi omnes obligati, prudenter expoſuit, & ad fidem & officium omnes cohortatus eſt. Illi, quod fauſtum felixque eſſet, Alfonſum Regem continuo ſalutant, eique muſicorum inſtrumentorum concentibus, & maximis clamoribus de regni maieſtate & amplitudine gratulantur. Id frater cum accepiſſet, cùm iam magnas circum ſe copias haberet, duplicem aciem inſtruxit, & in fratrem rectà contendit. Alfonſus perexiguo militum numero ſtipatus erat. Quos tamen ad ſpem victoriæ vehementer excitauit, adhortatusque eſt, vt firmiſſime crederent, cœleſte auxilium eis minime defuturum. Facilliméque maximos exercitus à pauciſsimis hominibus Chriſti ope defenſis profligari. In eóque loco fratrem expectauit. At frater magno cum impetu in eum inuehitur, tantáque erat ſagittarum copia, vt in nubis modum vmbram efficere videretur. At Alfonſus quanuis fortiter dimicaret, omnem tamen ſpem habebat in Dei præſidio collocatam. Itaque maximis vocibus Chriſti numen inuocabat, & opem Apoſtoli Iacobi (quod Hiſpanos facete in bellis acceperat) implorabat, & has voces magna contentione identidem repetebat. Nec illum ſpes in CHRISTO repoſita fefellit. Hoſtes enim ſubito timore perculſi, terga verterunt. Et cum prima acies ſe in fugam conijceret, ſecundam aciem impreſsione facta perturbauit, atque ſimiliter fugere compulit. At frater exanimatus metu, cùm in ſyluas ſe abdere voluiſſet, in cippum incidit (ſic enim appellant inſtrumentum, ad feras capiendas in ſyluas appoſitum.)

& ibi captus eſt cum Duce, quem ſecum propter virtutis militaris opinionem coniunxerat. Is Dux cùm ſe captum animaduerteret, miſit ad Regem, qui diceret, ſe mortem minime deprecari, quam ſe meruiſſe iudicabat. Hoc tamen per illum ſummum DEVM, quem Rex ipſe colebat, orare, ne ſe pateretur ad ſupplicium trudi, antequam Chriſtianus fieret. De vita hac exigua miſerijs innumerabilibus circũuallata minime ſolicitum eſſe: ab illa vero ſempiterna ne prorſus excluderetur, id maxime formidare. Addidit præterea, tantam hominum multitudinem à tam paucis hominibus nulla ratione vinci atque ſuperari potuiſſe. Sed ſe magnam militum copiam in equis inſidentem, & crucibus inſignitam, tantáque luce ſplendentem, ut omnium oculos perſtringeret, in prælio conſpexiſſe, cuius metu perterritus, terga repẽte dare coactus ſit. Quare ſe minime dubitare, ſolius Chriſti numen eſſe ſumma fide colendum, & ſempiterna prædicatione celebrandum. Alfonſus verò non modò pio illius poſtulato ſatisfecit, ſed etiam viuum conſeruauit, fideliq́ue illius opera multis in locis vſus poſtea fuit. At frater partim ex vulneribus, quibus in præcipiti ruina percuſſus fuit, partim ex dolore intra paucos dies mortuus eſt: &, quod fuit multo funeſtius, nulla ratione potuit à ſuſcepti ſceleris & impietatis pertinacia dimoueri. Alfonſus verò in regni poſſeſsione conſtitutus, multas victorias de hoſtibus Dei propitio numine conſequutus eſt. Tantóque ſtudio religionem Chriſtianam coluit, vt nõ plus temporis in reip. negotijs gerendis, quàm in ſubditis ad cultum pietatis incitandis conſumpſerit. Habebat præterea frequentes ad populum conciones de iuſtitia & pietate, de iudicij diuini ſeueritate, de ſempiternæ vitæ præmijs, de Chriſti diſciplina, & ſanctorum hominum, qui veſtigia illius ſequebantur, exemplis. Quandiu denique manſit in vita, regnum perpetuò in Chriſtianæ pietatis officio, cum ſingulari probitatis & iuſtitiæ laude continuit. Emmanuel igitur cùm tanto ardore religionis ſtudium in illis partibus excitari conſpiceret, cum eſſet ipſe natura, & ſtudio, & diſciplina, cupiditate religionis incenſus, id quod fuerat à Ioanne Rege feliciter inſtitutum, vt perfectum & abſolutum cerneret, elaborauit. Itaque anno à CHRISTO nato. M. D. IIII. homines ſanctiſsimis literis eruditos, & religionis laude præſtantes in illas partes miſit. Multos præterea ludorum magiſtros, qui ſcholas aperirent, & pueros literis inſtruerent, & artifices etiam multarum artium eò ſimiliter mittendos exiſtimauit. Multas præterea ſacras veſtes, partim aureas, partim ſericas, multos libros Chriſtianam diſciplinam, & ſacrorum omnium rationem, & Chriſti vitam, & hominum ſanctorum exempla continentes, argenteos præterea calices ſacrificijs dedicatos, & Cruces argenteas, & thuribula, & omnia denique, quæ tam ad CHRISTI diſciplinam tradendam, quàm ad ſacra rite procurãda pertinebãt, in naues imponi iuſsit, vt facilius gentẽ in fide ſuſcepta confirmaret. Ad hæc, ſacerdotibus, & reliquis omnibus, quibus onus luſtrãdæ illius regionis impoſuit, ſtipendium, & cõmeatum largè atq; munificè ſuppeditari præcepit.

Cum

Cum autem in his rebus omnibus maximos ſumptus faceret, nullum tamen ſibi fructum & emolumentum, quibus Regiæ opes amplificari poſſent, ſed diuinum tantùm atque ſempiternum inflammato ſtudio proponebat. Cum autem homines religioſi cum muneribus ſacris à Rege miſsis in eas oras peruenirent, magna repente hominum multitudo confluxit, vt eos humeris ſuis tolleret. Omnes qui conuenerant, homines religioſos venerabundi ſuſpiciebant, & quaſi cœlo delapſos intuebantur. Rex eos valde amanter accepit, Emmanuelique pro tanta benignitate felicitatem ſempiternam precatus eſt. Multi verò certatim ad illos vndique conueniebant, vt CHRISTO nomina darent, & ſacro fonte abluti, in nouum vitæ genus ingrederentur. Et quia neque ſacerdotes linguam eorum nouerant, neque plebs Portugalenſem linguam intelligebat, Rex interpretis officio fungebatur, & quod ab illis acceperat (Iam enim noſtram linguam probe tenebat) habita concione ſuis enunciabat. Egit Emmanuel præterea cum illo per literas, vt filios ſuos in Luſitaniam mitteret. Se námq; daturum operam, vt non latinis tantum literis, ſed etiam maximarum artium diſciplinis erudirentur. Ita factum eſt, vt non ſolùm Regis filij, ſed multi pueri nobiles Olyſipponem venirent, & Emmanuelis ſumptibus alerentur, & omnes artes homine libero dignas acciperent. E quibus aliqui, qui ſe ſe ſanctis literis impenſe dediderant, in Æthiopiã reuerſi, multos mortales ad CHRISTI Eccleſiam & concionibus & virtutis exemplis aggregarunt. Opera deniq; Emmanuelis hoc tam præclarum opus abſolutum fuit. Hoc anno cùm nullo modo ſtudium Indiæ retinendæ intermittendum arbitraretur, claſſem magnam inſtruxit, cui præfecit Lupum Suarium Aluarengam. Quid vero ab illo actum in India fuerit, ſuo loco dicemus. Nunc verò conſequens eſt, vt, quid Albuquercijs acciderit, aperiamus. Alfonſus Albuquercius octo diebus antequàm Franciſcus Albuquercius ſoluere poſſet, Olyſippone profectus eſt. Franciſcus tamen prius in Indiam peruenit, atque cum duabus tantùm nauibus in Anchediuam inſulam delatus eſt. Nicolaus Coëlius, cui altera nauis erat attributa, ſimul cum illo ad eandem inſulam nauem conſtituit. Tertius Dux, cui nomen erat Petrus Vaſcius Veiga, vel fluctibus, vel flammis, vel quouis alio caſu (certum enim ſciri non potuit) miſerabiliter abſumptus fuit. Ibi vero Albuquercius cum Petrum Ataideũ, & reliquos Duces, qui cum illo erant, offendiſſet, intellexit, quo modo Soderij perierant, & Cochimenſis Rex è regno Calecutienſis viribus eiectus fuerat. Hoc autem cum accepiſſet, minime cunctandum ratus, quanuis ad huc hyems vigeret, Cananorem cũ illis ſex nauibus petere contendit. Quatuor enim illas, quæ in Anchediuæ portu conſiſtebant, duabus ſuis adiunxit. Rex Cananoris illi Trimũparę aduerſum caſum, & nimis afflictam fortunã vberius enarrauit. Inde igitur cũ celeritate profectus, in inſulam, quę Cochimo adiacet, nomine Vaipinum, vbi adhuc Trimumpara ſe cõtinebat, acceſsit. Noſtri cùm naues aſpicerent, incredibili lætitia affecti ſunt,

i. Rex

Rex ipſe contineri non potuit, quin Portugaliam ſæpe maximis vocibus inclamaret, & in Ducum complexum rueret. Noſtri viciſsim illum ad ſpem priſtinæ fortunæ confeſtim recuperandæ magnis clamoribus excitarunt. Naires Calecutienſes, qui erant Cochimi in præſidijs, continuo vrbem præ metu reliquere. Iam hoc tempore Odoardus Paciecus, qui cum Alfonſo Albuquercio Olyſippone profectus erat, nauem ſuam ad eas oras appulerat, & ſe cum Franciſco Albuquercio coniunxerat. Franciſcus Albuquercius vbi Regis fidem collaudauit, eique Emmanuelis nomine gratias egit, cùm videret illum exhauſtum, & rei numariæ difficultate vehementer implicitum, præter alia dona atque munera, decem millia ducatorum ex Emmanuelis pecunia donauit. Fuit hoc donum non modò propter temporis illius anguſtias Trimumparæ gratiſsimum, verùm & omnibus magnam admirationem incuſſit. Reges enim Indi quamuis elati & inſolentes natura ſint, & opes magnas habeant, tenuiſsimo tamen victu contenti, & ad rem nimis attenti ſunt. Cum igitur illius rei fama cùm ad alios reges, tum ad Calecutienſem perlata fuiſſet, obſtupuit. Eò die Albuquercius (nihil enim in tantis rebus procraſtinandum exiſtimabat) Trimumparam Cochimum tranſduxit, & illum Regis Emmanuelis nomine in vrbis atque regni poſſeſsione conſtituit: & ne ſuos otio torpere, & animos hoſtium confirmare ſineret, in aliam inſulam Cochimo oppoſitam, cuius princeps à Cochimenſe ad Calecutienſem defecerat, inuaſit, hoſtéſque inopinantes aggreſſus diſsipauit, multóſque ex illis occidit, & aliquot oppida atque vicos exuſsit: & Cochimum continuo reuerſus eſt. Poſtera die in aliam inſulam traiecit, quæ ſimiliter ad ditionem Trimumparæ pertinebat, illiuſque princeps ſe eodem crimine defectionis alligarat. At princeps habebat in armis ad tria millia fortium militum, & multi parones Calecutienſes armis & militibus inſtructi, vt illi opem afferrent, circum inſulam verſabantur. Hîc Albuquercius ita duces diſtribuit, vt Paciecus cum paronibus in mari congrederetur, Coëlius verò, & Antonius Campenſis, & Ataideus in acie prima cum hoſtium copijs dimicarent. Paciecus hoſtium claſſem inuaſit, paronéſque partim depreſsit, partim in fugam coniecit, multóſque ex hoſtibus & ferro & flamma conſumpſit. Reliqui duces in inſula primo impetu hoſtes fundunt, & vallum, quo principis ædes ſeptæ fuerant, reuellunt, & in ædes irrumpunt, ipſúmque principem interficiunt, & ædes inflammant: eodémque die parta victoria reuertuntur. Poſtridie verò ad aliam inſulam nomine Repelinum Albuquercius naues accedere iuſſit. Illius princeps idem in ſe ſcelus admiſerat. Timore igitur admonitus, ne idem cum reliquis proditoribus ſupplicium ſubiret, magna vi ſe ad reſiſtendum comparabat: Nairúmque duo millia ſub ſignis habebat. Ad litus igitur, vt noſtros aditu prohiberent, acceſsit. Fuit ibi acriter vtrinque dimicatum. Sed hoſtes tandem in fuga ſalutem ponere coacti ſunt.

Noſtri

Noſtri illos vſque ad maximum inſulæ oppidum inſecuti fuerunt. Ibi cum inſulæ princeps rem in extremum diſcrimen inductam cerneret, ſuos à fuga collegit, inſtructáque rurſus, vt potuit, acie, fortiſsime repugnauit. Redintegrato prælio, fuit vtrinque ſumma contentione certatum: ſed hoſtes in fugam verſi tandem ſunt. Noſtri cùm multos occidiſſent, & reliquos ex inſula præcipites eieciſſent, inſulam diripiendam Trimumparæ militibus conceſſere. Hoc facto, oppida atque pagi Albuquercij iuſſu incenſi, & exuſti ſunt. His rebus geſtis, Albuquercius Regem iam lętiſsimo rerum ſucceſſu recreatum adijt, ab illóque petijt, vt faceret ſibi poteſtatem arcis ædificandæ, qua & Luſitani poſſent pericula ab hoſtibus intenta propulſare, & ſtatum ipſius Regis multo facilius à Calecutienſis immanitate tueri. Rex id facillime conceſsit, dixitque, quòd viueret, & dignitatem recuperaret, & contra hoſtis improbiſſimi conatum muniretur, id totum ſibi eſſe, & illi, & Regi clariſsimo, & Luſitanorum virtuti in acceptis referendum. Proinde ſi illi videretur, arcis illius ædificationem ex re Emmanuelis Regis eſſe, velle ſe ſumptum omnem ſuppeditare. Itaque locus ad eam delectus fuit valde opportunus. Erat enim editus, & maris illius anguſtijs imminebat, è quibus, quoties Calecutij Rex bellum nauibus inferre conaretur, noſtri illum facile aditu prohiberent. XXvij. die Septembris anno. M. D. III. arcis fundamenta iacta ſunt. Magnáque hominum multitudo Regis iuſſu operas perpetuò nauabat. Neque Luſitani quidem ſe ſe à labore, vllius vel nobilitatis, vel ætatis excuſatione defendebant, quanuis eos Rex ab opere auertere conaretur. Quatriduum iam fuerat in arce ædificanda conſumptum, cùm Alfonſus Albuquercius Cochimum peruenit. Multiplicatis igitur operis, arx ad ſummum peruenit, & abſoluta tandem fuit. Deinde, re prius deliberata, Albuquercius cum reliquis ducibus, & aliquot Trimumparæ militibus, in oppida, quæ ad Repelinenſem Dynaſtam pertinebant (qui, vt dictum eſt, à Trimumpara rebellarat) ſe contulit. Ea verò viginti paſſuum millibus Cochimo diſtabant, erantque à fluminis ripis, quod in æſtuarium influit, non magno interuallo diſiuncta. Noſtri igitur ſcaphis & paruis nauigijs egreſsi, improuiſo hoſtes adoriuntur. Multos interimunt, reliquos fundunt fugantque, & vaſtitatem, & populationem eorum rebus inferunt. Huius ſtragis fama celeriter ad omnes vicinos peruenit. Rem námque eſſe in magno diſcrimine, ſublato clamore ſignificant. Qui clamorem excipiunt, rurſus vt alios ad auxilium excitent, eadem ſignificatione clamoris vtuntur: & ſic fit, vt partim nuncijs ad eam rem miſſis, partim clamoris ſucceſsione continuata intra breue tempus magnæ militum copiæ congregari ſoleant. Tunc igitur ſupra ſex millia eorum, quos Naires appellant, ad auxilium ſuis afferendum repente prouolarunt, & in noſtros impetum fecerunt. Noſtri ordine inſtructi cedere paulatim incipiunt. Illi tamen nimis ferociter inſtabant, & noſtros grauiſsime premebant:

neque ſolum telis & iaculis eminus, ſed ſtrictis etiam gladijs dimicabant. Quod ſi per ordinem, quo Luſitani erant inſtructi, non ſtetiſſet, magna tunc clades accepta fuiſſet. Sed cùm nauigia non procul abeſſent, & à noſtris nullus tumultus excitaretur, omnes ſe, magno tamen cum labore, & vitæ diſcrimine, in ſcaphas & nauigia receperunt. Odoardus tamen Paciecus cùm ſcapham ſuam (ſuorum námque temeritate à loco deducta fuerat) minime reperiſſet, magnum periculum adijt. Hoſtium námque multitudo illum circunſtetit, vt, antequam ſubſidium afferri poſſet, opprimeret. Ille tamen cùm eſſet acer & ſtrenuus, eorum tantiſper impetum inſita virtute repreſsit, dum Albuquercij, periculo, in quo is verſabatur, animaduerſo, ſubſidio occurrerent. Itaque omnes recepti, ſe Cochimum contulerunt. Fuere in prælio octo tantùm vulnerati, nemo autem occiſus. Ex hoſtibus magna multitudo cecidit: ſeptem parones in fluuio capti, & quindecim incenſi ſunt. Inſequenti nocte (nec enim ardor animorum, qui in Ducibus inerat, militibus vllam quietis facultatem dabat) vt alios pagos Dynaſtæ Repelinenſis euerterent, in ſcaphas atque nauigia conſcenderunt. Alfonſus Alburquercius reliquos antecedebat. At hoſtes in armis excubabant. Itaque conferti, ſumma contentione reſiſtunt: duos occidunt, viginti conuulnerant. Alfonſus Albuquercius inopinato caſu diſtinetur, neque quomodo tantæ multitudini reſiſtat, neque quo pacto retrocedat, rationem inire poteſt. Quod tamen erat viri fortis officium, acriter dimicandum ſtatuit, vſque eo, dum reliqui Duces opem afferrent. Sic ad primam lucem impetum hoſtium ſuſtinuit. At Franciſcus Albuquercius cum cæteris Ducibus ſe ſe è ſcaphis eiecit, & incredibili celeritate ad locum, in quo pugna committi cœperat, ſe contulit. Illorum aduentu noſtris animus additus fuit, & hoſtes in fugam coniecti, magnáque eorum pars ferro conciſa, & pagi flammis exuſti. Eodem die aliam inſulam, nomine Cambalam, aggreſsi ſunt, vbi ſupra ſeptingentos homines interfecerunt. Neque ijs rebus contenti, in terras alias ad ditionem Calecutienſis Regis pertinentes ingreſsi, hominum ſtragem ediderunt, & populationem maximam intulerunt. Sed cum ſupra ſex millia hominum ad eorum impetum reprimendũ conuenirent, ægrè repulſi ſunt. Odoardus interim Paciecus triginta & quatuor parones Calecutienſis Regis, qui aditum in portum Cochimi mercatoribus intercludebãt, ſuperauit, & fugere compulit. Poſt has calamitates hoſtibus illatas, cùm mercatores Cochimum piper, & alia aromata in Cochimenſem portum conuehere non auderent, viſum eſt Alfonſo Albuquercio Coulamum petere, vt ibi tres naues oneraret. Ciuitas erat omniũ priſcis tẽporibus in regionibus illis & ampliſsima & opulentiſsima. Sed poſtquã Calecutium à mercatoribus frequẽtari, & opibus augeri cœpit, magna Coulamẽſis imperij inclinatio facta eſt. Cochimo abeſt circiter quadraginta & octo paſſuũ millia: ad ortũ ſolis ſpectat. Nauigatio eſt tutiſsima ſecundũ fluuiũ, niſi cùm propter fluminis anguſtias,

anguſtia, inſidiæ ab hoſtibus ab vtraque parte in ripis collocantur. Flumen enim eſt valde profundum: cum marinis enim aquis, quas accedens æſtus inducit, commiſcetur. portus eſt optimus: Ædes, phana, religio, mores, inſtituta ſunt eadem ferme, quæ apud reliquos Malabares fuiſſe diximus. Gens eſt aſſueta prælijs: continenter enim bellum cum Rege Narſingæ gerit. Quanuis enim Narſingæ regnum maxima ex parte latus Indiæ, quod ſpectat ad orientem Solem, occupet, cum tamen latiſsimum ſit, ad confinia Solis occidentis extenditur. Rex maximam temporis partem in vrbibus mediterraneis conſumit. Coulamum verò regendum hominibus committit, quos fide præſtantes eſſe iudicat. Regio à Chriſtianis illis etiam colitur, qui Thomæ diſciplinam acceperunt, & in tanta temporum varietate, & regnorum commutatione, & aduerſis rerum incidentium caſibus inuicta ſemper fide & conſtantia retinuerunt. Eſt in ea vrbe templum pervetuſtum, quod Chriſtiani perhibent fuiſſe à Thoma ædificatum. Apoſtoli autem corpus eſt in ora Regni Narſingenſis ſepultum, in templo, quod non à Chriſtianis tantùm, ſed etiam à Saracenis & reliquis gentibus ſanctiſsimum habetur. Fama námque conſtans eſt, viri illius diuini meritis multa miracula diuinitus edi, & complures, qui opem illius vel in grauiſsimis morbis, vel in rebus afflictis implorabant, mirabiliter alleuatos, & maximis malis liberatos extitiſſe. Eo tempore quo Alfonſus Albuquercius in eam vrbem nauigauit, mulier quædam vidua Regnum nomine filij, qui nondum ætatem maturam ad regendum habebat, non ſegniter adminiſtrabat. Fuit à ciuitatis principibus, qui nomine Reginæ omnia, quæcunque vellet, ſe facturos oſtendebant, valde honorifice receptus. Itaque oneratis ex ſententia nauibus, & amicitiæ fœdere percuſſo, & traditis regiæ fidei Luſitanis, qui erant gerendi negotij cauſa Regis Emmanuelis nomine in ea vrbe relinquẽdi, Cochimum reuerſus eſt. Dum hęc geruntur, Calecutij Rex animaduertens, in quam fraudem fuiſſet Arabum cohortationibus impulſus, magno ſilentio, ne Arabes fœdus perturbarent, pacem cum Luſitanis facere conſtituit. Ad quam celerius conſtituedam, Naubeadarimi, quem, vt dictum eſt, animi inclinatione in Luſitanum nomen egregie propendêre conſtabat, aſsiduæ cohortationes impellebant. Conditiones fœderis hæ fuerunt: Vt omnes claſſes, quæ erant in mare, belli cum Luſitanis aut cum illorum amicis gerendi cauſa, deductæ, continuo ſubducerentur. Vt omnia bona Regis Emmanuelis, quæ tempore, quo Arius Correa fuerat interfectus, Arabes, & reliqui eorum ſocij diripuerant, reſtituerentur. Et pro illis Calecutij Rex certum piperis pondus intra tempus aſsignatum perſolueret. Ne Saracenis, qui Calecutij negotiabantur, facultatem tribueret in Arabiam nauigandi. Flagitabat præterea Franciſcus Albuquercius, vt Mediolanenſes, qui ad Calecutij Regem traſfugerant, illi redderentur. Id ſolum Rex pernegauit. Turpiſsimum námque ſibi fore iudicabat, ſi homines ſemel in fidem receptos

prodere

prodeceret: reliqua omnia conceſsit. His ita conſtitutis Naubeadarimus Cranganotem petijt, vt ibi bonam piperis partem appendi, atque Pacieco, qui eò iuſſu Franciſci Albuquercij ad eam rem venerat, aſsignari iuberet. Accidit interim, cum iam bonam piperis partem Paciecus nauibus imponi iuſsiſſet, vt nauigium pipere onuſtum, quod Calecutienſis Regis erat, Cranganotem verſus nauigaret. Id cum ad Iacobum Fernandum Corream perlatum eſſet, Albuquercij iniuſſu miſit, qui nauigium caperet, & Cochimum perduceret. Illi qui erant in nauigio, cum ſe captos animaduertunt, indignum facinus eſſe clamitant. Pacem inter Regem Portugaliæ & Regem Calecutij eſſe iam ſolenni fœdere conſtitutam. Et tamen poſt factam pacem, Calecutienſis Regis miniſtros atque famulos per vim à Portugalenſibus capi, & piper regium diripi. Præterea piper illud Cranganorem conuehi, vt Portugalenſibus traderetur, & Rex Calecutij citius fidem ſuam liberaret. Ne vellent igitur, quod erant ſine cuiuſquam iniuria confeſtim accepturi, cum tãta Regis offenſione per vim è Regiorum manibus extorquere. At Correa nihilominus in inſtituta iniuria fortiſsime perſeuerat, nauigiúmque oppugnat: Naires ſex occiſi ſunt, & multi præterea vulnerati. Ex noſtris verò non pauci vulneribus acceptis è prælio diſceſſerunt, ita, vt non magnum piperis illius pondus, quod per vim & iniuriam direptum fuit, multorum ſanguine conſtaret. Id vbi Naubeadarimus reſciuit, à Franciſco Albuquercio poſtulauit, vt Regi ſatisfaceret. Fœdus enim violatum fuiſſe, Regisq; animum grauiter offenſum, materiámque datam hominibus, qui pacem hanc turbare cupiebant, ad bellum acerbiſsimum temerè concitandum. Præterea turpiſsimum fore Luſitanis, ſi ſcelus quod in alijs vindicare conabantur, in ſe ipſos admitterent. Iure enim viſi fuerant Regi Calecutienſi bellum mouere, quòd noluiſſet in eos, qui facinus illud in cæde Arij Correæ, & in opum regiarum direptione conciuerant, animaduertere, & Emmanueli Regi ſatisfacere: cur igitur idem facinus à ſuis ſuſceptum inultum eſſe pateretur? Cur non aliquam Regi Calecutienſi ſatisfactionem daret, qua illius animus tam atroci iniuria ſtimulatus placari poſſet? Regem eſſe natura mutabilem, & iracundum, & Saracenis obnoxium, ita, vt eorum ſermonibus inductus, cum à noſtris nullam iniuriam accepiſſet, eas tamen illis clades, quas acceperant, intuliſſet. Quid igitur facturum exiſtimaret, poſtquam is iure bellum ſuſcipere videretur? Hęc & alia multa cum Naubeadarimus in eandem ſententiam repeteret, Franciſcus Albuquercius poſtulata illius contempſit. Quo quidem crimine vel ſceleris, ſi neglexit fidem, vel timiditatis, ſi non auſus eſt coërcere hominis veſani temeritatem, laudes, quas fuerat adeptus, obſcurauit. Rex Calecutij ira grauiſsima commotus, claſſem rurſus inſtruere, & delectum habere inſtituit, vt mari atque terra bellum Cochimenſi Regi atque Luſitanis inferret. Vbi id Trimumpara compertum habuit, à Fráciſco Albuquercio enixe poſtulauit, vt ea ſibi præſidia relinqueret, quibus poſſet Calecutienſis impetus ab illius

ab illius regni finibus propulſati. Indigniſsimum námque fore, ſe, cùm propter Luſitani nominis ſtudium tam graui bello, quantum erat illud futurum, premeretur, Luſitanorum ope deſtitui. Id Albuquercius ſe facturum pollicetur. Sed id minime, vt par erat, præſtitit. Vnam enim tantùm nauem cum duabus carauelis, quarum formam iam ſupra deſcripſimus, & aliud paruum nauigium illi cum centum Luſitanis reliquit. Erant apud eum præterea alij quinquaginta Luſitani, ita, vt centum & quinquaginta tantùm Luſitani ad tanti belli molem ſuſtinendam eo in loco remanerent. His omnibus præfectus erat Odoardus Paciecus, qui ſumma voluntate prouinciam illam ſuſcepit, vt vitam, ſi ita opus eſſet, pro CHRISTI gloria, & Regis Emmanuelis dignitate profunderet. Interim venit Alfonſus Albuquercius Coulamo. Albuquercij igitur Cochimo profecti, Cananorem peruenere, quo in loco cognouit Alfonſus è literis Raphaëlis Reineli, qui apud Naubeadarimum piperis accipiendi gratia remanſerat, maximum bellum comparari. Idem etiam Coiebiquius, cuius iam antea mentionem fecimus, qui plurimum Luſitanis fauebat, literis ad Albuquercios miſsis indicauit. Inde cum oram Calecutij legerent, ad Regem miſerunt, qui Luſitanos, quos apud ſe retinebat, miſſos faceret: quod poſtulatum ille reiecit. Inde igitur digreſsi, iter in Portugaliam ſuſcepere. Alfonſus Albuquercius Olyſipponem peruenit. xvij. die menſis Iulij, anno à CHRISTO nato. M. D. IIII. Franciſcus verò Albuquercius, & Nicolaus Coëlius quomodo perierint, incertum eſt. Nunquam enim comparuerunt, nec vllus euaſit, qui poſſet illorum interitum nuntiare. Petrus Ataideus, fracta in vadis naui, in terram euaſit: in qua nauigium nactus, cum Luſitanorum parte, qui erant in eadem naue, Mozambiquem ſe contulit, vbi mortuus eſt. Alia verò pars ſe Melindem recepit. Per idem ferme tempus, quo hæc acciderunt, Dux alius nomine Antonius Saldagna varijs tempeſtatibus iactatus fuit. Miſſus autem fuerat ab Emmanuele, poſt Albuquerciorum Olyſippone diſceſſum, cũ tribus nauibus, vt mare, quod vltimo Æthiopiæ promontorio, Guardafu nuncupato, & Arabico ſinu continetur, armis infeſtum redderet. Vnus ex Ducibus, qui ſub illo erant, cui nomẽ erat Iacobus Fernãdus Pereira, vi tempeſtatis à reliquis nauibus ſegregatus, nauem ſuam Melindem appulit. Inde Zacatoram, Inſulam antea noſtris incognitam, non ita lato mari ab introitu ſinus Arabici diſiunctam, petijt, in qua hyemare conſtituit. At Saldagna gubernatoris imperitia curſum non tenuit, & in inſulam, quam appellant Sancti Thomæ, æquinoctiali circulo ſubiectam, peruenit. Poſtquam verò inde digreſsi ſunt, alia coorta tempeſtate factum eſt, vt alter ex Ducibus Rodericus Laurentius Rauaſcus ab illius conſpectu diſtraheretur. Saldagna verò cum promontorium Bonæ ſpei ſuperare contenderet, fuit eiuſdem gubernatoris inſcitia, qui iam ſe promontorium flexiſſe credebat, in ſinum delatus, in quo aquationem fecit. Cui loco deinde fuit nomen, Aquatio Saldagnæ. At Rauaſcus cùm multo citius promontorium flexiſſet, Mozambi-

quem verſus nauigauit: inde verò Quiloam petijt, vbi viginti dies Saldagnam expectauit. Quem cum diutius opinione ſua morari cerneret, in inſulam Zanzibarem nomine, cuius iam antea mẽtio facta eſt, nauigauit. Abeſt autem hęc inſula Mombaza ad occidentem Solem octoginta paſſuum millia. Inter hãc inſulam & continentem, fretum interiectum eſt adeò anguſtũ, vt nauis nulla eo trãſire poſsit, quę non ſimul & ab inſula, & à continente facillime cernatur. Circũ eam inſulam Rauaſcus duos mẽſes peragrauit, vbi ſupra viginti naues Zanzibarenſium, diuerſis tẽporibus, multis rebus onuſtas cepit: & pretio in ſingulas cõſtituto, eas dominis reſtituit. Attulit hoc hominis flagitium grauiſsimam terris illis offenſionem, multorúmque animos à noſtris alienauit. Erat enim noſtris cum inſulæ illius incolis amicitia. Inſulæ princeps miſit ad Rauaſcum qui diceret, ſe vehementer admirari, quo iure Dux Luſitanus, à qua gente audierat fidem ſanctè coli, in res inſulæ illius, Luſitanis addictæ, tam ferociter inuaſiſſet. Se cætera, quæ abſtulerat, non iam curare. Arma ſaltem & tormenta, quæ erant in nauibus, redderet, & reliqua ſibi reſeruaret. At Rauaſcus non modò æquiſsimo poſtulato ſatisfacere noluit, ſed reſponſum nimis aſperum & contumelioſum dedit. Hac iniuria princeps irritatus, aliquot paruos parones inſtruxit, qui in Rauaſcum inuaderent. At Gomezius Carraſcus eiuſdem nauis ſcriba, & miles alius, nomine Laurentius Phæys, Ducis iuſſu, priuſquam parones comparari & egredi poſſent (nauis enim appropinquare terrę non poterat) in ſcapham tormentis & armis inſtructam repente deſiliunt, & in parones inuehuntur. Quatuor autem capiunt, reliquos in fugam conijciũt: aliquot homines occidunt, inter quos fuit vnus eiuſdem Principis filius. Princeps cùm cerneret, ſe ius ſuum neque legitima diſceptatione, neque armis obtinere potuiſſe, ne malum illud ad totius inſulæ perniciem emanaret, quanuis eſſet & incommodis affectus, & filio orbatus, pacem tamen cum Rauaſco conſtituit, ea conditione, vt certum pondus auri quotannis tributi nomine Regi Emmanueli perſolueret. Pace ad hunc modum conſtituta, Rauaſcus Melindem petijt. Erat autem acre bellum tunc temporis inter Melindium Regem, & Regem Mombazæ concitatum. Rauaſcus vt Mombazam perterreret, nauem ſuam in Mombazæ portu conſtituit: ibi duas onerarias naues, & tria nauigia minora pugnando cepit. Inter eos, qui fuerant in nauibus capti, erant Arabes duodecim, viri & opibus & dignitate ciuitatis ſuæ Principes. Ciuitas appellabatur Braua: aberat autem Mombaza quadringentis millibus paſſuum. Ii aliam nauem expectabant multis magni pretij mercibus onuſtam. Cùm autem ſe pecunia redemiſſent, ciuitatem ſuam dediderunt, fidémque ſuam obſtrinxerunt, fore ſe & reliquos ciues Brauenſes ſemper in Regis Emmanuelis poteſtate. Illis ſimiliter Rauaſcus, quod ſibi viſum eſt aurum, quod ſingulis annis Emmanueli ſoluerent, imperauit. Fœdere percuſſo, nauis, quam expectabant, interuenit. Quam Rauaſcus non attigit, nec vt ab aliquo alio fœderatis iniuria

fieret,

fieret,permiſit. Interim Saldagna cum tribus nauibus, quas in illo curſu ceperat, Mombazæ portum ſubijt. Rex cum iam claſsis ſpeciem intueretur, veritus ne graue aliquod incommodum Luſitanorum armis acciperet, pacem cum Melindio fecit. Saldagna verò inde in Indiam nauigauit, & inſulis Canacaniæ, & Anchediuæ claſſem applicuit: quid autem ab illo geſtum fuerit, ſuo loco dicemus. Hoc anno M.D.IIII. Octobris menſe Alfonſus equitum Magiſter, Iacobi Emmanuelis fratris filius, de quo ſupra dictum eſt, in adoleſcentiæ flore graui morbo oppreſſus, è vita migrauit, vnámq; tantùm filiam, eximia pulchritudine & ſingulari virtute fœminam, reliquit, quæ poſtea Petro Villæregalis Principi, viro egregie forti, nupſit. Eodem ferme tempore Iſabela Caſtellæ Regina ſimiliter è vita diſceſsit, maximúmque ſui deſiderium cum multis lacrymis vniuerſæ Hiſpaniæ reliquit. Fuit enim illa mulier tam excelſo animo, & tam ſingulari prudentia, tantisque laudibus probitatis & religionis ornata, vt merito videatur nomen illius ſempiternæ memoriæ conſecrandum. Vltimo die Decembris eiuſdem anni peperit Regina Maria filiam ſingulari pulchritudine. Fuit illi impoſitum nomen auiæ Beatricis. Quæ poſtea Carolo Allobrogum Duci nupſit, vt poſtea dicetur. Hoc anno ingentes & crebri terræmotus extiterunt, ædes multæ corruerunt, terra multis in locis deſedit, ingentésque labes factæ ſunt. Hómines domicilia deſerebant, & montes etiam attingere non audebant, metuentes, ne vel domibus disiectis oppreſsi, vel montibus de ſede conuulſis obruti, miſerabiliter interirent. Campos & planiciem ſequebantur: in tabernaculis habitabant. Per idem ferme tempus Ioannes Meneſius non indignum memoria facinus aggreſſus eſt. Eſt oppidum Mauritaniæ clarum, nomine Larache, quod viginti millibus paſſuum Arzila diſtat. Flumine autem Zilia, quod in Oceanum influit, alluitur. Ceperant autem Mauri quinque naues Portugalenſes, quæ tunc in Larachenſi portu conſiſtebant. Id cum Meneſius reſciuiſſet, indigne admodum tulit, & in portum inuehi cogitauit, vt naues abduceret. Erat autem in ipſius fluminis oſtio turris natura, & arte, & armis, atque tormentis egregie munita, in qua milites per vices excubabant. Erat autem is receptus piratis omnibus, qui ex ea Mauritaniæ parte quotannis, vt prædas agerent, egrediebantur. Meneſius ſecum excogitat, quomodo ſine periculo, quod à turri imminere videbatur, in eiuſdem oppidi portum & ſtationem intraret. Id cùm iam ſecum animo deliberatum & conſtitutum haberet, accidit, vt die quadam quinque biremes, & vnam triremem conſpiceret, quæ occidentem Solem verſus nauigabant. Qua re animaduerſa, ſpeculatores partim terra, partim mari continuo miſit, qui earum curſum diligenter explorarent. Renunciant illi omnes, in Larachis portum inuectas, in terrámque ſubductas fuiſſe, ita tamen, vt triremis non procul ab aqua conſiſteret. Cùm id compertum haberet, quatuor Carauelas inſtrui confeſtim iubet, & milites, quos ad eam

rem alacrius gerendam aptos cognouerat, accerſiuit, & anchoris de nocte ſolutis Larachem petijt, & claſſem ante fluminis oſtium prima luce conſtituit. Accurrunt Mauri, ignem tormentis applicant, & globos ingentes emittunt, ſummáque vi contendunt, vt aditum noſtris intercludant. Meneſius verò æſtus opportunitatem expectabat, quem vbi vehementius incitari ſenſit, latera nauis vnius culcitris laneis, & ſaccis, quos lana diligenter inſerciri iuſſerat, fulcienda, & molibus obſtruenda curauit, & turri opponi præcepit, vt tormentorum ictus exciperet. naues reliquæ huius præſidio tectæ portum ſubiere. Mauri interim ſagittis, & iaculis, & plumbeis glandibus acerrime decertabant. At Meneſius introrſus, illis fruſtra repugnantibus, cum integra claſſe penetrauit. Fluuius eſt & aquarum copia, & æſtus acceſsione profundus, ita, vt noſtri facillime poſſent ad illius ripas accedere. Quod cùm factum eſſet, illi, quibus id imperatum fuerat, in terram deſiliunt, & vt coniectis facibus triremem incenderent, ſumma contentione pugnant. Mauri contrà, vt incendium arceant, vndique prouolant. Fit atrox prælium, neque mediocri temporis ſpatio fuit vtrinque acerrime dimicatum. Tandem cum multi ex hoſtibus caderent, multi etiam grauiter ſauciati ſecederent, reliqui ſe in fugam dederunt, quos noſtris longius inſequi per Meneſium licitum non fuit. Sed quod erat illi propoſitum, triremem exurere confeſtim iubet. Quinque verò biremes cum duabus nauibus longis, & vna ex nauibus Portugalenſibus (eas námque iam in terram ſubduxerant) à noſtris in mare continuo deductæ fuerunt. Reliquæ tres Portugalenſes naues deduci non potuerunt: & idcirco cum trireme ſimiliter incenſæ ſunt. Hac re ex animi ſententia geſta, Meneſius cùm ingentem hoſtium multitudinem confluere vidiſſet, æſtu ſecundo (iam enim minui, & decedere incipiebat) ſe ſine vllo incommodo recepit. In hoc autem prælio vnum ſolùm hominem deſiderauit. Et cùm quatuor tantùm ex Arzilæ portu naues eduxiſſet, cum duodecim reuerſus eſt. Exterruit hæc hominis alacritas & audacia vehementer hoſtes, quòd in intimo eorum portu, in præſidijs firmiſsimis, & intra munitiones, quas ipſi tutiſsimas arbitrabantur, non dubitaſſet inuehi, & eorum naues incendere, tantámque cum tam paucis nauibus, in oppidum munitiſsimum, peſtem & perniciem machinari. Nec eos tam ſolicitos habebat hominum cædes atque nauium iactura, quantum facinoris editi magnitudo. Metuebant enim, ne tam felicis audaciæ, parum, vt videbatur, conſideratæ ſucceſſu, noſtri animos aſſumerét, quibus maiora facinora molirentur. Emmanuel verò cum huius facti nuncium accepiſſet, maximo gaudio affectus fuit, Meneſijque virtutem, & ſagacitatem, & induſtriam debitis laudibus ornauit. At is cùm nullam bene gerendæ rei occaſionem prætermittere voluiſſet, vt aliud non leuius incommodum hoſtibus afferret, excogitauit. Eſt mons, Farrobus nomine, quem minoris Atlantis partem eſſe ſuſpicor, qui viginti paſſuum

millibus

millibus Arzila diſtat. Secundum illius radices amnis fluit, qui hyeme tantis aquis augetur, vt vado tranſiri non poſsit. Hoſtes ea re freti, ſecure in pagis, qui ſunt in monte admodum frequentes, hyemabant, maximóſque armentorum & pecudum greges alebant. At Meneſius in intimis ædibus, ne ea res in vulgus emanaret, duas quadratas ædificari iubet. In quem verò vſum id fieret, nullus ex fabris lignarijs, quorum fidei opus illud commiſerat, ſuſpicari potuit. Cuiuſlibet autem lintris magnitudo tanta erat, quanta poſſet vnius validi iumenti tergo ſupportari. His perfectis, ſe tantiſper continuit, dum noctem pluuijs & tempeſtate turbidam videret. Eam nactus tempeſtatem, quam optabat, ſignum excurſionis propere faciendæ dari iubet. Admirantur omnes eo tempore claſsicum cani, quo propter imbrium vim omnis mentio belli neceſſario conticeſcit. Id tamen à ſapiente Duce, & in bellis exercito non temerè fieri ſuſpicantur. Armati conueniunt, eúmque ſine vlla recuſatione ſequuntur. Nemo tamen quid ille animo agitaret, aut quorſum tenderet, inquirebat. Erant autem illi, quos tunc ſecum eduxit, equites viginti ſupra ducentos, quibus vbi commodum viſum fuit, quid ſui conſilij eſſet, aperuit: quàm facile res fieri poſſet, expoſuit: quid ab omnibus fieri vellet oſtendit. Eos tamen, qui rem aggredi dubitarent, admonuit, vt domum redirent. Se ſe námque multò confidentius cum paucis, iiſq; fortiſsimis, quám cum multis, omnia pericula metuentibus, quoduis facinus aggreſſurum. Nemo tamen fuit ita ſui decoris oblitus, vt domum redire vellet. Vbi ad fluuium peruenere, qui tunc ſuper ripas effuſus, multo maiorem telluris partem, quàm ſuſpicati fuerant, inundabat, lintres, quas iumenta portabant, in ripa deponi præcepit. Tum vni è ſuis domeſticis, qui Fernandus Freitas appellabatur, imperauit, vt extremitate cuiuſdam funis mordicus apprehenſa, fluuium nando traijceret, vſque eo, dum modicæ terræ planiciem, quæ vltra aluei partem, qua fluuius maiore impetu ferebatur, in aquis eminebat, attingeret. Eo fune erat iam vna ex lintribus alligata. Ergo poſtquam is, qui fluminis alneum tranſierat, in locum peruenit, & inde contrariam ripam ſuperauit, lintrem ad ſe facillimè traxit. Similiter cùm funis alius, quo altera ex lintribus colligata fuerat, ex prima necteretur, minimo cum negocio traducta fuit. Cum igitur vtraque fuiſſet vtrinque funibus valide retenta, fiebat, vt funibus altera ex parte laxatis, ex altera vero contentis, prout tranſmiſsionis illius vſus flagitabat, vt illæ vltro citróque facile commearent. Equites ephippia detrahunt equis, eáque lintribus imponunt, ipſíque lintribus ita fluuium paulatim traijciunt, vt equos habenis deductos tranſnare compellerent. Vbi omnes in vlteriorem ripam euaſerunt, equos rurſus inſternunt, quibus inſidentes, Meneſium noctis illius ſilentio per loca paluſtria & lutulenta ſequuntur, quanuis eos interdum immodica pluuia tardaret, & aqua pectora equorum pertingeret. Meneſius, qui regionis illius omnes anfractus nouerat, pro-

pe pagos, quibus quamplurimum poſſet detrimentum inferre cogitabat, in loco collocandis inſidijs aptiſsimo copias ſuas continuit. Vbi diluxit, continuo montani in camporum planiciem deſcendunt (erat enim iam tempeſtas ſedata) alij, vt ſegetes ſuas inſpicerent, alij, vt greges ſuos in paſcua deducerent, alij poſtremò, vt venarentur. Meneſius tamen nolebat è latebris exire, donec tanta hominum copia, in quantam ille inuadere cupiebat, in illius ſe conſpectum daret. Sed accidit, vt duo venatores in inſidias illius inciderent: quo factum eſt, vt fuerit illi neceſſe continuo prodire. In homines igitur inopinatò ferociter inuadit, multos capit, plures interimit, magnámque prædam facit, exercitúmque incolumem reduxit. Vbi ad fluuium ventum eſt, abacti greges primùm fluuium nando traijcere compelluntur, deinde ipſi lintribus eadem ratione, qua nocte fuerant tranſuecti, & multo etiam facilius eundem fluuium tranſmiſerunt, Arzilámque cùm adueſperaſceret ingreſsi ſunt, cum magna eorum, qui relicti fuerant, admiratione. Fieri enim non poſſe crediderant, vt in tam ſæua tempeſtate vel fluuium tranſire, vel, illo tranſmiſſo, hoſtium multitudinem armis exercitam euadere poſſent, maxime verò, cùm regreſſus eſſet difficillimus, & poſſet facillime reciſis lintrium funibus impediri. Interim dum hæc in Luſitania & Africa geruntur, Trimumpara in India, & Luſitani, qui cum illo erant, grauiſsimo bello premebantur. Rex enim Calecutij, vt ſupra dictum eſt, acerrime delectum habebat, claſſem maximam comparabat, antequam Albuquercij iter in Luſitaniam ſuſciperent. Paciecus ab illis digreſſus Cananore, Cochimum nauigauit. Rex vbi tam exiguas copias ſibi præſidio à noſtris relictas animaduertit, & crebris nuncijs accepiſſet, tantum eſſe exercitum hoſtium, quantus neque iuſto quidem exercitu ſuſtineri poſſet, & ſimul intelligeret, non ſolum mercatores Arabes, quorum opera res frumentaria in ciuitatem importari ſolebat, verùm multos ciues de fuga cogitare, & non paucos etiam ad hoſtem deficere, ſalutem omnino deſperauit. Accedebat, quòd fieri non poſſe putabat, vt Paciecus cum tam paucis hominibus haberet in animo, belli fortunam experiri: cùm magis temeritati & amentiæ, quàm virtuti meritò videretur eſſe ſtudium illius, ſi vellet in re perdita armis fruſtra contendere, tribuendum. In eam tandem opinionem venit, vt exiſtimaret ſibi data verba à Franciſco Albuquercio fuiſſe. Quomodo enim, ſi fuiſſet vere & ex animo auxilium pollicitus, non firmiora præſidia reliquiſſet, cùm poſſet? Itaque ſe deluſum exiſtimauit, & hoc ſibi fuiſſe præmium pro tam ſingulari fide & conſtantia perſolutum. His curis anxius, ad Paciecum adijt, & flens Deos obteſtans, illum precatus eſt, vt mentem ſuam aperiret. Ita ſe de Luſitanis eſſe meritum, vt ſi fuiſſet ab illis in fraudem impulſus, iure de illorum iniuria conqueri perpetuò poſſet. Iam non, inquit, auxilium in re deplorata flagito, ſed ne mihi illudas, id à te contendo. Si

enim

enim opis tuæ ſpem mihi omnino præcideris, aliquid excogitabo, quo non funditus interеam. Si verò falſa ſpe delinitus, mihi, dum tempus eſt, minimè proſpexero, ſublata ſalutis occaſione, fruſtra ærumnas meas poſtea lamentabor. Non autem adducar vt credam, te ab Albuquercijs, vt mihi auxilio eſſes, ſed vt rem Emmanuelis gereres, in India relictum. Quomodo enim tibi ex tam multis nauibus, ex tanta militum copia, tres tantùm perexiguas naues, & eas aliqua ex parte laborantes, cum tam paucis hominibus attribuiſſent, ſi me conſeruatum vellent? Si, vt hinc Coulamum, aut Cananorem te recipias, cum me belli mole vehementer afflictum perſpexeris, ſatis eſt in tanta nauium & militum paucitate præſidij. Si, vt impetum Regis potentiſsimi à regni mei finibus arceas, illorum ſapientiam requiro. Quare te per DEVM, quem colis, oro & obteſtor, ne me deludi ſinas: &, an ſis mihi opem in rebus afflictis allaturus, an hinc, vt impendentem calamitatem effugias, migraturus, enuncies. Hac oratione Paciecus iracundia vehementer exarſit, & cum Rege de tam inſigni conuitio ſibi facto nimis acriter expoſtulauit. Erat enim oratio hominis de illius fide dubitantis, qua nullam maiorem contumeliam nomini honeſti hominis inuri poſſe confirmabat. Sibi verò ſemper fuiſſe fidem vita chariorem. De Albuquercijs non erat cur queri poſſet. Eas enim copias reliquiſſe, quas ſatis eſſe viderant, ad Regis ſcelerati & inſani elationem coërcendam. Non enim multitudinis inconditæ temeritate, ſed paucorum vigilantia & conſilio victoriam contineri. Præterea aditum in Cochimi regnum à Calecutij finibus fluuio & æſtuario diſcluſum, eſſe peranguſtum, & eiuſmodi, vt à paucis poſſet contra infinitam hoſtium multitudinem cuſtodiri. Poſtremò tantum eſſe CHRISTI optimi maximi numen, vt nutu, cùm vellet, omnes hoſtiles copias profligaret. Nec enim humanis opibus poſſe diuinas impediri. Se verò pro certo habere, auxilium diuinum ſibi minime defuturum. Idcirco bono animo eſſet. Se námq; paratum eſſe, pro illius ſtatu & dignitate vſque ad extremum vitæ ſpiritum decertare. De belli verò exitu, ſe firma ſpe teneri, fore, vt Calecutij Rex non modò victus, ſed etiam catenis alligatus breui in Portugaliam duceretur. Hac oratione Regis animum demiſſum erexit, atque ad ſpem ſalutis excitauit. Ab eo autem digreſſus, eos Arabas, qui opibus & authoritate inter reliquos excellebant, accerſiri iuſsit, & admonuit, ne metu aliquo turbarentur, néve loci illius, in quo tam commode ad illum diem vixerant, deſerendi conſilia ſuſciperent. Multas deinde rationes attulit, quibus perſuadere conatus eſt, non eſſe illis vllo modo de victoria deſperandum. Poſtremò nimis atrociter illis minitari cœpit, qui vel perfidia à Trimumpara deſciſcerent, vel ignauia fugam pararent. Id ſe publice teſtificatum eſſe velle, flagitium eorum, qui ab ea vrbe demigrare conarentur, minime impunitum fore. Ne ſuſpi-

caretnr autem quiſquam, illum poſſe falli. Eſſe námque ſibi vigilandum, & omnibus hominum conatibus occurrendum, & ijs cuſtodijs exitus omnes tenendos, ne quiſquam poſſet vel mari vel terra manus illius effugere. Qui igitur vitam caram haberet, ſe domi contineret, & conſilia plena dedecoris & infamiæ deteſtaretur. Secùs enim, pro certo haberet, eſſe ſibi vitam cum acerbiſsimo ſupplicio deſerendam. Hanc autem vltimam orationis partem, qua minas proponebat, voce adeò contenta & atroci pronunciauit, vt omnibus ingentem metum inijceret. Ardebant enim oculi, & facies inflammari videbatur, & è vultu ſpecies quædam furoris eminebat. Illi reſpondent, ſe in officio futuros, neque paſſuros vllo modo, vt Rex de illorum perfidia conqueri poſſet. Factum eſt deinde, vt omnes, qui de vrbe deſerenda conſilia frequenter inibant, illa partim voluntate, partim metu deponerent. Paciecus interim ſecundum fluuium diſcurrebat, vigilias diſponebat, omnes exitus & mari & terra, quibus cuſtodijs poterat, vigilantiſsime ſepiebat, ne quiſquam auderet abeundi cogitationem ſuſcipere. Accidit autem, vt piſcatores quatuor, quòd illius iniuſſu piſcari auſi fuiſſent, ad illum ducerentur. Ille eam cauſam prætendens, quòd fugere decreuiſſent, homines corripi vehementiſsime, & in inſulam traduci, & ſuſpendi maxima voce iuſsit. Rex vbi id reſciuit, ab illo poſtulauit, vt miſeris hominibus veniam tribueret. Ille verò dixit, ſe vehementer admirari Regis ſapientis in tam atroci ſcelere vindicando negligentiam. Non eſſe rempublicam in periculis diſſolute gerendam, ſed ſeuere & acriter adminiſtrandam. Illorum hominum ſupplicio ſanciri diſciplinam, venia verò confirmari eorum, qui ſimiliter abſcedere vellent, audaciam. Se nullo modo paſſurum, vt propter Regis inconſideratam clementiam, dignitas illius, & regni totius ſalus in diſcrimen veniret. Clanculùm verò per fidelem nuncium Regi ſignificauit, ſe homines minime vita priuaturum: ſed vt eo timore iniecto, reliquos in officio contineret, illis minis vſum fuiſſe. At illi, quibus necem ſe allaturum ſimulauit, in inſulam traducti, nocte fuere rurſus in vrbem reducti, & apud Regem diligenter occultati, ne poſſet quiſquam ſuſpicari, eos per ſimulationem tantùm fuiſſe perterritos. Neque ſatis habebat Paciecus, ſi vrbem diligentiſsime tueretur, niſi etiam damna quamplurima hoſtibus inferret. Itaque fluuium ſæpe tranſmiſit, & in Repelini fines, & in alias finitimas terras inuaſit. Multos vicos exuſſit, multos homines occidit, & incredibili celeritate multis in locis incautos oppreſsit. At Calecutij Rex celerius exercitum eduxit, vt illius impetum reprimeret, & Repelino appropinquauit. Interim literis Roderici Reineli, qui Calecutij morbo grauiſsimo laborabat (ex quo paulo poſt mortuus eſt) intellexit Paciecus, quantas copias Calecutienſis educeret. Hoc allato nuncio, Cochimi tumultuari cœptum eſt, & Arabum perfidia multi fuere ad defectionem ſolicitati,

citati, qui tamen metu Pacieci ſe, quãuis eſſent timore perterriti, continebant. Cochimenſis autem regio verſus Septentriones, qua erat hoſtis venturus, eſt frequentibus æſtuarijs conciſa, quæ inſulas complures efficiunt. Non patet autem ab vna in alias hominum armatorum multitudini facilis aditus, propterea quòd neq; freta pedibus tranſiri poſſunt, neq; propter frequentia vada cõmode nauigari. Cum claſſe verò lato mari Cochimenſem vrbem inuadere, etiam erat propter ipſius portus aditum perangustum valde difficile. Tentare autem vadum, quod Calecutienſis ſuperauit, cùm primum Trimumparam regno expulit, admodum ei periculoſum videbatur, eo quod meminerat, quantum damnum in eo loco acceperat, & multo ſe maius accepturum formidabat, ſi ad Regis Cochimenſis præſidia auxilium Luſitanorum accederet. Eſt inſula non longe à Repelino ſita, Cambalamus nomine, quæ magis ad Orientem pertinet, cuius Principem diximus à Trimumpara defeciſſe. Ex ea inſula & tranſmiſsio in Cochimenſem regionem facilis, & vadum militibus non valde impeditum fore videbatur. Illuc igitur Calecutienſis cum claſſe & exercitu ſe contulit, vt expugnato vado, & copijs traductis, Cochimenſes & Luſitanos opprimeret. At Paciecus vt illum eo tranſitu prohiberet, omnes animi neruos intendere cogitabat. Vt tamen interim oſtenderet, quantum Calecutij opes negligeret, vna nocte in Repelinum copias traiecit, & oppidum ingreſſus, hoſtes partim graui ſomno conſopitos, partim ſemiſomnes ferro concidit, & locum flammis exuſsit. Accurrunt multi milites, & cùm is re geſta receptui cecinisſet, illum veſtigijs inſequuntur. Eorum impetus à noſtris egregie ſuſtinetur: itaque omnes, octo duntaxat exceptis, qui ſaucij rediere, incolumes euaſerunt. Cùm verò Calecutienſis ad vadum accedere pararet, Paciecus hac ratione Luſitanos diſtribuit. In maiore naui viginti quinque reliquit, eisq́ue nauis Magiſtrum nomine Iacobum Pereiram præfecit. Erat autem nauis armis & tormentis, & bellicis munitionibus inſtructiſsima. Illis autem hoc munus aſsignauit, vt vrbem & arcem ab hoſtium incurſione defenderent. In arce verò triginta & nouem hominum præſidia diſpoſuit, eósq; Iacobo Fernando Correæ dicto audientes eſſe iuſsit. In Carauelam autẽ viginti & ſex homines ingredi iuſsit, eisq́; Petrũ Raphaelem Ducem conſtituit. Et quia altera Carauela reficiebatur, illius loco duo parua nauigia inſtruxit, quorum vnũ Iacobo Petreio cum viginti & tribus militibus cõmiſit. Alterũ ſibi reſeruauit, in quẽ viginti & duos homines impoſuit: inter quos erat adoleſcẽs nomine Simõ Andradius, qui iã eo tẽpore magna virtutis militaris documẽta dederat. Itaq; omnis exercitus, qui tribus illis nauigijs vehebatur, erat hominũ vnius & ſeptuaginta. Qui tamen prius quã è terra diſcederẽt, omnes flagitiorũ confeſsione atq; deteſtatione, de more ſanctiſsimæ religionis expiati ſunt, & epulo cœleſti, quo ſanctiſsimũ Ieſu Chriſti

 corpus

corpus Chriſtianæ nationi porrigitur, mirifice confirmati. Deinde omnes ſe Sacramento obligarunt, ne vllum in ſe dedecus admitterent, ne pedem vllo timore referrent, ne alij pro aliorum defenſione mori recuſarent, néve ſe capi permitterent, neque poſtremò fuga ſalutem peterent: ſed aut honeſte decumberent, aut victoriam domum cum honeſtate ſumma reportarent. His cohortationibus excitati, atque fiducia pleni nauigia ingrediuntur: ab arce autem digreſsi, ad locum accedunt, in quo Rex eos in litore expectabat. Qui cùm Paciecum tanta alacritate in hoſtes innumerabiles ire perſpiceret, ſumma lætitia affectus fuit. Paulò tamen poſt cùm cerneret omnem ſpem ſuam eſſe ſeptuaginta hominibus innixam, conturbari & affligtari cœpit. Acceſsit deinde miſericordia, qua dolenter admodum ferebat, illos homines in peſtem ante oculos poſitam ruere. Et quo magis eos acres & animoſos, & nullum periculum recuſantes animaduertebat, eo magis miſerandos exiſtimabat. Indignum enim eſſe ſtatuebat, tam excellentem virtutem tam funeſto exitio conſumi. Itaque cum multis lacrymis Paciecum orauit, vt ab incepto deſiſteret. Se námque de regni defenſione omnem ſpem prorſus abieciſſe. Ne vellet igitur morte ſua & aliorum Luſitanorum, quos ipſe fraterne diligebat, impendentem cladem, quæ vitari non poterat, cumulare. Sibi iam ab illo egregiè ſatisfactum eſſe. Cernebat enim, illos neque morte quidem propoſita à fide & officio deduci potuiſſe. Non minus igitur dolenter ſe talium hominum caſum eſſe laturum, quàm regni iacturam. Paciecus quanuis animo maximo fuiſſet, Regis oratione mollitus, vix lacrymas tenuit. Illum tamen bono animo eſſe iuſsit, & admonuit, ne oculos in perexiguam claſſem, nec in hominum paucitatem, ſed in numen cœleſte conijceret. Neque enim ſe viribus humanis confidentem, ſed diuinis tantùm nixum, in hoſtes ire. Fore námque, vt CHRISTVS ſummi DEI filius, quem Chriſtiani cœli atque terræ dominum confitentur, præſentiam ſuam in prælio declararet, & hoſtes potentiæ ſuæ nutu peruerteret. Quid deinde à Rege fieri vellet, expoſuit. Rex eo tempore quinque tantùm millia militum habebat. Reliqui enim, cùm bellum comparari cernerent, ad hoſtem transfugerant. Ex his Pacieco quingentos aſsignauit, quorum Duces erant ij, Candagora, & Frangora, qui viri ſatis fortes habebantur, & duo præterea Dynaſtæ Palurlenſis atque Darraulenſis, quibus Rex imperauit, vt omnia, quæ Paciecus illis præſcriberet, ſine vlla recuſatione conficerent. Cum his copijs profectus eſt Paciecus de nocte decimo ſexto die Martij, anno à CHRISTO nato. M. D. IIII. Et æſtu ſecundo per flumen inuectus, quod in Cambalami portum influit, in vadum ante lucem peruenit. Nondum Calecutienſis aduenerat. Viſum autem eſt illi, interim dum hoſtis

aberat,

aberat, aliquod detrimentum illius fœderatis inferre. Repelinum igitur eã de cauſa contendit. Erant in Repelini portu ſagittarij circiter octingenti, cum aliquot hominibus, qui ferreis etiam fiſtulis vti ſciebant. Hi vt noſtris aditu in inſulam prohiberent, accurrunt, & ſagittis atque glandibus, & miſſilibus acerrime pugnant: ſed tormentis facile repelluntur. Noſtri in terram deſcendunt. Hi qui fugerant, poſtquam noſtros in terra longius à nauibus ſemotos animaduertunt, conferti in eos inuadunt. Media hora fuit vtrinque magna animorum contentione dimicatum. Hoſtes tandem pulſi, & in fugam coniecti ſunt: multi tamen prius in prælio ceciderunt. Locus, in quem noſtri ferebantur, fuit confeſtim incenſus, & inde multi boues ad commeatum abacti: quos cùm Naires, qui cum noſtris erant, occidi vidiſſent, non mediocriter offenſi ſunt. Eſt enim illis nefas, bouem cædere: veſci verò carnibus illius, ſacrilegium. Noſtri verò cùm multo magis famem, quàm illorum offenſionem pertimeſcerent, de ineptiſsima eorum religione minime laborabant. Eo die miſit Cochimi Rex alios quingentos milites ad Paciecum, quibus tamen omnibus ille parum fidebat, omnémque ſpem primum in CHRISTI præſidio, deinde in Luſitanorum virtute collocabat. Poſtero die venit Calecutienſis cum exercitu, cuius hæc ſumma fuit. Bertacorolus Tanoris Rex quatuor millia hominum ducebat: Catanambarius Rex Bipuri & Cucurrami, quæ regiones monti, qui ad Narſingæ regnum ad Solis ortum pertinet, finitimæ ſunt, duodecim millia. Rex Cotagami, quæ regio ad Septentriones ſpectat, & eſt inter Calecutium & Cananorem non procul à montibus interiecta, decem & octo millia ſub ſignis habebat. Curriuacuilus autem, Curigæ Rex, quæ ciuitas intra Cranganorem & Pananem ſita eſt, tria millia. Erant autem hi Reges ſignis & ordinibus inter ſe diſtincti, omnésque Calecutienſi tributa pendebant. Reliqui vero, quos Naubeadarimus, & multi præterea Dynaſtæ ducebant, erant ſupra viginti millia, inter quos multi Arabes cenſi fuerant. Hæ copiæ numerum quinquaginta & ſeptem millia hominum, & eo amplius, efficiunt. At verò præter has copias, quæ terra ducebantur, claſſem Calecutienſis inſtruxerat centum & ſexaginta nauium, quæ remis agebantur. E quibus ſex & ſeptuaginta parones erant, quorum latera fuerant à Mediolanenſibus munita ſaccis ingentibus, quos ipſi bombycinis laneis ad tormentorum ictus excipiendos inferſerant. Conflarant præterea Mediolanenſes ex ære ingentem tormentorum vim, & multa belli machinamenta fecerant, quibus noſtri facilius opprimerentur. Eorum etiam conſilio viginti parones catenis inter ſe ferreis colligati, reliquos antecedebant, quorum Ducibus erat hoc munus impoſitum, vt in Carauelam inuaderent, eámque manibus ferreis quanta poſſent celeritate corriperent. Milites, qui in hac claſſe vehebantur, erant duodecim hominum millia. His omnibus Naubeadarimus præerat. Præter hæc omnia, Calecu-

Calecutienſis de Mediolanenſium conſilio aggerem comportari, & turrim contra noſtrorum ſtationem excitari vna nocte præcepit, vt ex ea poſſent milites in turri diſpoſiti ſagittis noſtros configere, & crebra variorum globorum multitudine lacerare. Paciecus verò Carauelam modico interuallo ab vno nauigio diſiunctam, rudente ferreis catenis circumplicato, ne poſſet ferro præcidi, cum nauigio colligauit, & illud idem nauigium cum tertio ſimiliter aſtrinxit: & ſic omnem ferme latitudinem fluminis occupauit. Interim claſsis, quæ per mare, quo inſularum partes ad Septentrionem pertinentes alluuntur, nauigabat, appropinquauit. Hoſtes & multitudine, & tubarum clangore, diſſonis vocibus, & armorum, quæ Solis radijs percuſſa micabant, atque vibrabant, ſplendore, & poſtremò crebro tormentorum, quæ terram tremefaciebant, ſtrepitu, tantum Cochimenſibus horrorem incutiunt, vt omnes repente diffugerent. Soli Frangora & Candagora duces inuiti (erant enim in naui) remanſere. Hos Paciecus, non vt quidquam opis afferrent, ſed vt prælium ſpectarent, retinuit. Prælium fuit ab hoſtibus magno impetu commiſſum, & terra atque mari pilas atque tela iaciebant: omnia videbantur incendio conflagrare: fumus lucem cunctis eripiebat. Noſtri neque quomodo claſsi reſiſterent, neque qua ratione tela à turri frequenter iniecta vitarent, prouidere poterant. Non tamen animus illis vel ad reſiſtendum, vel ad honeſte moriendum deerat. Quo enim maior erat hoſtium vis, eo magis videbantur ad contemnenda pericula confirmari. Atque primum aliquot ex paronibus diſiecerunt: cùm tamen illi viginti, quos diximus catenis reuinctos fuiſſe, propius accederent, multo grauiorem laborem Luſitanis militibus attulerunt. Crebris enim glandium ictibus ita certabant, vt nullum noſtris reſpirandi ſpatium concederent. Noſtri autem erant ita pugnando defeſsi, vt vix conſiſtere poſſent. Cum iam prælium aliquot duraſſet horis, Paciecus ingens tormentum in hoſtes conuerti, & globum mira magnitudine in parones intorqueri ſemel & iterum iuſsit: quo facto parones diſſoluti ſunt, & quatuor ita dilacerati, vt ſecedere cogerentur. Succedunt reliqui, & prælium redintegrant. Sed cum noſtri octo parones deprimerent, & tredecim diſsiparent, & hoſtes reliqui tardiores ad dimicandum ſuorum caſu redderentur, Repelinenſis Dynaſta, qui erat in ſubſidijs, cum claſſe in noſtros iam nimio labore defatigatos inuehitur, & Rex Calecutij inſtructa acie vadum tranſire, & noſtros armis obruere contendit. Fuit tunc multo acrius, quàm antea dimicatum, ita, vt fluuius ſanguine fluere videretur. Repelinenſis clamabat, vt nauem harpagonibus alligarent, & in noſtros acriter irruerent: & partim cohortando, partim minas iaciendo, vt rem conficeret, laborabat. Sed fruſtra. Hoſtes enim tandem, qui è terra pugnabant, fuſi fugatique ſunt, & claſsis retroceſsit, præliúmq; fuit ſub veſperum cum magna omnium admiratione finitum. Ex noſtris nemo deſyderatus fuit,

ſed aliquot vulnerati. Ex hoſtibus ſupra mille & trecenti homines cecidere. Prælium enim, vt Paciecus futurum confidebat, diuinis viribus geſtum fuit. Conſtat enim, multos ex noſtris ferreis pilis acerrime percuſſos extitiſſe, qui tamen non aliud ex illis incommodum acceperunt, quàm contuſionis leuiter inflictæ notam: vt appareret, nullis telis eos opprimi poſſe, qui cœleſti præſidio muniuntur. Hoc exitu prælij nunciato, Rex Cochimi incredibili lætitia affectus fuit, miſitque ſtatim Principem regni ſucceſſorem, qui Pacieco de parta victoria gratularetur. Luſitani quanuis eſſent eximio labore fracti, ab opere tamen ſe minime remouerunt. Nauigia enim continuo refecta ſunt, & altera Carauela, quæ iam erat in priſtinam integritatem reſtituta, ad reliquas naues adiuncta fuit: & cum de augurum ſententia Calecutij Rex pugnandi diem differret, Paciecus quietem pati non poterat. Itaque in Cambalamum traductus, vaſtitatem frugibus & arboribus, inflammationem pagis, necem hominibus inferebat, & prædas non mediocres faciebat: & quanuis aliquot in locis illi fuiſſet ab hoſtium præſidijs occurſum, ſemper tamen victoriam reportabat. Ad quas res faciendas, non modo celeritate & induſtria, ſed etiam conſilio optimi Ducis vtebatur. Calecutij Rex quanuis vindictam ardenter expeteret, non auſus tamen fuit, ante conſtitutam ab auguribus diem, rurſus prælium inire. Accidit autem, vt dies ab illis dicta, eſſet ea, qua IESV CHRISTI à mortuis excitati memoria, cum ſummo totius reip. Chriſtianæ gaudio & celebritate renouatur. Claſsis, qua hoſtis rem illa die gerendam eſſe conſtituit, erat multo maior. Centum enim parones, & centum longas naues, & octoginta præterea minora nauigia continebat. Supplementum enim Calecutio crebrò ſubmittebatur. Numerus militum, qui claſſe vehebantur, fuit tunc ſupra quindecim millia. Vt autem Rex facilius poſſet rem totam conficere, vnum è ducibus ſuis cum ſeptuaginta paronibus Cochimum miſit, qui nauem ad vrbis cuſtodiam relictam expugnaret, aut ſaltem Paciecum ad illius defenſionem eliceret. Sic enim diſtractis noſtrorum viribus exiſtimabat, multo citius bellum profligari poſſe. Parones per anguſtum æſtuarium, quod in fluuium excurrebat, nocte, ne ſentiri poſſent, in vrbem nauigauerant. Erat autem æſtuarium eiuſmodi, vt per illud facillimè tota claſsis inuehi Cochimum poſſet. Sed Calecutienſis vel quòd æſtuarij anguſtias metueret, vel quòd loco cedere minimè dignitatis eſſe putaret, vel, quod magis reor, Chriſti beneficio, qui noſtris præſens aderat, conſilio orbatus extiterat, id facere noluit. Cum parones in nauem inuaderent, Rex Cochimenſis nuncium confeſtim ad Paciecum miſit, qui ei demonſtraret, in quanto periculo nauis illa verſaretur. Paciecus hoc nuncio valde conturbatus eſt. Intellexit enim, in quem finem ea oppugnatio fuiſſet inſtituta. Sed neceſsitate coactus, illi ſubſidium afferre conſtituit. Itaq; cum vna ex Carauelis, & paruo nauigio, quanta maxima potuit celeritate, æſtu ſecundo Cochimũ inuectus eſt.

Hoſtes autem vbi illum conſpexere, repente diffugiunt, & in Repelinum ſe contento curſu recipiunt. At Paciecus nec eos inſequi voluit, neque nauem ingredi, nec quempiam alloqui: ſed cùm iam æſtus acceſsione ventus ſimiliter, vt ſæpe fit, immutatus fuiſſet, eadem celeritate qua veneiat, redire feſtinauit. Cùm verò ad Cambalami tranſitum peruenit, res erat in vltimum diſcrimen adducta. Nam Carauela, quæ in tranſitus cuſtodia remanſerat, erat crebris ictibus perforata, illius armamenta diſsipata, bombycinæ moles diſiectæ. Parua ſimiliter nauigia perfractis ſcutis, & munitionibus diſsipatis, in maximo periculo verſabantur: hoſtes mari atque terra Luſitanos acerrime premebant. At illi nihil de pugnandi ſtudio remittebant: imo quo acrius vndique petebantur, eo vehementius repugnabant. In hoc ſtatu Luſitanorum res erant, cùm Paciecus ad ſuos reuerſus eſt, qui continuo in hoſtes à tergo nimis acriter inuectus, eos re inopinata perculſit. Luſitani autem, qui à fronte pugnabant, cum fuiſſet illis animus additus, multo fortius inſtitere. Hoſtes ancipiti prælio diſtenti, fugæ ſe mandant. Prius tamen quàm euadere poſſent, decem & nouem parones amiſere. Ducenti vero & nonaginta milites interfecti ſunt, cùm ex noſtris nemo cecidiſſet. Et vt clarius cerni poſſet, totum hoc bellum fuiſſe ope diuini numinis adminiſtratum, hoc planè compertum fuit, multos ex noſtris fuiſſe pilis ſecundum caput aut pectora, aut brachia, aut reliquas corporis partes vehementiſsime ſine vllius interitu percuſſos. Quæ tamen pilæ tanta vi contortæ ferebantur, vt cùm è corporibus, in quæ primum acciderant, elaberentur, ingentia ſcuta perfringerent, & moles obiectas facillimè diſsiparent. At Rex Calecutienſis cùm tantum dedecus pati non poſſet, claſſem in ordinem redigi, vt noſtros rurſus oppugnaret, continuo præcepit. Paciecus verò ſuis imperat, ne telum vibrent, ne tormentũ colliment, ne vocem mittant vllam, antequam ille pugnæ ſignum det. At hoſtes cum ſilentium noſtrorũ animaduerterent, exiſtimarũt eos iam vulneribus confectos, & metu exanimatos ſpem diutius repugnandi prorſus abieciſſe. Itaq; voces in cœlum tollunt, & incredibili celeritate mari atq; terra ſine ordine vllo ad naues accedunt. Cum iam appropinquare inciperent, Paciecus ſignum dedit. Noſtri repente proſiliunt, clamorem tollunt, tormentis & omni genere miſsilium certant. Multos parones deprimunt: complures etiam diſsipant, atque dilacerant: multis etiam mortalibus vitam eripiunt. Reliqui cùm homines, quos ipſi conciſos vulneribus exiſtimabant, ſanos atque valentes tam acriter præliari conſpicerent, vehementer exterriti ſunt, maximè verò cùm tantam ſtragem edi cernerent. Itaq; quanuis in Regis conſpectu prælium fieret, nullo tamen vel pudore vel metu impediri potuere, quo minus ſe in fugam darent. Quod animaduertens Dynaſta Repelinenſis, fugientes recipit, & rurſus inſtructa claſſe in noſtros impetum facit, ita tamen, vt non propius accedere auderet, ſed è longinquo ſpatio certandum ſtatueret. Quod

Rex

Rex fieri videns, hominem multis aſperis verbis accipit: ignauiam & timiditatem increpat, & graues in illum contumelias intorquet. Naubeadarimum euocat, & adhortatur, vt ſine vlla cunctatione in Luſitanos irruat, hominesque tantis iam laboribus afflictos, acri atque vehementi impreſsione proſternat. Suſcipit negotium Naubeadarimus, & in vadum contendit, noſtróſque perrumpere conatur. Noſtri verò tam acriter illi reſtiterunt, vt non modo impetum illius reprimerent, ſed omnes in fugam compellerent: quos noſtri inſequuti, magnam illis cladem intulerunt. Nam ſupra viginti parones depreſſerunt, & plus ſexcentis hominibus interfecerunt. Rex cum tranſitum eo vado deſperaret, tormenta in turri diſpoſita detrahi, & caſtra moueri iuſsit. At Paciecus illius claſſem longo ſpatio perſequutus, tandem conſtitit, & in terram deſcendens, duos maximos pagos exuſsit. Ad vadum deinde redijt hora decima: ad illud enim tempus prælium, quod prima luce fuerat initum, durauerat. Paucis deinde horis ad quietem ſumptis, cùm ex ſpeculatoribus intellexiſſet, oppidum eſſe non procul inde ſitum, multitudine quidem hominum frequens, ſed immunitum, eo ſine mora contendit, & homines ſecuros & inopinantes aggreſſus eſt. Multi fuerunt occiſi, & oppidum excitato incendio deflagrauit. Cùm verò ſe Paciecus recipere vellet, hoſtes, qui erant diſsipati, coëunt, & conferti in illum inuadunt. Is vero magna eorum parte vel occiſa vel vulnerata, reliquos fudit, fugauitque. In quo quidem minime victorias admiror, ſed duritiam, & celeritatem, & diligentiam hominis obſtupeſco. Nec enim vllo labore frangebatur, neque vlla difficultas eum morabatur, nec vllum vitæ periculum à perterrendis hoſtibus auertebat. Cùm verò ad vadum redijſſet, multos ſatellites atque miniſtros Cochimenſis Regis offendit, cum multis dapibus, & fructibus ex illis, quos regio ſuppeditat, quibus tam ille, quàm milites recreati ſunt. Eo tempore iam Calecutienſem inſtituti belli pœnitebat, & cupiebat, dimiſsis maxima parte copijs, in Vrbem redire. Hoc conſilium Naubeadarimus maxime probabat. Sed Repelinenſis Dynaſta, & Arabes, qui in conſilio aderant, & Mediolanenſes etiam contrà diſputabant, iam Regi non eſſe integrum id omittere, in quo non modò dignitas illius, verùm etiam ſalus agebatur. Si enim re infecta domum redijſſet, fore, vt præter ignominiam, qua nomen illius notari neceſſe erat, hoſtes feroces & infeſtos redderet, & cum difficultate ſumma eos poſtea à Calecutij finibus reprimeret. Rem non inchoari abſque magna dignitatis imminutione potuiſſe: at inſtitutam deſeri, ſine maxima dedecoris & ignominiæ labe non poſſe. Præterea tranſmiſsionem non eſſe deſperandam, cum alia loca nondum tentata fuiſſent, per quæ exercitus multo facilius traduceretur. Non longe ab eo loco erat aliud vadum, nomine Palignarium, adeò lutulentum, vt qui id tranſire conaretur, non facile pedem in profundo cœno demerſum euelleret. Ripa vero vlterior denſis vepribus, & dumetis erat obſita. Eo tamen

ſperabant

ſperabant tranſitum non ita difficile futurum, propterea quòd naues propter breuia eum in locum penetrare non poterant. Inde vero cogitabant idem vadum petere, quo Rex tranſierat, cum, vt dictum eſt, Trimumparam oppreſsit. Confidebant enim illac ſe multo celerius, quàm Paciecus opem afferre poſſet, irrupturos. Putabant enim Paciecum falli poſſe, neque vlla præſidia comparaturum, quibus regem tranſitu prohiberet. Hoc ita conſtituto, caſtra mota ſunt. Speculatores primo ſuſpicati ſunt, Regem Calecutium victoria deſperata reuerti. Sed cum eum petiſſe Palignarium vadum animaduertiſſent, nuncium Pacieco confeſtim pertulerunt. Per alios deinde ſpeculatores certior factus eſt, in Arraulenſi inſula quingentos milites Calecutienſes verſari, qui ſyluas læti concidebant, quod eſt apud illos victoriæ ſignum. Et quia inſula non longe aberat, cum ducentis militibus Cochimenſis Regis (iam enim multi redierant, & flagitij veniam impetrarant) & paucis præterea Luſitanis, eo proficiſci maturauit. Duplicem verò aciem inſtruxit, vnam Petro Raphaëli attribuit, alteram ipſe retinuit. Hoſtes autem cum reſiſtere conarentur, maxima ex parte cõciſi fuere: quinquaginta tamen capti, & ad Cochimenſem Regem perducti ſunt. Et quia nec opus erat, vt Paciecus diutius in illius vadi præſidio remaneret, neque periculi magnitudo patiebatur, vt is tranſitum, quem hoſtis petebat, liberum illi permitteret, ad alium opportunum ad tranſmiſsionem locum, nomine Palurtium, qui duobus millibus paſſuũ à vado diſtat, naues mature conuertit. Ibi cùm in anchoris conſiſteret, certior factus eſt, Regem Calecutij deliberaſſe, poſtero die, qui erat kalendis Maij, vadum tranſire. At Paciecus ſtatuit cum minoribus nauigijs eo contendere, maiora verò cum Ducibus in vado, in quo tunc ſe tenebat, relinquere. Nec enim dubitabat, fore, vt hoſtis vtrumq; ſimul vadum tentaret. Sed antequam inde diſcederet, in ea inſulę parte, quæ erat nauibus oppoſita, arbores ſuccidi & incendi iuſsit, ne poſſent hoſtes illarum præſidio tegi, atque quaſi obiectis munitionibus occultari, vt à tormentis, quę erant in nauibus, minime lęderentur. Naues autem ſtatuit, vt modico interuallo disiunctæ permanerent, ita tamẽ, vt inter ſe rudentibus ad mutuum præſidium necterentur, & vadum occuparent. In his autem difficultatibus, hoc commodum ineſſe conſpiciebat, quod vtrumq; vadum ſimul tranſiri non poterat. Cum enim æſtus ſe ex alto incitabat, ita vadũ Palignarium fluctibus operiebat, vt pedibus tranſmitti non poſſet: nauibus autem paulo maioribus neque æſtu accedente, neque decedente, aditus per illud patebat. Vadum vero, in quo naues conſiſtebant, æſtu accedente tranſmitti poterat nauibus, decedente vero non poterat. Ita eueniebat, vt cum Palignarium vadum pedibus tranſiri poſſet, Palurtium nauibus tranſmitti non poſſet. Contrà verò cũ Palurtium facilem trãſitum peditibus præberet, Palignarium æſtus vehementis acceſsione tranſitum militibus impediret. Hoc cum Paciecus animaduertiſſet, vtrique vado diuerſis temporibus ſubſidium diligenter afferre ſtatuebat, vt

æſtu

æſtu augeſcente, Palurtium, minuente verò Palignariũ tueretur. Cum igitur Palignarium petere conſtitueret, Ducibus, quibus Palurtium cuſtodiendũ permiſit, quid ab illis fieri vellet, oſtendit, & quo ſigno, ſi illis opus eſſet auxilio, id ſignificarent, demonſtrauit. Tum omnes ad honeſtatem, & dignitatem, & ad ſtudium religionis excitauit, docens, eam dimicationem, quæ erat illis omnibus ſubeunda, fore multo acriorem atq; difficiliorem. Scire ſe, quibus hominibus loqueretur, nẽpe quos nulla periculi magnitudo perterreret, ſed quo grauius periculum immineret, eo vehementius omnes animi vires excitarent. Confiderent porrò, idem CHRISTI numen, quod illis tam præſens reliquis in prælijs adfuerat, illis in eo, quod inſtabat, minime defuturum. Dei námq; ſummi potentiam nec vllis terminis definiri, nec vllis hominum viribus impediri, neque innumerabili multitudine retardari. Tum illos, vt cibum ſumerent, admonuit. Die námq; ſequenti dubitare ſe, an liceret eis alijs epulis frui, quàm ijs, quæ virtutis inuictæ fructu cõtinerentur. Faciunt illi quod iuſſerat, & ſumpto cibo, & vigilijs diſpoſitis conquieſcunt. Non tamen Dei opem implorare, quoad fieri poterat, intermittunt. Prima luce Paciecus in vado conſtitit, & in ripa vidit Cochimenſem Principem cum ſexcentis militibus, qui iuſſu Regis, vt vadum etiam tueretur, aduenerat. Expectabat autem Paciecus, vt Calecutienſis in vadum ſe dare vellet. Sed cum nihil ab illo moueri cerneret, & aqua iam æſtus reciprocatione locum compleret, & vadum tueretur, ad naues rurſus ſe contulit, & inde in omnibus circumquaq; locis, in quos impetum ferre poterat, cædes faciebat. Hoc autẽ ſiue nocte, ſiue die, ſiue ſerenitas eſſet, ſiue tẽpeſtas omnia commoueret, factitabat, vt cùm æſtus deceſſiſſet, in Palignario, cùm rurſus acceſſiſſet, in Palurtio cerneretur. Nunquam tamen alterutrum vadum incuſtoditum relinquebat. In profundiore námque maiores naues, in altero, nempe Palignario, minora nauigia collocauerat. Cum vero ex exploratoribus intellexiſſet, Regem conſtitutum habere, die ſequenti vadum Palurtium ſummis viribus oppugnare, ad illius defenſionem omnia, quæ videbantur neceſſaria, ſummo ſtudio comparauit. Ante lucem verò veniunt ad illum Chriſtophorus Iuſartes, & Simon Andradius, qui cum duobus paruis nauigijs in Palignario collocati fuerant, vt prælio intereſſent. Vado námque aquis oppleto, dicebant non eſſe, cur tam præclaram occaſionem decoris & dignitatis amitterent. Se, cùm æſtum imminutum cernerent, continuo in Palignarium reuerſuros. Cùm primum diluxit, hoſtes, qui iam aduenerant, è litore tormentis claſſem Luſitanam acerrime verberabant. Claſſis item hoſtium ſe in conſpectum dedit. Erat autem ducentarum & quinquaginta nauium. Sed cùm adhuc procul abeſſet, viſum eſt Pacieco aliquid interim moliri, quò minore cum periculo tanti prælij impetum ſuſtineret. Itaque minora nauigia remis in litus impelli, & milites, quos ad rem gerendam educebat, in terram continuo deſcendere iuſsit, & cum illis in hoſtium munitiones inuaſit. Illi acri-

ter initio reſtitere. Sed tandem partim cæſi, partim in fugam pulſi ſunt. Tormenta verò, quia in naues trahi non poterant, ne quidquã nocere poſſent, clauis per foramina, quibus prope baſim ignem accipiunt, adactis, impedita. Hac re celerrime geſta, in claſſem è veſtigio reuerſus eſt. Iam verò claſsis appropinquabat, & crebris tormentorum ictibus naues impugnabat, & horrifico telorum omnium fremitu perſtrepebat. Paciecus imperauit, vt omnes ſe abijcerent, atque ſilerent, donec ipſe pugnæ ſignum proponeret. Hoſtes id metu atque deſperatione fieri ſuſpicabantur. Præcedebant autem quadraginta parones catenis, vt noſtros obruerent, inter ſe deuincti. At eùm Pacieco viſum eſt, ſignum ſuſtulit. Continuo clamor militum, & clangor tubarum, & tormentorum fragor, quanta eſſet in militibus Chriſtianis alacritas, indicauit. Cum acerrime vtrinq; tormentis æneis certaretur, horrenda caligo ex tormẽtorum fumo profluens, omnium oculis offuſa, tam denſas tenebras attulit, vt conſpectum cœli, atq; terræ, & maris adimeret. Nec enim aliud cerni poterat, niſi horrificum incendium ex innumerabilibus tormentis erumpens. Parones tamen hoſtium primi tormentis diſſoluti atque diſsipati ſunt. Illis autem fractis, Dynaſta Repelinenſis alios integros continuo ſubmiſit. Interim victoria anceps erat. Hoſtes propius accedebant, neque iam pilis tantùm, ſed ſagittis, atque iaculis, & omni miſsilium genere pugnabant. Sed cùm nullus è Luſitanis caderet, & ingens hoſtium multitudo cecidiſſet, & aquæ multo ſanguine cruentæ fluerent, hoſtes cedere incipiunt. At Dynaſta Repelinenſis, vt in Regis conſpectu aliquod facinus ederet, quo gratiam illius adquireret, bis vadum tranſire conatus eſt: ſed fuit à conatu cum ignominia & ſuorum cæde repulſus. Dum hæc geruntur, Candagora venit ad Paciecum cum nuncio ingentis, vt apparebat, diſcriminis: Naubeadarimum cum manu firmiſsima in Palignarium properare, & Regem veſtigijs illius inſiſtere, vt vadum ſumma contentione ſuperaret. Paciecus illum bono animo eſſe iuſsit. Adhuc enim vadum tantis fluctibus operiri, quantis opus eſſet ad hoſtium impetum retardandum. Se in tempore ſubſidio occurſurum. Itaq; in pugna tandiu perſeuerauit, dum aquam tranſitum impedituram animaduertit. Cùm verò magis imminutam cerneret, continuo properauit, vt Naubeadarimo reſiſteret. Ibi verò tanta vi hoſtium impetum repreſsit, vt quanuis Naubeadarimus Rege inſpectante, & verbis ad prælium acriter adhortante, in alteram vadi partem erumpere conaretur, fuerit tamen retrocedere compulſus. At Rex hominem increpabat, & cõtumelijs onerabat, miniméque dignum eſſe dicebat, qui Principis perſonam ſuſtineret. Eſſe námque Repelinenſis Dynaſtæ ignauia & timiditate ſimillimum. Se námque ſpectante, hoſtibus vtrumq; in vtroque vado ceſsiſſe, & è prælio turpiſsime diſceſsiſſe. Naubeadarimus hoc ſibi conuitio ab auunculo facto vehemẽtius irritatus, ſtatuit, conceptam illam dedecoris maculam propoſita etiam morte delere. Ruſus igitur amplius duodecim millibus hominum

num ſtipatus, in vadum irrumpere conatur. Fuit aliquo temporis ſpatio fortiſſime vtrinque pugnatum, donec tandem hoſtes multis incommodis affecti, in fugam conijcerentur. In his vtriuſque vadi prælijs quot naues, & quot homines hoſtis amiſerit, incertum eſt. Complures fuiſſe conſtat: naues tamen noſtræ perforatæ, multæque munitiones diſsipatæ & diſiectæ ſunt, & è Luſitanis aliquot etiam vulnerati. Interim peſtilentia caſtra hoſtium vehementer oppreſsit, quæ Regis animum tantiſper a bello infeliciter inſtituto auertit, dum malum illud finem interimendi faceret. Quæ res noſtris magno vſui fuit. Naues enim reficiendas curauerunt: magnum armorum atque telorum numerum comparauerunt: atq; vt eſſent rebus omnibus ad bellum multo acrius gerendum expediti, ſumma vigilantia prouiderunt. Antea verò Paciecus ferreos ſtimulos, palis infixos, in luto vadi ipſius infoderat, quibus ſe hoſtes, ſi vadum tranſire conarentur, induerent. Sed cùm ſtimuli propter luti mollitiem altius, quàm conueniebat, fuiſſent in vadum depreſsi, nullum hoſtibus nocumentum attulere. Tunc vero Paciecus præuſtas ſudes præacutis acuminibus, cùm æſtus omnino deceſsiſſet, ſubter lutum abdidit, & ab infima parte reuinxit, ne conuelli poſſent, vt hoſtes vulneribus, & acerbiſsimo dolore conficeret, ne vel ingredi, vel veſtigio hærere poſſent. Calecutiēſis interim Brachmanas euocat, cóſque monet, vt Deos conſulant, atque ab illis ſciſcitentur, quo die prælium iniret, vt de hoſtibus debitum pro tantis iniurijs ſupplicium ſumeret. Erant autem Brachmanæ irati Regi, eò quòd illos multis maledictis confixiſſet, atque mendaces & ſceleſtiſsimos appellaſſet. Victoriam enim illi denunciarant, & is pro victoria innumerabiles clades acceperat. Reſpondent Brachmanæ, Deos illi iratos eſſe. Antequam verò illorum numina placaret, omnia illi deterrime caſura. Opus igitur eſſe, vt fanum ædificaret, in quo poſſent homines religioſi illorum ſacra procurare. Rex ſe id facturum vouit. Hi Deorum nomine victoriam pollicentur, & prælio diem præſtituunt. Interim multi ex illis, qui à Trimumpara defecerant, bonis illius ſucceſsibus inuitati, ſe rurſus ad illius nomen adiungunt, & Pacieco inuito veniam impetrant. Calecutienſis cùm illius diei fructu, quem Brachmanæ portenderant, nullo modo priuari voluiſſet, religioni diligentiſsime paruit. Hoc autem ordine ad noſtros acceſsit. Tria millia fortium hominum præibant, qui triginta tormenta ænea curribus inuecta cuſtodirent. Deinde prima acies ſub ductu Naubeadarimi ſequebatur, quæ duodecim hominum millia continebat. Totidem Dynaſta Repelinenſis milites educebat. Poſtremum agmen, in quo inerant ad quindecim hominum millia, ipſe Rex agebat. Paciecus eo tempore in Palignario vado, in duobus nauigijs, cum quadraginta tantùm hominibus Luſitanis has tantas copias expectabat. Calecutienſes, qui antecedebant, in loco nauigijs oppoſito tormenta diſponunt, ingentéſque globos emittunt, vt Paciecum è vado propellant. At ille paululum ſe continuit, vt eos ſecuriores efficeret.

ret. Tum repente nauigia propius terram incitari, & tormentis rem acerrime geri præcipit. Quod tam ſcienter & diligenter effectum fuit, vt hoſtes metu perterriti, ſe in denſam Syluam abderent. Cum ad hunc modum initium pugnæ fieret, Naubeadarimus in vadum irruit, idque ſumma vi tranſire contendit. Noſtri glandibus plumbeis, denſiſque telis ferreis in cubi ſpeciem figuratis, quæ fiſtulis ferreis compacta & incluſa vi tormentarij pulueris intorquebant, multos eorum grauiſsime ſauciabant. Maioribus etiam tormentis non paucos interimebant. Æſtus autem adhuc decedebat. Metuens verò Paciecus, ne nauigium, quo vehebatur, in vado hæreret, paululum ceſsit, & Chriſtophoro Iuſarti, eo quòd nauigium illius breuius eſſet, & ad vadum excipiendum conuenientius, vt in loco, quoad poſſet, inſiſteret, imperauit. Se cùm æſtus, vt fieri neceſſe eſt, motum reciprocaret, continuo rediturum. Inde verò pugnandi ardorem non intermiſit, ſed non minus acriter quàm Iuſartes, qui propius aberat, hoſtes ab ingreſſu vadi repellebat. Erat locus, in quo milites à Rege Cochimenſi in auxilium miſsi, ſe tenebant, vt hoſtes ſi forte vadum tranſirent, inde reprimerent, & natura & vallo egregie munitus. Ii vbi copias Regis vadum ingreſſas animaduertunt, repente diffugiunt. Cochimenſis Princeps non aderat. Fuerat ille quidem à Pacieco per quendam Brachmanam accerſitus. Sed Brachmanæ ſcelere & improbitate factum eſt, vt non poſſet ad tempus venire. Neque enim quidquam illi ſignificare voluit, ante quam Calecutienſis rem ex animi, vt ſperabat, ſententia conficeret. Maxima verò eorum pars, qui in eo præſidio erant, ſub vno ex proditoribus, qui à Cochimenſe defecerant, & fuerant in illius gratiam reſtituti, militabant. Ea autem de cauſa Paciecus, quòd illis minime fidebat, Principem futuræ pugnæ certiorem facere voluit, vt cum firmiore præſidio veniret. Nam propter belli intermiſsionem in vrbem redierat. Deſertorum autem flagitium Iuſartes Pacieco maxima voce ſignificauit. Sed tantus erat armorum fragor, & hominum clamor, vt Paciecus audire non poſſet. Eo iam tempore Repelinenſis Dynaſta Naubeadarimum ſequutus, in vado conſiſtebat. Rex eorum etiam veſtigijs ingreſſus, vt vadum ſuperaret, ſumma animi contentione laborabat. In eum Paciecus (illum enim ex regijs inſignibus agnouit) tormentum dirigi iuſsit. Globus emiſſus, ad illius pedes, duos ex intimis familiaribus repente dilacerauit: quo metu Rex ipſe perturbatus, pedem retulit. Et tamen Naubeadarimum, & Repelinenſem adhortari, vt acriter inſtarent, minime deſiſtebat. Illi fuſtibus eos, qui præcedebant, vt in vlteriorem ripam euaderent, impellebant, & gladijs etiam, ſi non impigre quod erat imperatum conficerent, acerrime minabantur, & aliquos etiam vulnerabant. Itaque alij alios vrgebant, & ſe ipſos præpediebant. Cùm verò ad ſudes peruentum eſt, multi plantis pedum grauiſsime ſauciatis cadunt. Fit clamor & luctus, & vbique lamentatio admodum lugubris audiebatur. Alij ſuper alios procumbunt. Interim

terim

terim tormenta, quæ erant in nauigijs diſpoſita, cùm in multitudinem adeò confertam & implicitam pilas emitterent, magnam ſtragem faciebant. Ingens inter hoſtes turbatio ſecuta eſt, cùm multi dolore vulnerum regredi fruſtra cõtenderent, multi, quanuis metu perterriti cedere vellent, ſuorum gladijs vlterius feſtinanter progredi cogerentur. Dum ad hunc modum res geritur, multi alia ex parte cum ſecuribus in vadum prouolant, illudque ſine offenſione traijciunt, vallúmque reſcindunt, & locum à Cochimenſibus deſertum occupant. Quod cum Paciecus animaduertiſſet, rem perditam eſſe credidit. Animum tamen minime demiſit. Ad Iuſartis autem nauigium propius accedens, in id ſe coniecit, & Iuſarti imperauit, vt in illius nauigium deſiliret. Maius enim nauigium terræ appropinquare non poterat. Sic autem cùm ad vadum propius accederet, hoſtes è loco repellere telis atque tormentis inſtituit. Sed interuenit Naubeadarimus, qui prælium ita redintegrauit, vt tunc videretur incepiſſe. Hoſtes autem acriter inſtabant, &, vt noſtros circunſiſterent, confluebant. Multi nauigij remos manibus retinebant, vt ſe commouere non poſſet. Hîc Paciecus cùm ſe funditus euerſum cerneret, diuinam opem maximis vocibus implorauit, Deique præſentiſsimum numen ſibi adeſſe perſenſit: æſtus enim ſe vehementius incitabat, & vadum aquis operiebat. Noſtris animus augetur, & nauigium remis agere, & propellere nituntur. Res iaculis, & haſtis, & miſsilibus, & ſudibus etiam præuſtis gerebatur. Sed quo magis fluctus vadum operiebant, eo noſtri maiores animos aſſumebant, & acrius & vehementius, vt ſe è medijs hoſtibus eriperent, certabant. Æſtus tandem cùm maxima iam aquarum copia redundaret, illud prælium, quo nullum eo in bello acrius extiterat, diremit. Itaque Paciecus hoſtium multitudine liberatus ad Iuſartem ſe contulit, qui in eo certamine præclara facinora militaris virtutis ediderat. Tum cùm nauigia facile nauigarent, vterque tormentis vtendum cenſuit. Non enim erant ij, qui vellent vllam oblati temporis occaſionẽ prætermittere. Itaque in eos hoſtes, qui prope vadum in terra conſiſtebant, globos intorquent, multos occidunt, reliquos in Syluam fugere compellunt. Calecutienſis eo die fractus deſperatione, dedecus ſuum acerbiſsime lamentatus eſt, quòd cum tantis copijs quadraginta tantùm homines vado pellere nequiuerit. Cùm verò è loco illo diſcederet, & lectica ſublatus, in locum, qui non procul à profundiore vado diſtabat, perueniret, Petrus Raphaël in illum non mediocrem globum intorqueri præcepit, cuius ictu tres illius familiares ad illius pedes dilacerati ſunt, & ipſe eorum ſanguine conſperſus fuit: metúq; perturbatus, in terram ſubito deſiluit, & pedibus ſe ſe ab eo loco cum celeritate ſubtraxit. Hoc prælium cùm prima luce incepiſſet, ad nonam circiter horam perductum fuit. In eo autem Calecutienſis tam multas naues atque milites amiſit, quàm multos nullo adhuc in prælio cum noſtris inito amiſerat. Ex noſtris autem cùm ſagittis, iaculis, haſtis, & infinita pilarum multitudine, & acer-

rima immaniſsimorum hoſtium contentione peterentur, nemo tamen cecidit. Ex quo facile conſtat, totum hoc bellum fuiſſe numine illius confectum, qui nutu poteſt ſui nominis hoſtes euertere, neque ſuos vnquam præſenti ope deſtituit. Quod ſi alicui incredibile viſum fuerit, is non hominibus, ſed Deo gloriam detrahit: atq; demonſtrat, ſe, quantas vires vera religio habeat, ignorare. Ii verò, qui minime ſunt veræ pietatis ignari, & experti ſunt in ſe præſentiſsimi numinis beneficia, intelligent planè, multo maiora facinora poſſe ab illis fieri, qui firmam ſpem in CHRISTI præſidio repoſuerint, maximè verò cùm pro illius gloria certamen initum fuerit. Id autem eo præſertim tempore fieri conueniebat, quo nondum CHRISTI nomen à gentibus illis celebratum exciterat, neque imperium conſtitutum fuerat, vt illis ſignis facilius homines ad DEI notitiam peruenirent, & Luſitani confirmatis viribus fundamenta iacerent imperij, cuius opera poſſent gentes, quæ ad orientem Solem pertinent, radijs diſciplinæ cœleſtis illuſtrari: quod factum poſtea fuit, vt cernimus, & clarius in dies futurum ſperamus. Paciecus autem cum ſe tanto periculo liberatū, & hoſtes fuſos animaduerteret, ingentes DEO gratias egit. Interuenit autem Cochimenſis Princeps, quem Paciecus auerſatus eſt, & quaſi hominem timidum, & deſertorem, & parum in fide cuſtodienda diligentem, indignum colloquio ſuo reputauit. Quod Princeps indigniſsime tulit, & ſe purgauit, atque iureiurando confirmauit, non ſua, ſed Brachmanæ ſceleratiſsimi culpa prælio non interfuiſſe. Non enim illum euocare voluiſſe, niſi poſtquam nomen Luſitanum fuiſſet opera Calecutienſis extinctum. Accepit ſatisfactionem Paciecus, & auunculi culpam eſſe dixit, quòd ſceleſtiſsimos homines in fidem recepiſſet. Nunquam enim ſapientem fidem ei, qui ſemel fidem prodiderat, habiturum. Principium autem fugæ ab illis factum fuiſſe conſtabat, qui ſtipendio Principis Mangatenſis, qui à Cochimenſe per ſummum ſcelus & flagitium deſciuerat, alebantur. Principe dimiſſo, Paciecus ſe ſe ad naues contulit, vbi illum Rex Cochimenſis inuiſit, eique cum ſumma gaudij ſignificatione de tam inſigni victoria gratulatus eſt. Paciecus verò de militum fuga & proditione conqueſtus, omnem illius ſceleris culpam in Mangatenſem cōtulit, Regémq; admonuit, vt iure Regio vteretur, & hominem profligatum atque perditum, ſi nollet occidere, à ſe dimitteret, vt Calecutienſi operam daret. Nullum enim periculum eſſe magis metuendum eo, quod à proditore comparatur. Eſſe námque malum occultum & inteſtinum, quod priuſquam prouideri poſsit, interimit. Itaque regias opes nunquam ſceleratorum hominum præſidio ſtabiliri: frequenter tamen euerti. Idcirco ſe vehementer optare, vt Calecutienſis talium hominum præſidijs ſepiatur, vt facilius poſsit de ſtatu conuelli, & ſcelerum pœnas exoluere. His & alijs ſermonibus cùm diei bonam partem cōſumeret, Rex in vrbem reuerſus eſt, & Paciecus, vt ſe atque ſuos ab immenſo labore reficeret, curauit. Calecutienſis autē ſuos probris omnibus maledictiſq;

vexabat,

vexabat, & per eorum ignauiam ſtetiſſe dicebat, quo minus noſtri funditus interirent. Repelinenſis vt ei aliquo pacto ſatisfaceret, quando viribus nō poterat, vt fraude Luſitanos de medio tolleret, operam dare ſtatuebat. Primùm igitur Cochimenſes aliquot pecunia corrupit, qui fontes, ex quibus noſtri aquā hauriebant, mortiferis venenis inficerent. Deinde, vt venenum in pane illis daretur, ſumma ſedulitate conſtituit. Hæc cùm ad Paciecum delata fuiſſent, operam dedit, vt ſingulis diebus putei foderentur, è quibus omnes Luſitani biberent. Eſt enim tellus humilis, & aquis abundans, vt ſunt ferme omnes, quæ mari ſunt finitimę. Nc autē quidquam cibi venderetur, quod nō venditor prægustaret, diligentiſsime prouidebat. Cum hæ fraudes Repelinenſis minimè proceſsiſſent, vt exercitum noctis ſilentio Cochimum nauibus duceret, cuius pars vrbem incenderet, pars autem noſtros inopinantes opprimeret, excogitauit. Sed etiam omnibus iſtis inſidijs Pacieci vigilantia diligenter occurſum fuit. Paciecus interim vadum foſſa muniebat, & turres excitabat, & machinamenta comparabat, quibus ſe exitium Calecutienſi allaturum minabatur, & hoſtibus terrorem frequenter incutiebat, & in continentem ſæpe traijciebat, & detrimenta quamplurima hoſtibus importabat. Neque flumina & æſtuaria intacta relinquebat. Naues enim aliquot cum tormentis cepit, quas Cochimenſi donauit. Et vt fingeret, ſe non ita cito è vado diſceſſurum, prope illud ædes ædificari præcepit, & circuncircà foſſam perduxit, in quam aquam ex fluuio deriuauit, quæ illam compleret. His rebus Calecutienſis ſtimulatus, vt vadum rurſus tentaret, in animum induxit. Sed interim claſſes ſubmittebat, quæ populationem Cochimenſium rebus inferrent: cum quibus noſtri aſsidue bellum gerebant, & hoſtes cum magno eorum detrimēto fugere compellebant: & Paciecus ipſe cùm vellet cum duodeuiginti paronibus congredi, fuit ab alijs quatuor & triginta, qui in inſidijs latebant, de improuiſo circūuentus. quod periculum vehementer Paciecum exterruit. Parum enim conſideratè obuiam illis proceſſerat, antequam nauium numerum exploraret. Fuere tamen in eo diſcrimine à noſtris edita præclara facinora, & hoſtes tandem in fugam verſi ſunt: noſtrique cum quatuor nauibus, & multis tormentis, atque varia præda in vadum reuerſi. Rex Calecutij quanuis rurſus in noſtros cum maximis copijs inuehi in animo haberet, peſtilentia, quæ iterum in illius regno ſæuire cœpit, belli conſilia diſtulit. Attamen nunc vt aperta vi, nunc vt occultis inſidijs in Paciecum peſtem compararet, vehementer elaborabat. At Paciecus inſidias ingenio & ſagacitate, vim virtute reprimebat, & multas de illorum claſsibus victorias conſequebatur. Venit tandem tempus illud, quo Calecutienſis in noſtros copias iterum maximas educere cogitabat. Repelinenſis primum agmen ducebat: magnúmque numerum ruſticanorum hominum cum ligonibus & ſecuribus, & inſtrumentis ruſticis, qui vias mu-

munirent, foſſas ducerent, aggeres excitarent, vt tormenta ſua tuto collocari, & à noſtris defendi facillime poſſent, agebat. Rex ipſe cum triginta millibus hominum & magno tormentorum numero ſequebatur. Mari autem moles ingentes ſtupa circunligatæ, & pice oblitæ, quæ flammis, vbi opus eſſet, naues noſtras incenderent, ferebantur. Deinde centum & decem parones rebus omnibus inſtructiſsimi, partim catenis inter ſe colligati, partim diſiuncti veniebant. Poſtremam claſsis aciem centum naues longæ, & octoginta actuariæ claudebant. Sed quod Regis Calecutienſis animum efferebat, erant Caſtella, quæ Saraceni cuiuſdam Repelinenſis ingenio, viri in bellis exerciti, qui multas nationes peragrarat, extructa ad hunc modum fuerant. Duo parones detractis armamentis tanto inter ſe interuallo diſtabant, quantum eſſet vnius haſtæ modicæ longitudo. Vtriuſque autem proram tignum iungebat. Alterum deinde tignum ab vnius puppi in alterius puppim coniectum, vtrumque paronem, ne poſſet alter ab altero diſiungi, firmè retinebat. Super hæc autem duo tigna, alia tigna tranſuerſo ordine ſternebantur. Interuallum vero, quod duobis iſtis tignis continebatur, alijs tignis adeò frequentibus explebant, vt contabulationis ſpeciem præberet. Erant autem tigna ſingula tribus locis ferro fortiſsime reuincta. In quolibet autem huius quadratæ contignationis latere, alius ordo tignorum in vniuscuiuſque lateris extremitate præfixus, altitudine pedum quatuordecim, muri ſimilitudinem referebat. Erant autem omnia cardinibus, & commiſſuris aptiſsime perfectis, ita firmata, & ferreis retinaculis coniuncta, & ſolidata, vt nulla vi conuelli poſſe viderentur. Super ligna vero trabes iniectæ totum opus multo firmius efficiebant. Cratibus deinde atque longurijs conſternebantur. In hoc ſummo tabulato in maiore Caſtello quadraginta milites commodè conſiſtere, atque depugnare poterant. Ad hanc formam octo Caſtella paulo minora ſuper ſedecim parones excitata ſunt. Fuerūt autem hæ machinationes ideo factæ, vt cùm æſtus decederet, nauibus à puppi vehementius impulſis, & nauibus Luſitanis applicatis, Caſtella noſtris imminerent, & milites è ſuperiore loco tela atque flammas adijcerent. Hac perſpecta machinatione, nemo erat ex hoſtibus, qui de victoria dubitaret. At Paciecus hoc contrà præſidium comparauit. Malos octoginta pedum longitudine inter ſe ferreis vinculis arctiſsime colligauit, & formam ex illis quadratam conſtituit. Tantundem enim in latitudinem, quantum in longitudinem patebat. Hanc autem machinam ante nauium proras modico ab illis interuallo conſtitui iubet, & ſecundum æſtus naturam ſex anchoris alligari: vt videlicet tres anchoræ, cùm æſtus accederet, aliæ tres, cùm decederet, illam firmiſsimè retinerent. Id autem hoc conſilio effecit, vt nauium carinæ, cùm appropinquare vellent, impedirentur, quo minus Caſtella nauibus noſtris adiungerent. Petrus autem Raphaël exciſis aliquot malis, ex illis columnas effecit, quas

in

in nauium tabulato præfixit, & in ſummo earum faſtigio capitella inſtituit, in quibus poſſent ſeni milites inſiſtere, & illis, qui erant in Caſtellis, repugnare. Altitudo enim cuiuſlibet capitelli, altitudinem Caſtellorum, quæ hoſtium nauibus ferebantur, adæquabat. Per exploratores enim Paciecus non modò exercitus multitudinem, ſed etiam genera machinamentorum, eorúmq; dimenſionem exactè nouerat, & quid hoſtes animis cogitarent, exploratè cognoſcebat. Exercitus, qui terra gradiebatur, diſſonis vocibus, & inſtrumentorum bellicorũ ſtrepitu inanes quoſdam terrores inijciebat, qui potuiſſent homines rerum bellicarum ignaros metu exanimare. Sed dum illi inanes formidines iactabant, Paciecus vt veras proponeret, operam dabat. Nam in Arraulenſis inſulæ partem, quam non longe à noſtris nauibus fluctus marini ſubluebant, egreſſus, vt primum hoſtium agmen carperet, enixe contendit. Sed ne circunfuſà multitudine opprimeretur, ſe poſt aliquod detrimentũ hoſtibus importatum, in nauigia abſque vllo incommodo recepit. Cum tamen prælium fieret, Calecutienſis cùm hominis audaciam accepiſſet, iracundia & furore flagrare cœpit, neque tantam contumeliam, quantam ſibi eo facto impoſitam arbitrabatur, ferendam putauit. Itaque Ducibus ſuis imperat, vt Paciecum ad ſe vinctum trahant, vt illum tormentis excruciatum necaret. Illi aduolarunt, & vt impigrè, quod fuerat imperatum, efficerent, ſummam diligentiam adhibuerunt. Paciecus autem non modò perductus non fuit, ſed antequam in nauigia regredi potuiſſet, non paucos ex hoſtibus interemit. Dum hæc geruntur, Sol exortus eſt. Æſtus autem decedens, hoſtium claſſem in Luſitanos impellebat. Primò moles, quas diximus, inflammatæ cùm in malos ex anchoris alligatos, vt dictum eſt, incidiſſent, repente ſubſtiterunt. Itaq; non modò nullum damnum [illegible]ulere, verùm non mediocre alleuamentum noſtris afferebant. Dum enim incendium vigebat, hoſtes propius accedere non auſi ſunt. Hoc inani terrore depulſo, cùm iam incendium fuiſſet reſtinctum, claſsis hoſtium acceſsit. Caſtellum verò, quod erat maximum illorum, quæ diximus nauibus inuehi, primum cùm in malos incideret, nec vlterius progredi poſſet, neceſſario conſtitit, & inde certare globis maximis, & plumbeis etiã glandibus inſtituit. Noſtri contrà tormentis parones primos, qui prope Caſtellum erant, acerrime verberabant, ex quibus aliquot diſsiparunt. Paciecus vnum ſanè magnum tormentum ex his, quæ noſtri Camelum appellant, in Caſtellum conuerti, & globum intorqueri præcepit. Fragor quidem horrendus fuit: caſtellum tamen integrum permanſit. Cùm id iterum fieret, & Caſtellum nulla ex parte labaret, hoſtes multo confidentius noſtros vrgere & acrius inſtare, & intemperantius exultare, & voces lætitiæ ingentis indices attollere. Reliqua Caſtella cùm hoc animaduertiſſent, multo audacius in eundem ſe locum contulere. Tanta deinde telorum vis ab hoſtibus coniecta fuit, vt

 nihil

nihil aliud, quàm ſagittæ denſiſsimæ, & globi ferrei, & lapidei, & plumbei in tenebris illis, quas fumus efficiebat, & in illis horrificis incendijs cerni & conſpici poſſet. Hìc Paciecus animo conturbatus, oculos in cœlum ſuſtulit, & maxima voce, vt ab hominibus audiretur, O ſumme cœli rector, inquit, ſcio me commiſiſſe flagitia maximo ſupplicio digna. Te tamen ſuppliciter oro, vt in aliud tempus vindictam differas, in quo non decus & gloria tui ſanctiſsimi nominis agatur. Hæc vbi dixit, iterum tormentum dirigi, atque librari iuſsit. Emiſſus cum maximo fragore globus, Caſtelli bonam partem diſsipat, & homines in mare deturbat: noſtri manus in cœlum tendere, Chriſti nomen celebrare, numen illius præſens agnoſcere, & tunc multo alacrius hoſtibus obſiſtere. Fuit tandem Caſtellum alijs globorum ictibus diſiectum. Alia tamen Caſtella nihiloſecius in loco permanebant: & qui in illis erant, ſumma contentione pugnabant, vt Luſitanos obruerent. Sed cùm non poſſent accedere, eminus pilas innumerabiles, & ingentem telorum multitudinem ſine vlla intermiſsione iaciebant. E noſtris nullum fruſtra telum in hoſtes accidebat. Multi enim ex illis cæſi ſunt, multique parones aut depreſsi, aut dilacerati. Dum ad hunc modum mari decertatur, Rex Calecutienſis in vadum ſummis viribus inuadit, & in vlteriorem ripam erumpere conatur. At Chriſtophorus Iuſartes, & Simon Andradius, qui minoribus nauigijs vehebantur, & Laurentius Morenus, qui ex paronibus Cochimenſibus pugnabat, ſumma ope reſiſtere contendebant. Cochimenſis etiam Princeps cum mille è ſuis militibus, qui vallum tuebantur, ſtrenuam eo die operam nauauit. Omnes ita ſe geſſerunt, vt non modò tranſitum interclùderent, ſed etiam multis incommodis hoſtes afficerent. Conſtat, hoc prælium fuiſſe multo ſuperioribus atrocius & immanius, in eóque mult[illegible]naues hoſtium depreſſas, & magnam hominum multitudinem extinctam. Prælium cùm prima luce commiſſum fuiſſet, ad veſperum ductum fuit. Æſtus tandem violenter accedens, vadum compleuit aquis, & Caſtella in contrariam partem compulit: & ſic tandem fuit neceſſariò ab omnibus certamen omiſſum. Ex noſtris multi vulnerati fuerunt, nullus tamen occiſus. Poſt hanc pugnam, fuit aliquot diebus ceſſatum, quibus Rex Cochimenſis Paciecum valde lætus inuiſit, multis laudibus affecit, &, vt noſtros omni commeatu, & terræ fructibus reficeret, operam dedit. Calecutienſis verò cùm iam victoriam deſperaſſet, & domum redire vehementer expeteret, tamen cùm multi illum, vt ſigna rurſus in Luſitanos inferret, & extremum belli caſum experiretur, importune ſolicitarent, poſt reliquas clades acceptas illos aggreſſus eſt. Sed cùm noſtri victorijs elati multo acrius depugnarent, & hoſtes cladibus exterriti, nimis titubãter & timide pugnã capeſſerent, eueniebat, vt hoſtes multo facilius funderentur, & claſsis multis partibus dilacerata è prælio diſcederet.

Calecutienſis

Calecutienſis igitur auguribus acriter infenſus, qui quaſi de Deorum ſententia loquerentur, eum in firmiſsimam ſpem victoriæ fraudulenter induxerant, deteſtatus, exercitum reduxit. Non tamen ceſſauit inſidias ſtruere, quibus Paciecum interimeret. Sed detectis inſidijs, fuerunt aliquot proditores à Paciecco primùm fuſtibus acerrime verberati, deinde ad extremum ſupplicium detruſi. Sed cùm ſe multi è Cochimenſi nobilitate medios interponerent, & à Pacieco enixe contenderent, vt hominibus ignoſceret, is eos ad Regem miſit, vt de illis, quod ei commodius videretur, ſtatueret. Calecutienſis igitur cùm cerneret nihil ſibi, vt cogitarat, proceſsiſſe, odio vitæ, & tanti dedecoris offenſione regno ſe abdicauit, & Naubeadarimum in Regia ſede conſtituit, ipſeq; fanum, & ædes religione conſecratas ingreſſus eſt, vt ibi in Deorum ſuorum cultu, quod reliquum erat vitæ, conſumeret. Mater tamen illius, mulier natura ferox, illum literis atq; nuncijs ſtimulabat, vt bellum repeteret. Non eſſe ferendum, ita conſternari animo, vt vindictæ ſpem omnino deponeret. Præſtare námq; millies mortem oppetere, quàm tantum dedecus inultum relinquere. Illam religionis ſpeciem non eſſe pietatis, ſed timiditatis argumentum. Proinde ſi vellet hominum famæ commendari, & in dignitatem amiſſam reſtitui, forti animo pergeret, & hoſtibus demonſtraret, ſe nullo caſu de mentis ſtatu detorqueri potuiſſe. His inſtigatus orationibus, rurſus egreſſus eſt, vt bellum renouaret. Sed omnes Reges & Principes, qui eum ſequuti fuerant, rebus illius deſperatis abierant, neq; rurſus ad belli ſocietatem adduci poterant. Quin etiam multi pacem cum Trimumpara & Pacieco fecerant. Ea deſperatione fractus, ſe rurſus in fanum recepit. Fuit bellum hoc à Pacieco intra quinque menſes maximo cum labore, & hominis inſigni gloria confectum. In quo quidem, vt poſtea compertum fuit, hoſtis vndeuiginti millia hominum partim morbis, partim prælijs amiſit, & magnam præterea nauium multitudinem. Profligato hoc bello, & pace cum multis principibus firmata, fuit Paciecus factus certior, Coulami tumultuari cœpiſſe, & Saracenos, cùm fieri non poſſe crederent, vt Luſitani ex hoſtium manibus euaderent, de eorum, qui Coulami remanſerant, pernicie coniuraſſe, vnúmq; Luſitanum hominem eorum fraudibus occiſum. Paciecus igitur Coulamũ pergit, de homicidis ſupplicium ſumere non potuit, ne magnam diſcordiam in ciuitate cum maximo noſtrorũ diſcrimine concitaret. A principibus tamẽ ciuitatis efflagitauit, vt in fœdere permanerent. Cautum námque fœdere fuiſſe, ne nauis vlla aromatum onus acciperet, ante quam nauibus Luſitanis fuiſſet iuſtum pondus impoſitum. Se verò cernere in portu Saracenorum naues onuſtas, & Emmanuelis Regis naues inanes. Reſpondent, id non voluntate ſua, ſed Saracenorum importunitate & audacia, quam reprimere propter illorum ſummas opes nequiuerant, accidiſſe. Paciecus igitur de Principum conſenſu, Saracenorum nauibus exoneratis, & pretio aromatum eis perſoluto, ea confeſtim in Regias

naues

naues imponenda curauit. Deinde vela fieri iuſsit, & illam oram Indicam cum nauibus inſtructis peruagatus eſt, & aliquot naues cepit, & prædas etiam fecit. Tantáque erat virtutis illius opinio, tantúsque ab eo metus & regibus, & Dynaſtis, & piratis etiam incuſſus, vt nemo auderet armis illius obſiſtere. Hæc autem ab eo geſta ſunt vſque ad Septembris menſis initium eiuſdem anni, qui fuit à CHRISTO nato M. D. IIII. Eo tempore Lupus Suarius, cuius antea mentio facta eſt, cum claſſe tredecim nauium in Indiam peruenit. Is literis Petri Ataidei, quas in vrbe Mozambiquênſi, antequam obiret, ſcriptas reliquerat, fuerat de belli magnitudine, quod à Calecutienſi parari exiſtimabatur, admonitus. Id etiam Melindius Rex, cùm is ad illius portum naues appuliſſet, ſignificarat. Eáque de cauſa magnam in illo curſu celeritatem ſuſceperat, vſq; eo, dum in Anchediuam inſulam perueniret. Ibi Antonium Saldagnam, & Rodericum Laurentium, qui in ea inſula hyemarant, offendit. Inde cum iam ver in regionibus illis inciperet, Cananorem profectus, è Rege Cananoris, & à Gonzalo Barboſa, qui Regis Emmanuelis negotia procurabat, de rebus à Pacieco geſtis certior factus eſt. Poſtridie autem illius diei, quo fuerat cum Rege Cananoris amantiſsime colloquutus, venit ad illum Arabs quidam cum puero Luſitano, atque literis à Luſitanis, qui fuerant Capralis tempore capti, datis. Summa literarum hæc erat. Regis Calecutienſis opes fractas atq; comminutas eſſe: conſilium, quo bellum fuerat ſuſceptum, poſt tantas clades acceptas (vt ab imperitis fieri ſolet, qui non antequam temeritatis pœnas luant, rebus ſuis conſulere norunt) ab omnibus improbari. Ciuitatis Principes eos admonuiſſe, vt ſcriberent ad Luſitanos Duces, ſi pacem cum Rege Calecutienſi fieri vellent, nullum tempus magis ad eam opportunum optari poſſe. Regem námque ſemper bellum illud deteſtatum fuiſſe. Eſſeque natura benignum, & in fide tuenda conſtantem. In literarum fine orabant, & obteſtabantur, ne à conſilio pacis abhorreret. Fore námq;, vt præter vtilitatem, quæ poſſet ex ea Luſitanis afferri, vt ipſi è miſerrima ſeruitute in libertatem vindicarentur. His lectis literis, Suarius Saracenum dimittere, & puerum retinere voluit. Puer autem conſtantiſsime repugnauit, dicens, ſe nunquam tantum in ſe dedecus admiſſurum, vt contra datam fidem, cauſam crudeliſsimæ cædis, quæ erat, ſi ille non rediret, Chriſtianis qui vincti remanſerant afferenda, metu mortis aut ſeruitutis afferret. Suarius illis dimiſsis, Calecutium verſus nauigare inſtituit. Cùm verò iam in Calecutienſi portu conſiſteret, iijdem ciuitatis Principes ad eum varia ciborum genera, & fructus multiplices, in ſignũ amicitiæ cõtinuo miſerunt. Quæ omnia ille repudiauit, adſerens, ſe nullo modo quidquam ab eis, antequã pax fieret, accepturum. Nunquã enim hoſtile munus vllã iucunditatem hoſtibus attuliſſe. Venit deinde Cojebiquius Saracenus ille, cuius, vt antea dictũ eſt, egregia in Luſitanos merita conſtiterunt. Cum illo autem duo ex captiuis Luſitanis veniebant: de pace agi continuo cœptum eſt.

Principes

Principes orabant, vt Regis aduentum expectaret, qui erat intra quatuor dies venturus. Dixit Suarius, ſe pacem minime daturum, niſi prius ſibi Luſitani cum Mediolanenſibus redderentur: & in eo perſtitit. De Luſitanis quidem fuiſſet illi facillime ſatisfactum. De Mediolanenſibus verò quomodo id, quod poſtulabatur, abſque nefario ſcelere fieri poſſet, minime videbant. Turpiſſimum námque facinus exiſtimabant, eos, qui fuerant in fidem recepti, contra datam fidem ad ſupplicium tradere. Quo autem illi rectius ſe gerebant, eo Ducis noſtri conſilium reprehenſione maiore dignum arbitror, qui pluris eſſe ſtatuebat, de duobus transfugis & peregrinis ſupplicium ſumere, quàm tot ciues in libertatem aſſerere. Accedebat etiam turpiſsimæ timiditatis indicium, cùm adeò pertinaciter in eo poſtulato perſeueraret, quaſi poſt res hoſtium afflictas, poſſet aliquod maximum malum à duobus illis hominibus in noſtrorum perniciem comparari. Præterea qui in alijs perfidiam vindicandam arbitrantur, quomodo par eſt, vt eos, cum quibus pacem conciliari volunt, fidem violare compellant. Et vt nihil aliud dicam, cùm bellum cum hoſte ciuium cauſa ſuſcipiendum ſit, multo vigilantius eſt de ciuium ſalute, quam de hoſtium interitu cogitandum. Hæc quidem non conſiderans Suarius, minime de Luſitanorum vita, & de Coiebiquij etiam, qui propter Luſitanum nomen in ſummo diſcrimine verſabatur, ſtatu & conditione ſolicitus, cùm illius poſtulato minime ſatisfieret, vrbem tormentis conquaſſauit, & ædes quamplurimas diruit. Inde verò Cochimum petijt, & Regem inuiſit, & Emmanuelis nomine fidem illius collaudauit, regiáque illi munera ſatis ampla detulit. Deinde Duces duos, quorum vnus Petrus Mendoza, alter Vaſcus Caruallius appellabatur, cum nauibus, quibus præerant, miſit, vt totam illam oram, vſque ad Calecutij portum, amicis atque fœderatis tutam, & hoſtibus infeſtam redderent. Alfonſo autem Lupio Coſtæ, & Petro Alfonſo Aquilari, & Leonello Coutino, & Roderico Abræo negotium dedit, vt Coulamum peterent, vt aromata, quæ erant iam induſtria & labore Pacieci congeſta, à procuratore acciperent, & naues ſibi attributas onerarent. Paciecus autem, nauibus ex animi ſententia oneratis, Cochimum reuerſus eſt, & à Suario tantis laudibus affectus, quantis erat omniū confeſsione digniſsimus. Hîc fuit Suario nuncius allatus, Cranganorem ciuitatem, quæ in Calecutienſium fide permanſerat, eſſe in armis, omnésq; ciues ad bellum ſolicitari, & Ducem nomine Mamamem octoginta parones & quinq; naues inſtruxiſſe: terra verò Naubeadarimum magnū exercitū eduxiſſe, & copias in dies augeri. Hæc autē omnia eo conſilio fieri, vt cùm primum Luſitana claſsis è portu Cochimenſi ſolueret, de improuiſo Regē opprimerent. Alio námq; vado, nomine Paliporto, quod multo cōmodius arbitrabātur, copias traducere cogitabant. His belli motibus exploratis, Suario de reliquorū Ducū ſentētia viſum eſt, Cranganorē feſtinanter inuehi, vt hoſtes inopinātes de conatu depelleret. Itaq; vna nocte cū

ſcaphis

ſcaphis quindecim, paronibus quinq; & viginti, & Carauela vna, magno ſilentio proficiſcuntur. Erant in ea claſſe Luſitani mille, & mille Cochimenſes. Cochimenſis verò Princeps eos in Paliporto cum octingentis militibus opperiebatur. Inde Princeps terra, noſtri Duces mari, eò quo deſtinarant, alacres & pleni fiducia contendunt. Suarius Triſtanum Syluium, & Antonium Saldagnam, & Petrum Alfonſum Aquilarem, & Alfonſum Coſtam, & Vaſcum Caruallium in claſsis fronte conſtituit. Dux verò Maimames eo tempore in duabus magnis nauibus, catenis inter ſe fortiſsime colligatis, cum duobus filijs inſidebat. Naues erant iam tormentis & munitionibus, & magno telorum numero, & militum etiam multitudine, ad confligendum, ſi opus ita fuiſſet, comparatæ. Quinque illi Duces, qui primum agmen ducebant, in eas inuehuntur. Maimames & illius filij incredibili animorum robore reſiſtunt, eorúmque virtute factum eſt, vt diutius, quam quiſquam opinari potuiſſet, prælium traheretur. Tandem Maimames cum filijs occiditur, milites atque nautæ ſe in mare alia ex parte conijciunt. Reliqui Duces cùm in parones incurrerent, non magno certamine eos in fugam compulerunt. Superata claſſe, Luſitani Duces in terram copias exponunt: Cochimenſis Princeps ſuas etiam adiungit. Naubeadarimi exercitus obuiam prodit. Fuit continuo prælium ſumma vtriuſque partis contentione commiſſum. Cùm tamen ex hoſtibus multi caderent, reliqui tanto metu perterriti ſunt, vt in vrbem trepidè fugerent, omnémque illius tuendæ curam deponerent. Itaque ea celeritate, qua per vnam portam ingreſsi fuerant, per aliam egrediuntur. Noſtri in illorum tergis hærentes, vno impetu in vrbem ingreſsi, eam coniectis ignibus inflammant. Sunt ædes è ligno maxima ex parte ædificatæ, & congeſtis palmarum folijs integuntur, ita, vt ſubito flammam corripiant. Dum ignis omnia populatur, incolæ Chriſtiani, qui antea hoſtium metu latitabant, accurrunt, & à noſtris petunt, vt incendium reſtinguant, ne ſacras ædes, in quibus illi religioni operam dabant, ſimul incenderent. Cùm id noſtri facere conarentur, non tanta potuit adhiberi diligentia, vt non, prius quam ignis opprimi & extingui poſſet, multæ etiam Chriſtianorum ædes eiſdem flammis abſumerentur. Domicilia Arabum atque Iudæorum, quæ nondum fuerant incenſa, ſpoliata repente ſunt. Naues & parones eodem incendio conflagrarunt. Tormenta tamen prius & arma, & munitiones, quæ noſtris vſui eſſe poterant, in nauibus impoſitæ. Hac re geſta, Suarius cum reliquis Ducibus Cochimũ redijt. Sed quia iam ſæpe Cranganoris mẽtio facta eſt, operæ pretiũ erit, de illius ſitu & magnitudine, de gentiũ, quæ illã incolebãt, multitudine, de Chriſtianorũ, qui in ea habitabãt, moribus & inſtitutis pauca dicere. Diſtat Crãganor, vt ante diximus, Cochimo ad Septẽtriones, decẽ & ſex millibus paſſuũ. Fluminis, quod propter illã in mare influit, varijs flexibus alluitur. Erat vrbs ſanè magna, & à multis nationibus, propter admodũ celebre emporiũ, frequẽtata.

Ciuitas

Ciuitas erat libera, & magiſtratibus legitimis populi ſuffragio creatis regebatur. In patrocinio tamen Calecutienſis Regis latebat, & illius partes, vbi bellum aliquod motum erat, ſine recuſatione ſequebatur. Ab illius tamen fide defecit, poſtquam illius res noſtrorum armis afflictas eſſe cognouit. Habitant in ea præter indigenas aduenæ quamplurimi, qui ex Arabia, & ex alijs regionibus eò mercaturæ faciendæ gratia confluxerunt. Indigenæ, qui ſimulacris dediti ſunt, eiſdem moribus, quibus reliqui Malabares, vtuntur. Chriſtiani templa habent non ſatis eleganter ædificata. Sunt enim eorum opes valde tenues. Septimo quoque die, quem dominicum appellamus, in templum conueniunt, vt ſacris interſint, & conciones audiant. Summus eorum antiſtes in montibus, qui ad Septentriones ſpectant, à mari diſiunctiſsimis, quam illi regionem Chaldęam nominant, ſedem habet. Is cum duodecim Cardinalibus, & duobus Patriarchis, & multis Pontificibus, qui in conſilium ſimiliter adhibentur, omnia, quæ ad religionem ſanciendam pertinent, decernit. Huic omnes Chriſtiani, qui in orientis Solis regionibus habitant, obtemperant. Sacerdotes in capite ita ſiunt attonſi, vt Crucis imaginem in vertice ſummo contineant. Vino ex paſsis vuis confecto in ſacrificijs vtuntur. Omnibus ſine diſcrimine, cùm ad Euchariſtiam accedunt, non ſolùm CHRISTI corpus in panis ſpecie, verùm & in Calicis conſecrati potione porrigitur. Nemo tamen epulum illud diuinum ſumit, ante quam flagitiorum confeſsione animorum ſordes eluat. Pueri infantes nullo modo ante quadrageſimum diem, niſi periculum aliquod impendere eorum vitę perſpectum fuerit, ſacris aquis expiantur. Cum aliquis periculoſo morbo premitur, ſacerdos illum inuiſit: ægroti ſacerdotis precatione animum alleuari confidunt. In ingreſſu templi, luſtralibus aquis, perinde atque nos facimus, aſperguntur. Eodem etiam ritu mortuos, & eadem religione ſepeliunt. Deinde cognati & affines epulum dant, & octo dies in conuiuijs, mortuorum gratia inſtructis, accumbũt, & illorum memoriam celebrant, & pro eorum ſempiterna ſalute Chriſtum venerantur. Viduæ, quæ ante annum poſt virorum obitum nubunt, dotem amittunt. Sanctas literas Syrio ſermone, quem Chaldæum nominant, ſcriptas, ſtudioſiſsime colunt, earúmque interpretes in locis publicis omnes, qui conueniunt, ad earum intelligentiam diligenter erudiunt. Ieiunia temporibus, quæ Aduentum & Quadrageſimam appellamus, diligenter obſeruant. Sacra ſolennia, quibus vtimur, ſumma cum religione & celebritate procurant. Eandem anni computationem cum die intercalari, qui quarto quoque anno inſeri ſolet, quam obſeruamus, diligentiſsime retinent. Kalendis Iulij nõ Chriſtiani tantùm, ſed indigenæ à ſacris Chriſtianæ nationis abhorrẽtes, in Thomę honorẽ diẽ feſtũ agunt. Sunt apud illos & monachorũ ſodalitia, & virginũ ſacrarũ cœtus ædibus ſemotis incluſi. Ab omnibus illis pudicitia cũ ſummo probitatis, & abſtinentię, & religionis ſtudio cõſeruatur. Sacerdotes vxores ducunt.

Prima

Prima tamen vxore mortua, eſt illis in poſterum nuptijs omnibus interdictũ. Aliorum matrimonium niſi aut viri aut vxoris morte dirimi nulla conditione licet. Hanc autem morum inſtitutionem à tempore Apoſtoli Thomæ, qui primus eas nationes ad CHRISTI notitiam inſtruxit, ad hæc noſtra tempora continuatam ſummo ſemper ſtudio, non ſolùm in Cranganoris regione, ſed in multis alijs, Chriſtiani, qui in India ſedes habent, ſumma ſemper religione & ſtudio tenuerunt. Corpus illius in vrbe, quam Malipur appellant, quæ ad regnum Narſinguæ pertinet, ſepultum eſt, multis miraculis celebratum. Tempore quo Martinus Alfonſus Souſa, vir fortiſsimus, pro Rege Ioanne tertio Indiam cum imperio obtinebat, fuerunt ad illum æneæ tabulæ delatæ, in quibus erant inciſæ literæ, quarum vſus obſoleuerat, ita, vt nemo eas legere poſſet. Fuit tandem ab illo Iudæus accerſitus multis linguis eruditus, & minime antiquitatis ignarus, qui eas tandem cum difficultate, propter ſcripturæ antiquitatem, & linguæ parum notæ rationem (erat enim ex multis conflata) perlegit. Literæ autem nihil aliud in ſumma continebant, quàm Regis, qui Thomæ temporibus illis terris imperabat, donationem Thomæ factam telluris certa dimenſione definitæ, in qua templum extrueret. Et quia huius diuini viri mentio facta eſt, non alienum arbitror, hoc in loco aliud teſtimonium antiquitatis afferre, quod Thomæ monimentum continet. Anno à CHRISTO nato. M. D. lxij. Pontifex Cochimenſis miſit ad Henricum Cardinalem teſtimonium publicis literis conſignatum, quod hiſtoriam commemoratione dignã continebat. In ea ciuitate, quam diximus appellari Malipurem, & nunc, poſtquam à Luſitanis frequentari cœpit, Sancti Thomæ ciuitas appellatur, erat in colle ſacellum ædificatum, eò quòd affirmarent incolæ, in eo loco Thomam fuiſſe à religionis hoſtibus interfectum. Erat autem hoc ſolenniter inſtitutum, vt in eo ſacello octo diebus ante diem natalem CHRISTI res diuina fieret, & omnes Chriſtiani eò conuenirent. Fuerat quoq; ante quatuordecim annos in illo colle inuenta Crux in lapide inciſa, in cuius faſtigio columbę imago inſidebat: baſis verò erat in ſpecie quadam herbarum, quæ diffundi latiſsime videbantur, collocata, & tam faſtigiũ, quàm baſis, & brachia in liliorũ formam deſinebant. Arcus eam ex eodem lapide factus vndique muniebat. In arcu erant inciſæ literæ, quas nemo legere poterat. Totum hoc opus integrum, quod erat ſatis magnum, fuit ſuper altare eiuſdem ſacelli multorum operis ſtatutum. In Cruce eminebant notæ ſanguinis inſignes. Accidit autem die, quo Chriſtiani conueniebant, vt in eo fano ſalutationem ab Angelo factam ſanctiſsimæ VIRGINI, octo dies ante quam dies CHRISTI natalis adueniret, celebrarent, cùm ſacerdos, qui rem diuinam faciebat, Euangelium inchoaret, vt Crux in nigrum colorem verteretur, & liquor ex illa incredibili copia dimanaret: deinde color cœruleus pro nigro ſubiret. In locis autem vbi notæ ſanguinis extabant, roſei coloris ſplendor eluxit. Sequentibus deinde annis eodem die.

idem

idem ſemper eueniebat. Nec enim alio die (quod magnam admirationem commouebat) id in illa cruce cernebatur. Fuit tamen aliquo tempore eius rei, quæ admirabilis omnibus videbatur, intermiſsio. Anno autem. M.D. lxj. cum Chriſtiani in eundem locum cum eadem pompa & celebritate conuenirent, eo die quo Crux, dum ſacrificium fieret, ſtillare ſolebat, & ſacerdos Euangelium inchoaret (id enim etiam admirandum videbatur, quod nunquam prius quam Euangelium legi cœpiſſet, ea Crucis mutatio fieret) Crux repente nigris maculis, ſplendidis tamen, inficeretur, donec tandem, alijs atque alijs ſubeuntibus, tota nigreſceret. Ita verò ſplendebat, atque ſi fuiſſet oleo delibuta. Tũ inſtar roris guttæ defluere cœperunt, quæ paulatim grandiores effectæ, totam Crucem humore largiſsimo compleuerunt. Peregit ſacerdos cum multis lacrymis, & crebro ſingultu ſacrificium. Deinde aſcendit in altare, & linteis, quibus in rebus ſacris de more procurandis vti ſolebat, Crucem exterſit. Lintea maculis ſanguineis tincta repente ſunt. Ciuitatis præfectus, & reliqua multitudo, quæ conuenerat, manus in cœlum tendere, CHRISTI numen implorare, flagitiorum veniam poſtulare, & ad ſtudium ardentius religionis excitari. Crux autem poſtquam multo liquore fluxit, clarius ſplendere cœpit, & color ſanguineus euidentius eluxit. Hoc ſignum commouit & Præfectum vrbis, & primarium ſacerdotem, vt diligenter inquirerent, ecquis eſſet, qui literas illas interpretari poſſet. Aiunt incolæ, in Narſingæ regno eſſe Brachmanam, inter omnes Brachmanas literis & eruditione præſtantem, qui varias linguas tenebat. Hominem continuo accerſunt, & interrogant, an illas literas noſſet. Reſpondet, literas eſſe priſcas, quibus antiqui ſapientes vtebantur: negligentia verò hominum factum eſſe, vt earum cognitio interiret. Quin etiam linguam, qua erant deſcriptæ, à paucis admodum teneri. Admonent illi Brachmanam, vt in altare aſcendat. Reſtitit ille, & nefarium facinus eſſe dixit, altare, in quo res diuina fieret, humanis pedibus conculcari. Inuitus tamen ſubijt, & literas perlegit, quarum vim eam eſſe dixit, vt vna nota decem, & quindecim, & viginti literarum officio fungeretur. Sententia verò literarũ hæc erat in ſumma. Thomam diuinum virum fuiſſe à Dei filio, cuius erat diſcipulus, in eas oras Sagami Regis tempore miſſum, vt DEI ſummi notitia gentes illas erudiret. Ibiq; templum extruxiſſe, & res admirabiles effeciſſe: atq; tandem cùm genibus flexis ad Crucem illam affixus, orationem ad Deum funderet, à quodam Brachmana fuiſſe haſta transfixum. Crucem verò eiuſdem viri ſanctiſsimi cruore tinctã ad memoriam virtutis illius ſempiternam relictam fuiſſe. Hæc erat ſententia, quæ literis continebatur. Fecit autem maiorem fidem alius eiuſdem ſectæ vir aliunde accerſitus, grandis admodum natu, & ſapientiæ opinione præſtans, qui literas in eandem ſententiam interpretatus eſt. Huius autem Crucis exemplũ, in eodem ligno, ex quo templum ædificatum perhibent, inſculptum, cum literis publicis multorum virorum teſtimonio conſignatis, retineo: cuius fides

tantis tunc argumentis explorata fuit, vt nemo poſsit de tam claris atq; teſtatis viri diuini monimentis ambigere. Hæc quidem inſerenda putaui, vt rectius percipi poſsit, quàm clara ſint apud Indos Chriſtianos Thomæ viri diuini monimenta.

LIBER QVARTVS.

DVM HAEC AVTEM, quæ ſunt paulo ante ſcripta, gerebantur, Emmanuel magnam claſſem in Indiam comparabat. In ea verò claſſe miſit Franciſcum Almeidam, virum inſigni virtute præditum, cum ſummo imperio, qui in Orientis regionibus Regis vice & officio fungeretur. Partim enim quòd vellet in India aliquod imperij fundamentum iaci, partim ne Luſitani, qui negotij gerendi cauſa relinquebãtur, vitæ periculũ adirent, & fœderati etiã Reges incõmodum aliquod propter ſtudiũ Luſitani nominis ſubirent, viſum eſt illi, vt vnus Dux in India cũ imperio verſaretur, qui id poſſet induſtria, fide, & vigilantia perficere. Hoc eodẽ anno, qui fuit M.D.v. miſit Romam Iacobum Souſam Portugalenſem Pontificẽ, & Iacobũ Paciecum, virũ iuris ciuilis ſcientia & dicendi etiam facultate nõ vulgari prędictũ, qui nomine illius fidẽ Iulio.II. Pontifici maximo, qui tunc ad eam ſummæ dignitatis amplitudinem ſummo patrum conſenſu peruenerat, obligarent, & ab illo peterent, vt quoniam bellum Africanum non abſq; magnis ſumptibus adminiſtrari poterat, eos, qui in id aliquid opis ſponte ſua conferrent, muneribus ex diuino Eccleſiæ theſauro depromptis afficeret. Eodem ferme tempore venit ad Emmanuelẽ vir religionis opinione præſtans, ex Franciſci diuini hominis inſtitutione & diſciplina, qui Ieroſolymis præfectus erat monachorum, qui Sionem montem incolunt. Huic nomen erat Maurus. Cauſa autem aduentus illius hic fuit. Sultanus, qui tunc Ægyptum & Syriam imperio continebat, grauiter offenſus detrimentis, quæ Luſitani rebus ſuis intulerant, literas ad Iulium Pontificem Maximum dedit, quas per hunc Maurum mittendas eſſe ſtatuit, vt illius religione & authoritate facilius Pontificem in eam mentem, quam cupiebat, impelleret. Literarum ſententia hæc erat. Se à Regibus Hiſpaniæ admodum graues iniurias accepiſſe. Fernandum námq; Aragoniæ Regem Hiſpaniam Bęticam armis inuaſiſſe, & Saracenos, qui eam poſſidebant, partim crudeliter occidiſſe, partim omnibus bonis euerſos, in exilium compuliſſe, & eos, qui domi remanſerant, duriſsimo dominatu violenter

oppreſsiſſe

oppreſsiſſe: &, quod multo grauius erat, eos per vim, vt Chriſti religionem ſuſciperent, coëgiſſe. Non licere autem nec apud Chriſtianos, nec apud Mahumetanos, malo cogere quenquam, vt eam religionem deteſtetur, in qua fuerat ab incunabulis enutritus. Hoc autem quod ad commune gentis incommodũ & vaſtitatem, & religionis iniuriam pertinebat, ſe diſsimulare non poſſe. Præterea Emmanuelem Portugaliæ Regem claſsibus ſuis Indiam infeſtam reddere, grauiſsimasq; iniurias hominibus, qui ex Ægypto & Arabia in Indiam nauigabant, intuliſſe, ipſiusque Sultani naues cepiſſe, & direptas incendiſſe. Id autem nullo iure fieri. Nec enim vnquam ab illo Luſitanos fuiſſe vlla iniuria laceſsitos. Opera tamen eorum atque immanitate magnam vectigalium, quæ poſsidebat, inclinationem fieri. Se verò vſque ad illum diem Chriſtianos, qui vel in Ægypto & Syria domicilium habebant, vel negotia gerebant, vel Chriſti ſepulchrum inuiſebant, ne vlla iniuria afficerentur, ſedulo curauiſſe. Si verò Reges Hiſpaniæ pergerent eiuſmodi maleficijs Mahumetanam gentem diuexare, ſibi tunc neceſſe futurum, vt peſtem etiã in nomen Chriſtianum machinaretur, & iniuriam ſibi illatam acerrime vindicaret. Se igitur necem Chriſtianis omnibus, qui in regno illius inuenti eſſent, illaturum, illorumq; templa, & CHRISTI etiam ſepulchrum demoliturum, operámq; daturum, vt nomen Chriſtianum in illius imperio deleretur. Pręterea eſſe ſibi in animo, in huius tanti facinoris vltionem, ingentem claſſem inſtruere, qua multas Europæ regiones maximis detrimentis afficeret. Poſtremò ipſum Iulium admonebat, ſi vellet ingentem Chriſtianorũ multitudinem à nece & ſupplicijs eripere, & templa, quæ in Aſia & in Ægypto inuiolata permanſerant, tueri, & Chriſti ſepulchrũ defendere, & à multis oris Chriſtianæ reip. incendium & vaſtitatẽ propulſare, ageret cum Emmanuele Rege, ne vellet amplius claſſes in Indiã mittere. Aliter enim maximam Europæ cladem vitari nõ poſſe. Has literas cũ ab ipſo Mauro Iulius accepiſſet, earum exemplũ ad vtrumq; Hiſpaniæ Regẽ per eundem Maurum miſit, & per literas ab eis quæſiuit, quodnam reſponſum vellent, vt ipſi Sultano daret. Quid Fernandus Iulio reſponderit, à nobis explorari non potuit. Emmanuel verò in hanc ſententiã reſcripſit. Vidi Pater ſanctiſsime literas tuas, quas mihi Maurus attulit, & ſimul exemplũ literarũ, quas tibi Sultanus miſit, accepi, in quibus de iniurijs, quas Mauris Granatæ regnum incolentibus intulit Fernandus Rex, quem in loco patris amantiſsimi colo & obſeruo, cõqueritur: & ſimul de damnis, quæ Saraceni à Luſitanis in India accepere, grauiſsimis verbis expoſtulat. In quo quidem inuitus nomẽ noſtrum illuſtrat, dum oſtendit, quam ſit vterq; noſtrum Saracenis infeſtus. Quid enim fieri poteſt à Chriſtianis principibus ad gloriam ſempiternam aptius & elegantius, quàm omnes ſuos conatus ad Mahumetis diram & nefariam ſuperſtitionem tollendam, & nomen perditiſsimi latronis extinguendum comparare? Minas deinde iactat, & terrores barbara quadam ſuperbia & immanitate pro-

 ponit,

ponit, exiſtimans fieri poſſe, vt qui pro CHRISTI religione pugnant, aliqua verborum atrocitate perterriti, ab inſtituto facinore, & à ſuſcepta religionis ſanctiſſimæ cauſa continuo deſiſtant. Socer meus Fernandus, Rex inuictiſsimus, dignum rebus à ſe clariſsime geſtis, dignúmque virtute & ſapientia ſua reſponſum dabit. Hoc tamen ſcio, nunquam fore, vt ille ſic hoſtis barbari minas extimeſcat, vt gloriæ ſempiternæ, quam ex Hiſpania Arabum tyrannide liberata adeptus eſt, eum aliquando pœniteat. De me verò hoc tibi Pater ſanctiſsime affirmare poſſum, mihi maximè moleſtum eſſe, non multo grauiorem querimoniæ cauſam tyranno iſti ſubeſſe, qua ſtimulatus, multo ferocius verbis accepta detrimenta vindicaret, & quos virtute frangere non poſſet, oratione minaciter exterrere fruſtra conaretur. Nobis enim, cùm iter in Indiam claſsibus noſtris aperire, & regiones Maioribus noſtris incognitas explorare decreuimus, hoc propoſitum fuit, vt ipſum Mahumetanæ ſectæ caput, vnde tam multa mala in orbem terrarum opera dæmonis infeſtiſsimi redundarunt, extingueremus, & Mecha Arabiæ ciuitas, in qua Mahumetis ſepulchrum eſt, Luſitanorum armis exciſa, funditus interiret. Quod autem hoc non ſit, vt cupiebamus, effectum, indigniſsime patimur. Spem tamen habemus, fore, vt CHRISTI præſidio id opus aliquando perficiatur, cuius iam nunc fundamenta Luſitanorum virtute & induſtria iaciuntur. Tunc igitur cùm Mahumetis monimenta euerſa atque diſiecta fuerint, cùm tellurem, quæ tantum monſtrum aluit, & quæ reliquias illius gremio ſuo complectitur, excindi & vaſtari perſpexerit, fremat immanis & importunus hoſtis, & iſtas minas inanes proponat: & non modò, cùm eſt tam leuibus damnis affectus. In quo verò nomini Chriſtiano cædem, CHRISTI ſepulchro euerſionem, Europæ ferro atq; flamma minitatur, non eſt, cur quiſquam merito poſsit inania verborum portenta metuere. Nec enim hoſtis auarus vectigalia ſua, quæ Chriſtianorum religione amplificari cernit, exciſione ſanctiſsimi ſepulchri, & aliorum locorum, quæ frequentari à Chriſtianis cum magno illius cõmodo videt, imminui patietur: nec adeò mentis expers eſt, vt velit ea iniuria vniuerſæ reip. Chriſtianæ facta, omnium animos irritare, & à mutuis diſſenſionibus ad illius peſtem atque perniciem traducere. Communis enim offenſio & contumelia ſolet animos diſsidentes cõiungere, & ſtimulis incitare ad pœnas de hoſte ſuperbiſsimo repetendas. Non eſt autem gens Chriſtiana vſque eo vel ſanctiſsimæ religionis, vel antiqui decoris oblita, vt tantum hoſtis facinus inultum & impunitum relinquat. Non dubito igitur, quin ſi hanc ſtragem Sultanus ediderit, omnes Chriſtiani tam iuuenes, quàm ſenes, vndique certatim confluant, vt tantum ſcelus animis coniunctiſsimis vlciſcantur. Quod cum ille planè percipiat, non erit adeò amens, vt tantum ſibi atq; ſuis opibus periculum ſtruere velit. Valde tamen doleo, tantos ex Chriſtianorum Principum diſcordijs animos tyrannum iſtum aſſumpſiſſe, vt atrociter etiam illis minari

audeat,

audeat, per quos potuiſſet facillime imperium illius atque nomen extingui. Quare Pater ſanctiſsime te non modo hortor & moneo, verùm etiam ſuppliciter oro, vt actionem iſtam dignam virtute tua, dignam religione & ſapientia, dignam iſtius loci, in quo CHRISTI vicem geris, amplitudine & ſanctitate ſuſcipias, vt Chriſtianos Principes inter ſe nefariè diſsidentes, in concordiam authoritate tua ſacroſancta reducas, vt ſumma animorum conſpiratione, ſigna in Africam & Aſiam inferant, quibus hoſtem non virtute ſua, ſed Chriſtianorum negligentia ferocem de ſtatu deijciant, Mahumetiſq; nomen ex hominum memoria penitus euellendum curent. Quod ſi feceris, præclare viam in cœlum munies, nomenque tuum memoriæ ſempiternæ conſecrabis. Hoc quidem iam ab Alexandro Pontifice, in cuius locum ſucceſsiſti, aliquot Principes Chriſtiani mecum ſimul magna contentione poſtularunt. Sed idcirco fortaſſe tunc id effectũ minime fuit, quod DEVS hanc vni tibi immortalis laudis & gloriæ materiam reſeruabat. In quo verò nos admones, vt quod reſponſum te Sultano dare velimus, tibi per literas ſignificemus, animũ iſtum in nos humanitatis & clementiæ pleniſsimum libenter agnoſcimus, quẽ perpetuo vitæ ſtudio, & debita pietate & veneratione proſequemur. Noſtrum tamen non eſt, vel ſapientiæ tuæ, vel grauiſsimo Cardinalium ſenatui præſcribere, quid hoſti reſpondendum ſit: ſed tantùm, quæ noſtra mens ſit, & quid animis agitemus aperire. Vt igitur quid habeam in animo tibi demonſtrem, is plane ſum, quem nullæ minæ, nulli terrores, nullæ difficultates impediant, quo minus exequar id, quod ſemel inſtitui, & eo omnes animi neruos intendam, vt pro mea parte quanta maxima belli contentione poſsim, contundã & frangã hoſtis feri & immanis audaciã. CHRISTVM Optimum Maximũ precor, vt ſpiritus ſui numine mentẽ tuam cõfirmet, vt perpetuo poſsis, quẽadmodum facis, illius Eccleſiam cum magna ſanctitatis tuæ gloria gubernare. Cum his literis Emmanuel Maurum donis & muneribus affectum dimiſit: qui alijs à Fernando Rege literis ſimiliter acceptis, Romam redijt, atq; inde eum Pontificis Maximi literis ad Sultanum reuerſus eſt. E quibus Sultanus intellexit, non minis, ſed viribus eſſe eum Luſitano confligendum. Claſſem igitur magnam inſtruendam ſuſcepit, qua in India Luſitanos opprimeret: de qua ſuo loco dicemus. Hoc anno Lupus Suarius Olyſipponem peruenit. Et quanquam is fuiſſet tam à Rege, quàm ab omni nobilitate eum maxima gratulatione acceptus, omnium tamen oculi in Paciecum, qui cum illo veniebat, cum incredibili admiratione conijciebantur. Illius enim in gerendo bello celeritatem, in periculis animi magnitudinem, in laboribus perferendis conſtantiam, in exitu præliorum felicitatem multis in cœlum laudibus efferebant. Rex ſupplicationem illius nomine decreuit, & à maximo Vrbis tẽplo in aliud templum ſanctum & religioſum, diui Dominici nomine conſecratum, cum ſolenni pompa cum ſuis inceſsit. Illius autem latus Paciecus tegebat, vt omnes

perſpicerent, quanto honore Rex virtutem honeſtaret. Vbi ad templum ventum eſt, Iacobus Ortiſius Viſenſis Epiſcopus, vir ſanctis literis non mediocriter eruditus, atque diſertus, orationem luculentam habuit, qua hominis egregia & admiranda facinora verbis ampliſsimis ornauit, ita tamen, vt omnia ad DEI gloriam, vt par erat, & pie & ſancte reuocaret. Nec hoc tanto honore contentus Emmanuel, literas ad omnes ferme Chriſtianos Principes dedit, quibus res à Pacieco geſtas debitis laudibus illuſtrabat: vt nomen illius per omnem Chriſtianam remp. cum maxima nominis gloria vagaretur. Sed vt intelligi poſsit, quam fallaces ſint ſpes humanæ, non erit abs re cognoſcere, quod tandem fuerit præmium meritis hominis fortiſsimi perſolutum. Cum Rex intelligeret, Paciecum eſſe nimis tenuem (quidquid enim habuerat, erat in armis abſumptum) neque quidquam ex India præter egregiam laudem ex bello tam periculoſo fortiter & feliciter adminiſtrato reportaret, illum præfecit vrbi Æthiopiæ, quam Sancti Georgij nomine nuncupari diximus, vnde aurum in Luſitaniam importari ſolet, vt in ea præfectura commode poſſet rei familiari proſpicere. Sed cum is inuidia maxima flagraret, fuit ab inimicis & inuidis inſimulatus, quod Regem maximo auri pondere fraudaſſet, multáq; ſcelera & flagitia ſuſcepiſſet. Rex igitur illum vinctum catenis in Luſitaniam perduci iuſsit, vbi longo tempore carcere incluſus miſerrime vixit, vſque eo, dum re diligentius excuſſa compertum fuit, crimina illi ab inimicis illata, partim falſa, partim leuia fuiſſe. Tunc igitur vinculis expeditus, & in dignitatem reſtitutus fuit, ſed non illo præmio affectus, quod tam eximiæ virtuti debebatur, adeò, vt vitam in egeſtate traduceret. Tantum valet ſæpenumero quod eſt opera maleuolorũ hominum, optimorum Regum auribus inculcatum, vt eos á virtute debitis muneribus afficienda, in quo maximè laudis regiæ magnitudo conſiſtit, abducat. Eodem anno Rex leges multas vetuſtis legibus addidit, & antiqua inſtituta correxit, multáq; ſanxit amplificandis vectigalibus accommodata, ſummámq; diligentiam adhibuit in regendis finibus prædiorum, quæ erant locis religioſis, & peregrinorum, & pauperum ægrotantiũ vſibus deſtinata. Per idem fere tempus Ioannes Siqueira, Regis permiſſu, in Æthiopiæ regione, quam Gadanabarum appellant, in promontorio nomine Guer arcem extruxit: quam poſtea, cùm eam tueri minime poſſet, Regi tradidit, qui laborem & ſumptus illius Regia magnificentia compenſauit. At Octobri menſe peſtifera lues Olyſſiponem inuaſit, multóſq; mortales abſumpſit. qua peſtilentia coactus Emmanuel, ſe Almeirinum contulit. Erat eo tempore Arzilæ Franciſcus Pereira Peſtana, vir nobilis & acer, qui iam multa in re militari facinora egregiæ virtutis ediderat. Is à Ioanne Meneſio, qui, vt dictum eſt, Arzilę præerat, equites ſeptuaginta obtinuit, quibus ſtipatus, pagum in monte præcelſo & edito ſitum ſpoliaret. Nocte igitur egreſſus, inſidias non longe à pago poſuit. Vbi diluxit, montani, qui pagum incolebant, greges

pecudum

gregeſpecudum & armenta paſtum egere. Peſtana illos inopinantes aggreſſus, im fugam compulit, omnéſq; greges abegit, & cum ea præda domum redire inſtituit. At Mauri de gentis more ſublatis clamoribus, & ſigno dato, vicinitatem excitarunt. Multi igitur equites conuenere, Peſtanámq; celeriter inſequuti ſunt. Peſtana eorum impetum, vt poterat, ſuſtinebat, & ſenſim ſe Arzilam recipiebat: & interdum in hoſtes incitatis equis impetum dabat, vt eorum ferociam frangeret. Cùm verò iam octo millia paſſuum progreſſus fuiſſet, & Arzila quatuor ad huc millibus abeſſet, & valde hoſtium incurſu premeretur, ſuos in collem editum ſubduxit. Hoſtes cum ſuſpicarentur inſidias poſt collem latere, ſubſtiterunt. Reliquum igitur iter expeditum noſtris eſſe videbatur, vt tuto ſe reciperent. Erat in eo comitatu eques quidam valde ſtrenuus, nomine Iacobus Viegas, qui magnis vocibus omnes, vt in Mauros incurrerent, incitare cœpit. Agite, inquit, in hoſtes inuehamur. Impetum, mihi credite, noſtrū minime ſuſtinebunt. Peſtana cum eſſet natura ferox, iracundia flagrauit, hominémq; aſperis verbis accepit. Et inter alia probra, illi cannabeam veſtem, qua tunc erat indutus, obiecit: & tamen tam demens eris, inquit, vt tale conſilium homini bellandi perito dare audeas? Hîc Viegas ridens, inquit: hæc cannabea veſtis, o Peſtana, chalybea tibi confeſtim apparebit. Hac oratione Peſtana incenſus ait. Si adeò fortis es, id videre ſtatim cupio. Agite igitur commilitones, in hoſtes feramur. Itaq; omnes in hoſtes impetum ferunt, eóſque re inopinata perculſos exterrent, atque tandem fundunt fugántq;: octoginta interficiunt, triginta viuos capiunt. Interim verò dum prælium cōmittitur, Peſtana in Viegam oculos conijcit. Ille autem tanta virtute dimicabat, vt ipſi Peſtanæ ingentem admirationem cōmoueret. Itaq; prælio confecto, Peſtana ad illū ſupplex adijt, dixitq;. Vir fortiſsime, da veniam temeritati, aut, ſi lubet, me fuſte contunde. Merito enim hominem tuæ virtutis ignarum plagis afficies. Hac profecto mente ſum, vt ſi tales ſex equites ſub ſignis haberem, minime dubitarem Conſtantinopolim ingredi, vt Turcarū imperatori catenas inijcerem. Sic demum læti & bene conuenientes Arzilam cum omni præda, quæ fuit ſatis magna, reuerſi ſunt. Interim verò in Luſitania peſtis in dies ingraueſcebat, quæ cū Scallabim contagione peruaſiſſet, &, ne inde propter loci propinquitatem in Regiam penetraret, multi metuerent, fuit coactus Rex inde celeriter emigrare. In oppidum autem ſe contulit cis Tagum in edito colle ſitum, quod Abrantes appellant. Ibi verò cùm Regina grauida eſſet, atq; ad pariendū vicina .iij. die menſis Martij anno. M.D.vj. filium peperit, quē pater Lodouicum appellauit. In quo quidem Principe fuit ſummum virtutis, ingenij, & humanitatis, & religionis ſpecimen, tantiſq; laudibus excelluit, vt à multis orbis terrarum imperio digniſsimus haberetur. Qui tamen quanuis virtutis militaris & imperatoriæ diſciplinis egregie inſtructus fuiſſet, & pacis etiam artibus cū magna omniū admiratione floruiſſet, nulla tamen clarior laus apud illum viguit ardentiſſi-

mo pietatis ſtudio. Quo quidem adeò flagrabat, vt quanuis in corpore maneret, animo tamen in cœlo ſæpenumero verſaretur. Eodem anno fuit claſsis imperio Regis inſtructa, qua Triſtanus Cugna in Indiam nauigaret. Per idē ferme tempus Olyſippone tumultus multitudinis furore & amentia concitatus fuit, quo parum abfuit, quin omnes Hebræi, qui, vt dictū eſt, ad CHRISTI fidem conuerſi fuerant, fœdè perirent. Res autem ad hunc modum geſta fuit. Maxima pars ciuium propter peſtilentiā aberat. Illis forte diebus multi è Gallia Belgica & Germania Olyſipponē naues cum mercibus appulerāt. Xix. verò die Aprilis nō pauci ex ijs, qui in vrbe manſerāt, in Ædem nomine diui Dominici conſecratam, cuius ſuperius mentio facta eſt, vt rebus diuinis operā darent, conuenere. Ad ſiniſtrū latus templi eſt ſacellum ſanctū, & mira omniū religione celebratū, quod IESV Sacellū appellāt. In eo ſupra aram eſt imago CHRISTI Crucifixi collocata, in cuius latere vulnus illud aſsimulatū operculum vitreum contegebat. Cum multi in vulnere illo oculos & mentē defigerent, ex eo ſplendor emicuit. Conclamant igitur omnes, ingens eſſe miraculū, cœleſteq; numē præſentiam ſuā ſignis admirandis oſtendere. Quidam ex Hebræis illis, qui nō ita pridem Chriſto nomē dederant, maxima voce miraculū eſſe negauit. nec enim eſſe veriſimile, vt aridū lignum miraculum ederet. Quanuis autē multi de miraculi veritate dubitarent, nō tamen tempus, neq; perſona, neque concio erat ſatis apta, vt quiſquam ex illo genere deberet tūc in errore illo, intimis hominum ſenſibus penitus inſito, depellendo operā fruſtra conſumere. Multitudo igitur natura præceps, & inconſiderata, & ſpecie quadā religionis attonita, cùm audirēt hominē Hebræum miraculo fidē derogare, fremere cœpit. Iudæū perfidum, & ſceleratū, religionis proditorē, & CHRISTI hoſtem immanem & importunū appellat, extremóq; ſupplicio & cruciatu dignißimū. Cùm ad hunc modum probra vndiq; multi congererent, exarſit iracundia concio, & impetū in hominē facit, & in capillum inuolat, & raptat, & vexat, & in forū, quod ante templum illud eſt, pertrahit, & crudeliſsime necatum dilacerat, ignémq; repente facit, in quem cadauer illud conijciat. Ad hunc tumultū plebs vniuerſa confluxit. Ibi monachus quidam orationē ſatis popularem habuit, qua multitudinem ad CHRISTI vindictā nimis acriter incitauit. Multitudo ſatis ſponte ſua furens, ea oratione vehementius efferata eſt. Duo verò monachi Crucem ſuſtulerunt, maximiſq; vocibus populū ad cædem concitarūt. Et alrero quoq; verbo, hæreſim hęreſim, dicebāt, nefandā vindicate, gentémq; ſceleratā extinguite. Galli & Germani qui in nauibus erant, in terrā deſiliunt, & ſe ad Luſitanos, qui iam cædem immanē faciebant, adglomerant. Quingentos homines fuiſſe conſtat illos, à quibus fuit hoc immaniſsimum facinus inſtitutū. Ruunt igitur amentia & ſcelere flagrantes, & in gentem miſeram nimis ferociter inuadunt, multóſq; trucidant, & in ignē ſemiviuos abijciunt. Erant ad eam crudelitatem pyræ ſatis frequentes extructæ eo in loco, vbi primus ille, qui multitudinem

dinem offenderat, crematus extiterat. Serui & homines etiam viliſsimi ſummo ſtudio & alacritate materiam vndiq; conuehebant, ne ignis poſſet tanto facinori perficiendo deficere. Mulierum luctus & lamentationes, & virorum implorationes acerbiſsimæ, omniúmq; miſerabiles eiulatus eiuſmodi erant, vt hoſtes immanes miſericordia frangere poſſent. Illi tamen, qui cædem faciebãt, ita humanitatem exuerant, vt nulli neq; ſexui neque ætati parcerent, ſed in omnes abſq; vllo diſcrimine crudelitatem ſuã exercerent. Et eo quidé die ſupra quingentos homines ex Hebræo genere fuerũt necati, atq; combuſti. Sequenti die cùm immanitatis illius rumor late diſsipatus fuiſſet, homines ex pagis ſcelere & audacia furentes, ſupra mille in vrbem conuenere, & ſe ad reliquos ſicarios aggregarunt. Itaque cædem inſtaurant. Et quia omnes Hebræi generis formidine perterriti in domibus ſuis latitabant, fores perfringebant, & in domos irruebant: viros, & mulieres, & virgines immaniſsime iugulabant: pueros autem infantes ad parietes allidebant: omnes partim enectos, partim ſpirantes pedibus trahebant, vt in ignem conijcerent. Multi ſimul conciſi quidem vulneribus, viui tamen adhuc eodem igni conſumebantur. Ingens eo iam die ſtupor adeò miſerrimæ gentis ſenſus oppreſſerat, vt ne lamentari quidem cladem illam, & deplorare miſeriam ſuam poſſent. Qui ſe occultabant, quamuis filios, aut parentes ſuos ad ſupplicium abripi viderent, ne lugubri gemitu proderentur, vocem emittere non audebant. Sic autem eos metus exanimauerat, vt viui nõ multũ à mortuorum ſimilitudine diſtarent. Domus interim diripiebantur. Sicarij aurum, argentum, & precioſam ſupellectilem coaceruabant: Galli prædam in nauibus imponebant, eóq; prædandi ſtudio factum eſt, ne multo plures eo die occiderétur. Eò autem progreſſus eſt hominum perditorũ furor, vt in ædes ſacras abſq; vllo numinis metu inuaderent, & inde pueros, & ſenes, & virgines, quæ ad aras confugerant, Crucibus, & hominũ ſanctorũ imaginibus affixas, & Chriſti fidem miſerabiliter implorãtes euellerent: quos repente crudeliſsime necabant, aut viuos in ignem proijciebãt. Multi ſpecie quadam & ſimilitudine cùm Hebræi exiſtimarentur, ſummũ vitæ periculum adierunt, & aliqui etiam ob eam cauſam interfecti ſunt: & quidã antequam explorari poſſet, ſibi cum Hebræis nullam eſſe neceſsitudinem, plagis atq; vulneribus deformati fuere. Multi cùm in inimicos ſuos inciderent, eos Iudęos eſſe dicebant: qui antequam falſum teſtimonium refutare poſſent, ſanguine ſuo inimicorũ crudelitatem ſatiabant. Magiſtratus non tantum animi habebant, vt multitudinis furori ſe opponere auderent. Multi tamen honeſti viri, ad quos Hebræi cõfugerant, eos ſumma fide tuebantur, & clanculum è periculo crudeliſsimæ necis educebant, & in tuto collocabant. Eo tamen die ſupra mille ad hunc modũ interierunt. Tertia rurſus die ad eandem cædem ſicarij mente prorſus alienata redierunt: ſed neq; quẽ occiderẽt reperiebant. Omnes enim ferme, qui ad Hebræum genus pertinebant, aut fuga ſibi ſalutem pepererant, aut in domibus

proborum hominum latitabant. Aliqua tamē cædes facta fuit. Illis tribus diebus circiter duo hominum millia ex Hebræa gente ad eum modū occiſa ſunt. Cùm tamen adueſperaſceret, Arius Sylvius, & Aluarus Caſtrenſis, viri adprime nobiles, qui tunc Regijs iudicum decurijs præerant, cum præſidijs in vrbē ſe contulerunt. Eorum aduentu furor repreſſus eſt. Galli & Germani ſe confeſtim in naues cum præda magna recipiunt, datiſq; velis in patriam ea qua potuerunt celeritate confugiūt. Emmanuel vbi nuncium de tam inſigni facinore percepit, ira nimis acriter exarſit, & continuo Iacobum Almeidam, & Iacobum Lupium, viros primarios, cum ſumma authoritate Olyſipponem miſit, qui tantum ſcelus debito ſupplicio vindicarent. Magnus hominū numerus extremo ſupplicio pœnas immanitatis & amentię dedit. Monachi verò, qui ſublata Cruce hortatores cædis extiterant, ſacerdotij primùm dignitate ſolenni ritu priuati ſunt, deinde ſtrangulati, atq; combuſti. Qui verò ſegnes ſe præbuerūt in furore populari comprimendo, partim honoribus priuati, partim pecunia multati ſunt: & ciuitas ipſa multis ornamentis ſpoliata fuit. Dum hæc in Luſitania gerebantur, Franciſcus Almeida curſum in Indiam tenebat. Verùm cum partim aduerſa tempeſtate, partim diuturna malacia impediretur, & tarde admodum nauigaret, Bonæ ſpei promontorium commode flectere nequiuit. Erat enim tunc in illis regionibus ad Auſtrum pertinentibus hyems, & noſtri tempeſtatibus ſæuiſsimis iactabantur. Nautæ præterea curſus errore decepti, ad Auſtrum longius quàm oportebat delati ſunt, vbi dies, propterea quod ſol tunc Septentionalem plagam peragrabat, erant propter illius abſceſſum breuiſsimi. Vt autem breuiores multo viderentur, faciebat denſa caligo, & imbres immodici, & niues immenſę, quæ noſtris intolerandis frigoribus grauiſsimam moleſtiam exhibebant. Vigeſimo tādem die Iunij promontorium ſuperarunt. Quo facto Almeida claſſem propius terram dirigere præcepit. Secunda verò die Iulij tempeſtas atque procella repente coorta claſſem maximis fluctibus agitauit. Ea ſedata, noſtri Auſtrales Æthiopiæ oras prætervecti, in Quiloæ portu claſſem conſtituunt. Almeida miſit confeſtim, qui Regem illius nomine ſalutarent. At ille ſceleris conſcientia perturbatus, noctis ſilentio vrbem deſeruit. Mahumetes verò Anconius, cuius antea mentio facta eſt, in vrbe mā‑ſit. Milites, qui relicti fuerant, ad Mahumetem confugiunt, vt ſub illius ductu noſtrorum impetum à mœnibus & vrbe reprimerent. Almeida cùm videret neque Regem ad illum venire, nec ei de ea negligentia ſatisfacere, ſuſpicatus eſt, hominem ſceleſtum & impurum hoſtilia machinari. Itaq; vrbem oppugnare conſtituit. Cùm autem æſtu influente mare iam ædes vrbis attingeret, Almeida quingentos viros acres eduxit. Primam aciem, in qua erant ducenti viri, Laurentio filio ſatis impigro iuueni attribuit. Alteram aciem, in qua erant trecenti viri, ſibi reſeruauit. At eo tempore iam Mahumetes etiam metu perterritus ex vrbe diffugerat. ingrediuntur noſtri. Cùm verò nemo

eſſet,

eſſet, qui illos aditu prohiberet, Almeida ſuſpicatus eſt, eſſe diſpoſitas inſidias, vt noſtros ſecuritate nimia diſperſos, & in ſpolijs diripiendis occupatos de improuiſo adorirentur. Itaque ſubſtitit, filióq; præcepit, vt non niſi ſenſim & explorato incederet, nec ordinem turbari pateretur. Erat in vrbe mira ſolitudo. Pauci tamen ſuberant, iiq; tanto animi motu perturbati, vt neque quomodo fugerent, neq; quemadmodum domi conſiſterent, rationẽ inire poſſent. Præda ipſius Almeidæ iuſſu fuit in vnam domum ſatis amplam congeſta, & ſumma æquitate inter milites diſtributa: è qua tamen Almeida vnam ſibi ſagittam reſeruauit. Deinde arcem ædificare conſtituit prope litus, in loco ad impetum hoſtium propulſandũ ſatis opportuno. Interim verò dum arx ſtruitur, ad Mahumetem Anconium, & ad reliquos ciues nunciũ miſit, qui diceret, eſſe quod DEO gratias agerent, quòd fuiſſent optimi atque potentiſsimi Regis Emmanuelis auſpicijs, & ſingulari benignitate, ex immanis & perfidi tyranni dominatu in libertatem vindicati. Admonebat deinde, vt ſecum animo reputarent hominis malefici & iniuſti fraudes, inſidias, & flagitia, iniuriásq; grauiſsimas, quas ſub illo pertulerant. Tunc autem vice verſa fore, vt æquitate ſingulari gubernarentur, & eorum quilibet ius ſuum contra perfidi hominis impotentiam & ſcelus retineret. Se præterea operam daturum, vt Luſitanorum armis muniti, omnium hoſtium iniurias facillime propulſarent. Et vt magis id futurum confiderent, ſe velle Mahumetem, hominem, cuius fidem & probitatem cum regia prudentia coniunctam multis in locis experti fuerant, illis Regem præficere. Venirent igitur, & fœdus cum hominibus amiciſsimis ferirent, & bonis ſuis impune fruerentur. Læti nuncium accipiunt, Mahumetémq; equo pulcherrime inſtrato inſidentem fauſtis acclamationibus inſequuntur. Almeida nomine Regis Emmanuelis illum Regem appellauit, & corona aurea donauit, tributúmque illi tolerabile, quod impenderet ſingulis annis, impoſuit. Mahumetes verò fidem ſuam iureiurando aſtrinxit, fore ſe ſemper imperio Regis Emmanuelis obſequentem, neque vnquam officio ſtipendiarij fideliſsimi defuturum. Interim dum hæc fiunt, veniunt ad Almeidam nauarchi duo, vnus nomine Gonzalus Paiua, alter Fernandus Bermudius, è Mozambique: quos ille eo miſerat, vt explorarẽt, quo animo inſulæ præfectus erga Luſitanũ nomen eſſet: & num literis à noſtris in eo curſu in inſula relictis ſciri poſſet, quo in ſtatu Indicæ res forent. Nunciant illi, omnia eſſe apud inſulanos pacata, & literas afferunt à Franciſco Albuquercio, & Lupo Suario ſcriptas, quas apud inſulæ præfectum reliquerant, dum in Luſitaniam nauigarent, quibus omnia læta nunciabant. Accidit deinde vt nouus ille Rex Mahumetes Almeidam de more ſalutaret, & illum ſuppliciter oraret, vt omnes Arabes qui captiui detinebantur, liberos eſſe vellet. Id Almeida libentiſsime conceſsit. Deinde Mahumetes cùm illi ſummas gratias ageret, aliud poſtulatum multo præclarius interpoſuit. Mihi quidem, inquit, fuit magnus vſus

& amicitia, ſancto admodum fœdere conſtituta, cum Alfudailo Rege, quem tyrannus hic, quem regno expuliſti, per inſidias interemit. Alfudailus ſi in vita maneret, ego illi regno cederem. Nec enim is ſum, qui vllas regias opes fidei & officio præferendas exiſtimem. Sed quoniam is vita priuatus eſt, te quantum poſſum oro & obſecro, vt facias mihi poteſtatem accerſendi illius filium, quem regni hæredem inſtituam. Filij mihi quidem ſunt iſto honore, vt mihi videtur, non prorſus indigni. Verùm ſi filios meos in regni ſucceſsione liberis defuncti Regis, quicum coniunctiſsime vixi, prætulero, videbor mihi maculam ignominiæ ſempiternam ſubire, quæ non mihi tantùm, ſed vniuerſæ perſteritati meæ ſit inſigne dedecus allatura. Itaque malo liberis meis fidei & honeſtatis exemplum, quàm ampliſsimum patrimonium teſtamento relinquere. Attulit hoc poſtulatum magnam admirationem noſtris, cùm animaduerterent hominem Mahumetanis diſciplinis imbutum, ea fide amicitiam colere, & tanta animi magnitudine regni opes contemnere, vt facile officium, amico mortuo debitum, caritati filiorum præponeret. Omnes igitur illum certatim laudant, & eo ſolùm nomine, quod regnum vellet à filijs ſuis ad Regis filium transferre, maiore regno digniſsimum iudicant. Itaque defuncti Regis filius accerſitur, & ab omnibus ciuibus, Almeidæ iuſſu, fides datur, fore, vt poſt Mahumetis illius obitum, illum Regium adoleſcentem Regem habeant. Rebus ad hunc modum ordine conſtitutis, Almeida Petrum Ferreiram Fogazam arci præfecit: cui omnia, quæ erant illi ad arcis cuſtodiam facienda, diligentiſsime præſcripſit. Inde verò profectus, intra quatuor dies ad oſtium portus Mombazæ peruenit. Ibi præmiſit Gonzalum Paiuam, vt portus altitudinem exploraret. Ducebat autem ſecum Paiua duos magiſtros Arabes, qui optime portus ipſius introitum tenebant. Dum Paiua imperata conficit, ad turrim accedit. Qui erant in præſidio, tormentis nauem illius vehementiſsime quatiunt. At ille viciſsim maioribus tormentis turrim verberare inſtitnit. Accidit autem cùm emiſſus globus aut tormentarium puluerem, aut materiam aliquam ad ignem repente concipiendum aptiſsimam ſcintillis incenderet, vt flamma ſubito exoriretur, qua pręſidiarij milites perterriti, turrim deſererent, & fuga ſe in vrbem reciperent. Hac re geſta, & ſinus altitudine penitus explorata, rediјt ad Almeidam Paiua, docétq; nullum eſſe à vado periculũ. Almeida igitur in portũ claſſem non procul ab vrbe conſtituit. Inde per vnũ ex magiſtris Regem admonitũ eſſe voluit, ſe non vt bellum faceret, ſed vt illius ſaluti & dignitati proſpiceret, ad Mombazæ portũ naues ſtatuiſſe. Eam námq; Regis Emmanuelis virtutẽ & benignitatẽ eſſe, vt qui illius imperio tenerentur, multo meliore conditione eſſent, quàm ſi nullius Regis potentiſsimi leges accepiſſent. Si enim nullius imperio aſtricti eſſent, fore, vt ſoli magno cum periculo hoſtibus repugnare cogerẽtur. At in Regis optimi tutela & patrocinio conſtituti, futurum, vt facillime à ſuis rebus

hoſtium

hoſtium iniuriam prohiberent. Præterea non indecorum Regi Mombazenſi fore, ſub Rege illo eſſe, cui magni Reges in Africa, & in India libenter obtemperarent. Quod ſi faceret, ſe illũ in loco Regis fideliſsimi, & cum Emmanuele fœderati ſemper habiturũ, nihilq; omnino prætermiſſurum, quod ad illius dignitatem & incolumitatẽ pertineret. Secùs enim fieri non poſſe, quin eum cogat Regis optimi dominatũ pati, vt in illius ditione felicius vitam degat. Hac cũ legatione profectus eſt Arabs: quem Mombazenſes in terrã deſcendere minime paſsi ſunt. Si in terram, inquiunt, pedem poſueris, dilacerabere. Abſcede hinc protinus, & Luſitano iſti denuncia, hactenus ei cum fœminis Quiloēnſibus, nunc verò cum viris fortiſsimis rem futuram. Quòd quidem ſi voluerit experiri, ſentiet continuo, magno ſuo malo claſſem hanc in Mombazenſem portum delatam fuiſſe. Almeida cùm hoc accepiſſet, illa nocte iuſsit Ioannem Nouium cum alio nauarcho aliquem ex incolis illius vrbis arripere, ex quo ſciri poſſet, ecquid Rex deliberatum haberet, aut quibus præſidijs circunſeptus eſſet. Illi magno cum ſilentio in terram deferuntur, & hominem improuiſò corripiunt, ad Almeidámque perducunt. Erat autem is ex Regis domeſticis & familiaribus. Is minis exterritus narrat, Regem Mombazenſem, cùm accepiſſet, Quiloam eſſe à noſtris occupatam, præter milites ſuos, quatuor millia militum ex vicinis gentibus mercede conduxiſſe, & alia duo millia expectare. Habere præterea magnam tormentorum vim, & omnibus eſſe rebus inſtructiſsimum, quibus confideret, ſe impetum multo maioris exercitus à mœnibus & vrbe repulſurum. At Almeida nihiloſecius ciuitatem oppugnare conſtituit. Itaq; poſtridie Laurentium filium cum alijs Ducibus præmiſit, vt in terram ſumma celeritate ſe conferrent, & coniectis vndique facibus, eam ciuitatis partem, quæ ad litus pertinebat, incenderent. Factum eſt hoc ab illis tanta alacritate, vt priuſquam hoſtes obſiſtere poſſent, multas ædes flamma corriperet. Multi tamen occurrunt, & in noſtros impetum faciunt. Noſtri ſumma contentione reſiſtunt. Fit atrox prælium, in quo ex hoſtibus ſeptuaginta cæſi ſunt, E Luſitanis duo tantum ceciderunt. Interim flamma vehementius excitata, ciuitatem populabatur, & ciues ancipiti cura diſtinebat. Nam & cum noſtris erat neceſſario dimicandum, & ignis, ne omnia incendio vaſtaret, atque conficeret, extinguendus. Tanta interim vis incendij illius extitit, vt noſtri ardorem ſuſtinere non poſſent. Feſtinanter igitur ſe ſe in ſcaphas & in naues recipiunt. Sequenti die Franciſcus Almeida antequam diluceſceret, in terra copias expoſuit. Tenebras autem noctis flamma, quæ nondum erat prorſus extincta, diſpellebat, ita, vt animaduerti poſſet, nullos eſſe iam in litore, qui noſtros aditu arcerent. Almeida tamen veritus inſidias, noluit ante lucem ciuitatem oppugnare. In aliam verò ciuitatis partem Laurentius Almeida ſe contulit, quam aggrederetur, vt à patre fuerat imperatum. Murus nullus erat oppoſitus, qui illorum impetum retardaret. In vias hoſtibus con-

fertas

ſertas inuadunt. Erant autem nimis anguſtæ, & ædes cœnaculis ſublatæ. E feneſtris, & è tectis (non enim ſunt faſtigiata, ſed ad libellam directa) ingens vis lapidum & iaculorum eos obruebat. Noſtri eo incommodo præpediti, cedentes hoſtes inſequi non poterant. Fiſtulis autem ferreis, & reliquis tormentis vti propter anguſtias minime licebat. Quidam è noſtris in ædes irruunt, fores & repagula conuellunt: per ſcalarum gradus aſcendunt, & magno cum periculo in tecta frequentes euadunt. Cùm verò ædes ita coniunctæ fuiſſent, vt tecta continuarentur, illi totam illam ædium contignationem hoſtibus nudant, & ita liberum tranſitum ijs, qui relicti fuerant in via, præbent. Hoſtes interim parietes domus vnius diſturbarunt. Ea ruina noſtrorū aciem impediuit. Præibat Laurentius Almeida: aciem verò poſtremā firmabat Ioannes Nouius. Moles autem lapidum alterū ab altero ita diſiunxit, vt ſibi mutuò opitulari non poſſent. Hîc rurſus è feneſtris & è tectis tanta telorum multitudo decidebat, vt noſtri in maximo diſcrimine verſarentur. Ita cogūtur iterum noſtri ædes alias expugnare, & à primis ædibus ad alias tranſilire: vbi magna hoſtium multitudine partim conciſa, partim ex ſummis ædium tectis detruſa, malū quod noſtros affligebat, fuit omnino depulſum. Laurentius verò cùm intelligeret, quo in diſcrimine, qui erant in ſubſidijs, verſarentur, regreſſus eſt, vt opem illis afferret. Sed iam illi erant periculo perfuncti. Itaque coniunctis copijs in Regiam contendunt. Ibi Petrum Bermudium reperiunt, cui Almeida Regiæ cuſtodiam cōmiſerat. Ab eo autem intellexere, quanta virtute Franciſcus Almeida hoſtes repuliſſet, vſque eo, dum in Regiam penetraret, & quo metu perterritus Rex vrbem deſeruiſſet. Laurentius patrem ſequitur: qui quidem in via quadam cum confertis hoſtibus acerrime dimicabat. Ibi filius impetum in hoſtes dat. Illi verò terga vertunt, & in denſam Syluam, in quam ſe Rex abdiderat, incredibili celeritate confugiunt. Noſtri vbi ſe ſe paulum à labore refecerunt, vrbē diripiunt. Præda nō magna fuit. Ipſi námq; hoſtes inde maiorem rerum ſuarum partem aſportauerant. Tela tamen & tormenta varia reperta ſunt. In hac expugnatione, vt compertū poſtea fuit, ceciderunt ex hoſtibus mille & quingēti viri. Capti verò fuerūt ſupra duo hominū millia. E quibus Almeida ducentos homines primarios, & lectiſsimas fœminas ſeruauit: reliquis libertatē cōceſsit. E noſtris quinq; deſiderati ſunt: è quibus vnus fuit Fernādus Decius vir inſigni nobilitate, qui in pede venenata ſagitta vulnus acceperat. Multi vulnerati fuerunt. Ciuitas Almeidæ iuſſu fuit rurſus incenſa. Dum Almeidam hæc negotia morantur, portum ſubijt Nauarchus alius nomine Vaſcus Gomezius Abræus, cuius nauis tempeſtate fuerat à reliqua claſſe diſiūcta. Hinc Melindem verſus curſum tenuerunt: ſed æſtu vehemētiſsimo à curſu deducti ſunt, & in ſinū delati, qui Melinde viginti quatuor millia paſſuū diſtat. In eo reperit Almeida naues duas, quæ etiam fuerant tempeſtate diſiectæ. Vnius erat nauarchus Lupus Chanoqua, alterius autem Ioannes Homo, vir & corporis

corporis & animi viribus præſtantiſsimus: militaribus tamen artibus quàm imperatorijs accommodatior. Almeida cùm cuperet Regem inuiſere, aduerſa tempeſtate prohibitus, ſe in claſſe continuit. Ad illum tamen miſit, qui eum nomine illius ſalutarent, & Regis Emmanuelis munera deferrent. Rex fratrem quendam ſuum ad Almeidam cum maximo commeatu atq; muneribus legauit, qui diceret, quàm moleſte ferebat, ſe illius aſpectu priuari. Hinc profecti, ad inſulam Anchediuam peruenere, decimo tertio die Septembris eiuſdem anni, qui fuit. M.D.v. In ea inſula fuit literis Gonzali Egidij Barboſæ, quas præcipiebat dari cuiuis Duci, qui primus è Luſitania eò nauem appuliſſet, admonitus, iam magnam aromatum multitudinē ab eo congeſtam, qua facile poſſent multæ naues onerari. Expectari prætereа ex Arabia tres naues multis mercibus onuſtas. Quod ſi toto mēſe Septembri in ea inſula aliqui è noſtris in ſpecula permanerent, fore, vt earū nulla poſſet euadere. Hac re comperta, Franciſcus Almeida Ioannem Hominē dimiſit, qui Cochimi, Cananore, & Coulami, illius aduentum nunciaret, & admoneret regios procuratores, vt quanta induſtria poſſent, onera, quæ in naues erant imponenda, ad aquas exportarēt. Lupo verò Chanoquæ & Gonzalo Paiuæ negotium dedit, vt nauibus ſuis illas regiones diligentiſsime perluſtrarent, ne naues illæ, quæ expectabantur, effugerent. Ipſe verò arcis continuo fundamenta iecit in loco non multum à mari diſiūcto, in quo parietinas reperit, crucibus colore nigro & rubro multis in partibus inſignitas: quod ſuſpicionē faciebat, fuiſſe olim inſulam illā à Chriſtianis frequentatā. Opus multorū operis intra breue tempus ad magnā fuit altitudinē perductum. Nec enim vti cuiquā vel nobilitatis vel dignitatis excuſatione licebat. Interim peruenit Emmanuel Pazagna, quē Almeida antequam Bonæ ſpei promontoriū flecteret, claſsis parti præfecerat. Cum illo veniebat Antonius Vaſcius. Gondiſſaluus Vaſcius Goes Quiloæ manſerat: ſic enim Almeida præceperat. Lucas Fonſeca Mozambique hyemabat. Lupus Sancius fluctibus oppreſſus, cum omnibus, qui in eadem erant naui, interierat. Quinque tantum viri euaſerunt, quos ſemiuiuos Petrus Barrerus in nauem ſuam recepit. Hi autē erant Nauarchi, quibus Pazagna Almeidæ iuſſu præfuerat. Ex eodē Pazagna intellexit Almeida, Habraemū tyrannum, qui fuerat per Almeidam regno ſpoliatus, operā dediſſe, vt Rex Mahumetes per inſidias interficeretur. Ad id autem facinus patrandum, virum valde ſtrenuū miſiſſe, qui cùm ſe per amicitiæ ſimulationem in Mahumetis familiaritatem inſinuaſſet, illius brachium ſica transfixerat. Vulnus autem non fuiſſe mortiferum: proditorem verò comprehenſum ſceleris pœnas nece atque cruciatu perſoluiſſe. Non multis poſt diebus Chanoqua & Paiua redeunt cum aliquot nauigijs, quæ ceperant, in quibus erant Arabes permulti. Erat etiam inter alias paruas naues Celox Indica, qua vehebatur Luſitanus quidam, à Barboza miſſus cum literis ad Almeidam, quibus ſignificabat, vnam ex illis tribus nauibus, quas ex Arabia

venturas

venturas ſcripſerat, iam Calecutium perueniſſe, reliquas autem duas expectari. In ea autem naui, quæ iam erat in portu, quatuor homines Venetos ab Ægypti Imperatore, quem Sultanum appellabant, miſſos fuiſſe comperit, tormentorum conflandorum artifices, quos ab eo Calecutienſis per literas poſtularat. Narrabat præterea, ab eodem Sultano magnam claſſem contra noſtros ædificari: & ſimiliter Calecutij maxima induſtria bellum comparari. Almeida vbi ea cõperit, Chanoquam rurſus & Paiuam dimiſit, quibus præcepit, vt ſumma vigilantia mare tenerent, & ſpecularentur, ne reliquæ duæ ex Arabia naues effugerent. Ipſe verò triremem magnam, ad quam ædificandam, materiam è Luſitania comportarat, Arabum captiuorum remigio diligenter inſtruxit: illiq; Ioannem Serranum præfecit. Duas præterea celoces illi attribuit, quibus mare illud ab hoſtium incurſione prohiberet. Vni ex celocibus præfectus erat Simon Martinus, alteri Iacobus Diazius. Hîc Merlaus Onoris Rex (eſt autem Onor ciuitas ab Anchediua triginta & duobus millibus paſſuum diſtans) ad Almeidam de pace legatos miſit. Erat autem Onore Timoja pirata, cuius antea mentio facta eſt, qui etiam cum Almeida fœdus ferire in animo habebat, & cum Onoris rege de eadem pace conſenſerat. Hi in fidem recepti fuerunt. Ab ijs didicit Almeida, nõ procul inde arcem egregie munitam eſſe, nomine Zinçaturam, quæ ad Dacami regnum pertinebat. Arcis tamen præfectus ſtipendarius erat Zabaij, quem diximus Goam imperio tenere. Onorenſis cũ Goẽnſi bellum ſæpenumero gerebat. Præcepit Almeida Laurentio filio, vt altitudinem illius portus exploraret. Is cum Ducibus illi attributis ad oſtiũ fluminis, quod ſecundum arcem fluit, accedens, triginta pedum altitudinem eſſe comperit: vlterius verò progreſſus, quinquaginta. Arcem verò conſpicit in colle ſitam. Milites autem vbi ſcaphas conſpexerunt, in litus properarunt. Erant autem circiter mille egregiè armis inſtructi. Octo ſolùm equis vehebantur, è quibus vnus arcis præfectus erat. Noſtri pacis ſignum ſuſtulere. Quo conſpecto præfectus continuo ad Laurentium contendit, & cum illo pacem facit. Ad Franciſcum verò fructus telluris & munera ad vires militum reficiendas ſatis large miſit. Deinde intra nouem dies, miſsis ad Almeidam legatis, pacem maiore cum cæremonia confirmauit. Eo verò tempore cùm nondum Almeida ab Anchediua diſceſsiſſet, conſpicati ſunt noſtri nauem ingentem, quæ equos è Perſide ferebat. Noſtri ſcaphas conſcendunt, & in nauem incurrunt. Perſæ & Arabes, qui in naui erant, metu perterriti, ex parte alia in ſuæ nauis ſcapham diſiliunt, & in terram confugiunt. Nauis verò impegerat, ita, vt eam noſtri remulco trahere non poſſent. Hîc ſubito ſæua admodum tempeſtas coorta eſt, ita, vt ſcaphæ Luſitanæ maximo in periculo verſarentur. Equi, qui fuerant in naui, erant vndeuiginti, è quibus iam nouem erant ſcaphis impoſiti. Noſtri fluctibus in terram eijciebantur. Arabes autem telluris illius incolæ vndiq; concurrunt. Noſtri ab illis petunt, vt equos tantiſper cuſtodiant, dum illi ſedata

tempeſtate

tempeſtate reuertantur. Arabes equorum curam ſuſcipiunt. Noſtri Anchediuam magno cum periculo ſe receperunt. Poſtquã tempeſtas ſedata eſt, redeunt, vt equos traijciant. Aiunt incolæ, Onoris Regem equos habere. Ad illum miſit Almeida continuo, qui admoneret, vt pacis fœdera ſanctius conſeruaret, & equos ſibi confeſtim reſtitueret. Regis autem reſponſum id fuit, ex quo poſſet intelligi, gentem illam nulla fœdera religione, ſed vtilitatis præſentis imagine metiri, eámque ſæpenumero illius animos cogitatione periculi conſequentis abducere. Almeida igitur, Emmanuele Pazagna in arce Anchediuenſi cũ modico præſidio relicto, Onorem curſu petijt. In oſtium verò fluminis, qui ciuitatem alluit, inuectus, regionem populari, & naues quæ erant in ſtatione, inflammare conſtituit. Arabes qui erant cũ nauibus in portu, ſe perfecturos eſſe polliciti ſunt, vt Onoris Rex Almeidæ ſatisfaceret. Ea promiſsio vnum diem Almeidam morata fuit. Interim omnes vrbis incolæ in proximos montes cum bonis, quæ potuere, nocte commigrarunt. Rex etiam eo ſe contulerat. Hîc Almeida filium miſit, vt continuo naues omnes, quæ erant in ea ſtatione, incenderet. Rex (nec enim erant montes valde diſiuncti) cùm animaduerteret naues omnes in vltimum eſſe diſcrimen adductas, quatuor millia hominum armatorum ſubſidio miſit. Ignis verò partim in naues, partim in vrbem coniectus, magnopere ſæuiebat. Almeida ne poſſet ignis hoſtium opera reſtingui, filio præcepit, vt eos, qui ſuppetias afferebant, aggrederetur. Hoſtes erant eo ordine inſtructi, vt facile pelli non poſſent. Cetrati námque primum agmen ducebant. Sagitarij eorum cetris protecti, noſtros tutò vulnerabant. Prælium anceps eſſe videbatur. Tandem noſtri impreſsione facta, eos in fugam conijciunt. Almeida cùm Luſitanos cerneret auidius inſequentes, receptui ſignum dedit. Hoſtes cùm ſuſpicati fuiſſent, noſtros timore in claſſem redire velle, cõglobati rurſus in illos impetum dederunt. Noſtri eo ordine ſe ſe receperunt, vt tumultus nullus fieret. In ea pugna multi ex hoſtibus ceciderunt: quatuordecim naues incenſæ ſunt, & vrbs propemodum vniuerſa miſerabili incendio conflagrauit. Vnus autem tantùm è noſtris occubuit. Almeida in pollice manus dexteræ vulnus accepit. Rex confeſtim per legatos pacem & veniam poſtulauit. Almeida reſpondit, ſibi tunc non eſſe otium ad firmandum fœdus, ſed breui filium miſſurum, vt id firmioribus conditionibus ſanciret. Hac re geſta Cananorem ſe contulit. Dum hæc geruntur, Ioannes Homo, vt fuerat ab Almeida miſſus, de illius aduentu & imperio vbicunque neceſſe fuit, omnibus nunciauit. Deinde Coulamum verſus, ex Antonio Sala, qui erat Regius procurator, intellexit, nauibus Regijs Arabum importunitate onus aromatũ, quod debebatur ex fœdere, denegari. Erant enim in portu triginta & quatuor Saracenorum naues, qui tantum poterant, vt vellent in omnes eorum naues tantum onus imponi, quantum illis libuiſſet, ante quam Luſitaniæ naues onus vllum acciperent: quanuis fœdere cautum eſſet, vt nullum aromatum pondus

Saracenis daretur, antequam Luſitanorum naues expletæ fuiſſent. Hîc Ioannes Homo, vt erat natura ferox, & nunquam vllum in vita periculum formidaret, Saracenos velis & gubernaculis ſpoliauit, eáq; omnia Antonio Salæ tradidit. Nunc demum, inquit, tutò naues onerabis. Nec enim naues & gubernacula perfidis iſtis hominibus vllo modo reſtitues, antequam noſtræ naues iuſtum onus accipiant. Antonius Sala ita ſe facturum promiſit. Inde profectus Ioannes Homo, duas Saracenorum naues in curſu cepit. Saracenos deinde in nauis vtriuſq; ſentina arctiſsime colligatos incluſit: ſingulis autem nauibus è naui ſua ternos nautas impoſuit. Plures enim non poterat: & ventus erat ſecundus, ita, vt illis tantùm ternis nautis eas facillime curſum retenturas ſuſpicaretur. Iam erat in Almeidæ conſpectu, & portum intrare incipiebat, cùm ſubito Saraceni, qui erant in vna ex duabus illis nauibus, ſe vinculis improuiſo expediunt, & Luſitanos nautas obtruncant, & cõmutata velificatione, ſe è noſtrorum cõſpectu proripiunt. Tulit hunc caſum Almeida permoleſte, Ioannémq; Hominem indignum iudicauit, qui Ducis aliquando munere & officio fungeretur. Sed multorum tunc precibus impeditus, nauis præfectura eum minime priuare potuit. Ante quam verò inde diſcederet, conſilio Gonzali Egydij Barboſæ arcem ædificare conſtituit. Admonuit enim illum de Saracenorum perfidia, qui tam multis inſidijs Luſitanos pellebant, vt Rex Cananoris, etiã ſi vellet á noſtris peſtem auertere, non poſſet. Ibi igitur tandiu permanere cõſtituit, quandiu arcem, quam cupiebat, extrueret. Ibi accepit Regis Narſinguæ legatũ aduenisse, vt eum Regis ſui nomine ſalutaret. De qua legatione ante quam aliquid dicamus, operæpretium erit de regni Narſinguenſis ſitu & amplitudine pauca dicere. Regnum hoc eſt in ea Indiæ parte citra Gangem, quæ ſpectat ad orientem Solem. Pertinet etiam ad Occidentem, & eſt à parte mediterraneá cũ regionibus, quæ ſunt Goæ coniunctæ, finitimum. Cum hominibus autem, qui eas incolunt, cõtinenter bella gerit. Regio eſt latiſsima, multis vrbibus culta: multis fluminibus alluitur. Eſt valde fertilis & opima: piſcatu, venatu, & aucupio, multiſq; pecorum & armentorum gregibus abundat. Homines ſuperſtitione diriſsima cõflictantur: vnum tamen ſummũ Deum eſſe confitentur, penes quem aiunt eſſe ſummam rerum omniũ poteſtatem. Templa profuſis ſumptibus ædificant, quæ tamen, vt alia Indiæ templa, monſtrorum atq; prodigiorũ ſimulacra contegunt, quibus diuinos honores habent. Brachmanę tam viri quam mulieres ſacris præſunt, & in ſummo apud illos honore ſunt. Eſt aliud genus hominũ, quod valde ſanctum habetur. Hi Baneanes appellantur. Lapidem oui magnitudine pertuſum, è cuius foramine tria fila prodeunt, è collo appenſum geſtant. Huius lapidis ſignificatione ſummum eorum numé contineri prædicát, & ea de cauſa maximo honore ab omnibus afficiuntur. Lapis tanta religione cultus, Tambarane nominatur. A carnibus & piſcibus abſtinent. Semel in vita vxorem ducunt. Illis defunctis, vxores prope illorum cadauera

uera viuæ ſepeliuntur. Reliquæ; quæ alijs hominibus nubunt, poſt virorum mortem viuæ in rogum cum magno ſuorum comitatu, & multis cantibus atque laudibus inferuntur. Septimo quoq; die ferias agitant. Hic dies eſt, qui Veneris apud nos appellari ſolet. Præter hunc diem, multos Anno vertente dies cantibus & ſacris, & ſtatis cæremonijs, inſita gentis religione celebrant. Credunt animum immortalem eſſe, & poſt hanc vitam præmia bonis, improbis autem ſupplicia eſſe iudicio diuino conſtituta. Sunt colorati, & eleganter exculti, & amoribus dediti, quorum gratia inter ſe digladiari ſolent. Qui alium ad ſingulare certamen vocat, à Rege campum, in quo cum aduerſario congredi illi tutò liceat, expoſcit. Si de illius virtute opinio habetur, Rex illum ſpectat. Victorem aurea catenula donat, quam is, qui victoriam obtinuit, tueri perpetuo debet. aliter enim parti decoris nomen & gloriam amittet. Licet enim ei, qui velit, armis cum eo de catenulæ illius merito & dignitate certare. Catenula námq; victorem ſequitur, & ei detrahitur, qui ab alio ſuperatus extitit. Neque milites tantùm, verùm & artifices de artificij præſtantia armis inter ſe diſceptant. Maxima huius regni ciuitas Biſnagà nominatur. Ambitus illius ſupra quatuor millia paſſuum continet, multis muris cingitur, habet multas ædes amplas, & templa valde magnifica, & eſt hominum ingenti multitudine referta. Mercibus quamplurimis ex omnibus partibus mirum in modum cumulata eſt. Mercatores, qui equos è Perſide aut Arabia nauibus vehunt, portoria minime ſoluunt. Reliqui portoria pendunt. Equos omnes Rex à mercatoribus emit: inde eos, quos vult, reliquis vel pretio vel gratuito diſtribuit. Regia eſt ampliſsima, maximiſque ſumptibus ædificata: hortus habet amœniſsimos, & piſcinas, in quibus ſunt piſces innumerabiles. Rex multorum militum præſidio circunſeptus incedit, & maxima veneratione atq; adeò ſuperſtitione à ſuis colitur. Illius menſa conquiſitiſsimis cibis inſtruitur: corpus illius vnguentis niteſcit, & gemmis & auro perpetuo fulgens conſpicitur. Vnam præcipuè vxorem, quam præter cæteras eximiam habeat, minime ducit. Maximũ tamen concubinarum numerum habet, quæ è Principum genere deliguntur. Cum Rex moritur, pyra è lignis odoratiſsimis incenditur, in quã regium cadauer infertur. Ibi concubinæ omnes, & omnes illius familiares, & quicunque illi miniſtrauerant, aut magnum apud illos nomen obtinuerant, in rogum ſimiliter inferuntur. Tanto autem ſtudio, vt crementur, ad rogum accelerant, vt appareat eos in ea mortis, qua Regem ſuum proſequuntur, ſocietate ſummum decus arbitrari. Colitur à Narſinguæ regibus æquabile ius. Mercatores ab omni iniuria tutos & incolumes præſtant: ſunt plurimi ſub illo Dynaſtæ. In eos tamen, ſi maleficium inferunt alicui, vel cæde vel fuſtibus animaduertunt, ita vt nemo queat ſibi propter magnas opes impunitatem polliceri. Reges ipſi maximos theſauros coaceruant, & eos, qui à maioribus illis relicti ſunt, attingere niſi cum extrema neceſsitas vrget, nefas exiſtimant. Itaq; auri, argenti, gemma-

rum maximos aceruos poſſident. Ex illis præcipuè gemmis, quos Adamantes appellant, qui in ea regione excidi ſolent ingentis magnitudinis & ponderis, in theſauros congerunt. Multos milites alunt, quibus equos attribuunt: ſingulis diebus è Regia cibi & illis & equis aſsignati ſunt. Eis, qui ſemel apud illum ſacramento dicunt, abſq; Regis iuſſu nullo modo è regni finibus emigrare licet. Pedites habet innumerabiles. Multa alia de moribus Narſinguæ, de Regis opulentia, de luxu illius & magnificentia dici poſſunt, quæ, ne ſimus longiores, quam inſtituta ratio poſtulat, omittimus. Rex qui eo tempore imperium tenebat, fama earum rerum, quas noſtri in India geſſerant, commotus, cum Prætore amicitiam iungere, fœdúsq; ferire conſtituit. Itaque legatum ad Almeidam miſit cum literis & muneribus, quæ nomine illius ad Emmanuelem deferenda curaret. Fuit legatus ab Almeida ſatis honorifice receptus. Legatus, poſtquam Almeida literas legit (eæ autem non aliud, quàm vt legato crederet, admonebant) legationem ſuam expoſuit. Legationis ſententia hæc in ſumma fuit. Narſinguæ Regem ſummo ſtudio & cupiditate fœderis cum Rege Emmanuele ſanciendi flagrare. Famam námq; virtutum admirabilium, quibus Emmanuel ornatus erat, illi acres ſtimulos admouiſſe, adeò, vt nihil ardentius expeteret, quàm Principi tam præclaris artibus prædito amore ſummo coniungi. Se verò huius famæ teſtimonium non aliud deſiderare, quàm admiranda facinora, quæ Luſitani in India paucis illis annis ediderant. Nec enim fieri poſſe in animum inducebat, quin Rex, qui tam fortibus hominibus imperabat, eſſet ſingulari, atque propè diuina virtute præcellens, atq; valde dignus, quem omnes orbis terrarum Reges certatim amarent, & omnia gratia illius cuperent. Proinde ſe libentiſsime omnia, quæ poſſet, pro illius dignitate perfecturum: neque commiſſurum, vt ab aliquo alio Rege amoris & ſtudij magnitudine erga Regem Emmanuelem vinceretur. Quod ſi connubij ius haud aſpernaretur, ſe libentiſsime deſponſurum filiam virginem, quam habebat excellenti ſpecie & pulchritudine, cum dote ſumma, Ioanni Regis ipſius Emmanuelis filio, vt amicitia nuptijs eiuſmodi ſanctius firmaretur. Hæc quidem legatio cótinebat. Attulit præterea à Rege ſuo torques duos gemmis clariſsimis diſtinctos, & annulos ſimiliter cum gemmis ingentis pretij, & veſtes aureas & ſericas: quæ volebat vt ad Emmanuelem, vbi primum nauigandi tempus eſſet, mitterentur. Hanc legationem Almeida lætus accepit, legatúmq; multis muneribus affecit, Regiſq; nomine, Narſinguæ Regi honorificis admodum verbis reſcripſit, fidémque dedit, ſe munera illius Emmanueli miſſurum, operámq; daturum, vt intelligeret, vix aliquem reperiri, qui meliore animo ſe ſe ad amicitiam illius applicuiſſet. Vbi Narſinguæ legatum dimiſit, in terram ſcaphis inuectus eſt. Ibiq; prope litus in palmeto quodam tabernaculum collocari præcepit. Quo in loco Rex Cananoris illum inuiſit. Ibi verò multis ſermonibus vltrocitróq; ſatis amanter habitis, Almeida à Rege poſtulauit, vt illi faceret poteſtatem arcem

ædificandi, quæ non ſolùm noſtros à Saracenorum importunitate defenderet, verùm & ipſi locum contra hoſtiles impetus & incurſiones tutiorem efficeret. Satisfecit illius poſtulato Rex, & arx ædificari tanta diligentia cœpit, vt intra paucos dies ad ſummam altitudinem perueniret. Egydius námque Barboza iam pridem illius fundamenta iecerat. Non tamen arcem, ſed domum amplã ſe ædificare ſimulabat, in qua laxius habitaret. Timebat enim, ne ei plurimum nomen arcis in principio noceret, antequam Almeida id in magni beneficij loco, poſtquam tempus maturius eſſet, à Rege poſtularet. Arx Sancti Angeli nomen obtinuit. Lupus Brittius præfectus illius extitit, cui centum & quinquaginta Luſitani milites attributi ſunt. Dum hæc fiunt, fuit Almeidæ nuntius allatus de nece Antonij Salæ, qui, vt diximus, Coulami Regis Emmanuelis negocia gerebat. Poſtquam enim Ioannes Homo magis intrepide, quàm prudenter Saracenis gubernacula & vela detraxit, eáque omnia Antonio Salæ aſſeruanda commiſit, tantiſper dum Regis Emmanuelis naues iuſtũ onus acciperent, ipſe profectus eſt, vt ad Almeidam contenderet. Interim verò Saraceni ea contumelia laceſsiti, multo acrius odium, iam diu in Luſitanos conceptum, exprompſerunt. Quod vt facilius efficerent, ad facinoris ſocietatem vrbis ciues incitabant. Expectate, dicebant illi, dum homines ambitione & temeritate præcipites, poſtquam maiores opes habuerint, veſtræ libertati faueant, & fidem, quam dederunt, religione ſumma tueantur. Videtis homines paucisſimos, ab omni ſuorum auxilio diſiunctos, audere tantum facinus, vt in ciuitate veſtra, atque adeò in oculis veſtris, nos homines vobiſcum antiquo fœdere & ſocietate coniunctos velis & gubernaculis ſpoliarint, & mercatores ingenuos, è quibus tantum emolumentum quotannis accipitis, indigniſſima cõtumelia vexarint, & quaſi iam ſint in huius regni dominatione cõſtituti, veſtra patiẽtia ad tyrannidẽ abuſi fuerint? Quid enim aliud egerũt, cùm hãc tam inſignẽ iniuriam nobis intulerũt, quàm vt nos omnes contemnerẽt, & ipſi ſeſe pro dominis admodũ inſolenter oſtentarent? Id enim tã pauci numero in alieno ſolo, & in excellentis Principis regione, & in maxima ciuium frequentia fecerunt, quod Rex ipſe ciuiũ dominus, vt faceret, nunquã in animũ ſibi conditionibus vllis induxiſſet. Quare cõtumelia hæc non nobis, ſed vobis ab hominibus audaciſſimis illata eſt: qui nunc non id agunt, vt nobis moleſti ſint, ſed vt veſtram patientiam tentent: & ſi id dedecus inultum patimini, vobis nõ libertatem modò, ſed etiã fortunas eripiant. His vocibus gentẽ ad facinus incendunt, & in Salam impetũ faciunt. Ille verò cum duodecim Luſitanis (non enim plures erant) in Fanum confugit Sanctiſſimæ VIRGINI dicatũ. Ibi tunc acri animo ad reſiſtendũ ſe parant, tantóque animo furorẽ hoſtiũ repellunt, vt perrumpi nõ facile poſſent. Hoſtes cũ cernerent, ſe nõ poſſe ſine ſuorum cæde Fanum oppugnare, ligna circundant, & ignẽ ſubijciunt: atq; ita omnes Luſitani, qui erant in Fano, combuſti ſunt. Erat in portu Petrus Raphael, qui ſocijs

opem afferre in re tam præcipiti & inopinata nequiuit. Qui tamen in cædis illius vindictam, quinque naues hoſtium, qui in anchoris conſiſtebant, incendit: deinde Cochimum verſus curſum tenuit, vbi iam Almeidam reperit, & ea quæ acciderant, illi narrauit. Almeida ſine vlla cunctatione filium iuſsit, vt Coulamum verſus cum claſſe, quantum fieri poſſet, acceleraret, & in omnes naues, quas in portu inueniret, ignem conijceret. Factum eſt hoc tanta celeritate, vt priuſquam id Saracenorum aliquis ſuſpicari potuiſſet, Luſitanæ naues ſe in conſpectum darent, & viginti & ſeptem hoſtium naues incenderent. Ioannes tamen homo, in temeritatis illius pœnam, nauis præfectura ab Almeida priuatus eſt. His rebus geſtis Almeida in terram delatus atque à Cochimi Rege honorifice admodum ſalutatus fuit. Eo autem tempore Rex ille, qui pro ſeruanda noſtris fide tantum ſalutis & imperij periculum adierat, minime regnabat. Religionis enim gratia ſe regno abdicarat, & in fanum quoddam apud illos valde ſanctum, vt ſacris vacaret, ſe contulerat. Regnum verò Nambeadaræ ſororis filio, ad quem regnum gentis more veniebat, voluntate ſua reliquerat. Almeida igitur cum exiſtimaret eſſe ſuperuacaneum, ad Regem, qui præ ſe tulerat, & regnum & omnes regias opes pro nihilo putare, munus aliquod deferre, ea munera iuueni Regi deferenda eſſe ſtatuit, quæ erant auunculi fidei & amicitiæ debita. Decreuit enim, vt ad eum, ad quem regni patrimonium venerat, præmium etiam virtutis & conſtantiæ, quaſi quædam hæreditas valde legitima perueniret. Itaque tabulatum altitudine modica conſtitui iuſsit, periſtromatis maximi pretij & tapetibus inſtratum. Ibi verò Regem, vt ab omnibus conſpici poſſet, in ſella collocauit, orationémque habuit, quæ illius animum ſpe multo felicioris conditionis erigeret. Dixit enim, Regem Emmanuelem pro meritis excellentibus, & ſingulari fide Trimumparæ Regis, illum ſemper ornatiſsimum cupere, & ſocium & amicum non appellare tantùm ſed etiam habere velle. Et quando Trimumpara fuiſſet eo animo, vt omnia viuens abieciſſet, quæ reliqui mortales maximi faciebant, omnia iure ad eum, qui in locum illius ſucceſſerat, eſſe transferenda. Quo circa ſe nomine Regis Emmanuelis Nambeadaram corona aurea donare. Præterea fidē dedit, illū in Regis Emmanuelis patrocinio ſemper futurū, è cuius manu regnū tunc ſibi & hæredibus ſuis accipiebat: eúmq; Calecutienſis Regis imperio atque dominatu liberabat: fidémque ſuam aſtringebat, fore, vt ab illo omnium hoſtium impetum propulſaret. Præterea faciebat illi poteſtatem æris, auri, & argenti conflandi, cudendi, & feriendi: & vt eſſet ſemper immunis, eóque iure regnum poſsideret, quo optimo quiſquam Rex maximus opes ſuas tueri potuiſſet. Rex ſummas egit Regi Emmanueli gratias, fidémque dedit, ſe ſemper in poteſtate illius futurum, nullámque dimicationem pro illius amplitudine recuſaturum. Almeida verò coronam auream, quam manu tenebat, capiti illius impoſuit. Hanc orationem tubarum con-

centus

ceritus conſequuti ſunt, & Rex corona & alijs præterea muneribus, quæ acceperat, lætus domum redijt. Almeida onerandis octo nauibus, quæ erant in Luſitaniam continuo reuerſuræ, ſtrenuam operam nauauit. Nauarchi inde profecti, curſum ſuum tenuerunt, quo tandem kalendis Februarij anno. M.D.vj. in terram incognitam delati ſunt, latiſsimam, multisque ſyluis denſiſsimis veſtitam, & pecoribus abundantem. Conſpiciunt deinde decem lintres, quibus homines colorati, capillo criſpo, nudo corpore, cum arcubus & ſagittis vehebantur. Hi in nauem, cuius Fernandus Suarius nauarchus erat, feruntur. Quinq; & viginti ex illis nauē cōſcendunt. Fuerunt libenter admiſsi, & cibis liberaliter inuitati atq; veſtiti. Sermonis ſonus erat ignotus. Nutibus mentis ſenſa proferebant. Diſcedunt illi læti, vt apparebat: ſed vbi paululum ſe à naui remouerunt, hoſpitij mercedem ſagittis ſoluere conſtituunt. Noſtri tormētis eos propellunt. Fernandus Suarius cum videret alios prope nauem, cuius nauarchus Rodericus Freirius appellabatur, eum admonuit (nec enim naues inter ſe valde diſtabant) vt aliquos interciperet. Fuerunt viginti & octo capti. Inde ſecundum oras illas nauigantes, incidunt in flumen, vbi aquationem fecerunt. Quo in loco incolæ manu comparata in illos impetum tulerunt. Noſtri ſe in ſcapham receperunt, & hoſtes è nauibus tormentis acerrime vulnerarunt: qui partim interfecti, partim in fugam conuerſi ſunt. His ſignis Luſitani experti ſunt, gentem illius oræ minime hoſpitalem eſſe. Atque primùm inſulam eſſe minime putabant. Poſtquam omnes illius oras prætervecti, promontoria extrema tranſmiſere, tunc liquido perſpici potuit, eam inſulam eſſe, quæ nominabatur olim Madagaſcar. Noſtri inſulam Sancti Laurentij nominant. Ea verò eſt illi regioni oppoſita, quam appellant Ægeſimbam, & ad ortum Solis ſita eſt. Claſsis Olyſipponis portum ſubijt vigeſimo quarto die Maij, anno. M.D.vj. Interim in ea Æthiopiæ parte, quam Zofalam nominant (ea autem Ægeſimbæ pars eſt) hæc acciderunt. Anno M.D.v. Rex Emmanuel, poſtquam Franciſcus Almeida Olyſippone profe- 1505.
ctus eſt, aliam claſſem inſtruendam curauit, cuius præfecturam Franciſco Gnalæ attribuit: ea ſex naues continebat. E nauarchis autem vnus, nomine Ioannes Lacteus, dum oram Æthiopiæ legeret, & hamato telo piſcem transfigere vellet, in mare demerſus, nuſquam comparuit. Alius autem nauarchus dum in terram, vt carnes naui pararet, paulo audacius ingrederetur, ab incolis cum multis, qui illum ſectabantur, occiſus eſt. In vtriuſque locum alij ſubſtituti ſunt. Hinc profecti, dum ad promontorium Bonæ ſpei curſum dirigunt, tanto interuallo ad Auſtrum deflexere, vt illis aqua conglaciaret, & ipſi niue & pruina torperent, nimióque frigore diſtenti, vix ſe loco mouere poſſent. Tandem ad Septentrionē promontorio ſuperato delati, ad oram Zofalæ naues conſtituunt. Gnala cum quatuor minoribus nauibus (duæ namque maiores portum intrare non poterant) in intimum Zofalæ ſinum

penetrauit. Regioni illi vir annos natus ſeptuaginta, qui tunc cæcus erat, ſed in re militari, antequam in morbum illum incidiſſet, magnũ ſibi decus peperat, imperabat. Oppidum non erat valde magnum, nec ædes magnificæ, inſtratæ tamen bombycinis periſtromatis, & denſis vepribus circũuallatæ. Erat auté huic Regi nomé Zufe, qui Gnaiam valde comiter atq; benigne ſuſcepit, illiq; fidẽ dedit, ſe omnia Regis Emmanuelis cauſa libentiſsime facturũ. Erat auté multis militibus circũſeptus. Hi erant Saraceni colorati, vmbilico tenus nudi, gladijs cum manubrijs eburneis accincti, reliquũ corpus pannis ſericis & goſsipinis amiciebãt: capita circunductis bombycinarũ & goſsipinarũ veſtiũ ſpiris valde implexis, & circũplicatis ornabant. Ibi poſt multa beneuolétiæ ſigna, petijt à Rege Gnaia, vt faceret ſibi poteſtaté, quod ſperabat ipſi Regi feliciter eucnturũ, arcis ædificandæ. Rex id ſumma facilitate cõceſsit. Poſtquam autem Gnaia ab illo digreſſus eſt, Saracenus quidã natione Æthiops, qui plurimũ apud Regé poterat, Acotes nomine, cũ Gnaia amicitiã firmauit, illúmq; de regionis illius natura, & de moribus gẽtis admonuit. Gnaia cõtinuo arcem ædificauit, & tam diligẽter operi inſtitit, vt intra paucos menſes illud ad iuſtã altitudiné perduceret. Deinde à ſe alios partim in Indiã, partim Quiloam dimiſit, & ipſe cũ illis copijs, quæ ſibi viſæ ſunt, in arce remanſit: ad quam perficiendã, indigenæ etiã ſtrenuam operã nauabant. Id cũ Saraceni permulti indigne tuliſſent, ad Regé adeunt, eúmq; monent, vt hominũ maleficorũ inſidias præcaueat. Amicitiã ab illis ſimulari, perniciẽ verò & exitiũ interim illius rebus intendi. In quẽ finem, inquiunt, arcẽ in ſedibus tuis excitant, niſi vt potentiores effecti, te hinc exturbent, omnibúsq; te opibus atque fortunis expolient? An nõ his fraudibus Quiloæ Regem expulerunt? An non in India multos Principes per ſummũ ſcelus bonis euerterunt? An non vbicunq; pedé ponunt, fraudis & latrocinij impreſſa veſtigia relinquunt? Si ſapis igitur, eos ante quam vires colligãt, opprime, ne poſtea fruſtra peſtem à te, & à ciuibus tuis auertere coneris. His ſermonibus ſtimulatus Regulus ille, manũ ſecreto cõparat, & dié facinori præſtituit. Fuit huius ſceleris indiciũ per Acotem Gnaiæ delatũ. Gnaia, vt cõueniebat, ad hoſtes acerrime propulſandos ſe parauit. Hoſtes, vt erat conſtitutum, in arcem impetu feruntur, tela ignita conijciunt, & quibus poſſunt machinis, muros oppugnant. Acotes verò cum centũ hominibus, vt noſtris ſubſidio occurrat, in arcé ingreditur. Fuit acre præliũ. Hoſtes tandé telis atq; tormentis repelluntur: & cum ſe in fugã darent, noſtri eos inſequuntur, nec vllo modo patiuntur, vt illi ſe à timore & trepidatione reficiãt. Itaq; in illorũ tergis inhærentes, eos vſq; in oppidum, in quo Regulus domiciliũ habebat, perſequi contendunt, & in Regiam deniq; vadũt. Regulus in cubile ſuũ ſe receperat: ibi cùm noſtri veſtigijs illius inſiſterent, is quanuis & ſenex, & oculis orbatus eſſet, in extremo tamen vitæ diſcrimine animum minime demiſit, ſed iacula contra noſtros intorſit. Vix fieri poterat, vt telũ aliquod

fruſtra,

fruſtra, eo quod noſtri valde conferti eſſent, accideret. Itaque aliquot Luſitanos homines iaculis emiſsis vulnerauit, inter quos ipſe Gnaia fuit, cuius ceruicem iaculo ſauciauit. Quod cum Emmanuel Fernandus, qui Regis Emmanuelis in ea regione negotia gerebat, animaduerteret, in Regulum inuaſit, & caput illi continuo præcidit. Occiſo Rege præcepit Gnaia noſtris, vt à maleficio abſtinerent, & vniuerſæ multitudini parceretur. Voluit enim ea ſignificatione clementiæ incolas ad ſe allicere, vt qui virtutis documenta perſpexerant, humanitatis etiam lumen in perditis rebus experirentur. Hac re geſta Gnaiæ viſum eſt, reip. illius ſtatum collocare, & præmio etiam digno Acotem, qui ſtrenuam operam in eo tumultu nauarat, afficere. Illum igitur Regis Emmanuelis nomine Regem creauit, & ciues, vt illi libenter obtemperarent, effecit. Acotes fidem dedit, ſe perpetuò quæcunque Rex Emmanuel, & Duces illius ei præſcriberent, eſſe facturum. Interim cùm cœlum illius regionis eſſet noſtris infeſtum, & propter paluſtres humores ardentiſsimis Solibus excitatos, corpora multorum inficeret, accidit, vt Luſitanorum corpora ſummus languor occuparet, & multi decumberent, & tetra lue atque tabe confecti morerentur: ipſeque Gnaia eodem morbo ſublatus eſt. In cuius locum fuit Emmanuel Fernandus omnium conſenſu ſubſtitutus. Eo autem tempore Almeida ex Cidebarbuto, & Emmanuele Coreſma nauarchis, qui in Indiam miſsi ab Emmanuele fuerant, intellexit, Petrum Gnaiam morbo extinctũ eſſe: & præterea in vrbe Quiloënſi tumultuari, propter necem Mahumeti Regi per ſummum ſcelus illatam. Illum námq; Rex Tirendicundus, qui erat cognatus Abrahemi, inſidijs occiderat. Hæc illi, cùm oram illius regionis legerent, vt fuerant ab Emmanuele iuſsi (volebat enim Rex intelligere, an Franciſcus Albuquercius, & Petrus Mendoza, qui perierant, in aliquam illius regionis oram euaſiſſent) in curſu cognouerant. Almeida continuo Nonium Vaſcium Pereiram in Zofalam miſit, qui arci præeſſet, & in curſu Quiloam motibus propter necem Regis agitatam conſtitueret, & in auctores etiam cædis, ſi fieri poſſet, animaduerteret. Hoc in loco non erit abs re, de regionis huius ſitu pauca dicere. Conſtat iam inde ab Homeri temporibus, eam Africæ partem, quam Græci Æthiopiam appellant, in duas partes eſſe diſtinctam. Vna námq;, vt ipſe Homerus auctor eſt, ad occaſum Solis, altera ad ortum pertinet: & vtriusq; partis regiones vltimę, quę ad Auſtrũ longiſsimo tractu protendũtur, Oceano terminantur. Occidentalis Æthiopia cũ ea Africæ parte, quæ Gaditano freto definitur, cõtinens eſt, atq; in Auſtrũ inde cõtinuata diſtẽditur, vſq; eo, dũ quinq; tantùm ferme gradibus ab æquinoctiali regione diſtet. atq; deinde in ortum Solis inflectitur, & ad principium promontorij Bonæ ſpei maximo ſpatio dilatatur. Inde verò rurſus in Auſtrum tanta longitudine procurrit, vt æquinoctium ſuperet, & Auſtrum verſus, circiter gradus triginta & quinque ab æquinoctiali plaga diſsideat. Inde ad

ortum Solis extenta, ad æquinoctialem rurſus abducitur, & Septentriones reſpicit, donec tandem in ſinum Arabicum atque in promontorium Praſum perueniat. Ibi Arabiam ab ortu ſolis ſpectat. Intimus autem ille ſinus Horôum ciuitate definitur. Continet autem Æthiopia ſupra dimidiam Africæ totius partem. Regio partim eſt fertilis, & multis frugibus, & armentis, & pecoribus abundat, & quamplurimis fluminibus alluitur: partim deſerta & inculta, & rerum omnium aſperitate vaſtata. Eſt etiam in illa non ſolum maxima linguarum, ſed etiam morum diſsimilitudo. Nam quidam ſunt mites, & commodi, & ad omnem rationem humanitatis propenſi. Alij verò ſunt moribus immanibus efferati. Ea verò pars Æthiopiæ, quæ ſpectat ad Solis ortũ, à promontorij illius maximi flexu incipit, & deinde ad Æthiopiam, quæ ſupra Ægyptum eſt, poſt varios ſinus & flexus extenditur. Continet autem Æthiopia elephantos quamplurimos, è quibus magnam vim eboris mercatores inde in multas alias orbis terrarum regiones important. Abundat multis auri, & æris, & argenti venis, alijſq; rebus innumerabilibus, plurimis in locis opulenta eſt. Calores tamen noſtris hominibus infeſtiſsimi, & febres mortiferę eos his cõmodis omnibus arcent, terroribúſque mortis obiectis impediunt, quo minus multas ex Æthiopia vtilitates excipiant. Quanquam tantas plerunque vires habet auaritia, vt mentes hominum à cogitatione mortis, qua nihil videtur eſſe terribilus, frequenter abducat. In hac autem Æthiopiæ parte, quæ eſt vltra promontorium Bonæ ſpei, quæ Auſtrali Oceano terminatur, eſt regnum latiſsimum, quod Benomotapa nominatur, cui, ante quam Luſitani eas oras perluſtrarent, omnes illius oræ Reges ſine recuſatione parebant. Eſt autem auro, ſupra quam quiſquam exiſtimare poteſt, ditiſsimum. Nàm è fluuijs etiam atque lacubus eruitur. Multíque Reges Regi Benomotapæ auri tributum quotannis impendunt. Gens ſimulacra minime colit: vnum DEVM cœli & terræ conditorem confitetur. Cultus & veſtitus non eſt cultui, quo reliqui Æthiopes vtuntur, abſimilis. Regem incredibili ſuperſtitione venerantur. Rex duo regiæ maieſtatis inſignia geſtat. Vnum eſt, paruus quidam ligo cum eburneo manubrio. Alterum iaculis duobus haud ita magnis continetur. Ligone ſubditos ad terræ culturam adhortatur, ne propter ignauiam atq; deſidiam terram deſerant, & fame coacti latrocinentur. Vno verò ex iaculis ſignificat, ſe ſcelerum vindicem futurum, altero vim externam ab hoſtibus armis atque virtute repreſſurum. Regum filij, quos habet ſtipendiarios, apud illum nutriuntur, tum vt ea educatione Regem debita fide & amore proſequi ſtudeant, tum vt illis obſidibus Rex eorum parentes in officio & fide contineat. Eſt maximo ſemper exercitu conſtipatus, quanuis ſumma pax & otium cum omnibus finitimis nationibus ſit illi firmo fœdere conſtitutum. Tunc enim cenſet, ſibi nullum à bello fore periculum, cum in pace bellum ſemper Regum

fortunis

fortunis impendere ſuſpicatus fuerit. Singulis annis mittit ex ſuis domeſticis & familiaribus, qui ignem nouum Principibus & Regibus, qui in illius ditione ſunt, nomine ipſius Regis impertiat, atq; inde reliquis hominibus diſtribuatur. Quod quidem ad hunc modum fit. Vbi legatus ad domum cuiuſuis Principis accedit, ignis extinguitur. Deinde rurſus à legato nouus ignis excitatur: tunc omnes eo commeant, vt ignem inde in domos ſuas inferant. Hoc qui facere recuſat, proditor atque rebellis exiſtimatur, & tanquam maieſtatis reus extremo ſupplicio punitur, &, ſi opus ita fuerit, exercitus in illum comparatur, vt hominem fidei deſertorem multis excruciatum ſupplicijs interimat. Hæc quidem de regione illa Æthiopiæ, cuius ambitu Zofala etiam continetur, ſatis eſſe puto. In India verò Franciſcus Almeida, ne tempus vllum abire ſine fructu pateretur, Laurentium filium cum claſſe nauium nouem miſit in inſulas, quæ Maldiuæ appellantur. Sunt autem complures, modicis inter ſe æſtuarijs diuiſæ, Cochimóque circiter bis centū & quadraginta millibus paſſuum diſtant. Ibi eum iubebat ſpeculari, numquæ naues Saracenorum ab Oriente ſole in Occaſum nauigarent, quas ipſe captas Cochimum perduceret. Tanta verò fuit æſtus vis, vt Laurentius à curſu prorſus abduceretur. Delatus autem fuit in inſulam non ita lato mari à Cori promontorio, quod Comorinum appellant, diſiunctam: quam multi ſuſpicantur eſſe Taprobanam. Sed qui Ptolemæum ſequuntur, Taprobanam aſſerunt eſſe illam, quæ eſt aureæ Cherſoneſo oppoſita, quam incolæ Samatram appellant. Hæc autem de qua loquimur, à Ptolemęo Cori, nomine promontorij Indici, in quod ſpectat, appellatur. Inſula nominatur ab incolis Zeilanda. Ea patet in longitudinem à Septentrione ad meridiem circiter ducenta & quinquaginta paſſuum millia: latitudo autem, vbi eſt latiſsima, non vltra centum & quadraginta millibus paſſuum dilatatur. Eſt autem admodum fertilis, neque ſolùm varijs frugibus abundans, verùm & herbis, & plantis odore mirifico redolentibus egregie veſtita: quæ quidem ſine vlla cultura proueniunt. Malorum citreorum nemora ſunt denſiſsima: fructus varij atque multiplices tam ſapore quam odore gratiſsimi. Magnam præterea vim cinnamomi paſsim fundit. Multi præterea precioſiſsimi lapides atque multiplices è ſaxorum ingentium venis eruuntur: & gemmæ etiam incredibili multitudine, & ſingulari colore atq; fulgore, extractis oſtreis è profundo maris gurgite, reperiuntur. Ad hæc, miram elephantorum copiam nutrit. Erat tota inſula ſeptem regnis diſtincta, è quibus tamen vnus & opibus, & dignitate, & imperio multū reliquis anteibat. Is in ciuitate maxima, quæ Columbum appellatur, imperij ſedē & domiciliū collocabat. Eſt in media inſula mons pręcelſus, multis paludibus cinctus. Ex illius ſummo faſtigio collis aſſurgit, è cuius medio è lacu quodā aquæ dulces atq; perennes emanant. Prope lacum eſt ſilex, in qua cernitur veſtigium hominis impreſſum. Eſt autem inſitum incolis, veſtigium illud eſſe

primi

primi parentis generis humani, qui inde in cœlum ſublatus ab illis eſſe dicitur. Non procul autem inde Sacellum viſitur, in quo duo ſepulchra mira ſuperſtitione coluntur. Exiſtimant enim in his condita fuiſſe corpora primi hominis, & vxoris illius, è quorum ſemine fuit vniuerſum genus humanum propagatũ. Ea verò opinio animis penitus infixa facit, vt eò multi Saraceni, & alij longe diuerſis ſuperſtitionibus impliciti, religionis gratia cõfluant. Locus adeò accliuis eſt, vt neque manibus niti ad ſummum poſsint, ſed ſcalis & catenis adiuti eo perueniant. Ad hanc inſulam Laurentius cum claſſe ſibi commiſſa delatus, portum ſubijt, quem incolæ Gabalicamum appellant. Id cùm Rex (nec enim inde procul aberat) accepiſſet, legatum ad illum continuò cũ muneribus miſit, qui ab eo pacem peteret. Laurentius legatum benigne & hoſpitaliter accepit, & muneribus illis ornauit, quæ ei grata fore ſuſpicatus eſt. Tandem vt pacẽ cum illo firmaret, miſit vnum de comitibus ſuis, virum nobilem atq; primarium, Pelagium Souſam nomine, qui in regiam deductus, Regem offendit miro fulgore circunlucentem. Partim enim gemmis, quibus erat excultus, partim cęreis facibus, quanuis dies eſſet clariſsimus, omnia ſplendebant. Ad maieſtatem enim pertinere exiſtimabat, eiuſmodi facibus circunſederi. Fuit Pelagius Souſa cum reliquis, qui illi fuerant comites attributi, admodum honorifice receptus, fœdúſque ſine vlla recuſatione ſancitum. Fœderis conditiones hæ fuerunt, vt is Emmanueli Regi ſingulis annis tributi nomine ducenta & quinquaginta millia pondo cinnamomi penderet. Rex autem Emmanuel illum in fidem & clientelam reciperet, & Ducibus ſuis præciperet, vt illius portus atque maritimas ciuitates ab hoſtium iniuria prohiberent. Id fœdus ſub ea conditione ratum habuit Laurentius, ſi pater illius auctor fieret. Pondus tamen cinnamomi fuit Regis iuſſu nauibus Luſitanis impoſitum. Tantus enim erat Regi metus iniectus, vt vix vllum officium, quod ad pacem cum noſtris firmandã valeret, ei ſatisfaceret. Eiuſdem conſenſu Laurentius in terra columnam marmoream cum regijs Emmanuelis inſignibus ſtatui iuſsit, quò ſignificabat, inſulæ poſſeſsionem ab illo nomine Emmanuelis occupari. Hac re confecta, Cochimum ad patrem redijt, à quò fuit in Anchediuam miſſus, vt arcem muniret, & totam illam oram maritimam perluſtraret. Emmanuel Pazagna ſimiliter Cananorem eiuſdem Almeidæ iuſſu petijt, vt Laurentio Brittio in arce ædificanda atque munienda opem afferret. Interim dum tempus in his negotijs teritur, venit ad Laurentium vir quidam Italus, nomine Ludouicus Vuartmanus, patria Bononienſis, qui ſtudio orbis terrarum cognoſcendi, multas regiones peragrarat, atque tandem ſub mercatoris habitu, cùm ſe Saracenũ eſſe ſimularet, Calecutium peruenerat. Ibi cùm multi multa de Portugalẽſibus cõmemorarẽt, nomine gẽtis excitatus, quaſi quæ gẽs eſſet ignoraret, qui mores & inſtituta illius eſſent, quam religionis ſectã ſequeretur, quo caſu fuiſſet in Indiam delata, quæſiuit. Saraceni gentem eſſe maleficam & ſceleratam narrant,

cuius

cuius omne ſtudium in latrocinio & crudelitate conſumeretur, multáque iam detrimenta Saracenis in partibus illis intuliſſe. Tum Ludouicus ſimulat ſe indigniſsime pati, tantam gentis impuriſsimæ audaciam & temeritatem tamdiu impunitam eſſe, quæ iam interitu funeſtiſsimo debuiſſet meritas facinorum & ſcelerum pœnas exoluere. Inde cum ſe in familiaritatem eorum, qui plurimum poterant, inſinuaret, & conſilia Regis explorat, & quo animo claſſem ingentem compararet, quibus auxilijs ſe in nominis Luſitani perniciem ſepiret, intelligit. interim ſpem maximam concipit, fore, vt breui Luſitanorum ope ſe ſe à Saracenorum familiaritate impuriſsima vendicaret. Cum Mediolanenſibus autem conſilia communicat, & eos adhortatur, vt relicto Calecutio ſe ad Luſitanos conferant. Reſpondent illi ſe Chriſtianos eſſe, ſcelerum tamen ſuorum conſcientia perterreri, ne ad Chriſtianos confugiant. Ludouicus bono illos animo eſſe iubet, ſeque operam daturum pollicetur, ne illis fraudi eſſet facinus, quod in Chriſtianum nomen conſciuerant. His ita conſtitutis, quam primum occaſionem oblatam vidit, arripuit, atque ad Almeidam ſe contulit. In eo curſu in Laurentium incidit. Ibi tunc quas copias Rex Calecutienſis pararet, quam claſſem inſtrueret, illi nunciauit. Docuit præterea, valde Mediolanenſes facti ſui pœnitere. Eosque ſi veniam impetrarent, libentiſsime ad Luſitanos redituros. Quod vt confeſtim fieret, Laurentium vehementer adhortari cœpit. Illorum námque opera quamplurima tormenta apud Calecutienſem Regem conflari, multósque idem artificium ab illis inuitiſsimis perdiſcere. Laurentius illum laudat, & muneribus afficit, atque promiſsis excitat, ad patrémque deduci iubet. Pater confeſtim filium per literas admonuit, vt ſe ad dimicandum cum hoſte pararet. Et Ludouicum dimiſit, vt Calecutium reuerſus, Mediolanenſes data fide Cochimum perduceret. Id Mediolanenſes lætiſsimis animis acceperunt. Sed dum fugam parant, fuit eorum conſilium enunciatum: deprehenſique pœnas morte crudeliſsima luerunt. Ludouicus vix ſe fuga à periculo cædis proripuit. Interim claſsis Calecutienſis ſumma vi parabatur. Ea fuit, octoginta maiorum nauium, & centum & viginti quatuor paronum. Erat autem & armis, & tormentis, & hominum multitudine, multisque munitionibus inſtructiſsima. Laurentius cum claſſe vndecim nauium in illam inuectus eſt. Erant auté in hac claſſe octingenti milites Luſitani, viri acres, & armis egregie muniti. Auxilia præterea Indica, non tamé valde firma, conquæſierat. Ventum erat ad Cananoris orã, cũ vtrinq; concurſum eſt. Atq; primùm cùm diſſonis clamoribus, tubarũ cantibus, tormentorũ crebris ictibus mare atq; tellus tremefacta ſtrepitus horrẽdos edidiſſent, tandé naues ipſę manibus ferreis inter ſe deuinctæ cócutiuntur. Laurentius naué hoſtiũ prætoriã conſpicatus, in eam impetũ fecit, & harpagone ſæpe fruſtra coniecto, tandé eam firme retinuit. fuit vtrinq; ſatis acriter dimicatũ. Laurẽtius tamen in naué inſiluit. Illum Philippus Rodericus, Ioannes Homo, Fernãdus Pirezius

Andradius

Andradius, Vincentius Pereira, Rodericus Pereira, & alij quidam homines fortiſsimi ſequuti ſunt. Erant ſexcenti milites in hoſtium naui, qui cum rem in ſummum diſcrimen adductam cernerent, ne inulti caderent, laborabant. Sed tandem omnes partim occiſi, partim capti ſunt: aliqui verò ſe in mare demiſerunt, vt nando ſalutem quærerent. Hac naui capta, Laurentius Nonnio Vaſcio Pereiræ opem opportune tulit. Is enim cùm naui haud ita magnæ præeſſet, nauem hoſtium valde magnam inuaſerat, cámq; iniecto harpagone ſuæ deuinxerat. Sed nihil propius eſt factum, quàm vt nauis illius, hoſtilis nauis ictibus alliſa deprimeretur. Præterea tanta multitudo ſagittarum & iaculorum ab hoſtibus accidebat, vt omnes ferme, quanuis acerrime decertarent, ſe interituros arbitrarentur. Sed aduentu Almeidæ, hæc quoque nauis hoſtium expugnata fuit, & ex quingentis militibus, qui ea vehebantur, nemo euaſit, niſi tantùm illi, qui natandi artificio vitæ ſuæ conſuluerunt. Erant in hoſtium claſſe ex eo numero, quem diximus, multæ mercatorum naues, qui reliquarum nauium robore & multitudine nitebantur. Hi cum cernerēt duas illas naues expugnatas, diffidere de pugnæ euentu cœperunt. Dum igitur animaduertunt noſtros ita pugnandi difficultatibus implicitos, vt minime illos fugientes inſequi poſſent, vela dant: & alij quidem ſe in Calecutienſem portum recepere: alij verò eum nauigando curſum libere tenuere, quem optabant. Reliquæ naues ſtrenuè iaculis & tormentis partim æneis, partim ferreis, & nauium impreſsione decertabant, & cominus etiam multis in locis haſtis & gladijs rem gerebant. Erant autem noſtri in magno periculo. Nam multæ ſimul naues hoſtium vnam nauem ex noſtris circunſiſtebant. Ab omnibus tamen fuit diu magna virtute dimicatum, & hoſtes tandem in fugam conuerſi. Supra tria millia hoſtium cæſa ſunt. Decem naues cum multis paronibus depreſſæ: duo ſigna Regia & nouem naues maiores captæ, & magna præda parta. è noſtris ſex tantùm in pugna ceciderunt. Re ex animi ſententia geſta, Laurentius ſe Cananorem contulit. Fuit autem à Rege cum magna lætitiæ ſignificatione, & cum non mediocri admiratione virtutis exceptus. Interim dum hæc geruntur, cùm Zabaius Goæ Princeps intelligeret, Calecutienſem Regem magnam claſſem comparaſſe, & noſtros, vt cum illa dimicarent, ex arce Anchediuenſi ſoluiſſe, noluit eam rei bene gerendæ, vt opinabatur, occaſionem amittere. Conſilio igitur Luſitani cuiuſdam, qui religionem abiurauerat (erat autem is ex illis exulibus, qui morte damnati fuerant, & ea conditione liberati, vt terras incognitas explorarent) claſſem ſexaginta nauium in Anchediuam miſit, quæ arcem expugnaret. Claſsi autē eundem Luſitanū præfecit. Fuerat is faber lignarius, & in reficiendis arte ſua nauibus vſui noſtris erat. Appellabatur Antonius Fernādus. Tunc verò poſt ſcelus nefariū cū religione nomē mutarat, & Abdella nominabatur. Is cùm naues ad Anchediuę arcē appuliſſet, cōtinuo eam oppugnare inſtituit. Emmanuel autē Pazagna, qui præfectus arcis erat, tāta vi reſtitit,

vt hoſtibus magnam perniciem afferret. Itaq; vir nefarius obſidionem ſoluit, & Goam cum ſuorum cæde & interitu, & cum inſigni dedecore reuerſus eſt. Almeida tamen cùm cerneret, illam arcem nullum vſum habere, nec ex inſula aliquam vtilitatem percipi, neque poſſe, eo quod procul Cochimo aberat, niſi ſumptibus immodicis, & cũ magno periculo defendi, & copias quas habebat, eſſe exiguas, neq; commodũ eſſe, eas diſpertiri, de Ducum omniũ ſententia arcẽ diruere iuſsit. Laurentiũ igitur in Anchediuam cũ claſſe miſit, vt id exequeretur. Is, vt fuerat iuſſus, in naues Pazagnam cum militibus, qui erant in præſidio, recepit, & arce diſiecta Cochimum rediјt. Per idem fere tempus, quo hæc in India gerebantur, Rex Philippus Maximiliani Imperatoris filius, & Fernandi & Iſabelæ gener, è Gallia Belgica in Hiſpaniam venit. Habebat autem ille in matrimonio Ioannam Fernandi & Iſabelæ filiam, ad quam poſt mortẽ Ioannis, & illius Iſabelæ, quæ Alfonſo primùm Ioannis Regis filio, deinde Emmanueli nupſerat, regni patrimonium iure veniebat. Philippus igitur cùm vxore, poſtquam accepit Iſabelam Reginam ſocrum ſuam è vita deceſsiſſe, in Hiſpaniam venire maturauit, vt regni hæreditatem adiret. Id cum Emmanuel intelligeret, & iam eos in Artabros perueniſſe, compertum haberet, ratione cognationis & vicinitatis admonitus eſt, vt illis ſine vlla mora per legatos de felice in Hiſpaniam aduentu gratularetur, fidémque daret, ſe nullo in loco, in rebus omnibus, quæ ad illorum dignitatem & voluptatem pertinerent, officio fratris amantiſsimi defuturum. Legatus fuit Iacobus Lupus Aluitenſis Dynaſta: qui quidem fuit à Regibus illis admodum honorifice ſuſceptus, reſponſúmque ab eis tulit amoris & officij pleniſsimum. Hoc eodem tempore ſuſcepit Emmanuel actionem memoria ſempiterna digniſsimam, quanuis in eo, quod effectum cupiebat, fruſtra contenderet. Videbat enim Principes Chriſtianos, odijs acerbiſsimis ſtimulatos, inter ſe cum magno rerum omnium diſcrimine decertare, remp. Chriſtianam dilacerari, vires frangi & debilitari, & hoſtium opes interim Chriſtianorum furore & amentia indies augeri. Verebatur autem, ne malum illud ſerperet, & in Chriſtiani nominis perniciẽ, ſi non eſſet opportuno remedio prouiſum, erumperet. Cum autẽ hæc ſecum agitaret, tum id in primis eum vehementer angebat, quod CHRISTI ſepulchrum eſſet à Saracenis occupatũ, & à Chriſtianis Principibus turpiſsime neglectũ. Omnia verò mala, quæ tunc rebus Chriſtianis accidebant, interpretabatur propter hanc negligentiam pietatis incidere: & religionem ſocordia & deſidia violatã, arbitrabatur eſſe magnitudine roboris atque virtutis expiandam. His curis anxius, legationem ad Iulium Pontificem Maximũ decreuit. Legatus fuit Odoardus Galuanus, Regis ipſius conſiliarius. Summa legationis hæc fuit. Principes Chriſtianos inter ſe de propria dominatione cũ periculo vniuerſæ Chriſtianæ reip. dimicare. Opes interim Principis Turcarũ, & Sultani etiã vires vehemẽter amplificari, & rebus Chriſtianis imminere. Neminem verò eorum Principum,

quorum

quorum officium erat, hoſtium impetum à Chriſtianis propoſita etiam morte reprimere, tanto periculo commoueri. Si gloriæ cupiditas Principes ad arma ſolicitabat, quod decus tantum eſſe poterat, quod eſſet cum CHRISTI ſepulchro armis vindicato comparandum? Si multa poſsidendi cupiditas ſtimulos illis adhibebat, cur non animum ad Aſiæ & Ægypti regiones opimas, maximiſq; opibus opulentas adijciebant? Per CHRISTVM igitur Optimum Maximum ipſum Iulium obteſtabatur, vt omne ſtudium ſuum, omnem virtutem & induſtriam, omnes curas & cogitationes in diſcordijs tollendis, & pace conſtituenda conſumeret: & Principes Chriſtianos ad interitum Mahumetani nominis exhortaretur, vt ita ſempiternam gloriam, quæ nullis vnquam ſeculis eſſet interitura, compararent. Se verò ad eam rem regni ſui opes vniuerſas polliceri; libentiſsiméque per ſe in tam præclaro certamine quoduis diſcrimen capitis aditurum. Hæc quidem Emmanuel ſine vllo fructu per literas atq; legatos egit. Erant enim Principes animis propemodum efferati, & vſq; adeò propter turbulenta diſsidia à cogitatione impendentis calamitatis abducti, vt hanc orationem non ſolum animis aſpernarentur, verum etiam ludibrio haberent. Hoc eodem anno Emmanuel Caſtellum in Africa ædificari præcepit, extra fretum Gaditanum, in ea ora, quæ ad Auſtrum pertinet, vt ex eo poſſent infeſta ſigna Mauris eam regionem incolentibus ſæpius inferri. Huius autem ædificij curam Iacobo Azambugeo, viro impigro, qui multa decora virtutis militaris obierat, aſsignauit. Fuit Caſtellum magno cum labore & contentione à noſtris ædificatum. Multi námque Mauri vndique confluebant, vt noſtros opere prohiberent. Itaque neceſſe erat noſtris eodem tempore Caſtellum ædificare, & hoſtium vim armis atque virtute repellere. Anno inſequente, qui fuit à

1507 Chriſto nato M.D.vij. inſtruendas curauit Emmanuel naues quatuordecim, quæ varijs temporibus Olyſippone ſoluerunt. Vt quæque enim erat expedita, ita vela faciebat. Nulla tamen earum eodem anno in Indiam peruenit. Vaſcus Gomecius Abræus, vnus è Ducibus à Rege delectis, iuſſus erat in Zophala arci præeſſe. Is cum Æthiopiæ oram præteruеheretur, inſtituit, vt nauigiũ incredibili celeritate, cuius erat nauarchus Ioannes Chanoça, facem præferret, quõ reliqua nauigia ſequerentur. Hoc tamen fuit Ducis negligentia diſſolutum atque diſsipatum. milites in terram enatarunt. Quorum pars aliqua, quæ in manus hominum immanium inciderat, fuit in vinculis detenta, & à noſtris, qui oram eandem legebant, pecunia liberata. Rodericus verò Suarius, qui erat vnus è nauarchis, incidit in nauem, quæ ex Arabia ſoluerat, in qua erant homines quingenti: cum quibus magna armorum contentione manum conſeruit, eámque tandem expugnauit, & omnes Saracenos ferro concidit. Tres autem nauarchi fluctibus oppreſsi periere. Omnes verò naues, quæ euaſerant, in Hiberna deductæ ſunt. Cùm verò in India exploratum fuiſſet, nullum è Luſitania noſtris auxilium adueniſſe, Saraceni animos erexerunt & confirmarunt,

tempus

tempus adeſſe credentes, quo poſſent nomen Luſitanum omnino delere. Itaque Regem Calecutienſem adhortantur & admonent, ne occaſionem præclari cuiuſdam facinoris diuinitus oblatam prætermitteret. Augures etiam inſignē eo anno victoriam illi portendebant. Sacerdotes item atq; Brachmanæ, quaſi Deorum oraculis incitati, multa referebant, quibus Regem ad ſpem ſummi decoris excitarent. Rex omnia, quæ ad bellum erant neceſſaria, ſumma induſtria comparabat. Hæc omnia Prætor Almeida per exploratores & transfugas explorate cognoſcebat. Vt autem hoſtibus ſignificaret, ſibi non opus eſſe vllius claſsis auxilio, duas feſtinanter claſſes inſtruxit. Vnam, vt naues, quæ Cochimo Cori promontorium verſus nauigabant, ab hoſtium incurſione defenderet: in qua erant triremes duæ, naues onerariæ duæ, & vnus paro: quam Emmanueli Pazagnæ cōmiſit. Alteram, quæ oram illā tutaretur: in qua erant vndecim naues, quibus Laurentiū filiū præfecit. In hac claſſe nauarchus erat quidā, nomine Gundiſſaluus Vaſcius Goës, qui cum minime cōmeatu abundaret, vt rei frumentariæ cōſuleret, Cananorem petijt. Inde profectus, vt ſe rurſus cū Laurentio coniungeret, feſtinauit. In eo autem curſu nauem Saracenorum, quæ Cananore veniebat, offendit, in eámque ferociter inuaſit. Saraceni minime repugnarunt. Se námq; fœderatos eſſe dicebant, & literas, quæ eiuſdem fœderis fidem facerent, Laurentij Brittij, qui arcis Cananorenſis, vt dictum eſt, præfectus erat, oſtenderunt. Sunt enim hoc iure omnes, qui in Indico mari nauigant, iam inde ab eo tempore, quo Luſitani in India arces ædificare cœperunt, vt nemini liberū ſit nauigare, niſi ab aliquo Luſitano vel Duce, vel arcis Præfecto (fide prius illius, qui nauem conſcendere vult, diligenter explorata) literas acceperit, fidem fœderis continentes. His literis tuto nauigant. Aliter enim à noſtris nauarchis capi, bonisq; omnibus euerti, & vita, aut ſaltem libertate priuari poſſunt. Tunc igitur cùm Saraceni literas oſtentarent, quibus nixi ſe mari commiſerant, Goës ſiue auaritia cæcus, ſiue barbara immanitate ductus, ſiue odio gentis illius efferatus, clamauit, literas illas fuiſſe per fraudē extortas, ſeque exploratum habere, illos eſſe Chriſtiani nominis hoſtes, & perniciem Luſitanis omnibus per ſummum ſcelus & perfidiam machinari. Daturos igitur illius tam ſceleſti facinoris pœnas. Itaque nauem diripuit, hominésq; miſerrimos, hominum atque DEI fidem implorantes, in velum inſuit, & nauem iam exinanitam, tormentorum ictibus perforatam depreſsit. Fuit hoc facinus non ſolùm crudele, & inhumanum, contra ius gentium, & contra omnem rationem humanitatis nefariè & flagitioſe ſuſceptum: verùm etiam, propter temporis illius adeò periculoſi rationem, temerariū, & furoris & amentiæ pleniſsimum. Cum enim nondum eſſet imperium fundatum, & exiguis admodum copijs Luſitani maria illa tenerent, conueniebat, vt quod viribus adipiſci non poterant, exiſtimatione fidei & humanitatis aſſequerentur. Nam cùm nullum vitæ præſidium fide firmius ſit, tum eo tempore, quo reliqua præ-

M ſidia

ſidia adeò infirma erant, omnis ſalutis ratio erat in fidei opinione collocanda. Vt enim fidei & benignitatis nomē excellens omnium mortalium animos ad beneuolentiam allicit: ita infamia perfidiæ & crudelitatis odium incendit, & ad vindictam ſtimulat. Quod tunc re ſatis perſpectum fuit. Factum enim eſt, vt facinus illud redderet Luſitanum nomen illis nationibus odioſum & inuiſum. Almeida verò id indigniſsime paſſus eſt, Goēmque honore priuauit, neq; poſt illum diem ad ſuam familiaritatem admiſit. Eo tempore Rex Cananoris obierat, & alius in illius locum ſucceſſerat, qui erat in noſtros animo vehemēter infeſto. Opera námq; Calecutienſis ad regnum peruenerat. Erat Cananore Saracenus Mamele nomine, copijs & exiſtimatione, eorum Saracenorum, qui terras illas incolebant, facile princeps. Nauarchus autem nauis illius, quam Goës in alto merſerat, erat ſororis illius filius. Hic cum percepiſſet, merces ſuas, quas nauis illa conuehebat, eſſe direptas, nauémque depreſſam, & hominem ſibi coniunctiſsimum cum reliquis crudeliſsime demerſum, dolore ſtimulatus ad Laurentium Brittium recta contendit, & maximis vocibus de iniuria ſibi facta conqueritur. Tu, inquit, nos prodidiſti, tu nos in fraudem induxiſti: quod nauem amiſerim, quod bonis ſpoliatus ſim, quod nepote meo cariſsimo ſim orbatus, id perfidia & ſcelere tuo factum eſt. Quî fieri enim potuiſſet, ſi teſtimoniũ literarum tuarum bona fide conſcriptum fuiſſet, vt vir Luſitanus, atque nauis magnæ præfectus, tam crudeli iniuria nos omnes affeciſſet, tantúmq; in multos noſtræ ſocietatis homines cladis inuexiſſet? Brittius iurat ſe nihil fraudis admiſiſſe. Saracenus nullam ſatisfactionem accipit. Itaque vt erat lacrymis oppletus, & furore acriter inflammatus, ad Regem properat. Sequebantur illum vxores, & parentes, & liberi eorum, qui fuerant crudelem in modum interfecti. Ibi cum eiulatu lugubri clamores in cœlum tollunt, manus in Regem intendunt, fidem illius implorant, ius acerrime poſtulant, &, vt de gente ſceleſtiſsima pœnas debitas expetat, obteſtantur. Is ſe minime poſtulata neglecturum oſtendit. Tum arceſsito Mamele, ſibi minime ingratum fore dicit, ſi illi quacunque ratione poſsint, ſcelus illud vlciſcantur. Mameles continuo ad Saracenos, qui Calecutij negotiabantur, literas de hac iniuria miſit. Illi rem ad Regem deferunt. Is confeſtim miſit, qui nomine illius animum Regis Cananoris in noſtros acriter inflammaret, opémque ſuam ad noſtrorum exitium minime defuturam promitteret. Fore autem, ſi coniunctis viribus in perniciem Luſitanæ gentis incumberent, vt illius memoriam è terris exterminarent. Hoc accepto nuncio, Rex totam ſuam cogitationem ad exitium Luſitanorum traduxit. Atque principio, quod animo moliebatur, ſecretum tenuit. Interim autem foſſam latiſsimam à litoris vnius fine, ad alterum litus perduxit. Ea foſſa arcem (erat enim in angulo, quē mare circunluebat, ſita) ab vrbe dirimebat. Hoc ſe ſe ad vrbem muniendā facere ſimulabat. Puteus autem erat nō procul ab arce, è quo noſtri ad bibendum aquam hauriebant. Hunc intercludere

cludere puteum hoſtis cogitabat. A foſſa námque ad puteum erat ſemita perangusta, quám aggeribus & turribus munire Rex ſtatuebat, vt inde noſtros putei aditu prohiberet, atque ſiti conficeret. Hæc res fuit Præfecto Principis opera, qui erat in regnum ſucceſſurus, indicata. Is etiam demonſtrauit, Regem Calecutij, præter alias munitiones, viginti & quatuor ænea tormenta Regi Cananoris clàm, quibus arcem quateret, miſiſſe: & præterea triginta hominum millia ſe in auxilium miſſurum pollicitum fuiſſe. Laurentius Principi gratias egit, ſeque daturum operam confirmauit, ne vnquam beneficium apud ingratos collocaſſe iudicaret. Itaque ſuos continuit, ne in vrbe hoſtili cum vitæ periculo vagarentur. Ad Almeidam verò nuncium miſit, qui ſignificaret, quo in diſcrimine verſaretur. Almeida filium miſit, qui arcem militum præſidio, & commeatu, & armis firmaret, vt poſſet facilius obſidionem tolerare: quod ab illo diligentiſsime perfectum fuit. Brittius cum animaduerteret, aquatione intercluſa omnibus eſſe pereundum, illud telluris ſpatium, quod erat inter arcem & puteum interiectum, foſſa & vallo muniuit, eáque munitione vtrunque litus incluſit. Tùm pontem ſublicium extruxit, qui vallum cum puteo coniungeret. Deinde varias turres excitauit, & tormenta in illis diſpoſuit, quibus, ſi vellet hoſtis aquationem impedire, eum propelleret. Hoc cùm Rex animaduerteret, inſidias detectas eſſe cognouit. Non igitur vltra diſsimulandum ratus, arcem oppugnare conſtituit. Quadraginta hominum millia tunc in caſtris habebat, partim ex ſuis copijs, partim ex auxilijs, quæ Calecutio iam aduenerant. Itaque copias eduxit, & vallum confeſtim aggreſſus eſt. Noſtri maximo cum labore hoſtium impetum ſuſtinebant. Sed de aquatione præcipuè acerrimum erat inter noſtros & hoſtes certamen inſtitutum, cùm illi maxima contentione, ne Luſitanis vlla facultas aquationis daretur, pugnarent: contrà Luſitani, ne aqua excluderentur, periculoſiſsimam dimicationem ſubirent. Aqua igitur ijs, qui bibere cupiebant, erat multo ſanguine comparanda. Noſtri verò conſilio Thomæ Fernandi, præſtantis architecti, ab arce in puteum cuniculum egere: qui tanto ſilentio perfectus eſt, vt nunquam id ab hoſte animaduerti poſſet. Tum paulo ſupra illud cuniculi oſtium, quod ab arce ad puteum medium pertinebat, trabes immiſit, & ſuper eas alias tranſuerſas iniecit. Tum magnam materiæ vim ſuper eas trabes demiſit, quæ puteum tegeret, ne poſſent hoſtes venenum in aquam infundere. Poſtremò ore ſummo putei diſturbato terram omnem congeſsit, ne poſſet hoſtis materiam extrahere. Sic autem fiebat, vt noſtri tuto hoſtibus inuitiſsimis aquarentur. Rex igitur ab hoc conatu depulſus, vallum oppugnare multo acrius inſtituit. Cùm verò multi in ea oppugnatione caderent, vt tutius rem gereret, ingentes ſaccos lana & ſimili materia infarciri iuſsit, vt his oppoſitis tormentorum ictus exciperet. Dum autẽ hoc opus apparabatur, caſtra retro mouit, & ſuos ab oppugnatione prohibuit. Brittius id non ſine conſilio fieri ratus,

excogitauit rationem,qua hoſtis conſilium exploraret. Faber quidam lignarius illius iuſſu laqueum extruxit, eúmque non procul à vallo ea parte, quæ valli portam reſpiciebat, leui materia atque tellure contexit. Brittius quadraginta milites iuſsit extra vallum egredi, vt vrbem verſus pergere ſimularent. Hoſtes illos conſpicati, in eos impetum faciunt. Noſtri ſe ſenſim recipiũt: hoſtes acriter inſiſtunt. Eorum autem Dux, cùm omnibus præiret, in laqueum incidit. Quo facto noſtri hoſtibus repugnare multo acrius incipiunt: alij extra vallum egreſsi, ſe cum illis coniungunt, & hoſtes re inopinata perculſos expellunt, & paulo longius inſequuntur, ſignóque dato ſe recipiunt, & Ducem laqueo expeditum ad Præfectum pertrahunt. Ex illo cognouit Brittius quo animo Rex bellum intermitteret. Præterea Princeps regni hæres per vnum de ſuis comitibus, ſcapha commeatu onuſta ſilentio noctis inuectum, illi Regis conſilium aperuit. Noſtri ad propugnandum ſe comparauerunt. Perfectis operibus Rex confeſtim aciem hoc ordine inſtruxit. Saccos primum ſic oppoſitos eſſe iubebat, vt eſſent inſtar valli, quo milites poſſent ſine periculo ad Luſitanorum vallum accedere. Deinde milites cum arcubus, & ferreis fiſtulis, & varijs telorum generibus ſequebantur. Poſtremum agmen Rex cum valida manu firmabat. Arcis tormenta quanuis globos ingentes partim ferreos, partim lapideos emitterent, cùm hi ſaccis exciperentur, nullum detrimentum hoſtibus afferebant. Ea res animaduerſa hoſtibus animos extulit, ita, vt quaſi debellatum iam foret, clamores ingentes ediderint. Sequenti die fuit oppugnatio multo ferocius inſtaurata. At Brittio venit in mentem, tormentum vnum, quo nondum vſus fuerat, quod multo vehementius globos eiaculari cognouerat, collimare. Cum ille igitur qui tormẽti curam gerebat, ignem admouiſſet, factum eſt, vt ſaccos diſijceret, ictibúsque crebrius repetitis, omnes moles oppoſitas diſturbaret. Cum igitur maiora tormenta in aciem hoſtium propugnaculo nudatam ingentes pilas, minora glandes valde frequentes emitterent, magnam ſtragem ediderunt. Ea nocte vir quidam nobilis Caſtellanus, cognomento Guadelaiara, poſtulauit à Brittio centum & quinquaginta homines, quos ipſe deligeret, quibus hoſtium caſtra terrore compleret. Cum id illi fuiſſet conceſſum, de quarta vigilia (erat autem nox pluuia, caligóque denſiſsima erat caſtris offuſa) noſtri hoſtes, nihil hoſtile propter noſtrorum paucitatem ſuſpicantes tubarum cantu & clamoribus magnis exterrent, & alios graui ſomno conſopitos, alios ſemiſomnes obtruncant, reliquos in fugam pellunt. Vbi primum diluxit, noſtri potiti caſtris, prædam non mediocrem in arcem conuehunt. Hunc felicem ſucceſſum caſus aduerſus deformauit. Erant frequentes ædes arci coniunctæ, arcis ipſius præſidio ab hoſtium impetu & incurſione defenſæ. In his erant variæ merces, & multiplex & pretioſa ſupellex, & annona, qua milites in ea obſidione alebantur. Factum eſt autem, vt pueri cuiuſdam negligentia, qui cum iret cubitum, candelam incenſam reliquerat, vt candela

in

in aridam materiam decideret, quæ ſubito ignem corripuit, & domũ inflammauit. Sic autem cùm omnes ædes illæ eſſent è ligno ædificatæ, & folijs palmarum contectæ, & coniunctæ, factum eſt, vt omnes eodem incendio conflagrarent. Quamuis autem iactura multarum rerũ maximi pretij fuiſſet, nihil Præfectum aliud angebat, quam annonæ penuria. Commeatum enim maxima ex parte flamma conſumpſerat. Nec erat ſpes vlla, quandiu hyems vigebat, vt aliunde poſſet commeatus importari. Ergo cum fames noſtros opprimeret, cogebantur feles primum, mures deinde & lacertos comedere. Præfectus aliquid audendum ratus, cognatum quendam ſuum cum triginta viris ſatis acribus miſit, qui in hoſtes improuiſo erumperet, & videret, an poſſet aliquid cibi è caſtris non valde munitis abripere. At hoſtes in noſtros inuecti, multos conuulnerarunt, ipſius cognati Ducis vultum conciderunt, & crura etiam ſauciarunt, ita, vt gradum facere nequiret: parúmque abfuit, quin in hoſtium poteſtatem veniret. Sed adoleſcentis virtute, annos nati quinque & viginti, cui Ioannes Gregorius nomen erat, fuit è medijs hoſtibus ereptus, & in arcem intromiſſus. Quatuor autem è noſtris in eo conflictu cecidere. Interim per ſeruos transfugas fuit Rex certior factus, noſtros grauiſsima fame premi. Exiſtimauit igitur eam occaſionem rei bene gerendæ non eſſe prætermittendam. Itaque in loco ſatis accommodato, milites in inſidijs locauit, duas autem vaccas propius vallum agi præceperat. At noſtri cùm vaccas cernerent, Ducis iniuſſu (nec enim imperio, ſed fame mouebantur) repente deſiliunt. Qui erant in inſidijs, in noſtros impetu feruntur. Noſtri tamen tanta virtute illis reſtitere, vt prius quam maiora ſubſidia poſſent aduenire, vaccas per valli aditum hoſtibus fruſtra repugnantibus introducerent. Harum carnibus diebus aliquot noſtri ſuſtentati ſunt. Sed his conſumptis, neceſſe erat noſtris aut deditionem facere, aut fame funditus interire. Sed ope diuina in extremo illo diſcrimine adiuti ſunt. Mare námque ventorum flatu agitari cœpit, & cum maximos fluctus eijceret, magnam ſquillarum ingentium vim in litus expulit, quibus noſtri famem depulerunt, & ægroti ſanitatem recuperarunt. Sic autem factum eſt, vt Luſitani obſidionem per totam hyemem tolerarent. Ver autem appetebat, ſubſidium, cumprimum mare nauigari potuiſſet, expectabatur. Hoc cùm Regem minime lateret, ſtatuit, ante quam Cochimo auxilium adueniret, totis viribus experiri, an vallum & arcem expugnare poſſet. Magnam igitur claſſem inſtruxit, & duo maxima Caſtella ſuper naues excitauit, ea ratione, qua fuerant erecta Caſtella, quibus Rex Calecutienſis Paciecum euertere cogitarat. Huius apparatus indicium fuit per eundem Principem ad Præfectum repente delatum, à quo fuit admonitus, vt eam arcis partem, quæ ad mare pertinebat, diligentiſsime tutaretur. Erant milites, quos Rex ſub ſignis habebat, ad quinquaginta millia. Alia námque ſibi auxilia conquiſierat. Vbi primum omnia parata fuerunt, cùm terra & mari noſtros oppugnare inſtituiſſet, factũ

eſt, vt vno tempore & claſsis eam arcis partem, quæ ad mare ſpectabat, cum caſtellis inuaderet, & magnus exercitus in vallum impetum ferret. Vtrinque tamen fuerunt cum magna ſuorum ſtrage, & nauium etiam iactura repulſi. Prælium fuit acerrimum, & ab exortu Solis vſque ad occaſum durauit: quod tamen non humanis viribus, ſed diuinis geſtũ fuiſſe conſtat. Cum enim maxima multitudo hoſtium in prælio cecidiſſet, nemo tamen è Luſitanis deſideratus fuit. Inſequente die Brittius magnam tormentorum partem, quæ erant in arce diſpoſita, ad vallum tranſportari præcepit, & inde ciuitatem globis ingentibus concutere iuſsit. Ædes quamplurimæ dirutæ fuerunt, & in his Saracenorum templum, in quod multi conuenerant, vt Mahumetem precibus fatigarent, vt illis ſubſidio occurreret. Tantus autem terror fuit & ciuibus & peregrinis iniectus, vt omnes à Rege contenderent, vt pacem cum Luſitanis faceret: aliter enim, ſe inde continuo migraturos. Quod vt vehementius agerent, fecit claſsis, cui præerat Triſtanus Cugna quæ tunc aduenerat: quæ opem noſtris, ſi in maiore tum diſcrimine fuiſſent, attuliſſet. Pax igitur certis legibus facta fuit, ea conditione, vt tum demum rata eſſet, cum eam Prætor Almeida comprobaret. Quas verò res Triſtanus Cugna, antequam Cananorem claſſem appelleret, in eo curſu geſſerit, alio in loco memorabimus.

LIBER QVINTVS.

CVM HAEC IN INDIA gerebantur, in Africa hæc acciderunt. Safin eſt ciuitas in Mauritania Tingitana ſita, extra fretum Gaditanum, ad Auſtrum ſpectans, quam Atlanticus Oceanus alluit. Erat autem ſanè magna, multiſque opibus opulenta, ad quam vndiq; mercatores quæſtus gratia libentiſsime cõmeabant. Regio eſt valde fertilis, frugibus & pecoribus abundans. Fuit autem ciuitas hęc longo tempore in ditione Regis Marrochienſis, cuius imperium maximam Mauritaniæ partem continebat. Sed tandem familia quædam nobilis, cognomento Farhomia, ab imperatore deſciuit, opibúſque

ſuis

ſuis, & popularium gratia freta, tyrannidem occupauit. Huius tandem familiæ princeps extitit quidam, nomine Abdearus Rhamanus, vir magni animi, & ſupra modum dominationis appetens: qui, vt ciuitati imperaret, patruo ſuo, cui nomen erat Hamedux, qui tunc opibus & potentia multum gentilibus anteibat, vitam per ſummum ſcelus eripuit. Deinde ſpecie liberalitatis & humanitatis plebis animos ſibi conciliauit, ita, vt ciuitatis imperium facillime teneret. Erat autem Abdearo Rhamano filia eximia ſpecie, quam adoleſcens nobilis, nomine Haliadux, non vulgari forma præditus amabat, & illius concubitu, matre puellæ non inuita, fruebatur. Hæc conſuetudo cùm fuiſſet ad Rhamanum delata, eo familiæ dedecore grauiter offenſus, necem adoleſcenti afferre conſtituit. Quod cùm Rhamani vxor atque filia ſuſpicione aſſequutæ fuiſſent, rem ad Haliaducem deferunt. Is vt Rhamani conſilium præriperet, cædem Rhamano machinatus eſt. Re autem cum iuuene ſibi amicitia valde coniuncto, cuius fidei & audaciæ valde confidebat, quem Iehabentafuſum appellabant, communicata, vt facinus ſumma celeritate patraret, excogitauit. Erat autem ſacrum ſolenne Saracenis ſumma ab illis religione celebratum. Rhamanus in templum profectus, per nuncium Haliaducem ad ſolennis precationis communionem inuitauit. Eſſe dicebat præterea ſibi cum illo poſt rem diuinam de re maxima conſultandum. Haliadux eo nuncio intellexit, tempus appropinquare, quo ſibi erat aut Rhamani crudelitate moriendum, aut Rhamano nex afferenda. Arceſsiuit igitur Iehabentafuſum, & ambo cum decem viris fortibus ex gentilibus atque domeſticis, qui erant coniurationis participes, rectà in templum gradiuntur, & Rhamanum confodiunt. Qui Rhamanum ſectabantur, vt illius necem vindicarent, ſe comparabant. Cum tamen viderent duodecim viros nobiles, & impigros diſtrictis gladijs ferociter imminentes, & ſuſpicarentur eos non ſine multitudinis conſenſione tantum facinus auſos eſſe, ſeque, Duce quem ſequebantur occiſo, præſidio nudatos animaduerterent, repente diffugiunt. At Haliadux & Iehabentafuſus in forum ſe conferunt, & ibi aduocata concione Haliadux orationem habuit, qua dixit, ſe merito tyrannum occidiſſe, qui illi inſidias comparabat: neque mediocri beneficio ciues ſuos obligaſſe, cùm hominem maleficum & parricidam de medio ſuſtuliſſet. Fore námque, vt poſt illum diem res eorum ſub benigno & moderato imperio multo magis florentes eſſent. Ibi tunc populi conſenſu (gens enim leuis & inconſtans, facile in quancunque partem illam pellere velis, inclinat) vterque eorum ciuitatis moderationi præficitur. Eo tempore Iacobus Azambugius præerat caſtello, quod iuſſu Regis Emmanuelis, vt dictum eſt, non procul ab ea vrbe extruxerat. In ea verò ciuitatis trepidatione atque tumultu, tredecim Hiſpani captiui, nauigium adepti, confugiunt, & ad caſtellum delati, ſtatum ciuitatis Azambugio nunciant. Deinde poſt biduum Haliadux cùm cerneret cognatos Rhamani & amicos, qui mul-

tum in ciuitate poterant, illi atque ſocijs perniciem moliri, ad Azambugium ſe confert, &, ne occaſionem diuinitus oblatam amittat, adhortatur. Se námque perfecturum, vt ciuitas illa Regis Emmanuelis imperium libentiſsime ſubiret. Opus tamen eſſe, vt qui hoc animo eſſent, ope Luſitanorum aduerſus hoſtium inſidias fulcirentur. Iacobus Azambugius quanuis Aphrorum perfidiam exploratam penitus haberet, cùm tamen animaduerteret, rem in tanto tumultu & ciuium diſſenſione in eo ſtatu eſſe, vt Haliaduci atque ſocijs fidem datam conſeruare valde expediret, conditionem minime reiecit. In ciuitatem igitur duodecim viris nobilibus ſtipatus, ſe contulit: ibi octo dies commoratus, leges pacis ſcripſit, & fœdere Haliaducem & ſocios Regi Emmanueli deuinxit. Ibi verò cùm indicio Abrahami Iudæi cognouiſſet, ſibi inſidias fieri, in caſtellum Regium profectus eſt. Illum verò quatuor viri nobiles Saraceni, quorum princeps erat Haliadux, proſequnti ſunt, cum interim Iehabentaſuſus imperium ciuitatis adminiſtraret. Erat autem fœdere cautum, vt Mauri locum Azambugio in ea parte, qua muri fluctibus alluuntur, aſsignarent, in quo domum magnam ædificaret: & vt ibi laxius & magnificentius habitari poſſet, turrim in muro ædibus coniunctam, & portam etiam, quæ in mare reſpiceret, attribuerent. Rebus ad hunc modum conſtitutis, Azambugius cum quatuor illis Mauris in Luſitaniam reuerſus, Emmanueli rem totam exponit, & amplitudinem ciuitatis, & opportunitatem loci ad bellum mediterraneis Africæ regionibus inferendum explicat. Rex eo nuncio plurimum lætatus eſt, Azambugiúmque in Africam remiſit. Vt verò negotium rectius confici poſſet, literas ad Garſiam Melium, qui cum claſſe fretum Gaditanum tenebat, vt Mauros nauigatione prohiberet, dedit, quibus imperabat, vt ſe cum Azambugio coniungeret. Is quanuis in morbo valde periculoſo verſaretur, mandata tamen ſumma celeritate confecit. Ad Safinenſem igitur portum ſe contulit, quo iam Azambugius peruenerat: ſed omnia commutata vident. Erat ciuitas in armis: fidem datam neglexerat: multitudo nullo pacto ſe Chriſtianorum imperium paſſuram confirmabat: varij tumultus excitabantur. Haliadux, qui iam in vrbem redierat, & Iehabentaſuſus in communi ſcelere & perfidia conniuebant, oblitíque fœderis, erant valde Luſitanis infeſti. Ibi tunc venit noſtris Ducibus in mentem, diſcordiam inter duos illos tyrannos artificio ſerere, vt viribus vtriuſque partis diuiſis, facilius vrbe potirentur. Quod quidem ſic ab illis excogitatum fuit. Garſias Melius adhuc eodem morbo laborabat. Medicum igitur Iudæum ad morbi curationem ex vrbe arceſsiuit. Hunc autem pecunia facile perſuaſerunt, vt literas ad vtrumque vrbis Præfectum perferret, ita tamen, vt eorum neuter poſſet odorari, literas ad alterum ſcriptas eſſe. Literæ autem erant ſcriptæ nomine Garſiæ Melij, quibus Haliaducem admonebat, vt inſidias præcaueret. Sibi

námque

námque exploratum & cognitum eſſe, vitæ illius inſidias intendi. Ad eas autem propulſandas opem ſuam pollicebatur, ſeque officio ſuo minime defuturum confirmabat. Interim verò admonebat, nullas eſſe capitaliores inſidias illis, quas imperij communio comparabat. Nam cùm nulla vnquam regni ſocietas fidelis atque firma fuiſſet, tum aditum ad perniciem eò faciliorem eſſe, quo minus ſuſpecti fuiſſent illi, cum quibus ſocietas muneris inita fuerat. Idem ad Iehabentafuſum ſcribebat, & admonebat, vt vitam ſuam contra Haliaducis occultas fraudes & inſidias muniret. Quoties Medicus Melium inuiſebat, manum intra veſtem ſtragulam, quæ ſpondam contexerat, immittebat, quaſi tentaret, an febris aliqua ex parte quidquam de ſolita vehementia remiſiſſet. Et interim literas accipiebat, ne poſſet quiſpiam quod gerebatur, aliqua ratione ſuſpicari. Interim verò vterque eorum clam altero gratias Melio ſummas agere, ſeque in poteſtate Emmanuelis futurum polliceri, obſecrare, & orare, vt non permitteret vllo modo, ſe fraude alterius interire. Hac igitur fraude contra gentem fraudis pleniſsimam ſolerter excogitata, factum eſt, vt vterque eorum cùm ſibi ab altero timeret, muniendam ſalutem ſuam contra alterius perfidiam, Luſitanorum ope cogitaret. Vterque igitur, altero imprudente, Azambugium & Melium admonet, vt ſe in vrbem conferant. Se námque effecturum, vt breui vrbem in Regis Emmanuelis poteſtatem redigeret. Itaque Azambugius, & Melius quinquaginta tantùm militibus ſtipati, in vrbem ingrediuntur, & ædes, quæ Rhamani fuerant, quia amplæ & munitæ videbantur, & erant propius mare ſitæ, ſibi ad habitandum delegere. Clanculum verò varia armorum genera arcis & dolijs incluſa domum comportari faciebant. Mauri, vt eſt genus hominum non ſolùm infidum, verùm etiam ſuſpicioſum, ſiniſtra quadam ſuſpicione tacti, non recte de noſtrorum hominum ſedulitate ſentiebant. Ipſoſque tyrannos iam ſuæ leuitatis valde pœnitebat. Multáque tecte moliebantur, quibus conijci poterat, rem ab occultis inſidijs ad vim apertam eſſe venturam. Azambugius rem omnem, in quo ſtatu eſſet, Emmanueli per literas ſignificauit. Is nullam moram interpoſuit, quin firma ſubſidia illis mitteret. Quatuor igitur naues celeriter inſtruendas curauit, quibus Gondiſſaluum Mendeſium Zacotum, virum in africano bello exercitum, præfecit. Qui cùm naues ad portum vrbis appuliſſet, intellexit, noſtros Maurorum perfidia eſſe in ſummas difficultates adductos. Nec enim Mauri in fœdere permanebant, ſed multis fraudibus opus Azambugij impediebant: neque ſolùm omnia, quæ ad ædes muniendas, ſed etiam quæ erant ad victum neceſſaria denegabant: multiſque ſignis apparebat, eis non fraudem ad facinus, ſed animum deeſſe. Cùm noſtri de vno ex tyrannis conquerebantur, is in tyrannidis ſocium culpam omnem conferebat. Noſtri cùm iam Zacoti aduentu maiores opes habuiſſent, confidentius in vrbe

 verſa-

verſabantur. Tyrannos igitur admonent, ſe minime paſſuros, vt ambo ſimul vrbem gubernarent. Eos námque animo inter ſe inimico & infeſto diſsidere, & vtrumque eorum de alterius exitio cogitare. Compararent igitur inter ſe, vter eorum eſſet ciuitatem illam Regis Emmanuelis nomine moderaturus. Illi verò cùm cernerent eam ſibi neceſsitatem impoſitam, vter eorum eam prouinciam ſuſciperet, haud contentioſe deliberant. Summa námque animi moderatione, quod vix credibile videretur ei, qui vtriuſque mentem cognoſceret, vterque eorum alteri imperium concedebat. Tandem peruicit Haliadux, vt Iehabentafuſus eam ciuitatem regendam ſuſciperet. Is autem imperij æmulo amoto, multo liberius fraudes in noſtros concinnabat, omnique ratione, vt Azambugium opere prohiberet, contendebat. Lapides & calcem, & reliquam materiam ne quiſquam importare auderet, faciebat: operarijs etiam acerrime minabatur: & hæc primùm occultius, deinde multo in dies apertius & inſolentius gerebat. Quod vbi Azambugius intellexit, Haliaducem, quem ſciebat valde moderationis, qua facile regnum ſocio conceſſerat, pœnitere, arceſsiuit: eúmque admonuit, vt ſuorum manu comparata, Iehabentafuſum ex improuiſo aggrederetur, & obtruncaret. Se námque opem, vbi opus eſſet, confeſtim allaturum, facturúmque, vt ille ſolus vrbis imperio potiretur. At Iehabentafuſus cùm ſe armis Haliaducis peti animaduerteret, & neſciret id conſilio Azambugij fieri, in ædes Rhamani, in quibus arx extruebatur, ſe fuga proripuit. Ibi tunc Iacobus Miranda, ipſius Azambugij nepos, habitabat: qui etiam cùm ignoraret, eum aui conſilio in illud vitæ diſcrimen inductum, hominem in fidem receptum ab imminente clade ſeduxit. Azambugius cùm ab illo pœnas expetere ſtatuiſſet (Maurus erat enim ſingulari ſolertia, & plurimum in dicendo valebat) multis argumentis vſus, quibus demonſtrabat minime expedire rebus Luſitanorum, ſe vita tunc temporis ſpoliari, ab Azambugio impetrauit, vt ei poteſtatem in Luſitaniam eundi faceret, vt ſe Regi dederet, & fidem ſuam fœdere ſanctiſsimo obligaret, fore, vt vſque ad extremum vitæ ſpiritum pro illius dignitate & amplitudine dimicaret. Quod ſi Rex id facere nollet, tum fore illi liberum, ei ſupplicium, quod vellet ſtatuere. Id tandem ab Azambugio adeptus eſt, vt eum in Luſitaniam vinctum mitteret: qui tandem ab Emmanuele vitam impetrauit, & præfecturam equitum, quibus in campis finitimis in hoſtes incurſaret, obtinuit. Qui beneficio & humanitate Regis obligatus, ei fidelem operam in bello præſtitit, neq; aliquid in vita geſsit, in quo appareret, illi fidem parum ſanctam fore. At Haliadux, cui Azambugius vrbis imperiũ cõmiſit, longe ſecùs, quam fore quiſquam exiſtimabat, ſe in eo munere adminiſtrãdo gerebat, multóq; inſolentius, quàm Iehabentafuſus noſtris aduerſabatur. In eo verò præcipuè neruos animi contẽdebat, ne opus inſtitutũ ad exitũ perueniret. Minis fabros & operarios auertebat, materiã importari ſupplicio propoſito vetabat, & aperte odiũ, quo erat imbutus, operibus indicabat.

dicabat. Opus tamen paulatim ad iuſtam altitudinem perueniebat. Azambugius interim ſe arcem extruere diſsimulabat, ſed amplas ædes ædificare dicebat, in quibus Chriſtiani mercatores merces imponerent. Feneſtras autem, in quibus erant tormenta collocanda, luto atque tenui materia tegebat, & tectorium calcis inducebat, ne ab hoſtibus quod in animo habebat animaduerti poſſet. Præterea nocte in muro portam aperuit, qua ex claſſe noſtris aditus in arcem facile pateret. Portam autem vtrinque ſecundum vtriusque viæ latus, quæ in portam ferebat, vallo muniuit. Erat autem arx in tantam altitudinem excitata, vt facile defendi poſſet. Sequenti die Azambugius expoſtulauit per nuncium cum Haliaduce, quod in fœdere minime permaneret, quod fidem nefariè violaret, quod iuſiurandum impie & ſcelerate contemneret. Illum námque per Mahumetis legem iuraſſe, ſe omnia, quæ ad extruendas ædes illas eſſent neceſſaria, large atque munifice præbiturum: promiſſa verò non modò minime conficere, ſed contrà odium acerbum & immane factis expromere. Diſceret igitur fidem colere, & numen cœleſte reuereri, & hominum pudore ab inſtituto flagitio reuocari. Haliadux reſpondet, ſe valde hominis dementiam admirari, qui non videat, ſe neque vnde cibum, neque aquam compareт, habere, niſi is eius copiam ſuppeditare velit, & tamen adeò magnifice loqueretur, quaſi illi omnia, quæ ad vitam ſuſtentandam opus eſſent, abunde ſuppeterent. Ad ea Azambugius reſpondet, Luſitanis hoſtium carnibus famem, & eorundem ſanguine ſitim explere, facillimum fore. Hoc dicto Haliadux digitum momordit. Hoc autem eſt apud gentem illam minationis cuiuſdam acrioris indicium. Hoc vbi intellexit Azambugius, vidit opus eſſe feſtinatione, vt antequam Haliadux maiores ex pagis copias euocaret, illum opprimeret. Sed ne fidem violare videretur, ſi prius iniuriam afferre putaretur, quàm eſſet hoſtis iniuria laceſsitus, hoc excogitauit. Maurus quidam Lanio colaphum inflixerat in macello homini Luſitano, qui erat ex Regis familia. Is apud Azambugium de illata ſibi iniuria querelam habuerat. Azambugius illum, vt patienter iniuriam ferret, admonuit: ſic enim temporis rationem poſtulare. Tunc verò, cùm illum ab Haliaduce nuncium adeò ferum & importunum accepiſſet, Luſitanum illum euocat, & vt Maurum, à quo fuerat affectus iniuria, interficeret, adhortatur. quod vt expeditius faceret, vnũ ex ſuis domeſticis illi ſociũ adhibuit. Abierunt illi continuo, & cùm in forũ peruenirent, in Maurum incidunt, quem gladio transfigunt. Clamor confeſtim & vlulatus exoritur, & tumultus excitatur. Saraceni vndiq; ruunt, & Luſitanos adoriũtur. Illi verò animo ſatis acri reſiſtunt, paulatimq; cedũt, atq; ſe tandè in arcẽ maximo cũ labore recipiunt. Azambugius ſuos cõtinuit. Saraceni arcẽ circundant, multisq; telis & iaculis in arcem miſsis, vt noſtris perniciem inferãt, enituntur. Tandem maioribus tormentis admotis, arcem quatere inſtituunt. Luſitani armati vigilias agitabant, non tamen eorum quiſquam telum iaciebat. Azambugius

bugius enim omnibus, vt ſe continerent, imperauerat. Integram noctem fuit arx ſummis hoſtium viribus oppugnata: cùm tamen eorum conatus omnes in nihilum reciderent. Vbi diluxit, Azambugius primùm quidem inſtituit, vt res diuina fieret, & numen CHRISTI religioſa precatione propitium redderetur. Deinde admonuit, vt omnes cibum ſumerent. Itaque animis religione expiatis, & corporibus cibo & potione refectis, aciem magno ſilentio inſtruxit: & equum album ſibi ſoli afferri præcepit. Erat enim valde ſenex, & claudus. Nam cùm Ioannes ſecundus, Regis Alfonſi filius, in bello, quod Alfonſus cum Fernando Rege Caſtellæ & Aragoniæ geſſerat, oppidum in tranſtagana Luſitaniæ prouincia, quod Alegretum nominatur, armis expugnaret, fuit Azambugius, qui tunc Ioanni acrem operam nauabat, in crure graui vulnere percuſſus. Is igitur ſolus eo die ex equo pugnauit, reliqui pedibus rem geſſerunt. Omnibus igitur rebus rite paratis, cùm eſſet meridies, erupit Azambugius, & re inopinata magnũ terrorem hoſtibus iniecit. Nec enim ſuſpicari poterant, paucos homines, quos metu exanimatos eſſe crediderant, in tantam hoſtium multitudinem impetum facturos. Itaque cedunt, & in templũ confugiunt. Noſtri eos acriter inſequuntur, multóſque cædunt. At poſtquam hoſtes in templo ſe à repentino illo timore refecerunt, pugna recruduit. Sed cùm ex illis multi caderent, templum fuit ab eis alia porta fugientibus incredibili celeritate deſertum. Multi tamen ſe ſe in eam vrbis arcem, quæ eorum præſidijs tenebatur, receperunt: & inde ingenti tormento arci, quam Azambugius extruxerat, maximum damnum afferebant. Hoc cùm cerneret vir quidam huius artis peritiſsimus, nomine Sebaſtianus Rodericus, cùm tormentum contrà diſponeret, & aptiſsime collimaret, globus ingens per os hoſtilis tormenti vehementer emiſſus, tormentum perfregit, & eum, qui illi præerat, dilacerauit. Sic tandem Saraceni ab omni ſpe depulſi, ſe ſe in fugam dederunt, & Haliadux in oppidum, nomine Targam, ſe recepit. Reliqui, qui in vrbe manſerunt, pacem ab Azambugio poſtularunt, quam ille conceſsit, & leges illis ſcripſit, & tributum, quod quotannis penderent, imperauit. Quanuis autem non certus hoſtium numerus, qui in ea pugna ceciderunt, iniri potuerit, magnam tamen multitudinem fuiſſe conſtat, cùm è noſtris vnus tantum deſideratus ſit, qui erat Azambugij familiaris, qui prope illum pilæ vnius ictu concidit. Melio autem cum Azambugio minime conueniebat. Nam vterque eorum diuerſam in tuenda ciuitate ſententiam ab altero ſequebatur: quo factum eſt, vt offenſus Melius in Luſitaniam rediret, & ſolus Azambugius Emmanuelis nomine vrbi præeſſet. Attamen poſt vrbem captam, hoſtes, qui in pagis habitabant, crebras in noſtros excurſiones faciebant: ſed ſemper fuere cum detrimento repulſi. Sic factum eſt, vt ciuitas illa opibus & armorum præſidijs munitiſsima, paucorum hominum virtute & induſtria, & Regis Emmanuelis felicitate, ipſius Emmanuelis imperio ſubderetur. Sub idē

ferme

ferme tempus quo hæc gerebantur, ante tamen quàm ciuitas illa caperetur, in oppido, quod Abrantes appellatur, vbi tunc Rex Emmanuel, peſtilentia Olyſippone repulſus, ſe tenebat, natus eſt illi nonis Iunij, Anno à CHRISTO nato. M. D. vij. ex vxore Maria filius, cui Fernandi nomen inditum fuit. Valuit autem multum ingenio: fuit in antiquitate perueſtiganda valde curioſus: maximarum rerum ſtudio flagrabat, multisque virtutibus illo loco dignis prędictus erat. Qui tamẽ in iuuentutis flore immatura morte ſublatus eſt. At Emmanuel cùm nullo modo ſtudium Indicarum rerum intermitteret, ſedecim in Indiam naues comparauit. Quatuor ex illis Iacobum Siqueiram præfecit, quem iuſsit vltra Gangem nauigare, & auream Cherſoneſum petere, ſitúmque ciuitatis opulentiſsimæ, quam Malacam appellant, celeberrimum Orientis emporium, explorare. Mandauit præterea, vt in curſu inſulam Sancti Laurentij perluſtraret, quam audierat eſſe & ampliſsimã, & multis rebus abũdantem. Cum hac claſſe Siqueira Olyſippone profectus eſt nonis Aprilis, Anno à CHRISTO nato. M. D. viij. Duodecim verò nauibus præfuit Georgius Aquilaris. Huic imperauit, vt cum quinque nauibus promontorium, quod appellant Guardafum, ea parte, qua ab Auſtro ad Septentrionem in introitũ Arabici ſinus inflectitur, peragraret, & maria illa ſpecularetur, vt naues, quæcunque ex Arabia in Indiam nauigarent, interciperet. Septem verò naues reliquæ certis Ducibus attributæ ſunt: è quibus vnus fuit Franciſcus Pereira Peſtana, qui iuſſus erat arci Quiloënſi præeſſe. Alij præterea (Triſtanus is Syluius appellabatur) dedit in mandatis Emmanuel, vt cum duabus triremibus ex India in Guardafuenſe promontorium nauigaret, & ſe cum Aquilari coniungeret. Hæc claſsis ſoluit Olyſippone eodem menſe, quinque diebus poſtquam prima claſsis vela dederat. Eam verò tẽpeſtas ſubito coorta diſiecit, & malũ nauis, cuius Peſtana nauarchus erat, perſregit, & armamenta diſsipauit, ita, vt cogeretur Olyſipponem reuerti. Vnde refecta naui decimo quarto kalen. Iunij rurſus profectus eſt. Is impeditus hyeme, Quiloam peruenire non potuit, & in inſulis citra Mozambiquem ſitis hyemauit. Nauarchi qui erant in Indiam profecturi, varijs caſibus agitati, Cochimum tandem delati ſunt. Aquilaris autem naufragio perijt. Odoardus Lemius vnus ex nauarchis, qui erat Aquilari ſanguine coniunctus, cùm naues ad Mozambiquẽſem portum appuliſſet, inde diſcedere noluit, antequam de Aquilaris vel ſalute vel exitio aliquid certi cognoſceret. Cùm verò multis argumẽtis perſpectum fuiſſet, Aquilaris nauẽ fractam, atq; diſsipatam, & fluctibus oppreſſam extitiſſe (in eodẽ enim curſu multa nauis laceræ fragmenta, cum dolijs & inſtrumẽtis nauticis apparebant) nauarchorũ omniũ cõmuni conſenſu ſtatutũ eſt, vt Lemius in locũ illius ſuccederet. Itaq; cùm primum per anni tempus licuit, Peſtana, qui iam ſe in eandẽ inſulã Mozambiquenſem cõtulerat, Quiloam recta contendit. In illius nauem Lemius conſcendit, ſuam verò Vaſco Syluciræ conceſsit, & ita in promontoriũ

1507

1508

Guarda-

Guardafuenſe curſum tenuerunt. Petrus Ferreira Fogaza, qui arcem Quilo-
enſem cum imperio tenebat, Melindem, ſic enim iuſſus erat, profectus eſt: &
ibi tandiu conſtitit, quandiu per anni tempus nauigare non potuit. Cùm pri-
mùm verò tempeſtas ſecunda fuit, ſe ſe ad Lemium aggregauit. Lemius igitur
cum claſſe ſeptem nauium Zacotoram curſu petijt. Regiones autem regum,
qui erant ſtipendiarij, circunuectus, tributa collegit: & cum aliqui tributũ im-
peratum pendere recuſarent, eos bello domuit. Magadaxum oppugnare cùm
vellet, propterea quod vidit ciuitatem eſſe ſitu & natura munitiſsimam, & ſta-
tionem nauium parum tutam, & aditum ex mari in vrbem difficillimum, de
nauarchorum omnium conſilio ab ea mente deſtitit. Ibi cùm in anchoris con-
ſiſteret, vigilum negligentia factum eſt, vt nauigij, cui præerat Georgius Qua-
dra, anchoralia præciderentur. Æſtu porrò vehementiſsimo delatus, tantum
maris tranſmiſit, vt cùm milites atque nautę de ſomno ſuſcitarentur, nõ poſ-
ſent, in qua tunc regione verſarentur, vlla ratione conijcere. Ergo tantiſper re-
mis nauigium inhibuere, dum exortu Solis tenebræ diſpellerentur. Cùm ve-
rò neque ſic poſſent, quam regionem præteruehererentur, agnoſcere, ſe ventis
agi permiſere. Sic in Zeilæ portũ, quæ ciuitas non procul abeſt ab ore & introi-
tu ſinus Arabici, & ad Æthiopiam pertinet, delati ſunt: atque ita factum eſt,
vt omnes á Saracenis, qui eam ciuitatem incolebant, caperentur. Lemius à co-
natu, quo Magadaxum oppugnare conſtituebat, depulſus, in Zacotoram ve-
nit, atque ibi Petrum Fogazam in arcis præfectura conſtituit. Quæ deinde Le-
mio acciderint, alio in loco referemus. Nunc quæ Triſtanus Cugna geſſerit,
explicanda ſunt. Claſsis illi cõmiſſa erat vndecim nauium. Alias præterea quin-
que naues inſtructas Emmanuel Alfonſo Albuquercio permiſit, quem voluit,
vt poſtquam Almeida muneris ſui definitum tempus expleret, Prætor Indiam
cum imperio teneret. Cugna cum hac claſſe in Mozambiquem peruenit men-
ſe Decembri. Ibi propter hyemem hybernare coactus fuit. Aliquæ tamen na-
ues ab illo tempeſtatibus ſeiunctæ, minime comparuerunt. Alfonſus nãmq;
Lupius Coſta nauarchus Zofalæ portũ ſubierat. Lionelus Coutignus ſe Qui-
loam receperat. Aluarus Tellius in promontorium Guardafuenſe maximo
cum periculo delatus extiterat; Ibi cum ſe à iactatione refeciſſet, prædas è Sa-
racenis egit, quibus cum militibus ſuis ditatus eſt. Poſtea verò Zacotoram pe-
tijt, vt ſe cum Triſtano Cugna coniungeret. Rodericus Pereira Coutignus
tempeſtate ſimiliter agitatus, in ſinum inſulæ Sancti Laurentij introiuit: quẽ
ſinum propter illius amœnitatem, pulchrum appellauit, quod ad huc nomen
obtinet. Ibi cum decem & octo adoleſcentes lintre inuecti ad nauem illius
accederent, eos benigne accepit, & veſtibus donauit: & cùm reliquos dimi-
ſiſſet, duos muneribus allectos retinuit, quos ad Cugnam in Mozambiquem
perduxit. Cum Cugna multa de inſulæ huius magnitudine percepiſſet, &
nondum tempus eſſet idoneum ad iter Zacotoram verſus ſuſcipiendum, rẽ

prius

prius cum Alfonſo Albuquercio communicata, in eandem inſulam nauigare conſtituit, vt mores gentis, & inſtituta, & telluris etiam amplitudinem, & fertilitatem aliqua ex parte oculis vſurparet. Duxit autem ſecum Alfonſum Albuquercium & Antonium Campenſem, & Emmanuelem Tellium, & Franciſcũ Tauoram, Ioannem Gomecium Abræum, & Rodericum Pereiram Coutignum, & Triſtanum Aluarum. Reliqui autẽ nauarchi cum nauibus ſuis in Mozambique relicti ſunt. Cùm verò ad aliquot portus appuliſſet, & in terram deſcendere vellet, fuit à confertis incolis aditu prohibitus: quos tamẽ magna cæde perterritos, in fugam coniecit. Oram deinde omnem, quæ ad Æthiopiam ſpectat, perluſtrauit. Cùm verò promontorium, quod pertinet ad Occaſum, flecteret, & totam inſulam circumuehi cuperet, vt eam etiam partem, quæ pertinet ad Auſtrum, cognoſceret, ingenti tempeſtate impeditus eſt, quo minus id, quod conabatur, efficeret. Ea tempeſtate nauis Roderici Pereiræ ad vadum alliſa, demerſa eſt, maximáque pars hominum, quæ illa vehebatur, interijt. Cugna receptui ſignum dedit, & in Mozambiquem reuerſus eſt. At Ioannes Gomecius Abræus cùm ea tempeſtas excitata fuit, iam inſulæ promontorium ſuperauerat. Cùm verò oram Auſtralem legeret, in fluuium incidit regionis illius inſulæ, quam Mataranam nominant. Ibi vt aquationem faceret, conſiſtere in animum induxit, cùm repente multi lintribus inuecti, nauem circundant, nutibus hominem perbenigne ſalutant, piſces recentes offerunt: radices, quibus gens alitur, & arundines, e quibus ſaccharũ exprimitur, munifice præbent: omnia denique ſigna ſingularis humanitatis oſtendunt. Ea gentis facilitate nauarchus allectus, magiſtrum nauis iubet in lintrem deſcendere, vt videat (erat enim multarum linguarum peritus) an poſſet cum illis ſermonem conferre, & ſimul admonet, vt aliquot homines muneribus delinitos in nauem conſcendere perſuadeat. At illi vbi primùm magiſtrum acceperunt, tanta celeritate lintrem remis egerunt, vt ſe intra breue ſpatium è noſtrorum conſpectu proriperent. Hoc cum ex improuiſo accidiſſet, Nauarchus ſcapham in mare demittere iuſsit, & in ea tormenta diſponere, & cũ viginti & quatuor hominibus in eam deſiliuit, vt lintres ſequeretur. At cùm terræ appropinquaret, cernit rurſus eoſdẽ lintres cum magiſtro ſcapham verſus ſumma ſecuritate nauigare. Magiſter autem nutibus admonebat, ne quid hoſtile molirentur: gentem eſſe benignam & perhoſpitalem. Cùm autem ad ſcapham peruenit, narrauit ſe fuiſſe ad Regem perductum, qui eum fuerat ſingulari humanitate complexus, illúmq; præterea torque argenteo, & armillis atq; annulis argenteis donarat, ſtatimq; remiſerat, vt nomine ſuo nauarchũ precaretur, ne vellet congreſſum hominis illius cupidiſsimi fugere. Se námq; illius gratia omnia, quę nauarchus ipſe vellet, libentiſsime facturũ. Hac ſpecie humanitatis inuitatus nauarchus, in terrã deſcendit. Rex in litus cõtenderat, & vt hominẽ omnibus amoris ſignis ſibi egregie deuinciret, ſumma ope nitebatur. Conuiuium inſtructum

de

de more gentis ita fuit, vt nihil, quod tellus illa ferret, deſiderari poſſet. Sermo præterea multa iucunditate conſperſus: Sol iam præcipitabat, & nauarchus ſcapham repetebat, cùm ſubito immanis quædam tempeſtas exorta fuit: caligo denſiſsima lucem eripuit, & ingentes fluctus eiecti ſunt, quibus impeditus nauarchus, in nauem redire non potuit. Ea tempeſtas quatuor diebus terram illam tenuit, cùm mare iam eſſet tranquillum. Qui erant in naui ſuſpicati fuerant, nauarchum manum cum gente illa magiſtri gratia conſeruiſſe, & in eo prælio cecidiſſe. Quomodo enim fieri aliter potuiſſet, vt is tandiu in terra incognita verſaretur? Aut ſuos diuturna ſolicitudine diſtineri fineret? Quibus epulis, aut lenocinijs à gente barbara & inculta inuitari potuit? Sed ſic fuit, inquiût: magiſtrum, vt ſibi redderetur, poſtulauit: illi poſtulata repudiarunt. Is iniuriam armis vlciſci voluit, & à circumfuſa multitudine interfectus eſt. Quid igitur faciemus? Expectabimus dum nauis tempeſtate rurſus excitata ad litus allidatur, & omnes ſiue in mari fluctibus, ſiue in terra furentium hominum manibus fœde pereamus? Hæc cùm ſecum reputarent, vela fecerût. At nauarchus ſcapha per oras illas circumuectus, cùm nauem minime reperiſſet, ad Regem rediјt. Rex illum valde amanter excepit, omnibuſq; modis expertus eſt, an poſſet hominem ab ea mœſtitia qua miſerrime premebatur, auocare. Sed fruſtra conatus eſt. Ille námq; cum ſe videret in illa vaſtitate relictum, & omni ſpe in patriam redeundi omnino deſtitutum, & gentis victum & cultum aſpernaretur, omne ſolatium reſpuebat, & ſe lacrymis & lamẽtis dedebat atque ita tandem mœrore contabuit. Similiter octo illius comites dolore confecti, è vita cum multis gemitibus exceſſere. Reliqui ſcapham refecerunt, & multum ſui deſiderium Regi, vt apparebat, relinquentes, inde profecti, curſum in Mozambiquem tenuerunt. Incidentes verò in nauem, cui Lucas Fonſeca præerat, quæ in Zofalam nauigabat, ab illo excepti, & in Mozambiquem deducti ſunt. Locus autem poſtulat, vt huius inſulæ ſitum, & variarum gentiũ, quæ eam incolunt, mores & inſtituta, & telluris etiam naturam aliqua ex parte referamus. Inſula à noſtris, inſula Sancti Laurentij nominatur, eo quod die Diui Laurentij memoriæ conſecrato fuit à Luſitanis cognita. Patet in longitudinem circiter mille atque ducentis milliarijs: in latitudinem verò quadringẽtis & octoginta. Eſt varijs regnis diſtincta. Regionis mediterraneæ cultores ſimulacris dediti ſunt: qui oras maritimas incolunt, maxima ex parte Mahumetis ſectam ſequuntur. Partim nigri, partim colorati, breui autem & criſpo capillo ſunt. Ditiores veſtibus goſsipinis amiciuntur: tenues verò pudenda tantùm goſsipina veſte contegunt. Licet eis tot vxores ducere, quot eis libuerit. Regio eſt ſingulari fertilitate prædita. Fontes habet quamplurimos, & aquas dulces atque perennes. Eſt præterea denſis ſyluis atq; nemoribus culta. Abundat multum piſcatu, venatu, & aucupio, variáſq; fruges modica cultura adhibita profundit: multiplicéſque radices, quibus homines vice panis vtuntur, effert.

effert. Citreis malis, & alijs arboribus odore mito redolentibus veſtita eſt. Arundines innumerabiles, è quibus ſaccharum vel natura inſtillatur, vel artificio exprimitur, in ea proueniunt. Zingiber paſsim effunditur, quo quidem viridi veſcuntur: ſiccum conſeruare neſciunt. Habent argenti metalla quamplurima. Gens eſt natura ſimplex, & ad humanitatem propenſa. Artificio nauigandi carent: lintribus tantùm gratia piſcationis vtuntur. In prælijs non alijs armis, quàm leuibus iaculis vtebantur: ſed nunc Luſitanorũ vſu & conſuetudine melius armati in aciem prodeunt. Et hæc quidem de inſulæ ſitu & natura, & gentis moribus, ſatis eſſe dictum, quod ad præſens inſtitutum attinet, opinor. At Triſtanus Cugna primum è Mozambique Melindem contendit, & cum Rege amanter collocutus, munera, quæ Rex Emmanuel ei dono miſerat, cum honorifica amicitiæ ſignificatione detulit. Ei deinde tres homines tradidit, è quibus vnus erat Luſitanus, nomine Fernandus Gomecius Sardus: alter natura Maurus, qui tamen Chriſtianæ religionis ſacris erat initiatus, cui nomen erat Ioannes Sancius: tertius verò fuit Saracenus quidã Tunete oriundus, qui Mahumetes appellatur. Hos autem mittebat Emmanuel cum literis ad Æthiopiæ Regem, quem noſtri ſatis imperite Ioannem presbyterum nominabant. Hos Rex Melindius in fidem recepit, vt inde in Æthiopiam, quæ ſupra Ægyptum eſt, ipſius Regis fide deducerentur. Hæc vbi mandata confecit Cugna, in Hoiam vrbem à Melinde octoginta millia paſſuum diſtantem, quæ bellum cum Melindio gerebat, inuectus, eam cœpit, diripuit, & incendit; multóſq; Saracenos occidit. Inde in aliam delatus vrbem, quæ inde ſexaginta paſſuũ millia aberat, eam, cũ armis nollet reſiſtere, Regi Emmanueli ſubdidit, & ei tributi nomine certũ auri pondo, quod ſingulis annis penderet, imperauit. Inde verò in aliã ſe contulit vrbem, muris & mœnibus egregie munitam, celebre regionis illius emporium, nomine Brauam. In illius portu cum claſſem conſtitueret, ad ciuitatis Principes Lionelium Coutignum miſit, qui illis Emmanuelis nomine pacem offerret, eóſq; ad cõmunionem fœderis inuitaret. Illi ſimulabant à fœdere haudquaquã abhorrere, id tamẽ differebant, atq; procraſtinabant. Solet enim illis temporibus ventus quidam vehementiſsimus incitari, qui naues omnes, quas in portu illo reperit, affligit: atq; tandẽ ad vada vehementer alliſas effringit. Hanc malitioſam calliditatem cùm argumentis Cugna exploraret, vrbẽ oppugnare conſtituit. Ante ſolis exortum copias in litus expoſuit, duplicémq; aciem inſtruxit: primã aciem, in qua erant quadringenti milites, Alfonſo Albuquercio attribuit, ipſe ſecundã aciẽ, in qua erant ſexcenti milites, ducebat. Erat in ciuitate præſidiũ, quod quatuor hominũ millia continebat. Duo millia ex vrbe confeſtim egreſſa, noſtris occurrunt. Fit atrox prælium. Noſtri tamen eos grauiter vrgent, & cedere cõpellunt. Illi tamẽ ordine minime turbato ſe in vrbem recipiunt, & abſq; vlla trepidatione portis occluſis Luſitanorum impetũ retundunt. Noſtri bifariam diuiſi, in varias partes,

vt videant, ſitne aliquis in vrbem aditus, diſcurrunt. Hoſtes interim miſsilibus & facibus in noſtros è muro coniectis pugnabant. Tandé cùm Alſonſus Albuquercius locum immunitũ reperiſſet (pars enim muri ea parte vetuſtate collapſa fuerat) in vrbem inuaſit. Hoſtes conferti ſe in eam partem contulerunt, & maxima armorum cõtentione in extremo ſalutis diſcrimine reſtiterunt. Vtrinque fuit impetu ſatis acri dimicatum, donec Cugna acceſsit. Illius aduentu hoſtes ſe in fugam dederunt. Noſtri illos inſequi parabant, quod tamen Cugna prohibuit. Vrbs ſpoliata fuit, ingénsq; præda in naues impoſita: multi ex hoſtibus occiſi, multi etiam capti ſunt: maximæ tamé parti libertas donata. Ex noſtris quinquaginta deſiderati ſunt, & multi grauiter ſauciati. Duodeuiginti homines auaritia cæcati, tantum in ſcapham quandam onus impoſuerunt, vt ſcapha demerſa omnes interirent. Scapha tamen illorum pondere leuata, rurſus emerſit. Tanta verò fuit in militibus ruſticanis immanitas, vt ne quidquã illos à prædandi ſtudio remorari poſſet, manus mulierum multarũ præciderent, quò minore labore illis annulos & armillas detraherent. Id tamen malũ Cugna, ne vlterius progrederetur, maxima pœna conſtituta prohibuit. Vrbs verò flammis coniectis, incendio, hoſtibus è propinquo intuẽbus, valde miſerabili conflagrauit. Inde Magadaxum contendit, & Lionelum Coutignum in vrbem miſit, qui ſimiliter atq; Brauæ fecerat, pacem & amicitiæ fœdus oſtenderet. In litore equites cataphracti diſcurrebant, muros armatorum præſidia vinciebant: alij verò extra muros cum armis inambulabant: omnia denique bellum horribili ſpecie minitabantur. Coutignus ante quam in terram deſcenderet, vnum ex captiuis, qui Brauæ capti fuerant, in terram exponendum curauit, vt hominibus, ſe non bellum, ſed pacem nunciare ſignificaret. Illi verò captiuum in Coutigni conſpectu dilacerant, deinde Coutigno, ſi in terra pedem ponere auſus eſſet, idem ſe facturos minabantur. Coutignus ad Cugnam redit, & hoſtiũ ferociam atq; minas exponit. Cugna vrbem aggredi voluit, ſed à reliquis Ducibus, & à nauiũ magiſtris admonitus, id certamen omiſit. Vt enim exitus difficillimos, & ſtationẽ periculoſam & infeſtam, & vrbis mœnia valde munita, & militum copiam, quæ vrbem tueri poterat, omittam, hyems inſtabat, & nauigãdi tempus effluebat, ita vt, ſi vrbs non vno impetu caperetur, maximum claſsi periculũ cum ſummo dedecore Ducis, & interitu exercitus immineret. Inde igitur in Zacotoram properauit, ad quã intra breue tempus naues incolumes appulſæ ſunt. Hæc inſula ſuſpicantur multi eam eſſe, quã olim Dioſcoridem appellabant, quæ ad Praſum promontoriũ ſpectat. Eſt auté varijs montibus diſtincta: abundat varijs fructibus & oleribus. Homines ſunt colorati. Se Chriſtianos eſſe profitentur. Templa more noſtro cum altaribus ædificãt. Cruces tantùm habent in ipſis altaribus ſtatutas: imaginibus nõ vtuntur. Dies ieiunijs dicatos, de Chriſtianæ religionis more, ſingulari ciborum abſtinentia obſeruant. Nec enim illis, cùm ieiunãt, piſces edere licet. Vnã tantùm

vxorem

vxorem ducunt. Eoſdem feſtos dies, quos nos agimus, & iiſdem temporibus celebrant, & diuorum etiam memoriam ſanctè colunt. Decumas frugum & fructuum ſacerdotibus integre perſoluunt. Nauibus carent. Sunt diſciplinarũ prorſus ignari, vſq; adeò, vt cùm Chriſtianum nomen retineant, Chriſtianæ religionis imperiti ſint. ignauia & otio torpent: animo demiſſo & abiecto ſunt, vſque adeò, vt ſine vlla recuſatione paucis Saracenis obtemperent: & cùm impotenti ab illis tyrannide vexentur, nullam tamen pro libertate dimicationem ſubeundam exiſtiment. Rex Caxemi (eſt autem ea regio felicis Arabiæ, quam Oceanus definit) eam tunc duriſsimo dominatu oppreſſam tenebat, &, vt illis ſpem recuperandæ libertatis adimeret, arcem non procul à litore extruxerat, multisq; præſidijs & bellicis inſtrumentis egregiè munierat, filiumq; ſuum, iuuenem acri animo præditum, eidem præfecerat. Hanc Cugna expugnare ſtatuit, vt Chriſtianos incolas ea tyrannide liberaret. Primùm tamen Abrahemũ (ſic enim adoleſcens ille regius appellabatur) per legatum admonuit, vt è regione, in quam pater illius nullo iure armis inuaſerat, confeſtim excederet, & arcẽ ſibi omni præſidio nudatam traderet. Abrahemus reſpondit, ſe patris ſui imperium reuereri, aliorum verò Principum iuſſa pro nihilo putare. Ad bellum igitur ſe pararet. Rem enim non verbis, ſed armis eſſe gerendam. Cugna omnia, quæ ad oppugnationem neceſſaria videbantur, impigre comparat. Atque altitudinem maris ea parte, qua facilior in terram aditus fore videbatur, explorat. At Abrahemus ea nocte locum muniuit, præſidiaq; in vallo diſpoſuit, quæ noſtros aditu prohiberent. Cugna duplici acie inſtructa, cum primum diluxit, ad litus acceſsit. Primum agmen ipſe ducebat, poſtremum Albuquercio cõmiſerat. At cùm Albuquercius cerneret, alium aditum propius arcem, qui pridie propter ſalũ multo periculoſior apparebat, eſſe tũc valde tranquillum, vt hoſtes ancipiti prælio diſtineret, ad eam partem ſcaphas agminis ſui remis incitari iuſsit, & ita ſine vllo impedimento copias ſuas in terra conſtituit. Id cum minime Cugna cerneret, palmetum verſus contra Abrahemi præſidia celeri remigum contentione inuectus eſt. Id conſpicatus Abrahemus, vt ſubſidio illis occurreret, qui erant in vallo, ex arce feſtinãter egreditur. Sed cùm eos, quos Albuquercius agebat, in terra conglobatos animaduerteret, ad eam partem ſe contulit, è qua maius ſibi periculum intendi perſpexit. In illius agmen Albuquercius armis egregie tectus inuaſit. Alfonſus Norogna, qui vnus erat ex Ducibus, quos Albuquercius ducebat, in Abrahemũ impetum dedit, & hoſtes retrocedere compulit. At Abrahemus, vt illius copiæ tuto ſe ſe in arcem reciperent, noſtrorum agmen animo maximo ſuſtinebat, & virtutis militaris mirum ſpecimen exhibebat: tandem à reliquis deſtitutus, octo tantùm militibus ſtipatus, ne inultus caderet, facinora memorabilia in noſtros edebat. Hæc cũ Norogna cerneret, vt cum illo manum conſereret, accelerauit. Nimis acre certamen inter duos illos Duces inſtitutum, breui ſpatio finitum fuit. Luſitani námq; hoſtes

circundederunt, qui quidem animo fortiſsimo in extremo vitæ diſcrimine reſiſtentes, conciſi vulneribus conciderunt, ita tamen, vt multos è noſtris grauiter ſauciarent. At Cugna interim cùm in terram ea parte, quam oculis ante deſignarat, deſiliret, ij qui erant in munitione diſpoſiti, illum aditu telluris arcere conabantur. Sed cùm maxima vi repreſsi fuiſſent, in arcem ſe recipere voluerunt: noſtri illos inſequuti ſunt. Cùm ad arcem propius acceſsiſſent, qui erant cum Albuquercio eos exterritos in effuſam fugam compulerunt. Pauci tamen ex illis in arcem recepti ſunt. Cugna eos qui fugerant, perſequi minime voluit. Nihil enim arcis expugnationi anteuertendum arbitrabatur. Itaque noſtri cõtinuo iuſſu illius ad arcẽ accedunt, vt portas perfringerent. Arbitrabantur enim hoſtes exanimatos metu, non valde eorũ impetum repreſſuros. Quod longè ſecus euenit. Hoſtes enim miſsilibus & ſaxis è turribus Luſitanos vulnerabant: Albuquercium lapide coniecto ita contuderunt, vt diu vocem mittere nõ poſſet. Cugna hoc animaduertens, ſignum receptui dedit, & vnum tormentum è claſſe, & ſcalas importari iuſsit. Tormento autem portas dilacerare, & ſcalas mœnibus admoueri præcepit. Hoſtes cùm portas effractas cernerent, & ſe minime poſſe Luſitanorum impetum, qui iam ingredi parabant, vlla ratione propulſare (pauci námque reliqui erant, qui arcem tutabantur) ſe in arcis turrim munitiſsimam receperunt. Noſtri portis effractis in arcem ſe contulerunt, & turrem aliam occuparunt: ad eam tandem quæ maiore virtute defendebatur acceſſere. Hoſtes tam acri animo turrim morte propoſita tuebantur, vt Cugna moleſtiſsime ferret, homines adeò fortes interire. Itaque illos per interpretem admonuit, ſe libenter miſericordiam eorum virtuti tributurum, libertatémq; daturum, ſi ſe dedere vellent. Illi verò mortẽ honeſtam deditioni, quam admodũ turpem opinabantur, facillime prætulere. Turris igitur cùm eórum omniũ ſtrage, qui erant in præſidio, capta fuit: vnus tantùm, qui erat optimus nauium magiſter, reſeruatus eſt. E noſtris octo deſiderati, & quãplurimi vulnerati ſunt. Arce ad hunc modũ capta, Cugna oppidi incolas admonuit, ſe, vt illos in libertatem vindicaret, iuſſu Regis Emmanuelis in eas oras perueniſſe. Indignum námq; clariſsimo Principi viſum fuiſſe, gentem Chriſtianam Saracenorum ſuperbiſsimũ dominatum tandiu pati. Oppidani gratias agere, manus in cœlum tendere, clamores lætitiæ ſignificantes emittere, omniáq; felicia & fauſta Emmanueli precari. In templum inde, in quo Saraceni ſacra impura è Mahumetis diſciplina procurabãt, Cugna cum Luſitanis omnibus ſe contulit, in eóq; ſacris expiato, res diuina ſingulari cæremonia atq; ſanctitate facta fuit. Cugna arcem multorũ operis multo melius munitam Alfonſo Norognæ, vt ab Emmanuele iuſſus fuerat, cõmiſit. Inde verò decimo die Auguſti, anno. M.D.vij. in Indiam tranſmiſit, & cum ad Cananoris portũ naues, vt iam ſuperius expoſuimus, appuliſſet, pax cum Rege Cananoris facta fuit. Deinde Cochimũ delatus, ab Almeida Prætore fuit ſatis honorifice & amanter exceptus. Nõ multis poſt diebus

cùm

cùm Almeida intellexiſſet ad portum Pananis (eſt id oppidum magnũ ad ditionem Calecutienſis Regis pertinens, à Cochimo Septentrionẽ verſus ſupra quinquaginta millia paſſuum diſtans) Arabum onerarias naues conſiſtere, & cum iis claſſem Calecutienſem, armis, & telis, & militibus inſtructiſsimam, vt naues amicas tueretur, cui præerat vir impiger, Cutialis nomine, multum in bellicis rebus exercitus, cum ea in ipſo portu cõfligere ſtatuit. Triſtanus Cugna opem ſuam pollicitus, illi ſe comitem admodum libenter adiunxit. Itaq; duodecim nauibus inſtructis Almeida Pananem contendit. Ibi ex captiuis, quos in portu cepit, cognouit naues nondum in altum deductas, ſed eſſe ſecũdum fluuium in ſtatione collocatas. Cutialem præterea iuxta fluuij ipſius oſtium, vtraque ex parte ſtationes vallo muniuiſſe, & tormenta in iis cum valida manu militum diſpoſuiſſe. Oppidum etiam præſidiis & munitionibus cinxiſſe; & habere ſub ſignis ſupra quatuor millia hominum fortium, partim ex Arabia, partim ex Nairibus, qui ſtipendiis Calecutienſis Regis alebantur. Almeida Septingentos tantùm Luſitanos eduxerat. Cum hac autem manu hoſtes hoc ordine aggreſſus eſt. Ducem Petrum Barretũ nomine in ſcapha præmiſit (nec enim naues magnæ, neque triremes, eo quod æſtus deceſſerat, poterãt in fluuio nauigare) qui in hoſtiles naues inueheretur, & is triginta viros ſecũ duceret. Hunc verò ſequeretur Iacobus Petreius cum aliis triginta militibus, qui in ſtationẽ, quæ prope fluminis oſtium, vnde maius periculum imminebat, inuaderet. Poſt hos Laurentius Almeida, & Nonius Cugna Triſtani Cugnæ filius, ſcaphis ſimiliter inuecti eundem curſum tenerent: hos autem alij Duces ſequerentur. Poſtremum agmen Almeida & Cugna duabus triremibus cogerent. Poſtridie prima luce hoc ordine in fluuiũ ingreſsi, ad hoſtes appropinquarũt. Almeida tantùm & Cugna, propterea quod nondum æſtus acceſſerat, in fluminis oſtio conſtitere. Hoſtes tormentis & iaculis ignitis noſtros obruere impetu maximo conabantur. Nihilo tamen ſecius noſtri ſatis intrepide progreſsi ſunt, & per flammas atque tela ruebant. Barretus cùm ad naues, vt erat conſtitutum, feſtinãter accederet, & in terram deſilire conaretur, triginta Saraceni capitibus & mentis abraſis in eum impetum tulerunt. Erat autem abraſio illa deuotionis indiciũ, qua ſibi diras horribiles imprecabantur, ſi è prælio niſi victores excederent. Vt autem poſtea compertum eſt, fuit tunc deuotorum magna multitudo, quibus erat neceſſe, aut hoſti vitam eripere, aut in certamine mortem oppetere. Sic igitur multo atrocius prælium, quàm pro hominum multitudine cõmiſſum repente fuit. Similiter Iacobus Petreius cùm ad locum, quo erat iuſſus accedere, ſe conferre voluiſſet, à Saracenis eadem religione conſtrictis exceptus fuit. Cutialis verò ſubſidia ſuis ſubmittebat, & certamen ſumma vtrinque contentione miſcebatur. Prælio ad hunc modum commiſſo, Laurentius Almeida cum ſuis copiis aduenit, & inuitis hoſtibus in terram deſiluit, ita tamen vt multi ex noſtris grauiſsime ſauciati illum ſequerentur. Noſtri tamẽ cum acrius inſtitiſſent,

hoſtes paulatim cedere coëgerũt. Laurentius ſecuri cùm ſex ex hoſtibus intere-miſſet, in admirationẽ ſui multos conuertit. Erat enim corpore procero, & ſpecie liberali magniſq; viribus præditus, & quocunq; ſe tulerat, hoſtibus terrorẽ inijciebat. Quidam tamẽ ex deuotis in eũ fidenter inuaſit, & illi in brachio vulnus inflixit: qui tamẽ cum reliquis deuotis occubuit. Nonius item Cugna cùm Barretum ſequeretur, ſtrenue dimicauit, & ignẽ nauibus implicuit, quo decẽ & octo conflagrarunt. Dum autẽ certamẽ extraheretur, adueniens æſtus effecit, vt triremes facillime nauigarẽt. Almeida igitur (Triſtanus enim Cugna morbo impeditus in terrã deſcendere nequiuit) cum regio vexillo in terrã deſcẽdit, vt ſuppetias ſuis afferret. Illius aduentu hoſtes in fugã conuerſi ſunt. Almeida illos inſequutus eſt vſque eo, dum Panani appropinquaret: Ibi continuo oppidũ coniectis vndiq; facibus inflãmari præcepit. Quod quidẽ non ſolũ hoſtibus ſpectaculũ miſerabile præbuit, ſed Luſitanis militibus facinus indignũ viſum fuit. Erat enim oppidũ multis opibus refertũ, è cuius præda noſtri ditari facillime potuiſſent. Nunquam ne, dicebãt, erit aliquod præmiũ militum virtuti perſolutum? Male profecto de ſuo fortibus hominibus largietur, qui eos ne de præda quidem hoſtiũ quidquã lucrari permittit. Non intelligit præterea, præmijs virtutem militarẽ incendi, illiberalitatis autẽ ſignificatione reſtingui? Quis illum poſt hac libenter ſectabitur, cum viderit eos, quorũ virtute gloriã ſibi ex victorijs cõparat, in mendicitate verſari? Hæc milites & alia eiuſmodi iactabant. Almeida tamen nõ is erat, qui militũ cupiditatem, ſed rationẽ & conſiliũ ſequeretur. Videbat quantum periculũ impenderet, cum hoſtes non procul abeſſent, ſi noſtros prædę cupiditate diſsipatos, & oneribus impeditos ex improuiſo adorirentur. Intelligebat etiã, quam ſubito poſſet manus hoſtiũ maxima cõparari, cũ omnes Calecutienſes milites, qui totã illam regionem occupauerant, ſint ad repentinos caſus expediti, qua poſſet parta victoria de manibus extorqueri, & noſtris ingens calamitas importari. Ex hoſtibus ter centũ cecidere: nec enim noſtris eos longius, quam ſecuritatis ratio flagitabat, inſequi conceſſum fuit. E noſtris duodeuiginti cecidere, multi præterea vulnerati: tormenta omnia, quæ fuerant à Cutiali in ſtationibus collocata, in naues impoſita ſunt. Sic autẽ re bene geſta Almeida ſe Cananorem cõtulit, atq; inde Triſtanum Cugnam cũ quinque nauibus onuſtis in Luſitaniam dimiſit. Anni autem inſequentis principio cum Almeida ſemper aliquid gerendũ arbitraretur, ne noſtri ſegnitie langueſcerent, aut hoſtes animos à timore reficerent, Laurentiũ Almeidam cum octo nauium claſſe miſit, qui oram maritimã peragraret, & Saracenos omnibus incommodis affligeret. Is igitur eductis in altum nauibus, in multos portus inuaſit, multis hoſtiũ nauibus inflammationem intulit, & in Chaulis tandẽ portu claſſem collocauit, vt ibi naues quę erant è Cochimo profecturę, quas ipſe tuẽdas ſuſceperat, opperiretur. Eſt autẽ ea ciuitas opulenta, ad Septẽtriones ſpectãs, regno Cambaiæ, quod Indus interfluit, finitima. Hic cũ in anchoris cõſiſteret,

accepit,

accepit, Campſonem Ægypti Imperatorem magnam claſſem magnis præſidijs & munitionibus ornatam & inſtructam in Indiam miſiſſe, vt Luſitanos euerteret. Hanc claſſem non ſolùm vt ſibi illatam iniuriam vindicaret, ſed etiam vt Regibus Calecutij & Cambaiæ ſatisfaceret, comparauerat. Erant enim hi Reges cum illo fœderati, & vterq; eorum ab eo per literas contenderat, vt gentem Mahumetanis moribus & inſtitutis infenſam, quæ tyrannidem occupare in India nitebatur, extinguendam atq; delendam ſuſciperet. Id autem facillimum fore. Nam præterquam quod Sultanus ipſe maximas opes haberet, viriſque in bello fortiſsimis vteretur, illos officio ſuo minime defuturos, & coniunctis viribus effecturos, vt genus illud hominum, quod tantum malorum Indicis rebus intulerat, de medio tolleretur. Sultanus eam claſſem inſtruxit, quam ſatis eſſe ſuſpicatus eſt, ad Luſitanos funditus euertendos. In hac claſſe miſit multos ex illis, quos olim, dum illud imperium vigebat, Mamelucos appellabant: qui in pueritia à Chriſtianis parentibus per vim abducti, & Mahumetanis inſtitutis imbuti, & armis diligenter exerciti, bellicæ diſciplinæ laudibus excellebant. Hos Indi, Rumes, hoc eſt Romanos vocabant. Nam cùm ex antiquis monimentis accepiſſent, quantum Romanum imperium reliquis gentibus militari gloria præſtitiſſet, cum primum in Indiam hi Sultani milites inuecti ſunt, eorumq; robur, & in re militari diſciplinã & induſtriam percepiſſent, Romanos eſſe iudicarunt. Quemadmodum poſtea cùm Luſitanos animaduerterent eadem propemodum diſciplina bellicas res adminiſtrare, Francos nominarunt. Francorum enim nomen ex eo tempore, quo Ieroſolyma Duce Gothifredo capta eſt, per omnes Solis orientis regiones maxima cum gloria peruagatũ fuit. Claſsis igitur huius magnitudo, & militum etiam fortitudo Indorum animos varie commouerat. Qui Luſitanos odio perſequebantur, ſpe victoriæ elati, vehementer efferebantur: qui noſtris fauebãt, erant animo ſuſpenſi, & metu valde conturbati. Almeida verò filium etiam per literas admonuit, vt nõ ſpectaret, dum hoſtis vltra progreſſus, plures motus in India concitaret, ſed illi occurreret, & vbi primum poſſet, cum eo mari aperto confligeret. Itaq; Laurentius ſe ad confligendũ parat, & claſſem educere, & iter Dium, quæ quidẽ vrbs olim ad Cambaiæ regnum pertinebat, ſuſcipere maturabat. Ibi námque audierat claſſem hoſtium conſtitutam eſſe. At hoſtium claſsis id non expectauit, ſed vt in Luſitanam claſſem inuaderet, in Chaulenſem portum contenderat. Præfectus erat Mirhocemus, vir militari gloria præſtans. Is ſex triremes, & vnã roſtratam nauẽ, & alias quatuor naues valde magnas ducebat. Ad eam claſſem Melichiazius (ſic enim appellabatur, qui Regis Cambaici nomine Dium cum imperio tenebat) triginta quatuor longas naues tormentis, & telis, & militibus inſtructiſsimas adiunxerat. Triremes & longę naues remis incitatæ, oram maritimã prætereuectæ, minime conſpiciebantur. Quinq; reliquæ naues ex alto in portũ ſecundo vento delatæ, ſpeciẽ Luſitanæ claſsis primò noſtris præbuerũt. Alfon-

ſus enim Albuquercius, qui tunc res memorabiles in Perſico ſinu gerebat, expectabatur. Itaq; noſtri cùm illam claſſem Albuquercij eſſe ſuſpicarentur, ſecuri conſtiterunt. Nemo vel anchoras moliri, vel arma expedire, vel quidquã aliud gerere voluit; ex quo poſſet intelligi, eos ſibi ex illa claſſe quidquam metuere. Mirhocemus ſecundo æſtuario, in quod fluuius, qui alluit ciuitatem, influit, Luſitanam claſſem prætervectus, ingentes globos atq; tela coniecit, multósq; Luſitanos vulnerauit, & vnũ virum nobilem, nomine Rodericum Pereiram, occidit. Noſtri ſimili ratione gratiam egregie retulerunt, & multos ex hoſtibus aut vulnerarunt, aut occiderunt. Hoſtes vlterius prouecti, propius vrbẽ anchoras iecerunt. Melichiazius tamen eo die extra portus oſtium ſubſtitit. Laurentius minime differendũ ratus, anchoras euellere iuſsit, vt confeſtim in roſtratã nauem hoſtiũ, quæ prætoria erat, inuaderet. At Mirhocemus, eo quòd nondum Melichiazius claſſem ſuam intra portum adduxerat, noluit eo die prælium cõmittere: & ne cogeretur inuitus dimicare, triremes expediuit, vt celoces, quæ anchoras extrahebant, impedirent. Itaq; eo die naues eodem in loco conſtitere. Sequenti die Laurentius anchoris ſolutis in Mirhocemi nauem inuehitur: ſed æſtu recendente, cùm ventus vim ſuam remitteret, ad hoſtilem nauem accedere non potuit. Ex propinquo præliũ tormentis & iaculis cõmiſſum eſt. Sed cùm hoſtiũ roſtrata nauis eſſet altior, omnia tela, quæ ex ea noſtros accidebant, eos convulnerabãt, ipſeq; Laurentius ſagitta confixus fuit. Tunc qui cũ illo erant, eum hortantur, & admonent, vt quando ventus minime flaret, & æſtus aduerſus eſſet, & ideo minime poſſet in hoſtium nauem, vt cupiebat, inuehi, retro nauem ſuã regredi pateretur. Quod conſiliũ ille iuuenili quadam audacia, & animi magnitudine motus, cùm arbitraretur ſe, ſi id faceret, inſigne dedecus ſubiturũ, accipere noluit. Dum hærent reliqui, & quid optimũ factu eſſet, in re tam implicita expedire nõ poſſunt, alia rurſus ſagitta, in faciem ipſius Laurentij immiſſa, grauiſsimũ illi vulnus impoſuit. Vt tamen cominus rem gereret, ipſe & Petrus Barretus vlterius progrediuntur: non ita tamen, vt poſſent cum hoſtili naue coniungi, eámq; manibus ferreis iniectis alligare. Tormentis res gerebatur, & vtrinq; multi aut occiſi ſunt, aut cõciſi vulneribus è prælio excedere cogebantur. Luſitanæ triremes, & naues humiliores, quæ facilius poterãt, quãuis æſtus aduerſus eſſet, in hoſtiũ reliquas naues incitari, ſtrenue decertabãt: Pelagius Souſa triremi ſua inuectus eſt, & primus in triremẽ hoſtiũ inſiluit: eum ſecutus eſt Ambroſius Pazagna, & Fernandus Petreius Andradius, & reliqui qui moleſte ferebant, ſe in ea dignitatis cõtentione ſuperari: & ſic factũ eſt, vt illã cum hoſtiũ, qui ea vehebantur, exitio caperẽt. Iacobus Petreius alterius triremis præfectus, aliã ſimiliter hoſtilẽ triremem cœpit: duæ præterea aliæ hoſtiũ triremes ab alijs Ducibus Luſitanis, qui nauibus humilioribus præerant, captæ ſunt. Reliquæ triremes ſe ſe in fugã dederunt. Quandiu verò prælium cõmittebatur, Saracenus quidã ſanctitatis opinione præcellens, in cubiculo triremis incluſus, vt

numen

numen precibus placaret, ſumma ope nitebatur. Quē tamen ignitus globus in precatione ſummo ſtudio perſeuerantē dilacerauit. Cùm verò iam æſtu rurſus accedente Pelagius Souſa, & Iacobus Petreius hoſtiũ triremes ad Laurentij Almeidæ nauē remulco traherent, & illum viderent ſauciũ, magnámq; militum partē vulneribus impeditam, eum hortantur, ne vellet cum hoſtiũ roſtrata naue congredi, ſed eam, & alias tormentis eminus vſq; eo verberaret, dum omnes deprimeret. Id conſilium Laurentius aſpernatus eſt. Dicebat enim naues hoſtiles eſſe magnas, & omnibus rebus inſtructas. Itaq; melius eſſe eas omnes capi, quod fore confidebat, quàm demergi. Sequenti die Melichiazius, quē ſubſtitiſſe extra fluminis oſtium diximus, vento ſecundo, & æſtu minime repugnante, ſe ad Mirhocemi nauem cum claſſe ſua contulit. Illius aduentu hoſtibus animus additus eſt, & noſtri ſanè perturbati ſunt. Eam enim claſſem nondũ conſpexerant, & Chaulenſes ciues clamores lætitiæ ſignificantes ediderũt, & ſignis clariſsimis oſtenderũt, ſe nihil malle, quàm noſtris modis omnibus perniciē & interitũ machinari. Nauarchi in naui prętoria cõiuncti, quid in eo caſu gerendũ ſit, intēpeſta nocte deliberant. Omnibus viſum eſt, cùm maxima Luſitanorũ militũ pars & vulneribus, & ſumma prælij cõtentione eſſet vehemēter afflicta, & ipſe Laurentius duplici vulnere laboraret, & naues ipſæ multis partibus perforatæ in ſummo diſcrimine verſarētur, & hoſtiũ claſsis tanto ſupplemento refecta, terribilem ſpeciē exhiberet, & ciuitas ipſa hoſtilem in noſtros animũ declararet, eſſe temeritatis ſummæ diutius in eo portu cõſiſtere. Tandiu igitur expectandũ, dum recederet æſtus, & ventus etiã flaret, vt tunc noctis ſilentio in altum properarent. Conſilium fuit omniũ ſententia cõprobatum. Itaq; poſt mediam noctē vela faciũt. Res tamen non potuit tanto ſilentio fieri, vt hoſtes minime noſtrorũ conſiliũ ſentirent. Naues igitur feſtinãter expediunt, & Luſitanã claſſem inſequũtur, prætoriámq; nauē, quæ agmen cogebat, emiſsis telis remorantur, eámq; vnã multæ circũueniunt. Tormenti præterea vnius ictu perforata, aquę magnã vim intra ſentinã admiſit, cuius pondere grauata, clauo dirigi haudquaquã poterat: atq; tandē in piſcatorũ munitionē, quę ſub aqua latebat, incidens, impegit. Quod animaduertens Pelagius Souſa, vt eam remulco è vadis educeret, funem nautis illius tradidit: deinde triremem ſuam remis vehementer incitari fecit. Nauis ita in fundo fixa permanebat, vt nihil omnino moueretur. Melichiazius cùm nauē immobilem cerneret, illa relicta, quam in ſuã poteſtatem omnino redactã eſſe minime dubitabat, triremem vt nauibus ſuis circũueniret, accelerauit. At qui erant in triremi, cùm ſe ſaucios, & labore nimio fractos & debilitatos viderent, neq; poſſe hoſtibus repugnare cogitarēt, imprudente Souſa, funem, quo triremis erat naui prætoriæ alligata, præcidunt. Quo facto triremis tanta vi æſtus abrepta fuit, vt quanuis Souſa magnis vocibus inhibere iuſsiſſet, nihil omnino proficeret. Peruenit tandē ad locũ, in quo Petrus Barretus, & Odoardus Melius, & Iacobus Petreius, & alij nauarchi cõſiſtebant.

Qui omnes cùm maxime cuperent cum Laurentio ſocietatem diſcriminis inire, æſtus vehementia prohibiti, ſe cum dolore ſummo continebant. Fuit Laurentius à ſuis admonitus, vt in paronem, ad eam rem paratum, ſumma celeritate præditum deſiliret, vt poſſet ad ſuos confugere. Quo conſilio grauiter offenſus, acriter illis, qui conſilium illud dabant, minatus eſt. Nec enim ſibi decorum fore dixit, id periculum deuitare, in quo commilitones ſuos deſereret. Se non mortem, ſed dedecus extimeſcere. Præterea confidere, tandiu ſe poſſe cum illo præſidio, quod ſibi fuerat reliquum, nauem tutari, dum æſtus reciprocatione poſſent rurſus reliquæ naues ad opem ferendam accedere. Erant tunc in naui ſeptuaginta homines vulnerati, & triginta tantùm ſani. Ex omnibus tres inſtruxit acies; vnã attribuit Emmanueli Pazagnæ, qua foros defenderet, alteram Franciſco Nabaëſio, cui præcepit, vt proræ caſtellũ tueretur: ipſe tertiam ſibi reſeruauit, vt præſidio quo poſſet puppim firmaret. Hoſtes cùm cernerẽt, quàm acri animo noſtri ſe ad reſiſtendũ pararent, cum hominibus fortibus & animoſis, & in vltimum diſcrimen adductis, in quo etiã ignauiſsimus quiſque deſperatione ductus, hoſtes ſæpenumero ſignis inſolitæ virtutis exterret, congredi noluerunt. Eminus tantùm rem gerebant: crebris tormentorũ ictibus omnia perſonabant: fumi caligo denſiſsima aſpectũ omnibus adimebat. Noſtri tormentis ſimiliter in hoſtes globos frequentes iaciebant. Laurentius hortator & ſpectator aderat, & omnibus rebus occurrebat, optimique imperatoris officio fungebatur. Tandẽ cùm fœmur illius pilæ vnius ictu dilaceratũ fuiſſet, ſe in cathedra ad nauis malum collocari præcepit, & inde ſuis animo maximo imperabat, eóſq; vt virtutẽ factis egregijs oſtenderẽt, hortabatur. Hæc maximis vocibus admonentem alia pila in pectus illius emiſſa interemit. Nauis erat iã maxima ex parte armamẽtis nudata, atq; multis in locis diſſoluta, & aquis oppleta. Hoſtes igitur vndiq; confluunt, vt in eam inſiliant. Ter tamen fuere ab ijs, qui erant in naui, acerrima cõtentione repulſi. Tandẽ cùm noſtros vires deficerent, hoſtes fidenter ingreſsi, cædẽ magnã ediderunt. Noſtri, vt in vltimo illo caſu nõ inulti caderẽt, fortiſsime dimicabãt. Id cùm Melichiazius animaduerteret, indignum facinus eſſe putauit, homines adeò fortes interire. Viginti tantũ, nã reliqui omnes occiderant, humanitate illius conſeruati ſunt. Mortui ſunt in naui pretoria octoginta viri: in alijs autẽ ad ſeptuaginta, inter quos multi fuere & nobilitate & factis inſignes. Duces reliqui, qui æſtu prohibiti fuerãt, ne opẽ afferre Laurẽtio poſſent, cùm animaduerterẽt nauẽ eſſe captã atq; depreſſam, vlterius cõtendere ſine fructu noluerũt. Itaq; paſsis velis in altũ prouecti, Cananorẽ petierũt, & inde Petrũ Gnaiam Cochimũ mittũt, qui Almeidæ acerbũ filij caſum nunciaret. Attulit is nũcius Luſitanis omnibus inſignẽ mœſtitiã, cũ multis lacrymis atq; luctu coniunctã. Erat enim Laurentius Almeida non ſolũ egregiè fortis, ſed humanitate ſingulari præditus, qua quidẽ omnes ad ſui amorẽ vehemẽter alliciebat: morũ verò integritate patrẽ imitari nitebatur. Itaq; omnibus

qui cum illo vixerant, mirum ſui deſiderium reliquit. Rex Gochimenſis eo caſu perculſus, ad Almeidā continuo venit, vt illum à mœſtitia, quoad poſſet, & doloris ſocietate, & verbis amantiſsimis auocaret. Almeida tamen cùm multis ſignis antea varijs in locis, quanto animi robore ſeptus eſſet, oſtendiſſet, tum eo die eam uirtutē maxime declarauit. Cum enim vnicū filium, virtute & moribus excellentem amiſiſſet, ita dolorem vultu cōpreſsit, vt illum nullius ſolatio indigere cūcti perſpicerent. Quin ipſe reliquos ne lugerēt admonebat. Se námque nō diuturnam vitā filio, ſed virtutē inſignem à Deo precatū fuiſſe. Humanæ námq; vitæ ſpatium eſſe breuiſsimum, virtutis autem præmium ſempiternum. Omnia quæ accidiſſent, ad conſilium diuinum referebat, Deóq; gratias agebat, quod iuuenem illum honeſtiſsima morte ornare voluiſſet. Confidere porrò, vt illum etiam opibus illis, quæ nunquam eſſent interituræ, muneraret. Ad hæc autem adiungebat, Qui filium meum carum habebat, non lacrymis, ſed virtute amorem oſtendat. Illius enim cædem vlciſci ſtatuo. Qui mihi alacrius in hoc opere perficiendo opem tulerit, eum exiſtimabo maiore caritate filio meo deuinctum fuiſſe. Hæc & alia eiuſmodi dicendo, quo maiorem ſui admirationem commouebat, plures lacrymas circunſtantibus excitabat. Quo enim altior & conſtantior illius animus apparebat, eo minus dignus ea calamitate videbatur. Dum hæc in India fiunt, Rex Emmanuel rerum Africanarum curam minime deponebat. Azamora eſt Mauritaniæ ciuitas, in ea parte ſita, quæ Oceano Atlantico continetur, quemadmodum de Safinio dictum eſt: à qua ciuitate abeſt paſſuum octoginta millia Septentriones verſus. Ingens autem fluuius, quem Aſamam eſſe quidam opinantur, eam præterfluit. Hanc vrbem Emmanuel expugnare cupiebat. Vt autem hoc fore facillimum in animum induceret, effecit Mauri cuiuſdam Principis aduentus. Erat autem illi nomen Zeiamus, & regnum in ciuitate, quam Mequineziam appellant, in mediterranea regione ſitam non procul Feſſa diſtantem, poſſederat, & multis finitimis vrbibus atque pagis imperabat. Erat autem is frater patruelis Mahumetis, qui Feſſenſe regnum imperio tenuerat, ſororémque illius vxorem duxerat. Nazzarius Regis Mahumetis frater, Feſſæ Rex ea fide, quam gens illa colit, fœdus & ſanguinis communione, & connubij affinitate firmatū conſeruauit. Illum námq; regno expulit. Is dignitate & opibus ſpoliatus, Azamoram contendit. Exiſtimauit enim fore, eò quòd eſſet ciuibus illius ciuitatis carus, vt ei ciuitatis imperium traderetur. Id ciues tunc facere noluerunt. Ea igitur ſpe depulſus Zeiamus, ad Regem Emmanuelem ſe contulit, eíque fidem dedit, ſe perpetuo in illius poteſtate futurum, atq; perfecturū, vt non Azamoram ſolùm, ſed quamplurimas alias ciuitates expugnaret. mediocri claſſe maximū bellum profligari poſſe. Se námq; multos in ea ciuitate cognationibus, & affinitatibus, & clientelis implicatos habere, quos omnes confidebat futurū, vt ciuitatē libentiſsime proderēt. Eſſe námq; tyrānide, qua premebātur, offenſos:

& fama clementiæ, qua Emmanuel ſibi quamplurimas nationes alliciebat, im- itari, vt ſe in illius fidem & patrociniũ conferrent. Id Emmanuel, quod auctor Rex eſſet, & indigne iniuriá vexatus, & iuſto odio cõmotus, & quia ipſi auctori mentiri minime expedire videretur, & quod caput eſt, quòd natura facillime ea, quæ valde fieri cupimus, facta credimus, Mauro fidẽ adhibuit. Itaq; claſſem non valde magnã feſtinanter inſtruendã curauit, eiq; Ioannẽ Meneſium præ- fecit. Qui ſoluit Olyſippone xxvj. die menſis Iulij, anno. M.D. viij. Exercitus erat quadringentorum equitum, peditũ verò ſupra duo millia. Ad oſtium fluminis tandem naues appulit. Nocte æſtu ſecundo per fluuium inuectus, ad mœnia Azamoræ claſſem conſtituit, & vrbem oppugnare cœpit. Ciues acri animo re- ſiſtebant, & faces, & tela, & pilas ingentes iaciebant, & rates pice oblitas & incen- ſas in Luſitanam claſſem machinis detorquebant, vt eam inflãmarent. Multi præterea ex vrbe egreſsi circumcurſabant, & noſtros, ne copias in terram expone- rent, enixe contendebant. Meneſius Zeiami opẽ expectabat, qui iam è Luſita- nia Azamorã redierat. At is, vt eſt hominũ ingenium varium & cõmutabile, fi- démque minime colens, principio quidẽ ſe venditare, & ſpem auxilij polliceri, varijsq; modis Meneſium ludificari. Deinde aperte noſtris exitium machinari. Iam enim illi cum ciuibus bene conueniebat, & ſedecim millia hominum ſub ſignis habebat, cum quibus in campo ſecundũ fluminis ripas concurſabat, & quemadmodum perniciem noſtris quam maximã poſſet inferre, rationẽ ini- bat. Intra ciuitatem erant octo millia hominum in præſidijs, vt à mœnibus Lu- ſitanorum impetum propulſarent. Nihilominus tamen Meneſius cum copijs omnibus egreſſus, caſtra fecit. Mauri, cùm eſſent loci valde inſidijs opportuni, tribus in locis ſylueſtribus inter litus atq; mœnia inſidias collocarunt. Deinde cum reliquis copijs è mœnibus egreſsi, noſtris obuiam progreſsi ſunt. Meneſius certamen minime detrectauit. Triplicem autem aciem inſtruxit: primã, quæ centum equites continebat, Tentugalenſi Dynaſtæ attribuit: ſecundæ, in qua erant equites centum & quinquaginta, Ioannem Maſcaregnam præfecit. Tertiam ſibi reſeruauit, in qua erant equites ducenti & quinquaginta, & pe- ditum etiam phalanx, quam equites vtrinque diſpoſiti, firmabant. Hoc or- dine in hoſtes inuaſit: qui valida impreſsione pulſi, ſe multo celerius, quàm fuerat ſtatutum, in oppidum receperunt. Conſilium enim fuerat, vt paulatim cederent, vſque eo, dum Meneſius in inſidias incideret, & ita copijs vndique circundatus cum omni exercitu concideretur. Oppidani ne noſtri hoſtium ter- gis inherentes, in oppidum penetrarent, fores occluſerunt. Cum igitur Mauri ſe excluſos animaduerterent, ea deſperatione confirmati, reſtitere. Prælíumque fuit magna vtrinque contentione redintegratum. At qui erant in inſidijs, re- pente proſiliũt, & magno impetu in noſtros inuehũtur. Tentugalẽſis Dynaſta, & Ioãnes Maſcaregnas, Meneſij iuſſu in ſubſidijs poſt terga relicti, eorũ impetũ, qui in inſidijs fuerãt, acri animo ſuſtinebãt. Zeiamus cum manu valida, vt ſuis

opem

opem afferret, accelerauit. Equites è pagis etiam, vt Luſitanos circũuenirent, atque internecione delerent, influebant. Meneſius hæc omnia circunſpiciẽs retroceſsit, tanto ordine atque diſciplina, vt neque trepidatio vlla, neque tumultus exiſteret. Qui erant in ſubſidijs, poſtquam receptui ſignum datum eſt, eos, qui ex inſidijs impetum dederant, perruperunt: & Meneſius qui extremũ tunc agmen ducebat, illos, qui ex oppido nimis acriter inſtabant, ſingulari virtute repellebat. Sic autem ſe primùm in caſtra, deinde in claſſem recepit. Sedecim equites in hoc prælio ceciderunt, in quorum numero fuere quidam viri & nobilitate & factis illuſtres. Ex hoſtibus, vt poſtea compertum fuit, ceciderũt mille & treecenti & ſexaginta quinque. Ioannes Rodericus Sala Meneſius equo interfecto cecidit, & ab hoſtibus circunuentus, parum abfuit, quin occideretur. Duo tamen viri fortiſsimi, quorum vnus fuit Ioannes Homo, qui iam ex India reuerſus in Portugaliam fuerat, alter Iacobus Fernandus Faria, eum è media cæde, hoſtibus partim cæſis, partim diſpulſis, eripuerunt. Is equum Ducis, qui illius equum transfixerat, tunc Fariæ manu perempti, nactus, periculum euaſit. At Meneſius eùm animo Zeiami perfidiam & fraudes reputaret, & munitiones atque præſidia ciuitatis animaduerteret, intelligerètq; fieri non poſſe, vt cum ea claſſe oppidum tantis præſidijs munitum expugnaret, minime terendum in obſidione tempus exiſtimauit. Anchoris igitur ſolutis vela fieri iubet. Verùm cùm æſtus eſſent propter lunæ decreſcentis rationem languidiores, ita, vt flumen naues alueo ſuſtinere non poſſet, & nautæ etiam trepidè oras ſoluerent, & anchoras vellerent, factum eſt, vt aliquot nauigia vadis alliſa mergerentur, & hoſtes vnam nauem longam in ſicco deſtitutam circunſiſterent, & triginta remiges occiderent: qui tamen antequam caderent, duodeuiginti ex hoſtibus interemerunt. nauis autem fuit ab hoſtibus incenſa. Meneſius verò educta in altum claſſe, in fretum Gaditanum curſum tenuit. Quod non humano conſilio, ſed diuino motu & inſtinctu factum fuiſſe, poſtea à multis ſapientiſsime iudicatum fuit. Quin etiam Zeiami fraus, & Regis Emmanuelis in illa claſſe comparanda celeritas, & Azamoræ alieno tempore, & paruis copijs oppugnandæ parum ſapiens cogitatio, nõ abſq; cœleſtis numinis prouidentia, quæ Emmanuelis rebus fauebat, ſuſcepta fuiſſe videbatur. Si enim illa omnia ſic nõ eueniſſent, maxima à noſtris clades accepta cum maximo dedecore fuiſſet, antequam quiſquam auxilium rebus in vltimũ diſcrimen adductis afferre poſſet. Meneſius ex Azamorę finibus egreſſus, in freto Gaditano naues aliquot hoſtiles cepit, & Ioannem Rodericum Salam Meneſium, Regis Emmanuelis iuſſu, in oppido, quod Alcaſſarem appellant, quod Luſitano etiam præſidio tenebatur, Ducem & Præfectum conſtituit. Dum autem hæc gerebat, rumore diſsipatum fuit, Feſſenſem Regem, vt Arzilam obſideret, cum maximis copijs aduentare. Fuerat autem exercitus illius tanta diſsimulatione coactus, vt nemo id futurum conijcere poſſet, ante quam acięs explicatas, & maximis

munitionibus & bellicis inſtrumentis armatas aſpiceret. Habebat autem ſub ſignis equitum viginti millia, peditum verò millia centum atq; viginti. Arzilæ præerat Vaſcus Coutignus Dynaſta Borbenſis. Cùm verò Feſſenſis Rex mœnibus appropinquaret, Coutignus aliquot Mauros ex inſidijs capiendos curauit, vt ex illis intelligeret, an ipſe Rex adeſſet. Quo facto cõperit & Regis ipſius animum, & exercitus magnitudinem, & reliqua omnia, de quibus ſe fieri certiorem conueniebat. Itaque literas confeſtim ad Odoardum Meneſium, qui Tingitanæ ciuitatis præfectus erat, & ad Ioannem Meneſium, qui oras illas cũ claſſe peragrabat, dedit, quibus ſignificauit, quantum periculum immineret. Xix. die menſis Octobris, Anno à CHRISTO nato. M.D.viij. Rex Feſſenſis exercitum ad vrbem admouit. Sequenti die tormentis muros quatere, propugnatores denſis ſagittis obruere, teſtudines, & ſcalas admouere, muros excindere parat. Erant tunc in oppidi præſidio quadringenti tantùm viri, qui hoſtium impetum fortiſsime, vt poterant, repellebant. Fuit oppugnatio ea die ad noctem continuata. Sequenti die noſtri oppidum circunſeſſum, ſtationes munitas, aggeres excitatos, tormenta diſpoſita, acies inſtructas aſpiciunt. Ad hæc, ne nauibus in vrbem aditus eſſe poſſet, hoſtis ſtationes crebras in litore muniuit; & vineas excitauit, & dolia, quæ tormentis opponeret, tellure & arena compleuit; tormentáque ordine collocauit, quibus noſtros, ſi auxilium afferre vellent, propelleret. Multi præterea ſcorpionibus, & balliſtis, & fiſtulis ferreis, vt ſtantes in muro configerent, collimabant: & cùm primum aliquod caput, aut quoduis aliud membrum eminebat, in id tela conijciebant, ita, vt nemo auderet in muro conſiſtere. Ad hæc, teſtudinibus admotis muros ſuffodere incipiunt, tanta celeritate, vt cùm feſsis integri ſuccederent, & opus non eſſet momento temporis intermiſſum, eadem die magna pars ipſius muri corrueret. Per eam partem hoſtes irruerunt. At Coutignus cum equitibus quinquaginta in eos inuectus, eorum impetum ſuſtinebat. Sed cùm ſagitta brachium illius transfixum fuiſſet, in arcem ſe contulit, Georgiúmque Barretum generum ſuum interim reliquit, qui hoſtes, quandiu ipſe curaretur, inſita virtute reprimeret. Sed cùm ij, qui cum hoſtibus præliabantur, eorum multitudine obruerentur, & Ducem abſceſsiſſe cognoſcerent, in arcem confugiunt. Erat valde miſerabilis mulierum plangor & eiulatus, & militum trepidatio, & eorum omnium perturbatio, cùm nemini in tanta & tam repentina calamitate conſilium & ratio aut conſiſtendi, aut fugiendi, aut fortiter & animoſe moriendi conſiſteret. Hoſtes, omnes in quos impetum ferebant, crudeliſsime necabant, & pueros infantes ad ſaxa atque rupes allidebant, multáq; facinora ſummæ cuiuſdam immanitatis in ſenes, & pueros, & virgines, ſine vllo vel ætatis vel ſexus diſcrimine faciebant. Cum omnes vndique in arcem concurrerent, & alij alios in introitu præpedirent, clamores in cœlum editi, & querimoniæ eorum, qui ingredi nequibant, & mulierum vociferationes, quæ

paruos

paruos filios complexæ, non ſibi, ſed liberis miſericordiã cum multis lacrymis implorabant, eos, qui arce tenebantur, exanimabant. Cupiebant enim miſeris opitulari, ſed nullo modo poterant. Tandem cùm hoſtes magna vi fugientes inſequerentur, & arcem ingredi contenderent, maximo cum labore fores occluſæ ſunt, & multi in hoſtium poteſtate relicti: á quibus crudelem in modum interfecti fuerunt. Tunc hoſtes ad prædam conuerſi, vrbem diripiunt. Huius cladis nuncius fuit Meneſio confeſtim allatus, qui iam Arzilam properabat, & naues alias & Duces aſciuerat. Vbi verò ad portum peruenit, ingredi ſtatim voluit: ſed fuit ſalo & tempeſtate prohibitus. Eſt enim portus ille, maximè cùm ventus increbreſcit, valde propter breuia periculoſus & infeſtus. Hærebat præterea, cùm neſciret, an arx eſſet iam ab hoſtibus capta. Si enim in hoſtium poteſtate fuiſſet, intelligebat, inconſideratiſsimæ temeritatis eſſe, in terram ingredi, vt parua illa manu conſtipatus, cum maxima hoſtium multitudine ſine vllo fructu dimicaret. Tribus ita diebus in anchoris conſtitit, cùm in tali caſu, quid optimum factu eſſet, explicare non poſſet. Duos deinde homines è ſuis familiaribus, quibus plurimum confidebat, in ſcapha egregie inſtructa, quæ remis plurimum valebat, per fluctus illos immiſit, qui ad arcem (ea námque mari imminebat) accederent. Illi non modò per fluctus atq; ſalum maximo cum vitæ diſcrimine, verùm per medias flammas, & denſas pilas, in eos vndique ex propinquis ſtationibus emiſſas, inuehuntur, & arci inuitiſsimis hoſtibus appropinquant. Id vbi qui erant in arce cõſpexerunt, è feneſtra vexilla regia cùm regijs inſignibus oſtenderunt, & voce maxima Portugaliæ nomine ſæpe repetito conclamarunt. Mulieres paruos filios, quos vlnis geſtabant, in eorum aſpectu proponebant, vt eos qui foris erant, ad miſericordiam in extremo rerum diſcrimine tribuendam vehementius incitarent. Coutignus præterea cum literis cæra circunlitis homines natandi peritiſsimos ad Meneſium miſit, ex quibus poſſet intelligere, quanto in periculo verſaretur. Illũ præterea admonebat, quo ordine rectius poſſet in arcem præſidia & commeatum, cuius penuria valde laborabant, inferre. Meneſius in humiliores naues, quæ in vadoſo portu tutius conſiſtere poſſent, milites imponit. Et per præconẽ omnibus, qui erant criminibus alligati, propter quæ ſecundum leges erant vel morte vel exilio multandi, veniam & impunitatem, ſi poſtridie in litus egreſsi rem ſtrenue gererent, pollicetur. Primo deinde, qui in terra veſtigium poſuiſſet, quingentos nummos aureos in virtutis & audaciæ præmium proponit. His ita conſtitutis, poſtridie æſtum ſequutus, naues remis agi & incitari præcepit. Coutignus qui ex arce hæc conſpiciebat, vt erat inter eum & Meneſium conſtitutũ, equites triginta equis inſidentes, & reliquos præterea equites, quorũ virtuti multũ fidebat, pedibus ex arce per poſticũ egredi iuſsit, vt noſtris in egreſſu opẽ afferrẽt. Id erat ſignum, quo Meneſius admonitus, copias erat in terrã expoſiturus. Itaque primũ tormentis omnibus ignẽ admouere, & pilas in hoſtes emittere præcepit:

quo

quo facto hoſtes ingenti fremitu & ſtrepitu, & multorum exitio vehementer exterriti, litus deſerunt. At ex noſtris quantum quiſq; poteſt enititur, vt primus in terrã deſiliat. Alium enim auri præmium, alium impunitas propoſita, multo plures expectatum decus ad periculum adeundum inuitabat. Primus tamẽ, qui in terram egreſſus eſt, Triſtanus Meneſius fuit, qui ſcapha Ioannis Roderici Salæ Meneſij vehebatur: quem Ioannes Rodericus, & Henricus Meneſius ſecuti ſunt. Poſt illos Ioannes Homo ſcapha ſimiliter inuectus, in terrã deſcendit. Ex primarijs autem Ducibus, qui primus terram attigit, fuit Ioannes Maſcaregnas, equitum leuis armaturæ Magiſter. Hic cùm iam litus eſſet à Chriſtianis occupatum, hoſtes accurrunt, & in prælium ruunt, quod magna vtrinque contentione commiſſum fuit. Multi occiderunt, plures tamen vulnerati ſunt, donec tandẽ ceſſere. Noſtri ſtationem, quæ proxima erat, oppugnarunt. Qui ex arce fuerant ègreſsi, ſtrenuam operam in eo prælio nauarunt. Sex tormenta, quæ erant in ſtatione collocata, in arcem importata ſunt, & ducenti milites cũ tormentario puluere, & telorum & armorum vi, & cõmeatu, bellicisq; munitionibus immiſsi. Hos Ioannes Maſcaregnas agebat. Hoc ſubſidio animi eorum, qui obſidione premebantur, mirifice confirmati ſunt ad obſidionẽ tolerandam. Erant enim, cùm caſus ille præter expectationem accidiſſet, ab omnibus rebus imparati, quæ ſunt ad obſidionem ferendam neceſſariæ. Et homines erant fame, ſiti, labore, peruigilio confecti, multique vulneribus impediti, vſq; adeò, vt vix eſſet quiſquam, qui telum vibrare poſſet. Dynaſta Tentugalenſis in ipſo litore fuit ictu glandis plumbeæ grauiter admodum ſauciatus, ita, vt cogeretur Tingim, vnde conſcenderat, reuerti. In prælio cecidit Emmanuel Coutignus, & Ioannes Pimienta, & alij præterea viri fortes, quorũ eo die virtus ſpectata valde fuerat. Meneſius Regem Emmanuelem per literas admonuerat, vt ſubſidia ſumma celeritate compararet. In Bæticam præterea nuncios miſerat, per quos auxilium poſtularat. Petrus autem Nauarrus, qui tunc magnũ in rebus bellicis nomen obtinebat, claſſem Regis Fernandi, cuius ipſe præfectus erat, ad Calpem in Guebaltarienſi portu collocarat. Ab eo etiam Meneſius opem obnixe contenderat. Omnes certatim ad auxilium afferendum ſe comparabant. Arx interim ſummis viribus oppugnabatur, neque dabatur aliquod obſeſsis laxamentum. Qui primus è Bætica tulit auxilium, fuit nobilis quidam vir, cuius nomẽ ſcriptum minime reperio, qui tunc in Xariſio ius nomine Regis adminiſtrabat. Is nauem militibus & armis, & commeatu, omnibúsque rebus ad bellum neceſſarijs, incredibili celeritate comparatam adduxit. Et cùm hoſtes excitatis aggeribus ita muniti eſſent, vt ex tormentis, quæ erant in arce conſtituta, nullum detrimentum acciperent, is oram maritimam prætervectus, in eo loco conſiſtebat, vnde caſtra hoſtium immunita conſpiceret. Inde tormentis quamplurimos necabat, magnúmque tumultum in regijs caſtris faciebat, & cùm illi tormenta in eum conuertebant, tanta ſe inde celeritate

prori-

proripiebat, vt omnes hoſtium conatus, qui nauem illius deprimere cupiebāt, inanes redderet. In illos rurſus ſecuros incitabatur, tantumq́; damnum his artibus hoſtibus inuexit, vt cogeretur Rex caſtra mutare. Petrus autem Nauarrus, vt erat vir in rebus gerendis acer, auxilium afferre minime diſtulit. Ducebat autem ſub ſignis ter mille & quingentos milites. De belli autem gerendi ratione cum Meneſio deliberat. Vtriq; viſum eſt, Regis Feſſenſis caſtra quamprimum adoriri: quod in ſequentem diem diſtulere. Rex vbi conſpexit auxilium obſeſſis adueniſſe, non de obſidione diutius cogitandum exiſtimauit. Itaque oppidum incendere iuſsit. Erat in illius caſtris vir quidam valde nobilis, quem Meneſius pugnando ceperat, & captiuum humanitate ſingulari tractauerat: qui poſtquam redemptus fuit, multa de Meneſij virtute & benignitate cōmemorare ſolebat. Is á Meneſio per nuncium poſtulauit, vt ſibi faceret illum ſalutandi poteſtatem. Ea impetrata, ad Meneſium viginti equitibus ſtipatus rectà contendit. Ibi cum multus ſermo vltro citroq; habitus amanter eſſet, tandē Maurus inquit. Magnum profectò cumulum tuis ſummis laudibus addidiſti, cùm tali tempore huic vrbi contra Regem potentiſsimum auxilium attuliſti. Maximo præterea beneficio Arzilam tibi deuinxiſti. niſi enim tu adfuiſſes, arx profectò à noſtris iam pręſidijs teneretur. Sed tam præclarum facinus nullo modo, niſi à præclara iſta virtute, quæ in te ſemper eluxit, cōfici potuiſſet. Ad hæc Meneſius. Quod aliquid lucis huic vrbi in rebus aduerſis attulerim, pertenuis mea laus rem bene conſiderantibus eſſe videbitur. Hoc enim non tam mihi, quàm Regi pręſtantiſsimo, è cuius diſciplina homines multo me meliores prodire ſolent, aſcribendum arbitror. Veſter Rex eſt, qui gloriari merito debet, quòd vrbem Regis Emmanuelis non ſolum aggreſſus ſit (quod ipſum erat in laude non mediocri ponendum) ſed eam armis occuparit. Itaque quod muros diſturbarit, quod vrbem ceperit, quod arcem oppugnet, id laude ſempiterna dignum cenſeo: quod verò faces in ædes priuatas iniecerit, & ædificia intra muros inflammare inſtituerit, id neque regium neq; decorum exiſtimo. Bellum adhuc integrum eſt. Si victoriam ſibi proponit, cur tam male rebus ſuis conſulit, vt vrbem, qua ſe breui potiturum confidit, flammis abſumat? Si victoriam deſperat, cur doloris ſui pœnas à tectis expetit? Num ideo tantum exercitum comparauit, vt bellum parietibus atque tignis inferret? Non, inquit Maurus, Regis noſtri humilis atq; demiſſus animus eſt, ſed excelſus atque planè regius. Nec vt domos euerteret, ſed vt bellum contra Regem virtutis gloria præcellentem gereret, exercitum coëgit. Si non fuerit aſſequutus quod optabat, nemo poterit illum merito vituperare. Principis enim officium, qui ad regiam laudem aſpirat, eſt, magna & ardua moliri. Victoria verò non in hominum virtute, ſed in Dei conſilio & moderatione conſiſtit. Quod verò ad ignem attinet, confirmare tibi planè poſſum, eum imprudente Rege coniectum fuiſſe. Itaq; cumprimum illum conuenero, & ei rem aperuero, dabit operam, vt ignis con-

O feſtim

feſtim extinguatur. Maurus continuo diſceſsit: & iuſſu Regis incendiũ fuit maxima hoſtium induſtria reſtinctum. Multi ſuſpicati ſunt, in eo Mauri comitatu ipſum Regem fuiſſe. Meneſium námq; videre maximo opere cupiebat. Nomẽ námq; illius apud Saracenos ipſos erat cum admiratione celebratum. Rex tamen cum cerneret arcem iam firmo ſatis præſidio munitam expugnari difficillime poſſe, & auxilia vndiq; illius tuendæ gratia conuenire, & claſſem è Luſitania intra paucos dies adfuturam, & arcem, propter Hiſpaniæ vicinitatem, eius conditionis eſſe, vt ſi primo impetu minime caperetur, eſſet valde periculoſum multis diebus in illius obſidione cõmorari, noluit diutius in eo certamine tempus abſq; vllo fructu conſumere. Nocte igitur illa obſidionem ſoluit, & Alcaſſarem Quibirium verſus iter inſtituit. Sequenti die Meneſius ſignis explicatis cum omnibus copijs vrbem ingreſſus eſt: cui Coutignus & illius vxor, & omnes ciues, qui erant in arce, illi obuiam cum ingenti lætitia prodiere, atq; tanquam parenti, qui omnibus vitam dederat, gratias egere. Emmanuel interim cũ primum nuncium de aduentu Regis Feſſenſis accepit, erat Eboræ. Quo audito, nullam moram interponendam exiſtimauit, quin ipſe per ſe oppido ſubueniret. Itaq; literas eadem die ad omnes Portugaliæ vrbes, & ad viros Principes, & vniuerſam denique nobilitatem dedit, & omnes literis euocauit, & quæ potuit ſubſidia, continuo in Algarbienſe regnũ miſit, vt inde quamprimum poſſent in Africam tranſmitterent. Poſt quatuor autem dies, ex literis alijs Meneſij intellexit, ciuitatem eſſe captam, & arcem obſeſſam, & in ſummas anguſtias adductam. Hoc cùm accepiſſet, equũ ſibi pernicitate mira præditum inſterni præcepit, tantáq; celeritate iter in Algarbium ſuſcepit, vt ſeptem tãtùm aut octo ad ſummum comitibus circunſeptus, in viam ingrederetur. Dies verò atque noctes iter ita continuabat, vt vix vllum tempus reficiendi corporis gratia ſibi ſumendũ exiſtimaret. Cernebat enim, momento temporis maximas in alterutrã partem inclinationes fieri, & ideo periculoſum nimis eſſe in rebus bellicis, occaſionem vllam rei benegerendæ prætermittere. Elapſam námque temporis opportunitatem reuocari non poſſe. Timidi & ignaui hominis eſſe, præteritã facultatem fruſtra lamentari: fortis autem & induſtrij, nihil, quo res in tempore fieri commode poſſet, elabi permittere. Præterea ſummũ eſſe Regis flagitiũ, in rebus afflictis ſuos ope ſua præſenti deſtituere, eos præſertim, qui Regis ipſius gratia erant in extremum diſcrimen ſalutis inducti. His cogitationibus ſtimulatus, tantam in via celeritatem ſuſcepit, vt in montibus, qui Algarbium à reliqua Luſitania diſtinguunt, equus in quo inſidebat, ex nimio labore cõcideret, & repente moreretur. Ibi verò fuit illi nuncius allatus de auxilijs, quæ Arzilam conuenerant, & de præſidijs atq; munitionibus, quæ in arcem hoſtibus fruſtra repugnantibus inductæ fuerant. Ipſe tamen nihil de alacritate ſuſcepta remiſit. Verebatur enim, ne cuniculis crebris, qui in arcem, vt audierat, agebantur, arx ipſa corrueret, niſi fuiſſet mature ſubuentum. Peruenit tandem Balſam, ſi ea eſt

ciuitas, quæ hodie ab incolis Taufra nominatur. Hoc autē Regis ſtudiū rei gerendæ flagrantiſsimū, & hæc incredibilis alacritas & diligentia tāto ſtudio Portugalēſes inflāmauit, vt vndiq; certatim equites & pedites cōcurrerent. Sic factū eſt, poſtquā Balſam peruenit, vt intra dies quinq;, ſupra viginti millia militū in eam ciuitatē confluerēt. Importata præterea ſunt Olyſippone tormēta & commeatus & munitiones, & naues quāplurimæ, vt ille iuſſerat, adductæ, quæ vt celerrime rebus omnibus inſtruerentur, ſumma vigilātia contendebat. Cùm autē conſcendere vellet, literæ ſunt allatæ, quibus cōtinebatur, obſidionē eſſe ſolutā; & Regem deſperatione fractū, exercitum dimiſiſſe. Ipſe nihilominus transmittere ſtatuebat. Sed conſilio eorū, qui nomine prudentiæ inſignes eſſe videbantur, fuit ab ea ſententia deductus. Si obſidionē, inquiunt, ſoluere vis, ea iam ſoluta eſt: ſi Africam ſubijcere paras, nondum hîc eas copias habes, quibus id aggredi poſsis. Non decet tantum Regem, id ſuſcipere, quod vel minime neceſſarium eſt, vel exequi cum dignitate non poſsit. Tranſmiſsio in Africam tūc laudabilis erit & prædicanda, cum id, cuius cauſa tranſieris, efficere cum gloria magnā potueris. Aliter enim non decus, ſed ignominiam tibi comparabis. Nunc verò hoc tuorum decus, quo Rex Africæ potentiſsimus illis ceſsit, eſt ad tuum nomen atque decus merito referendum. Quanta námque opinio excitanda iure de tua virtute ſit, ex eo conijci poteſt, quod per tuos Rex Feſſenſis pulſus cū ignominia eſt, & obſeſsi magna cum tua gloria liberati. Hoc igitur nomen tibi opera tuorum partum deformabis, ſi aliquid, in quo hominum opinioni nō reſpondeas, geſſeris. Hoc autem à te non expectari debet, ſi in Africam ſigna intuleris, vt cum Mauris ſignis collatis vno aut altero prælio confligas, ſed vt vniuerſam Mauritaniam ſub ditionem & imperium ſubiungas. Si igitur hominum expectationi minime ſatisfeceris, gloriam tuam nonnulla labe dedecoris inquinabis. At nunc eas copias non habes, quibus tantum facinus aggrediare. Poſtquam redieris, & opes omnes, quæ ad eam rem gerendam neceſſariæ fuerint, paraueris, tum demum licebit tibi in Africam cum dignitate tranſire. Aliter enim conſilium temerariū exiſtimabitur, & offenſio, ſi aliquid ſecus quàm oportet acciderit, haud mediocrē nomini tuo maculam dedecoris inuret. Eiuſmodi conſilijs hominum non valde laudis militaris ſtudio flagrantium, ab ea mente deſtitit: in qua ſi tunc perſtitiſſet, maximum ſibi decus cōparaſſet. Erat enim tunc mirifica facultas oblata. Nam in Mauris neque fidei religio, nec in Reges vlla pietas, nec pudor vllus vigebat, qui eos valde à dedecore & flagitio deterreret. Armis autem pars eorū maxima carebat. Erant præterea reguli permulti acerbo inter ſe odio diſsidentes. Qui plus armis poterant, humiliores iniurijs quamplurimis opprimebant: iniuria vexati, inſidias in potentiores comparabant. Ad hæc accedebat, quod gens nouitatis appetens, quamprimum occaſionem ſibi dari inconſtantiæ ſuæ atque perfidiæ demonſtrandę conſpiceret, non erat dubium, quin eam confeſtim arriperet, minimóq; pretio corrupta,

 facilli-

facillime Principes & patriam proderet. Regio verò ad alendum exercitum, omnem commeatum abunde ſuppeditaret. Eſt enim valde fertilis, & homines pecuniæ cupidi, libenter vndique cum annona & vario ciborum genere conuenirent, quanuis regionem vaſtari & exuri cernerent. Si verò clementer & moderate noſtros vti victoria conſpexiſſent, dubium certe non erat, quin illa benignitatis ſpecies eos facillime ad ſtudium Emmanuelis alliceret. Itaque omnia, quod ad hoſtes attinet, erant in eo ſtatu, quem Emmanuel optare debuiſſet. Contrà verò in Portugalenſibus ſumma fides, inſignis in Regem caritas, acerrimum bellandi ſtudium, & incredibilis bellicis in rebus audacia. Adde quod tūc temporis erant tanto animorum ardore atq; impetu concitati, vt omnes ferme viri nobiles ſuis ſumptibus vellent pro parte ſua operam & induſtriam in tam præclara contentione conſumere. Quod ſi Regis omnibus cariſsimi feſtinatio, qua tanto ſtudio & alacritate in extremam Luſitaniæ partem ſe contulit, vt ſuis opem afferret, tanto ſtudio Portugaliam vniuerſam concitauit, vt intra paucos dies tot hominum millia ad eum ſe tanta alacritate conferrent: quid futurum fuiſſet, ſi is tunc in Africam cum eo exercitu traieciſſet? Deinde facilis & expedita ex Hiſpania Bætica in Africam tranſmiſsio, dubium non eſt, quin maximam ex ea regione multitudinem ad auxilium ferendum concitaret. Cùm verò in bello adminiſtrando omnia rerum opportunitas & occaſio gubernet, nulláque præſtantior occaſio dari poſsit ea, quæ militum ardore & hoſtium metu continetur, iudicari merito poteſt, omnia tunc Emmanueli feliciter euentura fuiſſe, ſi tanto ſuorum ardore cōtra hoſtes infelici euentu perterritos vti voluiſſet. Poſtremò, quod caput eſt, optimi Regis pietas atq; religio, quæ illum ſtimulabat, vt longinqua etiam bella religionis gratia ſuſciperet, effeciſſet, vt omnia illi ex animi ſententia ſuccederent. Quanuis tamē hæc ita ſint, Regis animum, qui ad tantam gloriam aſpirabat, laudandū: conſilium eorum, qui eum á tanto ſtudio dignitatis abſtraxerunt, reprehēdēdū arbitror. Sed vt ad intermiſſam orationem redeamus, quanuis Rex à ſententia ſua, qua tranſmittere ſtatuebat, ſuorum conſilio deductus fuiſſet, reliqua, quæ gerenda videbantur, ſummo ſtudio perfecit. Arzilam námq; militum præſidia, & maximum commeatum miſit, & fabros prçterea quamplurimos, qui ædes dirutas, & mœnia collapſa reficerent, & arcem multo fortius munirent. Habebatur enim tunc oppidum illud, propter campeſtris regionis opportunitatem & fertilitatē, & propter illius ſitum, firmiſsimum oræ illius maritimæ, quæ Luſitanorum præſidijs tenebatur, propugnaculum. Petro autem Nauarro ſex millia nummorum aureorum dono miſit: quod munus ille accipere nullo modo voluit. Se nam dixit Regis Fernandi cauſa, cuius ſtipendijs alebatur, geſsiſſe quæ geſſerat, ab illóque tantū laboris & induſtriæ ſuæ ſibi præmium polliceri, cuius erat alumnus. Idem fecit Prætor Xariſienſis. Ambo tamen poſtea multis ab Emmanuele beneficijs affecti fuerunt. At Meneſius, poſtquam naues cum præſidijs & munitionibus

Arzilam

Arzilam peruenere, in Luſitaniam reuerſus, fuit ab Emmanuele cum laudibus ſuæ virtuti debitis honorifice & amanter exceptus. Hoc eodem anno cùm eſſet inter Emmanuelem & Ioannam, Fernandi & Iſabelæ filiam, orta diſceptatio de regionum limite, qui fuerat à Ioanne Rege Portugaliæ & Caſtellæ Regibus deſignatus, intra quas cuilibet ex Regibus liceret, abſq; alterius iniuria, Saracenos expellere, & regiones etiam incognitas occupare, fuit ea contentio ſumma æquitate partis vtriuſque deciſa: & Emmanuel maxima Mauritaniæ parte ceſſit, quæ videbatur ad illius terminos pertinere, & Regibus Caſtellæ armis occupandam permiſit. Ioanna viciſsim de iure, quod exiſtimabat in Æthiopia retinere, deceſsit, cum eam regionem Portugaliæ Regibus aſsignatam eſſe cognouiſſet. Sub eiuſdem anni finem miſit Emmanuel in Æthiopiam ad Congui regnum multos viros religionis & ſanctimoniæ fama præſtantes, qui CHRISTI diſciplinam multo diligentius gentibus illis traderent, & regiones illas clariore lumine perfunderent. Et hæc quidem ſunt, quæ in Africa & Luſitania hoc eodem tempore geſta ſunt. Quæ Triſtanus Cugna, cùm in Indiam nauigaret, incurſu geſſerit, quas vrbes aut expugnarit, aut armis adortus fuerit, & quomodo tandem ad Zacotoram naues appulerit, & arcem à Caxemenſi Rege ædificatã ceperit, & in ea Norognam præfectum reliquerit, deinde in Indiam curſum tenuerit, & quomodo in Luſitaniam redierit, expoſuimus. Quid autem poſt illius ab Alfonſo Albuquercio digreſſum, Alfonſus ipſe deſignarit, & quas res geſſerit, explicare nondum licuit. Is igitur fuit à Triſtano Cugna relictus, vt cum ea claſſe, cuius præfectus erat, illud mare, quod ad Arabiam felicem pertinet, peragraret, & naues hoſtiles omnibus quibuſcunq; poſset incõmodis afficeret. Sed cùm eſſet animo maximo, ſe indignum putauit, inſtar piratæ prædas ſpectare, & non multo maiora & altiora moliri. Itaq; Armuzienſe regnum oppugnare conſtituit. Armuzium autẽ eſt inſula intra oſtiũ ſinus Perſici, nõ ita lato mari à Carmania diſiuncta. Nomen autem duxiſſe videtur ab Armuza, antiqua Carmaniæ ciuitate, cuius hodie nomẽ obliteratũ cum memoria antiqui ſplendoris euanuit. Et fortaſſe hæc inſula fuit Armuzæ antiquę Colonia, & idcirco inde nomen obtinuit. Ambitus illius decem & ſex paſſuum millibus cõtinetur. Eſt autem oſtio ſinus propinqua, à Carmania verò duodecim millibus paſſuũ diſtat: ab Arabia autem ea parte, qua Carmaniam reſpicit, quadraginta millibus. Inſula eſt nimis arida & ſterilis, & ſolũ adeò macrũ, vt nihil omnino, quod ad vſum vitæ valeat, vel natura vel hominum cultu proferat. Perennibus aquis omnino caret. tres tantùm putei in inſula procul á ciuitate ſunt. homines ciſternis vtuntur: & cũ reliqua omnia ex vicinis inſulis, & ex Carmania & Arabia ad victum idonea importentur, aqua etiam ex iiſdẽ locis in eam afferri ſolet. In ea modicus collis aſſurgit, qui ſulphuris magnam vim in vno latere, in altero autẽ ſalis multitudinem in lapides denſatam gremio continet. Duos portus habet tutiſsimos: vnus ad occidentem Solem, alter ad orientem pertinet,

Hi duo portus lingula,quæ in mare longius excurrit, diuiduntur.Horum portuum cōmoditatē ſecuti mercatores ex India, Perſide,& Arabia,& è quamplurimis alijs regionibus,eam inſulam frequentare cœperunt.Ea tandē frequentia & celebritate factum eſt, vt ciuitas ædificaretur in planicie ſita, quæ progreſſu temporis ad ſummam amplitudinem peruenit.Viæ ſunt latæ & directæ, ædes magnificę,& cœnaculis ſublatę,& tectorijs pulcherrime factis excultę.Regia eſt nō modò ad habitandū ampliſsima,verùm & ad vim hoſtiū propulſandā munitiſsima. Solis ardores ſunt vehementiſsimi: in quibus propulſandis omnis lautorū induſtria multiplici modo & ratione cōſumitur. Incolæ ſunt maxima ex parte Arabes atq; Perſæ,Mahumetiſq; ſuperſtitione conflictati.Ardent libidine,amoribus indulgent,obtrectatione laborant: mulieres ne ab alienis viris conſpici queant, faciē velare cōpelluntur. Homines vt plurimū ſpecie liberali præditi ſunt. Muſicen ſummo ſtudio colunt,veſtibus elegantiſsimis excolūtur. Arma frequenter exercent,literis libenter incūbunt,hiſtorijs mirifice delectantur.Homines doctrina præſtātes in ſummo honore habent: illiſq; aſsidue operā dant,& illorū diſciplinis erudiri ſummū decus exiſtimāt. Reſpublica eſt cōmodis legibus aſtricta.Omnia,quæ vęneunt,pōdere vęneunt.Summū flagitiū eſt apud illos,fallacibus vti pōderibus. Eum enim,qui per libram atq; lancē fallit,omnē generis humani ſocietatē euertere cenſent, & vt ciuilis iuris hoſtē teterrimū execrantur. Inſula verò cùm nihil omnino proferat, quo vel homines ali,vel ornari poſsint,tantis tamē fructibus & frugibus,& cibis,atque delicijs affluit, vt vix vlla regio ſit magis omnibus rebus, quæ ad victū & elegantiā vitæ pertinēt,abundans.Nullæ nāmq; ſunt vitæ delicię vel in Arabia,vel in Perſide, vel in India,vel in quacūq; alia regione,è qua naues in inſulę portus inuehūtur, quæ nō omnes terræ opes in eā inferant.Ita fit,vt cū nihil ex ſe ipſa gignat, multis tamen regionibus opimis rerū omniū abundātia præferatur. Reges è portorijs ingentes ſibi opes pepererūt,imperiū deinde late propagarunt,ita,vt multis inſulis,& vrbibus etiā non paucis in Carmania & Arabia ſitis imperarent.Exercitus ſatis magni illorū ſumptibus alebantur. Sed tandē cùm eorū miniſtri ad ſummas opes peruenirent, & tyrannidē vehementer affectarent, & ipſi Reges otio atq; luxu diffluerent,factum eſt, vt regium tantū nomē penes Reges eſſet: miniſtri porrò regni opibus ad ſuum ſcelus atque flagitiū abuterentur. Hic erat regni illius ſtatus eo tempore,quo Albuquercius illud ſub Emmanuelis imperium ſubiungere cogitauit.Itaq;.xx.die Auguſti,anno à CHRISTO nato.M.D. vij.è Zacotora profectus in Arabiæ promontoriū,quod Rozalgatem appellant (antiqui regionum explicatores, Corodamum nominabāt) aduectus eſt. Duces quos ſecum ducebat, erant ſex homines in rebus bellicis ſpectati & cogniti, quorum hæc nomina fuere,Franciſcus Tauora, Emmanuel Tellius, Alfonſus Lupius Coſta,Nonius Vaſcius Albicaſtrenſis.Exercitus erat quadringentorum ſeptuaginta militum. Cum hac tam exigua claſſe ad regnū illud opulentiſsimū

expugnan-

expugnandum ſigna in eas oras inferre conſtituit. Arabiæ igitur oras prætervectus cum ad primum oppidum, quod ad Armuzij regnum pertinebat (Calaiates appellatur: eſt autem id intra ſinus introitum) naues appelleret, pacem incolis obtulit, ea conditione, vt claſsi commeatum præberent. Inde in oppidū aliud aduectus, quod appellant Curiatem, cum milites cibum ſumere vellent, ſe deluſos aſpiciunt. Nam in vaſa, in quæ Calaiatenſes commeatum intuliſſe ſimulauerant, ſordes ingeſſerant, & in ſummo varia ciborū genera collocarant, vt noſtris illa vana ſpecie cōmeatus illuderent: cuius quidem fraudis poſtea debitas pœnas exoluerunt. At Curiatenſes non dolis ſed armis cum noſtris agere maluerunt. Erat enim ibi quidam Regis Armuzienſis præfectus, vir impiger, qui portum foſſa & vallo munierat, & ea præſidia collocarat, quibus ſe confidebat multo maiores copias facillime repulſurum. Ea confidētia cum Albuquercius ei pacem obtuliſſet, illam repudiauit. Albuquercius igitur re prius cū Ducibus alijs communicata, & copijs eo ordine, qui conuenire videbatur, inſtructis, in terram egreſſus eſt. Hoſtes qui illum litoris aditu prohibere nitebantur, erant ad tria millia. Fuit atrox præliū cōmiſſum: noſtri tamen hoſtes pellunt, & vallum deinde expugnant, & in oppidū tandem irrumpunt, idq; iam præſidio nudatū impune diripiunt, & ſubiectis ignibus inflāmant. Naues præterea tam quæ in anchoris erant, quàm quæ in litus ſubductæ fuerāt, incendunt. Inde in aliud oppidum eiuſdē regni multo maius & opulentius inuecti ſunt. Id Maſcate nominatur. Abeſt autē à Curiate quadraginta paſſuum millia. Eſt autem in planicie ſitum, & duobus montibus, qui illud vtrinque muniunt, incluſum. Montes in litus oppidi procurrentes, portus aditum perangustum efficiunt. Incolæ foſſam latam à monte in montem perduxerant, & aggeribus & duplici vallo munierant. Valli atque foſſæ aditus, quos ad vſus ciuium maritimos in ea ſtatione fecerant, erant duo, ijque nimis anguſti. Albuquercius tamen in portum ingreſſus cum oppidi præfecto paciſcitur, vt exercitui cōmeatum nomine tributi ſubminiſtret. Parabatur autem commeatus, cùm ſubito dux Regis Armuzienſis cum præſidio aduenit, præfectumque, quod commeatū promiſerat, male accepit, totaq; ſe ciuitas ad reſiſtendum comparauit. Erant in armis ad quatuor millia virorum. Albuquercius, vbi quod hoſtibus conſiliū eſſet animaduertit, vrbem per totam noctem tormentis acerrime verberare, & mœnia concutere præcepit, vt non ſolum mœnium ruinas ederet, verùm & hoſtes formidine perterritos peruigilio fatigaret. Die ſequenti aciem triplicem inſtruxit, vnam Franciſco Tauoræ attribuit, cui præcepit, vt cum Antonio Coſta valli partem extremam, quæ ad vnum ex montibus pertinebat, oppugnaret. Similiter vt in aliam partem munitionis eiuſdem ad alterum mōtem ſpectantem Ioannes Nonius, & Antonius Campenſis cum acie ſecunda irrumperent, imperauit. Ipſe Tellium ſibi ſocium aſciuit, vt cum acie tertia munitionem mediam aggrederetur. Primus Tauora cum ſocijs in terram egreſſus, ad

partem ſibi aſsignatam contendit: & quanuis pilæ & ſagittæ innumerabiles in noſtros acciderent, illi tamen hoſtes repulerunt, & faces in vallum coniecerũt, quibus excitato protinus incendio, hoſtes eam partem deſerere coacti ſunt. Albuquercius iam vallum mediũ nimis acriter oppugnabat: hoſtes vi ſumma reſiſtebant. Neque ſegnius qui alteram valli partem fuerant aggreſsi, rem gerebant. Noſtri tandem vallum tranſgreſsi, hoſtes fundunt, & fugientes inſequuntur: oppidum capiunt, diripiunt, & incendunt. Octo tamen è noſtris in prælio ceciderunt. Inde, aliquot primum diebus ad corpora è labore nimio reficienda datis, Albuquercius ſoluit, & in aliud oppidum regni eiuſdẽ, quod Soar appellabatur, inuectus eſt. in eo arx erat munita. Illius tamen præfectus, cùm fama de vaſtitate, quæ fuerat repugnantibus illata, regiones illas peruaſiſſet, ſe repente dedidit. Ex eo oppido profectus Albuquercius, in aliud ſe contulit, Orfazamum nomine, muris & tormentis munitum, in quo dux erat ſanè fortis, & multum bellicis in rebus exercitatus: qui tamẽ nullo modo ciues continere potuit, quin vbi primum anchoras demitti cernerent, de fuga cogitarent. Igitur ea nocte, quæ poſt claſsis aduentum ſequuta eſt, cum omnibus bonis, quæ inde aſportare potuerunt, præcipiti fuga ſe ſe in montes proximos proripuerũt. Poſtridie vrbs ſpoliata, & incenſa fuit. Hoc erat vltimum Arabiæ oppidum ad Septentriones ſpectans, quod Armuzij imperio in illa ora continebatur. Inde autem curſum in ipſam inſulam conuertit. Erant in portu naues permultæ Saracenorum, rebus omnibus, ſi pugnandum eſſet, inſtructæ. Albuquercius duces in prætoriam nauem, cui ipſe præerat, arceſsiuit, vt de belli gerendi ratione conſultaret. Cum variæ ſententiæ fuiſſent, tandẽ id fuit communi conſilio decretum, ciuitatẽ oppugnari minime poſſe, ante quam naues aut captæ, aut depreſſæ fuiſſent. Armuzium námq; cõmunem Saracenorum omniũ patriam exiſtimari: proinde fieri non poſſe, vt ſi viderent vrbem illam incommodis vexari, id negligerent. Vrbis illius propugnaculum non mœnibus, ſed claſſe contineri. Itaque claſſe deuicta, facilius multo fore bellum, quod erat contra Armuzium gerendum. Hoc conſilio comprobato, anchoras iaciunt. Albuquercius per nuncium Regi continuo ſignificauit, ſe non vt malum aliquod machinaretur, ſed vt pacem cum illo faceret, eo naues illas appuliſſe. Pacẽ verò non alia ratione conſtitui poſſe, quàm Regis Emmanuelis ſalutari imperio in illis oris egregie confirmato. Eam námq; virtutem & benignitatem Emmanuelis eſſe, vt multo pręſtantius eſſet ad vitę ſecuritatem, illius imperio ſubdi, quàm multis gentibus imperare. Imperium námq; ſine diſciplina ſalutari, odioſum & inuiſum eſſe, multisq; periculis & fortunæ procellis obnoxium. At Regis optimi & inuictiſsimi diſciplina & patrocinio vitę atq; ſalutis firmamentum contineri. Si vellet in Regis Emmanuelis fidem & clientelam recipi, fore, vt contra omnes hoſtium inſidias tutus & incolumis permaneret. Secùs autem opus eſſe ſibi armis experiri, quod conſilio obtinere minime poſſet. Rex fama

rerum,

rerum, quas Albuquercius in illo curſu geſſerat, exterritus, ſe pacis cupidum ſimulauit; & ſimul ad illum vnum è ſuis domeſticis cum literis atque muneribus miſit. Is literas cùm accepiſſet, munera repudiauit. Nulla enim ratione munus ſe accepturum dixit, antequam pax firmaretur. Rex ad pacem ſe propenſum aſſerebat. Id tamen de die in diem differebat, vſque eo, dum claſsis, quam ille expectabat, in portum introiret. Interim Luſitani quidam, fide illius freti, in vrbe vagabantur. Sed vbi claſsis cum magna militum multitudine portum ſubiuit, Rex Luſitanos omnes, qui erant in vrbe, comprehendi continuo præcepit. Naues interim maximas ſecundum litus collocari, minores autem in altum deduci iuſsit, eo conſilio, vt ſi Luſitani in naues impetum darent, rates ex alto in noſtras naues inuectæ, eas circunuenirent, vt nullum eis vndique vehementer oppugnatis perfugiū relinqueretur. Inſequenti die cùm Albuquercius ordinē cerneret, quo claſsis hoſtiū erat inſtructa, percepit eos ad pugnandū paratos eſſe. Pugnam verò minime detrectauit. Itaque ſolutis anchoris, in naues in portu collocatas impetum fecit. Id conſpicatus Coieatarus (hoc enim nomen erat præfecto, qui ratibus præerat) in altum euectus, mutata velificatione curſum in noſtras, vt eas á tergo circunueniret, inflexit. A noſtris acre iam certamen erat cum nauibus, quę vrbis aditum tutabantur, inſtitutum, & fumi denſa nebula vndique tormentorum flammis excitata, aſpectum cunctis ademerat. Coieatarus opportunitate caliginis vtens, propius acceſsit. Itaque non ſolum pilis eminus emiſsis, verùm & ſagittis & iaculis res ab hoſtibus admodum ſtrenue gerebatur. Tanta autem vtrinque contentione dimicatum eſt, vt terra dehiſcere, & cœlum tenebris obduci videretur. Rex è turri præcelſa certamē animo valde curis anxio ſpectabat. Multæ mulieres grauidæ horrendo tormētorum ſtrepitu perturbatæ, abortione conflictatę ſunt. Tandem cum multæ naues diſsipatæ fuiſſent, reliquæ ſe fugæ mandarunt. Noſtri igitur illo periculo, quod ex alto impendebat, liberati, multo liberius contra naues, quæ in aditu portus conſiſtebant, depugnabant. Hoſtes tamen, qui in illis erant, acerrime rem gerebant. Nihilominus tamē nauis, qua Princeps regni Cambaienſis hæres, qui Armuzium proximis illis diebus aduectus fuerat, & ex ea periculum acri animo propulſabat, demerſa eſt. Altera deinde Melichiazij nauis ſimiliter depreſſa fuit. Reliquæ naues erāt iam multis in locis diſsipatæ, ita, vt hoſtes permulti deſperatione ſalutis inducti, in mare deſilirent, vt nando cædem effugerent. Albuquercius militibus in ſcaphas feſtinanter impoſitis imperauit, vt omnibus, qui natabant, cædem afferrent. Naues quæ fugere potuerūt, ſumma celeritate in fugam conuerſæ ſunt. Vna tamē conſtitit, cuius nauarchus erat vir ſingulari animo præditus. Noſtri in illam ingreſsi, neminem reperiunt. Hoſtes enim ſe ſe in ſentinam abdiderant. Noſtri cùm ſuſpicarentur omnes exceſsiſſe, paucis in naue relictis, naues reliquas fugientes inſequuti ſunt. At hi qui ſe occultarant, repente ex infima nauis parte proſiliunt, & multi paucos circunſiſtūt.

Hi ſuorum opem magnis vocibus implorant, & interim acriter in repentino illo diſcrimine pugnant. Qui opem inuecti ſcaphis afferebant, nō tam cito ſubuenire potuerunt, quin noſtri prius vulnera permulta ab hoſtibus acciperent. Hoſtes ipſi partim conciſi, partim metu in mare præcipitati ſunt: maxima eorū pars in fluctibus interfecta fuit, pauci nādo in litus euaſerunt. Tanta autē cædes hoſtiū fuit, vt mare ſanguine redūdare videretur, & fluctus ipſi in ſanguinis colorem verſi, ſpectantibus terrorē inijcerent. Hoc certè cōſtat, tantam fuiſſe hoſtium trepidationem, poſtquam rem inclinari conſpexere, vt cōuerſis arcubus ſe ipſos ſagittis configerent. Itaque maximus numerus hoſtium interfectorum fluctibus eiectus in litus fuit, ſagittis transfixus, cū à Luſitanis nulla ſagitta mitteretur. Georgius Barretus, qui in nauem illam, vt opem circunuentis afferret, ingreſſus fuerat, cùm cerneret eam prope vrbem conſiſtere, & tormētis aptiſſime diſpoſitis inſtructam eſſe, eiſdem tormentis hoſtilibus vrbem quatere, & mœnia quantum fieri poſſet diſturbari præcepit. Cum iam hoſtis nullus appareret, in naues hoſtium ſæuitum fuit. Multæ depreſſæ, multæ flammis exuſtæ ſunt. Quo facto vrbē propius Albuquercius acceſsit, ita, vt regiæ appropinquaret. Qui in regia conſiſtebant, quamuis eſſent ſtupore vehementer oppreſsi, vt ſagittis noſtros propellerent contendebant. Albuquercius & Meneſius, & quidam alij viri nobiles vulnerati ſunt. Inde oram illam prætervectus Albuquercius, quamplurimas alias naues exuſsit, donec ad quandam ſtationē peruenit, quæ ad Carmaniam ſpectabat, in qua centum & octoginta naues, quæ nondū in mare fuerant deductæ, conſiſtebant: quæ omnes ferme flammis abſumptę ſunt. Templum etiam in ſuburbano magnis ſumptibus extructum, & religione Mahumetana conſecratum excitato incendio deflagrauit. Noſtri ſic ſtudio certaminis efferebantur, vt in vrbem inuadere properarent. Eos tamen Albuquercius continuit. Erant enim pauci admodum, & labore nimio defeſsi: in ciuitatem verò magnus numerus militum confluxerat. Prælium horis octo cōtinuatum fuit. E noſtris decem deſiderati, ſupra quinquaginta vulnerati ſunt, inter quos Gaſpar Diazius vexillifer extitit, cui manus dextera vno ictu præciſa fuit. Ex hoſtibus circiter duo millia hominum cecidere. Hæc victoria magnum metum hoſtibus iniecit, ſed multo grauiorem turbationem illis afferebat inflammatio nauibus illata. Vita námque & ſalus inſulæ nauibus continebatur, quibus ſublatis vaſtitas & interitus imminebat. Rex igitur re prius in conſilio deliberata, per duos Saracenos vſu rerum peritos & auctoritate graues, quorum vnus appellabatur Coiebeiramius, alter verò Abdala, qui erat Hiſpanus Granata oriundus, ab Albuquercio pacem petijt, & humiliter atque demiſſe poſtulauit, vt errori ſuo veniam impertiret. Se námque temeritate adoleſcentiæ & hominum perditorum conſilio in eam fraudem deductum fuiſſe. Satis iam pœnarum dediſſe, & malis eruditum ita fuiſſe, vt ſperandum eſſet, ſemper ſe in officio futurum. Itaq; libenter imperium Regis

Emmanuelis

Emmanuelis agnoſcere,& tributum,quod imperatũ eſſet,pendere velle.Deinde Albuquercium obſecrabat,vt ei loco parẽtis eſſet. Se nãmq; ei perpetuò pietatẽ non minorẽ,quàm ſi eſſet illius filius,præſtiturum. Admonebat deinde,vt animaduerteret ſapienter,quã rem gereret.Armuzium iam ad ditionẽ & imperiũ Emmanuelis pertinere. Si igitur inſulę vaſtitatẽ & inflammationẽ inferret, bonam partẽ imperij Portugalenſis interituram.Inſulã nãmq; eſſe hominũ frequentia celebrem,opibus abundantẽ, & ita Perſidis & Arabiæ regionibus imminentẽ,vt qui eam teneret, facillime poſſet imperiũ dilatare . Inſulæ verò firmamentũ in nauibus eſſe conſtiturũ,ita,vt qui naues exureret, interitũ ſempiternũ inſulæ illius cõmodis eſſet illaturus. Vt enim (dicebãt illius legati) arbor exciſa radice protinus exareſcit : ita Armuziũ exciſis nauibus, quibus vt radicibus alitur atq; ſuſtinetur,interibit. Si igitur opes tui Regis augeri & amplificari deſideras,opus eſt,vt inſulam cõſerues, è cuius incolumitate magnus ad eius imperiũ cumulus accedet.Prẽterea quemadmodũ maximos imperatores,quorum nomẽ eſt immortalitati conſecratũ, virtute atq; ſactis egregijs imitaris: ita clementiæ exempla,qua nõ minorem admirationem gentibus,quàm victorijs attulere,tibi ad imitandum proponas.Hoc enim ſibi ad nominis immortalitatem præclarũ exiſtimabant,vt quos virtute deuicerãt,miſericordia conſeruarẽt. Sic autẽ cùm virtutis magnitudine terrori hoſtibus eſſent, humanitatis laude cunctos mortales ad ſtudiũ ſui nominis excitabant.Quod ad virtutem attinet, tantũ facinus edidiſti,vt ſis cum omnibus ſummis Ducibus cõparandus . Reliquum eſt,vt quemadmodũ in bellis inuictus ſemper extitiſti, ita parta victoria à nemine te clementiæ & humanitatis laude vinci patiaris . Quare cùm iam dignas erroris pœnas pertulerimus,fac vt malis innumerabilibus perculſi & abiecti,tua benignitate recreemur.Maximi nãmq; hominis eſt,in ſumma felicitate imbecillitatis humanæ memoriã retinere, & hominibus in ſumma calamitate cõſtitutis ignoſcere.A te igitur per numen ſanctiſsimum,quod colis,per dexteram iſtam tuã ſemper inuictam petimus & obſecramus, vt miſericordiã afflictis tribuas, & errori Regis adoleſcentis, quem valde temeritatis ſuæ pœnitet, ignoſcas, & ignẽ, quamplurimũ fieri poterit,extingui permittas.Quod ſi feceris,non ſolũ laudẽ Ducis fortiſsimi,verùm & gloriã Principis humaniſsimi cõſequeris,& opibus Regis tui multũ proſpicies. Ad hæc Albuquercius reſpondit, ſe moleſte ferre,quod non multo prius cũ hac legatione ad eũ veniſſent. Quod ſi feciſſent,non tantũ damni factum fuiſſet . Irent igitur, & ignem feſtinanter extinguerent. Se nãmq; fidẽ dare, eos nullum interim incommodum à noſtris accepturos,dum naues reliquas ,in quas nondũ incendiũ peruaſerat, ex imminenti clade proriperent. Quod verò ad pacis cõditiones attineret, ſe reſponſum poſtea daturũ.Cum hoc reſponſo Coiebeiramius ad Regẽ reuerſus eſt. Abdalà verò fuit obſidis loco retẽtus, & ignis abſq; vllo impedimẽto ſingulari multorũ induſtria & ſedulitate reſtinctus. Poſtridie fuerũt à Rege miſsi Principes ciuitatis

tatis,inter quos erat Noradinus: ſic enim appellabatur,qui Regis nomine ciuitatem patrijs inſtitutis & moribus regebat. Per hos cũ Albuquercio pax firmata fuit.Pacis cõditiones hæ fuerunt. Vt Zeifadinus,hoc nomine ſecũdus, Armuzij Rex,ſtipẽdiarius Regis Emmanuelis eſſet, & ei tributi nomine quindecim aureorum numorũ millia penderet: & præter hæc,ipſi Albuquercio pro impenſis in id bellum factis ſolueret quinq; millia. Vt Rex aſsignaret locũ in vrbe,quem Albuquercius vellet,in quo poſſet arcem ædificare. Huius pactionis literæ fuerunt in aureis laminis inſculptæ Arabica & Perſica lingua. Perſicum exemplũ, vt penes ipſum Regem ſeruaretur, Arabicum vt ad Emmanuelem mitteretur. His pactiõibus firmatis & obſignatis,Rex ab Albuquercio poſtulauit,vt ei vnũ vexillum Regis Emmanuelis patroni ſui inſignibus illuſtratum mitteret,cuius admonitu diſceret, Regem abſentem, cui ſe addixerat,debita fide & pietate venerari,& vt intelligerent omnes,eum in illius patrocinio latere, cuius tam clarũ apud quamplurimas nationes nomẽ eſſet. Vexillum ab Albuquercio miſſum, cum maxima ciuitatis totius lætitia,& fauſtis acclamationibus, quaſi felicitatis perpetuæ ſignum exceptum fuit, & in regia turri collocatum. Albuquercius deinde è naui egreſſus,in regiam cõceſsit, quæ erat inſtrata periſtromatis aureis & bombycinis. Rex illum magni amoris ſignificatione cõplexus eſt, multúsq; ſermo de pace fuit ab illis inſtitutus,quam iterum iureiurando valde ſancto & religioſo confirmarunt. Inde cùm ſe rurſus in claſſem Albuquercius reciperet, Rex munera ad illum miſit ſatis ampla, Regisq́ue magnificẽtia digna. Balteus erat ex auro factus,multisq́; gemmis maximi pretij diſtinctus, & ſica cum vagina ex auro & gemmis ſimili ratione perfecta: & quãtuor anuli,in quos erant gemmæ eximij ſplendoris incluſæ: & equus miræ pulchritudinis & pernicitatis, ephippio & phaleris valde precioſis inſtratus. Duces etiam reliquos muneribus elegantiſsimis affecit. Albuquercius illum viciſsim remunerauit donis atq; monilibus opere ſingulari perfectis. Itaque perſuaſum erat omnibus,nihil eſſe poſſe illa pace conſtantius. Luſitani igitur egreſsi, in domibus, quas Rex illis deſignarat,ſine vlla ſuſpicione fraudis habitabant. Aliquot naues fuerunt in litus, vt reficerentur, abſque vllo metu ſubductæ. Arcis fundamẽta cõtinuo iacta ſunt. Albuquercius cùm Saracenorũ mores exploratos & cognitos haberet, & quãta perfidia vti ſolerẽt,intelligeret,prope locũ, vbi arx ædificari incipiebat, in lingula litoris ipſius turrim excitauit,in qua tormẽta diſpoſuit, quibus ſi Saraceni opus impedire conarentur,eos diſpelleret. Omnes Luſitani certatim operam ſtrenuam nauabant: nullum erat generis & dignitatis diſcrimen: qui plus laboris in illud opus inſumebat,is nobilior habebatur. Albuquercius inſtabat acriter operi,& laborantes vrgebat, eorúmque laborem & laudibus & ſermonis vrbanitate leuabat,& frequenter admonebat, totam firmamẽti & ſecuritatis rationẽ in eo poſitã eſſe, vt opus ſumma celeritate perficeretur: vt ſi Regem fœderis perculſi pœniteret,fidẽ frangere ſi vellet,poſtquã arx munitiſsima

ceruicibus

ceruicibus illius impenderet, minime poſſet. Ipſeque vt exemplo reliquis eſſet, operi etiam plerunque manus admouebat. Rex materiam opera ſuorum abũde ſubminiſtrabat. Et quia, vt fit, ſeditiones inter Luſitanos & Armuzienſes excitabantur, ne noſtris iniuria à ciuibus inferri poſſet, Noradinus quadringentis militibus ſtipatus, ſumma Regis ipſius voluntate præſidio noſtris erat. Duo filij Noradini de Regis nece cõiurauerant, & detecto ſcelere, antequam pœnas darent, aufugerant. Vnus appellabatur Delamixa, alter Zeraſus. His Albuquercius propter ſingulare ſtudium, quod in Emmanuelem præ ſe ferebant, à Rege veniam & reditum in patriam impetrauit.

LIBER SEXTVS.

DVM HAEC GERVNtur, duo legati Armuzium aducti ſunt, vt tributũ Iſmaëlis nomine, qui tunc Perſidem, & quamplurimas orientis Solis regiones imperio deuinctas continebat, quod Armuzij Rex, vt alij permulti Reges ſtipendiarij, ex fœdere debebat, exigerent. Erat Iſmaël is, quem Sophum cognominabãt, princeps inter Saracenos omnibus artibus illo loco dignis excellens, qui propter ingenium & induſtriam, cùm ſe primum religionis nomine venditaret, deinde magnum virtutis ſpecimen in bellicis rebus oſtenderet, ad ſummas opes peruenerat, imperiúmque latiſsime propagarat. Armuzij autẽ Rex, vt alij permulti, metu & imperio coactus tributum illi pendebat. Tunc igitur cùm legati tributũ peterent, Rex animo ſuſpenſo & anxio, quid ſibi agendum eſſet, explicare nõ poterat. rem ad Albuquerciũ retulit. Is eum ſine cura eſſe iuſsit. Itaque legatis per vnum è ſuis comitibus de aduentu, & de valetudinis firmitate gratulatus eſt. Deinde eos admonuit, ciuitatem illam & Armuzij regnum Regis Emmanuelis eſſe, belli iure ſubactũ, & Armuzij Regem in fidem Emmanuelis Regis præcellentiſsimi receptum, ita, vt ſibi neceſſe eſſet iniuriam ab illo propulſare. Quod verò ad tributum attinebat, ſe tributum Regis ipſius nomine continuo ſoluturũ. Ferculũ deinde, in quod tributũ erat impoſitum, corã legatis ipſis euolutum fuit. Erant autẽ in ferculo globi ferrei, & ſagittę, & haſtarũ cuſpides, & ferreæ fiſtulæ. His explicatis, & in legatorũ cõſpectu propoſitis, adiecit is, quẽ Albuquercius miſerat, Hoc eſt tributũ, quod Emmanuel Portugaliæ, & Algarbiorum, & Indię, & Armuzij

Rex

Rex pendere ſolet iis,qui à regibus ſibi ſubditis tributum exigunt.Hoc reſponſo legati,quanuis minime ferendam iniuriam Iſmaëli Regi omnium potétiſſimo factam eſſe clamarent,& minas etiam iacerent, inanes tamen in patriam rediere. Arx interim ad tantam altitudinem peruenerat,vt præſidio relicto defendi facile poſſe videretur. Duces verò moleſtiſsime ferebant, ſe diutius in eo opere detineri. Animo námq; reputabant prædas, quas agere è nauibus hoſtiũ potuiſſent,ſi circa Arabici ſinus introitum mare illud peragrauiſſent. Ardentes igitur cupiditate,conſilium ineunt, vt nomine Regis ab Albuquercio contendant, vt arcis præfecto, quem vellet,relicto, inde diſcederet. Poſtulatum hoc ſcribunt, & nominibus obſignant,& obteſtantur,ne contra Regis imperiũ vellet diutius tempus in eo opere conterere,ad quod efficiendum iuſſus nõ fuerat. Aderat ſcriba cum poſtulato, vt fidem ſcriptis faceret,illum, ſi poſtulato nõ ſatisfaceret,officium prodidiſſe. Is poſtulatum de manibus ſcribæ cùm accepiſſet, legere noluit,ſed ſub lapidem,qui erat in arcis limine,ad eam rem paulo altius machina ſublatum,abdidit. Hac cõtumelia Duces offenſi,ad Coieatarum,qui maximum apud Regem locũ obtinebat, adeunt,eúmq; admonent,Albuquercium nihil eorum,quæ contra Regem Armuzij geſſerat,ex Emmanuelis Regis imperio geſsiſſe:ſed hominem effrenata mente præditum,& pręter modum & rationem laudis appetentem, ea molitum fuiſſe,quæ fortaſſe non mediocrem eſſent offenſionem animo moderatiſsimi Regis allatura.Nec enim Emmanuelem velle,vt noſtri Regibus,à quibus nullas iniurias accepiſſent, bellum inferrent. Id Coieatarus cùm ab illis accepiſſet,lætitia incredibiliter elatus eſt.Exiſtimauit enim ſibi licere minore cum periculo fraudes machinari. Itaq; ad Albuquercium accedit,eúmq; poſt longum ſermonẽ vehemẽter admonuit, vt claſſem inde deduceret. Illius enim metu mercatores eò naues minime cum mercibus, vt ante ſolebant,appellere. Et ob eam cauſam Regis vectigalia, quæ maxima ex parte in portorijs conſiſtebant,imminui,ita, vt tributum, quod fuerat impoſitum,ſoluere propter rei familiaris anguſtias minime poſſet. Dabat præterea fidem,ſe perfecturum,vt arx illo abſente perficeretur,& ita muniretur, vt Albuquercius ipſe cupiebat. Albuquercius ad ea ſic reſpõdit,vt intelligeret Coieatarus,illũ ab inſtituto conſilio minime diſceſſurum. Itaq; alia via concinnare fraudes inſtituit. Quinq; nautas pecunia corrupit, vt Albuquercium deſererẽt, in quibus erant quidam,qui tormenta ænea conflare ſciebãt. His autẽ in continentem traductis,iuſsit omnia quæ ad tormenta conficienda pertinerent,largè ſubminiſtrari,eóſq; victu lautiſsimo,atq; muneribus deliniri. Id cum Albuquercius cõperiſſet,miſit ad Regẽ & ad Coieatarũ,qui nautas ſibi cõtinuo tradi poſtularet. Reſpõdent illi,homines minime cõparere. Se tamẽ operã daturos, vt eos ſi laterẽt extraherẽt,& ad illũ mitterẽt. Poſt triduũ per nunciũ ſignificãt,homines ex inſula in cõtinentem traiecisſe. Se tamẽ curaturos, vt inde abducerẽtur. Interim verò hi ſummo ſtudio tormẽta partim ænea, partim ferrea faciebãt.

Coieatarus,

Coieatarus, homo quietis impatiens, & fraudulentus, arma comportari, milites adduci nocte, ne res palàm fieret, iubebat, & bellum tanto ſilentio & calliditate cōparabat, vt quanuis Albuquercius ſagax & callidus eſſet, id odorari nō poſſet. Tandem Saracenus quidā, nomine Abrahemus, illi rem totam aperuit, atq; demonſtrauit, quoſdam Luſitanos Duces Coieataro cauſam illius ſceleris attuliſſe. Id Albuquercius admiratus, Deo ſummas gratias egit, Saracenūq; admonuit, vt omnia, quæ poſſet explorare, ad illū continuo deferret: ſe namq; perfecturum, vt eum debito præmio large atq; munifice cū amplificatione dignitatis afficeret. Deinde per nuncios Regem & Coieatarum admonebat, ne vellent fœdus tanta religione percuſſum, propter quinque transfugas violare. Deum, qui eſt iuſiurandū negligentibus infenſus, metuerent, & belli renouandi materiam contra interpoſitam fidē præbere nollent. Illi iurant, ſe de hominibus illis, quo in loco eſſent, nihil certum habere. Albuquercius Duces ad cōſilium euocauit. Fuere qui dicerent, non eſſe ſapientis Ducis, bellum quinque perditorū hominum cauſa cum ſalutis atq; dignitatis certiſsimo periculo moliri. Se námq; admodū paucos eſſe, belliq; proximi laboribus attritos: hoſtes autem innumerabiles. Si quidquā fuiſſet in contentione ſuſcepti temerè certaminis offenſum, multo maius dedecus illū ſubiturum, quàm fuerat illud decus ex inſigni victoria cōparatum. Fore námq;, vt multi victoriam fortunæ, ruinā temeritati tribuendam merito iudicarent. Non eſſe vires Luſitanas, cùm eſſent exiguæ, temerè diſtrahendas, & ſine graui cauſa in ſummū diſcrimen inducendas. Quare cenſebant, nihil fieri poſſe diſsimulatione ſceleris atq; conſeruatione pacis antiquius. Conſtitueret porrò in arce præfectū cum præſidio, & ipſe cum claſſe diſcederet. Hoc ille conſiliū accipere noluit. Neq; enim erat è ſana mente depromptū, neq; ſapienter de bello ſtatuebat. Erant enim iam in ciuitate auxilia, vndiq; cum multis armis, & tormentis, & bellicis inſtrumētis inuecta. Nemo erat inter hoſtes, qui de conſeruanda pace cogitaret. Nihil erat in illis ſimplex, nihil non mendacio, & ſcelere, & calliditate ſubnixū. Ducem cum præſidio in arce nondū perfecta, neq; ſatis adhuc munita relinquere, nō erat hoſtes coërcere, ſed ſuos hoſtibus prodere. Arcē verò tanto labore fundatā prorſus omittere, ſummū dedecus, & minime ſapiens conſilium videbatur. Timiditatis enim erat, incepto deſiſtere: ſtultitiæ autē ſummæ, hoſtiū opes munitione illa, Luſitanorū opera & contentione perfecta, confirmare, ne facile deinde, ſi opus eſſet, ciuitatē arce illa defenſam excinderēt. Conſilio ita minime cōprobato, nuncios ad Regē iterū miſit, qui idē ab illo obnixe poſtularēt. Cùm verò nihil impetraſſet, & eiuſdē Saraceni, qui illū de inſtituto ſcelere certiorē fecerat, indicio percepiſſet, arma in certū locum cōportari, milites vndiq; cōuenire, ſtationes muniri, & in illis præſidia diſponi, & tormenta collocari, nocte vna Luſitanos omnes cū rebus omnibus, quæ maioris pretij erant, in claſſem recipi iuſsit. Hæc cum fieri Rex animaduertiſſet, detectam fraudem eſſe cognouit, & idcirco minime

diſsimu-

diſsimulandum, aut rem differendam ratus eſt. Armati igitur vndiq; prodeũt, præſidia concurrunt, tormenta in noſtros aperte dirigunt, milites concurſantes feritatem oculis & aſpectu denunciant. His rebus excitatus Albuquercius Duces in ſcaphas deſcendere, & propius vrbem accedere, & mœnia tormentis quatere præcepit. Coieatarus naues, quæ in anchoris erant, in portum ſubducere imperauit, ne à Luſitanis capi & incendi poſſent. Luſitani confeſtim accurrunt, & naues coniectis ignibus inflammant. Nullum diem intermitti patiebatur Albuquercius, quin tormentis quamplurimum damni mœnibus inferret. Sed cùm hoc belli genus illi nimis lentũ videretur, aliud excogitauit, quo multo vehementius hoſtes affligeret. Iuſsit enim ſumma diligentia mare cuſtodiri, ne quidquam cibi in vrbem importari aliunde liceret. Emmanueli Tellio Barreto, & Antonio Campenſi, & Alfonſo Lupio Coſtæ hoc munus aſsignauit. Illi quanuis inuiti imperata conficiunt. Rates aliquot capiunt, & ad Albuquercium adducunt. Is facinus edidit inhumanum, & illius rebus geſtis indignum. Omnibus enim, qui erant nautæ, aut ſagittarij, aures & nares atq; manus præcidi: reliquis, præter aures atque nares, medium pedem ſecari iuſsit. Eos deinde in terram deduci præcepit, & admonuit, vt Coieataro dicerent, idem ſupplicium ſubituros omnes, qui annonam in vrbem inferre conarentur. Erant hoſtes vehementer exterriti, ciborum penuria ciues affligebat: plebs tumultuari incipiebat: fames atq; ſitis eos premebat. Multi igitur ad Regem adeunt, de clade, quæ illos vexabat, maxima voce conqueruntur, & iratis precibus ab eo contendunt, vt vel pace, vel quacunque alia ratione poſſet, illorum malis remedium præſens adhibeat. Secus enim, ſibi opus eſſe remedium tantis miſerijs inuenire. Ad hæc Coieatarus (Regium enim eſt apud barbaros, aliena ſemper vti lingua, & in infantia grauitatem poſitam arbitrari) Regis nomine reſpondet, quod ad depellendam ſitim attineret, ciſternis ipſius vrbis, & puteis, qui inde quatuor millibus paſſuum aberant, in loco, quem Terumbaquem appellant, poſſe ciuium ſitim facillime reſtingui. Ciborum autem copiam tantam eſſe in vrbe, quanta ſatis eſſet ad bellum tolerandum, vſque eo, dum claſsis maxima rebus omnibus inſtructiſsima, quam propediem adfuturam confidebat, portum inſulæ ſubiret. Eſſent porrò bono animo. Se námq; vincula Luſitanis illis omnibus iniecturum, vt viui pœnas improbitatis atque perfidiæ luerent. Hac inani ſpe, ciuium à ſe furorem & impetum repreſsit. Re autem vera nec in ciſternis, nec in puteis erat aqua, qua tanta multitudo ſuſtentari poſſet, & ciborum erat extrema quædam inopia. Albuquercius, vt hoſtes grauiore cruciatu vexaret, & citius ad deditionem compelleret, obſtruere puteos Terumbaquenſes inſtituit. Itaque negotium dedit Georgio Barreto, & Alfonſo Lupio Coſtæ, vt puteos obturarent. Hi ſcaphis inuecti, oram legunt octoginta militibus ſtipati. Barretus ſex viros nobiles, & in rebus gerendis induſtrios in terram expoſuit, qui viderent, an arte quadam poſſent aliquem

hominem

hominem corripere, è quo, an putei eſſent cuſtoditi, cognoſcerent. Hi duos homines capiunt, è quibus intellexere, puteos ſeruari à Duce, nomine Cidchamet, qui ſub ſignis viginti quinque equites, & ducentos pedites ſagittarios habebat. Hoc cùm Barretus acciperet, remis quantum fieri potuit accelerauit, vt in terram cum omnibus copijs egreſſus ante lucem (erat enim nox) hoſtes inopinantes opprimeret. Quod quidem ſic euenit. Noſtri enim hoſtes dormiẽtes offendunt: ducem interimunt, & præter paucos admodum, qui ſemiſomnes excitati profugerant, omnes interfecti ſunt, & putei hominum & equorum cadaueribus oppleti. Ne autem cadauera extrahi poſſent, Albuquercius Laurentio Syluæ, Caſtellano viro valde nobili, & in armis acerrimo curam dedit, vt cum viginti militibus puteum cuſtodiret. Is cum ab hoſtium multitudine circumuentus eſſet, Albuquercius qui ſemper rebus omnibus intentus erat, & inde tunc non procul aberat, cum centum & quinquaginta viris accurrit. Hoſtes erant permulti, Rex hortator & ſpectator aderat. Coieatarus admonebat ſuos, vt in eo certamine vitam omnium contineri perſpicerent. Inſtant illi: noſtri multitudine penè obruti retrocedunt, quos hoſtes acriter inſequũtur, & multos conuulnerant. Albuquercius erat vndiq; telis impetitus: Delamixa, cui Albuquercius veniã & reditum in patriã conſequutus fuerat, multo acrius, quàm reliqui omnes, in noſtros ferebatur, donec tormento grauiter ictus, ſe à cædẽdo & à perſequendo cõtinuit. Albuquercius eo die maximũ vitæ diſcrimen adiuit. Litus erat propè: id fuit in cauſa, vt noſtri omnes, præter vnum ex Albuquercij domeſticis, qui in prælio cecidit, euaderent. Maxima tamen eorum pars vulnerata diſceſsit. Mare tamen ſumma vigilantia à noſtris obſeruabatur, ne cõmeatus vllus inueheretur. Multitudo à Rege miſericordiã implorabat: ſe diutius famem atque ſitim tolerare non poſſe dicebat. Nollet paucis obtemperando ciuitatem vniuerſam morte acerbiſsima conficere. Hæc clamoribus, & interdum etiam minis, & eiulatu valde lugubri cum multis lacrymis agebant. Hos Coieatarus aliquando verbis lenibus, aliquando etiam minis à Regis aditu & congreſſu repellebat. Sed malum illud iam tolerari non poterat: itaq; neceſſe erat, deditione tandem miſeriæ, quæ vrbem premebat, finẽ imponi. Sed in hoc rerum ſtatu, res accidit dedecore ſempiterno digniſsima. Duces enim quãuis eſſent & nobilitate & factis egregij, odio parum iuſto ſui imperatoris excæcati, cùm bellum propè confectum eſſet, fidei & inſitæ nobilitatis obliti, Albuquercium, ſub quo militabant, repente deſerunt, & paſsis velis in Indiam inuehuntur. Hi fuerunt Emmanuel Tellius, & Alfonſus Lupius Coſta, & Antonius Campenſis. Cùm igitur Albuquercius cerneret, copijs ad hunc modum diminutis, ſe non poſſe bellum diutius ſuſtinere, diſceſsit inde fremens & indignabundus, quòd victoria non hoſtium virtute, ſed ſuorum flagitio de manibus erepta fuiſſet. Eſt non procul inſula ad idem regnum pertinens (Queixumé nominatur) in eam delatus, in oppidum nomine Arbez inuaſit, & ducem cum

multis militibus occidit, locúmq; ſpoliauit. Maximus autem ex præda cõmeatus fuit in naues impoſitus. Ibi cùm certior factus eſſet, arcem Zacotoram eſſe in maximas anguſtias propter annonæ penuriam adductam. (Bello enim premebatur, per quod commeatus in arcem inuehi minime licebat) & ſimul accepiſſet, ſeptuaginta nauium claſſem ex intimo ſinu, qui Perſidis extremo ex ea parte termino definitur, ſoluiſſe, vt Armuzio opem afferret, vidit ſibi, tum vt claſsis congreſſum deuitaret, tum vt Luſitanis afflictis ſubſidio occurreret, non eſſe diutius in ea regione cunctandum. Prius tamen, quàm inde diſcederet, in aliud oppidum eiuſdem inſulæ Queixumenſis inuectus eſt. Appellabatur Homeal. Erat autem magnis præſidijs munitum. Atrox præliũ commiſſum fuit: oppidum tamen cum magna hoſtium cæde captum & direptum eſt, & duces hoſtium cæſi. E noſtris autẽ vnus nauta deſideratus fuit, & duo Saraceni, qui ſub Albuquercio ſtipẽdia faciebant: Ioannes Nouius vulnus accepit. Inde cùm Nouium in Indiam dimiſiſſet, in Zacotoram peruenit. Illius aduentu fuit bello finis impoſitus: hoſtes enim metu perterriti fugerunt. Cùm verò hoſtes ab illo pacem peterent, illam ea lege conceſsit, vt certum numerum boum & arietum in arcem, nomine tributi, ſingulis annis inferrent. Vt autem abundantiore commeatu arcem muniret, Franciſcum Tauoram in Melindem rei frumentariæ comparandæ gratia miſit. Ipſe verò in Goardafumenſe promontorium cõceſsit. Tauora cùm in Melindenſi regno imperata faceret, Iacobus Melius, & Martinus Coëlius, qui in Mozambique hyemauerant, in eundem portum aduecti ſunt. Qui relicti in Melinde fuerant, vt ad Æthiopiæ imperatorẽ deducerentur, adhuc ibi commorabantur, eo quod neminem Rex Melindius nanciſci potuiſſet, cuius fidei recte cõmitti poſſent. Itaq; in naues recepti ſunt. Tres igitur illi nauarchi ad Albuquercium ſe contulere: in via autem nauem vnam cepere, quæ ſpoliata primum, incenſa deinde fuit. Alteram autem nauem Albuquercius ipſe ceperat: qui horum nauarchorum aduentu mirifice delectatus eſt. Erat autem in naui, quæ in manus Albuquercij inciderat, Saracenus quidam ex Arabia, vſu rerum peritus, qui apud Æthiopiæ Imperatorem diu verſatus fuerat, & gentis mores, & regionis inſtituta cognouerat. Hunc ad Regem Emmanuelem Albuquercius miſit, vt omnia quæ ſcire cupiebat, illi diligẽter explicaret. Tres autem illos, qui ad Æthiopiæ Regem mittendi erant, in oppidum nõn procul à promontorio ſitum induci pręcepit. qui inde eo quo miſsi fuerant, abſque vllo incommodo peruenere. Rex, qui tunc imperiũ tenebat, Dauid appellabatur, mater autem Helena: quæ propter prudentiæ nõ vulgaris opinionem, eo quod Dauid adhuc puer eſſet, regnum gubernabat. Hi cum Emmanuelis literas accepiſſent, incredibilem lætitiæ ſignificationem dederunt, & legationem ad Emmanuelem decreuerunt, cuius ſententiam alio in loco referemus. Hinc profectus Albuquercius, in Zacotoram delatus, hyemem traduxit. Inde cùm primum per anni tempus licuit, vigeſimo die Auguſti, Calaiatem

laiatem verſus iter inſtituit, vt ſimul & quæ in Armuzio poſt illius digreſſum euenerant, intelligeret, & Calaiatenſibus doli patrati pœnas imponeret. Ibi cùm naues ab incolis conſpectæ fuiſſent, duo Saraceni, homines opibus & auctoritate præſtantes, lintre inuecti ſunt, & nauem prætoriam ſine vllo metu conſcenderũt. Exiſtimabant enim illas naues è Luſitania tum primum ad eas oras appellere, neque ſcire poſſe, quæ in Armuzio geſta fuerant: & intelligere cupiebant, quid in Luſitania de rebus Indicis ab Emmanuele deſignatum eſſet. Hi verò cùm Albuquercium cognouiſſent, & intelligerent eam fraudem, quam Calaiatenſis præfectus conflarat, exanimati metu conciderunt, & ſuppliciter admodum miſericordiam implorarunt. Ille veniam ea cõditione promiſit, vt vera de ijs rebus, quæ ſcire cupiebat, enunciarent. Illi ſe id facturos ſpondent. Ab illis autem cognouit, & quantis opibus Armuzium eſſet munitum, & ſimul intellexit, eundem ducem, qui fraudem fuerat machinatus, in oppido eſſe, idémque munus obire. Hoc vbi percepit, in portum inuehitur: hoſtes cum ipſo duce protinus, vt reſiſtant, accurrunt. Sed paruo certamine in fugam conuerſi ſunt, in templúmque litori propinquum ſe trepide recipiunt. Templum fuit repente captum. Hoſtes expulſi, in vrbem contendunt. Luſitani illos ſtatim inſequuti ſunt vſque eo, dum in oppidum compellerent: quod ſtatim oppugnare cum vellent, fuere ab Albuquercio prohibiti. Nox enim appropinquabat, & viæ erant anguſtæ, & ædes excelſæ, è quibus poterãt hoſtes in noſtros lapides & tela contorquere: quod ſi fieret in tenebris, non mediocre periculum noſtris imminebat. Ea igitur nocte in templo ſubſtitit. Cùm verò diluxiſſet, in oppidum inuaſit. Hoſtes inde formidine perturbati confugerant. Noſtri ad prædam conuerſi ſunt. Ibi cùm Albuquercius diebus aliquot cõmoratus eſſet, dux impiger, nomine Zafaradinus, cum mille viris acribus vna nocte in noſtros impetum ſilentio noctis intulit: quos non imparatos, vt ſuſpicatus fuerat, offendit. Ea námque erat Albuquercij diſciplina, vt vix quidquam illi poſſet inopinato contingere. Itaque magno cum damno atque dedecore repulſi ſunt. Hìc rurſus Albuquercius odio gentis inductus, ſimile exẽplum immanitatis edidit illius, quod in Armuzio præbuerat. Omnibus enim quos viuos cepit, aures atque nares amputauit. Oppidum deinde & templum, quod erat excellenti opere factum, & viginti ſeptem naues, quæ erant in portu, flammis exuſſit. Inde aquatione prius in curſu cum magno periculo facta, Armuzium cõtendit, vt oculis vrbis ſtatum & munitiones vſurparet, & ſimul aliquod damnum ciuibus inferret. Ibi cùm propius naues appelleret, arcem, quam ille fundarat, duplici contignatione ſublatam, & tormentis egregie munitam conſpexit. Vrbem tamen tormentis concuſſit, & naues aliquot intercepit, & quibus ſignis potuit, odium quod in Coieatari & reliquorum perfidiã animo continebat, expromſit. At Coieatarus ad illum literas Almeidæ miſit, quibus Coieatarum admonuerat, Albuquercium abſque Regis Emmanuelis

iuſſu bellum Armuzienſibus intuliſſe. Sibique ſummopere diſplicere, quod damni factum fuerat. Se libenter Emmanuelis nomine, cuius vice in regionibus illis vniuerſis imperium tenebat, pacem & amicitiam cum illo firmaturū. Ex his literis Albuquercius non mediocrem moleſtiam cepit. Nihilo tamē ſecius vrbem, & aliquot oppida, quæ erant in illius ditione, damnis quamplurimis affecit. In continentem deinde traiecit, oppidúmque Habande (ſic enim appellant vnde aqua in inſulam ferebatūr) incendit, & puteos, ne aquatio deinceps illa fieret, tellure multa completos obſtruxit: & in duos Iſmaëlis Perſarū imperatoris duces, qui, vt præſidium afferrent mercatoribus, qui cum maxima camelorum multitudine commeatum & varias merces importabant, inuaſit. Et acri prælio commiſſo, duces interfecit, & illorum copias, quæ erant quingentorum militum, partim cæcîdit, partim in fugam compulit. Iacobum verò Melium in inſulam Laram nomine miſit, vt alios ſimiliter puteos obturaret. Omnes enim aquationes impedire volebat, vt vrbem ſiti conficeret. At Melius cùm Albuquercij iniuſſu aliquid laude dignum gerere vehementer expeteret, fraude Saracenorum inductus, in hoſtiles rates incidit: qui tamē quantum potuit, animo ſatis acri hoſtibus in ſe immiſsis repugnauit. Sed tandem ipſe cum nouem hominibus Luſitanis interfectus eſt. reliqui autē velis ſecundo vento pleniſsimis euaſerunt. Rebus ad hunc modum geſtis, Albuquercius in Indiam nauigauit, & in Cananoris portum ingreſſus eſt tertio die Nouembris, Anno à CHRISTO nato. M. D. viij. quo tempore iam, vt dictum eſt, Laurentius Almeida in prælio contra Sultani duces inito tormentis dilaceratus occubuerat. Sub id tempus accepit Almeida literas ab Emmanuele Rege, quibus illum in Luſitaniam reuocabat, atque præcipiebat, vt Albuquercio imperium traderet. Erat autem ille comparandæ claſsi vehemēter intentus, qua Mirhocemū inuaderet, & ab hoſtibus de filij nece pœnas expeteret. Prius tamen quàm in hoſtes iret, ſeptem naues, quæ erant in Luſitaniam profecturæ, diligenter inſtruxit: è quibus duæ in alto merſæ ſunt, quinque incolumes in Luſitaniam peruenere. Deinde cum ea claſſe, quam parauerat, Cananorem petijt. Ibi in medio belli totius apparatu Albuquercius interuenit, qui fuit ab Almeida cum non mediocribus amoris ſignis exceptus. Et poſtridie illum in prandium arceſſiuit, atque poſt epulas ei literas Emmanuelis oſtendit, quibus præcipiebat, vt in Luſitaniam rediret, & Albuquercio eandem prouinciam moderandam relinqueret. Se deinde oſtendit eſſe paratiſsimum ad ea, quæ Rex præſcripſerat, exequenda. Sed eo anno id fieri commode non poſſe. Nam claſſem illam eſſe iam à ſe magnis laboribus & ſumptibus inſtructā, quibus erat bellum Myrhocemo atque Calecutienſibus, qui ſe cum illo coniunxerant, illaturus: neque iuſtum videri, illum, quod inſtituerat, minime perficere, & ſui doloris vlciſcendi munus alteri delegare. Ad hæc Albuquercius reſpondit, Almeidam non recte ſe gerere, ſi non præſcripto Regis obtemperaret. Quod vero ad hoſtes adtineret,

tineret, ſe id bellum, ſi illi claſsis, quæ parata iam erat, traderetur, ita geſturū, vt Almeidam muneris ei commiſsi minime pœniteret. Id Almeida ſe facturum negauit. Inde ſimultas orta vtriuſque animum ab altero alienauit, & Luſitani in duas factiones diuiſi, quidam ad Almeidam, alij autem ſe ſe ad Albuquercium contulere. Ita factum eſt, cùm omnibus eſſet hoc ſtudium, vt odium inter duos viros optimos, & ſingulari virtute præditos excitarent, vt inter eos minime conueniret. Vterque autem cum eſſet laudis appetens, titulum belli illius confecti vehementer expetebat, & ideo eam gloriam ſibi præripi alterius partis ſtudio & contentione, moleſtiſsime ferebat. Ita tamen erant animis diſsidentes, vt nec armis, neque maledictis inter ſe contenderent. Imo cùm Almeida iam vellet inde proficiſci, vt cum hoſtium claſſe confligeret, Albuquercius operam ſuam obtulit, & per communes amicos Almeidam obſecrauit, vt ſe in id bellum duceret. Almeida gratias illi ſummas egit, ſed æquum non eſſe dixit, vt is ante quam eſſet à tanta belli contentione, & à maris etiam iactatione refectus, laborem illum ſuſciperet. Quieſceret porrò, & ſe ad alia bella non minus periculoſa, quæ erant illi, poſtquam imperandi munus ſuſciperet, adminiſtranda, pararet. Albuquercius cum ſe ab illius belli ſocietate prorſus excluſum cerneret, Cochimum profectus eſt, & ibi cum nonnulla indignitatis illius, vt interpretabatur, offenſione conſtitit. At Almeida cum claſſe vndeuiginti nauium ſoluit inde duodecimo die menſis Decembris eiuſdem anni. Erant in claſſe mille & trecenti milites Luſitani, & quadringenti Cochimenſes. In curſu autem Onoris oram præteruectus, naues aliquot Calecutienſes, quæ erant in portu, incendi iuſsit: quod non abſque multo ſanguine partis vtriuſque fieri potuit. Inde cum primum in Anchediuam aquationem feciſſet, in portum Dabulis curſum direxit. Ea námque ciuitas ad Zabaij, qui Goæ regnabat, ditionem pertinebat. Zabaius autem cum Myrhocemo, & Calecutienſi, & reliquis Luſitani nominis hoſtibus ſocietatem coiuerat, & Sultanū literis ad bellum Luſitanis inferendum ſolicitarat. Id autem Almeidam mouerat, vt vrbem illam, ſi fieri poſſet, excinderet. Porrò autem Pelagius Souſa vnus ex Ducibus aquationis & commeatus gratia ſe ſe à reliqua claſſe diſiunxit, & in terrā egreſſus eſt. Cùm verò illius milites incolas iniurijs affeciſſent, incolæ iniurijs irritati, cum vicinitatis vniuerſæ opem imploraſſent, impetu in noſtros facto ducē interemerunt. Reliqui verò cùm ducem occiſum aſpicerent, ſe fugæ mandarūt. Pelagium multi dicebant temeritatis pœnas luiſſe, quòd imperatoris iniuſſu in terram abſque vlla graui cauſa deſcendiſſet. Nec enim tanta erat penuria, vt illi neceſſe eſſet imperium Almeidæ non expectare. At Almeida cum prope Dabulis portum conſiſteret, præmiſit ea nocte, qui portus altitudinem diligenter explorarent. Ciuitas ad radices montis amœniſsimi iacet. Eſt autem ampla, & ædibus magnificis exculta, in planicie ſita, & erat tunc firmo atque valido præſidio firmata. Præfecerat illi Zabaius Saracenum impigrum ducem, qui

 habebat

habebat ſub ſignis ſex millia militum, in quibus erant quingenti Turcæ. Erant præterea in intimo portu naues non paucæ, tormentis, & armis, & militum præſidijs inſtructiſsimæ. Dux tantum & ſibi & copijs confidebat, vt vxorem ex omnibus, quas habebat, cariſsimam, in vrbem arceſſeret, & eos, qui erant in vicinis pagis euocaret, vt victoriæ, quam ſibi pollicebatur, ſpectatores eſſe poſſent. Sequenti die cùm æſtus accederet, & ſecundus etiam ventus à puppi naues impelleret, Almeida ſolutis anchoris, paſsiſque velis, in portum ingreſſus eſt. Triremes præibant, humiliores deinde naues ſequebantur; altiores agmen poſtremum claudebant. Scaphæ erant expeditæ, in quas cùm tempus flagitaret, noſtri deſilirent, vt in hoſtes in terra conſiſtentes irrumperent. Hoc ordine cùm Almeidam hoſtes aditu arcere non poſſent, ipſe cum acie prima ſignis explicatis terram occupauit. In turrim egregie munitam aciem dirigebat, cùm dux ciuitatis cum omnibus copijs more gentis inſtructis illi obuiam proceſsit. Noſtri tanto animorum ardore in hoſtes inuecti ſunt, vt impreſsione facta ducem, & multos homines primarios occiderent, & reliquos in fugam verterent. Cùm verò ſeſe in vrbem reciperent, noſtri in eorum tergis inhærentes, in vrbem ſimul irruerunt. Fuit tunc in omnem ſexum & ætatem ſæuitum, vſque adeo, vt neque fœminis, neque pueris infantibus, quos matres complexu in extremo illo vitæ ſpiritu arctiſsime continebant, vlla conditione parceretur. Multi pro redemptione, auri & argenti magnam vim, & gemmas, & pretioſam ſupellectilem cum miſerabili luctu & multis lacrymis offerebant, quorum tamen preces neminem è tanta multitudine ad miſericordiam inflexerunt. Fuit cædes ad Solis occaſum continuata. Almeida veritus, ne noſtris in vrbe diſperſis, & in cæde atque præda furenter occupatis diſcrimen aliquod, vt fieri plerunque ſolet, vbi militaris diſciplina negligitur, impenderet, ſignum receptui dedit, & ſe cum omnibus ſuis copijs in templo quodam ſatis amplo continuit, & multos qui ſe excellentius in eo prælio geſſerāt, equeſtribus ornamentis affecit. Sequenti die militibus prædam conceſsit, quæ fuit maxima, ita vt milites non poſſent rapiendi cupiditate ab vrbe diuelli. Quod animaduertens Almeida, clàm ſubmiſit, qui partem ciuitatis incenderent. Itaque cùm flamma per ædificia continentia peruaderet, omnis ciuitas cum delubris, & mœnibus, & rebus maximi pretij deflagrauit. naues omnes ſimiliter exuſtæ; & multi etiam ciues, qui latitabant, flammis abſumpti ſunt. Denique ex tanta multitudine, quæ præter milites eò conuenerat, pauci admodum in montes euaſerunt. E noſtris ſedecim deſiderati, ducenti verò vulnerati ſunt. Almeida ſigna etiam in montes intulit: multa caſtella atque villas exuſsit: hoſtes, qui illi multis in locis occurrerunt, partim cæcidit, partim fudit, atque fugauit: armenta & pecudes ad commeatum claſsis abduxit. Ad hunc modum profligatis hoſtibus, in claſſem reuerſus eſt, vbi literas à Melichiazio & à Luſitanis captiuis accepit. Literæ autem Melichiazij officij pleniſsimæ videbantur, & de

redemptione Luſitanorum oſtendebant, ea quæ Almeida vellet, illum libentiſsime facturum. Luſitani verò ſignificabant, ſe ſe à Melichiazio commodè rebus omnibus haberi. Petebant tamen, vt de eorum redemptione, dum hoſtis eam lenitatis & manſuetudinis ſpeciem præ ſe ferebat, cum illo paciſceretur, ne ſi ab eo res abiret, multo difficilior eorum liberatio foret. Vt autem compertum poſtea fuit, ea legatio non tam Almeidæ conciliandi, quàm illius explorandi ab homine callidiſsimo inſtituta fuit. His literis Almeida non literis ſed rebus ipſis reſponſum pro dignitate dare conſtituit. Tormentis igitur, & rebus alijs, quas noſtri ceperant, in naues impoſitis, inde ſoluit, quinto die Ianuarij Anno. M. D. ix. Et oram illam prætervectus, tributa, quæ in locis illis ex fœdere debebantur, exegit. Tandem in fluuium delatus eſt, qui per Cambaiæ regnum in mare influit. Fluuium appellant Maim. Ibi vidit in oppido peruetuſto maximum & ampliſsimum templum, & campum latiſsimum, in quo erant ſepulchra innumerabilia. Cum ab incolis ſciſcitaretur, quid infinita illa mortuorum monimenta deſignarent: reſponderunt illi, qui ſapientes exiſtimabantur, antiquiſsimis regionis illius ſcriptis atque monimentis contineri, Herculem in Indiam cum maximo exercitu penetraſſe: & in eo loco bis cum Rege quodam potentiſsimo collatis ſignis conflixiſſe, & vtroque prælio ſuperatum fuiſſe. Vt autem tam præclari facinoris memoria ſeculis innumerabilibus conſeruari poſſet, inſtitutum ab antiquis fuiſſe, vt locus ille, in quo milites Herculis ceciderant, religione conſecraretur, & illa ſepulchra inuiolata permanerent. Hæc quidem illi prædicabant: quibus quanta ſit habenda fides, liberum ſit ei, qui velit, indicare. Almeida inde profectus, Dium vela dare iuſsit. Ibi Mirhocemus cùm in altum naues educere, & cum Almeida mari aperto dimicare conſtituiſſet, quanuis Melichiazius id conſilium minime probaret, omnes duces confeſtim iuſsit ex anguſtijs prodire. In Mirhocemi claſſe erant tres conſtratæ naues ingentes, & tres aliæ roſtratæ, ſex triremes, quatuor naues Cambaienſes, & longæ Melichiazij naues, quarum iam mentio facta fuit. Calecutienſes verò parones erant etiam permulti. Erat denique numerus hoſtilium nauium ſupra centum. Milites, quos Mirhocemus adduxerat, & armis & animis præferoces, victoriam ſibi certiſsimam pollicebantur. Idem animus erat in reliquis nationibus, quæ cum illo ſocietatẽ coierant. Spes & odium illos acriter ſtimulabat, vt & libertatem tuerentur, & gentem inuiſam extinguerent. Quod verò indigniſsimum fuit, nõ minus ardoris in Chriſtianis quibuſdam, qui eadem claſſe vehebantur, erat ad manus cum Chriſtianorum claſſe conſerendas, quàm in illis, qui propter religionis odium Chriſtianum nomen extinctum cupiebant. Hi erant partim Veneti, partim Dalmatæ, qui triremes ductabant. Variæ deinde fuerunt imperatoris vtriuſq; cohortationes, cùm Mirhocemus milites rerum ab illis geſtarũ com-

memoratione, imperij amplitudine, & Saracenorũ omnium libertate, Chriſtianiq; nominis odio, & ſpe opum atq; munerum, quæ omnia vno illo prælio continebantur, excitaret. Viderent pręterea ſocios ſpectatores eſſe. Si vincerent, ſe laudem ſempiternã adepturos: ſi victi eſſent, dedecus & ignominiam ſubituros nulla temporis vetuſtate delendam. In illo prælio Indiæ imperium, ſociorum ſalutem & libertatem, eorúmq; qui dimicarent, dignitaté nullis ſeculis interituram conſiſtere. Almeida verò Chriſti nomen, religionis ſanctitaté, ſectæ Mahumetanæ ſcelus commemorabat: neq; ſolùm ſpem ampliſsimę dignitatis & gloriæ, verùm & cœleſte præmiũ proponebat. Dicebat præterea, omné ſalutis ſpem vna virtute contineri. Si victi eo prælio eſſent, reputarent animis, eſſe ſe hoſtibus innumerabilibus circunſeſſos, qui metu tenebãtur, ne conceptum odium in nomen Chriſtianum expromerent. Hoc autem metu ſublato, fore, vt vndiq; ruerent, vt CHRISTI memoriã in illis regionibus delerent. Subſidia eſſe longinqua, hoſtes auté circunfuſos. Nullum fore tutum in calamitate receptum, fidem vbiq; lubricã, fraudem ad fidem violandã paratiſsimam. Idcirco, quod fortium virorum eſſet, cogitarent, eo prælio eſſe omnibus aut cum magna gloria vincendum, aut cum magna virtutis ſignificatione moriẽdum. Referebat deinde filij Laurentij omnibus cariſsimi necem, ad cuius vindictam omnes, qui dolorem non mediocrem ex caſu illius exceperant, acriter incitabat. Confiderent porrò, Chriſti numen, pro cuius gloria præcipuè dimicabant, adfuturũ. His & alijs eiuſmodi verbis Almeida Luſitanos ſatis ſponte ſua concitatos ad certamen acuebat. Deinde vela fieri iubet. Sed cum ventus remitteret, & hoſtes ex anguſtijs egreſſos in ſtatione teneri animaduerteret, & ipſe ſubſtitit tantiſper dum rurſus cum æſtus reciprocatione ventus increbreſceret. Sed cùm citius, quàm ſperabat, ventus paulo vehementius inflaret, ſublatis dolonibus, ſignóq; dato hoſtibus appropinquauit, ita tamen, vt tantum intereſſet inter claſſem vtranq; ſpatium, quantũ ſat eſſet ad certamen tormentis eminus gerendũ. Longius enim progredi non potuit, propterea quod nondũ æſtus acceſſerat: & timebat, ne naues in vado, quod inter vtranq; claſſem inerat, affligerentur: & hoſtes idẽ fecerunt. In vrbis muris, & in turri, quæ mari imminebat, erant tormẽta magna apte diſpoſita. Cũ igitur hoſtes & noſtri iam eſſent in vrbis ipſius aſpectu conſtituti, ex muris & è turri, & è claſſe innumerabiles globi iaciebantur. Noſtri viciſsim vehementiſſime hoſtiũ claſſem oppugnabant. Certamen fuit tenebris intermiſſum. Almeida quanuis ſtatuiſſet, in acie prima cum naui ſua in Mirhocemi nauem inuadere, precibus nauarchorum ab ea mente deductus fuit. Dicebant enim fore, ſi is aliquod diſcrimen adiret, vt claſsis & imperio illius deſtituta, & imperatoris ſui periculo perturbata, ordinem ab eo præſcriptum desereret, vt illi ſubueniret. Ille conſilio paruit, quanuis id moleſte ferret. Sed videbat aliter rem fieri cõmode non poſſe. Itaque Nonio Vaſcio Pereiræ id munus aſsignauit,

uit, vt in Mirhocemi nauem inueheretur, eiq; viros acres ad rem gerendam attribuit: Georgium verò Melium Pereiram ſubſequi iuſsit. Nauarchus quilibet ea nocte ordines diligenter inſtruxit. In qualibet enim naui opus erat ſecundum puppim atque proram, & vtrunq; latus acies quatuor inſtrui, & cuilibet vnum ducem aſsignari. At Mirhocemus cum Almeidam ad confligendum acriter animatum perciperet, conſilium Melichiazij, quod ante repudiarat, ſequi conſtituit. Itaque vadum tranſire noluit, imo retro claſſem deduxit, vt vrbis auxilio multo tutius atque confidentius cum noſtris dimicaret. Nam fore confidebat, vt è muris ex propinquo poſſet grauius damnum noſtris importari, & auxilium, vbi opus eſſet, ex vrbe ſummitti. Claſſem autem hoc ordine inſtruxit. Naues ſuas, quas ſex fuiſſe diximus, in acie prima collocauit. Binas autem naues ferreis vinculis inter ſe colligari præcepit, ita, vt tribus in locis binæ naues coniunctæ, & inuicem alligatæ, ad opem ſibi ipſis mutuo ferendam conſiſterent. Ipſe in media acie nauem, qua vehebatur, collocauit. Poſt has naues ad hunc modum deuinctas, triremes & naues longas cum paronibus, vt ſubſidio, quoties opus eſſet, occurrerent, & per media interualla in noſtros inuehi, & quoties neceſſe eſſet, retrocedere, vt nauium maiorum præſidio munirentur, conſtituit. Naues autem Cambaienſes prope vadum ſecundum litus, vt primum impetum ſuſtinerent, conſiſtere iuſſit. Poſtridie, ſigno, quod conuenerat, dato, Nonius Vaſcius Pereira, vt Almeida iuſſerat, vela facere præcepit: quem Georgius Melius negligentia magiſtri ſui non continuo ſubſequutus fuit. Reliqui omnes eo ordine, quo iuſsi fuerant, inuehuntur. Melichiazius cùm noſtros prouehi cerneret, è muris, & è turri tormentis omnibus Luſitanam claſſem verberare præcepit. Tormenti autem vnius ictu decem viri, qui in naui Pereiræ veli maximi ſinum, vt vento vehementius impleretur, contrahebant, occiſi ſunt. Nihilo tamen ſecius Pereira progreditur, vt in nauim Mirhocemi manus ferreas inijciat. Id Mirhocemus animaduertens, nauem, quam alligatam tenebat, laxari iuſsit, vt cùm Pereira eius nauem adortus eſſet, illum altera ex parte aggrederetur, vt ancipiti prælio diſtentum facilius opprimeret. At Pereira cum id cerneret, ingens tormentum, quod erat ſecundum aquæ ſummam faciem collocatum, in hoſtilem illam nauim, quæ ſe à prætoria diſiunxerat, conuertere præcepit. Quo facto, globus tanta vi coniectus in hoſtilem nauem fuit, vt vtrunque latus parte infima perforaret. Quo facto hoſtes, dum ne nauis ea parte, quam vulnerari conſpexerant, aquam admitteret, metuunt, omnes in alteram ſe confeſtim conferunt, & coniectis Sarcinis aliquantum deprimere conantur, vt eius lateris inclinatione, periculum lateris aduerſi declinarent. At cùm ea pars, in quam propendebant, non minus laboraret (quod illi prorſus ignorabant) factum eſt, vt nauis ſubito mergeretur. Iacobus Petreius, vt erat ab Almeida conſtitutum, triremi prouectus,

 Pereiram

Pereiram præibat,vt fundum exploraret.Cùm verò periculum à vado impendere perſpiceret,dato ſigno Pereirā admonuit,ne vlterius tenderet. Pereira velis demiſsis ſubſtitit. Quod cernens Mirhocemus,in illum ferociter inuaſit. Nauibus adhunc modum harpagone deuinctis, nimis atrociter fuit vtrinque pugnatum.Noſtri tamen in nauem hoſtis ingreſsi,eos paulatim cedere cōpellunt. Hoc in certamine Henricus Machiadus vir egregie fortis occubuit. Hæc in nauis foro gerebantur. At ſuper denſos funes pice oblitos, qui reticulati ſuperne à prora in puppim pertinebant,aliud prælium non minus periculoſum gerebatur.Noſtri enim maximo cum labore eò conſcenderant,quibus hoſtes acerrime reſiſtebāt. Interim nauis hoſtium roſtrata à reliquis diuulſa,in aliud noſtræ nauis latus inuecta,auxit vehementiſsime laborem,in quo noſtri verſabantur,& periculum multo grauius inuexit. Pereira cùm id cerneret,multò ardentius dimicabat,vt cùm ex ea parte,qua hoſti reſiſtebat,impetum hoſtilē reprimeret,ad alteram partem ſe conferret. Sed cùm,vt aliquid laxamenti caperet, buculam ſibi detraxiſſet,fuit ſagitta guttur illius transfixū.Victoria tamen adhuc in neutram partem inclinabat. Franciſcus Tauora periculum,in quo noſtri verſabantur, animaduertens,in Mirhocemi nauem inuaſit,& latus alterum acriter oppugnans,milites,qui in funium retem ſcanderent, immiſit. Pondere porrò factum eſt,vt reti perfracto, omnes qui è ſuperiore loco dimicabant,in forum deciderent.Quó facto pugna recruduit. Hoſtes tandem partim cæduntur,partim ſe ſe in mare deijciunt. Qui erant in naui roſtrata, quæ ſe cum Mirhocemi naue coniunxerat, cùm milites & nautas maxima ex parte cæſos,& ipſam nauē multis in locis laceratam, & armamenta conuulſa perſpicerent, ſe in fugam dederunt: & cùm nemo iam eſſet,qui nauem gubernare poſſet,æſtus ipſius impetu in litus eiecti ſunt. Reliqui duces Luſitani,dum hæc geruntur,non minus impigre rem gerebant. Nam Petrus Barretus aliam Mirhocemi nauem pugnando cepit:ſimiliter & Antonius Campenſis nauem roſtratam expugnauit,& Georgius Melius vbi primū ſe expedire potuit,in naues Cambaienſes impreſsionem fecit: & Petrus Canus in aliā roſtratam nauē tanto impetu inuectus eſt, vt antequā eam iniectis manibus ferreis alligaret, in retis ipſius contignationē cum triginta & octo militibus inſiliret. Qui in foro verſabantur, noſtros ex inferiore loco vulnerabant. noſtri verò reticulatis illis funibus impediti, gladijs vti non poterant. Quód Canus animaduertens, deſilire cupiebat,vt in nauis foro cum hoſtibus manum conſereret. Itaq; cùm per oſtium ingredi vellet,caput immiſit,quod vno enſis hoſtilis ictu præciſum repente fuit. Nauis alia vt noſtris in maximo periculo cōſtitutis opem afferret, accelerauit. Cuius aduentu noſtri liberati, & hoſtium nauis capta, & omnes hoſtes ferro conciſi ſunt. Almeida prælij ſpectator aderat, & quid opus eſſet factu decernebat, & tormentis interim rem acerrime gerebat,ita, vt vnā magnā nauē,& aliquot longas naues,& parones nonnullos deprimeret. Melichiazius

zius copias identidem è terra ſubmittebat, vt cùm feſsis integri ſuccederent, nihil de prælij contentione à ſuis remitteretur. In litore præterea enſe diſtricto concurſabat, & quem è prælio fugientem viderat, aut occidebat, aut vulnerabat: reliquos in certamen redire morte propoſita compellebat. Noſtri tandem hoſtes maxima contentione profligarunt, tantúmque eorum numerum interfecerunt, vt fluctus in ſanguinis colorem verterentur. Qui primi effuſa fuga ſe ſe ab imminenti clade proripuerunt, Calecutienſes extitere, qui in altum prouecti repente ſunt. At Melichiazij naues longæ cum Mirhocemi triremibus ſeſe in intimum portus illius ſinum, atque fluminis oſtium receperunt. Eas inſequutus Rodericus Suarius, qui humilioris cuiuſdam nauis præfectus erat, cùm duas triremes coniunctas aſpiceret, curſum per anguſtum illud inter vtranque ſpatium interiectum tenuit, & in earum medio conſtitutus, ex vtroque nauis ſuę latere anchoras demitti in eas imperauit, & ita alligatas, cùm primum hoſtes aut occideret, aut in mare deſilire cogeret, remulco ad Almeidam traxit. Vna tamen nauis reliqua erat, quæ adhuc expugnata non fuerat. Erat enim altiſsima, & munitiſsima, & corijs crudis, vt ſi noſtri in eam ingredi vellent, eorum veſtigia labarent, obducta. Et ſimiliter ſi faces conijcerent, incendium excitari non poſſet. Milites in ea diſpoſiti erant permulti, & ad periculum propulſandum viribus, & animis, & armorum exercitatione paratiſsimi. Vtrunque autem latus erat tanta craſsitudine & firmitate pręditum, vt nullis globorum ictibus vulnerari poſſet. Tandem cũ noſtræ naues illam circunſiſterent, & diu atq; vehementer oppugnarent, demerſa eſt, & propugnatores ſe in mare demiſerũt. Noſtri eos nantes celocibus inſequuti, in fluctibus occiderunt, ita vt pauci admodum euaderent. Prælium à meridie in noctem protractum fuit. In quo ex hoſtibus circiter quatuor millia ceciderunt, in quorũ numero fuerę illi Sultani milites, quos Mamaluchos appellabant. Ex octingentis enim duo tantùm atq; viginti cladi ſuperſtites extitere. Mirhocemus cùm, ne Melichiazius voluntatẽ cum fortuna cõmutaret, & illũ Almeidæ proderet, anxiè formidaret, ad Cambaiæ Regem ſe incredibili celeritate contulit. Tres naues ingentes cum multis paronibus atq; lõgis nauibus depreſſę; duæ naues roſtratę, duæ triremes, & quatuor aliæ magnæ naues captæ ſunt. Erat in captis nauibus magna tormentorũ & armorũ vis, magnus pecuniæ ex auro & argẽto cõflatæ numerus: veſtes præterea ſtragulæ partim aureæ, partim bõbycinæ & goſsipinæ pulcherrime factę. Præda fuit militibus diuiſa, è qua Almeida nihil attingere voluit. E noſtris in prælio duo & triginta ceciderũt, trecẽti autẽ vulnerati ſunt. Naues autẽ Luſitanæ tãtis locis diſsipatæ atq; cõuulſæ fuerũt, vt eſſet neceſſe multũ tẽpus in claſſę reficienda cõſumi. Victoria fuit præclara. Quã tamẽ Paulus Iouius, cum de Sultani claſſe hac in Indiã contra Luſitanos delata narraret, ſilẽtio ſuppreſsit, iratus videlicet, quòd cùm Luſitanæ hiſtoriæ ſcribẽdæ munus Ioãni, huius nominis tertio, Luſitaniæ Regi venale proponeret, Rex optimus nõ illũ muneribus

indicis ad res Luſitanorum virtute geſtas monimentis illuſtrandas inuitauit. Erat autem exercitus hoſtium ex tam diuerſis gentibus conflatus, vt in claſſe multi libri latino & Hetruſco, & Dalmatico, & Gallico, & Hiſpano ſermone conſcripti inuenirentur. Tria etiam Sultani vexilla capta ſunt. Almeida quãuis res illi ex animi ſententia procederet, ne tamen claſsis ea nocte aliquid incommodi pateretur, eam ab vrbe longius abduxit. At Melichiazius poſtridie ab illo pacem per literas petijt, criménq; ſuum in caſum atque fortunam tranſtulit, cuius vi fuerat in tantam fraudem impulſus. Errati verò ſui veniam ſuppliciter implorabat, fidémque dabat fore, vt deinde nemo vel in officio diligentior, vel in amicitia tuenda conſtantior erga Luſitanos inueniretur. Se námque & eorum in armis virtutem expertum eſſe, & in ſocietate conſeruanda fidem ex teſtimonijs multorum cognouiſſe. Itaque minime commiſſurum, vt mallet cũ ſuo damno atque dedecore virtutem deinceps experiri, quàm fidei cum vtilitate & dignitate conſtantiam. Deinde commemorobat quanto vſui poſſet Luſitanis eſſe, ſi amicitiam illius non aſpernarentur. Has literas attulit Saracenus, nomine Cidealle, natione Granatenſis, Almeidæ valde notus iam ex eo tempore, quo is in Granatenſi bello ſub Rege Fernando militauerat. Almeida reſpondit, ſe pacem non daturum, niſi & Luſitanos captiuos, & Myrhocemũ cũ Sultani militibus, & naues hoſtium, quæ ex prælio euaſerãt, ſibi traderet. Melichiazius verò per eundem Saracenum reſpondit, ſe Luſitanos quidem & naues ſine vlla cunctatione traditurum. Mirhocemum verò fugiſſe, neque ſe vbi is eſſet exploratum habere. Et quanuis eum tum in poteſtate haberet, nullo tamen modo in ſe tam immane facinus admiſſurum fuiſſe, vt homines, quos in fidem receperat, hoſtibus eorum proderet. Nec enim id officium eſſe hominis in armis educati, qui facile turpi vitæ honeſtam mortem anteponeret. Almeida libenter aſſenſus eſt. Luſitani redditi, & hoſtium claſsis tradita, è qua triremes Almeidæ iuſſu protinus incenſæ ſunt. Nec enim erat tunc is militum, & nautarum, & remigũ numerus apud illũ, quo poſſet eas triremes inſtruere. Pacis fœdere firmato, Almeida miſit inde Antoniũ Norognam cum duabus nauibus & multiplici cõmeatu in Zacotoram, vt arcem præſidio firmaret. Triſtanũ autem Agaum in illo portu cum duabus hoſtiũ nauibus reliquit, cui negotiũ dedit, vt commeatu & tormentis quæ ceperat, & alijs munitionibus in eas impoſitis, iter Cochimũ ſuſciperet. Ipſe verò inde profectus, oram illam omnem, quę inter Diũ & Cochimũ interiecta eſt, ita peragrauit, vt omnibus Regibus atq; Dynaſtis tributũ imperaret, & perfidos coërceret, omnésq; ſub Regis Emmanuelis imperiũ atq; ditioné ſubiũgeret. Petro autẽ Barreto, & Garſiæ Souſæ, atq; Martino Coëlio naues aſsignauit, quibus mare Saracenis infeſtum redderẽt. Cananoré deinde petijt, & in arcis conſpectu facinus barbarũ & immane fecit, quo magnã partem decoris ſui bonorũ iudicio deformauit. Nã Sultani milites, quós iure belli ceperat, qui tanquã ſerui illius nõ ſolùm dominatu, verùm etiã

patrocinio

patrocinio tenebantur, partim ſuſpendere, partim tormentis dilacerare iuſsit. Ibi tum, dum ſuos à labore reficeret, & vrbis ſtatum firmaret, diebus paucis cõmoratus eſt. Inde Cochimum delatus, à Rege & à Luſitanis omnibus cum ingenti lætitia, & gratulationibus exceptus fuit. Interim verò perditorum hominum opera factum eſt, vt odij ſeminarium, quod inter illum & Albuquerciũ inſtitũtum fuerat, adoleſceret. Nam qui Almeidæ factionem ſequebantur, illum hortabantur & admonebant, ne Indiæ procurationem homini temerario & inſano committeret. Eſſe quidem illum nimis acrem, ſed illius furore & amentia fieri poſſe, vt omnia parta decora de manibus elaberentur. Illi autem præcipuè, qui eum in Armuzienſi bello deſeruerant, vt proprium flagitium hominis indigna vituperatione defenderent, illum accuſabant, quòd Regis iniuſſu bellum inutile & periculoſum ſumpſiſſet, quòd gentem à qua incommodum nullum acceperat, armis euertendam ſuſcepiſſet, quòd cum parua admodum claſſe, cum claſſe maxima & inſtructiſsima ſine vllo conſilio & rationis moderatione conflixiſſet, quòd Regis Emmanuelis dignitatem, & hominum, quos imperio continebat, ſalutem in maximum diſcrimen intuliſſet. Dei quidem beneficio factum fuiſſe, vt periculum illud, quod intentũ omnibus illius temeritate fuerat, euaſiſſet. Per illum verò omnibus, qui ea claſſe vehebantur, fuiſſe peſtem & exitium comparatum. Non enim eſſe rerum exitu, ſed conſilio, quo res inſtituebantur, de Ducis aut ſapientia, aut temeritate iudicandum. Quod ſi fieret, nemini dubium eſſe, quin Albuquercius eo munere, quod illi Rex Emmanuel commiſerat, indignus haberetur. Si Regis, inquiunt, offenſionem times, magis metuere debes, ſi ſciens homini temerario, quod Rex ignorabat, prouinciam tanto ſanguine partam commiſeris, quam is ſit continuo funditus euerſurus. Rex, ſi illũ per literas admonueris, conſiliũ tuum, vt conijcere licet, comprobabit. Quod ſi non fecerit, non eſt animi magni magis iniuſtam Regis indignationem, quàm indignum Luſitanæ gentis exitium, cum ipſius Regis detrimento & dedecòre pertimeſcere. Ad hæc, hominis in fatigandis hominibus immoderationem criminabantur, & iocis etiã immodicis & maledictis abſentem vexabant. Hæc omnia Albuquercius per homines non minus ad ferendas diſcordias natos intelligebat, qui illius ſegnitiem obiurgabant, quòd tantam contumeliam tam molli animo pateretur, & non vtius ſuum obtineret, ſumma ope contenderet. Homines inuidia rerum, quas ille geſſerat, inſanire, vſque eo, vt etiam Regis imperium cõtemnerent, & contra leges & inſtituta patriæ, & reuerentiam Regi debitam ſcelus ſupplicio dignum machinarentur. Iret porrò, & publice ab Almeida contenderet, hominúmq; fidẽ imploraret, iuſque ſuũ modis omnibus perſequeretur, armiſque etiã, ſi ita neceſſe eſſet, Almeidã Indiæ poſſeſsione, quam, vt apparebat, occupare nitebatur, expelleret. His dictis ſtimulatus Albuquercius, cùm Almeida in arcem ſe reciperet, & illum ad epulas inuitaret, Almeidæ cõuiuium aſpernatus,

magnis vocibus arcem ſibi continuo tradi poſtulat, illiúſque poſtulati publicũ teſtimonium multorum nominibus conſignatum,quod ad Regem deſeratur, ſi Almeida non præſcripto Regis obtemperaret, à ſcribis ſumere contendit. Almeida cùm ſe paratum eſſe diceret ad prouinciam tradendam, irámque illius ſedare conaretur, ſeque fruſtra in eo contendere cerneret, & ea de cauſa ne tumultus fieret vereretur, Albuquercium Cananorem duci, & in arce diligenter cuſtodiri iuſsit, ita tamen, vt omnes ei debiti perſonæ illius honores haberentur. At Emmanuel cum ijs interim curis excubabat, vt Indiæ poſſeſsionem firmo præſidio retineret. Cum igitur intellexiſſet & Campſonis Sultani potẽtiam, & illius in Chriſtianum nomen odium,& opem,quam Sultani ducibus Rex Calecutij & literis & operibus oſtendebat, claſſem non mediocrem parauit, qua Indiæ præſidia ſtabiliret. Ea autem erat nauium quindecim, in qua mille & quingenti milites Luſitani vehebantur. Claſsi autem præfecit Fernandum Coutignum, virũ & nobilitate & virtutis opinione præſtantem, qui Regijs caſtris metandis præerat. Huic autem negotium dedit, vt Albuquercio Indiæ prouinciam moderandam traderet,& Almeidam in Luſitaniam redire cogeret. Is autem ſoluit Olyſippone duodecimo die Martij, Anno. M.D.ix. Menſe verò Octobri in Indiam peruenit,& naues ad portum Cananoris appulit: cuius aduentu Albuquercius lætitia incredibiliter elatus eſt. Erat enim ei & ſanguinis propinquitate, & amicitiæ non vulgaris ratione coniunctus. Inde profectus Coutignus, ſecum Albuquercium Cochimum perduxit. Fuit autem ab Almeida valde honorifice & amanter exceptus. Is autem dedit operam, vt inter Albuquercium & Almeidam pacem conciliaret: quod non illi admodum difficile fuit. Repulſis enim malis vtriuſque partis ſuaſoribus, neceſſe erat, cùm vterque eorum eſſet probitate non mediocri præditus, & idem ſibi quanuis ſententia & ratione diſsimili proponeret, vt non grauate alter cum altero in gratiam rediret. Itaque inſtructa claſſe, quæ erat in Luſitaniam ventura, Almeida prouinciam Albuquercio tradidit, & nauem conſcendit, nec in terram egredi poſtea voluit. Albuquercius autem omnia, quæ ad illius commeatum & vſum pertinebant, officioſe & diligenter adminiſtrauit. Almeida ad hunc modum profecto, Coutignus literas Regis Emmanuelis Albuquercio legendas dedit, quibus continebatur, vt vterque coniunctis viribus Calecutium excindere, & Regem opibus euertere niterentur, & in eo Albuquercius Coutigni ſententiam ſequeretur. Albuquercius confirmat ſe nunquam officio hominis gratiſsimi defuturum. Pergeret porro, & illius opera fidenter, perinde atque ſi gregarius illius miles eſſet, vteretur. Ambo de bello Calecutienſibus inferendo cum Rege Cochimenſi deliberant. In primis placet, Coiebiquium (is erat in Luſitanos egregia voluntate propenſus,& Calecutij domicilium habebat) clam arceſsiri, vt ex eo cognoſcerent, qualis eo tempore Calecutij ſtatus eſſet. Ex eo perceperunt, Regẽ Calecutij tũc abeſſe, eo quod bellum

cum

cum Rege quodam finitimo gereret: vrbem tamen eſſe & armis, & hominum multitudine, & fortium militum robore munitam. Dum verò bellum ſummo ſtudio & contentione parant, Vaſcus Sylueira appulit. Is à Lemio, qui cum claſſe Arabicum mare peragrabat, literas afferebat, quibus Prætorem admonebat, vt ſibi milites & naues in ſupplementum mitteret. Eſſe námq; copias imminutas, & claſſem etiam fluctibus & naufragijs magna ex parte debilitatam. Reſpondit Albuquercius, id ſe curaturum, poſtquam Calecutio rediret. Sylueira ſe ſocium ad bellum illud libenter adiunxit. Erat enim vir militari virtute præcellens, multáſque res memorabiles in bellicis rebus effecerat. Sub idem tempus Eboræ natus eſt Emmanueli Regi ex vxore Maria filius, quem Alfonſum nominauit, qui ſacerdotijs ampliſsimis ornatus, & in Cardinalium collegium cooptatus, ſingulare ſpecimen religionis, & probitatis, & magnificentiæ præbuit. Hoc eodem anno cùm pirata quidam Gallus, nomine Mondragonius, nauem ex India venientem cepiſſet, & Emmanuel per legatum ſuum de hac iniuria apud Galliæ regem conqueſtus fuiſſet, & nauem cum opibus, quæ in eam fuerant impoſitæ, ſibi fruſtra reſtitui poſtulaſſet, quatuor naues parari iuſsit, quibus Odoardum Paciecum præfecit. Is verò qua celeritate potuit, in Mondragonium inuectus eſt: quem in ora Callaica, vbi finem terræ nominãt, offendit, qui certamen minime detrectauit. Fuit vtrinque acerrima contentione dimicatum. Paciecus tamen nauem vnam piratæ depreſsit, & tres cepit, ipſúmque piratam vinctum ad Emmanuelem traxit. Qui cùm omnia, quæ ceperat reſtituiſſet, fidemq; dediſſet, ſe fore ſemper Regi Emmanueli deditiſſimum, neminique Luſitano iniuriam deinceps illaturum, cuſtodia liberatus, in patriam reuerſus eſt. At in India claſſe ſumma induſtria intra breue tempus inſtructa, Coutignus & Albuquercius Calecutium profecti ſunt, cũ duobus millibus Luſitanorum militum, & Indis militibus ſexcentis. Claſſem in portu conſtituunt, & de belli gerendi ratione deliberant. Hîc Coutignus ab Albuquercio primam aciem ſibi aſsignari poſtulat. Addit deinde, Tu qui es in India inter tam feroces gentes diu manſurus, ſatis amplam gloriæ ſegetem paratam habes. Mihi, qui ſum breui in Luſitaniam rediturus, non eſt cur hanc laureolam inuideas, maximè cum tantis neceſsitudinibus implicati ſimus, vt nihil alterutri eſſe debeat ab alterius communione ſeiunctum. Huic Coutigni poſtulato Albuquercius non libenter aſſenſus eſt. Hominem enim norat acri quidem animo præditum eſſe, ſed mente præcipitem, & parum in rebus maximi momenti gerendis, quid incidere poſſet, conſilio prouidentem. Rebus autem omnibus ad egrediendum paratis, prima luce ſequentis diei Albuquercius & Coutignus in terram cum inſtructis copijs deſcendere conantur. Hoſtes ſumma vi reſiſtunt. ſtationes námque munierant, validáque in eis præſidia collocarant. Ædes autem quaſdam Regias, quæ inde nõ procul extra ciuitatẽ aberant, & tormentis, & telis, & militũ multitudine cõpleuerant.

Inde,& ex ſtationibus denſæ glandes plumbeæ, & ingentes pilæ in noſtros iaciebantur: quod vbi Albuquercius animaduertit,Fernandum Coutignum admonuit, minime tutum exitum in terram fore, ſi coniunctis ita confertim copijs per medias ſtationes, è quibus nullum fruſtra in noſtros telum emitteretur, egredi niterentur. Itaque præſtare,diuiſis militibus, qua quiſque primum parte poſſet, terram occupare. Cum id Coutigno placuiſſet, vterque eorum ab altero diſiunctus, locum ſpeculatur, quo poſſet commodius in terram deſcendere. Albuquercius cùm ſe expeditum cerneret, ſcaphas & celoces remis vehementer incitari præcepit,& in terram ea parte, quam petierat,egreſſus in hoſtes, qui illum aditu prohibere conabantur, irrupit, & acri prius prælio commiſſo, eos fudit fugauitque,proximúmque vallum & munitionem,per medias flammas aggreſſus, excidit. hoſtes in Regias ædes ſe trepida fuga receperũt. Qui erãt in ædibus occurrunt, conferti noſtros excipiunt. Fit atrox prælium, multi cadunt, plures vulnerantur. Noſtri tandem hoſtes in fugã pellunt, regia illa domus expugnatur, & flammis tandẽ abſumitur. At Coutignus qui multo lentius mouerat,cùm iam in terram egreſſus fuiſſet, & vallum oppoſitum ſuperaſſet, horrendo tormentorum ſtrepitu & flammis admonitus intellexit, Albuquercium cum hoſte conflixiſſe: quod moleſtiſsime tulit. Itaq; dolore & iracundia flagrans, Albuquercium maledictis omnibus inſectatus eſt, perfidũ altero quoque verbo nominans, nempe qui contra fidem primus in hoſtes inuaſiſſet. Albuquercius vbi id accepit, ad illum rectà contendit,& ſe quantum poteſt oratione moderata purgat: dicitq; bella multis in locis non anticipato cõſilio, ſed incidentibus inopinato rebus adminiſtrari. Se non potuiſſe milites continere, quin opportunitatem oblatam arriperent, & in hoſtes violenter irruerent. Qui ſi conſiſtere vno in loco voluiſſent, magnũ fuiſſet eis periculum ab hoſtibus, illorum cunctatione ferocius incitatis, adeundum. Præterea non dum eſſe debellatum. Illudque velitationem, non iuſtum prælium fuiſſe. Integrúmque adhuc bellum reſtare, ex quo poſſet inſignem gloriam conſequi. Se illi omnia debere, & idcirco minime conuenire, vt ſecus de ſe exiſtimaret, quàm de homine maximis illius beneficijs obligato, & referendæ gratiæ cupidiſsimo. Maius enim ſe dignitatis pondus in animo grato atque beneficiorum memore, quàm in victoria collocandum exiſtimare. At Coutignus ira vehementer excæcatus, nec vllam ſatisfactionem accepit, neq; quidquam illo præſente de maledicendi contentione remiſit. Tum Gaſparem interpretem inclamans, ait, Duc me in vrbem regiam, atque adeò in regias ipſas ædes, quas hodie flammis exuram, vt intelligi poſsit, quam vanus ſit eorum ſermo, qui Regum Indorum opes atque vires verbis exaggerant, vt ipſi aliquid geſsiſſe videantur. Cupio cum viris in ipſa vrbe media decertare. Hos námque, qui tam ſubito victi ſunt, adduci non poſſum, vt credam viros extitiſſe. Albuquercius conuitia patienter tulit, & temeritati repugnare non potuit, illúmq; , non quòd conſiliũ probaret,

probaret, ſed quòd hominem abſq; flagitio deſerere non poſſet, ſequutus eſt. Ciuitas námq; euerti alia ratione, cùm muris non eſſet cincta, potuiſſet, arboribus antè præciſis, è quarum denſitate maximũ periculum militibus noſtris erat intentum: & agris antea peruaſtatis, & exercitu nõ raptim, ſed explorato ex omnibus locis, in quibus inſidiæ latere poterant, educto. Coutignus tamẽ nullo, qui nomen aliquod in bellis obtinuiſſet, conſulto, duobus tormentis, quæ aciem præcederent, in currus impoſitis, ſigna protinus inferre iuſsit. Miſit deinde qui Albuquercium admoneret, ſibi in animo eſſe in vrbem inuadere, regiáſque ædes incendere. Illi verò liberum eſſe, quidquid liberet, efficere. Habebat autem ſub ſignis Luſitanos milites octingentos, & aliquot præterea Cochimenſium militum auxilia. Albuquercius quanuis hominem cerneret in peſtem ruere, illum ſubſidijs antea in litore conſtitutis, & duce Antonio Norogna cum ſubſidijs relicto, cum ſexcentis militibus in eam viam, quam fore infauſtã & infelicem augurabatur, ingreſſus eſt. Hoſtium tamen prius munitiones, & naues, quæ in anchoris conſiſtebant, incendi, & hoſtilia tormenta cum reliquis inſtrumentis bellicis in naues Luſitanas imponi, & ſcaphas & celoces diligẽtiſſime cuſtodire iuſsit. Coutignus duce Gaſpare in regias ædes tandem non abſque certamine peruenit. Naires enim conferti in illum incurſabant, deinde ſe ſumma celeritate recipiebant. Conglobati rurſus impetum faciebant: deinde cum noſtrorum vim minime ſuſtinerent, ſe ſe præcipiti curſu à cæde & exitio ſeducebant: aliquot è noſtris vulnerabant, & ex illis tamen multi cadebant. In regia certamen multo periculoſius initum fuit. Multi námque eo conuenerant, vt pro Regis nomine, quod ab illis valde ſanctũ habetur, pro illius opibus, quæ erant innumerabiles, pro ciuitatis totius incolumitate, quæ ædium illarum defenſione contineri videbatur, præſenti animo dimicarent. Nihilominus tamẽ ædes expugnatæ, & milites ad prædam conuerſi ſunt. Emmanuel Pazagna vir ſtrenuus, & in bellis exercitatus, cum milites cerneret ſpoliorum cupiditate diſſipari, Coutignum admonuit, vt eos recipi, & in ordinem rurſus cogi feſtinanter imperaret. Grauius enim periculum imminere, quàm ille ſuſpicaretur. Nec enim hoſtes tam facile ædes deſeruiſſe, niſi ea mẽte, vt in diſsipatos & oneribus impeditos inuaderent. Coutignus ad hæc reſpondet, ſe exploratum habere, nec in Saracenis, qui Calecutium incolebãt, nec in ipſis militibus Calecutienſibus, qui ætatem in armis contriuiſſe videbantur, quidquam roboris ineſſe. Se velle conquieſcere tantiſper dum ſe à labore reficeret. Luſitani interim & ordinis & diſciplinæ prorſus obliti, arma deponebant, & in ædes irruebant, vt opibus onerati diſcederent, paſsimq; ſine vllo metu per omnes vias & compita vagabãtur. At hoſtes vndique confluebant, & iam ædibus Regijs appropinquabant, cùm Albuquercius ad ædes acceſsit, in quas tamen ingredi noluit. Per nuncium tamen Coutignum admonuit, vt receptui ſignum daret: magnum enim certamen imminere. Reſpondit Coutignus, vt is milites in ordinem reuocaret, atq;

præcederet, ſe continuo illum ſequuturum, cùm primum regias ædes, quas incendere iuſſerat, flāmis abſumi perſpiceret. At Albuquercius iam eo tēpore erat ab hoſtibus acriter oppugnatus, & multi ex acie illius erant vulnerati. Itaque in litus copias ſuas ſubducere confeſtim inſtituit. Vulnerati præibant, ſani atq; valentes, vt ſubſidio illis eſſent, ſequebātur. Coutignus duabus horis in Regia cōſumptis, poſtquam omnia inflammari vidit, egreſſus eſt. Hoſtes autem biſariā diuiſi, partim in Albuquerciū, partim in Coutignum impetum dant: multos conuulnerant, multos etiam ſagittis & gladijs interimunt, atq; tandem Coutignum circunſiſtunt, qui quidem acri animo vim hoſtium, vt poterat, in extremo illo vitę diſcrimine repellebat. Albuquercius vt opem illi afferret, enixe cōtendebat. Sed milites metu perculſi, Ducis imperium detrectabant, & aditus erat iam ad Coutignum multitudine hoſtiū, qui illum circunuenerant, interclufus. Coutignus verò cùm prius in crure maximū vulnus accepiſſet, tandem concidit, & cum illo Emmanuel Pazagna, & alij item permulti: qui tamen antequam extremum ſpiritum ederent, genibus in terra nixi, hoſtes vulnerarunt, & quoſdam etiam interemerunt. Cum Coutigno non pauci viri nobiles à circunfuſis hoſtibus interfecti ſunt, inter quos Vaſcus Syluei ra fuit, qui è vallo, vt illi opem afferret, deſiliens, priuſquam vulneribus multis conciſus occumberet, tres qui illum audacius fuerant aggreſsi, necauit. Albuquercius verò cum omnibus, qui ex acie Coutigni ad illum confugerant, cedebat: ſed via nō erat admodum lata: vtrinque poſſeſsiones erant foſſa & aggeribus munitæ: hoſtes tela in noſtros ex aggeribus intorquebant. Cum ita telum nullum fruſtra in aciē confertam accidere potuiſſet, factum eſt, vt multi vulneribus icti conciderent. Albuquercius ſecundum ſiniſtrum brachium grauiſsimū vulnus accepit, & ſagitta ſimiliter in ceruicem illius immiſſa, eum in ſummū vitæ diſcrimen induxit. Poſtremò ingenti ſaxo, quod quidam ex hoſtibus in pectus illius coniecit, percuſſus, abſque vllo ſenſu decidit. Fuit tamen continuo ſublatus, & ſcuto cum labore atq; periculo maximo delatus in litus, vbi ſubſidia fuerant illius opera cōſtituta: quæ cùm hoſtium impetum repreſsiſſent, tutum noſtris receptū præbuere. In hoc prælio ceciderūt ex noſtris octo & ſeptuaginta milites, in quibus permulti viri nobiles, rebus geſtis illuſtres, numerati ſunt. Hoſtibus tamen non incruenta victoria conſtitit. Mille námq; centum & triginta ex illis cecidere. Et præter hos, quingenti & ſeptuaginta homines flāmis in ædibus regijs abſumpti fuerant. Reſpirauit Albuquercius, Cochimúmq; reuerſus, à medicis, quáuis de illius vita ſpem deponerent, curatus, priſtinam ſanitatem recuperauit. Deinde claſſes duas, quæ erant in Luſitaniam rediturę, diligēter inſtruxit, & militarem diſciplinam conſtituit. Hic caſus Coutignum virum animo excelſo, nō tamen ſapiente præditum vita priuauit. Sed longe funeſtius exitium Almeidam ſuſtulit. Antequam enim promontorium Bonæ ſpei ſuperaret, & ab illo non procul abeſſet, aquationem facere conſtituit. Quidam è noſtris, qui in terram egreſsi

egreſsi fuerant, incolarum cõſuetudine familiarius vſus, omni metu ſublato, in eorum oppidum, qui inde quatuor millibus paſſuum aberat, conceſsit. Hi hominem bene acceptum dimiſerunt, & ingenti ariete in amicitiæ ſignum donarunt. Is ad Almeidam refert, gentem eſſe ſingulari humanitate & ſimplicitate præditam, & multis pecorum gregibus abundare. Almeida illum cũ alijs duodecim hominibus in oppidum remiſit, vt oues & boues, quibus claſsis indigebat, coëmerẽt, & gentes illas barbaras muneribus, quæ apud illos in pretio ſunt, ad conſuetudinem & familiaritatem alliceret. Incolæ eos ad epulas inuitarunt, & muneribus, quæ tellus illa fundit, affectos, cum gregibus, quos emerãt dimiſerunt, & humaniſsime proſequuti ſunt. In via factus eſt illis obuiã homo quidam cum arietibus, vt eos cum muneribus, quæ noſtri afferebant, etiam vt alij fecerant, commutaret. Hîc quidam ex noſtris, hũc, inquit, per vim abducamus ad Almeidam, vt cùm humanitate tractatus, & veſtibus excultus ad ſuos redierit, eos nobis arctiore conſuetudine & familiaritate conglutinet, vt cùm noſtri huc aquatum venerint, ſecure & cũ emolumento ſe ſe à labore & iactatione reficiant. Conſiliũ placet. Itaq; in hominem inſiliunt. Is clamorem ingentem ſuſtulit: oppidiani feſtinanter accurrunt, hominẽ è noſtrorũ manibus extorquẽt, eósq; ſaxis & lapidibus cædunt, maléq; mulctatos eijciunt, & gregibus etiã ſpoliant. Hi reuerſi, ne id eis fraudi eſſe poſſet, rem longe aliter atque acciderat, Almeidæ retulerunt. Res conſultatione digna permultis viſa eſt. Si enim crimen illud impunitum dimitteretur, fore dicebant, vt nunquã eo poſſet quiſquam aquationis gratia naues appellere, quin male acceptus abiret. Gentem enim illam feram nõ niſi malo coactam officium facturã. Itaq; iniuriam vindicandã, & gentem impoſito ſupplicio coërcendam eſſe, ne in poſterum ſimile facinus moliri auderet. Contrà quidam diſputabant, nõ eſſe temerè bellum cum gente fera gerendũ. Iniuriã leuem eſſe, & magis contemptu, quàm vltione dignã. E victoria premiũ nullum vel decoris vel vtilitatis expectari: ex offenſione magnum diſcrimẽ dedecoris imminere. Præterea non cõſtare, quorũ culpa id, de quo noſtri conquerebantur, accidiſſet. Credibile autẽ eſſe, vt incolæ noſtrorũ inſolentia & temeritate prouocati, non prius iniuriam intuliſſent, ſed illatã repuliſſent. Alij verò in eo perſeuerabãt, quaſi in ea vindicta ſalus & dignitas Luſitanæ nationis ageretur. Eóq; rem adduxerunt, vt Almeidam ea grauitate & dignitate virum, annos ſexaginta natum, rerum geſtarum gloria circunfluentẽ, ſine vlla graui cauſa cum gente, moribus, & vitę cõſuetudine belluarum ſimillima bellum ſuſciperet. Itaq; de media nocte in ſcaphas deſiliens, in terram cũ centum & quinquaginta militibus egreditur. Petrus Barretus & Georgius Barretus, qui primam aciem ducebant, in oppidum ante lucem peruenere. Inopinatóq; gentem adorti, terrorem præbuerunt. At oppidani continuo opẽ ſublatis clamoribus implorant. Accurrunt vndiq; permulti cum ſacculis è corio crudo confectis, in quibus vim lapidum congeſſerant, vt noſtros, qui iam cũ præda

redibant,obruerent. Geſtabant præterea iacula innumerabilia non longa,quibus erant cuſpides hamatæ trium palmorũ longitudine præfixæ. Hæc magna lacertorum vi coniecta,noſtros grauiſsime ſauciabant.Homines ſunt nigri,capillo,vt reliqui Æthiopes,criſpo & aduſto,facie deformi:in bellis,geſtibus truculentis,vt ferociores appareant,vtuntur.Tunc verò aſpectu truculento, & geſtibus horrendis,& diſſonis vocibus metum incutere nitebantur.Noſtri re inopinata perculſi retrocedunt,& ſe ad Almeidã, qui Regio ſigno vt opem afferret explicato,in oppidũ veniebat,recipiunt.Is non vlterius cuctandũ ratus, in litus ſe conferebat. At ſcaphæ fuerant inde ſubductæ in locũ alium magis tranquillum,vnde cõſcenſio facilior apparebat. Almeida in eum locũ iter inſtituit.Greges erant in agmine medio,reliqui qui agmen cogebãt,hoſtes à tergo ægre ſuſtinebant.Illi tamen in principio non ita grauiter noſtros vrgebant.At vbi auxilijs vndiq; cõfluentibus copias ſuas amplificatas aſpexerunt, edito clamore greges vnũ in locum cõpulerunt.Sic enim pecudes & armẽta aſſuefaciunt, vt illorum vocibus aut moueantur,aut ſubſiſtant,aut eo properent,quo illi iubent.Itaque neq; longius abibant,& noſtros interdũ impediebant. Hoſtes,gregibus ad hũc modum cõſeruatis,in noſtros ferocius irruunt,& poſtremũ agmen carpunt,ordinémq; diſturbant.Almeida cùm cerneret multos adhuc in pecoribus abigẽdis occupatos, gregem dimittere, & è medio agmine cõfeſtim expellere iubet. Deinde copias illas exiguas in vnũ cõpulit,vt confertæ facilius hoſtiũ impetum repellerent.Quod longe ſecus accidebat. Nam cum hoſtes in cõfertum agmen lapides & tela conijcerent, & noſtri inermes, eo quod gentem contempſerant, prodijſſent,illi vulnera grauiſsima noſtris infligebãt,cum interim noſtri hoſtibus nocere nullo modo poſſent. Nam cum eſſent illi ſumma celeritate præditi, facillime poterãt curſu ſe ſe à clade proripere, & rurſus eadẽ celeritate in noſtros incurſare. Noſtri erant ſumma laſsitudine præpediti: æſtus enim eos adurebat, laſsitudo cõficiebat,ita vt vix plantas in arena ardẽtiſsima altius impreſſas euellerent. Tantáq; erat in plerisq; debilitas,vt in veſtigio cõſiſtere nõ poſſent.Multi formidine perterriti,diſsipari cœperunt. Hîc Georgius melius, qui erat vnus ex Ducibus,& Albuquercij partes fuerat in India ſequutus, ad Almeidam conuerſus,inquit, Vellem, vt hi,qui ſe tibi in India venditabãt,hoc in loco non innoxios criminando,ſed pro ſalute tua capita ſua in diſcrimen offerendo, amorem,quo te cõplecti ſimulabant,oſtenderent. At Almeida,parũ,inquit,tempeſtiua cõmemoratio. Quin tu iſta,quæ tempus minime flagitat,omittis, & illud Regium vexillũ tueris,ne ſi in belluarum iſtarũ manus veniat, Regis clariſsimi nomẽ ludibrio ſit. Nã quod ad me adtinet,tot annis,& tot vitijs coopertus ſum, vt ſi mors hoc in certamine mihi oppetenda ſit,ea nec immatura, nec immerita poſsit exiſtimari. Hæc dicens, vexillũ Melio tradidit.Deinde cùm rurſus hoſtium impetum ſuſtinere voluiſſet,hoſtis quidam coniecto iaculo guttur illius trãsfixit.Quo facto is dolore vehemẽter afflictus,& viribus omnino deſtitutus,

ita

ita procubuit, vt genibus in terram flexis, & oculis ſublatis manus in cœlũ tenderet. Itaq; illo ſigno inſitę religionis in extremo illo ſpiritu ijs, qui cũ illo erant, oſtenſo cecidit, vir probitate, & liberalitate, & rebus geſtis immortalitate dignis admirandus: qui tamẽ, quod valde luctuoſum fuit, non nulla dedecoris macula actæ vitæ decus aſperſit, cùm tam temere leuiũ hominũ ſermonibus inductus, in id ſe diſcrimen iniecit, è quo nullũ præmiũ vel dignitatis ad ſui nominis gloriam, vel vtilitatis ad patriæ fructũ polliceri vlla ratione poterat. Conſilij pœnas acerbiſsimo caſu luit, & ſimul exemplo ſuo mortales humanę imbecillitatis admonuit, ne nimis præſenti felicitati confiderent, cùm animaduerterent illum, cuius in bello Granatenſi tam clara virtus extiterat, qui maximos in India exercitus ſuderat, qui Campſonis Ægypti imperatoris opes infregerat, & debilitarat, qui multis Regibus frænum iniecerat, à paucis hominibus, neq; moribus & inſtitutis patrię cultis, neq; armis & militari diſciplina ad decus eruditis, ſed inermibus atq; nudis, & nõ multũ à beluarum immanium feritate diſtantibus occiſum, & eorũ pedibus proculcatũ. Eo, vt diximus, interfecto, noſtri diffugiũt. Laurentius tamen Brittius & Martinus Coëlius mori in veſtigio maluerunt, quàm Almeidam inſepultũ delerere. Hi fugientes magnis vocibus cõpellant. Quam, inquiunt, rationẽ in Luſitania veſtri Ducis, ò viri immemores dignitatis & ingrati, reddetis? Illũ, qui vos tantis auxerat beneficijs, in diſcrimen induxiſtis, inductũ prodidiſtis, & nunc inſepultũ deſeritis? Cùm verò clamando nihil proficerẽt, in hoſtes conuerſi ſunt, eorúmq; multitudine circunfuſi, lapidibus, & iaculis, & fuſtibus oppreſsi cõciderunt. Quinque & ſexaginta Luſitani in hac infauſta & infelici pugna interfecti ſunt: in quibus erãt duces vndecim, viri magnanimi, maximiſq; in rebus cogniti: qui cùm per medias flãmas, per pilas innumerabiles, per tela, per gladios ſine vlla formidinis ſignificatione ruentes, maximũ terrorem hoſtibus intuliſſent, & inſignes victorias contra innumerabiles hoſtes adepti fuiſſent, tunc à paucis hominibus inermibus atq; nudis interfecti, & ſpoliati fuerunt. Creditum eſt, illos, eo quod ſe ſe inſolentius in proſperis ſucceſsibus extuliſſent, & victoria nõ moderate, ſed nimis interdum crudeliter vſi fuiſſent, eas pœnas diuino iudicio pertuliſſe. Noſtri ſe maximo cum labore in ſcaphas recepere. Georgius Barretus & Georgius Melius poſtquã hoſtes diſcedere cognouerunt, in terram egreſsi ſunt, vt mortuos ſepelirent: quos omnes nudatos inuenere. Funus non exequijs, ſed lacrymis curatũ fuit. Accidit hic acerbiſsimus caſus kalend. Martij, Anno. M.D.x. Naues inde profectæ, Olyſipponem incolumes peruenere: cladiſq; nuncius inſignẽ Regi mœſtitiam, & vniuerſæ nobilitati mœrorem & luctũ attulit. Quid interim, dum hæc omnia geſta ſunt, Iacobo Lupio Siqueiræ acciderit, eſt hoc loco referẽdum. Is ſoluerat Olyſippone cum nauibus quatuor, quinto die Aprilis, anno ſalutis. M.D.viij. In inſulam verò Sancti Laurentij peruenit quarto die Auguſti: quam ſecundum eam partẽ, quæ ſpectat ad Auſtrũ, peragrauit, & aliquot nautas, qui fuerant in

comitatu Ioannis Gomecij Abræi, reperit: à quibus intellexit, Abręum, vt dictũ eſt, dolore & mœrore contabuiſſe. Inde in Cochimũ delatus eſt, & ab Almeida (adhuc enim imperiũ tenebat) fuit honorifice & amanter exceptus. Almeida illi nauem vnã cum ſexaginta hominibus, in ſupplementũ exiguæ illius claſsis, attribuit. Huius nauis erat nauarchus Garſia Souſa. Cum ijs quinq; nauibus in inſulam, quam olim Taprobanã, modò Zamatrã appellãt, peruenit. Ea eſt æquinoctiali circulo ſubiecta, & aureæ Cherſoneſo ea parte, quæ ad Auſtrũ pertinet, oppoſita. Patet in longitudinẽ milliaribus nongentis & ſexaginta. Latitudo verò illius nõ ſupra ducenta & quadraginta paſſuum millia dilatatur. Regio eſt mira fertilitate prędita, regnisq; multis diſtincta, varijſq; nationibus, quę inter ſe moribus & inſtitutis diſsimillimo ritu diſsident, frequentata. Quidã enim Mahumetis ſectam ſequuntur: quidam ſimulacris dediti ſunt. Alij adeò immanes & feri ſunt, vt humanis carnibus veſcantur. Alij rurſus moribus humanis excoluntur, & benignitatẽ præ ſe ferunt. Abũdat ea inſula plurimũ auro, cuius gratia in eam mercatores vndiq; cõmeant. In eam inſulam delatus Siqueira, naues in portu regni, quod Pedir appellant, conſtituit, & per legatũ pacẽ cum Rege firmauit. Idem fecit in alia ciuitate, quæ Paçẽm nominatur, quæ inde octoginta millia paſſuũ aberat. Inde Malacam, quę eſt in continenti Septentriones verſus, cuius explorandæ cauſa miſſus ab Emmanuele fuerat, traiecit. Ea eſt in aurea Cherſoneſo ad oſtiũ fluminis non valde magni ſita. Erat autẽ tunc celeberrimũ Orientis emporiũ: quatuor millibus paſſuum in longitudinẽ patebat. latitudine erat perangusta. Arboribus & varijs fructibus abundat: frugibus, & rebus alijs ad victũ pertinentibus, importatis vtitur. Fluuio, qui mediam vrbẽ interfluit, diſtinguitur: vtraq; tamẽ vrbis pars inter ſe ponte coniungitur. Ædes & vrbis mœnia erant magnifice & eleganter extructa. Gens eſt colorata, & moribus atq; vitæ cultu ad humanitatẽ propenſa. Lingua adeò ſuauis exiſtimatur, vt omnes finitimæ regiones, & inſulę etiã, quæ cõmercium cum ea ciuitate vllum habent, valde ad vrbanitatẽ & elegantiam pertinere arbitrentur, linguam & orationẽ ciuitatis illius vſurpare. Gens eſt veſtitu & cultu lautiſsima: muſicis oblectatur: in bello tamen eſt acris, & quæ facile pro decore & dignitate mortẽ oppetat. Pertinebat hæc ciuitas olim ad regnum latiſsimũ & opulẽtiſsimum, quod Siam appellant. Rex enim Siamenſi Regi parebat. At cum ex portorijs ingentibus ſummas ſibi opes cõparauiſſet, & maiores quoſdam diuitiarũ magnitudine ſpiritus aſſumpſiſſet, à Siamenſi Rege defecit. Hanc deinde libertatẽ partim armis, quibus Siamẽſi ferociter obſiſtebat, partim muneribus, quibus illius conſiliarios, vt Regem à bello deterrerent, detinebat, facile tuebatur. Rex erat Mahumetanus, & Mahumetes etiam, vt nomen cum ſecta cõſentiret, appellabatur. Siqueira claſſem in portũ collocauit. In anchoris autẽ in eodem portu quatuor Sinarũ naues fortè conſtiterant. Sinę vbi noſtras naues cõſpexere, Siqueiram adeunt, & cũ illo ſermonẽ humaniſsime conferunt. Illorum

autem

autem humanitate & vrbanitate Siqueira captus, familiaritatem cum illis libentiſsime contraxit, vſque adeo, vt in eorum naues ingreſſus, nullum officium amicitiæ confirmandæ neceſſarium prætermitteret. Rex miſit portorij miniſtros, qui percontarentur, quæ gens illa eſſet, aut cuius rei gratia iter in eas oras ſuſcepiſſet. Siqueira reſpondit, ſe ex occidentis Solis extremis terminis à Rege clariſsimo miſſum eſſe, vt cum eo Rege, de cuius amplitudine multa perceperat, amicitiam firmaret. Confidere ſe, illud amicitiæ fœdus vtiliſsimũ vtrique Regi futurum. Id, vt ſignis intelligi potuit, fuit Regi, & illius patruo, qui regnum adminiſtrabat, longe gratiſsimum. Putabant enim valde ad Regij nominis amplitudinem pertinere, cum Regibus externis tanto terrarum interuallo diſiunctis ſocietatem coire, noménque ſuum per occidentis Solis regiones cum nonnulla ſui decoris celebritate peruagari: & ſimul ex Luſitanorum commercio Regis Malacenſis opes amplificatum iri confidebant. Itaque Rex ad Siqueiram viros primarios de ſuo comitatu miſit, qui ei nomine illius omnia fuerunt, quæ ad commodum & dignitatem Emmanuelis pertinerent, large polliciti. Fuit deinde conſtitutum, vt Siqueira vrbem ingrederetur, vt coràm de pace cum Rege commodius ageret. Fuit is à Rege cum multis amoris ſignis, & honorificis etiam cæremonijs de more gentis illius exceptus. Ibi cùm de pace ageretur, fuit ab vtroque ſtatutum, vt pacis conditiones per internuncios tractarentur. Pax denique fuit inter vtrunque facta, & ſolenni iureiurando ſancita, & domus confeſtim Roderico Araũgio, qui Regis Emmanuelis negotia erat in ea ciuitate geſturus, attributa. Noſtri igitur omni metu ſoluti, in vrbe diſperſi vagabantur. At Sinæ cùm noſtrorum ſecuritatem & confidentiam animaduertiſſent, Siqueiram admonuere, ne tantam fidem Malacenſibus haberet. Gentem eſſe falſam atq; fallacem, & fraudibus atq; perfidiæ ſceleribus aſtrictam. Simul atque noſtros incautos, & nihil hoſtile ſuſpicantes aſpicerent, eos omnes oppreſſuram. Boni Ducis officium eſſe, ſuorum ſalutem in vigilantia ſua, non in aliena fide ſitam arbitrari. Saracenos tantiſper fidem retenturos, dum ſe nihil poſſe noſtris nocere confiderent. Vbi verò ſibi occaſionem datam aliquid cum fraude gerendi viderét, eam minime prætermiſſuros. Humanitatem eſſe laudabilem: nimiam in aliena terra confidentiam vituperandam, maxime verò cùm hominibus ex fraude & mendacio compoſitis fides adiũgitur. His & alijs eiuſmodi ſermonibus Siqueiram nauarchi Sinarum admonebant, vt inſidias præcaueret. At is & fœderis ſacramento, & ſpecie beneuolentiæ, quam Malacenſes præ ſe ferebant, & poſtremò, quòd natura id quod felicem ſucceſſum interturbare poteſt, non facile euenturũ ſuſpicamur, non modò Sinarum monita neglexit, verùm multo cõfidentius & Luſitanos in vrbe verſari, & Malacenſes in nauibus ſuis negotiari permiſit. Interim verò mercatores partim ex inſulis ad Auſtrum ſitis, partim ex ea Indiæ parte, quam Indus alluit, Regem noſtrorum formidine perterritum, ab eorũ coniunctione

diſtraxerunt. Dicebant enim, noſtros eſſe piratas cunctis nationibus infeſtiſsimos. Per ſimulationem verò probitatis fraudes machinari, & illis ipſis, cum quibus fœdus amicitiæ feriebant, peſtem & exitium moliri. Multas ciuitates euertiſſe, multis gentibus libertatem & opes eripuiſſe, & illis, qui non permitterent arces in eorum ciuitatibus ædificare, crudele bellum intuliſſe. Arcium verò ædificationem eo pertinere, vt libertate primùm omnes, qui eos admittebant, ſpoliarent, deinde bonis omnibus per ſummum ſcelus euerterent. Nullam denique eſſe nationem vel tanta omnia rapiendi cupiditate furentem, vel tam immanibus moribus, & inſtitutis efferatam, quæ eſſet cum Luſitanis auaritia & crudelitate conferenda. Non verbis, ſed factis eſſe credendum. Interrogaret omnes mercatores de illis malis, quæ vel in India, vel in Arabia atque Perſide à Luſitanis geſta fuerant. Prudentis autem Principis eſſe, alienis malis admoneri, ne in ſimiles calamitates incideret. Vnum autem periculi depellendi remedium eſſe, gentem, antequam maiores opes aſſequeretur, opprimere. Sero námque facultatem prætermiſſam eos lamentari, qui, quandiu licet, ſecuritati ſuæ minime proſpiciunt: Luſitanos eſſe admodum paucos, & inermes, & imparatos, atque fœderis confidentia in vrbe, tanquam in patrio ſolo verſari. Eos itaque de medio tolleret, vt paucorum internecione, reliquis aditum in eas oras intercluderet. His & eiuſmodi ſermonibus Regem iuuenili temeritate præcipitem, & in fraudibus enutritum, & religione à noſtris maxime diſsidentem, facillime à Luſitanis abalienarunt. Huius autem conſilij auctores præcipui fuere Nahodabeguea Cambaienſis, & Vtetimutaraia Iaouenſis, qui opibus, & potentia, & gratia apud Malacenſes, inter omnes, qui in ea ciuitate negotiabantur, excellebant. Hi verò non oratione tantùm, ſed muneribus etiam Regis patruum, penes quem erat totius regni moderatio (Bendaram appellabant eum, qui munus id gerebat) corruperunt, vt fidem datam violaret, & Regem in eandem fraudem impelleret. At eorum conſilijs vehementiſſime repugnabat Lanſamana, rerum maritimarum præfectus. Nullum enim grauius periculum intendi dicebat eo, quod ex violata fide communibus rebus immineret. Deum enim, quem nihil latere poſſet, iuriſiurandi neglecti, atque religionis violatæ vindicem fore. Ad hæc accedere fraudis atque mendacij dedecus & turpitudinem, quo nullum deteſtabilius, ad Regis nomen macula ſempiterna deformandum, excogitari poſſet. Præterea Luſitanos, ſe compertum habere, omnia quæ geſſerant, iure geſsiſſe. Ab illis enim tantùm, qui fœdus fregerant, pœnas, vt æquum erat, exegiſſe. Homines námque eſſe in fide tuenda conſtantiſsimos, & in perfidia vindicanda, & iuſtiſsimis pœnis animo maximo repetendis acerrimos. Itaque præſtare eos imitari, qui eorum ſocietate hoſtium iniurias facile propulſabant, quàm eos, qui illatis iniurijs ſibi ipſis cauſam iuſtiſsimæ cladis afferebant.

Hæc

Hæc Lanſamanæ ſententia non potuit vllo modo Regem à decreto iam ſcelere reuocare. Itaque ſtatuit Siqueiram cum reliquis ducibus interimere. Quod vt commodius fieret, ædem maximam ex ligno propè pontem extruxit, & Siqueiram ad conuiuium, quod in ea domo inſtruendum curauerat, inuitauit. Is Regis tam propenſam in eum, vt apparebat, voluntatem nõ aſpernatus eſt. Erat tum Malacæ Perſis quædam Mahumetana, quæ hoſpicium publice certa pecunia præbebat. Apud eam diuerſabatur ſartor quidam Luſitanus, qui Perſicam linguam probe nouerat. Is linguæ communione in maximam mulieris familiaritatem venerat. Ea cùm inſidias indicio cuiuſdam hominis ſibi valde familiaris percepiſſet, per ſartorem à Siqueira poſtulauit, vt eam ad colloquium ſecreto admitteret. Vitam námque illius & dignitatem agi. Siqueira monita mulieris irriſit. Illa verò cum idem iterum atque tertiò à Siqueira contenderet, & nihil proficeret, omni periculo contempto ſartori inſidias detexit. Is Siqueiræ omnem rationem ſceleris, vt inſtituta erat, aperuit. Vbi igitur dies conuiuio præſtituta venit, Siqueira morbi ſimulatione periculum declinauit. Itaque cum hæc ſceleris via minime proceſsiſſet, aliam excogitarunt. Siqueira querebatur, quòd aromata, & merces reliquæ, quas in naues, vt mercatores reliqui faciebant, imponeret, ſibi minime pretio traderentur. Rex mercatorum importunitate id ſe imprudente factum eſſe confirmabat. Se daturum operam, vt poſtridie Siqueiræ poſtulatis cumulate ſatisfaceret, illúmque admonet, ſcaphas omnes præſto ad litus haberet. Interim naues humiliores armis complere, & arma cibis varijs, & omni genere commeatus occultare iuſsit. Hominibus deinde armatis, vt arma cultu atque veſte mercatorum contegerent, imperauit. Habitu igitur mercatorum, tanquam cibos venderent, erant in Luſitanas naues ingreſſuri, vt ſimul atque ſignum (id autem fumo dandum erat) in vrbe ſublatum conſpicerent, Duces imparatos aggrederentur. Erat autem conſtitutum, vt ſignũ non daretur, ante quam ſcaphæ, vt onera acciperent, in litore conſiſterent, vt ſimul & naues exinanitas, & ſcaphas in litore ſine vlla ſceleris ſuſpicione conſtitutas adorirentur. Poſtridie qui ſe mercatores eſſe ſimulabant, cùm animaduerterent ſcaphas omnes, præter vnam, ad litus accedere, ipſi nauigia ſenſim in naues dirigunt. Sceleris Principes erant ijdem, qui fuerant conſilij auctores. Ii cùm nauium lateribus appropinquarent, interrogarunt, an vellent vel fructus, vel cibos emere: Pretium, quod petebant, erat viliſsimum. Noſtri & ciborum, quibus indigebant, copia, & pretij vilitate prouocati, homines in naues admodum libenter admittunt. At Garſia Souſa cùm multo plures, quàm par erat, in nauem ſuã ingreſſos animaduerteret, eos omnes abire iuſſit, & repugnãtes armis eiecit. Deinde Fernandũ Magallanũ in ſcapha ſua, quæ ſola cũ reliquis ad litus miſſa nõ fuerat, ad Siqueirã miſit, qui eũ admoneret, ne gentem perfidã in nauem ſuã ingredi permitteret. Conuiuij recordaretur; quod

 proximis

proximis illis diebus à Rege inſtructum mortifero veneno fuerat. Siqueiram eo iam tempore octo ex hoſtibus circundederant, qui ſignum expectabant. Ipſe verò ſchachorũ ludo vſque adeo intentus erat, vt Magallani oratione ludendi ſtudium non intermitteret. Nautam tamẽ vnum è nauis magiſtris, malum ſcandere, & è carcheſio ſcaphas ſpeculari iuſsit, an iam mercibus onuſtæ redirent. Magallanus ad Souſam redijt, vt illi opem (erat enim paucis admodũ ſtipatus) afferret. At magiſter è carcheſio cōſpexit vnum ex Malacenſibus, qui in prætoriam nauem admiſsi fuerant, à Siqueiræ tergo ſicam diſtringere, alterũ verò ex aduerſo oculis innuere, ne approperaret: nōdum enim ſignum datum eſſe. Siqueira & qui cum eo ludebant, ſic erant affixi ludo, vt nō animaduerterent, ſe ſolos eſſe hoſtibus octo circumuentos. Hîc cùm nauta è carcheſio maximis vocibus Siqueiram, vt vitaret inſidias capiti imminẽtes, inclamaret, Siqueira ſanè perturbatus, arma popoſcit: accurrunt vndique ij, qui relicti in naui fuerunt: hoſtes re inopina perculſi, in nauigia ſua deſiliunt. Idem reliqui, qui naues alias circunſiſtebant, effecerunt. Qui enim ex improuiſo noſtros adoriri cogitabant, & ſignum expectabant, cùm viderent noſtros arma certatim corripere, ſibi fuga conſulendum exiſtimarunt. Illis verò à noſtra claſſe diuulſis, ſignum in vrbe ſublatum fuit. In noſtros, qui in vrbe vagabantur, acerbè ſæuitum eſt. Viginti tantùm in Roderici Araũgij domum ſe receperunt. Franciſcus Serranus, qui etiam in vrbe verſabatur, ſcapham nactus, cladem effugit. Siqueira conſilium habuit. Fuere qui dicerent, iniuriam illam eſſe protinus vlciſcendam, & naues omnes, quæ erant in portu, Sinarum nauibus exceptis, inflammandas, & vrbem tormentis acerrime quatiendam. Sed id fieri commodè non poterat. Multi námque fuerant ab hoſtibus interfecti: reliqui erãt admodum pauci, & duæ ſcaphæ fuerant ab hoſtibus captæ. Præterea ratio ineunda videbatur, quemadmodum Araũgius, & qui cum eo erant, aliqua pactione in libertatem vindicarentur. At Bendara veritus, ne Siqueira portum ſubiret, ad Araũgium peruenit, eúmque bono animo eſſe iuſsit, fidémque dedit, ei ſe viuo neminem nociturum. Rex eum Bendara deinde nuncium ad Siqueiram mittit, qui eum admoneat, facinus illud imprudente ſe fuiſſe à perditiſsimis hominibus admiſſum. Cuius quidem illos pœnas daturos eſſe. vt hoſtium igitur vindictam oculis vſurparet, in vrbem amicam & perhoſpitalem iniret. Se námque nullum hominis amantiſsimi officium & munus omiſſurum. Araũgium & Luſitanos reliquos eſſe liberaliſsime tractatos; quos omnes ſe traditurum confirmabat, ſi is vrbem ingredi vellet. Siqueira reſpondit, Luſitanos antè liberos ſibi traderet, vt eo pignore facilius in animum induceret, cum reliqua omnia bona fide præſtiturum. Id cum Rex facere nollet, imo hominem varijs fraudibus ludificare cogitaret, & nauigandi tempus abiret, Siqueira Indiam intra Gangem petiuit: duas in eo curſu naues hoſtiles cepit; è claſſe autem ſua nauem vnam hominum penuria coactus incendit.

Aliam

Aliam autem nauem vadis alliſam amiſit, ita tamen, vt nullus eo naufragio periret. Sic tandem ad promontorium Cori peruenit. Ibi cum accepiſſet, Almeidam, cuius ille partes ſequutus fuerat, in Luſitaniam profectum eſſe, & Albuquercium Indiæ prouinciam moderari, metuens illius offenſionem, in Luſitaniam nauigauit.

LIBER SEPTIMVS

ALBVQVERCIVS CVM STAtueret Armuzium petere, claſſem viginti trium nauium inſtruxit, in quibus erant Luſitanorum duo millia, & aliquot præterea auxiliares ex Indicis militibus aſſumpti. Cùm verò Baticalam perueniſſet, Timoia pirata, qui tunc Emmanuelis imperiũ ſequebatur, & in parua quadam inſula Onori obiecta conſiſtebat, ad Albuquercium ſe contulit, eúmque incepto deterruit. Vehementer námq; ſe Ducis ſapientiſſimi conſilium admirari dixit, qui longinqua bella cum maiore periculo, & minore fructu ſumere, quàm propinqua cum multo maiore laboris præmio ſuſcipere mallet. Præterea nõ eſſe ſapientis, hoſtẽ à tergo potentem impunitum relinquere, cui liberum eſſet, in Luſitanos illius ope deſtitutos inuadere. Goam & propter inſulæ ſitum, & vrbis opulentiam, & regionis vicinitatem, & hoſtis audaciam, eſſe illi prius expugnandam, quàm aliquid aliud moliretur. Admonuit præterea illum de belli apparatu, in quem Zabaimdalcamus, Goæ princeps & dominus, totis viribus incumbebat. Viginti enim naues maximas ædificabat, & naues etiam longas ornabat; mille

Turcas,

Turcas, acres in bello viros, ſtipendijs alebat, & alios præterea milites permultos mercede cōducebat eo animo, vt noſtros aggrederetur, & imparatos opprimeret. Nihil igitur vel ad ſalutem prouidētius, vel ad dignitatē præclarius cogitari poſſe, quàm conſiliū hoſtis anteuertere, & antequā claſsis illa in altum deduceretur, ex improuiſo Goam adoriri. Eſſe præterea rei bene gerendæ occaſionem diuinitus oblatā. Nam Zabaimdalcamum poſt Zabaij patris mortē, eo quod multi Principes in continenti ab eo defecerāt, eſſe bellis moleſtiſsimis implicatum, & in continentē traieciſſe, vt rebelles domaret. Ea autem de cauſa coactū fuiſſe, maximam exercitus ſui partem eo traducere, vt citius bellum conficeret. Operam deinde ſuam Timoia pollicitus fuit, ſibiq; nihil optabilius eſſe dixit, quàm vitam, ſi opus ita fuiſſet, pro Regis Emmanuelis dignitate profundere. Albuquercius hac oratione permotus, conſilium habuit. Omnes Timoiæ conſilium comprobarunt. Albuquercius igitur, cùm Goam oppugnare cōſtituiſſet, Timoiam præmiſit, qui terra arcem Zabaimi, in oppido Zintacora egregie munitam, armis inuaderet. Ipſe verò Goam petiuit. Vix autem claſſem in ora collocarat, cùm Timoia ad illum peruenit, & arcem eſſe iam à ſe funditus euerſam, & flammis abſumptam expoſuit. Claſsis autem Timoiæ erat quatuordecim longarum nauium, armis & tormentis, & bellicis munitionibus inſtructiſsima. Goa eſt inſulæ & vrbis commune nomen. Fluuius ingens in duas partes in mare influentes diuiſus, inſulam efficit. Ambitus illius millia paſſuū circiter viginti tria continet. Vrbs erat cincta muris, & munita turribus, & tormētis permultis atq; varijs inſtructa: ædes amplæ. Cœli tēperies, & regionis amœnitas, & portus ſecuritas multos mercatores inuitabat, vt libenter in ea domicilia collocarent. Emporium erat valde frequēs & opulentum. Vigebant in ea armorum ſtudia, multique milites, partim equites, partim pedites, Zabaimi ſtipendijs alebantur. Veſtigijs nàmque patris inſiſtens, omnes, quos in bello virtutis ſpecimen præbuiſſe nouerat, ad ſe congiarijs vberrimis alliciebat. Inſula multo maiorem, quàm pro illius magnitudine, hominū multitudinē ſuſtentare poteſt. Eſt enim denſis arboribus valde fructiferis veſtita, abundat varijs frugibus, pecora innumerabilia nutrit, variáq; alimenta profundit, & aquas multas atque perennes habet. Templa ritu Mahumetano erant maximis ſumptibus ædificata, & prouentibus etiā, quibus ſacerdotes alerentur, opulenta. Nemini autē licebat in inſulā ingredi, priuſquā in aditu aliquo nomē ſuum, & patris, & patriæ, ſcripturæ magiſtris in quinq; locis, quibus in inſulam facilior erat tranſmiſsio cōſtitutis, exponeret: qui etiā hominis colorē, & ſtaturā, & ſigna literis conſignabant. Accidit porrò poſtquā inſula in Luſitanorū poteſtatē peruenit, vt dū Luſitanus quidā domus altiora fundamēta iaceret, crucē ex ære factam reperiret: quod maximo argumēto fuit, eā fuiſſe olim à Chriſtianis habitatam. Albuquercius verò primū omniū Antoniū Norognam, & Simonē Andradiū, & Simonem Martinū, quorū naues humiliores erāt, & remis incitari, & in

in vadis cōſiſtere poterant, præmiſit, qui turrim quandā, quæ noſtris damnum
inferre poterat, oppugnarēt. Iis autem Georgium Fogazam, Hieronymū Tei-
xeiram, Georgium Sylueiram, & Ioannē Nonium, & Garſiam Souſam ſcaphis
egregie munitis inuectos, comites adiunxit. Magiſtro autē claſsis vniuerſæ præ-
cepit, vt fundum exploraret, & videret, an maiores naues poſſent abſq; naufra-
gij periculo portum ſubire. Timoiæ verò imperauit, vt aliam turrim, in qua erāt
ſimiliter & tormenta, & præſidia militum diſpoſita, in continente non procul
ab inſula ſitam acriter impugnaret. Omnes impigre ſibi cōmiſſum munus exe-
quuntur. præſidia nāmq; armis partim cæſa, partim in fugam cōiecta, & turres
captæ & incenſæ ſunt: & magiſter renunciat, nullum eſſe à vado periculum. In-
de Albuquercij iuſſu vlterius progreſsi, oppidum inſulæ, Pangin nomine, ſatis
magnum, & militum non exigua copia munitum inuadere parant. Hoſtes ac-
currunt, vt noſtros aditu prohibeant. Fit atrox prælium, hoſtes tandem fuſi fu-
gatique ſunt, & oppidum coniectis facibus exuſtū. Poſtridie Albuquercius na-
ues humiliores miſit, quæ ſe cum Norogna cōiungerent. Maiores enim naues
propter malaciam ſubſtitere. Ipſeque in triremem, cui præerat Iacobus Fernan-
dus Begienſis, ingreſſus eſt. Ibi Saraceni quidam ad illum ſupplices adeunt, ſe
Cambaienſes eſſe dicunt, & Goam rei gerendæ gratia conueniſſe, & Melichia-
zij fœdere contineri; orare & obſecrare, vt fœderatos atque ſupplices inſita fide
& benignitate conſeruaret. Eos Albuquercius in fidem recepit. Quærit ab illis
deinde, quo in ſtatu ciuitas ipſa ſit. Narrant illi, maximum eſſe metum ciui-
bus iniectum. Seditiones etiam inter Principes excitari. Multos nāmque pro-
pter exiguum militum numerum deditionem facere velle: quoſdam verò illis,
qui hoc animo eſſent, acriter aduerſari. Ad reſiſtendum porrò neque conſiliū,
neque mentem in alterutra parte conſiſtere. Albuquercius ne vi propius illata,
eos, qui diſsidebant, inter ſe conuenire cogeret, & ſimul, vt vrbe citius in pote-
ſtatem redacta, liberior ad reliqua, quę animo deſignarat, exequenda relinque-
retur, eoſdem Saracenos legatos ad ciuitatis Principes mittendos eſſe duxit. Le-
gationis ſententia hæc erat. Se non vt exitium Goēnſibus importaret, ſed vt eos
à dominatu duriſsimo ad imperium multo clementius adduceret, eo claſſem
appuliſſe. Si in deditionem redigi vellent, ſe omniū libertatem tuendā ſuſcipe-
re, & vt ſuis legibus, & ea religione, qua à pueris imbuti fuerant, vitam inſtitue-
rēt, ſi Chriſtianā ſequi nollent, facile permiſſurum: & tertiā prętereà partē tribu
torū, quæ Zabaimo pendebāt, remiſſurū, ea tamē lege, vt milites illius poteſtati
traderētur, vt de eis quod optimū illi videretur ſtatueret. Ciues conditiones ac-
cipiūt. Aliqui tamē cū aliquot militibus aufugerūt. Rebus ad hunc modū cōſti-
tutis, ſequēti die, qui fuit. xvj. Februarij, anno ſalutis. M. D. x. Albuquercius in vr
bē ingreſſus eſt. Vrbis, & arcis, & munitionū omniū, & armamentorū poſſeſsio-
nē nomine Regis Emmanuelis occupauit, fidēq; à ciuibus accepit, eos fore ſem-
per imperio Emmanuelis obſequētes, neq; ab illius vnquā fide diſceſſuros. Erāt
in

in mœnibus & armamentis quadraginta ingentia tormenta ex ære facta, è minoribus incredibilis multitudo, maxima pilarum, & tormentarij pulueris vis, & reliquarum munitionum tanta copia, vt admirationem commoueret. Erãt in ſtatione nauali naues maximæ quadraginta, celoces ſedecim, & longæ prætere a naues quamplurimæ. Erat præterea in Zabaimi ſtabulis non mediocris equorum, qui fuerant è Perſide & ex Arabia aduecti, numerus. Ad has commoditates accedebat varius & multiplex commeatus. Albuquercius ne vrbs tãtæ celebritatis parum firmo præſidio muniretur, in ea hyemare cõſtituit. In locis quibus aditus in vrbem patebat, præſidia diſpoſuit: vrbis cuſtodiam Antonio Norognæ, arcis præfecturam Gaſpari Paiuæ cõmiſit: regiæ facultatis procurationem Franciſco Coruinelo tradidit. Magiſtratus deinde, qui annonæ, qui ædibus, & vijs præeſſent, qui communi conſilio res ad victum publicũ neceſſarias adminiſtrarent, delegit, ordinémque ciuilem ſingulari temperatione cõſtituit. Saracenos, & alios, qui portorijs & vectigalibus aliũde importatis præfuerant, minime (ſic enim temporis ratio flagitabat) muneribus priuandos eſſe duxit. Promiſſa cumulate præſtit, & vt omnium in ſe popularium animos alliceret, operam ſtrenue nauauit. Mulieres & virgines, quæ in Zabaimi ædibus, in quibus ipſe habitabat, aſſeruabantur, ab omni petulantia militari cuſtodiri diligentiſsime iuſsit. Legatum deinde ad Narſingę Regem mittere inſtituit: & Regem etiam Vengaporenſem, qui Narſingæ Regi parebat, per cuius regnum legatus iter facturus erat, vt ad ſuas partes alliceret, operam dandam eſſe ſtatuit. Legatus fuit Gaſpar Chanoca, qui Biſnagam vrbem Narſingæ maximam & opulentiſsimam, totiúſque regni metropolim, in qua Rex plerunque conſidet, peruenit: vbi fuit à Rege cum magnis honoribus acceptus. Regis Armuzienſis familiares atq; domeſticos, qui in ea vrbe negotiabantur muneribus affectos dimiſit. Iſmaëlis Perſarum Regis legatos, qui Goam, vt negotia magni ponderis cum Zabaimo tranſigerent, conuenerant, humanitate ſumma proſequutus eſt. Ad ipſum deinde Iſmaëlem legationem decreuit. Legatus appellabatur Rodericus Gomezius Carualioſa, qui Armuzij à Coieataro, ne ad Iſmaëlem perueniret, veneno ſublatus fuit. Vrbem deinde muniuit: naues, quæ erant inchoatæ, perfecit: vectigalia locauit. Timoia redemptor extitit. Dum hæc geruntur, res noua præter opinionem incidens, Albuquercium, ne alijs curis omnino vacuus, remp. optime conſtitueret, impediuit. Nam quidam viri nobiles illi vehementer aduerſari cœperunt, atque primum illius actionibus obtrectare, clanculum omnia facta illius irridere, & ſiue virtutis inuidia, ſiue inſita temeritate & inſania nomẽ illius maledictis inſectari. Deinde audacius, ne rem Luſitanam in ſummũ diſcrimẽ induceret, obteſtari. Vrbem illam eſſe magnã, hoſtibúſq; innumerabilibus circunfuſam, neq; poſſe tunc ab imminẽtibus periculis vlla ratione defendi. Hyeme nullam opẽ aliunde propter aduerſas tempeſtates afferri poſſe. Opes Zabaimi ingentes eſſe: odium finitimæ gentis in

noſtros acerbiſsimum. Fidem ciuium, qui ſe dediderant, fluxam, & neq; ſponte, ſed metu & terroribus expreſſam. Si hoſtes hyeme, quod eis facillimũ foret, fluuium traijcerent, obſidionem ſuſtineri non poſſe. Eſſe igitur vrbem præſidio nudandam, neque propter vllius ambitionem, omnes Luſitanorum copias hoſtium immanitati prodendas. Ad hos cùm alij quidam ſe aggregarent, & Albuquercij nomen apud multitudinem deferrent, & publicum etiam teſtimonium ſumerent, ſupra nongentos homines Luſitanos Albuquercio aduerſarios & infeſtos reddiderunt. His rebus cognitis, Albuquercius vna nocte tumultus auctores, ad clandeſtina colloquia in vna domo coactos oppreſsit, & in cuſtodiam tradidit. Illi ſimulant ſe in illius poteſtate futuros. Is cùm eorum ope indigeret, ab eis fidem accepit, eorúmque erratis ignouit. Aliquos tamen ex eis poſtea dimiſit, ne ei grauiorem moleſtiam manendo exhiberent, quàm diſcedendo afferre potuiſſent. Alij contra fidem datam eum deſeruerunt. Hæc indigenas minime latebãt, & exploratores omnia Zabaimo per literas nunciabant. Interim Dynaſta quidam ex ijs, qui rebus Luſitanis ſtudebant, literis Albuquercium admonuit, exercitũ ingentem à Zabaimo cõparari: vicinos Principes ad auxilium accerſiri: bellum, quod Zabaimus gerebat, æquabili compoſitione finiri: vrbes eorum, qui in Luſitanos voluntate propendebant, vaſtari. Albuquercius ſocijs opem afferre conabatur, ſed tanta erat hoſtium multitudo, vt fruſtra in eo laborem & ſtudium cõſumeret. Id quod reliquum erat, ſumma vigilantia facere nitebatur, vt hoſtes inſulæ aditu prohiberet, & vrbem tutaretur. Sed ratio vtriuſque muneris gerendi erat difficilis & impedita. Nam Luſitani erant pauci, & magna eorum pars ab Albuquercio ſermonibus eorũ, qui diſcordias excitauerant, auerſa. Ciues cum quibus pacem fecerat, nõ ſuſpecti tantùm, verùm Principem ſuũ non obſcuro ſtudio repetentes: aditus in inſulam neq; pauci, neq; difficiles. Itaque eodem tempore erat Albuquercio, vt & ſuos in officio contineret, & Goënſium proditionẽ caueret, & hoſtiũ multitudini diuerſis in locis reſiſteret, ſumma vigilãtia laborandũ. Aditus inſulæ primùm foſſa & vallo muniuit, & in ijs quę potuit prę ſidia diſpoſuit: & duces, quorum virtuti confidebat, ſingulis præſidijs aſsignauit. Locus vnus, qui erat magis quàm reliqui munitus (incolę Benaſtarin appellabãt) erat oppoſitus illi parti cõtinentis, quã iã Pulatecamus, Zabaimi dux, caſtris occuparat. Vir nobilis, nomine Garſia Souſa, ſtatiõi illi fuerat ab Albuquercio prępoſitus. Is candidũ vexillũ ab hoſtiũ caſtris ſublatũ cõſpicit. Quod cũ cerneret, aliud ſimiliter vexillũ candidũ tolli pręcepit. Id erat ſignũ ſecuritatis ei, qui vellet propius accedere. Vir deinde ex colle, qui hoſtiũ caſtra tegebat, in litus deſcẽdit. Illę verò ſunt æſtuarij atq; fluminis anguſtiæ, vt ſermo vtrinq; ab ijs, qui in vtroq; litore cõſtituti ſunt, haberi facillimè poſsit. Is igitur Souſam voce maxima cõpellabat, ſeq; Luſitanum eſſe, & Ioannẽ Machiadũ appellari dixit, & vnũ ex exulibus illis, quos Capralis in Melinde reliquerat. Inde profectum, Dium perueniſſe, & ſub Melichiazio

ſtipendia

ſtipendia feciſſe. Maiore deinde congiario à Zabaio Goæ Dynaſta, Zabaimi patre, conductum, ſub illius ſignis militaſſe: qui illi, cùm eum Turcam exiſtimaret, militum præfecturam conceſſerat. Seque quanuis Turcam eſſe ſimularet, re vera, mente & intima fide nunquam à CHRISTI religione diſceſsiſſe. Itaque animo Chriſtiano, & amore in patriam debito perſuaſum, eo deſcendiſſe, vt Chriſtianos admoneret, vt impendens omnibus diſcrimen declinarent. Zabaimum habere ſub ſignis ſupra quadraginta hominũ fortium millia: tam multisque tormentis, atque bellicis inſtrumentis abundare, vt Luſitani illius vim & impetum diu minime ſuſtinere poſſent. Quo circa ſe Chriſtianos hortari & admonere, vt antequam hyems exitum intercluderet, ex inſula diſcederẽt. Souſa homini gratias agit, & rem omnem Albuquercio per nuncium exponit. Albuquercius id hoſtium calliditate fieri ſuſpicatus, quo terrorem noſtris inijcerent, admonitionem contempſit, indignúmque ſe prorſus exiſtimauit, antequam experiretur, an inſulam tueri poſſet, ex ea decedere. Pulatecamus verò cũ animum Albuquercij obſtinatum perſpiceret, vt in aditum irrumperet, excogitauit. Itaque rates coniunxit, & ne ratibus noceri tormentis poſſet, ſtationem in fluminis oſtio vallo & foſſa, validóq; pręſidio muniuit. Noſtri cùm id animaduerterent, vt ſtationem hoſtium expugnarent, ſummo opere contenderunt. Sed cùm in eo fruſtra pugnarent, Albuquercium admonent, operam in ſtationis oppugnatione fruſtra conſumi. Albuquercius eo ſe cum equitũ turmis contulit, & hoſtium munitionem cõſpicatus, ducibus præcepit, vt ab oppugnatione deſiſterent, & in eo tantùm induſtriam ponerent, vt hoſtes aditu prohiberent. Se námq; confeſtim cum maioribus copijs adfuturum, & Norognam cũ minoribus nauigijs in mare miſſurum, vt ſic demum ſtatio facilius expugnaretur. Idem reliquis Ducibus, quibus alios aditus tuendos aſsignarat, imperauit. In vrbem reuerſus, dat operam cõtinuo, vt parua quædã nauigia, quibus Goënſes vtebantur, quæ remis impelluntur (Cotias autem appellabant) in vnum locum conueniant. At omnes Cotiæ erant ad hoſtes clàm tranſmiſſæ, vt illis copias in inſulam maiore cum facilitate traijcerent. Id vbi reſciuit Albuquercius, eum, cuius id opera factũ fuerat, confeſtim occidi pręcepit. Interim hoſtes ſumma vi, vt in inſulam penetrarent, contendebant. Sed noſtri tam acri animo reſiſtebant, vt eos ſemper à conatu repellerẽt. Tandem Pulatecamus cùm deſperaret, ſe die in inſulam tanta virtute defenſam ingredi poſſe, nocte ſe id facilius effecturum exiſtimauit. Noctem pluuiã & caliginoſam, hyems enim inſtabat, expectauit, qua noſtri tempeſtate & imbre præpediti, neque tormentis vti, neque omnibus locis occurrere poſſent. Cum igitur ea nox, quam optabat, adueniſſet, quæ fuit decimo ſeptimo die Maij, Zufularimum, virum impigrum, & in rebus bellicis adminiſtrandis intrepidum, cum mille delectis hominibus ratibus inuehi, & Benaſtarinum petere iuſsit. Melichium verò Cufforgium, qui Goënſi exercitui pręfuerat, iuſsit alium aditum, Zancalinum nomine, qui inde

non

non procul aberat, Cotijs, quas ad eam rem parauerat, aggredi. Se cum reliquis copijs, vt eis ſubſidio occurreret, tranſmiſſurum. Zuſalarinus quanuis & noctis ſilentio, & tempeſtatis opportunitate vteretur, noſtros perpetuò vigilantes latere non potuit. Hoſtes tamen cum eſſent tanto plures numero, & in noſtros tenebris & pluuijs impeditos, & in quam primum partem accurrerent, non ſatis explicantes irruerent, & eodem ſimul tempore vtrunque aditum oppugnarent, terram tandem occuparunt, & noſtros ex ſtationibus expulerunt. Quod tamen non abſq; ſumma armorum contentione fieri potuit: in qua aliquot vtrinque ceciderunt, in quibus Garſia Souſa fuit. His rebus ita geſtis, ij, qui expulſi fuerant, cum alijs, qui aditus aliquos cuſtodiebant, in vrbem ſe receperũt. Albuquercius verò cùm Goenſibus militibus, quibus ſe vſurum dixerat, parũ fideret, vt ciuitatem eorũ inſidijs (iam enim inter ſe de prodenda ciuitate coniurauerant) liberaret, omnes iuſsit abire: quibus ſimulate eam curam dedit, vt Beneſtarini aditum armis tuerentur: ſéq; dixit illis opem cõfeſtim allaturum. Nec enim de omnibus pœnas ſumere poterat, & hoſtes intra muros verſari periculoſius exiſtimabat, quàm cum omnibus in campo confligere. Illi continuo ſe ſe cum Pulatecamo coniungunt. De mercatoribus tamen, qui remanſerant (eos enim à quibus minus timebat, eijcere noluit) quæſtionẽ habuit, & quendam Mircazemum nomine, opibus & exiſtimatione Principem, cum nonnullis, qui ſocij coniurationis extiterant, capitali ſupplicio affecit. Pulatecamus verò in loco caſtra poſuit, qui duobus paſſuum millibus ad vrbe diſtabat. Inde crebras in vrbem excurſiones faciebat. Albuquercius naues, quæ in ſtatione erant, per Iacobum Fernandum Fariam, virum fortiſsimum, incendere præcepit. Sed incendium fuit cõtinuo ab hoſtium multitudine reſtinctum. Vrbis muri multis in partibus laborabant. Eas omnes Albuquercius ſtationibus firmare conſtituit. Octo ſtationes muniuit, eáſque octo ducibus cuſtodiendas cum præſidijs aſsignauit. Nauigium deinde in mare deduci iuſsit, vt Cochimũ quam celerrimè fieri poſſet, nunciaret diſcrimen, in quo ipſe cum omnibus Luſitanis verſaretur, & Georgium Syluium atq; Hieronymum Teixeiram (hi erant ex illis, qui turbas contra illius acta conciuerant) ad ſubſidium euocaret. Quod illi ſiue odio Albuquercij imbuti, ſiue deſperatione quadam ſalutis occupati, facere neglexerunt. Pulatecamus interim propius accedẽs, vrbem ſummis viribus oppugnabat: noſtri ſumma etiam contentione reſiſtebant. Antonius Norogna, in vrbis parte, quæ erat muris propemodum nudata, magna námq; pars illius diruta fuerat, ex ſtatione, cui præerat, hoſtium impetũ egregie ſuſtinebat. Cum verò hoſtes pertinacius inſtarent, ipſe aperto oſtio copias eduxit, & impreſsione facta hoſtium impetum repreſsit. Verùm cum ſe recepiſſet, magnum periculum adiuit. Ea die fuit vrbs tribus horis omnibus partibus acriter oppugnata, ſed multo acrius defenſa, ita vt cogeretur Pulatecamus copias, ne plus dãni acciperet, quàm inferret, à muris abducere. Inſequenti nocte in loco propè litus, in

quod naues reficiendas ſubducere mos erat, ſtationem vallo muniuit, & in ea tormenta cum valido præſidio diſpoſuit. Prima deinde luce vrbem ea parte, quam Arius Syluius tuebatur, acerrime verberare; & omnes ſimul vrbis partes oppugnare iuſsit. Sed hoſtes etiam ea die cum non mediocri damno repulſi ſunt. Noſtri tamen erant iam eo tempore & laboribus, & vigilijs, & vulneribus, & reliquis incommodis, quibus obſeſsi, omniúmque præſidio deſtituti circumueniri ſolent, afflicti: in primis autem Albuquercius. Qui tamen cum eſſet grauiſsimis curis implicitus, omnia maximo animo perferebat. Et nunc conſolando, nunc obiurgando, aliquando ſpem ſalutis afferendo, & ignominiæ metum proponendo, iacentes animos excitabat, exemplóq; ſuo ad laborem & audaciã multos incendebat. Nullum enim impigri interdum militis, & ſummi ſemper ducis officium prætermittebat. Machiadus interim, cuius ante mentionem fecimus, clàm ad illum ex hoſtium caſtris venit, atq; indicauit, Pulatecamum de incendenda illius claſſe cogitare. Cùm hæc cura illum vehementer ſolicitũ haberet, Georgius Cugna & Franciſcus Pereira Coutignus, Franciſcus Souſa Manzias, & alij quidam, qui fuerant diſſenſionis concitandæ Principes, inſtant, vrgent, obteſtantur, publicum teſtimonium petunt, rem eſſe perditam clamitãt, vrbem continuo deſerendam eſſe dicunt, plebem eiuſmodi verbis exanimant, ita, vt non facile poſſet Albuquercius ſtatuere, eſſent ne magis hoſtes, quàm ciues ipſi, homines præſertim nobiles, qui multitudinem ad defectionem ſolicitabant, metuendi. Hæc tamen omnia ſingulari alacritate & prudentia curauit. Claſſem enim vigilantia ſua incolumem ab incẽdio conſeruauit; & tumultus oratione grauitatis plena compeſcuit. Attamen Zabaimus omnibus copijs in inſulam traiectis (fuerat enim Pulatecami literis aſcitus) caſtra propè vrbẽ collocauit. Saraceni verò, qui in vrbe relicti fuerãt, & fidem metu ſimulabant, vbi Zabaimi caſtra conſpexere, arma corripiunt, & in noſtros inuadunt. Ibi Albuquercius cùm & hoſtis potentiam, & mœnium infirmitatem, & quorundã parum firmam fidem, & hoſtes inteſtinos ſcelere & odio furentes aſpiceret, in arcem cum omnibus copijs ſe cõtinuo recepit. Zabaimus nemine repugnante in vrbem introiuit, omnésq; ſine vlla cunctatione animi neruos intendit, vt noſtris exitum intercluderet. Arx fluuio imminebat. Alueus fluuij erat profundus & anguſtus. hunc alueum primum molibus obſtruendũ curauit, ne noſtri nauibus per illum inuehi poſſent. Itaq; nauem maximam in alueo conſtitutam perforauit, vt mergeretur, vt ita nullum pateret noſtris effugium. Deinde machinas ex arida materia ſulphure & pice oblitas comparauit, quibus in noſtram claſſem immiſsis, eam incenderet, & ſic demũ arcem omni ſpe ſalutis inciſa armis expugnaret, & Luſitanos in eam incluſos internecione deleret. Hęc omnia cùm Brachmanæ cuiuſdam exploratoris indicio, quem ad id munus Timoia in hoſtium caſtris verſari iuſſerat, Albuquercius intellexiſſet, ſtatuit noctis ſilẽtio ex arce copias educere. Et quando altum petere propter hyemem non poterat,

in portu claſſem collocare, & inde bellum continenter gerere cum Zabaimo conſtituit. Deinde cum ver appeteret, cum maiore nauium atque militum numero, rurſus ad vrbem oppugnandam accedere. Primùm tamen prætoriæ nauis magiſtrum miſit, vt exploraret, an inter merſam in alueo nauem, & litus ipſum, eſſet aliquod ſpatiũ, per quod naues egredi tuto poſſent. Magiſter renũciat, exitum nõ fore difficilem. Albuquercius igitur cùm primũ centũ & quinquaginta Saracenos, qui proditionis conuicti, & vinculis alligati fuerant, interfici iuſsiſſet, arma, tormenta, munitiones, æs, & ferrum, inſtrumenta bellica, & commeatum multiplicem, & Zabaimi mulieres atq; virgines, & quoſdam Saracenos fœderatos, atq; poſtremò milites in naues imponi pręcepit: ipſe omniũ poſtremus prætoriam nauem conſcendit. Id tamen tanto ſilentio fieri nequiuit, vt hoſtes eorum profectionem non ſentirent. Norogna enim armamentarium pice, & ſulphure, & oleo refertum incendi præcepit: flammis ad hunc modum vehementer excitatis, hoſtes quod fieret intellexerunt. Itaque ſubito ad litus cum armis accurrunt. Atrox ibi prælium ortum eſt, in quo maxime Antonij Norognæ, Hieronymi Limici, & Emmanuelis Lacerdæ, & aliorum virorũ nobilium, qui cum valida manu hoſtium impetum ſuſtinebant, virtus enituit. Sic autem factum eſt, vt omnes Luſitani naues conſcenderent, quanuis eorum multi ſauciati è prælio abirent. Ad hunc modum Albuquercius ex vrbe diſceſſit, trigeſsima die Maij, cum illius poſſeſsionem tribus menſibus cum dimidio tenuiſſet. Ad oppidum deinde, quod Rapandar appellant, ſecundo curſu delatus, ibi hyemem traducere ſtatuit. At Franciſcus Souſa Manzias illius iniuſſu, vt ſe ſe ab illius ductu ſegregaret, altum petijt: ſed fluctibus, & aduerſis tempeſtatibus eo relatus, vnde ſoluerat, fuit ab Albuquercio nauis præfectura ſpoliatus. At Zabaimus cum per exploratores accepiſſet, Albuquerciũ velle in fluuio hyemem tranſigere, primum eum locũ, in quem noſtros aquationis gratia conuenire nouerat, quem Bardes appellant, vallo muniuit, in eóq; tormenta & fortiũ militũ pręſidia, vt noſtros aquatione prohiberent, diſponenda curauit. Huiúsq; ſtationis præfecturã Melichicuſo Gorgio dedit. Pangini verò caſtellum, quod eſt ad fluminis oſtium diligentius refectum atque munitum, valido etiã præſidio confirmauit. Et quia caſtello collis imminebat, è quo poterat damni quãplurimum ijs, qui illud cuſtodiebant, inferri, Pulatecamo imperauit, vt cũ tribus millibus militum collem inſideret. Ex illis munitionibus multos è noſtris vulnerabant, ità, vt cogeretur Albuquercius inde ſoluere, & claſſem in ea parte conſtituere, quam æſtuarium inſulam nomine Diuar & continentem reciprocationibus interfluit. Ibi rurſus hoſtes feſtinanter vndiq; cõuenere, vt alias munitiones excitarent, noſtros telis atq; tormentis obruerent. quanuis autem noſtri locum ſæpe in varias partes commutarent, incommoda tamen vitare nullo modo poterãt. Præcipuè eos tamen fames, atque ſitis (iam enim cõmeatus eos defecerat) excruciabat. Famem tamen piſcatione, vt poterant, quandoq; depel-

 lebant.

lebant. Sitim verò, cùm propter imbres immodicos, quibus amnis amplificatus in mare influebat, aquæ maris fuiſſent in dulcedinē verſæ, ipſius æſtuarij aquis extinguebant. Nihilominus fames in dies ingraueſcebat. ea cōpulit Albuquercium, vt Antonium Norognam cum Menaique (erat is ex ducibus Indicis, qui in fide manſerat) in Charamenſem & Diuarem inſulas non lato inter ſe mari disiunctas mitteret, vt inde commeatum aliquem claſsi ſuppeditarent. Is cum in inſulas deſcēdiſſet, multo prius ſuorum ſanguine profuſo aliquot vaccas abduxit. Cùm tamen eos fames ſupra modū vexaret, & ſpes omnis deficeret, quidam plebeij homines, fidei prorſus immemores, & Chriſtianæ religionis obliti, ad hoſtes nando transfugerūt, qui Zabaimo, quibus difficultatibus Albuquercius eſſet implicitus, indicarunt. Hîc rurſus Machiadi indicio certior factus eſt Albuquercius, Zabaimum machinas ingentes inſtruere, quibus ad claſſem admotis, in nauibus ignem implicaret. Machinas deinde claſſem octoginta nauiū ſubſequi iuſſam, vt noſtras naues partim ambuſtas incendio, partim diſsipatas formidine deprimeret. Albuquercius hoc nuncio cōturbatus, animū in omnes partes verſabat, vt illud malum, quod impendebat, aliqua ratione repelleret. In primis autem ſtatuit experiri, an arcem Panginenſem, vnde grauius illi damnū, quàm ex reliquis hoſtium munitionibus imminebat, expugnare poſſet. Conſilium temeritatis & amentiæ plenum videbatur, cum paucis hominibus, ijsq; fame confectis, arcem multiplici tormentorum genere, & multorum hominū robore defenſam capere conari. Sed fames, & deſperatio, quæ plerunque homines mortis contemptores, & in adeundis atque ſuſtinendis vitæ periculis valde pertinaces, & ea de cauſa inuictos multis in locis efficit, hominem in eam mentem impulit, vt id conſilium ſuſciperet. Itaque Norognam, & Simonē Andradium cum centū hominibus ea parte, quæ ad occaſum Solis ſpectat, in collem, quem Pulatecamus inſidebat, præmiſit, qui illum prælio diſtinerent, ne opem ſuis afferre poſſet. Simonem verò Martinum iuſsit Septentriones verſus anguſtias itineris cuiuſdam, quod ex colle in arcem ferebat, cuſtodire, vt Pulatecamū ſimiliter, ſi occurrere ſuis vellet, anguſtijs occupatis impediret. Ab auſtrali plaga propius oſtium fluminis Iacobum Fernandum Begienſem cum trireme, & Alfonſum Perſonam cum naue longa conſtituit, vt inde tormentis caſtra perturbarent. Ii, quibus curā dedit, vt à fronte & à tergo arcem aggrederentur, in duas erant acies diſtributi. In vna Emmanuel Lacerda, Sebaſtianus Mirāda, Nonius Vaſcius Albicaſtrēſis: in altera Hieronymus Limicus, Arius Syluius, Georgius Fogacia, Ioannes Limicus, Fernandus Petreius Andradius extitere. His ita conſtitutis, tāto ſilentio profecti ſunt, vt ne pulſum quidem & incitationem remorum quiſquam auribus vſurparet. Prima luce in terram deſcendunt. Ibi cùm omnes certatim alacritate incredibili quod ſibi fuerat imperatum conficerent, & Albuquercius tubis & tympanis, & tormentorum fragore, & ſublatis clamoribus ſignum pugnæ proponeret, hoſtes exterriti, atq; ſemiſomnes, inopinatóq;

terrore perculſi, fugam faciunt. Sic autem euenit, vt vno temporis momento & arx & caſtra Pulatecami expugnarētur, & hoſtes de ſomno ſuſcitati, nō quomodo repugnarent, ſed quemadmodum ſe fuga ab imminenti clade proriperent, cogitandum arbitrarentur. Nec enim in animum inducebant fieri poſſe, vt noſtri tantis difficultatibus impediti, tantum facinus ſuſcipere auderent, niſi fuiſſent auxilijs aliunde accerſitis confirmati. In hoc prælio ex hoſtibus ducenti & quinquaginta ceciderunt: nec enim licuit fugientes longius inſequi, quàm ſecuritatis ratio flagitabat. è noſtris quatuor deſiderati ſunt. Tormenta omnia, quæ fuerant in arce & caſtris diſpoſita, in naues traducta fuerunt, & oppidū direptum, & commeatus in naues importatus. Hæc res cùm præter expectationē accidiſſet, vrbem terrore compleuit, & Zabaimum perturbauit. Itaq; ne noſtri rurſus ad vrbem copias adducerent, extra ciuitatem turres excitauit, multa loca muniuit, vt facilius noſtrorum impetum ab vrbe repelleret. Pacem deinde per Ioannem Machiadum ab Albuquercio petijt. Machiadus autem Albuquerciū clam admonuit, ne pacem niſi cōditionibus vtiliſsimis daret. Zabaimus enim nuncium acceperat, Narſingæ Regem cū maximo exercitu ad ciuitatem, quam in continenti Zabaimus expugnarat, quæ Taracol appellabatur, & ad ditionē & imperium Narſingæ pertinebat, appropinquare. Præterea timebat, ne claſſe noſtra vectigalia ſibi detraherentur, portorijs ſublatis, maximè verò ex equis, qui ex Perſide & Arabia Goam aduehebātur. Albuquercius quia nolebat ijs fœderibus alligari, quæ illum impedirent, quominus licite poſſet iterum Goam armis inuadere, eas pacis leges ſcripſit, quibus Zabaimus, ſi dignitati & vtilitati ſuæ proſpicere vellet, aſſentiri non poterat. Sic Albuquercius hyemem traduxit, vt non modò cum hoſtibus, atque fluctibus, rerúmque omniū penuria, verùm & cum ſuis ſæpe conflictaretur. Accidit eo tempore, vt mulieres, quas ille diligētiſsime ſeruari iuſſerat, vt eas vel in Luſitaniam ad Reginam Mariam mitteret (erant enim eximia pulchritudine) vel Chriſtianis ſacris initiatas apud Luſitanos matrimonio ſtabili collocaret, animos hominum quorundam nobiliū indomita cupiditate parum honeſtę libidinis inflammarent. Huius flagitij monitor & impulſor quidam Rodericus Diazius ſcribæ filius, qui mulierem vnam Saracenam ex illis adamabat, eiq́; iam ſæpius aſſueuerat, extitit. Itaque omnes clam in naui prætoria nocte ad mulieres, Albuquercij imperio neglecto, ventitabant. Is vbi id reſciuit, hominem ſuſpendere iuſsit. Homines nobiles, qui ſocij criminis fuerant, ad illum adeunt, & obnixe precantur, vt illi miſero veniam tribuat. At cùm is eorum poſtulata reijceret, illi querelis & conuitijs rem expedire contendunt, propter quæ neceſſe fuit, eos in cuſtodiā dari. Poſtea verò cùm Albuquercius cerneret, ſe in tanta virorum penuria eorum opera carere nō poſſe, illos cuſtodia liberari præcepit. Fremunt illi, tantámq; hominibus ea nobilitate præditis illatam contumeliam indulgentia illa compenſari minime poſſe. Se nolle è cuſtodia vllis conditionibus emitti, ſed arctiſsimis etiam vinculis al-

ligari,vt ita ferro vincti,in Luſitaniam deducantur,& apud Regem Albuquercij nomen deferant.Is vbi hoc accepit,eos inſanire permiſit,honoribúsq; priuauit,eorúmq; præfecturas alijs viris nobilibus attribuit.Machiadus interim, qui omnia,quæ ab hoſtibus gererentur,diligenter explorabat, Albuquercium admonuit, claſſem octoginta longarum nauium à Zabaimo comparari, quibus illum ex improuiſo aggrederetur.Albuquercius non expectandum putauit,dũ claſsis omnibus rebus inſtructa in noſtros inuaderet: imo ante quam omnes naues in mare deduci poſſent,illam vt inopinato opprimeret,excogitauit. Antonium Norognam decem celocibus inſtructiſsimis in eas inuadere iuſsit:duas præterea triremes,& unam nauem longam cũ vno parone præmiſit,vt in certo loco conſiſterent, & inſidias in terra collocarent, quibus aliquem ex incolis interciperent,ex quo poſſent hoſtium cõſilia perſcrutari. Cùm verò diu expectarent,& nemo in illos incideret,progreſsi ſunt vſque eo, dum vrbem tormentis attingere liceret.Quidam ex ducibus nomine Ioannes Gondiſſaluus vibẽ præteruectus eſt. deinde ſe ad triremes ſine vllo damno recepit, quanuis hoſtes in illum ingentes pilas atq; glandes emitterent. Tandem Norogna cum celocibus & ſcaphis appropinquauit. Cùm verò cerneret à tergo triginta parones,qui ex Diuarenſi inſula duce Zuſalarimo in claſſem illius ferebantur, & alios quos ex vrbe remis impelli videbat,claſſem in duas partes diſtribuit.Habebat autem in claſſe trecentos viros ſumma audacia & militari virtute præditos, in quibus erant illi,qui è cuſtodia emitti noluerant.Qui tamen Norognæ ſtudio ducti,nõ vt duces, ſed vt milites voluerant illi in eo certamine operam nauare. Norogna claſsis partem iuſsit naues propius vrbem conſtitutas adoriri, ipſe cum reliqua claſſe in Zuſalarimum inuectus eſt.Zuſalarimus certamen minime detrectauit. Acerrime vtrinque & diu dubia victoria dimicatum fuit. Sed tandem cùm hoſtes permulti caderent, Zuſalarimus conuerſis proris claſſem in terram ſubduxit. Idem fecere reliqui,qui cum ducibus alijs prælium inierant.Similiter enim naues in litus incredibili celeritate ſubduxerunt.Pugna iam propè vrbem in Zabaimi conſpectu gerebatur. Norogna cum Zuſalarimum auidius inſequeretur, Zuſalarimi nauis impegit. Simon Andradius, & Fernandus Petreius Andradius fratres in eam inſiluerunt: hos alij tres ſequuti ſunt,& in hoſtes ferociter irruentes,omnes fugere compulerunt.Cum autem Norogna vt opẽ quinque illis hominibus afferret, qui in nauem inſiluerant, in eam ingredi conaretur,& pedem iam in nauis latere poneret,ſagitta è muris emiſſa ſiniſtrum illius crus repente transfixum eſt:quo vulnere is in ſcapha ſua concidit. Scapha à longa naue corporis ſuccuſſu diuulſa eſt. In ea trepidatione dum omnes certatim, vt Norognam è certamine deducerent,nitebantur, nemo illis quinq; viris, qui fuerant in hoſtili naue relicti, ſuppetias afferebat. Æſtus deceſſerat, & nauis in ſicco deſtituta facultatẽ præbuit hoſtibus noſtros inuadendi. Sed tanta Andradiorum fratrum virtus extitit, vt Zabaimo admirationem ingentem efficeret,

& tres

& tres ſocios, qui cum illis in nauem irruperant, egregie tueretur. Neq; ſcaphæ neq; celoces accedere poterant, propterea quod alueus propter æſtus deceßionē vix ſcaphas ſuſtinebât. Magiſter verò nauis, cui Ludouicus Coutignus præerat, illum admonuit, vt ſcapham exonerare iuberet. ſe námq; cū ſolis ſeptem nautis velle Andradios ab imminēte clade deducere: quod factum ſine vlla mora fuit. Cùm tamen magiſter naui appropinquauit, iam Begienſis ad eandē nauem acceſſerat, vt magiſtrum & nautas ab hoſtium incurſione tutaretur. At cum magiſter in ſcapha viros accepiſſet, Begienſis vt hoſtilem nauem remulco traheret, ſumma ope nitebatur. quam tandem, cum cerneret ſe fruſtra contēdere, dimiſit. Eo prælio multi ex hoſtibus conciderunt. Noſtri cū præclara victoria reuertiſſent, ni mors Norognæ eos omnes ingenti mœſtitia conturbaret. Nam poſt tres dies è vulnere mortuus eſt. Fuit illius funus cum multis lacrymis nō Albuquercij tantùm auunculi, qui illū non ſecùs, atq; ſi filius eſſet, amabat, ſed exercitus vniuerſi procuratum. Erat enim nō ſolùm virtute ſingulari præditus, verùm etiā moribus cōmodiſsimis ornatus, & propter naturę clementiam omnibus carus atq; periucundus. Zabaimus Andradios fratres per nuncios ſummis laudibus affecit, eisq; operam ſuam, & opes etiam illis paratas fore expoſuit. Se námq; virtutem, in quocunque hominū genere elucere perſpiceret, vehementer admirari. Itaq; illos propter ea facinora, quæ ab illis geri conſpexerat, nō hoſtes ſed amicos arbitrari. Illi eadem vrbanitate reſponſum Zabaimo dederunt. His rebus geſtis, Zabaimus in continentem tranſmiſit, vt Narſingæ copijs occurreret. Inde tamen per interpretes de pace rurſus actū eſt. Sed nihil inter eum & Albuquerciū conuenire potuit. Albuquercius inde (iam enim per anni tempus licebat) Anchediuam curſu petere, & indè Cananorem proficiſci cōſtituit, vt claſſem reficeret, & ægrotos atque vulneratos à morbis & laboribus, quibus fuerāt afflictati, recrearet. Sed antequam promontoriū, Rama nomine, ſuperaret, quod ad Goæ orām pertinet, quinq; naues Luſitanas in alto cōſpicatus eſt. Ex illis quatuor erant claſsis, cui præerat Iacobus Mendezjus Vaſconcelius, cui Emmanuel imperauerat, vt Malacam peteret. Reliqua erat ex Fernandi Coutigni claſſe, quę Mozambique hyemauerat. Hoc ſupplemento nauiū & hominū fuere Luſitani mirifice confirmati. Dum hæc in India geruntur, in Africa hæc acciderunt. Nonius Fernandus Ataidius Arzila cū copijs egreſſus, in Benguanemē Regis Feſſenſis præfectum incurrit, eúmq; prælio ſuperauit. Hoſtes partim cecidit, partim captiuos cepit, ipſeq; præfectus in prælio interfectus eſt. Vaſcus verò Coutignus Borbenſis comes, & Arzilæ præfectus, ſimiliter in alios Feſſenſes duces, quos imparatos, & nihil hoſtile ſuſpicantes eſſe per exploratores intellexerat, inuaſit, & multos occidit, & quoſdam etiam viuos cepit, magnámq; pecorum & armētorum prædam abegit. Barraxa verò & Almandarinus (hi iam enim ſub Feſſenſi Rege militabāt, & inter illius præfectos multū reliquis, opibus; & opinione virtutis militaris antecellebant) excitis alijs ducibus cū valido

exercitu,

exercitu, vſque ad Arzilæ portas excurrerunt: ſed nihil quod memoria dignum eſſet, effecerunt, imo tres equites amiſerunt. Feſſæ Rex cum magno rurſus exercitu Arzilam obſidere conatus eſt. Sed cùm intellexiſſet, Arzilam eſſe tunc & militum copia, & commeatus abundantia, atq; munitionibus inſtructiſsimã, obſidionem ſoluit. Iterum Barraxa cum Almandarino & nonnullis alijs ducibus, ac magna equitum multitudine Arzilam peruenit. Fernandus Caſtrenſis, iuuenis ſingulari virtute pręditus, vt primus omniũ in hoſtes inuaderet, accelerauit. Sed cum portæ præfecti iuſſu clauderẽtur, is cum vno tantum famulo foris relictus eſt. Speculatores & exploratores, erant autem ij numero decem, qui in ciuitatem confugiebant, ſe cum illo coniungunt. Ibi cùm Caſtrenſis equo calcaribus incitato in hoſtes inuaſiſſet, fuit hoſtium multitudine circunuentus, & occiſus. Reliquis autem, portis apertis, fuit auxilium allatum, & omnes multis prius vulneribus acceptis in oppidum admiſsi, & hoſtes repreſsi, & portis rurſus occluſis à pugnandi contentione depulſi. Eodem anno Georgius Vieira triginta & duobus equitibus ſtipatus, excurſionem fecit, & in Cidem Hametum præfecti Alcaſſaris Quibirij filium incidit, qui centum equites ducebat. Præliũ continuo ſumma contentione pugnatum hunc exitum habuit, vt Vieira, & alij multi acerrime dimicando conciderent, reliqui caperentur, & pauci equorum perniciate ſe ſe ab illa clade ſubducerẽt. Franciſcus Portugalenſis, qui poſtea Viminoſenſis Dynaſta fuit, cum quinquaginta equitibus ſuis, & alijs quadraginta, quos illi Coutignus adiunxit, in pagum inuaſit, & multos occidit, & alios viuos cepit. Sed ſigno ab hoſtibus dato, cùm hoſtiũ multitudo vndiq; in eum irrueret, maximum vitæ diſcrimẽ adijt. Nam lapide ita percuſſus fuit, vt ſenſibus oppreſsis concidiſſet, niſi fuiſſet Aluari Branchenſis opera ſuffultus. Aliquot viri nobiles in ea pugna ceciderunt: ipſe tamen Portugalenſis ſedecim ex hoſtibus cepit, & Arzilam cũ victoria reuerſus eſt. Eodẽ anno Emmanuel quatuor claſſes inſtruxit, vnã, cuius mentio facta eſt, cui præerat Iacobus Mendezius Vaſcõcelius: quæ ſoluit Olyſippone ſeptima die Martij. Altera erat nauium ſeptem, cui præfecit Gundiſſaluum Siqueiram, quæ decimo ſeptimo die menſis eiuſdem Olyſippone profecta eſt. Et hæ in Indiã miſſæ ſunt. Tertia porrò claſsis erat triũ nauium. Nauarchus fuit Ioannes Serranus, cui Rex negotium dedit, vt inſulã Sancti Laurentij peteret, & pacẽ cum regibus illius nomine firmaret, & ſi quid videret in ea inſula, quod eſſet æſtimatione dignũ, naues oneraret. Quarta claſſis fuit nauium ſupra triginta, quibus præfuit Nonius Fernandus Ataidius (proximis enim illis diebus in Luſitaniã venerat) vt cũ ijs Safinium peteret, eámq; ciuitatem Regis nomine cum imperio teneret. Quomodo Vaſconcelius in Indiam peruenerit, expoſitum eſt. Siqueira verò vna naue amiſſa, ſaluis tamẽ hominibus, ad Cochimi portum reliquas naues appulit, & inde Cananorem profectus eſt, eo quod intelligeret, ea tunc in ciuitate Albuquercium cõſidere. Serranus verò poſt varios caſus in Sancti Laurentij inſulam delatus, Auſtralem illius

lius oram peragrauit: cum aliquot regibus amicitiam iunxit: nautam vnum ex illis, qui cum Gomecio Abreo relicti fuerant, in naues accepit: à quo intellexit, non eſſe vllum laboris præmium & emolumentũ, propter quod multũ tempus in ea inſula perluſtranda conſumeret. Inde igitur varijs tempeſtatibus agitatus, in Indiam iter inſtituit. At Vaſconcelius poſtquam portum Goæ ſubijt, Albuquercium ſalutauit, & ei literas Emmanuelis tradidit, quibus iubebat, vt omnia, quæ eſſent Vaſconcelio neceſſaria ad curſum, quo Malacam petiturus erat, illi præberet. Hîc fuit cõmuni conſilio decretum, nullam rem eſſe Goënſi bello præuertendam, dignúmq; negotiũ, cui Vaſconcelius intereſſet. Quod verò ad Malacam attineret, non eſſe opus illud tanti ponderis atq; momenti quatuor tantùm nauibus efficiendum. Goa expugnata, tunc demum fieri poſſe, vt Vaſconcelius multo pluribus nauibus iter illud adeo periculoſum ſuſciperet. Vaſconcelius libenter aſſenſus eſt. Inde in Anchediuam delatus Albuquercius, Franciſcum Pantojam in Zacotoram cum oneraria naui commeatu plena dimiſit, & Antonium Norognam alium eiuſdem nominis, alterius ſororis filiũ, qui tunc, vt dictum eſt, Zacotorenſi arci præerat, per literas euocauit: ad Lemiũ verò literas dedit, quibus per Goënſe bellũ ſibi minime licuiſſe cõfirmabat, naues, quas illi fuerat ante pollicitus, in ſupplementũ mittere. Inde Onorem petijt, quo in loco Timoia illi cũ fructibus & cõmeatu obuiã prodijt. Ibi Vaſcõcelius literas Emmanuelis amanter ſcriptas Timoię dedit, quibus ſibi grata eſſe ſignificabat omnia, quæ gratia illius egerat, ſeq; daturũ operam, vt illũ officij cũ tanta fide præſtiti minime pœniteret. His literis Timoia multo vehemẽtius in ſtudiũ Regis incitatus, fidẽ dedit, ſe nullo vnquam in loco famuli fideliſsimi officio defuturũ. Albuquercius inde Cananorẽ aduectus, cũ Rege in loco propè litus ad colloquium deſtinato orationẽ habuit, qua Regẽ multo magis ad amicitię fœdus conſeruandũ, & promiſsis & ſermonibus amantiſsimis aſtrinxit. Inde Ducem nomine Simonem Martinũ Caldeiram miſit, vt cũ tribus nauibus orã Calecutij cuſtodiret, ne nauis vlla ex Arabia poſſet portũ ingredi, aut Calecutio ſoluere, quin ab illo caperetur. Idem Garſiæ Souſæ munus cum alijs tribus nauibus aſsignauit. Gaſpari verò Paiuæ, vt oram Goënſem cũ tribus etiã nauibus ſimiliter obſeruaret, imperauit. A Vaſconcelio autẽ petijt, vt cũ quatuor nauibus reliquã illius Indicæ regionis oram peragraret. Omnes imperata cõficiunt, & aliquot naues capiunt. In vna reperti duo Iudæi fuerũt, qui ad Chriſti religionẽ conuerſi, interpretũ munere cum ſumma fide perfuncti ſunt. Dum hæc adminiſtrantur, accepit Albuquercius nunciũ de Regis Cochimenſis morte; quẽ ſuprà retulimus ſingulari fide fœdus cũ Luſitanis ictũ cõſeruaſſe, atq; poſtremò ſe ſe ab omnibus regni negotijs abſtraxiſſe, vt in tẽplo dijs, quod reliquũ erat vitæ dicaret. Huic ſororis filius de gẽtis more ſucceſſerat. Erat autẽ in more poſitũ, vt ſi Rex aliquid religione tactus, ſe regni adminiſtratione abdicaret, vt in tẽplo aliquo ab humanis tumultibus, ſecreto vitã in religiõe cõſumeret, poſt illius

mortem, is qui in locum illius ſucceſſerat, cogeretur regni procurationem re-
linquere, & in idem templum gratia religionis immigrare: vt quemadmodum
in regno auunculi ſucceſſor extiterat, ita religionis etiam hæreditatem quanuis
inuitus adiret. Is deinde, ad quem regni hęreditas legibus veniebat, regnum oc-
cupabat. Id fiebat, quoties Rex aliquis voluntate ſua ſe regnandi munere reli-
gionis gratia priuabat. Porrò autem eo tempore, quo Odoardus Paciecus Regis
Calecutienſis impetum reprimendum ſuſceperat, is princeps, qui erat in regno
ſucceſſurus, ab auunculo defecerat, & ſe ſe cum Calecutienſi illius hoſte coniun-
xerat. Ea de cauſa fuit ſucceſsionis iure ſpoliatus, & alius eodem propinquitatis
iure, qui illi ſuccederet, aſcitus. Is autem, qui ſe ad Calecutienſem nefarie & fla-
gitioſe contulerat, cum auunculum mortuum intellexiſſet, cœpit cum conſo-
brino vehementer agere, vt regno illi cederet, & religioni ſeruiret. Rex conſilio
cum noſtris habito, qui nullo modo patiebantur, hominem perfidum & ſcele-
ratum, & perennem Luſitani nominis hoſtem in regni ſede, quæ erat in Luſi-
tanorum tutela atq; patrocinio, collocari, conſobrini poſtulata contempſit. Is
verò qui regnũ petebat, cùm religionem negligi cerneret, & regnãdi cupiditate
flagraret, magno exercitu, quẽ illi Calecutienſis Rex attribuit, ſtipatus, in Co-
chimenſis regni fines inuaſit. Id vbi Albuquercius reſciuit, Cochinũ petijt, &
regni opes firmauit, & viros fortes, qui hoſtibus obſiſterẽt, ad cuſtodiam Regis
amici reliquit. Hoc autem metu, qui regnũ armis petebat, abſceſsit. At poſtquã
Albuquercius Cananorẽ reuerſus eſt, rurſus redintegrato bello, Regni fines op-
pugnare conſtituit. Sed cùm Nonius Vaſcius Albicaſtrenſis, & Laurentius Mo-
renus illi acie inſtructa obuiam proceſsiſſent, & præliũ initũ fuiſſet, hoſtes fuſi
fugatiq; ſunt, multique in acie cæſi, & ipſe princeps vix euaſit. Sub idem tem-
pus venit ad Albuquercium legatus à Rege Cambaiæ miſſus, qui Regis ſui no-
mine ſignificauit, diſsipatum rumore fuiſſe, Albuquercium claſſem, vt in Ara-
bicum ſinum penetraret, apparare. Si ita eſſet, Regi gratiſsimum fore dicebat, ſi
in tranſcurſu aliquem illius portum peteret, in quo poſſent ambo de pace deli-
berare. Afferebant præterea literas à Luſitanis quinquaginta, qui apud Cam-
baiæ Regẽ captiui tenebantur. Hi cum Alfonſo Norogna Zacotora ſoluerant.
Coorta verò tempeſtate, cum nauis in ora Cambaienſi frãgeretur, Norogna &
reliqui, qui tabulis nixi, ſe in mare præcipites demiſerãt, fluctibus hauſti fuerãt.
At qui ſe in ipſa lacera naui tenuerũt, cùm æſtus omnino deceſsiſſet, pedibus in
terrã euaſerũt: & ab incolis capti, ad regémq; perducti ſunt. Hi ab Albuquercio
petebant, vt eos quacunq; ratione poſſet, in libertatẽ aſſereret. Reſpõſum Regi,
quale ad voluntatẽ illius confirmandã cõueniebat, datũ eſt, & captiui ſpe liberta-
tis oſtenſa recreati. Eo tẽpore iam Albuquercius claſſem inſtruxerat triginta &
quatuor nauiũ. Ducebat autẽ in ea claſſe mille & quingẽtos Luſitanos, & trecẽ-
tos milites Indos. Cananore autẽ profectus, ad Onoris portũ appulit. Ibi Timo-
ia illi obuiã factus, expoſuit, vrbẽ Goã fuiſſe poſt illius diſceſſum ſtationibus, &

valliſ,atq; foſsis, tormentorúmq; multitudine egregie munitá: præſidia verò eſſe ſupra nouem millia militũ,in quibus erant Turcæ quamplurimi. Ducebat autem Timoia eo tempore filiã Reginæ cuiuſdã, quę in regione Gozompenſi, quæ erat ſedibus illius finitima,regnabat. His nuptijs, vt debitis honoribus Timoiam afficeret,Albuquercius interfuit. Conſilio deinde habito,ſtatutũ fuit,vt Timoia pedibus in inſulam è cõtinenti traijceret: tres autẽ naues,quas habebat, cum Albuquercij claſſe coniunxit,earúmq; pręfecturam Medio Rao,cuius virtuti multum fidebat,attribuit. Is in portũ inuectus,eum terrorẽ præſidio,quod Panginũ muniebat,iniecit: metus enim caſus illius, quẽ repentino Albuquercij incurſu ſubierat, homines valde perculerat,vt in vrbẽ ſe trepide reciperent. Alíqui tamẽ capti,& ad Albuquercium perducti ſunt: ex quibus cognouit,quo in ſtatu res Goẽnſes eſſent. Iactis deinde anchoris,Hieronymum Limicũ & Ioannem Limicũ fratres,& alios nõnullos duces præmiſit,qui propius vrbẽ ſecundũ litus accederent: qui maximo cũ periculo mandatũ protinus exequuti ſunt,atq; renunciant,vrbẽ eſſe munitiſsimã,& præſidia militũ,vt apparebat, firmiſsima. Nihilo tamen ſecius Albuquercius ad eam oppugnandã ſe comparat. Et quia ea mente erat,vt omnem rei benegerendæ rationẽ in celeritate poneret, ſequenti die,quæ fuit vigeſima Nouẽbris,eam adoriri conſtituit. Primũ enim cogitauit, præſidia,quæ erant in ſtationibus diſpoſita,armis expellere: deinde caſtris poſitis,& ſtationibus munitis,muros quatere, vſque eo,dũ aliqua pars muri corrueret,qua noſtri poſſent in vrbẽ irrumpere. Sed lõge felicius ea oppugnatio,quàm is in principio ſuſpicari poterat,illi proceſsit, vt ſtatim videbitur. Ea nocte triremes atq; naues humiliores pręmiſit,& ducibus imperauit,vt ſine intermiſsione vrbẽ tormentis verberarent,vt hoſtes ſomnum capere nõ poſſent,& ita poſtridie peruigilio confectos opprimeret. Is de quarta vigilia in ſcaphã deſcendit: idẽ reliqui omnes duces effecerunt,& ſummo ſilentio cùm primũ diluxit, in terrã copias expoſuit,& acies diligenter inſtruxit. Ipſeq; cũ Luſitanis quingẽtis,& Indis trecentis in ſtationẽ,quę ad Septentriones ſpectat,inuaſit. Reliqui duces aliã ſtationem,quæ litus cuſtodiebat,aggreſsi ſunt. Limici fratres,& Lacerda,& Begienſis, & alij nonnulli duces cum trecentis militibus in eam ſtationis partem, quæ ad vrbem pertinebat,impetu feruntur. Vaſconſelius & Paiua,quibus idem munus erat aſsignatum,cum ducentis militibus in ſtationem mediam impetũ faciunt. Andradij fratres,Arius Syluius,& alij ſimiliter ordinum ductores,eam partem,quæ ad Timoiæ æſtuarium (ſic enim appellabant) protendebatur,oppugnandam ſuſcipiunt. Qui erant in ſtationẽ,tormẽtis noſtros propellere contendunt. Sed id fruſtra fuit ab illis tentatũ. Noſtri enim neq; pilis, neq; glandibus,neq; globis ingẽtibus deterreri potuerunt, quo minus ad ſtationẽ hoſtibus inuitis appropinquarẽt. Erat in porta, quam noſtri Sanctæ Caterinæ nominãt, dux quidã hoſtium,vt ſubſidia vbi eſſet opus ſubmitteret, & ipſe, ſi ita neceſſe fuiſſet,occurreret. Is vbi rem cominus geri perſpexit,& quo impetu Luſitani in hoſtes

hoſtes incitarentur, animaduertit, ex vrbe plures copias euocauit. Accurrunt multi, quorum aduentu pugna recruduit, prælium atrox & nimis horrendum committitur. Hoſtes multis partibus noſtros numero ſuperabant: noſtris tamẽ cœleſte numen adfuit. Itaque munitionem ea primùm parte, qua Limici rem gerebant, expugnant. Idem reliqui faciunt. Hoſtes in fugam verſi ſunt. Noſtri eorum tergis inhærentes, ita ſe cum illis agglomerarunt, vt cum hoſtes portas occludere vellent, id eis per noſtros minime liceret. Dyoniſius námque Fernandus Melius primus ingreſſus eſt, haſtámque magna craſsitudine tranſuerſam obiecit, vt diſcluſas fores diſtineret. idem alij fecerunt. Hoſtes nihilominus, vt fores occluderent, ſummopere contendebant. fuit res ſummi certaminis. Hoſtes enim in eo vitam & ſalutem ſuam verti ſtatuebãt, ſi foribus occluſis aditu noſtros arcerent. Noſtri ſe ſubito victores fore confidebant, ſi fores apertæ manerent. Itaque modò hoſtium magno conatu abducebantur, modo Luſitanorum contentione diſcludebantur. Tandem cùm eas noſtri maxima quadam vi, hoſtibus fruſtra repugnantibus, impuliſſent, Tredecim primi, qui ad portam acerrime pugnarant, repulſis hoſtibus, vrbem militari audacia præcipites inierunt. Hoſtes cedebant, ita tamen, vt cedentes vim ſagittarum atque telorum in noſtros immitterent. E tectis deinde & à feneſtris lapides demiſsi noſtros perturbabant. Hoſtes conferti in eos iam perturbatos inuaſerunt. Arius tamen Syluius & Mendezius Alfonſus Tingitanus, deinde Fernandus Petreius Andradius, & Emmanuel Cugna, & Antonius Garceſius, cum militum turma ſuppetias attulerunt. Redintegrato prælio, hoſtes in fugam paſsim effuſi ſunt: & quidam in Zabaimi ædes ſe trepide receperunt: alij diuerſis vijs ingreſſi, ſe fugæ mandarunt: quod fuit in cauſa, vt noſtri rurſus perſequendi ſtudio diſsiparentur. Viginti eos, qui in Zabaimi domum confugerant, inſequentes, magnum diſcrimen adierunt. Hoſtes enim conferti eos aggreſsi ſunt. Vaſcum Fonſecam, & Vaſcum Coëlium, qui furentius in eos irruerant, occidunt. Hieronymus Limicus cum multum ſanguinis profudiſſet, & vires illum omnino defeciſſent, concidit. reliqui illorum caſu perterriti cedunt. Ibi Mendeſius Alfonſus, & Arius Syluius clamoribus magnis Luſitanos ad pugnam acerrime reuocandam cohortati, tanto impetu in hoſtes inuaſerunt, vt impreſsione facta eos proſternerent. Alij deinde Luſitani in ædes ingreſsi, magnum ad debellãdum momentum in ea pugua ſuis attulerunt: in quibus Ioannes Limicus fuit. Is tamen cùm fratrem iacentem atq; ſpirantẽ cerneret, victus amore fraterno ſubſtitit. At frater, perge, inquit: nec enim decet te in tali tempore vlla perturbatione victũ, officiũ hominis fortis omittere. Nullus te ex caſu meo dolor attingat. Officio namq; meo perfunctus occũbo. Ioannes quãuis dolore cruciaretur, verbis tamẽ fratris morietis, cui is vitã dare nõ poterat, admonitus, in hoſtes eo furẽtius irruit, quo grauius illũ mors fratris amantiſsimi ſolicitabat. Erat ante veſtibulũ ædium ipſarum campi nõ anguſti planicies, & inde collis modicus aſſurgebat.

In

In eo campo res gerebatur, cùm multi equites atque pedites ex Zabaimi ædibus, quæ erant ampliſsimæ, confluentes noſtros circunuenere: & omnes occidiſſent, ni Vaſconſelius cum ſuis copijs interueniſſet. Hic enim acie inſtructa cum in vrbem ingreſſus eſſet, hoſtes cedentes inſequebatur, ita, vt nunquá eos, quos ducebat, diſsipari permitteret. Ibi cùm in hoſtes circunfuſos impetum daret, duces hoſtium in collem copias ſubduxere, atq; cùm noſtrorũ paucitatem animaduerterent, cõfirmati rurſus in noſtros inuecti ſunt. Noſtri oppreſsi multitudine, ſenſim cedere compelluntur, & ſcalarum gradus, qui erant inſtar theatri Zabaimi ædibus coniuncti, cõſcendunt. Ibi rurſus cùm ſe parumper à labore refeciſſent, & hoſtes diu ſuſtinuiſſent, in eos impetũ tulerunt, quaſi tunc recentes prælium inirent. Multos ceciderunt, inter quos fuit Æthiops quidá vir fortiſsimus, qui equo inſidebat. Is vbi decidit, Emmanuelis Lacerdæ famulus quidam equum cepit, eúmque Lacerdæ tradidit. In eo prælio Lacerda ſagittæ vulnus ſecundum malam grauiſsimũ acceperat. Haſtile ſagittæ deciderat, oſsi ferrum inhæſerat. Magna vis interim ſanguinis ex vulnere profluebat. Illũ tamen neque ſanguinis emiſsio, neq; doloris magnitudo ab ardore dimicádi retardabat. Itaque cùm equum aſcendiſſet, in equites octo tam ferociter inuectus eſt, vt eos in fugam compelleret. Hoſtes reliqui multum deferitate priſtina remiſerunt. Primùm vix reſiſtunt: deinde cedunt: poſtremò effuſa fuga vitæ proſpiciunt. Tanta verò fuit trepidatio, vt multi ſe è muro præcipitarent. Albuquercius interim, qui, vt alteram ſtationem in loco procul à mari munitá oppugnaret, in aliam viam fuerat ingreſſus, editum collem ſuperauerat. Ibi cùm tormẽtorum fragorem, diſſonas voces, clamores ingentes, & muliebres eiulatus auribus accepiſſet, vnum è ſuo comitatu miſit, qui prælij ſtatum ei renunciaret. Attamen animus hominis acer, & moræ totius impatiens, & in omnem rerum occaſionem ſemper intentus, reſponſum expectare non potuit. Itaq; ad vrbem gradum celeriter intulit. Ibi cùm multi ex hoſtibus ex vrbe profugiſſent, in illũ inciderunt. Prælium ibi rurſus nimis atrox exortum eſt. Hoſtes enim erãt acres, & numero ſuperabant, & fugæ dedecus & indignatio, & vrbis tunc repetendæ deſperatio eos ferociores efficiebat. Noſtri, quia reliquis prælijs in vrbe cõmiſsis non interfuerant, ne ſocijs virtute inferiores eſſe viderẽtur, incredibili ardore dimicabant. Maxima tandẽ hoſtiũ parte cæſa, reliqui in fugam verſi ſunt. Albuquercius in vrbẽ ingreſſus, primũ ſummas Deo gratias egit, cuius præſenti numine debellatũ fuiſſe cõſtabat. Quod enim ſignũ clarius præſentiæ diuinæ dari potuit, quàm intra ſex horas vrbẽ maximã, armis & tormẽtis, fortiumq; militũ præſidijs, hominúmq; multitudine refertã, à tam paucis hominibus expugnatã fuiſſe? Quod vt maiore admiratione dignũ ſit, illud certè conſtat, tanta pertinacia à quibuſdam hoſtibus in ædibus Zabaimi eo die pugnatũ fuiſſe, vt cum noſtros eorum miſericordia vehementer inflecteret, neque ſolùm vitam & libertatem, verùm & virtutis illius prẽmium pollicerentur, maluerint in veſtigio

mori,

mori, quàm vitam ab hoſte, quod valde ignominioſum reputabant, accipere. Supra tria hominum millia in vrbe cæſa dicuntur. E noſtris quadraginta deſiderati ſunt, inter quos Hieronymus Limacus, Vaſcus Foſeca, Coſmus Coelius, Antonius Vogadus, Antonius Garceſius, Aluarus Gomecius, & Petrus Gomecius Limicus extitere. Pluſquam trecenti Luſitani vulnerati ſunt. Albuquercius veritus, ne noſtri pugnandi auiditate hoſtes longius inſequerentur, & ea ratione palantes in aliquod ſe diſcrimen, vt fit, vbi victoria homines inſolentes, & diſciplinæ prorſus immemores plerunque facit, inijcerent, omnes vrbis portas claudere repente iuſsit. Deinde per otium ſuburbia (ſic enim ſe facturum incolarum ſceleribus offenſus iurauerat) coniectis facibus inflammari præcepit. His rebus geſtis, Timoia cum exercitu trium millium hominum peruenit, moráq; ſuam purgauit, & Albuquercius ſatisfactionem accepit. Et quanuis aliam cauſam iuſtiorem non haberet, negotij confecti celeritas eum omni ſuſpicione criminis liberabat. Aliud tamen eſſe credo in cauſa fuiſſe, cur ille copias in tempore afferre nequiuerit. Non enim erat æquum, vt belli partem aliquam, quod numine CHRISTI præſentis adminiſtratum fuerat, homines ab illius ſanctiſſimis ſacris abhorentes, ſibi vindicare, & in gloriæ ſocietatem ſe offerre, ratione aliqua niterentur. Præda fuit, armorum, tormentorum, & munitionum, & cõmeatus, & longarum nauium multitudo. Nihil enim fuerat in vrbe relictum, niſi quod ad vrbem tutandam pertinebat. Albuquercius omnes Saracenos ex vrbis finibus eiecit. Reliquis, qui non erant Mahumetanis inſtitutis imbuti, in inſula habitare permiſit, dummodo tributum, quod Zabaimo ſoluebant, Regi Emmanueli integre penderent. Publice deinde mercatoribus edixit, ſe omnibus, qui Goam cum equis & mercibus ingredi vellent, impunitatem daturum, & ſumma fide eos ab omni iniuria & maleficio tutos conſeruaturum. Emmanuelem verò Cugnam Cananoris arci præfecit: Rodericum Rabellũ, qui Cananoris arci præfuerat, aſciuit, vt illum arci Goẽnſi præponeret. Fernandum Petreium Andradium, Petrum Fonſecam Caſtrenſem, Antonium Salam, iuſsit mare Goẽnſe peragrare, & omnibus mercatoribus, qui Goam peterent, tutũ receptum præbere. Georgio autẽ Botellio, & Simoni Alfonſo Biſacuto, vt Calecutienſe mare nauibus ſuis infeſtum redderent, imperauit. Quilibet eorum ſibi cõmiſſum munus exequitur. Andradius nauem vnã Armuzienſem, quæ vnde eſſet prorſus ignorabat, eo quod vela demittere nollet, perſequutus eſt, vſq; eo dum illa in Dabulis portu impingeret. Dabulis præfectus tormẽtis è turri, quæ portui imminebat, Andradiũ repellere conabatur. At ille in terrã egreſſus, turrim expugnauit, eámq; diſiecit: & tormenta, quæ erant in ea diſpoſita, in nauẽ ſuã impoſuit. Botellius in nauẽ maximam Saracenorũ inuaſit, quam cùm diu oppugnaſſet, dilacerauit, magnáq; præda potitus, nauẽ, quia nauigare minime iam poterat, omiſit. Albuquercius vectigalia diligẽter exercuit, & ciuitatis ſtatũ, & formã reip. collocauit: & aliud deinde opus immortali memoria dignũ, cõtra

multorum

multorum ſententiam, ſuſcepit. De quo antequam diſſeram, non alienũ erit, quo ſententia Albuquercij ab Almeidæ ſententia diſcreparet, paucis exponere. Vterque enim eorum cùm eſſet animo maximo, & ſingulari virtute prædicus, idem ſibi proponebat:ſed non idem conſiliũ ſequebatur. Vtriq; enim erat propoſitum, pro Chriſti religione, & pro Regis Emmanuelis amplitudine vitam, ſi opus ita fuiſſet, in quoduis maximum vitæ & ſalutis diſcrimen inferre, & gloriȩ & immortalitati ſeruire. Sed alter ab altero in hoc diſſentiebat, quod Almeida minime tutum putabat, vrbes expugnare, ne videlicet diſtractæ Luſitanæ vires, imbecillæ redderentur. hoc autem erat illi decretum, mare tenere. Id enim ſtatuebat, eum, qui maris imperium poſsideret, Indiæ totius poteſtatem aſſequutum. Itaq; maris erat illi antiquiſsima cura, & dum vnam tutiſsimam ſtationẽ nauibus haberet, reliqua omnia contemnebat. Fieri enim non poſſe exiſtimabat, vt tantum militum in ſupplementum è Luſitania ſingulis annis mitteretur, vt firmis præſidijs arces multas munire liceret. Quod ſi quis id facere tentaret, eum Luſitanos omnes, qui viribus coniunctis hoſtibus terrorem incutiebant, diſperſos hoſtibus eſſe proditurum. At Albuquercius maiore quadam ſpe, quam animi excellentis altitudo afferre ſolet, non præſentis tantùm ſecuritatis, ſed futuri etiam imperij, quod ampliſsimum fore confidebat, conſilia intimis animi ſenſibus agitabat. Nec vt piperis magnus numerus annis ſingulis in Luſitaniam importaretur, ſed vt imperij fundamenta iacerentur, excogitandum cenſebat. Et quo auxilia magis longinqua erãt, eo colonijs pluribus oras Indiæ occupandas ſtatuebat, vt varijs Luſitanæ gentis ſeminarijs paſsim inſtitutis, exercitus in India conſcribi poſſent. Mare verò minime tutum arbitrabatur ijs, qui terra ſimul opes ſuas nequaquam ſtabilirent. Claſſem maximã vnica tempeſtate deleri poſſe: at opibus in terra comparatis claſſes refici, & maris imperium recuperari non eſſe difficillimum. Periculoſũm deinde ſtatuebat, in anguſtum locum claſſem Luſitanam includi, maxime verò, vbi macrũ & ſterile ſolum eſſet, parúmq; idoneum ad exercitum in hybernis alendum. Itaque eos, qui Cochimi, aut Cananoris regno opes Luſitanas ſatis firmari poſſe confidebant, inter tam multos ſempiternos Chriſtiani nominis hoſtes, & tam occaſionibus ad perniciem Luſitanis afferendã opportunis intentos, parũ tempori conſequenti proſpicere cenſebat. Non enim eſſe tutum locũ, qui ſe vno tantũ niteretur, ſed in quem è locis pluribus auxilia, cum opus eſſet, mitterẽtur. Eam verò locorum occupationẽ maris imperium nõ imminuere, ſed potius amplificare. Quo enim claſsis plures receptus & ſtationes haberet, eo minore cũ periculo nauigari, & faciliorẽ materiam ædificandis nauibus multa loca, quàm vnũ præbere. Poſtremò ei, qui nõ Indię poſſeſsionẽ hominis vnius ætate, ſed æternitate, ſi fieri poſſet, temporis eſſe definitã cuperet, condendã eſſe ciuitatẽ ſtatuebat, quę ſobolem multiplicẽ procrearet, ita, vt nõ ſemper eſſet neceſſe tẽporibus difficillimis, ex auxilijs è Luſitania miſsis pẽdere: quæ ſæpenumero in lõgiſsima

&diffi-

& difficillima nauigatione vel morbi multiplices imminuunt, vel fluctus & tempeſtates exhauriunt, vel hyemes intercludunt, vel labores immenſi debilitant. Quam prudenter autem id ab eo fuerit excogitatum, rerum exitus multis poſt illius obitum annis facile comprobauit. Cùm enim Solymanus Turcarũ imperator Ægypti rectorem cum maxima claſſe in Indiam miſiſſet, vt Luſitanos poſſeſsione pelleret, & is arcem Dienſem obſeſſam teneret, multisq; diebus maxima tormentorum & armorum contentione vehementer oppugnaret, quamuis plurima detrimenta à noſtris, qui in arcis præſidio manebant, accepiſſet, non tamen tam cito obſidionem ſoluiſſet, niſi certior factus eſſet de magnitudine claſsis, quæ contra illum Goæ comparata Dium petebat. Neque rurſus cùm Rex Cambaiæ eandem arcem cum maximo Turcarum auxilio ſex menſibus obſeſſam tenuiſſet, tam facilè à Ioanne Caſtrenſi, qui tunc in India Ioannis Regis nomine imperium adminiſtrabat, victus atque ſuperatus fuiſſet, niſi Goa maximum ad eam victoriam atque multiplex inſtrumentum ſuppeditaret. Ad eam námq; magnitudinem ciuitas peruenit, vt facillimum ſit, in ea iuſtos exercitus conſcribi, & claſſes magnas ædificari. Id Albuquercius ſapienter animaduertens, ea ciuitatis fundamenta iecit, quibus nixa, non facile de ſtatu conuelli poſſet. Cùm verò Luſitanas mulieres non haberet, quod vnum remedium inueniebat, eas, quas bello ceperat, Chriſtianis ſacris expiatas, apud Luſitanos milites matrimonio collocabat, eiſque poſseſsiones in ea inſula, Saracenis iure detractas, aſsignabat, eósque multis fauoribus atque præmijs ad eas nuptias alliciebat. Sic factum eſt, vt inſtar Romuli, qui vrbem Romam condidit, aut Theſei, qui ciues Atticos è pagis in vrbem compulit, aut aliorum qui vrbium fundatores extitere, illius vrbis, quam armis atque virtute cepit, conditor appellari poſſet. Dum hæc in India geruntur, in Africa hæc euenere. Ataideus vrbem Safinium Regis Emmanuelis nomine tuebatur: & crebris excurſionibus Mauros exterrebat, multáſque ex illorum bonis prædas agebat. In primis autem Maurum quendam, quem reliqui Mauri, vt virum religione atque ſanctimonia præſtantem, diuinis propemodum honoribus afficiebant, qui caſtellum in quo domicilium collocauerat, præſidijs validis munierat, viuum cepit, & caſtellum expugnauit, multóſque partim cæcidit, partim captiuos abduxit. Tanto denique terrori multis eſſe cœpit, vt oppida atque pagi, & vniuerſæ vicinitates & præfecturæ pacem peterent, & leges acciperent, & imperata tributa perſoluerent. Verùm cùm gens ſit natura fallax, & ſanctiſsimæ religionis ignara, facillime ab alijs Mauris inducta, fidem fregit, & bellum ſummo ſtudio cõtra Chriſtianos comparauit. His alij innumerabiles adiuncti ſunt. equites erãt ad quinque millia, pedites ſupra ſexcenta millia fuiſſe dicuntur. Decimo tertio die Decembris, Anno. M.D.x. Safinium obſidere incipiunt. Vigeſimo tandem atque tertio die menſis eiuſdẽ poſitis caſtris obſidionis opera perfecerunt. Multas námque turres excitarunt, multas ſtationes foſſa & vallo munierunt, & tor-

menta

menta in locis aptiſsime diſpoſuerũt. Ataidius cùm primùm bellum parari per exploratores intellexiſſet, Emmanuelem Regẽ per literas admonuit, nauémq; in inſulam, quam appellant Materiæ, continuo miſit, vt auxilium inde conquireret. Inſulæ præfectus Simon Gundiſſaluus Camara non aderat: in Luſitania námque apud Regem verſabatur. Vxor illius cùm eſſet animo virili, & mentem viri (erat enim ille vir egregie fortis, & liberalitate ſingulari præditus) exploratam haberet, incredibili celeritate, & maximis ſumptibus auxilia comparauit, quibus præfuit Emmanuel Norogna, eiuſdem Camaræ germanus frater. Ataidius ſtationes diſtribuit, & ſingulas ſtationes viris nobilibus in rebus bellicis ſpectatis, cum certo numero militum, tuendas aſsignauit, nullúmq; officium vigilantiſsimi ducis in vrbis munitione prætermiſit. Ipſe ſibi eam militum copiam, quam potuit, reſeruauit, vt cum iis, locis omnibus, præſertim quibus periculum grauius intendi videretur, occurreret. Vt autem melius hoſtium caſtra ſpeculari poſſet, cum equitibus trecentis & ſeptuaginta, & peditibus centum, & tormentis aliquot carpentis impoſitis vrbem egreſſus, in edito colle, in ſpecula conſtitit, pugnæque ſignum, ſi vellent hoſtes manum conſerere, eo in loco propoſuit. Cùm hoſtes ſe continuiſſent, copias in vrbem reduxit. Vigeſimo tertio die menſis eiuſdem, hoſtes vrbem oppugnare inſtituunt. Fuit autem ea oppugnatio vehementiſsima. Erat enim maxima hoſtium multitudo. Viri nobiles & acerrimi duces nõ hortatores tantùm aderant, verùm & ipſi vnde maximum periculum imminebat, eo ſe intrepide conferendo, vt reliquos exemplo ſuo incenderent, ſummopere contendebant. Scalas admouebant, teſtudines applicabant, vt illis tecti, muros ſubruerent, ſagittarum atque pilarum multitudine, vt noſtros obruerent, laborabant. At noſtri ſagittis & glandibus, & vaſis tormentario puluere refertis, ignitiſque telis in eos emiſsis non mediocrem cædem ediderunt. Quadringenti námque ex illis eo die interfecti ſunt. Poſtridie Ataidius octo tantùm equitibus circunſeptus egreſſus eſt, vt aliquem ex improuiſo caperet, ex quo hoſtium conſilia explorare poſſet. Quod tamen, eo quod minime lateret, exequi nequiuit. Itaque duobus hoſtibus, qui in illum inciderant, interfectis, in vrbem reuerſus eſt. At hoſtes cum animaduerterẽt, ſe non poſſe diu propter ingentem multitudinem, quæ non facile ſuſtentari atq; regi poterat, in obſidione perſeuerare, ſtatuerunt totis viribus experiri, an vnò impetu vrbem expugnare liceret. Trigeſimo igitur eiuſdem menſis die tanta vi in vrbem inuaſerunt, tantáque telorum multitudine & armorum contentione eam per omnes murorum partes aggreſsi ſunt, vt multi ſtationes, in quibus diſpoſiti fuerant, metu perturbati delererent. Ataidius tamen omnibus locis occurrens, vbi hoſtes acrius præliabantur, eo ſe conferebat, & alios quidem ẽ ſuis oratione cõfirmabat, alios laudibus accendebat, & ſubſidia identidem, vbi maxime noſtros vrgeri conſpexerat, ex ea quam habebat copia ſubmittebat, & manu etiam ſtrenui militis interdum officio fungebatur. Cùm verò ea parte,

quæ ad mare pertinebat, murum vehementius oppugnari cognouiſſet, ibi conſtitit, vt præſentia ſua facilius impetus hoſtium repelli poſſet. Hoſtes abſque vllo metu ſcalis alia ex parte muros aſcendere, alio verò in loco machinis ſubruere, omnia tentare atque periclitari, quo eodem die poſſent vrbe potiri, & noſtros internicione delere. Tanta tamẽ vi fuere de omni conatu depulſi, vt oppugnatione deſiſterent, cùm quatuor horis ſine vlla intermiſsione in ea perſtitiſſent. Ea die ſupra ſexcentos amiſere. Reliqui formidine perterriti, obſidionem trepide ſoluunt. Vltimo die menſis Decembris eiuſdem Anni tanto tumultu caſtra hoſtium mota ſunt, vt fuga potius quàm profectio videretur. Ataidius cũ equitibus quadringentis, & peditibus centum, vt poſtremum agmen carperet, accelerauit. Aliquot eorum occidit, & nonnullos captiuos abduxit. eos longius inſequi noluit, ne tanta multitudine freti, in eum ab vrbe procul abductum incurrerent. Hac obſidione ſoluta, multi Mauri rurſus ex vicinis populis Emmanuelis imperio ſe ſe ſubdiderunt. At Ataidius quamuis quietis eſſet impatiens, & aliquid ſemper animo moliretur, quo poſſet in hoſtes peſtem atque perniciem comparare, tandiu tamen expectauit, dum illa multitudo dimitteretur. Poſtquam verò copias illas dimiſſas accepit, ſtatuit in aliquam hoſtium præfecturam ex improuiſo inuadere. Cùm autem Mauri cuiuſdam indicio percepiſſet, in locis quatuor paſſuum millibus ab Almedina diſiunctis (Almedina verò oppidum eſt Mauritaniæ munitiſsimum, quod Safino Septentrionem verſus triginta duobus millibus paſſuum abeſt) eſſe quinque hoſtium præfecturas, in quas nihil tunc hoſtile ſuſpicantes inuadere poſſet, ſecundo Ianuarij die, Anno. M. D. xj. cum equitibus quadringentis & triginta, & centum peditibus, minoribus tormentis armatis, nocte profectus in locum peruenit. Hoſtes verò non offendit. Exploratores autem miſit, vt ſpecularentur, quo abſceſsiſſent. Illi re diligenter explorata renunciant, eos inde paſſuum duobus millibus abeſſe. ſedes enim frequenter mutant. Itaque Emmanuelem Norognam, quem diximus vrbi obſeſſæ opem loco fratris attuliſſe, præmiſit cum centum & octoginta equitibus, qui illos prælio diſtineret. Andream verò Caldeiram, & Ioannem Freitam (hi enim peditibus præerant) illum ſubſequi iuſsit, vt ſubſidio, cum opus eſſet, occurrerent. At Norogna cùm iuuenis, & ſupra modum cupiditate laudis incenſus eſſet, ſubſidia expectare noluit, ſed tantam celeritatem ſuſcepit, vt ſe ab illis magno interuallo diſiungeret. Id conſpicatus Ataidius, Emmanuelem Ceruariam cum equitibus triginta ſubſidio miſit, cui mandauit, vt Norognam retraheret. Metuebat enim, ne ſe præcipitem in aliquod ſummum diſcrimen inijceret. At Ceruaria cùm ad Norognã accederet, eum iam cum hoſtibus commiſtum animaduertit. Itaque Ataidiũ per equitem admonuit, prælium eſſe iam ſumma vtrinque contentione ſuſceptum. Hoc audito Ataidius cum equitibus quindecim, vt opem celeriter afferret, approperauit: Aluarum verò Ataidium reliquas copias inſtructas ad-

ducere

ducere iuſsit. Res interim erat in magnum diſcrimen adducta. Eques vnus, Aluarus Rodericus Azeuedius nomine, haſta traſfixus interierat. Bernardus Emmanuel, vir fortiſsimus, Regis cubiculo præfectus, graui plaga cõtuſus ex equo deciderat. Maurus, qui illum ſtrauerat, brachio illius altum vulnus inflixerat, & Bernardi haſta, quam ceperat, Chriſtianis, qui iacenti opem afferebant, maximo animo repugnabat, & facinora in armis edebat. Georgius Mendezius Ataidius Algarbienſis. in Maurum incurrens, equi ipſius, quo vehebatur, impetu Maurum ſtrauit: qui continuo cæſus fuit, & Bernardus Emmanuel, cuius ſenſus omnes plaga vehemẽter ſtupefecerat, è terra ſublatus, & in equo impoſitus, & ad locum, vbi maiores copiæ relictæ fuerant perductus. qui tamẽ antequam plagam illam accepiſſet, magnam cædem fecerat. Erat enim mẽte parum ſana, ſed in armis acerrimus. Prælium verò quanuis non ſapienter commiſſum fuiſſet, exitum ſatis felicem habuit. Hoſtes enim, antequam Ataidius interueniret, fuſi fugatique, multi occiſi, & centum capti ſunt, & præda non mediocris abacta. Ataidius iam ſe cum Norogna coniunxerat, cùm non ita procul hominum multitudinem conſpicatus eſt. Id quod futurum erat ſuſpicatus, omnes copias, iam enim aduenerant, diligenter inſtruxit. Hoſtes erant armis & animis ad cõfligendum paratiſsimi. Numerus fuit equitum quadringentorum, mille peditum. Hi in noſtros tãto impetu inuecti ſunt, vt parum abeſſet, quin aciem perturbarent. In equum Ataidij tres haſtæ magnis viribus emiſſæ protinus adhæſerunt. Is vt alium equum aſſumeret, retro ceſsit. Iacula interim, lapides, & ſagittæ, & equitum concurſatio ſtrepitum horrendum edebant, & nõ pauci vulneribus conciſi cadebant. Ataidius in prælium reuerſus, Ioannem Hominem, cuius ſemper virtus in prælijs eluxerat, & famulum quendam ſuum honeſto loco natum, pedibus (illorum enim equi iam interfecti fuerant) acriter pugnantes animaduertit, quos ab hoſtibus circunfuſis eripuit. Prælium extrahebatur, & victoria neutram in partem inclinabat. Tandem cùm Ataidius maximis vocibus ſuos adhortaretur, omnes ſic pugnãdi ſtudio incenſi ſunt, vt hoſtes ſupra trecentos occiderent, & reliquos in effuſam fugam compellerẽt: quos Ataidius inſequi noluit, veritus, ne rurſus hoſtes copijs vndiq;, vt gentis mos eſt, influentibus adiuti, in noſtros inſequendi ſtudio diſsipatos inuaderent. Itaq; cũ præda reuertere ſtatim maluit. Sed ciuitas procul aberat: & hoſtes rurſus à timore refecti, cum maioribus copijs in eum inuecti ſunt. Noſtri eorum impetum ægre ſuſtinebant, ita tamen, vt ordo minime turbari, quãnuis hoſtes acriter inſtarent, vlla ratione potuerit. Ataidius cum aliter ſummum periculum vitari nõ poſſet, omnem prædam & impedimenta dimiſit. Fuere in hac excurſione atq; reuerſione è noſtris homines tredecim deſiderati, equi decem & ſeptem occiſi. Alios triginta equos Ataidius interficere iuſsit, propterea quod nimio labore fatigati, ingredi minime poterant, & noluit eos in hoſtium poteſtate relinquere, ne illis contra noſtros vterentur. Eodem rurſus Anno Ataidius, cum explo-

tatum habuiſſet,quinque & viginti hoſtium turmas inde triginta duobus paſſuum millibus diſtare, eos adoriri conſtituit. Cum verò multi partim Iudęi, partim Saraceni in vrbem cum mercibus & vario cõmeatu forte conueniſſent, portas occludere, & cuſtodes apponi iuſsit, ne quiſquam illius iniuſſu egredi poſſet,ne hoſtes de re, quam is moliebatur, admoneret.Eodem die, qui fuit vigeſimus tertius menſis Octobris,primis tenebris quadringẽtos equites & quingentos pedites eduxit. Agminéque ſilenti cum dilucẽſceret, eo quo intenderat peruenit, & hoſtes imparatos adortus continuo fudit: ſupra trecentos occidit, quingentos atque ſeptem viuos cepit: præda pecorum,& armentorum, & camelorum tanta fuit, vt duo millia paſſuum occuparet. Ataidius tamen cũ via eſſet longa,& confragoſa,& timeret,ne hoſtes vndique aſciti,in eum tantis gregibus impeditum incurſarent,maximam prædæ partem omiſit, ipſe cum reliqua profectus eſt.Cum verò viam explorato faceret,certior factus eſt,Almedina trecentos equites egreſſos eſſe,vt illũ aggrederẽtur.Is greges & impedimenta in medium agmen inferri iuſsit,& agmen poſtremum,in quod hoſtes erant impetum illaturi,firmauit.Cùm hoſtes igitur in poſtremum agmen impetum ferociter intuliſſent,tanta vi repreſsi ſunt,vt non auderent deinceps propius accedere.Ataidius abſque vllo impedimento vrbem cum præda,cum iam nox eſſet,ingreſſus eſt.Cùm hac ratione Mauri finitimi grauia damna frequenter accepiſſent,ſtatuerunt pacem poſtulare,& imperium Emmanuelis accipere.Fuerunt autem multi pagani,& montani,multæque præfecturę,oppida etiam cõplura,& vicinitates, quæ ſub Emmanuelis imperium atque ditionem ſubiunctæ ſunt, & omnibus tributum,quod quotannis penderent,imperatum. Erat autem maximus frumenti numerus,qui hoc tributo cõtinebatur. Tantus autem metus erat hoſtibus iniectus,vt Marrochienſibus etiam ſolicitudinem nõ mediocrem afferret,vſque adeo,vt multi illinc in longinquas terras diſcederẽt, ne ſingulis propè horis cladis repentinæ nuncio trepidarent. Soli qui fœderati, & vectigales Emmanuelis erãt,ſecuri viuebant,& fundis ſuis impune fruebantur. In omnibus his rebus ſiue ad belli adminiſtrandi rationem, ſiue ad vectigalium amplificationem pertinentibus, inſignis opera fuit Iehabentafuſi, cui Rex Emmanuel,vt diximus,veniam impertiuit,eúmque donis atque muneribus affecit. Quid Lemiò,dum hæc omnia gerebantur,acciderit, antequam in Indiam perueniret (nondum enim id commode facere licuit) conſentaneum eſt oratione perſtringere.Is è Gardafumenſi promontorio profectus, Armuziũ petiuit: ad Regémque miſit,qui diceret, ſe eò Regis Emmanuelis iuſſu perueniſſe,vt ei rebus omnibus,ſiue quæ ad inſulæ propugnationẽ, ſiue quæ ad Regis ipſius dignitatem pertinerent,operam nauaret.Orabat deinde,vt omnes offenſas,quas ab Albuquercio acceperat,obliuione cõtereret, & à Luſitanis deinceps omnia amicitiæ ſingularis officia expectaret. Quod autem ad inſulæ defenſionem adtinebat,ſe nõ ignorare,Regem multos Principes inuidia furentes

circunſtare,

circunſtare, contra quos confidebat non inutilia vnquam fore Luſitanorum præſidia. Quibus tamen, vt ſine periculo in inſula conſidere, & facilius vrbem tueri liceret, opus eſſe loco munito, qui maius & vtilius ipſi Regi, quàm Luſitanis præſidium afferre poſſet. Petebat igitur, vt fieret ſibi poteſtas arcis illius perficiendæ, quam Albuquercius inchoauerat. Coieatarus reſpondet, omnia ſe, quæ cum Albuquercio pacti fuerant, libentiſsime facturos: quod verò ad arcem attineret, nullo modo paſſuros eſſe, ad perfectionem adduci. Quindecim millia numorum aureorum, vt fuerāt cum Albuquercio depacti, ſoluunt: Lemium liberaliter inuitāt, & Luſitanos omnes comiter accipiunt. Lemius quia vires non habebat, quibus bellum inferret, pacis ſimulatione contentus, poſt duos menſes (citius enim per anni tempus minime licuerat) inde diſceſsit, & Maſcatem petijt, & inde, vt ſuperius dictum eſt, Vaſcum Sylueiram in Indiam miſit, qui in claſsis ſupplementum naues aliquot ab Almeida flagitarat. Zacotoram deinde profectus eſt, vbi in morbum incidit, cuius depellēdi gratia (erat enim cœlum regionis illius inſalubre, & paluſtres humores infeſti) in Melinden nauigauit. Albuquercius, iam enim imperiū gerebat, per Antonium Nogueiram Alfonſum Norognam arceſsiuit, & Lemio per literas ſignificauit, ſe propter incommodum Calecutij acceptum (timebat enim, ne multi ſublatis animis contra Luſitanum nomen res nouas molirentur) claſſem minuere nō poſſe. Cum primum ipſe motus comprimeret, tunc per ſe auxilium allaturū. Cogitabat enim in Arabicum ſinum proficiſci, vt cum Sultani claſſe, quam rumor breui venturam nunciabat, dimicaret. Rumor tamen inanis extitit. Sed Lemius nondum Melinde redierat. Franciſcus Pereira Berredus, & Alfonſus Norogna in Nogueiræ nauem ingreſsi, cum illo mare interim peragrabant, vt prædas agerent. Vnam verò nauem maximam Cambaienſem opibus maximis refertam cepere. His opibus elati, diutius expectare noluerunt, ſed in Indiam tranſmiſere. Preteruecti autem Baticalam, ſæua tempeſtate iactati ſunt, & Cambaienſis nauis cùm magiſtri Saraceni ductu Dabulem peteret, vadis alliſa atque perfracta fuit, & Luſitani capti ſunt, & in Zabaimi poteſtatem peruenere. Eadem tempeſtate cùm Nogueira Cambaiæ quendam portum ciuitatis, quam Damam appellant, ſubire contenderet, nauis illius fracta fuit, & Alfonſus Norogna, vt dictum eſt, eo quod ſe in mare, vt in litus enataret, præpropere cum nonnullis demiſerat, fluctibus hauſtus eſt, & omnes qui illum ſequuti ſunt, eundem caſum ſubiere. Reliqui omnes capti, ad Cambaiæque Regem perducti ſunt, de quibus iam antea diximus. Franciſcus Pantoja, quem ſimiliter Albuquercius Zacotoram miſerat, cùm Indicum pelagus traieciſſet, nauem ingentem, Meri nomine, cui præerat vir Cambaiæ Regi ſanguine coniunctus, quæ eadem tempeſtate conuulſa, iactum fecerat, intercepit, Zacotoramque perduxit. Ibi Odoardum Lemium iam Melinde reuerſum offendit. Arci tunc Lemius Petrum Corream præfecerat. Præfectus enim

 morbo

morbo ſublatus fuerat. Nauem verò, quam Pantoja in curſu ceperat, fruſtra repugnante Pantoja, Lemius ad ius ſuum pertinere diſputauit, eo quod in regionibus ſibi ad gerendum bellum aſsignatis capta fuiſſet. Itaque nauem, & omnia, quæ in ea reperit, in ſuam poteſtatem redegit. inde profectus in Indiã, ab Albuquercio magnis honoribus acceptus fuit, multáque illius gratia Albuquercius effecit, quibus quemuis facillime ad ſtudium allexiſſet. illum tamen nullo modo potuit ad rationes ſuas adiungere. Cùm verò de conſilio, quo ſtatuebat Goam aggredi, cum illo diſſeruiſſet, Lemius operam ſuam pollicitus fuerat. Attamen multum de illius dignitate clàm detraxerat, & laudibus illius paſsim obtrectauerat, Goámque capi non poſſe, & ſi caperetur, nullam vtilitatem rebus Luſitanis allaturam eſſe diſputauerat. Multi ſermonibus illis libenter aures præbuerãt, & ſermones ſerebantur, quibus offenſiones grauiſsimæ, & diſſenſiones turbulentiſsimæ concitari facillime potuiſſent, ni Albuquercius partim diſsimulando, partim lenitate & comitate, hominis vel ambitioſi, vel inuidi inſaniam mitigando, malo naſcenti reſtitiſſet. Sed non tantum profecerat, vt Lemius fidem illi præſtare, quam dederat, vlla conditione vellet. Nec enim illi quidquam opis ad Goæ expugnationem conferre voluerat. Sed caſus quidam interuenit, quo materia omnis diſcordiarum amputata fuit. Naues enim è Luſitania poſt expugnatam Goam cum literis Regis Emmanuelis appulſæ ſunt, quibus literis Emmanuel Lemio præcipiebat, vt Albuquercio claſſem traderet, & ipſe in Luſitaniam reuerteretur. De captiuis interim Albuquercius agere cœpit. In naui, quam Pantoja ceperat, eiuſdem nauis dominus, nomine Aleacamus, vt diximus, Regi Cambaiæ ſanguine propinquus, captus extiterat. Huius Principis permutatione confidebat Albuquercius facillimum negotium fore. Re igitur cum Aleacamo communicata, mercatorem in Cambaiam miſit, qui cum Rege de redimendis captiuis, hominis propinqui permutatione, qui maximum apud illum locum obtinebat, ageret. negotium expeditum fuit. Itaque Iacobum Corream, & Franciſcum Pereiram Rex miſſos ſtatim fecit, ea conditione, vt ſi res minime conueniret, rurſus ad ſe redirent: ad quod ſine fraude vlla gerendum, illi ſe ſe iureiurando conſtrinxerant. Ex his intellexit Albuquercius, quo caſu Norogna ſororis ſuæ filius interierat. Lemius in Luſitaniam reuerſus eſt. Albuquercius poſt illius profectionem graui cura liberatus (nec enim Lemius contineri poterat, quin illi quibuſcunque rebus poſſet officeret) animo magis vacuo reip. conſeruandæ, & muneribus aſsignandis incubuit. Mulieres indigenas, vt cum Luſitanis matrimonio iungeret, enixe operam dedit. Milites filios, eorum vxores nurus appellabat: eas domum deducebat, viros muneribus alliciebat, ita, vt multo plurã, quàm in illis ciuitatis nouæ (ſic enim appellare licebat eam, in qua noui mores & inſtituta ſerebantur) initijs expectari poterant, matrimonia celebrarentur. Neque ſegnius reliqua omnia, quæ ad vrbis munitiones, &

ciuitatis ordinem, & defenſionem neceſſaria videbantur, excogitabat. Frequentes autem ad eum multorum Regum legati ventitabant. Alij tributa imperata deferebant, alij vt pacem peterent, & amicitiam firmarent, veniebant: omnes operam ſuam in rebus omnibus, quæ ad Regis Emmanuelis amplitudinem pertinerent, pollicebantur. Eos non ſtatim dimittebat. Volebat enim vt oculis vrbis munitionem, & claſsis, quam tunc ornabat, apparatum aſpiceret, & totius operis, in quod mentem intendebat, magnificẽtiam ſenſibus vſurparent: vt earum rerum admiratione defixi, conſtantius in fide permanerent. Illi ad eum venerabundi accedebant, & alij hominis grauitatem admirabãtur, alij ſuauitatem & comitatem laudibus efferebant. Goæ celebritas & frequentia cũ Regis maximi curia conferri merito poterat. Hæc omnia quanuis in natura Albuquercij ineſſent, is tamen de induſtria omnia ſignis illuſtriora faciebat, vt maiorem ſui admirationem incuteret, & ea grauitatis ſpecie multo facilius homines in officio contineret. Hoc præterea aſſequebatur, cùm tam cito legatos non dimitteret, vt maioribus interim copijs inſulam muniret, & virtutis documenta coram omnibus, qui eo conuenerant, ſtatueret. Zabaimus enim Idalcamus inſulæ repetendæ ſtudium non intermittebat. Illius autem Dux Melichius Agriajeus in eam magnis copijs ſtipatus inuaſit: qui tamen eo tempore fuit à noſtris cum ſtrage & ignominia repulſus. Miſit Albuquercius inde Iacobum Fernandum Begienſem cum tribus nauibus in Zacotoram, vt arcẽ eam, quam prorſus rebus Luſitanis inutilem, & maximis periculis expoſitam iudicabat, euerteret, & Luſitanos qui eam tuebantur, in nauibus acciperet. Interim Iacobus Mendezius Vaſconcelius ad illum adijt. Merita in eum ſua cõmemorauit, atq; petijt, vt claſſem, qua erat Malacam (quod ſibi munus fuerat iniunctum) petiturus, inſtrui iuberet. Albuquercius multis verbis eum ab inſtituto deducere conatus eſt. Sibi communi Ducum omnium cõſilio decretum fuiſſe, minime conuenire, vt virum tanta virtute præditũ, in peſtem ſine vllo fructu ruere permitteret. Opus eſſe difficillimum, quod non niſi claſſe maxima confici poſſet. Periculoſum eſſe, eodem tempore duas res difficillimas ſuſcipere. Sibi iter inſtare, quo erat in Sultani claſſem inuaſurus. Fieri non poſſe, vt ſimul claſſis, qua Malaca pœnas ſceleris conflati lueret, inſtrueretur. Illum deinde multis verbis orare inſtitit, vt ſecum, vt in Goa fecerat, nauigare vellet, vt illius virtute facilius hoſtes opprimeret. Eo bello profligato, ſe daturum operam, vt is in Luſitaniam multis ornamentis, vt par erat, affectus rediret. Hoc reſponſo Vaſconcelius grauiter offenſus, ſibi data eſſe verba conqueſtus eſt. Et quando tam male meritis ſuis eſſet gratia relata, ſe Malacam omnino omnibus inuitis petiturum. Ideo námque in Indiam ſe veniſſe dicebat, non vt Ducibus Luſitanis obtemperaret, ſed vt Regis inuictiſsimi mandata conficeret. Albuquercius cum illum in ea nauigandi ſententia nimis obſtinatum animaduerteret, illi & Ducibus, qui comites illius erant, exilij: magiſtris atque nautis, extremi

 ſupplicij

ſupplicij pœnam propoſuit, ſi è portu iniuſſu ipſius ſoluerent. Nihilominus ille cum reliquis Ducibus vna nocte anchoris ſolutis è portu diſceſsit. Albuquercius Duces alios confeſtim miſit, qui triremibus & ſcaphis inſtructis illum conſequerentur, atque reuocarent: ſi id facere recuſaret, naues illius in alto mergere iuſsit. Ii iuſſa faceſſunt. Et cum Vaſconcelius parere noluiſſet, tormentis nauem, qua vehebatur, acerrime verberare inſtituunt, antennámque maximam deijciunt, & duos nautas interimunt, & illi exitium minitantur, niſi ſtatim in portum, vnde ſoluerat, rediret. Redijt tandem, & in cuſtodiam traditus eſt: latáque ſententia fuit, vt is vinctus in Luſitaniam duceretur, & quidam ex nauarchis, Hieronymus Cernichius nominabatur, quia ſuaſor & impulſor audaciæ fuerat, & acrius, quàm reliqui omnes, Albuquercij imperio reſtiterat, ſecuri feriretur: & magiſtri, qui imperium audacius contempſerant, ſuſpenderentur. Duo ex magiſtris continuo ad ſuſpendium adacti ſunt. Reliqui ducebantur. Sed cum legatus Regis Narſingæ, & legatus etiam Regis Cambaiæ, nobilitatis Luſitanæ precibus adducti, ad Albuquercium adijſſent, & illum ſuppliciter orarent, vt erratis hominum illorum veniam præberet, is omnibus, qui nondum morte affecti fuerant, ignouit, eósque exilio multauit: nauarchos nauium præfectura priuauit, & exilij gratia in Luſitaniam deduci iuſsit. Sic autem imperium ſeuerè ſanxit, & humanitatis etiam partes in iudicio ſuſcepit, & legatos Regum maximorum non mediocri beneficio, vt præ ſe ferebant, obſtrinxit. Rebus ita conſtitutis, & vrbe valido præſidio munita, Goa cum claſſe viginti trium nauium profectus eſt. Cùm verò Occaſum verſus, vt Arabiam peteret, curſum inſtitueret, tempeſtatis aduerſæ reflatu Goæ rurſus portum ſubijt. Ibi cùm idem ventus nihil remitteret, & nauigandi tempus elaberetur, conſilio cum Ducibus habito, ſtatuit Malacam (ad eam námque petendam ventus valde ſecundus erat) nauigare. Itaque Cochimum verſus curſum direxit. Ibi Petrum Fonſecam Caſtrenſem, & Menendum Alfonſum, & Simonem Vetulum, & Antonium Salam, cum certo nauium numero reliquit: quibus omnibus Emmanuelem Lacerdam præfecit, & illis imperauit, vt cum primum ver appeteret, quod initio Auguſti menſis aduentat, oram Calecutienſem peragrarent, & bellum Calecutienſibus, illorúmque ſocijs inferrent, & in Goam excurrerent, ne quiſquam dum is abeſſet, inſulæ perniciem moliri conaretur. Rerum autem maritimarum præfecturam Odoardo Melio Serpenſi commiſit. Inde cum decem & nouem nauibus, & octingentis viris Luſitanis, & ſexcentis Indis vela dedit. Nauem vnam Cambaienſem in eo curſu, antequam Cori promontorium ſuperaret, excepit. Ibi cùm claſsis maximis fluctibus agitaretur, vnam triremem amiſit: homines tamen, qui ea vehebantur, conſeruati ſunt. Alias deinde tres naues mercibus valde precioſis onuſtas, quæ Malacam ſimiliter petebant, expugnauit. In Zamatram deinde inſulam delatus, naues in Pedi-

renſi portu conſtituit. Rex illi continuo nauem & Luſitanos dono miſit. Ii erant ex illis, qui Malacæ relicti à Siqueira fuerant, & inde fugientes ſe ſe in Peditenſis Regis fidem contulerant. Vnus ex illis, cui nomen Ioannes Viegas erat, Albuquercio narrauit, poſt Siqueiræ à Malacenſi portu digreſſum, Bendaram Regi inſidias comparauiſſe, & ob eam rem capitale ſupplicium pertuliſſe. Expoſuit deinde, quomodo Nahodabeguea, qui princeps erat illorum, qui ſimulacrorum ſuperſtitione conflictati, à Mahumetis ſacris nefarijs abhorrent, ciues ad Luſitanorum perniciem ſolicitarat: qui tamen cum Bendara ſceleris ſocietatem coiuerat, & huius maleficij conſcientia oppreſſus, aufugerat, & in Pacemenſi regno, quod eiuſdem inſulæ pars eſt, tandem conſtiterat. Albuquercius pace cum Rege Pedirenſi ſanctiore fœdere cõfirmata, Pacemenſe regnũ petijt. Ibi colloquio cum Rege habito, ab eo, vt ſibi Nahodabegueam traderet, enixe contendit. Is cum fidem daret, ſe illum traditurum, non modo id non præſtitit, verùm Nahodabegueam, vt ſubterfugeret, admonuit. Inde fœdere ſimiliter percuſſo Albuquercius mouit, & nauem poſt dies aliquot maximam conſpicatus, in eam inuectus eſt. Qui erant in naui noſtris acri animo reſtiterunt. Ex illis tamen quadraginta cæſi ſunt. Cùm verò noſtri nauem ſcandere properarent, flamma ſubito vectorum opera ſuſcitata, noſtros vehementer exterruit, & à naui longe diſcedere compulit. Et, vt poſtea compertum fuit, flamma illa artificio quodam facta, non exurit, & facile, quoties eis, qui eam excitarunt, libet, extinguitur. Inde cum claſſis in anchoris conſiſteret, noſtri aliam nauem conſpexere, quæ velis & remis, vt aliæ multæ generis eiuſdẽ impelli ſolebãt. Albuquercius miſit cõtinuo duos duces, vt ſcaphis inuecti, eam ad illum traherent. Nautæ metu perterriti, ſe ſe in mare præcipites eiecerunt. Nahodabeguea ea naui vehebatur, & Malacam petebat, vt Regi Luſitanæ claſſis aduentum nunciaret, vt ea ſedulitate Regem ad veniam tribuendam inflecteret. Nahodabeguea cùm nullam vitandæ cladis meritæ rationem inueniret, maluit cum famulus ſuis viri fortis officio functus occumbere, quàm ſupplicio ſuo noſtrorum oculos ſatiare. Itaque tanta vi repugnauit, vt nemo fuerit è noſtris, qui non ex eo certamine vulneratus abiret. Hoſtes omnes cæſi ſunt. Nahodabeguea multis vulneribus conciſus ita cecidit, vt nullum ſanguinem è vulneribus emitteret. Cum tamen noſtri illum nudaſſent, & armillam ex auro factam, in quam erat lapis quidam incluſus, detraxiſſent, magna repente vis ſanguinis ex illius vulneribus emanauit. Lapis ex beſtijs quibuſdam eruitur, quas Siamenſes Cabriſias appellant, qui mirificam ad ſanguinem ſiſtendum vim continere dicitur. Noſtri progreſsi vlterius, duas alias naues ceperunt, quarum vna Malaca ſoluerat. Qui ea vehebantur, Rodericum Araũgium, & reliquos Luſitanos, qui Malacæ relicti fuerant, incolumes eſſe nunciarunt. Tertius dies erat ab eo, quo nauis ſe primùm armis, deinde flãmis tntata fuerat, cum eadem nauis ſe in noſtrorum conſpectum dedit. Ex

ea homines duo in paronem deſiliunt, & rectà ad nauem prætoriam deferuntur. Ibi cùm accepta fide nauem ingreſsi fuiſſent, Albuquercium eiuſmodi verbis alloquuntur. Si verum fama prædicat, imperator, adduci non poſſumus, vt arbitremur, te, ſi ſciuiſſes quam rem geramus, nauem noſtram fuiſſe armis aggreſſurum. Nec enim piratæ ſumus, vt ſceleris conflati pœnas luere debeamus: neque mercatores, vt diuitiarum magnitudine cupiditatem eorum, qui pecunias expetunt, acriter irritemus. Merces noſtræ ſunt, ea quæ noſtræ nobilitati conueniunt, arma nempe, & virtus, atque fides. Tuum verò munus eſt, ſcelera ſupplicio perſequi, virtuti autem fauere. Nam & te Regis clariſsimi & inuictiſsimi Ducem eſſe nouimus, & virtutis egregiæ ſignificationē quamplurimis in locis dediſſe, compertum habemus. Hac igitur tui nominis fama prouocati, ad te fidenter accedimus, & ſuppliciter poſtulamus, vt homini per ſummum hominis malefici & iniuſti ſcelus bonis omnibus euerſo miſericordiam tribuas. Sultanus Zeinalus Pacemenſe regnum legitimo imperio continebat. Tyranni verò fraude regno pulſus eſt. Nos verò milites illius ſumus, fidem & officium ſequimur, & pro illius dignitate mori, ſi opus ita fuerit, minime recuſamus. Nunc verò Iauam cum illo petebamus, vt auxilium ab incolis inſulæ peteremus. Verùm cum is claſſem iſtam videret, non aliam nobis opem quærendam exiſtimauit. Si enim Regis nomen alias nationes mouere poteſt, multo magis te ad miſericordiam, qui tanta fide pro Regis tui nomine nullum vitæ periculum recuſas, inflectet. Te igitur Rex noſter orat, vt hanc cauſam dignam tua fide, & tua virtute ſuſcipias, & illum calamitate indigniſsima vexatum in regnum reſtituas. Quod ſi feceris, res à te geſtas clarius illuſtrabis, hominémque gratum & memorem beneficio tibi in perpetuum deuincies. Hac legatione Albuquercius valde lætatus eſt, Regémque primùm per Fernandum Petreium Andradium, deinde per ſe, eo quod acceperat illum inualetudine laborare, ſalutauit. Pax inter illos facta, fœdúſque percuſſum fuit, ea conditione, vt ſi Albuquercius illum in regnum reduceret, is ſtipendiarius Regis Emmanuelis eſſet, & ſingulis annis certum auri pondo pro regni facultate tributi nomine penſitaret. Hac re ex animi ſententia geſta, Malacam ſecum Zainalum perduxit. Kalendis Iulij, anno. M.D.xj. ad inſulam paruam, quæ Malaca ictu tormenti diſtat, claſſem applicuit. Erant in eo loco naues quamplurimæ in anchoris conſtitutæ, quæ, vt ſe inde properarent, metu perterritæ feſtinabant. Albuquercius cùm publice teſtari feciſſet, ſe non bellum, niſi eis, qui hoſtilia molirentur, afferre, omnibus metum abſterſit. Quinq; Sinarum nauarchi, qui ibi conſiſtebant, illum adierunt, & ſignificarunt, Regem Malacæ cùm eum adfuturum literis & rumore multorum multis ante diebus cognouiſſet, ſe ſe ad bellum ſummo ſtudio comparaſſe. Deinde ſi bellū fieret, operā ſuam polliciti ſunt. Se námq; & Regis perfidi ſceleribus offendi, & Luſitanæ probitatis ſtudio concitari. Deinde ſuorū merita in Sequeiram

retulerunt,

retulerunt, vt magis fidem facerent, ſibi ſimiliter nihil antiquius officio futurum. Eos Albuquercius in cœnam inuitauit. Quod conuiuium fuit à Sinis Gallico & Germano more, maioribus poculis, & hilaritate ſumma celebratum. Poſtridie Rex miſit, qui Albuquercium nomine illius honorifice ſalutaret, & ſuſceptum contra Luſitanos ſcelus in Bendaram transferret, quē dicebat ob eam cauſam fuiſſe capitali ſupplicio damnatum. Se verò nihil malle quàm pacem, cámque libentiſsime conditionibus æquis accepturum. Albuquercius reſpondit, ſe minime à pacis conditionibus abhorrere. Sed vt intelligeret, Regem pacem velle, & ſcelus contra Luſitanos nefarie conflatum deteſtatum fuiſſe, eſſe in primis neceſſarium, vt Luſitanos liberos ad ſe venire permitteret, & bona quæ direpta fuerant, reſtitueret. Ad hæc Rex Luſitanos varijs in locis diſperſos eſſe dixit, & aliquot ex illis in Mahumetis nomen iuraſſe, quos per religionem Chriſtianis tradi minime liceret. Quod autem ad bona adtineret, ea non illius ſponte direpta fuiſſe: & præterea maximam illorum partem in Luſitanis alendis fuiſſe conſumptam. Hæc & alia eiuſmodi vltro citroque per nuncios agebantur, ex quibus intelligi poterat, Regem velle Albuquercium ludificari, vt incautum & ſpe compoſitionis erectum opprimeret. Hæc mente cernebat Albuquercius, & ex literis etiam Araügij, & ex mercatorum quorundam ſermonibus accepit, expectari ab illo claſſem maximam, qua facilius noſtros ancipiti prælio & à portu & ex alto diſtentos obrueret. In vrbe Rex ad nouem tormētorum millia, partim ærea, partim ferrea in munitionibus habebat. Et tam militum numero, quàm omnibus bellicis inſtrumentis erat ad bellandum paratiſsimus. Vt tutius tamen rem gereret, claſſem illam expectare ſtatuebat. Albuquercius verò vt apud omnes nationes, quæ illic negotiabantur, teſtatum relinqueret, ſe inuitum ad bellum hominis iniuſtiſsimi fraudibus impelli, rem de die in diem differebat. Sultanus Zainalus hoc metu fieri ab illo ratus, graui diffidentia laborare cœpit, & ad Regem nocte transfugit. Albuquercius ſequenti die in domos, quæ in æſtuarijs erant, & in ædificia ſuburbana, & in tres naues Cambaienſes, viris impigris ad eam rem gerendam miſſis, ignem conijci præcepit. Id non abſque magno certamine fieri potuit. Incendium tamen hoſtibus fruſtra repugnantibus excitatum, vrbem terrore compleuit. Rex ea re conturbatus, Araügium cum Luſitanis reliquis ſtatim ad Albuquercium miſit, ſéque nihil malle quàm pacem aſſeruit, illúmque orauit, vt incendium reſtingui permitteret. Albuquercius facile precibus aſſenſus eſt. Cambaienſes tamen naues exuri iuſsit. Araügius illum admonuit, Regem fraudes & inſidias machinari: nullam apud eum fœderis religionem ſanctam fore: opes illius malis artibus & ſceleribus infinitis amplificari. Et tunc eo quod claſſem expectaret, quam cum ea, quam in portu iam habebat, coniungeret, dilationibus noſtros eludere conſtituiſſe. Rex naues multas mercatorum impedierat, quo minus è portu ſoluerent, vt illis in

bellum

bellum, ſi opus eſſet, vteretur. Albuquercius Sinarum naues expeditas illis tradidit: eos tamen rogauit, ne prius abſcederent, quam prælium ſpectarent. Ad Regem deinde miſit, qui diceret, ſi pacem fieri vellet, vt locum ſibi in vrbe commodum aſsignaret, in quo arcem poſſet extruere, ne rurſus Luſitanis perditorum hominum ſcelere periculum intenderetur. Rex verò reſpondit, loci deſignationem Albuquercio ſe liberam permiſſurum. Sed cùm nihil expediret, & fraudes, quas ſimulatione contexerat, occultari diu minime poſſent, Albuquercius rem vlterius differre noluit. Itaque vt exploraret, quo loco commodius vrbem oppugnaret, & quibus copijs Rex eam tueretur, & ordine quo impetum reprimere niteretur, mane vrbem ſe inuadere velle ſimulauit. Hac re tentata, cognouit Albuquercius, vrbis firmamentum in ponte, & in templo quodam, non procul à ponte ſito, conſiſtere. Itaque ea parte vrbem oppugnare ſtatuit. In ſequenti igitur die trireme & humilioribus nauibus in vrbem inuehitur. Hoſtes vt noſtros aditu prohiberent, vndique prouolant. Maioribus & minoribus tormentis acre nimis certamen inſtituitur. Noſtri tamen per medias flammas atque tela litus occupant. Albuquercius ibi duas acies inſtruxit. Vnam Fernando Petreio Andradio, & Ioanni Limico, & alijs quibuſdam ducibus attribuit, qua eam pontis partem, quæ erat cum templo coniuncta, armis aggrederentur: alteram ſibi reſeruauit, qua in frequentiorem vrbis partem, ad quam pons etiam ex aduerſo pertinebat, inuaderet. Vtrobique erant ſtationes munitiſsimæ, & præſidia cum tormentis collocata, quibus pilarum multitudo, grandinis inſtar emiſſa, noſtris terrorem ingentem præbuiſſet, niſi contemnendi periculi conſuetudo, & laudis immenſa cupiditas cum rei bene gerendæ fiducia, &, quod caput eſt, numen CHRISTI propitiū ab eorum animis metum omnino depuliſſet. Itaque intrepide in ſtationes inuadunt, hoſtes ſumma contentione reſiſtunt: vtrinque prælium animo magno ſuſtinetur. Hoſtes tandem pelluntur. Ea parte, qua Albuquercius cum copijs ſuis irruerat, hoſtes prius ſtationes deſerunt, eóſque Albuquercius cedentes inſequitur. Qui primus in ſtationem aſcendit, fuit Simon Andradius. Alteram verò ſtationem Ioannes Limicus primum ſubijt: hoſtes verò ſimiliter ea parte pulſi ſunt, & noſtri illos acriter vrgebant, donec ad agmen regium peruentum eſt: vbi hoſtes Regis præſentia confirmati, conſtitere. Rex caſtello, quod elephantus ingens tergo ſuſtinebat, cum aliquot è ſuis domeſticis vehebatur. Hunc alij elephanti ſimiliter inſtrati & armati ſequebantur. Tela è caſtellis frequentia decidebant. Elephanti enſes dentibus alligatos geſtabant: tantáque ferocia in noſtros irruebant, vt anteſignani pellerentur. Fernandus tamen Gomecius Lemius, & Vaſcus Fernandus Coutignus minime ea re perturbati, reſiſtunt. Cùm vterque eorum in oppoſita viæ latera, qua elephantus gradum violenter inferebat, conceſsiſſet, aditum ei liberum reliquerunt. Vtrinque deinde latera illius haſtis perfodiunt. Belua quamuis in principio

certaminis ſit immanis & efferata, eſt tamẽ doloris impatiens, & facile in ſuos quouis vulnere ſauciata conuertitur. Itaque cum elephantus transfixus vtroq; latere fuiſſet, rectorem, qui illi inſidebat, proboſcide deturbatum proculcat. Exanimari deinde (ſanguis enim illi vtrinque profluebat) mirifice cœpit. Rex eo metu confeſtim deſiluit. Elephantus in ſuos cõuerſus, reliquorum elephantorum aciem perturbauit. Omnes exterriti in fugam verſi ſunt, neq; rurſus vllis rectorum monitis aut minis in prælium compelli potuere. Eo metu depulſo, Luſitani multo acrius inſtiterunt. Hoſtes cùm pro laribus & focis in Regis ſui conſpectu dimicarent, fortunarúmque omnium diſcrimen adirent, in ferrum incredibili pertinacia ruebant. Rex cùm in manu nõ mediocre vulnus accepiſſet, è pugna dolore victuş exceſsit, vt in ædibus ſuis curaretur. Id cùm illius milites animaduertiſſent, ſe in collem, in quo ædes regiæ ſitæ erant, paulatim ſubduxere. Ibi verò conferti noſtrorum impetum ſuſtinebant. Alia verò parte res erat in magnum diſcrimen inducta. Albuquercius enim erat hoſtium multitudine circunuentus. Ioannes Limicus præſidio, quod ſatis eſſe videbatur, in ponte relicto, vt illi opem afferret, accelerauit: tantoque impetu in hoſtes inuaſit, vt multi ſe in fluuium demitterent. Nautæ, qui erant in lembis, eos ad ſatietatem ſine vllo impedimento cædebant. Albuquercius aduentu Limici ingenti periculo liberatus, ſuos ad pugnam de integro capeſſendam cohortatus eſt, & tubarum etiam concentu, vt maiorem animis alacritatem adderet, omnes excitauit, & in hoſtium aciem, quæ viam latam inſederat, impetum dedit. Hoſtes quanuis principio acriter obſtitiſſent, tandem fuſi fugatiq; ſunt. Itaque pontis parte præſidio nudata, Albuquercius continuo ſtationem in eodem loco vallo & foſſa, & aggere muniuit, tormentáque diſpoſuit: munitionisque illius cuſtodiam Nonio Vaſcio Albicaſtrenſi, & Georgio Leoni cõmiſit. Idem in alia pontis parte, quæ ad templum & regiam pertinebat, facere conatus eſt. Sed tãta vi fuit opus ab hoſtibus impeditum, vt perfici nullo modo poſſet. Pugna à prima luce ad meridiẽ perducta fuit. Albuquercius tamen, ne præſidia, quæ in ſtatione diſpoſuerat, aliquot grauius incõmodum ex ædibus vicinis acciperẽt, eas omnes munitiones ex vtraq; parte incendere cõfeſtim iuſsit. Incendiũ in templum vſque, & in ædes regias penetrauit, bonámq; illarum partẽ exuſsit. Sol in occaſum præcipitabat, & noſtri erant ardentiſsimo ſole, & maxima laſsitudine ex nimio labore confecti. Albuquercius igitur copias in claſſem ea mente reduxit, vt cùm primum poſſet, in vrbem pluribus copijs ſtipatus ingrederetur. Hoſtiũ numerus, qui in eo prælio ceciderunt, iniri minime potuit. Conſtat tamen, magnã cæſorũ multitudinẽ fuiſſe. E noſtris tredecim cecidere, ſeptuaginta grauiter vulnerati fuere: quinquaginta tormenta capta ſunt, & ædes nõ paucæ direptæ. Multi ea nocte mercatores ex vrbe profugerunt, & Regulus quidam, qui illis diebus Regis Malacæ filiam duxerat, neque nouę nuptæ blanditijs cõtineri potuit, quin ſe in fugam daret. Eo tempore Vtetimutaraja Iaoẽſis mercator,

qui

qui ſedem & domiciliũ in ea ciuitate multis annis habuerat, erat opibus & exiſtimatione externorum omnium facile princeps. Is cum illius diei certamẽ cerneret, ea nocte ad Albuquercium cum muneribus adijt, & ſupplices etiam preces adhibuit, fidémque dedit, ſe fore ſemper Regis Emmanuelis ducibus addictum, & iuſsis illorum omnibus obſequentem. Is fuit in fidem & amicitiam libentiſsime receptus. Sinarum verò nauarchi ſimiliter ad Albuquercium de victoria gratulatum venere, ſeque, ſi per illum liceret, ſtatim velle proficiſci dixerunt. Is eos commeatu iuuit, & muneribus affectos dimiſit, vnúmque Luſitanum ex illis, qui cum Araügio Malacæ capti fuerant, qui linguam Malacenſem probe nouerat, illis tradidit, quem erant in Siamenſi regno, cùm oram illam legerent, relicturi. Per hunc enim Regem Siamenſem ſalutare, & propenſam in illum voluntatem multis verbis oſtendere commodum arbitratus eſt, vt illũ, cuius imperium erat ampliſsimum, ad Emmanuelis ſtudium alliceret. Luſitanus, quem cum Sinis miſit, Odoardus Fernandus appellabatur. Is enſem cũ capulo & manubrio ex auro pulcherrime facto, & emblematis elegantiſsime diſtincto, ad Regem cum baltheo operis eiuſdem, Albuquercij nomine deferebat. Noſtri eam noctem in curandis corporibus, & rebus ad prælium, quod inſtabat, præparandis conſumpſerunt. At Rex alias ſtationes in locis magis in intimam vrbem reductis, quibus noſtri ex eo loco, quem occuparant, impetum illaturi videbantur, multo diligentius muniuit, in illóque multo plura tormẽta diſpoſuit. In eaque parte, in quam Luſitanos inuaſuros exiſtimauit, clauos acutiſsimos è calybe veneno mortifero tinctos ſub terram abdidit, vt noſtri cùm veſtigium imprimerent, vulnerati conciderent, & cum dolore ſummo ſpiritum ederent. Ea námque eſt veneni illius natura, vt cum primum ſanguinem attingit, in viſcera repente vim ſuam mortiferam diffundat. Hæc omnia Albuquercius indicio Ninachetenſis, qui in Luſitanos erat voluntate propenſus, intelligebat. Cùm verò in pontis expugnatione maximum belli momentũ ſtatueret, hoc excogitauit. Nauis Sultani Zainalis, quam is cũ fugit deſertam reliquerat, erat maxima & firmiſsima. Eam tormentis, & varijs munitionibus, & cõmeatu etiam inſtruxit, ſaccisque lanicio goſipino, ſimiliq; materia, quę mollicie ſua tormentorum ictus excipit, neque facile diſsipatur, infertis, nauis latera firmauit. Ea cùm æſtu deferretur, & ponti applicaretur, erat neceſſe, vt arcis inſtar in pontẽ prominerET. Sed ea tẽpore, quo maritimi æſtus, quos lunæ curſus & cõuerſio moderatur, propter ipſius lunæ rationẽ multo remiſsiores ſunt, ad pontẽ applicari nõ poterat. Æſtus autẽ tunc vim ſuam intendũt, cũ Luna vel ad Solẽ propius accedit, vel ab illo lõgius abſcedit. Cùm verò vel maximus illius ſplẽdor imminui, vel ab exortu augeri incipit, tũc paulatim eã vim, quę ad ſummũ peruenerat, in dies ſingulos remittit. Id igitur Albuquercius expectabat, & quo ſe vehemẽtius in dies ſingulos ęſtus incitabat, eo nauis propius pontẽ ſummo noſtrorum ſtudio pellebatur. Hoſtes interim minime ceſſabant. Machinis

enim

enim multo pice, & oleo, multipliciq; materia ad ſuſcitandam flammam accomodata comparatis, atq; ſecundum fluminis naturam æſtu decedente contortis, vt nauem flammis abſumerent, enixe contendebant. Noſtri verò lembis & ſcaphis ſubſidio feſtinanter occurrentes, machinas harpagonibus iniectis in alterutram fluminis partem detorquebant. Hoſtes verò in nauem nocte atque die pilas ingentes emittebant. Naui præerat Antonius Abreus. Huius cùm vtraque mala glandis vnius ictu transfixa fuiſſet, Albuquercius illi vicariũ repente ſubſtituit. Is verò ſane ferociter, Integri, inquit, mihi pedes ſunt ad diſcurrendum, & manus firmæ ad prælium conſerendum. Neque mihi ad cohortandum oratio deeſt: mentem verò ad imperandum Dei gratia ſanam gero. Quinetiam ſi in lecto grauiſsimis vulneribus acceptis decubuiſſem, ex eo facillime poſſem, quæ in rem eſſent, mente & conſilio prouidere. Quare minime patiar, quandiu animam duxero, alium in locum meum ſubſtitui. Ad hunc igitur modum, cùm vicarium è naui pelleret, non ſegnius, quàm ſi nullum vulnus accepiſſet, munere ſuo perfunctus fuit. At nauis tandem cum æſtus maximi eſſent, ponti, cunctis hoſtibus fruſtra repugnãtibus, applicata fuit. Poſtridie Albuquercius ante lucem copijs eductis, in vrbem, ſicut ante fecerat, inuaſit. Prælium ea die multo crudelius exarſit. Multi vtrinque ceciderunt, & maxima hominum multitudo vulneribus debilitata fuit. Tandem ſtatio, quæ templum & ædes Regias muniebat, à noſtris capta, & hoſtes in effuſam fugam conuerſi ſunt. Similiter cum ſtatio illa, contra quam Albuquercius copias educebat, expugnata maximo cum labore fuiſſet, hoſtes inde ſe proripuerunt. Pontem ſimiliter Abreus omni præſidio nudauit. Ita vno tempore cùm è naui prælium iniretur, & quilibet hoſtes pro parte ſua fundere conaretur, & diu fuiſſet vtrinque fortiſsime dimicatum, hoſtes omnino fuſi ſunt. Rex vt opem ſuis afferret, cum tribus millibus hominum elephanto inſidens accurrebat. Sed cum omnes ſtationes expugnatas animaduerteret, in ædes ſuas conceſsit. Noſtri illũ propter hominum paucitatem inſequi noluerunt. Albuquercius in templum ſe contulit, iam à noſtris occupatum. Illius verò cuſtodiam illis ipſis, qui illud expugnarant, commiſit. Inde in pontem redijt. In vtroque autem pontis introitu ſtationes excitauit, eáſq; cupis terra oppletis, & ordine collocatis, atque firme reuinctis circumuallauit, crebráque in illis tormenta, præſidiáque firma diſpoſuit. Cùm verò hoſtes interim in noſtros pilas & glandes immitterẽt, & multos opere impeditos conuulnerarent, Albuquercius duas acies inſtruxit, quas ducibus delectis attribuit, & illis imperauit, vt duabus vijs ab ea, quã hoſtes infeſtam faciebãt, diuerſis ingreſsi, eos ex tranſuerſo adorirentur, neminiq; vitã cõcederent. Itaq; multi ex hoſtibus cæſi ſunt, multo tamẽ plures ſe fugæ mãdarunt. Albuquercius duas domus prope pontẽ, in frequentiore vrbis parte, quam ipſe ſibi expugnandam ſumpſerat, delegit, in quarum tectis (nec enim faſtigiatæ domus erant, ſed ad libellam in ſummo conſtratæ) tormenta collocauit.

Lembos

Lembos præterea & ſcaphas cum tormentis ſingulis in fluuij locis opportunis conſtituit. Nondum enim debellatum crediderat, & quaſi adhuc graue certamen inſtaret, omnia ſummo ſtudio comparabat. Sequenti die ædes regias oppugnare conſtituit. Sed Rex proxima illa nocte cùm omnes opes, quas potuit, aſportandas in mediterranea loca curauiſſet, aufugerat. Cum Luſitani milites in Regiam ſe illius diripiendæ gratia contuliſſent, eámque exinanitam reperiſſent, ea re grauiter offenſi, illam coniectis vndique facibus incenderunt. Hoſtes, adhuc enim ſupra ſex hominum armatorum millia in vrbe remanebant, in noſtros impetum ſæpe dabant: ſed cùm damnum nullum intuliſſent, & cladem non mediocrem accepiſſent, aufugerunt. Albuquercius, vico, in quo Vtetimutaraja habitabat, & domibus Ninachetuenſis, & Iaoënſium, & reliquorum, qui in fidem recepti fuerant, exceptis, vrbem diripiendam militi cōceſſit. Præda ingens fuit, ſupra tria millia tormentorum capta ſunt: armamentaria erant vario commeatu, & inſtrumentis bellicis, & munitionibus referta. Hæc omnia, quæ ad claſſem reficiendam, & vrbem muniendam pertinebant, miles non attigit. Et tamen quinta prædæ pars, quæ ad Regem pertinebat, ducentis millibus aureorum numorum æſtimata fuit, quanuis nec aurum, nec argentum, quod occultari potuit, miles in medium contuliſſet. Vnde conſtat, ſi Rex & mercatores opulentiſsimi opes ſuas poſt primum prælium ex vrbe in mediterranea loca non traduxiſſent, tantam prædam futuram fuiſſe, quæ auaritiam infinitam militum ſatiaret. In his tamen prælijs è noſtris circiter octoginta ceciderunt. Rebus ad hunc modum geſtis, Albuquercius mercatores, qui arma noſtris non intulerant, vt vrbem incolerent, fauoribus allexit, omnibúſque libertatem, & leges ſuas reſtituit. Saracenis Vtetimutarajam, reliquis gentibus, quæ ſimulacra colebant, Ninachetuenſem præpoſuit: vt tamen ab illis ad Luſitanos magiſtratus prouocatio eſſet, inſtituit. Et cùm Regem circiter paſſuum triginta millia prope flumen, quod in vrbem influebat, munitiones excitare percepiſſet, manum comparauit, eóque duces miſit, qui munitiones diſturbarent, & hoſtes diſpellerent. Præda inde non mediocris abducta, & elephanti ſeptem capti ſunt. Rebus ita conſtitutis, in eo neruos omnes Albuquercius intendit, vt arcem ædificaret. Materiam ſuppeditabant ſepulchra Regum & Principum, & ædes magnificæ belli impetu diſturbatæ: operas ſeruorum multitudo facile præbebat, & ipſe operi vigilanter inſtabat, ita, vt opus intra breue tempus ad tectum perueniret. Porrò autem comitate & orationis lenitate perfecit, vt magna hominū multitudo vrbis colendæ gratia vndiq; confflueret. Illis præterea leges dedit, pecuniámq; ex auro & argento conflandā & cudendam, inſignibúſque Regis Emmanuelis ſignandam curauit: & ex ſtanno etiam monetam inſtituit, grauiſsimáque pœna ſanxit, ſiquis alio genere pecuniæ deinceps vteretur. Laſſamanes, qui rerum maritimarum apud Malacæ Regem præfectus extiterat, cùm vrbem non modò captam, ſed legibus & moribus rectè

conſtitu-

conſtitutam, Regiſque Emmanuelis imperium optime fundatum cerneret, Regémque ſuum è vita deceſsiſſe (dolore enim confectus interierat) animaduerteret, ad Albuquercium legatum miſit, per quem poſtulabat, vt opera illius vteretur. Se námque non minore ſtudio pro Regis Emmanuelis amplitudine quoduis periculum aditurum, quàm pro defuncto Rege multis in locis adierat. Fuit ea legatio Albuquercio grata, datáque fide illum euocauit. Sed cùm multi vererentur, ne ſi is in vrbem rediret, aliquod maximum munus illi committeretur, inuidia ducti, hominem per literas abſterrent, atque perſuadent, Albuquercium de interitu illius cogitare. Interim Odoardus Fernandus, qui ad Siamenſem Regem miſſus fuerat, cum Siamenſi legato reuerſus eſt. Fuerat Luſitanus à Rege comiter acceptus, & muneribus ornatus. Legationis autem, quam Albuquercio Siamenſis expoſuit, ſumma hæc erat. Regi gratiſsimam fuiſſe illius victoriam: Emmanuelis Regis imperium amplificatum cupere, & gentis clarißimæ vicinitate delectari, nullúmque ſe officium in omnibus rebus, quæ ad commodum & dignitatem Albuquercij, & Luſitanorum Ducum pertinerent, hominis amantiſsimi prætermiſſurum. Cum hac legatione Albuquercio dona miſit, nempe aureum poculum, & enſem cum aurea vagina, & annulum, in quem erat gemma maximi pretij ſatis eleganter incluſa. Albuquercius per eundem legatum Regis matri ampla ſatis munera miſit. Siamenſe regnum oram ferme omnem extremæ Indiæ, quæ ad ortum Solis ſpectat, & ad Septentriones inflexa, ſinu maximo, Sinarúmque termino occidentali definita eſt, amplectitur: & inde ad Occaſum cum regno Peguënſi coniungitur. Promontorio autem, quod Malaca circiter centum & viginti paſſuum millibus abeſt, ſuperato, Malacam etiam imperio, vt diximus, continebat. Duodecim millia elephantorum habere dicitur, è quibus quatuor millia ſemper ad ſubitos bellorum caſus armata ſunt. Ad hunc Albuquercius, vt pax ſanctiore fœdere firmaretur, legatos miſit Antonium Mirandam Azeuedium, & Odoardum Coëlium, cum muneribus Regia magnificentia dignis. Alius deinde legatus à Iaoënſi Rege Malacam peruenit, cum muneribus, quæ militaris viri ſpeciem referebant. Haſtas enim continebant, & bellica facinora, quæ Rex ediderat, in ſtromate goſsipino depicta, & ænea tympana, quibus apud gentem illam in bellis certamen acuitur. Similiter alij legati à Regibus finitimis, & à Zamatra, item à Rege Peguënſi, cuius imperium, poſt Gangem fluuium, ad Solis occaſum pertinet, & latiſſimis illius oræ terminis continetur. Alij Reges pacem & amicitiam petebant, alij libenter ſe Regis Emmanuelis imperium accepturos oſtendebant. Omnes Albuquercium laudibus exornabant, & muneribus etiam oblatis ſtudium nominis illius, quo erant vehementer, vt apparebat, incenſi, teſtificabantur.

LIBER OCTAVVS.

DVM HAEC IN VLTERIORE India geruntur, in citeriore res Goënſes in anguſtias adductæ ſunt. Zabaimus enim Dalcamus in poſſeſsiones, quæ Regis Emmanuelis nomine in continenti fuerant occupatæ, Puletacamum cum tribus millibus militum, quorum maxima pars Turcæ fuerunt, immiſit. Contra hos Melraus & Timoja, qui Luſitanorum partes ſequebantur, quatuor hominum millia, & quadraginta equites eduxerunt. Principio quidem Puletacamus in fugam verſus fuit. Sed cùm copias diſsipatas collegiſſet, in hoſtes incautos inuaſit, & Melraum atque Timojam in effuſam fugam coniecit. Hi ad Narſingæ Regem, cùm exercitum maxima ex parte conciſum cernerent, & alium comparare minime poſſent, ſe contulerunt. Timoja, Melrao deprecatore, à Narſingæ Rege veniam impetrauit. Deinde contra fidem, vt rumore diſsipatum fuit, Rex illi cædem per miniſtros fraudulenter intulit. Hac victoria ſublatus Puletacamus, inſulam traijcere conſtituit: atque primùm inſulæ habitatores ad defectionem ſolicitauit. Illi fidem violare noluerunt. Hoc fuit Criſnæ indicio (is erat inter incolas opibus & induſtria princeps, & vectigalia tractabat) ad Rabellum, qui præfectus vrbis erat, continuo delatum. Is aditus inſulæ muniuit, eáque præſidia diſpoſuit, quibus hoſtes omni aditu prohiberet. Sed cùm Puletacamus noctem vnam pluuiam & caliginoſam, & tempeſtatibus infeſtam obſeruaret, copias per loca, quæ magis immunita eſſe cognouerat, ratibus tranſmiſit. Duas Luſitanas naues cum tormentis omnibus cepit, milites Luſitanos, qui nimis acriter obſiſtebant, occidit. Reliqua incolarum præſidia in vrbem diffugiunt. Puletacamus excogitat, quomodo ea Luſitanorum præſidia, quæ erant in vrbe, foras exire cogeret, vt ita in vrbem præſidio nudatam inuaderet. Coiebiquium (is vnus erat ex incolarum Ducibus, qui vectigalia Regia tractábant) per vnum è ſuis ad copias educendas perſuadere conatus eſt. Miniſter huius fraudis, Puletacami nomine ſuppreſſo, ſic enim erat iuſſus, Coiebiquium alloquitur, & quaſi transfuga, qui gratiam captare vellet, nunciat ducentos Turcas in oppidum, quod Goa vetus appellabatur, inuaſiſſe. Incolas eos vndique circumueniſſe: Turcas erumpere conari. Si ſub-

ſidium firmum mitteretur, fore, vt nemo ex turcis euaderet. Rabellus Iacobum Fernandum Fariam exploratum miſerat: & mane cum acie inſtructa, vt, ſi opus eſſet, in hoſtes inueheretur, Fariam opperiebatur, cùm fraudis miniſter interuenit, & ea, quæ fuerat iuſſus, expoſuit. Rabellus Coiebiquium, quid ſibi videretur, interrogat. Is auctorem ſibi minime fide dignum exiſtimari dicit. At Rabellus iuuenta, & audacia, reique bene gerendæ fiducia, & optimis ſucceſsibus (facinora enim non pauca in bellis feliciter ediderat) erectus, facile in fraudem impulſus fuit. Itaque minime ſpectato Fariæ exploratoris aduentu cum equitibus quinque & triginta, & Indis quingentis egreſſus eſt. Proditor cùm ſe quibuſdam aperuiſſet, abſceſsit. Indi cognita fraude ſubſtiterant. Id Rabellus cùm multum in via proceſsiſſet, non animaduertit. Cùm verò iugum collis ſuperaſſet, tredecim tantùm Indis ſe ſtipatum vidit. Inde circiter mille (tot enim intuentibus eſſe videbantur) hoſtes conſpicatus eſt. Eos autem equites quinque in ordinem cogebant. Ibi rurſus Rabellus de Coiebiquio quærit, quid ſibi videretur. Male, inquit. Transfuga minime comparet: hoſtes ſunt multo plures, quàm is nunciarat: noſtri metu perterriti, ſubſtitere: fraudem eſſe hominis perditiſsimi ſuſpicari poſſumus. Idcirco in vrbem redeundum cenſeo. Ego tamen in omni conſilio, quod ſequutus fueris, me comitem fideliſsimum ſine vlla recuſatione præſtabo. Deinde cùm Rabellus reliquos interrogaret, & nemo reſponderet (verebantur enim, ne ſi vtile conſilium darent, id non prudentiæ, ſed timiditati tribueretur) Rabellus inquit, Agite commilitones: hæc eſt dies, in qua quantum ſit in vnoquoque virtutis, apparebit. Vir quidam nobilis, qui Emmanuel Cugna appellabatur, orationem illius excipiens, Hæc eſt, inquit, ſententia, quæ mihi maxime placet. Omnes deinde è colle deſcendunt, & hoſtibus appropinquantes, concitatis equis tanto impetu in eos inuecti ſunt, vt omnes in litus, vbi Puletacamus maiores copias è continente venientes excipiebat, compellerent. Tantus autem erat hoſtibus metus iniectus, vt multi cum ſe in mare deijcerent, obruti fluctibus interirent. Puletacamus eos ab effuſa fuga continere non poterat. Ex Indicis copijs ducenti tantùm (hi autem Malabares erant) aduenerant, & cum Luſitanis coniuncti, hoſtes metu diſsipatos inſequebantur. Hoſtes trecenti cæſi ſunt. Erant in ſummo colle parietinæ. Ædes ita corruerant, vt magna parietum pars adhuc integra permaneret. Puletacamus in eas cum turcis octoginta, quorum pars pedites, pars equites erant, ſe à fuga recepit. Eos Rabellus confeſtim adoriri conſtituit. Coiebiquius Rabellum à conatu deterrere conatus eſt. Dicebat enim Puletacamum intus latere: homines eſſe cum illo ſanè fortes, & rabie atque deſperatiône quodlibet magnum facinus, ſi cominus res gereretur, auſuros. Itaq; præſtare, eminus eos ſine vllo periculo ſagittis configere. Sibique illam prouinciam depoſcebat. At Rabellus victoria inſolenter elatus, cum conſilium prudens aſpernaretur, cum equitibus quatuordecim

 (reliqui

(reliqui enim hoſtes fugientes cædebant) in parietinas ingreſſus eſt. Ibi hoſtes cum duabus ex partibus aggrediuntur, & equum haſtis confodiunt, & illum ruina vehementer oppreſſum interimunt. Simili caſu Emmanuel Cugna eiuſdem temeritatis pœnas luit. reliqui ex omni parietinarum ambitu pulſi ſunt. Hoſtes eos inſequi noluerunt. Erat enim periculum, ne ſi rurſus prælium renouaretur, propter ſuorum trepidationem in ſummum vitæ diſcrimen inciderent. Itaque ſatis habuerunt eo die duos viros primarios occidere, & reliquos à capitibus ſuis auertere. Eo die ſatis perſpectum fuit, quantum inter bonum Ducem, & ſtrenuum militem intereſſet. Rabellus enim cùm eſſet in armis acerrimus, ea temeritatis ſigna dedit, vt multi conſilium, quo fuerat ab Albuquercio Goæ præpoſitus, improbarent. Coiebiquius autem eo die laudem viri fortis & ſapientis Ducis obtinuit. Nam & valde ſtrenue dimicauit, & optimũ conſilium dedit, cui ſi Rabellus obtemperaſſet, nunquam in eam calamitatem incidiſſet. Reliqui omnes in ordinem reducti, Goam incolumes peruenere. Ibi communi conſilio Franciſcus Pantoja delectus fuit, qui ciuitati præeſſet. Is, in quo quidem puſilli & anguſti animi ſignificationem dare viſus eſt, oblatũ munus repudiauit. Non enim in eo ſtatu res Goënſes eſſe dicebat, vt quiſquam vir prudens ciuitatis tuendæ curam ſuſcipere deberet. Nobilitas & ciues vniuerſi eam prouinciam ad Iacobum Mendezium Vaſcõcelium detulere. Is cum munus animo ſanè confidenti ſuſcepiſſet, omnia, quæ ad vrbis tuendæ defenſionem neceſſaria videbantur, admodum ſtrenue comparauit. Omnem cõmeatum, quem potuit, in vrbem intulit, munitiones inſtituit, vigilias diſpoſuit, omnia impigre & vigilanter adminiſtrauit. Criſna verò cum ab illo, vt intra muros cum ſuis admitteretur, enixe contenderet, id facile conſequutus eſt. Ducenti tantùm Luſitani, & Indi ex fœderatis ſexcenti in vrbe tunc inerant. His exiguis copijs erat bellum ſuſtinendum, & obſidio etiam, ſi opus eſſet, toleranda. Puletacamus verò inſulæ totius poſſeſsionem occupauit. Porrò autem Benaſtarinum (eſt id oppidum in inſulæ aditu, qui ad Auſtrum pertinet, ſatis ad commeatum ex continenti ſubuehendum, & copias arceſſendas opportunum) caſtris delegit. In eo loco arcem inſtituit: maxima illius fundamenta iecit: eámque ad ſummũ perduxit, & tormentis ingentibus, & omnibus bellicis inſtrumentis atque præſidijs egregie muniuit, vt inde tam acri bello Luſitanos vexaret, vt inſulam deſerere cogerentur. Et interim nunc aperto Marte, nunc ex inſidijs ciuitatem oppugnabat. Sed Vaſconcelius illum perpetuo repellebat. Franciſcus verò Pereira Berredius cum triginta viris Luſitanis eo ſe contulit. Cuius aduentu, tanta erat hominum penuria, Vaſconcelius mirifice lętatus eſt. At Puletacamus cùm bellum extraheretur, Zabaimo ſuſpectus eſſe cœpit. Neque defuit, qui nomen illius apud Zabaimum proditionis inſimularet. Is ſororem Rozalcamo, viro turcæ, & in rebus bellicis ſpectato deſponderat. Eum Rozalcamum Zabaimus cum ſex millibus militum Goam miſit, & Puletacamo, vt

illi

illi exercitum traderet, imperauit. Puletacamus ea ignominia grauiter offenſus, imperium Zabaimi contempſit. Rozalcamus, vt Puletacamũ caſtris exueret, ad Vaſconcelium literas dedit, quibus dicebat, Puletacamum Zabaimi iniuſſu in poſſeſsiones in continenti ſitas, quæ ad Emmanuelis imperium pertinebant, inuaſiſſe, & in inſulam traieciſſe. Se cum exercitu veniſſe, vt à Puletacamo tanti facinoris pœnas expeteret. Si Vaſconcelius illi opem afferre vellet, ſe Puletacamum intra paucos dies ex inſulæ finibus expulſurum. Spem deinde oſtendebat libertatis Luſitanis illis, qui apud Zabaimum capti detinebantur. Ii erant, qui facto naufragio, in Dabulis litus euaſerant. Vaſconcelius fidem homini perfido confeſtim adhibuit. Rozalcamus illius ope confirmatus, Puletacamum facile ſuperauit. Quo facto tantum abfuit, vt Rozalcamus in fide permaneret, vt potius Vaſconcelio ferro flammáque minitaretur, ſi non protinus vrbe excederet. Bellum ita redintegratum multarum difficultatũ cauſam noſtris attulit. qui tamen ita hoſtium impetum ab vrbis mœnibus reprimebant, vt iam non auderent illi ad muros accedere. Hyems appetebat, quæ cùm ſit in illis regionibus valde ſæua atq; turbulenta, maritimos exitus intercludit. Muri interim pars magna corruit. Illa ruina Rozalcamus debellatum eſſe credidit. Itaque ad eam partem, quam muro nudatam aduerterat, copias admouit. Ibi atrox prælium commiſſum eſt, quod ad veſperum perductum fuit. Multi ex hoſtibus cecidere, & è noſtris etiam nonnulli, inter quos Coiebiquius fortiſsime dimicans, glandis vnius ictu percuſſus occubuit. Rozalcamus cùm vi ciuitatem expugnare non poſſet, aſtu vt eam caperet, ſummo ſtudio contendebat. Perpetuo autem tubarum concentu, & ſimulata incurſione noſtros vigilare cogebat, ita, vt peruigilio confecti, paſsim deciderent. Ioannes Machiadus, cuius antea mentio non ſemel facta eſt, cum apud hoſtes adhuc habitu & ſpecie Turcicâ verſaretur, agmen vnum ducebat. Is Vaſconcelium per literas admonuit, vt in locum, quem arbores binas appellant, cum primum tuba perſtreperet, copias educeret. Fore námque, vt facillime turmam hoſtium, quæ cũ tubicine ibi ſolita erat conſiſtere, profligaret. Factum eſt ita. Multi ea nocte cæſi, reliqui in fugam compulſi ſunt, & muri pars, quæ collapſa fuerat, incredibili celeritate refecta. Noſtri interim fame grauiſsima laborabãt. Nam & hyems erat impedimento, quo minus commeatus in vrbem inuehi poſſet: & Zabaimus omnes inſulæ aditus obſeſſos tenebat, ne cibaria ex continenti importarentur. Ea fames multis occaſionem attulit Chriſtianæ religionis abiurandæ, qui ad Rozalcamum nocte confugiebant, & in Mahumetis nomen iurabant. Hi ſeptuaginta fuerunt, qui fidei & religionis im memores, vt corpus ad breue tempus alerent, animos in peſtem ſempiternam furenter & impie detrudebant. Inter quos quidam homo honeſto loco natus, cui nomẽ erat Fernandus Lupius, extitit. At Machiadus, qui ſe ad eum diem Turcam ſimularat, cùm videret homines Chriſtianos Sanctiſsimam CHRISTI religionem deteſtari, dolorẽ exi-

mium capiebat. Ea verò indignitate commotus, eo tempore, quo Chriſtiani fame confecti, & in extremas anguſtias adducti videbantur, vt fidem ſuam factis oſtenderet, voluit eiuſdem laboris & ærumnæ ſocietatem inire. Is duos filios ex muliere Saracena ſuſceperat, & vtrunque per ſe aquis luſtralibus in CHRISTI nomen expiarat. Hos ad ſe perduci iuſsit, vt ſecũ in vrbem intromitteret. Quod cum exequi minime poſſet, facinus edidit valde miſerandum. Maluit enim in ſanguinem ſuum ſæuire, quàm pueros infantes ſecta Mahumetis peſtifera imbuendos, in hoſtium poteſtate relinquere. Itaque nocte vtrunque ſuffocauit. Mane verò caſum filiorum acerbiſsimum deplorauit, & ſuam calamitatẽ cum multis lacrymis lamentatus eſt: dicebátque filios lamiarum præſtigijs fuiſſe miſerabiliter extinctos. Deinde cùm fingeret, ſe moleſtiæ leuandæ gratia velle per inſulam vagari, cum Luſitanis aliquot captiuis, & cum illis, qui Chriſti religionem execranda perfidia violarant, ad vrbis muros acceſsit. Ibi orationem luculentam habuit, qua de vitę breuitate, de ſempiternis ſupplicijs, de gloria immortali diſſeruit, & omnes adhortatus eſt, vt mallent in vita miſera & caduca, laboribus breuiſsimo temporis ſpatio definitis torqueri, quàm in futura ſupplicijs ſempiternis excruciari. Orationem eius nemo ex illis, qui à religione defecerant, ad aures admiſit. Ipſe verò cum captiuis Vaſconcelij fide, quam antea, cùm primum id induxerat in animum, acceperat, in vrbem ingreſſus eſt. Eius aduentus non modò lætitiam Luſitanis attulit, ſed animos etiam illorum ad ſpem ſalutis erexit. Id enim numine diuino factum fuiſſe credebant, quod cùm illis præſens adfuiſſet, non dubitabant, quin ſalutare præſidium eſſet intra breue tempus hominibus afflictis, qui opem illius implorabant, allaturum. Rozalcamus vrbis oppugnationem non intermittebat. Cum verò Vaſconcelius intellexiſſet, eum in loco conſidere, ex quo ciuitatem quatere tormẽtis maximis imperabat, cum equitibus octoginta in illum inuectus eſt: & cúm vtrinque fuiſſet acerrime dimicatum, noſtri tandem impreſsione facta hoſtes fuderunt, & ita in vrbem ſaluis omnibus reuerſi ſunt. Aliqui tamen vulnerati fuerę. Rozalcamus ea noſtrorum audacia perturbatus, ſpem expugnandę ciuitatis abiecit. Itaque oppugnatione prorſus omiſſa, in eo pugnabat, vt noſtros fame ad deditionem compelleret. Vaſconcelius aliquid audendum ratus, Franciſcum Berredium, quanuis & anni tempus, & hoſtium vigilantia ſummũ periculum nauiganti proponeret, in Baticalam miſit, vt inde commeatum adueheret. Berredius longa naue, cui præerat, euectus, imperata tantà vigilantia & induſtria confecit, vt cùm kalendis Iulij Goa ſolueret, eodem menſe viginti parones cibarijs onuſtos Goam, hoſtibus inuitis, induceret. Ad hunc modum fames depulſa, & homines recreati ſunt. Hæc quidem in Goẽnſi bello gerebantur. At Begienſis, vt fuerat ab Albuquercio iuſſus, Zacotoram petijt: in curſu nauem vnam cepit, & Albuquercium, vt habebat in mandatis, aliquot diebus expectauit. Cùm verò illum ex diuturna mora minime in Arabiam eo Anno nauigaturum

uigaturum eſſe cognouiſſet, ad Zacotoram naues appulit, & arcem diſturbauit, & homines, & tormenta, & munitiones, & commeatum in naues impoſuit: inde in Armuzium vela dedit, vt tributum exigeret. Tributum fuit illi ſine vlla recuſatione perſolutum, & honores non mediocres attributi. Inde in Indiam nauigauit, & in fine menſis Auguſti Goam peruenit. Illius aduentus fuit vniuerſæ ciuitati gratiſsimus. Ducebat enim centum Luſitanos ſanos atque benevalentes, & bellandi peritiſsimos. Principio menſis eiuſdem redierat ex inſula Sancti Laurentij Ioannes Serranus, & Pelagius Sala, qui ſimili ratione magnam lætitiam ciuibus vniuerſis attulerant. Emmanuel item Lacerda, qui cum ſex nauium claſſe, vt oram Calecutienſem infeſtam faceret, Indicum illud mare peragrarat, cùm primum per anni tempus licuit, in eandem vrbem commeatum varium & multiplicem, & ducentos milites Luſitanos induxit. His præſidijs ciuitas erecta, hoſtium conatus pro nihilo putauit. Menſe deinde Septembri, Chriſtophorus Brittius in vrbẽ ſimiliter aduectus eſt. Is decimo nono die mẽſis Aprilis Olyſippone ductu Garſiæ Norognæ ſoluerat. Garſia námque Norogna, filius ſororis Albuquercij, cum claſſe ſex nauium miſſus in Indiam ab Emmanuele fuerat. Quatuor ex illis in Mozambiquenſi inſula hyemauerant, duæ tantùm in Indiam tranſmiſerant. Vna, cuius Arius Gama nauarchus erat, Cananorem petijt, Brittius Goam delatus eſt. Interim Rozalcamus bellum non ſegniter adminiſtrabat. Prælium tandẽ, in quo Brittius primum agmen duxit, ſatis acre commiſſum eſt: hoſtes fuſi fugatiq; ſunt, & magna eorum pars à noſtris, qui eos inſequuti ſunt, ferro conciſa. Hoc prælio monitus Rozalcamus, ſe ſe deinde à confligendo continuit. Satis habebat, inſulam præſidijs tenere, & arcem ſummo ſtudio munire. Ea arce perfecta, in eam cõmeatum & munitiones conuexit, & tam valido atque firmo præſidio muniuit, vt nulla ciuitas, aut caſtellum, quod ad Zabaimi ditionem pertineret, eſſet cum illa roboris multiplicis firmamento comparandum. Duæ interim naues à Melichiazio miſſæ, cum magno frumenti & orizæ numero Goam peruenere. Melichiazius enim cùm acciperet noſtros inopia laborare, naues illas, vt noſtros inopia leuaret, ad Vaſconcelium miſit: ſeque omnia, quæ in rem Regis Emmanuelis eſſent, ſumma voluntate perfecturum, multis verbis oſtendit. Melichiazio gratiæ, vt par erat, actæ ſunt, & munera etiã miſſa. Belli deinde ratio mutata eſt. Noſtri námq; excurſiones in arcem Benaſtarinenſem crebrò faciebant, &, an eam expugnare poſſent, ſæpe tentabant. Dum hæc in India geruntur, Pontifex Maximus Iulius ſecundus concilium Piſæ celebrandum literis publicis indixit. De rebus, quæ in concilio erant Regum Hiſpanorũ nomine tractandæ, Rex Emmanuel cum Rege Fernando per legatos egit. Fuit præterea negotiũ aliud maximi momenti, quod erat per vtriusque legatos agitandum. Erat ſub id tempus in Caſtellæ regno vir quidam valde nobilis, cui nomen erat Petrus cogmento Baſtardus. Is fuerat auctor exiſtimatus diſſenſio-

num quatundam, quæ inter Fernandum Regem, poſt Iſabelæ vxoris obitum, cum Philippo Rege Maximiliani filio, Fernandi ipſius genero, concitatæ fuerát. Philippo autem mortuo, cùm Petrus Fernandi offenſionem pertimeſceret, in regnum Feſſenſe conceſsit. Ibi cùm apud Barraxam diuerſaretur, cuius tũc nomen in illa Mauritaniæ parte erat maximè & virtutis & potentiæ magnitudine celebratum, ſummam cum illo familiaritatem contraxit. Barraxæ autem gratia, cùm is ſe mediũ per literas interpoſuiſſet, Fernandus omnibus Petri erratis clementer ignouit. Petrus cum Barraxæ literis ad Fernandũ reuerſus eſt. Literarũ ſentẽtia huc in ſumma pertinebat, vt Fernandũ ad bellum Feſſenſe plurimis verbis hortaretur. Ad id verò Barraxa operam ſuã pollicebatur, ſub ea conditione, vt Feſſæ Rex cũ eo tributo, quod Fernando viſum eſſet, ab eo crearetur. Hæ literæ Fernando, vt præ ſe tulit, non ingratæ ceciderunt. Itaq; Petrum cũ literis ad Barraxam de eadem re continuo remiſit. Petrus Alcaſſarem Saguerium, quę ciuitas tunc Regis Emmanuelis imperio continebatur, ſe cõtulit, & ab Roderico Souſa, qui tũc illi vrbi præerat, hoſpitaliter acceptus eſt. Ibi cùm Souſa Petrũ de cauſa itineris illius percontaretur, is ſe dixit in grauiſsimã Regis Fernandi offenſionem, nõ peccatis ſuis, ſed maleuolorũ hominum ſermonibus rurſus incidiſſe, & ideo Feſſam diſcedere. Rodericus Souſa cùm eſſet mira ſagacitate prędi tus, & in Petri verbis mirã inconſtantiam perciperet, & aliquid etiã ſuſpicione conſequeretur, hominẽ ſecum tantiſper retinuit, dum literas, quas ad Barraxã ferebat, arte ſurriperet, atq; reſignaret. Eas deinde deſcripſit, & iterũ ſumma ſolertia cõſignatas, in loco, vnde fuerant ſublatæ, repoſuit, hominémq; dimiſit, & literarũ exemplum ad Emmanuelẽ perferendum curauit. Id quod animo Fernandus agitabat, Emmanuel indigniſsime tulit. Erat enim contra pactionem, quæ de regionum diuiſione inter illos facta fuerat. Pactionis autẽ illius vi regnũ Feſſenſe ad ius Portugaliæ pertinebat. Vt igitur illum ab ea cogitatione reuocaret, legatũ in Caſtellam miſit. Fernandus interim claſſem maximã cõparabat: & quorſum eam inſtrueret, ſilentio cõprimebat. Sed tantùm dicebat, ſibi eſſe in animo, quos poſſet hoſtes Chriſtiani nominis bello premere. Sub id tempus Fernandus literas à Pontifice Iulio percepit, quibus idẽ Pontifex ſignificabat, ſe cum Venetis, & Heluetijs, & Maximiliano Cæſare, cõtra Ludouicũ Galliæ Regem ſocietatẽ coire. Maximum vero belli firmamentũ Fernandi ipſius ſocietate cõtineri. Qũapropter ab illo cõtendebat, vt vellet ijſdẽ fœderibus alligari. Aliter enim regnũ Neapolitanũ, ne de manibus illius elaberetur, eſſe maxime formidandũ. Tulit illud permoleſte Fernandus. vt tamen regni Neapolitani præſidia firmaret, ſe ſociũ fœderatis aſcribi ſuſtinuit. Emmanuelẽ deinde ad eiuſdẽ fœderis ſocietatẽ inuitauit. Emmanuel aſſentiri nullo pacto voluit. Imo cũ ſub id tempus ſex Gallicæ triremes Duce Petro Ioanne Olyſipponem appulſæ fuiſſent, is Ducem comiter accepit, & cõmeatu iuuit: quod Fernando offenſionem haud mediocrẽ fama vulgabat attuliſſe. Verùm has offenſas & vtriuſq; probitas,

& affinitas

& affinitas obliterauit. Claſsis tamen, quam Fernandus, vt in Mauritaniã tranſiret, inſtruxerat, Italicis motibus impedita, Emmanuelem ea ſolicitudine, quæ animũ illius diſtinebat, omnino liberauit. Eodem anno Henricus Britãnię Rex legatos in Luſitaniam miſit. Legatio nihil aliud continebat, quàm ſingularis amicitiæ ſignũ, & fœderis antiqui ſacramentum, cognationis & affinitatis memoria renouatum. Dum in Europa tempus in his rebus teritur, Albuquercius nouos Malacæ motus iudicij ſeueritate compeſcuit. Vtetimutaraja, qui cum illo fœdus egerat, vt dictum eſt, opes ſummas habebat, & regnum, cùm eſſet intoleranda ambitione præditus, affectabat. Etiam antequam Albuquercius Malãcam oppugnaſſet, id molitus ſæpe fuerat, vt Regem inſidijs pelleret, & ipſe locũ illius occuparet. Id tamen illi minime proceſſerat. Id ſub Albuquercio felicius ſe perfecturum confidebat. Ciuitatem enim externis & longinquis præſidijs diu teneri, difficillimum fore ſtatuebat: & vel propter ampliſsimas opes, ad quas ipſe peruenerat, vel propter Albuquercij voluntatẽ, quã ſibi deuinxerat, vel propter ingenij calliditatem, qua ſibi omnia ſæpenumero proponebat, imperium ciuitatis ingẽti ſpe, & inani quadã fiducia deuorabat. Sed cum animaduerteret ciuitatis ſtatum, & formam reip. & munerum diſcriptionẽ, longe aliter, quàm fuerat opinatus, ab Albuquercio collocari, & arcem munitiſsimam ſic a fundamentis inſtitui, vt nõ facile ſibi foret id quod animo deſignabat efficere, aliam ſibi rationem ſceleris ineundã exiſtimauit. Mahumetes Rex dolore nimio propter ciuitatis amiſsionem, vt diximus, excruciatus obierat. Is ad quem eo mortuo regni hæreditas iure veniebat, pulſus fuerat. Vtetimutaraja cũ eo per literas agebat, vt bellum compararet, ſe nãmq; opibus & clientelis, & artibus etiã perfecturũ, vt Luſitanos facile pelleret. Hæc omnia cum occultari difficillime poſſint, maxime vbi quiſq; victoris animũ ſibi cõciliare ſtudet, factũ eſt, vt vtriuſq; literæ vltro citroq; miſſæ in Albuquercij manus peruenirent. Id Albuquercius ſumma taciturnitate cõpreſſum cum Araũgio ſolo cõmunicauit. Cupiebat autem hominẽ comprehendere, quod propter illius ſummam potentiam fieri nõ poterat, niſi eum in arcem aliqua ratione pertraheret. Quod Vtetimutaraja facere recuſabat. Nã præterquam quod illum ſceleris conſcientia timere compellebat, intelligebat de tyrannide illius apud Albuquercium frequentes querimonias haberi. Euenit interim, vt Perſa quidam certũ munus ab Albuquercio flagitaret. Reſpondit ille, ſe nemini publicum aliquod munus, niſi primarios ciuitatis viros, primum conſuleret, aſsignaturum. Principes igitur ciuitatis acciret, & tum demum ſe de illorum ſententia, quod optimum factu eſſet, libẽtiſsime decreturum. Perſa cum eſſet Vtetimutarajæ valde familiaris, & ſuſpicaretur, illo ad Albuquercium perducto, ſe omnia quæ vellet impetraturum, hominem cum filio atque genero, qui coniurationis erãt participes, ad Albuquerciũ facile perduxit. Non enim ſolùm officio, verũ & honoris illius ſpecie prouocati ſunt, vt minime cõuentum illum vitarent. Illis ad hunc modum intromiſsis iniecta

vincula confeſtim ſunt, & iudiciū ordine ſolito cōſtitutum,& patroni qui cauſam illorum defenderent, aſsignati. Capita accuſationis præcipua hæc erant. Quòd regni hæredem ad regnum armis repetendum,& arcem expugnandam, & exitium Luſitanis afferendū ſolicitaſſet: quòd Laſamanam ab officio,quod Emmanueli Regi præſtare cupiebat, auertiſſet: quòd illius conſilio ſcelus in Siqueiræ peſtem atque perniciem conflatum fuiſſet: quòd multis Luſitanis, qui cum Siqueira fuerant,crudeliſsimæ cædis cauſam attuliſſet: quòd opera illius Chriſtiani quidam ex illis, cùm multis incommodis premerentur, à Chriſti religione deceſsiſſent: quòd gener illius atque filius, qui cum illo vincti tenebātur,illius auctoritate permoti,eiuſdem ſceleris ſocij & adminiſtri fuiſſent. Vtetimutaraja quædam negabat, quædam verò manu conuictus negare non poterat. Itaque ad miſericordiam conuerſus, veniam ſuppliciter implorabat. Tandem indicijs & teſtibus apertiſsime conuictus, capite cum filio & genero damnatus eſt. Fuit de tribus illis hominibus ſupplicium publice ſumptum, & illorum ædes diſturbatæ, ne quod extaret in ciuitate hominum monimentū. Hoc iudicium Albuquercij laudes apud eos homines egregie cumulauit. Hominem námque eſſe dicebant, qui non ſolùm in bello hoſtes vinceret, ſed in pace tyrannidem iudicij ſeueritate & conſtantia profligaret. Et cùm hominum improborum interitu lætarentur, tum non mediocri metu fracti, cogitabant, non eſſe ſub eo homine peccandum, quem nullius opes à iudiciorum ſeueritate deducerent. Poſtquam verò illud ſcelus vindicatum debito ſupplicio fuit, inſulas,quas Malucas appellant, explorare conſtituit. Tres igitur naues inſtruxit: illis Antonium Abreum præfecit,qui Malaca in fine Decembris menſis, Anno M.D.xj. ſoluit, & curſum ad ortū Solis inſtituit. Albuquercius verò cum in Indiam citra Gangem redire feſtinaret, munus, quod Vtetimutarajæ commiſerat,nempe vt Saracenis ius adminiſtraret,ad Patecatirum,qui ſecundum Vtetimutarajam opibus & auctoritate Princeps habebatur,continuo detulit. Is Vtetimutarajam oderat,eo quod filiam,quam amabat, illi deſpondere nulla conditione voluerat. Poſtquam verò magiſtratum iniuit,vehementer Luſitanorū voluntates ſpecie quadā probitatis allexit. At Vtetimutarajæ vxor cùm viri cædem vlciſci cuperet,Patecatirum & filiæ nuptijs, & promiſsis ingentibus eo traduxit, vt bellum Luſitanis moliretur. Mulier enim ſe ſex millia militum fortiū illi traditurā promiſit,quibus,ſi vir eſſe vellet,facile Luſitanos inopinantes opprimeret. Patecatirus & amore,& auaritia,& ambitione cæcatus (nō deſperabat enim, modò adniti vellet, ſe regni opibus potiturum) mulieris precibus aſſenſus eſt. Itaque minime procraſtinandum ratus, nuptijs primùm ſummo ſilētio celebritatis, frequentiorē ciuitatis partē coniectis ignibus incendere feſtinauit, & multos incolas occidit. Albuquercius confeſtim occurrit, hominemq́; armis expulit,& in fugā cōuertit. Is in loco,quē Opi nominăt,nōprocul ab vrbe diſtāte,in quo ſedem & domiciliū habebat, tandem conſtitit, quem vallo & foſſa &

tormentis,

tormentis, varióque armorum & telorum genere muniuit, & inde crebris excurſionibus vrbis incolas ſæpe perterruit. Sed Albuquercius eam ad hominis audaciam comprimendam induſtriam adhibuit, vt is malis edoctus, facile ſe ab inferendo maleficio contineret. Albuquercius deinde cùm iter ſuſcipere vellet, arcis & vrbis præfecturam Roderico Brittio Patalino commiſit: quæſturã Araügio tradidit: Fernandum Petreium Andradium maritimis rebus præfecit: quæſturæ ſcribas inſtituit: Ninachetuenſem incolis, qui non eſſent Mahumetana ſecta imbutis, ius dicere iuſsit. Incolæ hunc magiſtratum Xabandarem appellant. Saracenos ſecundum varias regiones diſtribuit, & ſingulis proprium rectorem, qui eos regeret, aſsignauit. Omnes tamen Brittij imperium ſequi præcepit. Zainalus interim veniam ab Albuquercio per nuncios poſtulauit. Fatebatur autem, ſe deſperatione victum ab eo deſciuiſſe. Non enim putabat fieri poſſe, maxime cùm bellum differri conſpiceret, vt is vrbem opulentiſsimã ea claſſe, quam ducebat, expugnaret. Tunc verò Luſitanorum virtute perſpecta arbitrari, nihil tam munitum fore, quod non eorum armis atque virtuti cederet. Errori veniam tribueret, & dexteram in bellis inuictam ſibi porrigeret, vt teſtatum eſſet apud omnes mortales, illum non magis virtutis robore, quàm clementiæ laude præcellere. Albuquercius hominem data fide ad ſe venire iuſſit. Is iterum, vt ſe in regnum reſtituat, ſuppliciter orat. Albuquercius ſe id facturum promiſit. Verùm tempus elabi, quod ſi prætermitteret, iter ſibi fluctibus intercluſum iri. Se poſtquam Goam peruenerit, & vrbis ſtatum conſtituerit, operam daturum, vt eum in regnum reduceret. Zainalus cùm ſibi verba dari ſuſpicaretur, iterum clàm cum ſuis omnibus ab vrbe diſceſsit. Albuquercius autem relictis in vrbe trecentis Luſitanis, in claſſe verò ducentis, præter Indos milites, & aliquot etiam Malacenſes, quorum fideli opera noſtri vſi fuerant, cum quatuor tantùm nauibus Malaca profectus eſt. Cùm verò Zamatræ oram prætervcheretur, coorta ſubito tempeſtas illum, quem primum potuit portum ſubire, & anchoras iacere compulit. Ita tamẽ magni fluctus eijciebantur, vt nullis anchoris nauis prætoria firmari poſſet. Factum igitur eſt, vt ad rupem, quæ ſub fluctus latebat, alliſa frangeretur. Prora continuo ſubmerſa fuit. Puppis verò cùm in ſaxo ſubſideret, è fluctibus eminebat. Aqua tamen ſentinam compleuerat, & omnia, præter homines, qui in puppim ſe contulerant, fluctibus ipſis obruta perierunt. Qui erant in prora, cùm eam mergi conſpicerent, tabulis & dolijs innixi, partim in Pacemenſe litus enatarunt, partim verò fluctibus hauſti ſunt. Nox erat, denſa caligo, turbines atque procellæ, tonitrua & fulgura terrorem cunctis iniecerant, & ſpem ſalutis inciderant: votis, & precibus, & ſublatis in cœlum clamoribus, veniam animis ſuis cum lacrymis & ſingultu flagitabant. Albuquercius cùm animaduerteret puerum infantem aquis in nauem influentibus penè mergi, illum ſublatum humeris tantiſper ſuſtinuit, dum alia ex naui auxilium adueniret.

Hæc

Hæc autem effatus eſt. Huius innocentia fretus; confido me CHRISTI benignitate è fluctibus emerſurum. In hoc diſcrimine cùm è naui, cuius nauarchus erat Petrus Alpoëmus, qui iuridicundo præerat, ſcapha demiſſa, & in nauẽ prætoriam remis vehementer impulſa fuiſſet, Albuquercius & reliqui in nauem Alpoëmi aduecti ſunt. Georgius Nonius Leo, qui alij naui præerat, vi tempeſtatis à claſſe diſiunctus eſt. Qui erant in alia naui, cui Simonem Martinum Albuquercius præfecerat, in qua tredecim tantùm Luſitani vehebantur, & Leoni commiſſa fuerat, cùm Iaoënſes & Malacenſes eſſent, Luſitanóſq; omni præſidio deſtitutos aſpicerent, in nauarchum, qui tunc graui morbo iactabatur, & in alios inſurgentes, omnes trucidauerunt. Quatuor tantum nautæ ſcapham adepti, in Pacemenſe litus euaſerunt: & nauis ipſa in portum Timiamenſis ciuitatis, quæ eſt in eadem ora Zamatrenſi ſita, ventis delata, & deinde fluctibus oppreſſa fuit. Sedata tempeſtate, Albuquercius inſtitutum curſum tenuit. Hominum multitudo, quæ in Alpoëmenſem nauem cum Albuquercio traducta fuerat, erat valde magna, & commeatus penuria vexabatur. Nihil tamen eos acrius, quàm ſitis affligebat, qua quidem omnes funditus interijſſent, niſi duas naues, in quas inciderunt, accepiſſent, aqua & cibarijs onuſtas. In vnam harum duarum nauium Simonem Andradium cum quindecim viris Luſitanis impoſuit, & illius nauarchum pro obſide cum aliquot Saracenis ſecum retinuit. Saracenus quidam erat nauis illius magiſter, qui ita illam gubernauit, vt Luſitanos omnes in inſulam vnam ex illis, quas Maldiuenſes appellant, quę Calecutienſium militum copia referta erat, induceret: vbi omnes contrucidati fuiſſent, niſi hoſtes veriti fuiſſent, ne pœnas illius immanitatis Albuquercius ab ijs, quos retinuerat, vt ius & fas eflagitabat, expeteret. Omnes tandem, qui euadere potuerunt, multis incommodis agitati, Cochimum peruenere. Omnes opes amiſſæ ſunt. nihil tamen Albuquercium ea iactura commouebat. Id tantùm moleſte ferebat, quòd duos leones è ferro ſingulari opere perfectos, & armillam, quæ ſanguinem ſiſtebat, amiſiſſet: quæ omnia cum multis donis Emmanueli Regi mittere deſtinauerat. Cochimum initio Februarij, Anno ſalutis. M.D.xij. peruenit. Ibi cùm de rebus Goæ geſtis certior factus fuiſſet, octo celoces cum valido militũ præſidio confeſtim in eam iuſulam miſit, & Emmanuelem Lacerdam vrbi præpoſuit, ſeque illi ſubſidiũ intra paucos dies allaturum confirmauit. Lacerda cõfeſtim reſcripſit, non eſſe cur approperaret. Ciuitatem eſſe munitiſsimã. Expectaret è Luſitania naues, vt cum maioribus copijs poſſet caſtellum Benaſtarinenſe capere. Secùs enim ſe minime dignitatis arbitrari, eum in inſulam nauigare, niſi copijs illis ſtipatum, quibus caſtellum expugnaret. Aſſenſit Albuquercius, & interim animaduertit in flagitia, quæ fuerant illo abſente à Luſitanis commiſſa. Sed nihil acerbius tulit, quàm illorum opera, qui fuſtuarium propter ſcelera meriti fuerant, Simonem Rangelum, quod eos reprehenderet, in exilium pulſum fuiſſe: qui deinde à Saracenis in via

captus,

captus,& in Arabiam perductus fuerat. Eo tempore Petrus Maſcaregnas,qui cũ Garſia Norogna Olyſippone ſoluerat, Cochimum aduectus eſt, & nunciauit, Norognam breui cum reliquis nauibus adfuturum. Legatus prætereà quidam à Rege omnium,qui Maldiuenſes inſulas imperio tenebant,ampliſsimo,ad illum venit,& ab eo nomine Regis ſui poſtulauit, vt illum in fidẽ & clientelam reciperet. Illum námque velle Regis Emmanuelis imperio ſubdi, & tributum cõſtitutum ſumma fide perſoluere. Huius promiſsi fœdus ſtatim fuit rite percuſſum,& Saracenus quidam,Mamelles nomine,qui aliquot illius inſulas occuparat, ex illis excedere iuſſus. Quod ſine vlla recuſatione confectum repente fuit. Hæc quidem in India gerebantur,quo ferme tempore Regina Maria initio menſis Februarij filium edidit, Emmanueli patri ſpecie & forma ſimillimum, qui HENRICVS appellatus eſt. Eodem die, quo Princeps hic in lucẽ editus eſt, Olyſippo (in qua quidem vrbe propter ſummam cœli temperiem, monſtri ſimile eſt,partem aliquam niuis intueri) plurima niue conſperſa fuit: quod multi ſic interpretati ſunt, ea niue mentis candorem, vitæ puritatem & continentiam,virtutis eximię fœcunditatem,quę in hoc Principe mirabiliter eluxit,prę-monſtratam fuiſſe. Sed vt auguria prætermittamus, hoc planè conſtat,in illius probitate,virtute,religione,conſtantia, & in ſanctitatis exemplo Luſitani imperij firmamentum conſiſtere. At in India vlteriore, poſtquam Albuquercius Malaca profectus eſt,vrbis incolæ,tam Saraceni,quàm ſimulacrorum ſuperſtitione conflictati,qui Luſitanorum partibus ſtudebant, exanimati metu vagabantur. Nec enim exiſtimabant illo abſente hoſtium impetum ab eorum capitibus propulſari poſſe. Vt autem magis anxie trepidarent, rumor emanauit, Laſamanem cum maxima claſſe contra Luſitanos inſtructa tantùm non appropinquare. Andradius illi, ante quam in portum intraret, obuiam eundum cenſuit. Patecatirus,qui omnia per exploratores nouerat,cùm accepiſſet,Andradium è portu ſoluiſſe, vt cum Laſamane confligeret,nocte in vrbem ingreſſus eſt: & Aphractum,cui Alfonſus Chiaignus adoleſcens valde ſtrenuus præerat, cùm improuiſo adoriretur,cepit: Chiaignum acriter reſiſtentem interfecit: reliquos, qui cum illo erant, captiuos abduxit. In Aphracto tormentum ingens erat,Camellum appellant,illud etiam Aphracto cõuexit. Andradius Laſamanis claſſem cum minime reperiſſet, in portum reuerſus, Patecatiri ſtationem oppugnare conſtituit. Alfonſum Perſonam cum mille & quingentis hominibus Indis,& paucis Luſitanis, terra ſecundum litus ire iuſsit, vt eodem tempore terra atque mari Patecatiri munitio oppugnaretur. Ipſe lembis & celocibus inuectus, fluuium æſtu ſecundo ſubijt. Georgium verò Botellium, agminis primi Ducem, hoſtes acriter inuadere iuſsit. Andradius continuò ſubſequutus eſt. Alfonſus Perſona ſimul è terra impetum fecit. Munitio cum magna hoſtium cæde capta, & præſidia in effuſam fugam compulſa ſunt. Ibi ligneum truncum magna craſsitudine recenti ſanguine conſperſum aſpiciunt.

Is

Is enim, qui tormento præerat, & à Patecatiro cum reliquis in ſeruitutem abductus fuerat, iuſſus eſt illud in Andradium dirigere. Is morte propoſita, ne tantum in ſe ſcelus admitteret, mortem oppetere maluit, quàm CHRISTI numen offendere. Ea re Patecatirus grauiter offenſus, illi caput in eodem trunco ſecuri præcidi confeſtim imperauit. Dum verò alij caſtra diripiunt, alij tormẽta cum camelo, quem diximus, in naues inferunt, alij ſtationem ſubiectis ignibus incendunt, apparuit repente Saracenorum acies inſtructa. Hi erant quadringenti, cum tribus elephantis ingentibus, quorum ſinguli caſtella ſingula portabant. Viceni ſagitarij in ſingulis caſtellis inerant. Georgius Botellius cum turma, quam ducebat, prior, eo quod propius forte conſtiterat, in hoc agmen incurrit, ſuóſque admonuit, vt elephantum, qui præcedebat, omitterent, rectorem tantùm peterent. Hi cùm viam elephanto aperuiſſent, rectorem haſtis vndique ſublatum interimunt. Elephantus rectore deſtitutus conſtitit. Cùm verò quidam è ſcapha Georgij Botellij, qui tormentis præerat, elephanti cor pila percuſiſſet, elephantus repente concidit. Hac ruina reliqui conſternati diffugiunt, & Saraceni ſimiliter in fugam verſi ſunt. Naues erant in fluuio mercibus onuſtæ, quæ direptæ continuo fuerunt. Noſtri re bene geſta in vrbem rediere. Patecatirus inde digreſſus quatuor paſſuum millia, locum alium magis natura munitum maiore vallo ſepſit, validioréque præſidio muniuit. Illum deinde locum Andradius aggreſſus eſt. Primam ſtationẽ (quatuor enim erãt) cepit, & incendit. Cùm tamen reliquas inuaſiſſet, tanta hoſtium multitudo ab eo, qui ſe Malacæ Regem nominabat, immiſſa fuit, vt noſtros repelleret. In hac pugna duodecim è noſtris deſiderati ſunt, inter quos Rodericus Araũgius, & Chriſtophorus Maſcaregnas, & Georgius Garceſius, & Antonius Azeuedius extitere. Andradius & Petrus Faria cum multis alijs vulnerati ſunt. Hac victoria Patecatirus inſolenter elatus, animum addidit Principi, qui ad regnum Malacæ, vt diximus, aſpirabat. Is continuo Laſamanem admonuit, vt cum claſſe, quam inſtructam habebat, ſe cũ claſſibus Regis Darguimenſis (Regnum illud ad Auſtrum pertinet, & eſt Malacæ finitimum) qui illi contra Luſitanos opem afferebat, coniungeret, & Malacæ portum obſideret. Andradius cùm exploratum habuiſſet, Laſamanem in oſtio fluminis, quod Muar appellatur, claſſem conſtituiſſe, eò inuectus, claſſem eſt aggreſſus. Prælium fuit atrociſsimum, & ab vno die in ſequentem ductum. Luſitani tamen victoriam conſequuti fuerunt: hoſtes partim cæſi, partim in fugam pulſi, permultæ naues incenſæ ſunt. Sub id tempus tres naues cum præſidijs, & munitionibus, & fabris, ab Albuquercio miſſæ Malacam venere. Ciuitas tamen commeatus inopia laborabat. Andradius vt ciues ea inopia leuaret, fretum Cincapuræ petijt (id autẽ Auſtralem & vltimam regionis illius partem à continente dirimit) & nauem Patecatiri maximam commeatu onuſtam cepit: deinde Malacam reuerſus, Lupum Azeuedium, & Georgium Botellium eodem iterum miſit, qui inde tres

tres alias Patecatiri naues cibarijs oneratas ſimiliter abduxerunt. Georgius item Gomecius Cugna è Peguënſi Regno (Rex enim cum Albuquercio pacem firmarat) cum alia naue commeatu ſimiliter referta Malacam aduectus eſt. Eodem etiam tempore Antonius Miranda è Siamenſi regno, in quo fuit à Rege multis honoribus magniſque muneribus affectus, Malacam venit. Rodericus Brittius rei bene gerendæ occaſionem omittendam minime putauit. Idcirco claſſem apparauit, qua noſtri Patecatirum animo iam fractum, & inopia propter amiſſum commeatum grauiſsime laborantem opprimerent. Illámque Andradio tradidit. Is cum alijs Ducibus in hoſtes ire perrexit. Primum agmen Georgio Botellio, & Petro Perſonæ commiſit. Ii cùm maximo impetu primam ſtationem aggreſsi fuiſſent, eam cum magna hoſtium cæde tranſgreſsi ſunt: alias deinde duas expugnarunt. Hoſtes tandem ſe fuga proripuerunt. In eo prælio Franciſcus Machiadus vnum elephantum occidit: alius captus, & Malacam adductus fuit: duo (quatuor enim erant) fugerunt. Eo caſu Patecatirus exanimatus, in Iauenſes inſulas cum opibus & familia confugit. Is, qui ſe Regem appellabat, in aliam inſulam ad ortum Solis obiectam, Bintam appellant, ſe recepit. Laſamanes ſimiliter, vt noſtrorum congreſſum vitaret, mare noſtris liberum reliquit. Andradius in vrbem reuerſus, ciues omni moleſtia & ſolicitudine liberauit. Antonius Abreus ſub idem tempus Malacam redijt. Nec enim potuit inſulas, in quas Albuquercij iuſſu profectus fuerat, propter aduerſam tempeſtatem, penitus explorare. In inſulam tamen, Damboinum appellant, quæ non procul à Malucis abeſt, delatus eſt: vnde Garofij pondus aliquod aſportauit. Inde inſulas Bandæ (quinque autem ſunt ad Auſtrum ſitæ) petijt. Ibi tellus arbores, quæ nuces illas, quas noſcadas appellant, efferunt, paſsim profundit. Arbores dicuntur eſſe Lauris ſimillimæ: flores quos efferunt, aiunt florum, quos mali Perſicæ ferunt, ſpeciem atque ſimilitudinem referre. Gens eſt agreſtis & fera: Regem ſe imperio, quoties eis lubet, abdicare compellunt, ſeniorúmque conſilium, quo regantur, inſtituũt. Et ſic varie ſtatum reip. commutant. Franciſcus porrò Serranus tempeſtate ſimiliter iactatus, in inſula quadam, quæ vna eſt ex Malucis, & Ternates appellatur, naufragium fecit. Qui tamen ab inſulæ Rege comiter acceptus, multiſque muneribus ornatus fuit. Hæc in orientis Solis regionibus gerebantur. Cùm verò Albuquercius bellum maxima vigilantia comparaſſet, Garſia Norogna, qui Mozambique, vt dictum eſt, hyemauerat, interuenit. Duo autem Duces, quorum vnus Georgius Melius Pereira, alter Garſia Souſa nominabatur, qui eo anno profecti Olyſippone fuerant, ſecundis tẽpeſtatibus vſi, cũ claſſe duodecim nauiũ ſimiliter appulerunt. Erant in his nauibus ſupra duo millia Luſitanorũ. Albuquercius claſſe ſedecim nauiũ inſtructa, Cochimo profectus eſt. Petrus Maſcaregnas quãuis iã fuiſſet in Cochimẽſis arcis præfectura conſtitutus, aſſeruit tamẽ ſe nullo modo paſſurũ, vt bellũ illud ſe abſente cõficeretur.

Arce

Arce interim alij commiſſa, in eadem claſſe vectus fuit. Albuquercius in curſu Cananoris arcem Georgio Melio tradidit, & diſſenſiones inter mercatores Saracenos eiuſdem ciuitatis incolas & Luſitanos ſumma æquitate ſuſtulit: deinde Baticalam aduectus, ad vrbis præfectum miſit, qui diceret, ſe compertū habere, nauem vnam Calecutio cum maximo numero piperis aduectam, quæ ad ius Saraceni, qui emerat Simonem Rangelum, pertinebat, eámque, vt ſibi confeſtim traderet, imperabat. Quod ſine recuſatione factum eſt, & nauis Cochimum continuo deducta. Ibi Iudæus quidam literas à Luſitanis illis, qui, vt dictum eſt, cum Georgio Quadra nauarcho à claſſe Lemij aduerſa tempeſtate ſegregati, naufragium fecerant, & à Saracenis captiui detinebantur, allatæ ſunt, quibus ſignificabant, Sultanum in oſtio ſinus Arabici arcē fundare, & Aden expugnare conſtituiſſe. Onorem deinde prætervecto Iudæus alius eadem nunciauit, adiecitque, nihil fore facilius Albuquercio, quam ciuitatem illam capere, ante quam Sultanus ad eam copias ſuas adduceret. gentem ab eo defeciſſe, & offenſionem illius extimeſcere. Idcirco facilius Luſitanorum imperiū, quod clementiſsimum fore confidebat, quam illius tyrannidem ſubituram. Melraus ibi Albuquercium conuenit, illúmque admonuit, Zabaimum. xx. hominum millia cōſcribere, vt Benaſtarinum copijs amplificatis fortius communiret. Proinde ſi vellet Benaſtarinum capere, properaret, antequam exercitus ille poſſet cum reliquo, qui oppidum tenebat, coniungi. Itaque nullam moram Albuquercius interpoſuit, quin ſtatim Goam peteret, & claſſe Benaſtarinum obſideret. At qui erant in oppido, claſſem tormentis acerrime quatiebant, præcipuè verò Camelus quidam (ſic enim genus illud tormenti nominatur) plurimum damni nauibus inferebat. Sed opera excellentis artificis, qui tormentis præerat, cum globus tormento, quod Sphæram appellant, per os Cameli miſſum cum horrendo fragore fuiſſet, Camelus continuo dilaceratus, & noſtri illius metu liberati fuere. Albuquercius vrbem, vt inde cum copijs Benaſtarinum veniret, & terra hoſtes incluſos graui etiam obſidione continuo premeret, petije. At Rozalcamus cum equitibus ducentis & quinquaginta, & maximo peditum numero ex oppido egreſſus, Goam verſus iter inſtituit. Illi verò Petrus Maſcaregnas, & Garſia Norogna, & Emmanuel Lacerda, & Lupus Vaſcius de ſancto Pelagio, & Ioannes Fidalgus, & Rodericus Gundiſſaluus Camigna, obuiam prodiere. Prælium commiſſum fuit, hoſtes fuſi ſunt: noſtri in oppidum eos inſequuti tanto impetu ferebātur, vt haſtis innixi in muros ſcandere conarentur. Qui tamen acrius eo die rem geſſerunt, fuere Lupus Vaſcius de ſancto Pelagio, & Petrus Mazcaregnas. Qui oppidum tutabantur, omni telorum genere noſtros detrudebant. Nonnulli cæſi, & quamplurimi vulnerati ſunt. Emmanuel Lacerda ſaxo percuſſus, ex equo, quo vehebatur, in terrā decidit, & occiſus fuiſſet, ni Ioannes Decius illi opem confeſtim attuliſſet. Quod ſi Albuquercius, qui noſtros rabie quadam furentes à muris abduxit, non acceſ-

ſiſſet,

ſiſſet,magnam ea die Luſitani cladem accepiſſent. Nemo enim eos impedire poterat, quo minus haſtis in arcem euadere niterentur. Albuquercius in vrbē regreſſus, poſt duos dies copias omnes eduxit, illis tantum relictis, quas ad vrbis cuſtodiam neceſſarias eſſe conſpexit. Habebat autem tūc ſub ſignis Luſitanorum tria millia. ad hæc Indorum cohortes aliquot erant admixtæ. Exercitum tormenta inuecta curribus antecedebant, teſtudines admouebātur, & omnia, quæ ad oppugnationem erant neceſſaria, ſummo ſtudio fuerant ab Albuquercio comparata. Caſtris poſitis, noſtri oppidum & arcem terra marique ſummis viribus oppugnare conſtituunt. Sed erat ea oppugnatio difficillima. Oppidum námque erat muris latiſsimis cinctum: turres admodum frequentes, è quibus denſæ pilæ nocte atque die coniectæ, multis necem afferebant. Quo autem Luſitani vehementius rem gerebant, eo periculum grauius adibant, & omnes eorum conatus in nihilum recidebant. Vnum tantùm genus erat oppugnationis acerrimum, nempe fames, qua exercitus hoſtium erat in ſummas anguſtias inductus. In eo enim Albuquercius omnes neruos intenderat, ne quidquam cibi intromitti in oppidum poſſet. Omnes námque aditus erant nauibus obſeſsi, & cōmeatus, qui antea fuerāt importati, propter hominum multitudinem conſumpti. Rozalcamus hac neceſsitate coactus, experiri voluit, an poſſet eruptione facta ſe ſe ex obſidione, qua premebatur, eximere. Nocte igitur de quarta vigilia, aliquot inſtructas acies cum Ducibus ſanè fortibus emiſit: ipſe ad portam ſubſtitit, vt præſidia ſubmitteret. Qui exierant, nimis acriter in ſtationem, cui præerat Emmanuel Souſa Tauaris, irrupuerunt, ipſum Souſam fortiſsime dimicatem conuulnerarunt, & copias, quibus erat præfectus, cedere compulerunt, vſque eo, dum in aliam ſtationem, cui præfectus erat Garſia Norogna, qui ſubſidio occurrebat, ſimiliter inuaderent. Ita cùm & fames & rabies eos incitaret, Norognam etiam cedere coëgerunt. Petrus Maſcaregnas cum inſtructis cohortibus accedens, Luſitanos diſsipatos in ordinem recepit, & hoſtibus animo magno repugnauit. Prælium tanta vtrinque pertinacia cōmiſſum fuit, vt res non tormentis, nec haſtis, ſed gladijs, & pugionibus, & interdum etiā lacertis gereretur. Hoſtes tamen cum vlterius progredi nō poſſent, in oppidum incolumes redierunt. Albuquercius, ne hoſtes poſſent deinceps erumpere, foſſam latiorem duxit, vallúmque firmius muniuit. Hoſtes in extremum diſcrimen adducti, pacem petierunt. Pax his conditionibus facta fuit. Vt hoſtes traderent omnes Chriſtianos, qui ad eos transfugerant, & CHRISTI religionem violarant. Vt traderent præterea naues duas, quas, dum in inſulam traiecerunt, in aditu Noroënſi ceperant, & oppidum, & arcem cum equis, armis, & tormentis, & omnem præterea claſſem, quæ in inſula conſiſtebat. Albuquercius verò fidem dedit, ſe eos cum bonis omnibus abire permiſſurum, & Luſitanis, qui religionem abiurauerant, necem haudquaquam illaturum. His rebus ſumma fide confectis, hoſtes in continentem traiecerunt: noſtri in oppidū ingreſsi ſunt.

V Albu-

Albuquercius in vrbem regreſſus eſt. Luſitani, qui apud Saracenos in Mahumetis nomen iurauerant, cæſi quidem minime ſunt, ſed ne quiſquam auderet eorum ſcelus imitari, illud ab Albuquercio exemplum editum fuit, quo non minus, quàm ſi capitali ſupplicio omnes affeciſſet, terrorem multis incuſsit. Omnibus enim nares, & aures, & dexteras manus, & ſiniſtrarum pollices abſcindi præcepit. In his fuit Fernandus Lupius, cuius mentio facta eſt, qui poſtea à claſſe, quæ in Luſitaniā nauigabat, in inſula Sanctæ Helenæ derelictus, eam inſulam admirabili ſagacitate & induſtria, frugibus, & oleribus, & arboribus ita conſeuit, vt cùm eò ex India redeūtes noſtri naues gratia aquationis appellunt, mire reficiantur. Albuquercius his rebus geſtis, Norognam Cochimum miſit, vt claſſem, quæ erat in Luſitaniam profectura, diligenter inſtrueret. Et deinde mare, quod ad Calecutij oram pertinet, obſeruaret, ne vlla nauis Arabiæ egredi è portu poſſet, quin ſtatim caperetur. Aliam deinde claſſem Garſiæ Souſæ commiſit, qua naues omnes, quæ cum equis è Perſide veniebant, Goæ portum ſubire compelleret. Eos autem, qui portum intrabāt, comiter excipiebat, & de portorijs aliquid diminuebat: qua liberalitate commoti mercatores, eò cum equis & alijs mercibus libentiſsime commeabant. Sic factum eſt, vt portus vectigalia multo maiore precio conducerentur. Rex Vengapor (eſt autem Vengapor Regio mediterranea, cum Zabaimi regione continens) legatum ad Albuquercium de pace miſit. Nomen enim illius per omnes illas terras cum hominum admiratione vagabatur, & multi ob eam cauſam, Regis Emmanuelis imperium ſequi volebant, vt in illius tutela conſtituti, aliorum Principum tyrannidem declinarent. Legatus ephippia, frontalia, phaleras, & tegumēta, quibus equi inſternuntur, & ornantur, Regis ſui nomine ad Albuquercium deferebat. Legatio verò nihil aliud continebat, quàm amicitiæ cupiditatē, qua princeps ille dicebat ſe vehementer incenſum eſſe, & bellum cum Zabaimo, ſi opus eſſet, facturum, & Luſitanis cibaria ſuppeditaturum, nullúmque officium hominis fideliſsimi, quod ad Regis Emmanuelis obſequium pertineret, omiſſurum. Hoc autem poſtulabat, vt liceret ſibi equos trecentos precio, vt alij faciebant, perſoluto, ex vrbe ſingulis annis educere. Fuit huic poſtulato ſatisfactum, & legatus honorifice dimiſſus. Legatum deinde ad Narſingę Regem cum muneribus inſtituit, qui ab illo Baticalam, quę erat in ora Malabarenſi ſita, Emmanuelis Regis nomine poſtularet. Ora Malabarenſis Cananore incipiens, Cori promontorio definitur. Ciuitas autem Baticala ad Narſingæ imperium pertinebat. Quanuis autē eſſet parum fructuoſa, & multis periculis obiecta, Emmanuelis tamen rationibus valde conducebat, eam præſidio illius cinctam teneri. Legatus fuit Gaſpar Chanoca, qui iam eò cum legatione miſſus extiterat. Sub idem tempus Zabaimus Dalcamus duos legatos ad Albuquercium miſit, & per eos pacem poſtulabat, & poteſtatem ſibi dari petebat equos emendi, quibus in bellis contra finitimas gentes vteretur. Id etiam conceſſum fuit, & Iacobus

cobus Fernandus Faria ad eũ miſſus, qui pacis & amicitiæ fœdus ſub certis conditionibus ſanciret. Melichiazius legatum etiam cum naue commeatu & cibarijs onuſta ad Albuquercium miſit, vt illi de capta Malaca gratularetur, & ipſum Melichiazium perpetuo in illius poteſtate futurum, multis verbis oſtenderet. Is Melichiazio gratias egit, & legatum muneribus affectum dimiſit, & cõmeatum muneribus alijs Melichiazio donatis cõpenſauit. Legatũ prætcrea Cambaienſis Regis, qui Luſitanos captiuos adduxerat, muneribus ſimiliter ornatũm in patriam remiſit. Eodem tempore fuit certior factus Albuquercius, legatum ab Æthiopiæ imperatore ad Regem Emmanuelem miſſum, à Dabulenſi præfecto vinctum cuſtodiri. Hoccùm percepiſſet, miſit continuo qui nomine illius à Dabulis præfecto peteret, vt legatum miſſum repente faceret. Is ſine vlla recuſatione paruit: & legatus Goam perductus, cum ſolenni pompa, & ſacerdotum cantibus exceptus fuit. Gerebat enim Crucem ex ligno Crucis illius, in quam CHRISTVS, generis humani conditor atque liberator, ſublatus fuerat, perfectã, quam Æthiopiæ imperator Regi Emmanueli dono mittebat. Omnes autem maxime lætabantur, cùm cernerent in illis regionibus, tam longo interuallo ab Europa diſtantibus, legatum Chriſtiani Principis, cuius fiducia erecti confidebant futurum, vt vbique CHRISTI nomen ſanctè coleretur. Alium etiam legatum Regis Armuzienſis cum literis & mandatis à ſe dimiſit. Dum hæc fiunt, Garſia Norogna imperata conficit, & nauibus, quæ erant in Luſitaniam profecturæ, comparatis, Calecutienſe mare diligenter obſeruat. Interim Naubeadarimus regni hæres, qui, vt diximus, in Luſitanos voluntate propendebat, ad Norognam literas miſit, quibus continebatur, ſe, ſi Albuquercius id non aſpernaretur, inter illum & auunculum pacis interpretem futurum, atque perfecturum, vt noſtris in vrbe Calecutienſi poteſtas arcis ædificãdæ fieret. Hoc Norogna Albuquercio ſignificauit. Id fuit Albuquercio gratiſsimum. In mare Arabicũ nauigare ſtatuebat, & ea de cauſa cupiebat res Indicas omni belli motu liberatas, & optime conſtitutas relinquere. Pax facta fuit, & arcis fundamenta in eo loco, vbi Regis ædes, in quas Albuquercius primus inuaſerat, extructę fuerant, iacta ſunt. Is verò menſe Martio, Anno ſalutis. M.D.xiij. cum claſſe, de qua ſuo loco memorabimus, vt in Arabicum ſinum penetraret, Goa profectus eſt. Hoc anno Barraxa & Almandarinus in Mauritania earum ciuitatum, quas tuebantur, finibus egreſsi, in Mauros Regis Emmanuelis ſtipendiarios inuaſere: agris & frugibus inflammationem intulere: in agrum Arzilenſem excurſionem facientes, eum populati ſunt. Inde in Tingitanum agrum conceſſere. Odoardus Meneſius, qui Tingitanæ ciuitati præerat, habito cõſilio, quid agendum ſit, deliberat. At interim hoſtes excurrunt, manipulos in areas congeſtos (nondum enim fruges excuſſæ fuerant) incendunt. Flamma frequentibus in areis excitata, noctis tenebras diſpulerat, ita, vt noſtri hoſtium multitudinem è mœnibus aſpicerent. Noſtri vigilare, & arma comparare, omnibusq́ue rebus,

quæ ad hoſtium impetum repellendum, ſiue quæ ad obſidionem tolerandam vſui eſſe poſſent, prouidere. Odoardus Meneſius exploratum miſerat, & cùm primum diluxit, quid exploratores afferrent, ad portam armatus cũ inſtructis copijs expectabat. Renunciant illi, hoſtes poſt colles, in quibus ſpeculæ erant conſtitutę, conſediſſe: magnam equitum & peditũ multitudinem videri. Cum tam exiguis copijs non eſſe ſapientis Ducis, velle in hoſtes multitudine feroces, & ſucceſsibus elatos incurrere. Odoardus enim Meneſius habebat tunc ſub ſignis equites ducentos, & pedites trecentos. Odoardus nihilominus progredi conſtituit: & ſuperato colle, hoſtes aſpexit, & numerum oculis, vt potuit, deſignauit. Illi cedunt, vt noſtros ab vrbe longius extraherent. noſtri ſenſim eos ſequuntur. Vbi verò illi circiter duo paſſuum millia progreſsi ſunt, conſtitere: deinde clamores ingentes edidere. Hîc Barraxa, Non clamoribus, inquit, eſt, ſed viribus agendum. Non ſunt hi homines, qui vocibus exterreri ſoleāt. In virtute igitur, non in vlulatibus eſt ſpes victoriæ collocanda. Cupio nunc non eos, qui voces inanes fundant, ſed qui hoſtem feriant, aſpicere. Hæc vbi dixit, inſtructos equites in noſtros incitauit. Primum noſtrorum agmen, quod Petrus Leitanus ducebat, ſexaginta equites cõtinebat, & fuerat de nocte præmiſſum. Hoc primum hoſtium impetum ſuſtinuit. Hoſtes multitudine noſtros obruebant. Meneſius tamen (Leitani námque virtuti multum cõfidebat, nec exiſtimabat eſſe ſibi hominibus, tanquam in extremum diſcrimen inductis auxilium celerius, quàm ſummæ rei conueniret, afferendũ) ſenſim ibat, vt ordines iam propter prælium commiſſum perturbatos aggrederetur. Itaque cùm tempus opportunum animaduertit, pedites iuſsit vnum hoſtium latus inuadere, ipſe in latus alterum impetum acerrime tulit. Plus vna hora fuit vtrinq; fortiſsime dimicatũ. Tandem cùm hoſtes ardorē illum pugnandi remitterent, & noſtri tunc multo vehementius impreſsionē facerent, illi fugam capeſſunt. Almandarinus (is enim ante congreſſum Barraxam illuſerat, quòd non vocibus, ſed virtute cũ paucis illis Luſitanis rem gerendam eſſe prædixerat) vt Barraxæ ſententiam comprobaret, primus cum equitibus centum ſe fuga proripuit. Illum Leitanus inſequutus eſt, & eum aut viuũ cepiſſet, aut ſaltem occidiſſet, niſi equites, quos ducebat, pedites hoſtium cædendo fuiſſent, Leitano fruſtra eos reuocante, nimis impediti. Barraxa viri ſane fortis officio functus ea die fuit. Cùm tamē Almandarini fuga ſuos perterritos animaduerteret, ita ceſsit, vt ordinem cedendo cõſeruaret. Eum Meneſius duodecim millibus paſſuum inſequutus fuit. Tandem cùm Barraxa copias in montem arcta via ſubduceret, Meneſius ſuos ab hoſtium cæde reuocauit. Supra ſexcentos ex hoſtibus ea die cæſi ſunt, capti ducenti & quadraginta, inter quos fuit Almandarini primi agminis ductor, & Barraxæ ſignifer, & multi præterea viri nobiles: ſigna & tentoria capta, & præda ingens abducta. Ipſe Barraxa ſummum diſcrimen adijt: ex equo enim cecidit: ſed alius ei repente ab vno ipſius equite oblatus fuit, quo periculũ vitaret. E noſtris

quatuor

quatuor cecidere: viginti tres vulnerati ſunt. Odoardus Meneſius, re bene geſta, in vrbem reuerſus, rectà cum omnibus copijs in templum ingreſſus, ſummas gratias Deo egit, cuius numine & beneficio prælium illud pugnatum fuerat. Nec Safinij interim præſidia quieſcebant. Mauri námque vicini quanuis ex fœdere tributa deberent, ea tamē, ope Principum freti, qui illis animos faciebant, ſoluere recuſabant. Præterea illis, qui in fide permanebant, reliqui bellum frequenter inferebant. Itaque neceſſe noſtris erat, vel vt rebelles bello frangerent, vel vt ſubditos iniuria liberarent, ſæpenumero in hoſtium fines incurrere. Hoc igitur anno Nonius Fernandus Ataidius Lupum Barrigam, virum impigrum, & anteſignanorū ducem, Dabidam (is locus Safinio circiter quadraginta millibus paſſuum diſtat) miſit, vt incolis contra Xiatimenſes opem afferret. Dabida in edito colle Xiatimę imminet prope fluuium, quem Aguz appellant. Xiatimenſes tamen tunc Dabidenſes numero ſuperabant, & plurimas illis iniurias inferebant, quas tunc Barriga perſequutus eſt. Illo regreſſo, cum Xiatimenſes exploratum habuiſſent, copias Iehabentafufi caſtella circumire, vt tributa, quæ erant Regi Emmanueli perſoluenda, à ſtipendiarijs exigerēt, octingentos equites accerſierunt, quibus eos ſe facile oppreſſuros eſſe confidebant. Iehabentafufus, qui tunc in caſtello, quod appellant Mirabellam, ſe cum centum & ſexaginta equitibus cōtinebat, vbi primum audiuit Xiatimenſes appropinquare, quāuis copijs eſſet inferior, cùm nonnullos Dabidenſes aſciuiſſet, in hoſtes acriter impetum dedit, & fuſos inſequutus eſt. Duos viros primarios cepit, & paucos occidit. Cum tamen Dabidenſis quidam princeps, Acum nomine, hoſtes audìdius inſequeretur, & ſe à ſuis longiſſime ſegregaſſet, ab Xiatimenſibus captus fuit. Pauciſſimi eo prælio ceciderunt. Arabes enim, qui Mauritaniam incolunt, cum ſint auariſſimi, propter pecuniæ cupiditatem hoſtium vitæ parcunt, vt ex redemptione pecuniam comparent: & præterea multos à ſe in bello captos eſſe maxime omnium gloriantur. Bellum tamen hoc & permutatione captiuorum, & veteris fœderis inſtauratione finitum fuit, & ſtipendia Regi Emmanueli integre perſoluta. Rurſus Ataidius eundem Barrigam cum Iehabentafufo in pagum Areze nomine, ad radices montis, quem Ferreum appellāt, ſitum, miſit, vt illum propter rebellionem bello contunderent. Illi, vt imperata facerent, nocte profecti, prima luce in pagi munitiones irrumpunt, hoſtes nōnullos interimunt, & aliquot etiā capiunt: reliqui ſe in montem effuſa fuga proripiunt. Noſtri in vrbem cum præda incolumes reuertuntur. Rurſus cum incolæ cuiuſdā oppidi, quod appellant Tazarot, cum Azezenſibus fœdere coniuncti, excurſionem in Safinienſem agrum facerent, Ataidius cum copijs inſtructis egreſſus, eos fudit fugauitque: nonnullos occidit, & exercitum incolumem reduxit. Ludouicus interim Meneſius, Ioannis Meneſij Taraucenſis Dynaſtæ filius, cum centum equitibus Safinium peruenit. Aluarus etiam Norogna cum alijs centū equitibus in vrbē ſimul ingreſſus eſt. Vterq; miſſus à Rege Emmanuele fuerat,

vt vrbi præſidio eſſet, ita tamen, vt nunquam Ataidij imperium detrectarent, ſed omnia, quę is iuſsiſſet, alacritate ſumma conficerent. Ataidius, vt adoleſcentes ea nobilitate præditos exerceret, vt poſſent cum nonnulla gloria in Luſitaniam reuerti, ſtatuit Almedinam eos deducere. Eſt autem Almedina vrbs valde ciuibus frequens, & muris cincta. Homines ſunt agriculturæ, & rei pecuariæ maxime dediti, & idcirco frugibus & pecoribus abundant: cultu tamen paulo lautiore, quam reliqui eiuſdem regionis Arabes vtuntur. ciuitas erat in duas factiones diuiſa. Quidam enim Regis Emmanuelis partes ſequebantur, quidam Feſſenſi Regi ſtudebant. Vtraque autē pars factionis Principes habebat. Omnes tamen tributum ex fœdere debebant. Factio Feſſenſis tunc præſidio Regis intra muros admiſſo multo potentior erat. Sic autem euenit, vt alij quidē voluntate, alij verò metu tenerentur, ne tributum imperatum ſoluerent. Ataidius cū equitibus quadringentis, & turma peditū ex vrbe profectus, prima luce Almedinæ portis appropinquauit. Hoſtes de illius aduentu per exploratores facti certiores extiterant. Erant in vrbe equites ſexcenti, & pedites mille, viri fortes, & animis & armis ad confligendum parati. Ataidius eos inopinato aggredi cogitarat. Itaq; cùm ad mœnia propius acceſsiſſet, duplicem aciem inſtruxit. Vnā Aluaro Norognæ, vt portam, quæ Marochium reſpicit, oppugnaret; alteram ſibi reſeruauit, qua cum Ludouico Meneſio per aduerſam portam irrumperet. Hoſtes vltro portas aperiunt, & pugnandi facultatē noſtris offerunt. Prælium exortum eſt, quod fuit vtrinq; ſingulari audacia cōmiſſum. Noſtri primùm ceſſere. Deinde rurſus animis acriter incenſis, impetum in hoſtes tulere. Victoria neutram in partem inclinabat, cùm pugna in multum temporis ſpatium protracta fuiſſet. Factum tandem eſt, vt vtrinq; libenter ſe à prælio continerent. Ataidius copias ſuas reduxit, & hoſtes ſe intra mœnia receperunt. Ex hoſtibus tamen ſupra viginti ceciderunt: è noſtris tres deſiderati ſunt: multi ex vtraq; parte vulnerati fuere. Rurſus cùm Ataidius quietem minime pati poſſet, ſilentio noctis vſus in hoſtium turmas, quæ propè Almedinam poſitis caſtris conſiſtebant, inuadere ſtatuit. Sed cùm intellexiſſet, hoſtes eſſe iam de illius conatu per exploratores admonitos, quamuis iam eſſet multum in via progreſſus, copias retraxit. Porrò Arabs quidam ei familiaris ad illum acceſsit, atq; nunciauit, Marochij Regem viam, per quam ille regredi parabat, inſediſſe, vt illum interciperet. Eo nuncio Ataidius ſe valde lætari dixit, & Arabi munus pro eo donauit. Deinde, abi quęſo, inquit, Regiq; nuncia, me in campo per totam diem illum expectaturum. Rex tamen ſiue vt congreſſum illius vitaret, ſiue vt aliud, quod in rem magis eſſet, animo moliretur, ſiue Arabs falſum nunciarat, viam minime inſedit, ſed in Duecalam regionem recta contendit, & fœdus cum Principe, qui montes ditione tenebat, fecit, vt coniunctis viribus Luſitanis repugnarent. Ataidius cùm diu fruſtra expectaret, exercitum tandem media ferme nocte in vrbem reduxit. Hoc ferme tempore Nonius Maſcaregnas cum equitibus centum Safiniū peruenit,

uenit,& Ludouicus Meneſius,& Aluarus Norogna fuere in Luſitaniam reuocati. Erant tunc in vrbe ſupra ſeptingentos equites,cũ quibus Ataidius frequenter excurrebat,& manum cum hoſtibus crebrò conſerebat, ita, vt nemo poſſet eſſe impedimẽto,quo minus tributa ab ſtipendiarijs exigeret. Cùm verò Ataidius noſſe cuperet,quid hoſtes agerent,quorum tum caſtra duodecim millibus paſſuũ inde aberant,Barriga ſe id exploraturum oſtẽdit. Itaq; Ataidij permiſſu, cum equitibus triginta de nocte profectus,caſtra propius,cùm diluxiſſet,acceſſit:ſex hoſtes occidit,quatuor viuos cepit,tantáque celeritate rem geſsit, vt prius quàm hoſtes ſe ad illum perſequendũ comparare poſſent,ipſe ſe in pacatum reciperet. Ataidius igitur à captiuis intellexit,quid hoſtes animis agitarẽt, quo ordine caſtra poſita eſſent,quibus copijs rem gerere ſtatuerẽt. Sequenti igitur die, Lupum Barrigam cum equitibus centum & quinquaginta præmiſit. Nonius Maſcaregnas cum equitibus centum illum ſequebatur,vt locũ opportunũ inſidijs cum copijs ſuis inſideret. Ataidius poſtremò,vt ſubſidio eſſet, cum reliquo agmine veniebat. Barriga iuſſus excurrere, cũ in hoſtes incautos irruiſſet, quinque occidit,quatuordecim viuos cepit,magnam vim pecoris abegit. In hoſtium caſtris tumultuatum eſt, cùm indignißime ferrent, ſe ab homine illo impune ludificari. Itaq; equites quadringenti protinus egreſsi ſunt,& in Barrigam inuadunt. Is ſenſim ordine minime cõfuſo cedebat,donec ad locũ, in quo Maſcaregnas in inſidijs latebat,perueniret. Ibi rurſus cùm & ipſe ſuos in hoſtes incitaret, & Maſcaregnas ex inſidijs prodiret, prælium tanta vtrinque audacia cõmiſſum eſt,vt conſtet,nunquam poſt illam vrbem captam,ad eam diem in regione illa, pro numero militum,vel atrocius,vel pertinacius pugnatũ fuiſſe. Hoſtes enim minime perturbati,acerrime decertabant:noſtri quamuis eſſent de via feſsi,eorum impetum egregie ſuſtinebant: nemo tergum vertebat. Multi vulnerati ſunt,non pauci ex equis deiecti,nemo tamen occiſus fuit. Noſtri tandem cedere ſenſim incipiunt: quos Ataidius,qui iam appropinquabat,excepit, & hoſtes ſubſtitere. Ataidius vlterius progredi noluit,eo quod cerneret eos,quos Barriga & Maſcaregnas duxerant,labore nimio fractos: & verebatur,ne à caſtris hoſtiũ ſubſidia mitterentur,quæ noſtros laſsitudine confectos obruerent. Itaque dimiſſa præda,vt ordinem melius conſeruaret,ſe in vrbem recepit. Poſt dies octo cùm Ataidius accepiſſet,eundem Regem Marochij motis caſtris in promontorio Cantimenſi,quod inde non procul aberat,cõſediſſe,ad veſperum,cùm Rex cœnaret, ex improuiſo duas turmas adortus,eas cepit, & caſtris terrorem & tumultum intulit, exercitúmque propere reduxit. Ibi tunc hoſtes accurrunt, ſagittis,& glandibus,& miſsilibus acerrime pugnant. Præcipue verò tanta lapidatio è ſuperiore loco (caſtra enim erant in cliuo poſita) facta eſt,vt locus lapidationis nomen obtineret. Noſtri tamen ſe cum omni præda receperunt: hoſtes eos tota illa nocte ferociter inſequuti ſunt. Nihilominus Ataidius cum eorum impetum egregie ſuſtineret, exercitum prima luce incolumem cum magna

præda reduxit. Captiuos enim ſupra trecentos fuiſſe conſtat.Fuere præterea capti equi complures,& cameli.Rex alium deinde locum magis munitum caſtris metandis cepit. Eſt mons editus,quem appellant Idenar.illi ſubiecta eſt campi planicies, obiectis principio collibus præanguſta, quæ deinceps latius pāditur. In campi iſtius anguſtijs Rex caſtra poſuit.Id cum Ataidius exploratum habuiſſet,vna nocte cum equitibus quingētis, & multis etiam Saracenis auxiliaribus, qui Duce Iehabentafuſo ſe cum Ataidio coniunxerant, in hoſtium caſtra profectus,cùm in illos inopinantes inuaſiſſet, caſtra tanto metu atq; terrore compleuit,vt quamuis multi in ea trepidatione, correptis quę cuique ſors obtulerat armis,reſiſtere pararent,omnes tamē metu nimio cōturbati, ſe ſe ab eo tumultu effuſa fuga proriperent. Ipſeque Rex non expectauit,dum equus inſterneretur,ſed in eum,quem primum adipiſci potuit,inſiliens, repente diffugit. In caſtris magna cædes facta eſt,ingens præda capta,maxima virorum & mulierum multitudo in ſeruitutem abducta.Inter captiuas fuit vna Regis ipſius concubina forma excellenti, quam is vehementer amabat. Luſitani aliquot vulnerati fuerunt,inter quos Ataidius extitit,qui in facie vulnus accepit. Non multis poſt diebus Almedinenſes ciues in agrum Safinienſem excurſionem fecerunt, & in duobus locis inſidias collocarunt. In eos tamen Ataidius explorato noſtros eduxit. Prælium fuit acre, magniſque vtrinque viribus pro hominum numero commiſſum. Sed tandem hoſtes fuſi fugatique ſunt: octo & quadraginta cæſi: è noſtris tres deſiderati. ne maior cædes ederetur, & equorum hoſtilium pernicitas, & Ducis prudentia fuit impedimento. Nec enim permiſit, vt noſtri longius hoſtes inſequerentur, ne in plures inſidias cedendi cupiditate furentes irruerent. Alij deinde equites Arabes ſeptingenti, cùm per agros in vrbis conſpectu diſcurrerent,& ſegetes incenderent,regreſsi continuo ſunt. At Ataidius vbi vidit illos ſine vlla ſuſpicione futuræ dimicationis abſceſsiſſe, Lupum Barrigam cum centum & ſexaginta delectis equitibus in eos immiſit: alia deinde porta Nonium Cattum,impigrum virum, ſimiliter cum alia equitum turma iuſsit, vt diuerſis ex partibus hoſtes adorirētur. Is primus in hoſtes inuectus eſt. Prælio commiſſo,Luſitani hoſtium multitudine & ferocitate vehemētius oppreſsi,magnum diſcrimen adierunt. Barriga cum ſuis ſubſidium attulit,quo noſtris animus redditus eſt, & impetus hoſtium repreſſus. Acerrima tandem noſtrorū impreſsione hoſtes in fugam verſi ſunt: noſtri quatuor millibus paſſuum eos inſequuti, non mediocrem ſtragem ediderunt, & Barriga cum opimo ſpolio vrbem ſubijt. Hoſtium námque ſupremum Ducem, virum militaris virtutis opinione præſtantem, manu ſua interemit, ita tamen, vt ab eo congreſſu, quamuis victor, multis & periculoſis admodum vulneribus ſauciatus abiret. Sed facile victoriæ decus dolorem vulnerum leuabat. Dux Iahomazēde appellabatur. Illius caput & equum Barriga in vrbem intulit. Caput fuit haſtæ mucrone præfixum,& in vna vrbis porta collocatum. Illud Saraceni maximo

mò pretio redimere cupiebant, ſed nunquam id Ataidius vlla conditione permiſit. Tandem cùm hoſtes, qui illam regionẽ, quam appellant Xerquiam, incolebant, fracti malis, & rebus ſuis diffidẽtes, pacem ab Ataidio petijſſent, inter alias fœderis renouati conditiones vna fuit, vt caput Ducis illius ſuis ad honorẽ ſepulturæ redderetur: quod tunc fuit ſumma Ataidij voluntate conceſſum. Erat enim is inter Saracenos, propter decora in bello parta, ſummis honoribus affectus, & ſingulari ſuorũ prædicatione celebratus. Pax facta cõtinuo fuit. Reliqui Xerquienſiũ exemplo prouocati, pacem ſimiliter ab Ataidio poſtularunt. Pacis ſequeſter & interpres Iehabentafuſus extitit. Nullum grauius onus eò, quod iã antea ſubierant, fuit illis impoſitũ. Ita ea parte bello profligato, omnis illa regio fuit ſub imperiũ & ditionem Emmanuelis iterum cum tributo æquabili ſubiuncta. Ex illis Ataidius plurimos delegit, quos ſtipendijs aleret, vt illis ſtipatus, facilius cum Marochij Rege & Xeriſio (ſic enim appellabant Ducem, qui ſanctitatis & virtutis militaris opinione Arabibus, qui diſperſi in agris vagabãtur, imperabat) bellum continenter gereret. Tantum autem terrorem principibus illis Ataidij nomen inferebat, vt nullis munimẽtis ſe tutos vnquam fore confiderẽt. At Ataidius aliorũ bellorum cura liberatus, bellũ contra duos illos Principes maiore ſtudio ſibi adminiſtrandũ putauit. Itaq; Lupo Barrigæ præcepit, vt cum centum & quinquaginta equitibus Luſitanis, & equitibus auxiliaribus ex Saracenis fœderatis, qui ſub Iehabentafuſo militabant, accitis, in Marochij fines inuaderet. Is igitur cum Iehabentafuſo, cùm eſſent in loco, qui Duamus appellatur, & abeſt Safinio paſſuũ millibus quadraginta octo, accepit, ad radices Atlãtis montis (nũnc Montes claros appellant) in campo ſatis patente, quem appellant Alehauz, nouem hoſtium præfecturas caſtra poſuiſſe. Hoc igitur cum Duces exploratũ habuiſſent, incredibili celeritate eo ſe contulerunt, ita, vt inopinantes & incautos aggrederẽtur. Supra mille ex hoſtibus cæſi ſunt, capti centum & quinquaginta, & præda ingens eo die parta. Vlterius autem progreſſi, in regionem Xiatimenſem impetum ferentes, non paucos hoſtes interfecerunt, & captiuos centum abduxerunt. Eo Xeriſius, vt eandem regionem armis occuparet, inuaſit. Ex illius caſtris equites permulti in noſtros inuecti ſunt. Barriga in copiarum ſupplementum equites centum in ſubſidium miſſos acceperat. Prælium ſatis acre commiſſum fuit, & diu ancipiti victoria dimicatum. E noſtris tres equites Luſitani, & vnus Saracenus cecidere. ex hoſtibus viginti & quinque cæſi ſunt, inter quos filius Reguli cuiuſdam interfectus eſt. Hoſtes cùm ſe fruſtra contendere cernerent, in caſtra reuerſi ſunt: quos noſtri inſequi in caſtra noluerunt, ne multitudine obruerentur. Poſt aliquot dies, Barriga in oppidum Xiatimenſe, quod appellant Tanli, impetum ſimiliter tulit. Hoſtes cùm ſe in vltimum diſcrimen adductos cernerent, aluearia apum innumerabilia, quibus abundabant, incenſa è mœnibus demiſere. Noſtri & alueariũ flammis ambuſti, & apum aculeis ſtimulati, oppugnationem

deſerere coacti ſunt. Multi etiam vulnera ab hoſtibus accepere, ne apibus tantùm ea propugnatio aſcribi poſſet. Ipſeque Barriga grauiter vulneratus abſceſſit. Sub idem tempus, Nonius Cugna cum centum equitibus Safinium Regis Emmanuelis iuſſu peruenit, & Nonius Maſcaregnas in Luſitaniam reuocatus eſt. Aguz eſt oppidum in ea Mauritaniæ parte, quæ ad fines Safinij vrbis pertinet. Eum tunc locum Luſitanus quidam cum quinquaginta Luſitanis ſagittarijs cuſtodiebat. Eo autem ſe tunc Barriga & Iehabentafuſus cum copijs ſuis contulerant. Ibi verò fuit eis nuncius allatus, Marochij Regem cum maximis copijs aduentare. Quem nuncium Ataidius cum accepiſſet, Nonium Cugnā eo cum equitibus ducentis, vt auxilium afferret, confeſtim miſit. Ibi cùm quidam ex hoſtibus poſtremum agmen noſtrorum carpere voluiſſent, repreſſi ſunt, & vnus ex illis captus eſt, quem ad Ataidium Barriga miſit. Ab eo cùm Ataidius hoſtium conſilia ſciſcitaretur, is aſtu punico quaſdam opiniones in Ataidij ſenſibus inſeuit, quibus inductus, ſuſpicatus eſt, Iehabentafuſum de noſtris prodendis cogitare. Itaque ad Barrigam ſcripſit, vt omnes Luſitanos confeſtim in vrbem regredi iuberet, & ipſe cum ſolis equitibus ſexaginta remaneret, atque deinde aliquid cauſaretur, vt ratione ductus exiſtimari poſſet, à Iehabentafuſo diſcedere. Id Barriga vt ſibi imperatum fuerat exequutus eſt: atque primum alios omnes dimiſit, deinde altercationis cuiuſdam minime neceſſariæ materiam præbuit, cuius indignitate ſe vſque adeò commoueri finxit, vt honeſtè videretur à Iehabentafuſi ſocietate ſeiungi. Solus Rodericus Caſtrenſis cum tribus famulis ab eo diſcedere noluit. Iehabentafuſus cùm indigne pateretur, eo tempore à Luſitanis deſtitui: grauius tamen tulit, ſecùs de ſua fide, quàm meritus eſſet, exiſtimari, quàm in tanto diſcrimine relinqui. Itaque per literas grauiter de tam inſigni iniuria conqueſtus eſt. Seque nihilominus eo die prælium cum Marochij Rege cum copijs, quas habebat, initurum affirmauit, vt vel illuſtri victoria, vel clara morte teſtatum apud omnes relinqueret, quanta fide Regem Emmanuelem coleret & obſeruaret. His literis Ataidius inductus, ad illum reſcripſit, ſe confeſtim ad illum equites quingentos miſſurum. Sed cùm is nuncius cum duodecim equitibus interuenit, iam Iehabentafuſus manum cum maximo Regis exercitu conſerebat. Prælium fuit atrociſſimum, in quo tamen Iehabentafuſus cum ſuis res memorabiles effecit: hoſtes ſuos fudit, maximam hoſtium multitudinem cæcidit, ipſumque Regem caſtris exuit, & longius inſequutus, maiorem exercitus partem ferro concidit. Præda fuit ingens. Erant enim caſtra multarum rerum copia referta. Ataidius vt pollicitus fuerat, ſequenti die Barrigam cum equitibus ducentis, & Cugnam cum trecentis in illius auxilium miſit. Sed cùm illi aduenerunt, iam Iehabentafuſus rem præclare geſſerat. Tulit Ataidius permoleſte, ſe, aut ſaltem Luſitanos Duces eo prælio non interfuiſſe: multique illum reprehenderunt, quod tam facile hominis leuiſſimi & fallaciſ-

ſimi

ſimi ſermonibus aſſenſus fuiſſet, vſque adeo, vt neglectæ fidei criminationem, quòd ſociũ in tanto diſcrimine ope ſua deſtitueret, minime pertimeſceret. Nõ multis poſt diebus Ataidius in aliam præfecturam Xiatimenſem Barrigam immiſit. Prælium atrox extitit. E noſtris duo viri nobiles cum nonnullis alijs cecidere: ſed tandem oppidum captum, & hoſtes partim cæſi, partim in fugam cõiecti, & aliqui etiam capti ſunt. Rex Feſſenſis, Anno ſalutis M.D.xj. cum fuiſſet illi nuncius allatus, Tingim non eſſe valido præſidio munitam, & præterea negligenter cuſtodiri, fore putauerat, vt ſi illam ex improuiſo adoriretur, facile caperet. Itaque maximas copias comparauerat, vt illam oppugnaret. Longe tamẽ aliter munitam reperit, quàm ſuſpicatus fuerat. Caſtra tamen poſuerat, & obſeſſam diebus aliquot tenuerat, & quibus poterat viribus & machinis oppugnauerat. Sed ſemper fuerat à conatu cum graui damno atque dedecore repulſus. Anno igitur inſequente, vt ignominiæ maculam deleret, Arzilam exercitũ adduxit, & propè vrbem caſtra locauit, & cum inde hoſtes in vallum, quod vrbem cingit, irrupiſſent, noſtri intra vallum prælium inierſit, in quo Bernardus Coutignus in hoſtium præfectum, Adel nomine, equũ incitauit, & illi cuſpide oculum effodit. Iacobus Coutignus frater Franciſci Coutigni Comitis Marialbenſis fortiſsime dimicans ab hoſtibus interfectus fuit. Pauci vtrinque ceciderunt. & Rex cum cerneret fruſtra tempus ibi in obſidione conteri, domum re infecta diſceſsit. Emmanuel interim quamuis Africani belli curam non intermitteret, aliud bellum ſibi proponebat, ex quo non minorem gloriam aſſequeretur. Cum enim eſſet ſtudio Chriſtianæ religionis propagandæ vehementer incenſus, id ſuſcipiebat, vt armis diuinis omnes impietatis opes & munimenta conuelleret. Itaq; in India, & in Æthiopia operam dabat, vt gentes à CHRISTI placitis alienæ, ad illius ſanctiſsimum cultum ſanctorum hominum monitis & diſciplinis adducerentur. Et cum animaduerteret regnum illud Æthiopiæ, quod appellatur Congo, fuiſſe iam à tempore Ioannis Regis CHRISTI diſciplinis illuſtratum, in idem opus, vt perficeretur, incubuit. Idcirco, vt dictum eſt, multos ſacerdotes pietatis opinione præſtantes in illam regionem miſerat, vt eos, qui nondum erant luſtralibus aquis expiati, ad Chriſti fidem perducerent, & qui iam Chriſto nomen dederant, clariore diſciplina confirmarent. Sub hoc igitur tempus, hominem è ſuis domeſticis equeſtri dignitate præditum, ad eundem Congenſem Regem, cum pluribus ſacerdotibus, & ſacris veſtibus ad rem diuinam ſanctius peragendam miſit, vt eum acrius ſtudio Chriſtianæ pietatis incenderent. Rex hac Emmanuelis Regis benignitate prouocatus, in Luſitaniam filium ſuum, Henricum nomine, cum fratre ſuo, & pueris nobilibus miſit, vt linguam Luſitanam, & latinas literas, & ſanctarum rerum diſciplinam perdiſcerent. Cum ijs venit legatus quidam illius, Petrus nomine, non vulgari prudentia præditus, cum quo Rex Emmanuel ſermonem libentiſsime conferebat. Is vt diutius in Luſitania verſaretur,

vxorem ſecum duxit, quæ fuit à Regina Maria multis donis atque muneribus affecta. Emmanuel, cùm omni comitate gentem illam vniuerſam ad Chriſtũ allicere contenderet, Regis fratrem, & filium cum reliquis pueris in diſciplinam viris religioſis & eruditis tradidit, qui eos latinis literis, & religionis moribus & inſtitutis imbuerent. Deinde Simonem Syluium, hominem apprime nobilẽ, ad illum cum muneribus legauit. Munera verò erant equi pulchrè inſtrati & phalerati, & mulæ ſimiliter ornatæ, vaſa ſacra, tabulæ pictæ, infulæ, & omnia, quæ ad religionis cultum rite conficiendum erant idonea. Fabros præterea, qui templa & regias ædes ædificarent. Id præterea Syluio commiſit, vt ius regium ad Luſitanos, qui in ea Æthiopiæ parte verſabantur, in officio continendos, & eorum flagitia puniẽda, ſi opus eſſet, obtineret. Et præterea vt cum Rege ſimul ius omnibus gentibus, quæ ſub Regis imperium erant, adminiſtraret. Quod vt cõmodius fieret, ſecum hominẽ iuriſconſultum adducebat, vt ius publice diceret. Id enim ipſe Rex Alfonſus ab Emmanuele per legatũ ſummis precibus efflagitarat. Id etiam Syluio in mandatis dedit, vt ſi forte, dum is apud Alfonſum verſaretur, aliquis belli motus exiſteret, Regem opibus, & conſilio, & manu etiã iuuaret. Illum præterea admoneret, vt quamprimũ poſſet, legatos Romã mitteret, per quos auctoritatem Pontificis Maximi, & Eccleſiæ ſacroſanctæ ius & imperium in omnibus rebus ſacris agnoſceret. Et quia Petri prudentia non vulgaris eſſe videbatur, ſuadebat, vt ipſe Petrus aliquot viris nobilibus ſtipatus, ea potiſsimum legatione fungeretur. Se illum ſuis ſumptibus Romam eſſe miſſurũ. Regem præterea admonebat, vt aliquot pueros nobiles in Luſitaniam mitteret, qui cum reliquis erudirentur. Syluius cum hac legatione profectus, ſecũdis tempeſtatibus viſus, in Congenſe regnum peruenit: cuius aduentu Rex ſe mirum in modum lætari ſignificauit. Statimque miſit virum quendam primarium, illi ſanguine valde coniunctum, qui Syluium ſalutaret, & in vrbem regiam, quæ è portu multum diſtabat, vbi commodum eſſet, deduceret. Syluius tamen febre correptus, antequam Regem videret, è vita diſceſsit. Rex mortem illius admodum acerbe tulit. Aluarus Lupius, qui claſsis curã ſuſceperat, in locum Syluij, vt ab Emmanuele decretum fuerat, ſi caſus aliquis Syluium de medio ſuſtuliſſet, ſucceſsit. Is ad Regem cum literis adijt. Literarum ſententia, præter egregiæ cuiuſdam pietatis argumentum, & præſtantis voluntatis indicium, nihil aliud continebant, quàm vt fides Syluio in rebus omnibus, quas Rex Emmanuel illi præceperat, vt Alfonſo Regi diceret, haberetur. Literis lectis, Aluarus Lupius earum ſententiam verbis ſubſequutus eſt, & dona, quæ ferebat, in conſpectu Regis explicuit. Rex verò res ſingulas in manus ſumere, laudare, mirari, manus in cœlum tendere, gratias Deo ſummas agere, quod per Reges virtutibus ampliſsimos, & numini cœleſti cariſsimos, fuiſſet è tenebris impietatis emerſus, vt cœleſtẽ lucem aſpiceret. Regem verò Emmanuelem non ſatis habere, illum tam diuino beneficio conſtrictũ tenere, niſi

etiam præterita beneficia recentibus donis magnificentiſsime cumularet. Quia verò Emmanuel illi regia inſignia, quibus deinceps vteretur, mittebat, quæ pertinerent ad virtutis inſitæ monimentum, & vniuerſæ poſteritatis ornamentum, de ea re literas publice propoſuit, quibus teſtatū omnibus eſſet, & memoriæ etiam ſempiternæ conſecratum muneris illius inſtitutum, & Regiæ beneficentiæ documentum. Literis autem his referebat, quo pacto Regis Ioannis opera fuiſſet illa regio lumine Chriſtianæ religionis illuſtrata, & è tyrannide infeſtiſsimi dæmonis erepta, & quanta malignitate fuiſſet opus illud tam præclarum opera antiquiſsimi ſerpentis, per quem primi parētes è ſedibus beatiſsimis expulſi fuerant, impeditum. Quanta cura, ſtudio, vigilantia Rex inuictiſsimus Emmanuel opus, quod à Ioanne Rege clariſsimo inchoatū extiterat, perficiendum ſuſceperat. Religionis verò Chriſtianæ diſciplinam in ſumma referebat, & deinde commemorabat, qua ratione pater illius opera perditiſsimorum hominum à Chriſti fide, quam fuerat antea profeſſus, impie & nefarie deſciuiſſet, & ob eam rem in ipſum Alfonſum, maximum natu filium, quòd impietatem illius imitari noluiſſet, ſe teterrimum præbuiſſet. Commemorabat deinde exilium, in quod pulſus à patre fuerat, & moleſtias, quas in exilio pro Chriſti nomine cum ſumma iucunditate pertulerat: & qualiter moriente patre, cum fratre, qui regnum per ſummam iniuriam occupare conabatur, cum ſolis triginta ſex hominibus, Chriſti numine ſæpius inclamato, conflixerat, cùm frater illius exercitum maximum haberet: & quomodo non copijs humanis, ſed diuinis, vt hoſtes ipſi fatebantur, bellum profligatum fuerat, & frater caſu etiam diuino captus, in poteſtatem illius venerat, de cuius ille improbitate & pertinacia ſupplicium iure ſumpſerat. Exponebat deinde, quo conſilio Petrum ſuum cognatum, qui vnus erat ex triginta ſex hominibus, qui illi opem attulerant, ad Regē Emmanuelē legauerat: ex quo Petro intellexerat, in Luſitania Regis ipſius ampliſsimi iuſſu vota pro Congenſis regni ſalute, & Alfonſi ipſius fide perſoluta fuiſſe: quo nullum clarius extare poſſet inſignis caritatis indicium. Itaq; ſe non ſolùm pro Chriſti ſanctiſsima religione, pro templorum ſanctitate, pro Eccleſiæ ſanctionibus necem & cruciatum, ſi opus ita fuiſſet, minime recuſaturum, verùm & pro Regis Emmanuelis amplitudine omne diſcrimen ſalutis aditurū. Adijciebat deinde: Vt autem magis nos Rex optimus, ſummisq; laudibus in omni æternitate prædicandus, ſibi deuinciret, miſit ad nos virum nobiliſsimū cum muneribus & ornamentis, quæ ſatis, quàm propenſa in nos eſſet voluntate, declarabant. Et quia eſt in more poſitū, vt Chriſtiani Reges inſignia geſtent, ad poſteritatis memoriam propagandam, & maieſtaté Regiam inſigniter illuſtrandam, voluit idem Rex in hoc etiam plurimum nobis ſuę benignitatis impertire. Scutum enim nobis miſit, primùm quidem Cruce ſignatum, vt animo recoleremus victoriā, quam Conſtantinus Imperator, Cruce in cœlo perſpecta, de hoſtibus ſuis cōſequutus eſt, ne vnquam ab animis noſtris memoria victoriæ,

victoriæ,quam ſimiliter adepti ſumus,elaberetur. Et quia Iacobus Apoſtolus, cuius opem,vt Hiſpani faciunt, in eodem prælio frequenter implorauimus,in acie perſpectus hoſtes exterruit,eiuſdem Apoſtoli ſpecies,voluit, vt in eiuſdem inſignibus inſculperetur. Præterea vt amoris coniunctio,quæ nobiſcum cũ illo eſt,illuſtri ſigno conſignari poſsit,Regum Portugalenſium inſignia,quę quinque ſcutis in Crucis formã diſpoſitis continentur, reliquis ſignis admiſcuit. Iis enim quinq; ſcutis CHRISTI Opt. Max. vulnera deſignãtur,quæ in Cruce pro generis humani ſalute pertulit. Cùm enim Alfonſus primus Portugaliæ Rex cũ quinq; regibus Saracenis maximo exercitu cõſtipatis cõfligere in Luſitania voluiſſet,in cœlo,vnde auxiliũ precibus efflagitabat, Chriſti ſpeciem eiſdẽ quinq; vulneribus illuſtratam oculis atq; mente conſpexit, innumerabilémq; hoſtiũ multitudinem,Chriſti numine confirmatus,occidit,& ea de cauſa illa inſignia ad memoriam poſteritatis aſſumpſit. Itaq; modis omnibus Rex ſingulari pietate præditus,cùm hæc ad nos tam præclara Regiæ ſtirpis inſignia miſit, noſtrã poſteritatẽ admonere voluit,vt in bellis non humanis opibus,ſed diuino Chriſti præſidio niteretur. Pro his tantis beneficijs Emmanueli Regi fratri noſtro cariſsimo gratias immortales agimus, neq; ſolùm fratrem & patronum agnoſcimus,ſed omnes regni opes, atq; adeò vitam pro illius dignitate profundere parati ſumus. Qui tamen quãuis omnia,quæ poſſumus,illius gratia faciamus,nullam tamen partem illius erga nos meritorum officijs noſtris aſſequemur. Reliquum igitur erit,quando nos parem gratiam referre non poſſumus,vt Rex ille ſummus atq; ſempiternus,in cuius honorẽ Emmanuel hæc tam præclara opera molitur & efficit,illi præmium diuinũ atq; ſempiternum cõſtituat. Noſtros autem liberos,& cunctam poſteritatẽ obteſtamur,admonemus,& pro iure etiã noſtro iubemus,hæc inſignia geſtare, illis ſcuta diſtinguere, literas conſignare, ſigna in bellis intertexta præferre,ſemper animo atq; mẽte recolere, quæ per illa diſignantur,vt ſic memoriam ad pietatis & iuſtitiæ recordationẽ excitantes, de hoſtibus ſuis victoriam,freti Chriſti præſidio,conſequantur. Sed quia more etiam receptum eſt,vt egregia facta nobilitentur,& homines,qui meritis ſuis in locum altiorem aſcendunt, poſteritati ſuæ virtutis memoriam prodant: idem Rex Emmanuel alia nobilitatis inſignia nobis miſit, quibus genus eorum, ex illis ſex & triginta,qui valde ſtrenue ſe geſſerunt in eo prælio, quo Chriſti præſidio muniti,fratris impetum contudimus, illuſtrare poſſem: quod etiam impulſi monitis illius exequimur, vt hoc virtutis præmio multi ardentius in ſtudium virtutis incitentur, vt ita non ſolùm in hac vita contra hoſtiles impetus muniamur, ſed etiam in futura bonis ſempiternis frui poſsimus. His literis in publico propoſitis, & in totum regnum exemplis earum ad Principes miſsis, Alfonſus decreuit, quàm gratus eſſet in Emmanuelẽ, teſtificari. Petrum deinde,vt ab Emmanuele fuerat admonitus,ad Pontificem maximũ legauit. Petro autem duodecim viros nobiles comites adiũxit. Emmanueli verò magnã vim

eboris,

eboris,& munera,quibus illâ Regio abundat, dono miſit. Duodecim præterea nobiles pueros cum Petro in Luſitaniam venire iuſsit, qui ſimili ratione fuerũt literis & moribus inſtituti. Emmanuel poſtquam Petrus in Luſitaniam redijt, illi & Henrico Alfonſi Regis filio, & reliquis viris è nobilitate delectis, omnia, quæ ad iter erant neceſſaria, præbere large atque munifice iuſsit. Ii fuerunt Romæ à Pontifice,& ab omnibus Eccleſiæ principibus benigne & comiter accepti. Literas deinde Pontifici Regis Alfonſi detulerunt. Illarum ſententia hoc continebat,ſe primùm Ioannis,hoc nomine ſecũdi,Portugaliæ Regis opera cũ regno fuiſſe è poteſtate dæmonis,& è turbulentiſsimi erroris tenebris in libertatem & in lucem vindicatum. Deinde Regis Emmanuelis ſtudio & ſumptibus, in eiuſdem ſanctiſsimę religionis diſciplina progreſſum, clarius lepræ deformitatem, qua fuerat antea deformatus,agnoſcere,& priſtinum errorem & amentiam vehementius deteſtari: & pro beneficio,quo mirabilibus ſignis à Deo perductus in pietatis ſplendorem extiterat,perpetuo ſe Deo gratias acturum, neq; tam diuini muneris memoriam vnquam depoſiturum. Sed quoniã intellexiſſet, eſſe CHRISTI ſummũ in terris vicarium,quẽ omnes Chriſtiani Principes vnicè colerent, & cuius iuſſa tanquam cœleſtia atq; diuina ſequerẽtur,ne ſe à reliquorũ Principum Chriſtianorũ cõmunione ſegregaret,& aliqua in re à pietatis via deflecteret,Romam filiũ ſuum Henricum,iam ſanctis in Luſitania literis eruditum,& Petrum cognatum ſuũ,virum,cuius prudentiæ atq; probitati valde cõfideret,ſe mittere ſtatuiſſe,vt ipſius Alfonſi nomine pedes illius oſcularẽtur, & regnum vniuerſum ipſius Pontificis voluntati & imperio dicarent. Nec enim ſe vnquam vllo tempore cõmiſſurum,vt obſequio & pietate erga ſanctam Romanam Eccleſiã,ab vllo Chriſtiano Principe vinceretur. Pauca deinde adijciebat,quæ ad fidẽ legatis habendam,& poſtulata quædã,ad religionis cauſam neceſſaria,facilius impetranda pertinebãt. Legatio benigne fuit accepta, & poſtulatis egregie ſatisfactũ. Conſiderabãt enim & Pontifex & Cardinales,gentẽ barbaram,& ab omni cultu humanitatis abhorrentẽ, nõ niſi cæleſti quadã beneficentia,& numinis præſentiſsimi dono atq; munere in tantũ pietatis ſtudiũ excitari potuiſſe: & idcirco illas Æthiopiæ recentes poſt tã multa ſecula primitias, gratiſsimis animis accipiẽdas eſſe decreuerũt. Hęc quidẽ Emmanuel ad Æthiopiæ religionẽ firmius ſanciendã deſignauit,atq; conſtituit. Sub idẽ verò tẽpus, quo hęc gerebãtur,Petrus Meneſius Alcoutinẽſis Dynaſta,Fernãdi Meneſij filius,Villę Regalis Princeps,Septã traiecit,vt illius vrbis imperiũ teneret,& bellũ, vt maiorũ veſtigia ſequeretur,adminiſtraret. Interim verò Malacæ res,poſt Albuquercij ab ea ciuitate digreſſum nõ fuerũt adeò trãquillæ,vt nõ varijs bellorũ tẽpeſtatibus agitarentur. De quibus vt cõmodius agere poſsimus, neceſſe erit, prius de inſularũ quarundã ſitu,quæ in illã bellũ cõparabant,pauca dicere. Taprobane,quã Zamatrã appellant,ita eſt Aureæ Cherſoneſo ad Auſtrũ obiecta, vt longius tamen in ortũ Solis protendatur. Ad Auſtrum verò,vltra Zamatram

inſulæ frequentes adiacent. Inter quas ab occaſu Zunda magnam vim piperis paſsim fundit. Ea verò non admodum lato mari à Zamatra diſiungitur. Deinde ad ortum Solis progredientibus aliæ duæ inſulæ ſe oſtendunt, quarum prima Iaua maior, altera minor appellatur. Omnes hæ tres inſulæ regum imperio continentur. Iauæ verò præcipuè ſunt fertiles & opimæ, fruges multiplices, & fructus varios proferunt, & maximam vim pecorum & armentorum, & equorum nutriunt. Venatu & aucupio mirifice redundant: piperis & aliorum aromatum copiam paſsim efferunt. Mediterranea loca homines dediti ſimulacris incolunt: qui maritimas oras habitant, maxima ex parte Mahumetanis inſtitutis viuunt. Homines nudi plerumq; vmbilico tenus incedunt. Multi tamen lautiores veſtibus bombycinis, aut goſsipinis amiciuntur. Barbas euellunt: anteriorem capitis partem radunt: reliquam ſtudioſe criſpant. Nullum integumentum in capite gerunt. Indignum enim hominis præſtantia cenſent, hominis principatum, quem in capite conſtituunt, aliquo velamento quaſi rem probroſam tegere. Si quis caput alicuius manu tangit, eam iniuriam armis acerrime perſequuntur. Sunt in bello feroces, & intrepide ſe ſe in quoduis magnũ diſcrimen inijciunt. Artibus fabrilibus dediti ſunt: arma, tormenta, variáque telorum genera ſingulari opere perficiunt: æs ad quoduis genus inſtrumẽti egregie fundunt. Naues ingentes ædificant, aſtra diligenter obſeruant, & magicas diſciplinas incredibili ſtudio colunt. Syluas venandi ſtudio peragrant, neque ſolùm canibus, & venabulis ad apros atque ceruos eminus configendos, verùm & accipitribus ad volucres capiendas vtuntur. Omnes colorati ſunt: mulieres neque deformem faciem, nec obtuſum ingenium gerunt. Eleganter excoluntur: in ſaltationibus non mediocrem præ ſe venuſtatem ferunt. Curribus inuectæ, cum viris Syluas & nemora luſtrant, & venatione oblectantur. Homines Sinarum moribus & inſtitutis viuunt, à quibus ſe origẽm ducere iactant. In ea inſula, quæ Iaua maior appellatur, erat quidam Saracenus, cui nomen erat Pateonuzius, ciuitatis cuiuſdam princeps, quam Iaparam appellant. Ea eſt in ora maritima, quæ Zamatram ſpectat, ſita. Is ante quam Albuquercius Malacam caperet, fœdus cum Vtetimutaraja de pernicie & interitu Regis inierat. Vtetimutaraja námque ſe graues à Malacæ Rege iniurias accepiſſe conquerebatur, quibus offenſus, ſe illum Pateonuzio proditurum per literas aſſerebat. Pateonuzius regnandi cupiditate inductus, in eo neruos omnes intendit, vt tantam occaſionem minime prætermitteret. Itaque maximam claſſem ædificare cœpit. Septem aut octo Annos in hac claſſe comparanda conſumpſit: in quẽ verò finem id faceret, tanto vtriuſque ſilentio compreſſum fuit, vt ne ſuſpicione quidem vlla quiſquam id aſſequi potuerit. Interim verò multos Malacam cum mercibus ſubmittebat, vt mercatorum habitu & ſpecie laterent: & cùm opus eſſet armis, imparatos adorirẽtur. Hos Vtetimutaraja in vicos ſuos admittebat: quorum eo tẽpore, quo Albuquercius Vtetimutarajam capitali ſupplicio affecit,

affecit, erat in ciuitate non mediocris multitudo. Ita latebat hæc in viſceribus reip. peſtis, vt nemo in quanto periculo verſaretur, coniectura proſpiceret. Vtetimutaraja de medio ſublato, Pateonuzius nihiloſecius in eadem mente perſeuerabat. Claſsis erat maxima, is opes ingentes habebat: res Malacæ non ita ſtabilitas eſſe iudicabat, vt conuelli non poſſent. Itaque cum trecentis nauibus, & hominum fortium multitudine, Iapara ſoluit. Fretum igitur, quod inter Iaoas & Zamatram eſt interiectum, prætervectus, multis terrorem præbuit. Res ad Rodericum Brittium Patalinum, qui, vt dictum eſt, Malacæ præerat, delata eſt. Is Andradium in fretum illud continuo cum ſeptem nauibus miſit, vt exploraret, quem curſum claſsis illa teneret. At claſsis aliud ingreſſa fretum, quo celerius Malacam perueniret, iam ſe ex eo freto, quod appellant Sabam, abduxerat. Andradius cum nauarchis reliquis in vrbem redire maturauit. Ibi claſsis cõſpecta fuit, quæ multum terroris ciuibus vniuerſis incuſsit. Brittius tamen ſtatuit per ſe cum vniuerſa claſſe dimicare. Id Andradius indigne admodum tulit. Sibi námque dicebat maritimarum rerum curam, Brittio vrbis cuſtodiam fuiſſe cõmiſſam. Is igitur ſe arce teneret, & vrbem tueretur: ſibi maris tuendi curam relinqueret. Brittius contrà diſſerebat, imperium terræ atque maris in oris illis ad ſe pertinere, & idcirco quidquid ille de rerum ſumma ſtatuerer, id eſſe Andradio ſine recuſatione faciendum. Id cùm Andradius ſe minime paſſurum affirmaret, vt dignitate ſpoliarerur, iurgio certatum eſt, & verborum aculeis animus vtriuſque non mediocriter exulceratus extitit, vſque adeo, vt Brittius Andradium in cuſtodiam traderet. Sed cùm primus ille motus animi cõſediſſet, Brittius nocte illa conſiderauit, non eſſe eo tempore talem virum propter vllas verborum offenſiones alienandum. Itaque miſit ad Andradium, qui animum illius in ſe placaret, & admoneret, vt nauem conſcenderet. Se námque iam illum in claſſe opperiri, vt victoriæ particeps fieret. Andradius alienum à ſe in tali diſcrimine, iniuriæ memoriam conſeruare, reputauit. Itaque imperata ſine mora vlla confecit. Brittius arcis cuſtodiam Ario Pereiræ commiſit, ipſe in triremem armis & munitionibus inſtructiſsimam ingreſſus eſt. Claſsis erat ſedecim nauium. Ninachetuenſis præterea cum mille & quingentis militibus Malacenſibus, in minoribus nauigijs, vt litus cuſtodiret, non procul à terra concurſabat. Orto iam ſole, & hoſtes, vt in portum ſubirent, vela dederunt: & noſtri, vt cum ijs in alto congrederentur, incitati ſunt. Claſsis hoſtium non multitudine tantùm nauium, verùm ordine, quo inſtructa ferebatur, non mediocrem noſtris admirationem commouebat. Nauis, cui Georgius Botellius præerat, erat incredibili celeritate velis. Is cùm claſſem antecederet, in prætoriam hoſtium nauem inuehitur. In illum continuo quindecim actuarię naues inuadunt. Is neque telo quidem vllo in hoſtiles naues immiſſo, in nauē, quam petebat, incurrit. Petrus Faria vt illi ſubſidio eſſet, triremem, cui præerat, remis vehementer incitari præcepit. Ambo igitur prætoriam nauem adoriuntur. Sed ea tanta erat magni-

tudine, vt puppis caſtellum, nauis, cui Botellius præerat, carcheſium altitudine ſuperaret. Eminus igitur eam oppugnare conſtituunt. Sed tanto erat robore & craſsitudine, vt omnes globos non minus, quàm ſi eſſet è ſilicè facta, repelleret. Cùm igitur Botellius & Faria perſpicere nt, à ſe tempus fruſtra conteri, & hoſtes illos circumuenire pararent, ſe eadem celeritate qua ve nerãt in claſſem recepe-runt. Tempus fuit in pugna à velitatione non diſsimili eo die conſumptũ. Hoſtes enim non in alto pugnare volebant, ſed ad vrbem accedere contendebant, vt motus excirent, & vrbem ſi poſſent integris viribus occuparent. Noſtri rurſus ne ab hoſtibus circùmuenirentur, cõgreſſum in alto formidare cœperunt. Hoſtes tandem vt volebant, cum iam Sol occidiſſet, in vrbis conſpectu prope terram anchoras demiſere. Noſtri ſimiliter ita claſſem in ora conſtituerunt, vt minimo interuallo à terra diſiungeretur. Ea nocte Brittius cõſilium habuit de ratione, qua prælium poſtridie eſſet ineundum. Omnes autem nauarchi illũ obteſtari cœperunt, ne prælio intereſſet. Si vincimur, inquiunt, & tu ex arce poteris hoſtibus repugnare, & acceptum incommodum reſarcire. Præterea fidem tuebere: non enim vt mari periculum cum maxima pernicie ciuitatis adires, ſed vt arcem ab hoſtium impugnatione defenderes, fidem tuam conceptis verbis aſtrinxiſti. His coactus ſermonibus in arcẽ rediit, & Andradius in adminiſtrandi belli curam vehementer incubuit. At Saraceni Iaoënſes, qui in vrbe verſabantur, eadem nocte ad Pateonuzium venere, conſiliúmque dedere, ne cum claſſe noſtra confligeret. Fieri námque poſſe, vt auxilio à Rege Bintami accerſito, claſſem noſtram ſine vllo periculo circumuentam opprimeret, & tum demum arcem obſideret, quam fame facillime intra paucos dies in deditionem acciperet. Interim verò in Muaris fluenta claſſem ſubduceret. Conſilium placuit. Itaque prima luce anchoras moliri, & vela pandere iuſsit. Id Andradius cũ animaduerteret, neque tamen quorſum id pertineret ſuſpicaretur, ſcapha inuectus, omnes claſsis naues circũiuit, & duces admonuit, vt velis paſsis ordine minime confuſo in hoſtes inueherentur, ita tamen, vt nemo cominus pugnam cum hoſte capeſſeret, ſed eminus claſſem hoſtium crebris tormentorum ictibus verberarent, & faces etiam in naues iniicerent. Id omnes impigre faceſſunt. Quod Pateonuzius conſpicatus, omnia ſuæ nauis vela continuo pandi juſsit, & vt omnes idem facerent, imperauit. Id imperiũ ſtrenui Ducis omnes exanimauit. Exiſtimarunt enim, illum rebus ſuis diffidentem, non de prælio committendo, ſed de fuga facienda cogitare. Itaque ſe confeſtim in fugã danr, noſtri eos inſequuntur. Naues multas tormentorum ictibus deprimunt, complures etiam vulnerant, & ignem in naues alias conijciunt. Cùm verò incendium eſſet in multis locis incitatum, hoſtes ſe in mare exterriti flammis demittunt: qui quidem partim hauſti fluctibus, partim conciſi vulneribus interierunt. Noſtri enim minoribus nauibus inuecti, eos natantes interimebant. At Andradius cum cerneret hoſtes ita perturbatos, vt ſi eo die, antequam illi à

metu

metu reficerentur, in eis perſequendis inſiſteret, bellum profligari poſſet, & vereretur, ne propter pilarum & munitionum penuriam incepto deſiſtere cogeretur, ad Brittium miſit, qui peteret, vt vim tormentarij pulueris atque pilarum in claſſem conuehi repente iuberet. Quod quidem factum diligentiſsime fuit. At Pateonuzius, cùm claſsis ſuæ magnam partem diſsipatam cerneret, quatuor naues maximas ita cum ſua coniunxit, vt cùm binæ vtrinque conſiſterent, ipſe medium locum tueretur. In eas, quod roboris erat exercitus, traduci iuſsit. Reliquas deinde, quæ integræ reſtabant, in ordinem cogi, & inter ſe coniungi præcepit, vt ita facilius noſtrorum impetum à ſe reprimerent. Statuit deinde, vt reliquæ naues eas quinque, quæ in mari munitiſsimæ arcis inſtar habere videbantur, circumirent, & quoties vrgerentur, in illud firmiſsimum, vt exiſtimabat, pugnæ illius propugnáculum ſe reciperent, vnde rurſus poſſent in noſtros erũpere. Hoc tamen, quod Pateonuzius exiſtimauit ſibi ſalutem allaturum, exitio fuit. Primum enim reliquæ naues fortium hominum robore nudatæ, periculũ arcere minime poterant. Præterea cùm ſe arctiſsime coniunxiſſent, neceſſe erat, vt nullum fruſtra telum in eas emiſſum accideret. Prælio commiſſo, naues hoſtiles partim depreſſæ, partim vulneratę & mutilatæ, partim in fugam conuerſæ ſunt. Eóque deuentum eſt, vt claſſe hoſtium diminuta, iam noſtri audacius reliquis appropinquarent, vt cominus hoſtes aggrederentur. Nauarchus quidã nomine Martinus Guedius, poſtquam naues aliquot demerſit, in nauem maiorem inuectus eſt, in eámq; violenter ingreſſus, hoſtes partim cæcidit, partim in mare præcipites exturbauit. Similiter Ioannes Lupius Albinius in aliam nauem irrupit, hoſtiúmque præſidio nudauit. Hæ duæ naues incenſæ confeſtim fuere. Reliqui nauarchi, cùm pro ſe quiſque, quantum poterat, acerrime decertaret, ſtragem maximam ediderunt. Solæ quinque illæ naues reſtabãt, quæ ſecundum ventum nactæ, paſsis velis fugere properabant. Andradius vt tutius poſſet in Pateonuzij nauem incurrere, aliquot delectos milites ex nauibus alijs in ſuam traduxit. Deinde cùm in prætoriam Pateonuzij nauẽ incitaretur, eam conſequi non potuit. in quam igitur primum impetum ferre potuit, eam iniectis manibus ferreis alligauit. Ea verò naui vehebatur Temũgamus, vir opibus, & virtutis exiſtimatione clarus, qui ſecundum Pateonuzium in claſſe principatum obtinebat. In eius nauem Andradius per latus irrupit. Franciſcus verò Melius per proram ingreſſus, in hoſtes ſimiliter irruit. Temũgamus filiũ ſororis ſuæ ducebat, virum valde ſtrenuum, nauis etiam altiſsimæ nauarchum, qui, vt auunculo opem afferret, in Andradij nauem incurrit, in eámque repente deſiluit. Nemo enim illum aditu arcere potuit, eo quod Andradius iam in Temungami naue dimicabat. At iuuenis per Andradij nauem in nauem auunculi celeriter ingreſſus, ſuis ſubſidio fortiter occurrit. Prælium fuit atrocius, quàm ſuſpicari quiſquam fore in re iam inclinata potuiſſet. Hoſtes erant plures numero, & deſperatio animos illis faciebat, neque tam vt mortem fugerent, quàm vt

non inulti caderent,acerrime pugnabant. Georgius Botellius interim in nauē, cuius erat nauarchus Temungami nepos, inuehitur, in eámque conſcendens, cum hoſtibus,qui eam tuebantur, periculoſum certamen inijt. Verum hoſtes tandem vel cæſi,vel in mare deiecti ſunt,& nauis incenſa. Similiter & nauis, in quam Andradius & Franciſcus Melius ingreſsi fuerant, hoſtibus cæſis inflammata fuit. Ninachetuenſis, & Tuamus Mahumetes,qui naui,quam Iuncũ nominant,præerat, ea die hominum fortium decus adepti ſunt. Reliqua erat Pateonuzij nauis,cum duabus alijs: in eas Andradius inuectus, tormētis eminus eas quatere inſtituit. Nam cum eſſent altiſsimæ,& homines, qui eam tuebantur,acerrimi, non erat,cur ſine cauſa cum obſtinatis in aſcenſu difficillimo certamen iniretur. Cùm autem noſtri ſine intermiſsione naues hoſtiles verberarent,armamenta diſsiparunt,& caſtella diſturbarunt: latera propter robur nauium integra permāſerunt. Prælium cum à prima luce initium cepiſſet, ad noctem protractum fuit. Cùm verò noctis caligo tam denſa fuiſſet, vt omnem aſpectum adimeret, Andradius anchoras iecit, ea mente, vt vbi primum dilucesceret, hoſtes rurſus, qui propter tenebras inde moueri non poterant, aggrederetur. Sed tempeſtas ſubito coorta cum tonitruis & ingenti procella, claſſem diſiecit,& naues ſummum diſcrimen adierunt. Parum enim abfuit, quin inter ſe colliderentur,vel alliſæ vadis frangerentur. Tempeſtate ſedata, cùm diluxiſſet, Botellius & Mahumetes animaduertunt ſe propè Pateonuzium cōſtitutos. Itaque prælium inſtaurant, duas hoſtium naues ſupprimunt: Pateonuzij tantùm nauis illa reſtabat, quæ globos, vt diximus, à ſe repellebat. Botellius tamē tandiu in eo certamine perſeuerauit, vt eum tormentarius puluis, atque pilæ deficerent. Nauis autem ſuæ celeritate fretus, vrbem petijt, vt rurſus cum munitionibus ad idem certamen rediret. Claſſem verò quaſſatam,& quaſdam naues afflictas ex tempeſtate reperit. Nihilominus tamē rebus neceſſarijs inſtructus, reuerſus eſt. Sed Pateonuzius ventum ſecundum nactus, ſe fuga in Iaoam proripuerat. In hoc prælio Pateonuzius quinquaginta nouem naues maximas ex ijs, quas appellant Iuncos, amiſit. Sexaginta in prælium adduxerat, vna tantùm ex illis euaſerat. Longarum vero nauium,& celocium, quæ vel incenſæ, vel depreſſæ ſunt, ingens multitudo fuit. Supra octo millia hominum vel cæſa, vel incendio conſumpta ſunt. E noſtris triginta deſiderati ſunt, vulnerati quāplurimi. Andradius & nauarchi reliqui cum maxima ciuium admiratione (fuerat enim prælium omnium, quæ viderant, aut audierant, acerrimum) in vrbem ingreſsi ſunt. Andradius hoc bello confecto, in citeriorē Indiam vela dedit. Poſt illius digreſſum parũ abfuit, quin vrbs ab hoſtibus caperetur. Saracenus enim quidam nomine Tuamus Maxilizius è Bengala oriundus, vir ad fraudes concinnandas aptiſsimus, à Mahumete Bintami Rege maximis præmijs inuitatus fuerat, vt quacunque arte poſſet, arcem Malacenſem proderet. Is ſummam ob eam cauſam cum Petro Perſona familiaritatem contraxerat. Petrus autem Per-

r ſona

ſona regia negotia procurabat. Vectigalibus enim præerat. Maxelizius ad ſe alios Saracenos aſciuerat, quibus negotium dedit, vt cùm Petrum Perſonam occiſum cernerent, continuo arcem armati ingrederentur, vt eam arcis partem, in qua Perſona morabatur, quæ erat munitiſsima, armis occuparent, eámque tantiſper tuerentur, dum ſubſidia Bintamenſis Regis, quæ ad eam rem expedita in inſidijs collocata fuerãt, aduenirent. Nec enim dubitabat, quin in eo tumultu complures, qui Luſitanos oderant, ſe ſocios ſceleris eiuſdem præberent. Rebus ita cõparatis, cùm Maxelizius à Perſona fuiſſet, vt ſolebat, familiariter admiſſus, & Perſona poſt colloquium ſcripturæ operã daret, Maxelizius in illum incautum inuaſit, mortiferúmque ei vulnus impoſuit. Perſona cùm ſe letali vulnere percuſſum cerneret, & proditionem metueret, ad oſtium repente confugit, vt id inducto vecte clauderet, ne reliqui hoſtes in eam partem ingredi poſſent: quod, Maxelizio repugnante, cùm extremum ſpiritum ederet, ſumma virtute confecit. Hoſtes accelerant, tumultus exoritur. Noſtri re inopinata perturbati, feſtinanter accurrunt: hoſtes foribus obductis excluſos animaduertunt, in eos impetum faciunt, & acriter reſiſtentes interimunt. Deinde foribus conuulſis in Maxelizium inuehuntur: qui antequam occideretur, fortiſsime ſine vllo fructu dimicauit. Horum cæde fraus compreſſa eſt, & Bintami Rex pacem petijt, quæ conditionibus æquis (ſic enim tempora ferebant) illi conceſſa fuit. Ad hunc modum pax Malacæ conſtituta, aliquot annis inuiolata permanſit.

LIBER NONVS.

DVM HAEC IN VLTERIORE India gerebantur, Albuquercius in citeriore magnã claſſem cõparabat. Goæ autẽ Petrum Maſcaregnã præpoſuit: maritimarum rerũ curam Ioanni Machiado commiſit: Rodericum Pereiram caſtello Benaſtarinenſi præeſſe iuſsit. Claſsis erat viginti nauium. Ducebat autem ſecum mille & ſeptingentos milites Luſitanos, & mille Indos. Xviij. die Februarij, Anno ſalutis. M. D. xiij. Goa ſoluit. Cùm verò ab ora longiſsime diſiunctus eſſet, & ea cauſa plures dies, quàm exiſtimauerat, nauigando conſumpſiſſet, ad Zacotoram aquandi gratia claſſem

appulit. Inde in Arabiæ ciuitatem munitiſsimam, quæ Adena appellatur, curſum inſtituit. Ea eſt in radicibus montis editi, qui in mare lingula procurrit, ſita, & vtrinque fluctibus in ſinus reductis alluitur, ita, vt peninſula fiat. Mõs eſt adeò ſterilis, vt nec arbores vllas, neque plantas efferat, nempe qui ſit ſaxoſus, & præruptis rupibus in altum promineat. Aquis caret, raro admodum pluuijs irrigatur. Ex longinquo pago aqua per aquæductum in locum, qui ab vrbe quatuor millibus paſſuum diſtat, deriuatur. Ea vrbis aquatio eſt. Annona & cibarijs importatis vtitur, quorum tamen eſt incredibilis copia. Eſt cincta muris, munita turribus, exculta mœnibus, & ad aſpectum pulcherrima. In illam mercatores è Perſide, & India, & Æthiopia, & ex multis Arabiæ regionibus ſæpe commeant. Incolæ Mahumetem colunt: colore cãdido, & ſpecie liberali ſunt. Homines nobiles armis exercentur, & militaris gloriæ decus ardenter expetũt. Rex alias ciuitates in mediterranea regione poſsidet, & milites non paucos ſtipendijs alit: & è ſuis tantùm ſubditis in prælium, cum opus eſt, duo millia equitum educit. Vrbi verò illi moderatorem, cuius virtuti multum confidit, præponere ſolet. Æthiops quidam, vir animi maximi, cui nomẽ erat Miramiriamus, hoc tum munus obibat, cũ ad eam Albuquercius claſſem applicuit. Eam verò ciuitatem Albuquercius capere cupiebat, vt inde Arabiam infeſtam redderet, & exitus claſsium, quibus Egyptij primùm, nunc verò Turcæ Indiæ minitantur, intercluderet. Inde enim Arabici ſinus oſtium centum & viginti millibus paſſuum diſtat, ita, vt ſit intra diem vnum facillimum, ipſas fauces, cum opus fuerit, paucis nauibus occupare. Præterea non arduum munus eſſe videbatur, inde in ciuitatem Herôum, quam Suez nunc appellant, vbi claſſes ædificari ſolent, minoribus nauigijs inuehi, & naualia flammis exurere. Quo facto putabat Albuquercius, Indiæ imperiũ, ſi ita de rebus humanis loqui licet, fore ſempiternum. Verùm eam oppugnationẽ infeliciter aggreſſus eſt. Primùm enim, eam occaſionem, quam rumore omnium perſuaſus ſibi oblatam crediderat, minime nactus eſt. Ciuitatem enim valde munitam, & à nomine Luſitano ſatis alienã reperit. Deinde Luſitani ſolitæ diſciplinæ prorſus immemores, cauſam odij acerbioris hoſtibus attulerunt. Res autem ad hunc modum euenit. Claſsis anchoris firmata, quamuis naues ſalo iactarentur, tandem cõſtitit. Miramiriamus vrbis præfectus cùm primum tempeſtas ſedata fuit, ad Albuquercium nuncium miſit, qui de illo quæreret, quo animo ad illius vrbis portũ claſſem appuliſſet. Reſpondit Albuquercius, ſe literis, & multorum ſermonibus accepiſſe, Sultani claſſem in Arabico ſinu comparatam eſſe, vt Luſitanos oppugnaret. Se verò, vt homines tam longinquæ nauigationis labore leuaret, eo curſum direxiſſe, vt cum ea claſſe in Arabico mari congrederetur. Quod verò ad vrbem eam adtineret, ſe non bellum, ſed pacem adferre, ea tamen lege, vt imperium Regis Emmanuelis acciperent, ſub cuius tutela atque patrocinio multo felicius, quàm antea ætatem degere poſſent. Miramiriamus illi continuo mu-

nera

nera ſatis large miſit,ea nempe,quæ ad claſsis commeatum pertinebant:& ſignificauit,ſe Emmanuelis Regis clariſsimi imperium libenter accepturum. In portu triginta naues in anchoris conſiſtebant. Mercatores & magiſtri cum vectoribus noſtræ claſsis metu ſe in vrbem receperant. Ad hos Albuquercius miſit qui diceret,vt nullum ab eo malum metuerent,& ad naues ſuas redirent. Illi reſpondent,verba cum factis minime conſentire. Luſitanos enim in eorum naues intraſiſſe,& nullo iure,quod eis libitū fuiſſet,eripuiſſe,& abſtuliſſe. Literas deinde accepit à Miramiriamo,quibus cum illo de iniuria ſibi illata grauiter expoſtulabat,quòd mercatores illos admonuiſſet,vt ex vrbe diſcederent,vt eorum digreſſu, vrbs minore præſidio muniretur. Illud enim non eſſe hominis,qui pacem dare vellet,ſed qui bellum nefarium moliretur. His literis Albuquercius intellexit animum præfecti eſſe Luſitanis rebus infeſtum, quamuis id in principio diſsimularet. Interim Æthiops Chriſtianus, qui captiuus in ea vrbe detinebatur,aufugit, & nando in claſſem peruenit, qui nunciauit Albuquercio,præfectum auxilia conduxiſſe,magnóque ſtudio omnia,quæ ad vrbis defenſionem neceſſaria videbantur,comparaſſe. Is cùm hoc accepiſſet, in terrā copias expoſuit,& caſtra locauit,vt vrbem oppugnaret. Cùm igitur noſtri tormentis mœnia propugnatoribus multis in partibus nudarent,ſcalas muris admouerunt. Eámque ea die cepiſſent,ſi ordine & diſciplina res geſta fuiſſet. Sed cùm quilibet in eo pugnaret,vt vel primus,vel cum primis in muros inuaderet, & multi ſimul per vnam ſcalam ſcandere properarent,tanta perturbatio ordinis extitit, vt nullius imperio contineri militaris inſolentia poſſet. Itaq; ſcalæ hominū pondere perfractæ ſunt. Eo tempore iam centū & quinquaginta Luſitani in muros aſcenderant,in quibus multi viri nobiles extitere. Garſia Souſa, cuius etiā ſcalæ confractæ fuerant,è pinna pendens, ſe in terrā demiſerat. Is vbi animaduertit eos,qui tam ferociter primùm in muros inuaſerant, caſu perterritos nolle rurſus alijs ſcalis aſcendere,ſuos in vrbis quandam partem duxit,vbi murus erat humilior. In murum igitur ſubijt,& turrim,in qua tormenta locata fuerant, occupauit. Eo confeſtim Albuquercius ſe contulit, & muri partem antea pertuſam,in qua tormenta fuerāt diſpoſita, ſubruere iuſsit. Signifer Emmanuelis Lacerdæ continuo per eundem locū in vrbem penetrauit: illum ſacerdos Crucis ſignum præferens,ſubſequutus eſt, & multi viri fortes continuo ſubiere. Miramiriamus vt eorum impetū reprimeret, ad eam partem equo inuectus accelerauit. Georgius Sylueira in muro cum alijs acre præliū ciebat. Ea parte cum murus eſſet introrſus humilior,& Saracenus ſecundum murum, vt ijs,qui iam in vrbem ingredi parabant, obſiſteret,gradum inferret,haſtam ex illius manibus extorſit. hoc tantum dedecus minime ferens Sylueira, enſe diſtricto è muro deſiliuit,vt in hoſtem inuaderet. Ibi cùm illi nemo opem afferret,interfectus repēte fuit. Miramiriamus autē eos, qui per muri partem pertuſam ingreſsi fuerant,maxima contentione repellebat. Noſtri eo ſe tunc recepe-

runt,quo ſe Garſia Souſa cõtulerat.Eo iam tempore multi è noſtris ceciderant: complures vulnerati grauiſsime fuerãt: & deſperatio iam omniũ animos occuparat. Hoſtes ad turrim in eam partem, qua Garſia Souſa conſiſtebat, impetũ tulerunt.Res cominus haſtis ſumma partis vtriuſq; pertinacia gerebatur.Albuquercius in litore,in quod turris illa prominebat,cũ magno animi cruciatu periculum ſuorũ,cui remediũ afferre non poterat,ſpectabat.Souſa illum interrogauit,quid ſe facere vellet.Albuquercius funes ijs,qui in turri decertabant,præberi iuſsit,vt per illos ſe è turri demitterent.Ea parte murus erat altiſsimus,ita,vt neceſſe fuerit duarũ haſtarũ longitudine,vt funes poſſent noſtris exhiberi.Souſa indignum genere ſuo,& indignũ rebus à ſe geſtis eſſe dixit, per funes ex eo loco,in quem virtute conſcenderat,vlla formidine demitti.Idẽ multi,qui cum eo tunc erant,arbitrati ſunt.Itaq; tanto animo repugnabant,vt hoſtes eorum congreſſum valde formidarent.Sed cùm alij lapidibus contuſi,alij miſsilibus cõfixi cecidiſſent,Souſa ſagitta ſecundũ frontem vulneratus occubuit: reliqui per funes demiſsi periculum effugerunt. Qui verò in vrbem fuerant ingreſsi, fortiſsime dimicabant. Sed cùm viderent ſe fruſtra contendere, ſe ruſus in muros receperunt,& per ſcalas,quas Emmanuel Lacerda, & Ioannes Decius muris eorũ gratia applicari iuſſerant,deſcenderunt. Quidam cũ ſe ſaltu deijcerẽt,crura perfregere. Albuquercius,poſtquã omnes qui muros ſubierãt,& euaſerant, recepti ſunt,in claſſem reuerſus eſt.Erat parua quædã inſula muris obiecta, inde claſsi turris imminebat,è qua crebro pilæ iaciebantur,quibus haud mediocre damnũ noſtris inferebatur.Albuquercius Duces in conſiliũ euocauit,vt de ratione,qua turrim illã excinderet,deliberarẽt.Interim illius iniuſſu magiſter nauis,cui Lacerda præerat,qui Aluarus Marreirus appellabatur,nautarũ manu cõparata, in terrã deſiliuit,turrim expugnauit,hoſtes cæcidit,& viginti ſeptẽ ferrea tormẽta in claſſem tranſtulit,tanta celeritate,vt antequam conſiliũ explicaretur, hęc omnia cõfecta fuerint.Albuquercius cùm animaduerteret,vrbẽ ſine graui ſuorũ damno expugnari nõ poſſe, & ſuſpicaretur ſibi eſſe cũ Sultani claſſe confligendũ, & periculoſum arbitraretur, viribus in ea oppugnatione fractis & debilitatis,prælium quod inſtabat,inire: & præterea metueret, ne nauigandi opportunitas,dum ſine magno fructu in ea cõtentione tempus terit, effluerct, naues in altum deducere iubet. Prius tamen quam id fieret,naues hoſtium,quæ erant in portu,diripere,& incendere iuſsit.Inde digreſſus,per oſtiũ ſinus Arabici in intimũ ſinum penetrauit. In inſulam deinde,nomine Camaram,delatus eſt, circiter quatuor paſſuũ millia ab ora Arabiæ diſiunctã. Inſula multas atq; perennes aquas habet: ſyluis denſiſsimis veſtita eſt,& multis pecorũ gregibus abundat. Incolæ claſsis metu perterriti, in continentem traiecerant. Ibi ſeptem dies in aquatione,& cibarijs vndique comparandis conſumpti ſunt. Ciuitatem deinde, quæ in Arabiæ ora ſita eſt,nomine Iudam,petijt: ſed aduerſa tempeſtate iactatus, in Camaram rurſus redijt. Vbi gentibus iam benignitatis ſpecie conciliatis,

hyemare,

hyemare,& naues reficere conſtituit. Appetente vere, cùm nullus claſsis rumor exiſteret, in Indiã redire maturauit. Adenam tamẽ inuectus, experiri voluit, an eam ciuitatẽ ſine graui dãno expugnare poſſet. Sed ea erat tunc multo fortius contra omnes hoſtium impetus munita. E muris, & turribus, & è montis etiã cliuo ingentes atque denſi globi iaciebantur. Noſtri viciſsim crebrò muros & mœnia quatiebant, & multos occidebant. Turris quam Marreirus ceperat, fuit iterum capta, & milites, qui eam tuebantur, occiſi. Poſt quindecim dies (ante námque propter aduerſam tempeſtatem fieri non poterat) Albuquercius cum claſſe diſceſsit. Sic factum eſt, vt nulla re memorabili in eo curſu geſta, Dium claſſem appelleret. Melichiazius illum multis muneribus ad ſe allicere tentauit. Non tamen ita, vt Albuquercio valde confideret. Erat enim ſumma calliditate & induſtria præditus, & ex fraude & mendacio compoſitus: & cùm ex ingenio ſuo reliquos omnes fingeret, tum verò Albuquercium valde ſuſpectum habebat. Nouerat enim hominis ingenium, & aſtutiam illius metuebat: neque eum latebat, quanta cupiditate Albuquercius flagraret vrbis illius vel arte capiendæ, vel viribus expugnandæ. Albuquercius poſt ſex dies inde ſoluit. Illum Melichiazius cum nauigijs octoginta bene inſtructis conſequitur: in alto cùm ad nauem pretoriam, accepta prius ab Albuquercio fide, propius accederet, fictis verbis omnes opes ſuas fuit Albuquercio pollicitus. qui tamẽ ne ea calliditate vinceretur, omnia ſe illius gratia facturũ confirmauit. Quatuor præterea Arabes captiuos (quinque enim naues Arabum in eo curſu ceperat) illi dono dedit. Fuit munus hoc Melichiazio valde gratum. Erant námque Arabes opibus & exiſtimatione Principes. Melichiazius ob eam cauſam preclarum ſibi ad laudem fore putabat, ſi homines ea dignitate præditi, per illum libertatem recuperarent. Albuquercius ita deinde oram illam prætereuectus eſt, vt omnes ciuitatum Principes ſummis illum honoribus proſequerentur, & ei tributa ſine vlla recuſatione perſoluerent. Cùm verò in Chaulenſi portu conſtitiſſet, Triſtanum Gaam, qui fuerat ad Cambaiæ Regem miſſus, offendit. Is literas afferebat, quibus Rex poteſtatem Albuquercio faciebat in Dienſi ciuitate arcis ædificandæ. Vt autem magis amicitiam firmaret, cum Triſtano Gaa legatum ad Albuquercium miſerat. Inde profectus Albuquercius, ante quam Goam appelleret, aliam nauem multis aromatibus onuſtã cepit. Claſsis verò illa tantis opibus & induſtria comparata, quæ vel propter imperatoris nomen, vel propter virtutem militum, maximam ſui expectationem concitarat, & multis nationibus ingentem terrorem inieceret, hunc ſolum fructum tulit, vt animos ſucceſſibus elatos, ſibíque nimiũ præfidentes, ab ea temeritate & inſolentia ad modeſtiæ ſtudium reuocaret. Tum enim demum ſe vinci poſſe intelligere potuerũt, & partas victorias non fuiſſe illorum viribus, ſed clementiæ diuinæ tribuendas. Claſsis enim nulla re memorabili, vt diximus, geſta, cum nõ mediocri fortium hominum iactura Goam reuerſa eſt. Albuquercius duas naues ex illis,

quas ceperat, cùm intellexiſſet Regis Calecutienſis eſſe, cum quo fœdus egerat, ſine mora reſtituit. Arcis tamen fundamenta, quæ ex fœdere erat in Calecutiẽſi portu ædificanda, nondum iacta fuerant. Opus enim partim inſita Regis malignitate, partim Luſitanorum quorundam inuidia, qui perpetuò querebãtur, cum magna Luſitanorum pernicie tam multas arces ab homine temerario & inſano fundari, fuerat impeditum. Hìc à Fernando Petreio Andradio, qui tunc aduenit, de Malacenſi ſtatu, & de victoria parta certior factus eſt: ex quo nuncio plurimum voluptatis accepit. Sub id tempus Ioannes Souſa Limicus cum duabus nauibus Goam aduectus eſt. Cum tribus enim Olyſippone ſoluerat, ſed vna ex illis, cuius nauarchus Frãciſcus Correa fuerat, naufragio perierat. Eo legatus Regis Narſingæ ad Albuquercium cum nouis poſtulatis aduenit. Petebat enim, vt omnes equi, qui Goam poſt eam diem aduehe rentur, illi certo & æquabili pretio venirent, & Zabaimo Idalcamo poteſtas aliquam eorum partem emẽdi minime fieret. Hoc, ne fœdus cum Idalcamo factum violaretur, ab Albuquercio impetrari non potuit. Interim Rex Calecutij tempeſtiua morte ſublatus eſt. Naubeadarimus autem, qui rebus Luſitanis ſtudebat, illi ſucceſsit. Pax igitur fuit tunc optima fide, & ſumma vtriuſq; partis volũtate confirmata. Conditiones pacis fuerũt vtiliſsimæ, & arx ædificari cœpta eſt, duóq; legati ad Regem Emmanuelem cum multis muneribus ab eodẽ Naubeadarimo miſsi. Rebus ad hunc modũ conſtitutis, Albuquercius Cananorẽ contendit, vt remp. certorum hominum temeritate perturbatam conſtitueret, & incolarũ voluntates alienatas inſita benignitate & æquitate recuperaret. Dum hæc Albuquercius gerebat, fuit illius animo viri cuiuſdam malignitate non mediocrẽ vulnus inflictum. Gaſpar Pereira ſecretorum ſcriba magnam auctoritatẽ gratia muneris huius habebat. Is cum Albuquercij hoſtibus ſocietatem inierat, perpetuóque illius laudibus obtrectabat. Ad Regem verò Emmanuelem ſcripſerat, Goam eſſe illi, ſi Indiàm firmo præſidio tueri vellet, omnino deſerendam. Non poſſe vrbem illam ſine maximis præſidijs defendi. Maris interim imperiũ deſeri, & homines Luſitanos vrbis mœnibus incluſos multis periculis exponi. Hęc inuidi ſiue ſermone quotidiano cum multis, ſiue oratione compoſita cum Rege in Luſitania perpetuò diſputabant. Cum igitur Regis aures obtunderent, eo illum adduxerunt, vt literis iuberet in India conſilium de ea re ab omnibus ducibus & primarijs hominibus haberi: Et, ſi maiori parti videretur, vrbem continuò præſidio nudarent, & in hoſtium poteſtate relinquerent. His literis Pereira incredibiliter exultabat. Conſilium habitum eſt: & cùm in vtramque partem ſententiæ dicerentur, vicit tandem ea ſententia, quam diuinũ numen præſentia ſua cõprobauit. Nulla enim eſt Indię pars, vel quæ plures opes poſsideat, vel in qua Chriſti nomẽ clarius cũ mira religionis amplificatione celebretur. Dũ hæc in India fiebãt, Rex Emmanuel maximam claſſem belli renouãdi gratia cõparauit. Quomodo Moleizeiami ſermonibus inductus Emmanuel,

Ioannem

Ioannem Meneſium Azamorem cum exercitu miſit, & Zeiamus ipſe fidem, quam dederat, violauit, ita, vt vrbs eo tempore capi minime poſſet, antè dictũ eſt. Zeiamus deinde cum ciuitatis tyrannidẽ occuparet, & ciuibus infeſtus eſſet, vt opes ſuas Regis Emmanuelis præſidio firmaret, pacem cum illo poſtea iũxit illis conditionibus, quæ Luſitanis vtiles, & illi ſalutares eſſe videbãtur. Is enim certum tributum ſe ſoluturum, & omnibus Luſitanis, qui in ea ciuitate negotiarentur, immunitatem daturum, & quoties Rex bellum hoſtibus inferre vellet, auxilium allaturum promittebat: & Rex viciſsim eum in fidem & clientelam recipiebat, vt ab eo hoſtium vim, ſi bellum aliquod contra illum moueretur, viribus & potentia ſua propulſaret. Eam tamen pacem Zeiamus minime ſeruauit, & Luſitani, qui in vrbe negotiabantur, offenſi illius perfidia, inde continuo ſemigrarunt: & Rex vt in ſcelus hominis fallaciſsimi vindicaret, & vrbem ſatis opulentam in ditionem ſuam redigeret, claſſem eam inſtruxit, qua fortaſſe nunquam in Luſitania maior viſa fuerat. Ea námque quadringentas naues omnis generis continebat. Exercitus erat circiter viginti millia peditum, & duo millia & ſeptingenti equites, è quibus quingenti erant cataphracti. Hunc exercitum Iacobo Brigantino Duci, cuius prudentiæ multum confidebat, cõmiſit. Ioannes Meneſius vt ſecundam poſt illum auctoritatẽ haberet, imperauit. Maxima nobilitatis pars, & multi præterea viri Principes, vt Regis imperiũ ſequerentur, & decus ſibi pararent, nomina libentiſsime dederũt. Ipſe Dux ſuis ſumptibus tria peditum millia, & quingentos equites, ex quibus centum erant cataphracti, ducebat: cum quibus is numerus, quem diximus, efficiebatur. Multi proprijs ſumptibus milites educebant, inter quos Ioannes Gundiſſaluius Camara, inſulæ, quam appellant Materiæ, præfectus, viginti naues, & pedites ſexcentos, & equites ducentos agebat. Rex Emmanuel Ducem admonuit, vt hoſtes virtute, nobiles comitate, reliquos diſciplina ſibi obedientes eſſe compelleret: & vt expectationi, quam de ſe concitarat, reſpondere rerum geſtarum magnitudine niteretur: potiſsimámque victoriæ ſpem in Chriſti numine propitio collocaret. Decimo & ſeptimo tandem die menſis Auguſti, Dux Olyſippone ſoluit. Cùm tarde autem nauigaret (nec enim ventus erat valde ſecundus) non tam cito, quàm fore crediderat, ſacrum promontorium ſuperauit, & Algarbij regnum præteruectus, in Pharoienſi portu, qui nõ multum ab Oſſonoba antiqua ciuitate diſtat, claſſem conſtituit, vt copiarum partem colligeret. Vigeſimo autem Auguſti die inde ſoluit, & vigeſimo octauo claſſem incolumem cum exercitu vniuerſo in Azamoris ora collocauit. In fluuiũ verò, qui Azamorem præterfluit, eo quod ventus aduerſus eſſet, penetrare non potuit. Idcirco Mazaganum, quod oppidum Azamore duobus millibus paſſuum abeſt, petijt, & in eo loco copias omnes expoſuit. Ibi tres dies in rebus omnibus, quæ ad obſidionem neceſſariæ videbantur, parandis conſumpſit. Hoſtes tamen incurſabant, & tumultum in caſtris interdum faciebant: & ſi quos

extra

extra ordinem ferri conſpexerant, interimebant. Ducesq; tandem eximij cum quinque millibus equitum, & ſeptem millibus peditum aduenere, vt manum conſererent. Cum tamen caſtrorum ſitum, & exercitus magnitudinem, & militiæ diſciplinam animaduerterent, in ciuitatem reuerſi, ciues ſuos non mediocri metu perturbarunt. Itaque continuo mulieres & paruulos, & omnem gentem imbellem, & opes, quas habebant, & precioſam ſupellectilem ex vrbe deportarunt, & in locis tutiſsimis poſuerunt, neque quiſquam in vrbe remanſit, præter eos, qui erant vrbem defenſuri. Operæpretium tamen erit, aliquid interim de vrbis huius ſitu, & de opibus & potentia dicere. In ea Africæ parte, quę ad occaſum Solis, extra fretum Gaditanum, ad Auſtrum inflectitur, eſt prouincia valde fertilis & opima, quam Arabes appellant Aduecalam. Per eam regionem ingens fluuius illabitur, quem Arabes appellãt Omirabih: multi Aſamam eſſe credunt. Ad huius fluuij ripas nõ procul à mari vrbs hæc ſita eſt: quæ quidem murorum ambitu ſupra quinque millia domorum continebat. Gens erat lauta, ædes amplæ, & magnificè multis in locis extructæ. Fuit autem in quatuor partes diſtributa, quarum quælibet ſuum rectorem habebat, ita tamẽ, vt eo quod omnes vnum ſummum imperium agnoſcerent, nulla inter eos diſſenſio, aut tumultus exiſteret. Ager eſt latiſsimus, cuius maximam partem ruſticani Arabes colunt: qui propterea quod à luxu ciuium plurimũ abſunt, multo fortiores vrbanis exiſtimantur. Ii ædes nullas habent, ſed in tentorijs latiſsimis vitam degunt. tenuiſsimo victu contenti ſunt, & armis frequenter exercentur. Erat autem hæc prouincia in tres partes diſtributa. Quamlibet autem nomen à certo genere Arabum, qui primi eam, colonis eiectis, occuparunt, nomen traxiſſe ferunt. Vna Xerquia, altera Dabida, tertia Garabia nominabatur. Quælibet deinde in tribus erat diuiſa: quælibet autem tribus pro gentis multitudine tentoria in diſtincto loco ponebat, & peculiarem ducem habebat: quo tamen omnes cùm eſſent inter ſe fœdere conſociati, mutuam ſibi opem, cùm opus erat, afferebant. Ex his ruſticanorum turmis facillimum Azamorenſibus erat, maximam equitum & peditum multitudinem congregare. Sed vt ad bellum reuertamur, Iacobus kalendis Septembris Azamorem verſus exercitum inſtructum mouit. Petrum verò Alfonſum Aquilarem (is rebus maritimis præerat) minoribus nauibus tormenta, & munitiones importare, fluuiúmque ſubire iuſsit. Et quia hoſtes moles maximas, & machinationes ingentes, pice & eiuſmodi materia, qua flammarum incendium concitatur, óblitas, in fluuium detrudere parabant, vt fluuij ipſius impetu delatæ, Luſitanis nauibus ignem implicarent: eas primùm, ante quam deijcerentur, in ipſa ripa fluminis diſijci, & inflammari præcepit. Ad eam rem Garſia Melius ſimul cum Aquilari, & ſagittarijs quamplurimis, quibus ille præerat, miſſus fuit. Ij cùm vrbem propius acceſsiſſent, imperata confecerunt, quamuis id hoſtes prohibere, & noſtros tormentis propellere conarentur.

Franciſcus

Franciſcus Pedroſa, qui equitibus anteſignanis præerat, exercitum, vt iter exploraret, anteceſſerat: In eum equitum turma ſanè ferociter impetum dedit. noſtri fortiter reſtiterunt. Sed cùm hoſtes vndique prouolarent, & multitudine Luſitanos opprimerent, Ioannes Meneſius, qui primum agmen ducebat, cum delectis equitibus auxilium afferre maturauit. Hoſtium tamen multitudo ſingulis propè momentis augebatur, & recentes multo vehementius irruebant, ita, vt fuerit neceſſe Borbenſi Comiti cum equitibus, vt eo periculo Meneſium liberaret, accurrere. Ipſeque tandem Dux cum inſtructa phalange, & paucis equitibus, vt per ſe ſubſidio occurreret, approperauit. Phalangis erat ductor Gaſpar Vaſcius vir valde ſtrenuus, qui ſe medium inter noſtrorum aciem & hoſtium multitudinem interpoſuit. Hoſtes, vt ordinem perrumperēt, enixe contendebant: ſed tandem cùm nihil proficerent, retro conceſſerunt. In eo congreſſu aliqui ex hoſtibus cecidere, inter quos fuit vir quidam fortiſsimus, cuius virtute Azamorenſes ciues plurimū nitebantur. Itaque cum illum mortuum animaduertiſſent, repente ceſſerunt. Appellabatur ille Cidacó. Fuerat autem ſumme in Regem Emmanuelem ſtudio & voluntate propenſus, illiusq; gratia multa geſſerat: ſed poſtea ab eo deſciuerat. Luſitanorum exercitus eo ordine, quo profectus fuerat, vrbem ea nocte propius acceſsit. Caſtra cùm propter fluuium non longe à nauibus abeſſent, cōtinuo locata ſunt. Poſtridie Dux ex claſſe tormenta, teſtudines, & munitiones extrahi iuſsit, omniáq; ordine diſponi, vt muri quaterētur, imperauit. Meridie autem tres hoſtium acies egreſſæ ſunt, pugnandiq; facultatem noſtris offerebant. Vaſcus Coutignus Comes Borbenſis à Duce poſtulauit, vt ſibi permitteret, prælio cum illis in acie prima decertare: quod illi minime conceſſum fuit. Non enim dignitatis eſſe ſtatuit Dux, excurſionibus, & velitationibus rē gerere, ſed vno prælio, aut vrbis ipſius celeri expugnatione bellum conficere. Itaque teſtudines muris applicare, tormentis mœnia verberare, ſcalas etiam admouere continuo præcepit. His, quibus hoc præſcriptū fuerat, præſidio Ioannes Meneſius erat, cuius conſilio hæc omnia gerebantur. Is tunc per Ludouicum Meneſium, & Georgium Barretum cum Algarbienſibus militibus, & per Ioannem Syluium cum copijs, quas Syluenſis Epiſcopus miſerat, vt non ſolùm impigre, ſed ordine cuncta fierent, operam dabat. Oppugnatio fuit acerrima. Noſtri teſtudinibus muris applicatis, muros ſubruere, & tormētis mœnia diſturbare cœperunt. Hoſtes è muris, miſſilibus & pilis, & ſaxis, vt impetū à mœnibus repellerent, ſumma ope cōtendebant, multóſq; grauiſsime vulnerabāt: quinetiā & trullas ignitas, & aluearia cū apium innumerabili multitudine inflāmata demittebāt, vt ſimul & operas incenderent, & noſtros non igne tantùm, ſed crebris aculeis ſtimularent. Cide Manzor, qui magnum nomen in ducibus obtinebat, & multa & præclara decora virtutis militaris obierat, & tunc, vt dictum eſt, curam vrbis tuendæ ſusceperat, per muros diſcurrebat, & vbi ſuos magis premi, & muros vehementius

quaſſari

quaſſari viderat, eò opem celerius afferebat. Nec ſolùm voce & imperio, verùm & manibus ſuos ad certamen pro laribus atque focis, pro religione & libertate, virtutis exemplo acriter incitabat. Quandiu igitur ille vixit, nemo erat, qui non acerrime periculum à patria propulſare conaretur. Sed accidit, vt cùm iam Sol in occaſum præcipitaret, globus è campo in illius pectus emiſſus, illi & audaciæ ſimul atque vitæ finem afferret. Hoſtes ingenti dolore perturbati, clamores ingentes cum eiulatu miſerabili ſuſtulerunt, & ſic hominis illius nece conſternati ſunt, vt ſtatim de vrbe deſerenda cogitarent. Itaque nocte illa per diuerſas vrbis portas effugerunt. Tanta autem in fuga trepidatio fuit, cum quilibet primus omnium exire contenderet, & alij alios præpedirent, vt ſupra homines octoginta multitudine ſuffocati, ad portas occumberent. Antequam diluceſceret, Iudæus quidam, nomine Iacobus Adibius, natione Luſitanus, qui eum reliquis Iudæis in exilium pulſus fuerat, è muris Iacobum Berrium, virum egregie fortem, qui erat in claſſe, nominatim inclamauit (Illo námque plurimum vſus fuerat) à Berrióque contendit, vt ſe ad Ducem ſine vlla mora perduceret. Quo facto Iudæus pro tam læto nuncio ſibi & Iudæis, qui in vrbe relicti fuerant, vitam & ſecuram bonorum poſſeſsionem à Duce petijt, & impetrauit. Dux flexis genibus, & manibus in cœlum intentis, ſummas gratias egit Chriſto, cœleſtium agminum imperatori, cuius numine & beneficio ciuitas illa magnitudine ſatis ampla, ciuium multitudine frequens, opibus ſummis, & valido militum præſidio munita, intra diem vnum, ſine vllius cæde, in Chriſtianorum poteſtatem venerat, vt in eo loco, vbi dira Mahumetis ſuperſtitio miſerorum hominum mentes infecerat, CHRISTI nomen ſanctiſsimum prædicatione ſempiterna coleretur. Rebus deinde compoſitis, ſigna Regis Emmanuelis in mœnibus conſtituta ſunt, & ipſe Dux in vrbem ingreſſus eſt. Saracenorum templum expiatum continuo, & ritu ſolenni conſecratum fuit, & altare feſtinanter extructum, in quo res diuina ſanctiſsime fieret. Noſtri milites ad prædam conuerſi, præter maximam frumenti vim, nihil aliud, quod eſſet aliquo prætio dignum, repererunt. Tite ciuitas non multis millibus paſſuum Azamore diſtans, hoc metu ciuibus omnibus nudata fuit: quam Dux occupari continuo iuſsit. Similiter Almedinenſes ciues vrbem deſeruere: cuius vrbis occupandæ, firmiſque præſidijs vinciendæ curam Dux Nonio Fernando Ataidio commiſit: illius autem præfectura Iehabentafuſo conceſſa fuit. Vtriſq; autẽ mãdauit, vt data fide omnes, qui aufugerant, euocarẽt, vt vrbes colerẽt, & imperiũ Regis Emmanuelis acciperent, ſolitúmq; tributũ penderent: & ſic demũ futurũ, cùm ſub inuictiſsimi Principis tutela & præſidio laterẽt, vt impune ſuis bonis omnibus fruerẽtur. Ad hunc modũ vtraq; ciuitas coli & frequẽtari cœpit, multóq; magis opibus & potẽtia floruit, quã ante floruerat. Vrbis captæ nũcius cõtinuo Regi Emmanueli allatus fuit, qui lętitia elatus, ſupplicationes decreuit, & vota rerum omniũ Domino, cuius numine bellorũ omniũ momenta ponderantur,

derantur, magnificè atque religioſe perſoluit. Id etiam cùm Leo decimus Pontifex Maximus ex literis Regis Emmanuelis accepiſſet, dies feſtos egit, ſupplicationes inſtituit, ipſeque publicè rem diuinam ſolenni ritu atque cæremonia confecit: & concionator egregius orationē de laudibus Regis Emmanuelis habuit, quod eo tempore, quo reliqui Principes Chriſtiani odijs acerbiſſimis irritati, in mutuam perniciem ruebant, inteſtiniſque ſeditionibus hoſtium vires amplificabant, ſolus Emmanuel pro Chriſti gloria bellum ſuſciperet, & Chriſtiani nominis hoſtes in India, & Mauritania profligaret. Azamore verò motus quidam non apud multitudinem ſolùm, verùm & apud eos, qui Principes habebantur, concitari cœpit. Cum viderent enim ciuitatem munitiſſimam ſine vllius cæde in manus Chriſtianorum perueniſſe, non dubitabant, quin ſi Brigantinus Dux cum vniuerſo exercitu in Marrochienſe regnum inuaderet, illud totum, cum maxima nominis ſui gloria, ſub imperium ditionémque Regis Emmanuelis ſubiungeret. Nam ſi cum parua admodum manu duces Luſitani Regem ipſum in fugam compellebant, quid eſſet expectandum, ſi cum iuſto exercitu bellum fieret? Accedebat, quod eo tempore Mauri neque tantis erant armis muniti, neque tam ſcienter acies inſtruebant, neque ciuitates ita muniebant, vt arduum munus eſſe videretur, vno impetu eas excindere. Reges verò neque magnas opes habebant, nec erant inter ſe fœdere conſentientes, ita, vt facile alij in alios non magna mercede concitari poſſent. Fraus deinde punica, & inſita in hominibus leuitas & inconſtantia faciebat, vt cùm neque fidem ſanctè colerent, neque iuriſiurandi religionem conſeruarent, nullus eorum fidem ſocijs adiungeret: & cum ex ſuo ingenio quiſque alios fingeret, reliquos ſuſpectos haberet, & ſibi perpetuo inſidias ab illis intendi ſuſpicaretur. Quod vbi fit, ibi nullum firmum vitæ atq; ſalutis propugnaculū conſtitui poteſt. Quocirca neceſſe erat, ſi iuſtus exercitus in mediterraneas regiones moueretur, ab ijs, qui temporibus & ſucceſſibus rerum ſeruiebant, ſuis inſidias fieri, & dolos ſtrui, & proditionis metu quenlibet eorū perpetuo ſolicitari. Nec enim dubium erat, quin multi, vt victorum gratiam captarent, principibus ſuis inſidias machinarentur. Vt enim gentem amoris fœdere inter ſe mirifice conſentientem, & conſtanti fide conglutinatam aggredi periculoſum nimis eſt: ita homines odijs, & fraudibus, & perfidia diſſidentes, nullum fore negocium iudicabant, armis euertere. Præterea ſic bellum adminiſtrari poſſe exiſtimabant, vt nullis ſumptibus duci poſſet. Agri námque ſunt vberrimi, fruges lætiſſimæ, pecorum & armentorum incredibilis multitudo, ita, vt commeatus affatim, ſi tempore bellū fieret, ſuppeditari facillime poſſet. Ad hoc accedebat, quod cum in bello rerū opportunitas omnia moderetur, nulla maior rei bene gerendę facultas dari poſſe multis videbatur. Exercitus erat iuſtus, milites acres, duces acerrimi, hoſtes exanimati: quocirca nemo dubitabat, quin ſi noſtri perculſis inſtarent, bellū cū maxima Regis Emmanuelis vtilitate, & Chriſtiani nominis gloria

gloria intra breue tempus profligaretur. Hæc & alia in hanc ſententiam vulgò iactabantur: neque deerant, qui ipſius Ducis aures eiuſmodi ſermonibus obtunderent. Quinetiam ſacerdos quidam, qui diui Franciſci inſtitutum ſequebatur, cui nomen erat Ioannes Chiauenſis, qui poſtea Epiſcopus Viſenſis creatus fuit, cum in templo ſacram concionem habuiſſet, de hac materia copioſe coram Duce ipſo differuit, & tam præclaram occaſionem amitti, acerbiſsime conqueſtus eſt. Itaque cùm Dux omnium ſermonibus carperetur, coactus fuit in ipſo templo, monacho, qui eum ad bellum ſtimulabat, publice reſpondere. Non ſe ignorare dixit, nomen ſuum maledictis multorum paſsim conſcindi, ſed ſe nō rumoribus hominum, ſed ratione & conſilio moueri. Sibi fide & obedientia erga Regem nihil eſſe antiquius: Regem autem non vt in Marrochium ſigna inferret, ſed vt Azamorem expugnaret, illum in Africam miſiſſe. Si quidpiam vltra moliretur, id ſe contra Regis ſapientiſsimi imperium facturum. Si multis, inquit, menſibus vrbem hanc obſidione premeremus, ſi maxima militū multitudo prius cæſa ab hoſtibus fuiſſet, quàm eam caperemus, tūc tam clara victoria putaretur, vt nemo quidpiam præterea deſideraret. Nunc quia Dei benignitate intra diem vnū, ſine vllius cæde, eam cepimus, victoria contemnitur, quaſi ſit præclarius, hoſtem cædere, quàm ciues ab omni clade incolumes conſeruare. Ego contrà cenſeo, multo eſſe ad ſempiternam laudem præſtantius, ciuem vnū tueri, quàm hoſtium multitudinem trucidare. Bellum non tam leue eſt, quàm multi prędicant. Reges enim quamuis inter ſe diſsideant, cōmune tamen, quod vniuerſis impendebit, periculum, facile animos omnium ab inteſtinis ſeditionibus ad commune malum propulſandum auocabit. Si igitur Rex Marrochienſis, & Feſſenſis, & Xerifius, & montium Principes coniunctis viribus nobis obſtiterint, multi fortaſſe, qui nunc oratione feroces multitudinem tumultuari cogunt, in periculis conſtituti trepidabunt. Solet enim hoc accidere. Vt quiſque in pace furentius & audacius de bello diſſerit, ita magis in ipſo belli diſcrimine tumultuatur, & à mente conſilióque deducitur. Præterea non vident, maximū exercitum ex rapto diu ſuſtentari non poſſe. Si igitur hoſtes voluerint, quo plures ſumus, eo grauius periculum intercluſo commeatu adibimus. Si enim fruges in agris exiſterent, tum facile fuiſſet, rei frumentariæ prouidere. Nunc verò cùm iam meſsis præterierit, & frumentum in longinquas oras aſportatum ſit, ſi hoſtes voluerint nos fame necare, quis illos ab eo conatu depellet? Frumento, quod habemus, intra paucos menſes abſumpto, quomodo bellum, quod non paucis menſibus gerendum eſt, adminiſtrabimus? Præterea æſtas in exitu eſt, & hyems intra breue tempus inſtabit, quæ poterit eſſe impedimento, quo minus tanta breuitate bellum finiatur, quāta homines audaces & temerarij ſuſpicantur. Præterea bellum hoc maximum, quod ſuſcipiendū iniuſſu Regis arbitrantur, Rex ipſe ſibi deſignauit, & nos ſi deſponſam illi laudem præripere conabimur, non modo imperium illius contemnemus, ſed fidem illius maieſtati debitam

bitam nefarie violabimus. Ego quod ille imperauit, exequutus ſum: ſi fuerit opus, me vitam pro illius dignitate profundere, mori minime recuſabo: & dũ illius voluntati ſatisfecero, quid homines de me iudicent, minime laboro. Nec enim intelligunt, quoties aliquis bellum ſui Principis iniuſſu ſuſcipit, offenſionem eſſe peſtiferam, & victoriam inuidiæ plenam, ita, vt neceſſe ſit ei, qui aliquid abſque Regis præſcripto molitur, calumnijs innumerabilibus proximum fieri. Nunc verò nemo me calumniari iure poteſt. Meum officium erat, vrbem iſtam capere, eam Dei clementia cepi: celeritate ſumma bellum conficere, intra diem vnum id non mediocri felicitate confeci: exercitum incolumem reducere, id Dei ſingulari benignitate perficiam. Quo negotium & facilius, & celerius, & minore cum periculo tranſactum eſt, eo clariore numinis beneficio deuincti ſumus. Quocirca ſatius eſſet, Deo gratias agere, quàm famam hominis officio ſuo præclare functi maledico dente corrodere. Hæc cùm dixiſſet, ſermonem quidem hominum compreſsit, non ita tamen, vt non extent hodie permulti, qui doleant, maximam fuiſſe tunc ab illo ſummi decoris opportunitatem prætermiſſam. Ille tamen rationibus, quas diximus, inductus, id ſibi licere minime putauit. Aliud etiam incommodum interuenit, quod illũ cogeret in Luſitaniam redire. Tubere nâmque fœmur alterum illius ita laborabat, vt is equo vehi non poſſet. Exercitu igitur cõmiſo Franciſco Portugalenſi, cuius inſignis nobilitas erat iam eo tempore cũ non mediocri laude prudentiæ coniuncta, Mazaganum contendit. Ballàm deinde Luſitaniæ ciuitatem in Algarbio ſitam traiecit, vnde Almeirinum, vbi Rex Emmanuel morabatur, ſe contulit: à quo fuit magnis honoribus, vt æquum erat, acceptus. Exercitus deinde magna pars reducta in Luſitaniam fuit. Rodericus Barretus, & Ioannes Meneſius Azamore relicti, Barretus vt vrbem tueretur, Meneſius vt cum exercitu bellum finitimis gẽtibus inferret. Nonius Fernandius Ataidius Safinium reuerſus, inſtitutum ſuum perſequutus, multis incommodis Mauros agitabat. Similiter Ioannes Meneſius & Barretus ſuos otio torpere minime permittebant. Itaque Meneſius per exploratores certior factus, paganos, qui xerquiam incolebant in locis, qui circiter triginta paſſuum millia ab vrbe aberant, ſine vllo metu vagari, initio Anni. M.D.xiiij. ad veſperũ ex vrbe cum equitibus mille & ducentis, & mille peditibus, cum Barreto egreſſus, viginti & quatuor millia paſſuum ea nocte confecit. Inde Montem viridem (ſic enim propter amœnitatem, & frequentium herbarum, & plantarum viriditatem appellare ſolent) petierunt. Prima luce in pagum Bencafizium inualére. Pagus eſt in mõte ſitus, qui ab imo modice aſſurgens, in orbem deſinit. Incolæ partim cæſi, partim capti, partim è rupe in fluuium, qui Azamorem preterfluit, præcipites eiecti ſunt; & oppidum direptum & exuſtum. Similiter Bernardus Emmanuel, & Ioãnes Syluius, qui ab eodem Meneſio miſsi fuerant, in alium pagum, quẽ Tafufum appellant, inuecti ſunt, & pagum omni preſidio nudatũ aſpiciunt. hoſtes enim

 diffuge-

diffugerant. Noſtri igitur,quod reliquũ erat, veſtigijs inſequuti, fluuio appropinquarunt,vbi Mauri conſtiterant. Multi fluuium nando traiecerant, alij natare parabant, non pauci tamen conferti pugnam minime detrectabant. Qui tamen diſsipati, & in fugam coniecti,in fluuium ſe demiſerunt: è quibus non pauci nantes miſsilibus confixi fuerunt. Bernardus inde cum præda profectus, ſe cum Meneſio coniunxit,& ita cum magno captiuorum numero, & pecorũ multitudine,omnes in vrbem regreſsi ſunt. Eſt in ea Mauritaniæ parte, quæ ad Auſtrum ſpectat,& cum finibus Safinienſibus continens eſt, prouincia,quam Heam incolæ nominant. In ea Tedneſt ciuitas eſt,in campi latiſsimi & fertiliſsimi planicie ſita, in qua templum erat hominibus illis valde ſanctum & religioſum. Xerifius in hac vrbe ædes amplas habebat,& hortos cultiſsimos & nitidiſsimos cum piſcinis, & varijs aquarum deriuationibus, cum quibus ſe, cùm otium erat,frequenter oblectabat. In hanc ciuitatem Ataidius inuadere conſtituit. Per literas tamen Meneſium admonuit,vt ſibi opem afferret. rem námq; dignam eſſe, quam ambo viribus coniunctis aggrederentur. Ataidius tamen illũ minime expectauit. Ex vrbe igitur quadringentos equites eduxit,ſociúmq; Iehabentafuſum aſciuit,qui duo millia equitum,& ſeptingentos pedites ſecum adducebat. Cùm verò ciuitati,quam petebant, appropinquarent, Xerifius illis cum quatuor millibus equitum occurrit. Ataidius poſtremum agmen ducebat. Iehabentafuſus, qui in primo agmine cum ſuis Xerifio obuiam prodierat, Ataidio ſpectante, ſæuum & atrox prælium commiſit. Xerifius tandem victus ab Iehabentafuſo, ſe fugæ mandauit: multi ex hoſtibus cæſi ſunt: præda verò tanta fuit,quanta nunquam antea fortaſſe ex vllo prælio,cum gentibus illis inito capta fuerat. Nam ſupra ducenta millia pecudum & boum,& tria millia camelorum,equorum ſimiliter ingentem multitudinem fuiſſe cõſtat. Ataidius in vrbem ingreſſus conquieuit. Inde verò literas ad Meneſium datis ſignificauit,quomodo iam negotium confectum eſſet. Abeſt autem Azamor ab ea ciuitate circiter centum & ſexaginta paſſuum millibus, & ea de cauſa fieri non poterat,vt tam cito ſe Meneſius cum Ataidio coniungeret. Ducebat autẽ Meneſius ſeptingentos & quinquaginta equites,& pedites mille. Quacunque autẽ iter faciebat, maximi honores illi ab omnibus Maurorum præfectis atq; principibus fœderatis habebantur. In oppidum autem exiguum tandem peruenit (Chiqueriũ nominant) templi Mahumetani gratia ab incolis incredibili religione celebratum. Id enim iuſſu Mahumetis fundatum extitiſſe,vaniſsimi ſacerdotes aſſerebant. Ea verò mente Meneſius eo peruenerat, vt inde Marochiũ peteret. Chiquerium autem Marochio non plus triginta & ſex millibus paſſuũ aberat. Inde tamen Ataidium per literas ad ſocietatem facinoris inuitauit. Is dixit ſe pacis legibus ſcribendis, & fœdere ſanciendo ita diſtineri, vt nullo modo poſſet tunc ab ea vrbe diſcedere. Marochium verò maioribus eſſe viribus oppugnandum,neque committendum, vt ſine vllo fructu ille flos nobilitatis in

tantum

tantum diſcrimen induceretur. Meneſium deinde orabat, & obteſtabatur, vt tunc incepto deſiſteret. Meneſius ad Ataidium venit. Venerat interim Ataidij gener Alfonſus Notogna cum Mauris equitibus octingentis, vt noctis ſilentio oppidum natura munitiſsimum in monte arduo ſitum oppugnarent. Quod factum eſt, & hoſtes, antequam illi aduentaret, id fore ſuſpicantes aufugerant: pauci tamen capti ſunt. Iterum cùm iam copiæ eſſent multis partibus amplificatæ, Meneſius inſtitit, vt Marochium tenderent, quod tunc expugnatum iri confidebat. At Ataidius verebatur, ne ſi id fieret, maxima gloriæ pars ad ipſum Meneſium pertineret. Hac ratione, vt opinio erat, impeditus Ataidius, nullo modo potuit adduci, vt itineris illius ſe ſocium præberet. Id moleſtiſsime Meneſius, & omnes, qui cum illo venerant, paſsi ſunt. Inde cum nonnulla offenſione Meneſius digreſſus, nuncium accepit, Regem Feſſenſem, & Regem Mequinezium cum maximis copijs aduentare, vt Azamorem obſidione cingerent. Idcirco qua potuit celeritate Azamorem contendit. In itinere verò literis Roderici Barreti, quibus idem confirmabat, vehementius incitatus eſt, vt ad inſtitutam celeritatem aliquid addendum cogitaret. Attamen cùm admoneretur, ne eum in itinere Reges interciperent, Bernardum Emmanuelem, & alios viros nobiles, qui cum Ataidio manſerant, per literas aſciuit, & commeatum, & tela, variáſq; munitiones importari fecit. Almedinam ingreſſus, ab Alemeimamo vrbis præfecto fuit cum ſummis honoribus acceptus. Is eum admonuit, vt ſibi à ducibus Feſſenſis Regis caueret. Hos enim cum octingentis equitibus, & ſex millibus peditum præcedere, ſe compertum habere dicebat. Inde profectus, per ciuitates fœderatas ita iter faciebat, vt ſemper exercitum ſingulari ordine inſtructum duceret, quaſi ſibi eſſet cum hoſtibus certamen ſingulis horis ineundum. Attamen ſiue ea fama vanis auctoribus diſsipata fuit, ſiue duces Regis Feſſenſis parum diligentes extiterunt, is ſine vllo impedimento Azamorem copias incolumes induxit. Ibi certior factus eſt, Feſſæ Regem duos Duces cum maximis copijs in Duecalam miſiſſe, vt eam regionẽ valido præſidio tuerentur. Regem verò Mequinezium cum equitum & peditum multitudine expectari: qui Naſe (eſt quidem illa Mequinezij ciuitas nõ ignobilis) ſe tenebat. In animo autẽ Rex Mequinezius habebat, cum ducibus Regis Feſſenſis Azamorem petere, vt Luſitanos obſidione vexaret. Meneſius non expectandum eſſe putauit, dum hoſtes copias omnes coniungerent. Cùm igitur intellexiſſet, duces Feſſenſes in oppido ſatis munito, quod Balbam appellant, conſiſtere, in eos antequam inde diſcederent, inuadere conſtituit. Ad Ataidium verò nuncium cum literis miſit, quibus eum admonebat, vt vellet prælio intereſſe, quo ſibi non mediocre decus parare, & opus Regi Emmanueli gratiſsimum efficere poſſet. Cùm de loco inter eos, vbi erant copiæ coniungendæ, parum in principio conueniſſet, tandem ſtatuerunt, vt Seam (is locus viginti quatuor millibus paſſuum Balba diſtat) copijs iungendis deligerent. Itaque Meneſius duodecimo

decimo die Aprilis octingentos equites, & mille pedites eduxit: ſequenti die: propè lacus quoſdam in planicie caſtra poſuit. Eo die Ataidius cum Ichabentafuſo cum mille & quingentis equitibus, quorum maxima pars erant Mauri, aduenere. Conſilio inter duces habito ſtatutum fuit, vt de prima vigilia ſilenti agmine caſtra mouerent, vt luce prima poſſent in hoſtes imparatos inuadere. Ex omnibus autem copijs quinque acies inſtruxerunt. Primam Meneſius, alteram Rodericus Barretus, tertiam Ioannes Gundiſſaluus Camara ducebat. In acie tertia Aluarus Carualius, & Ioannes Syluius inerant, vt etiam, vbi opus eſſet, ducum officio fungerentur. Quartam aciem Ataidius cum Alfonſo Norogna genero ſuo agebat. Quinta Ichabentafuſo commiſſa fuit. Has quinq; acies equitum Petrus Moralis, & Ioannes Rodericus cum inſtructis peditũ copijs valido ſubſidio firmabant. In medio impedimenta cum tormentis aliquot curribus inuectis ducebantur. Meneſius acies circumibat, & ſingulos duces de officio commonebat, & omnes ad decus vehementer excitabat. Orto iam ſole, hoſtium caſtris appropinquarunt. Erant autẽ caſtra in planicie poſita, prope montem, qui campis imminebat. Meneſius deſignauit oculis locum, in quo erat prælium faciendum, & ductores peditum admonuit, vt in eum locum, quàm celerrime poſſent, aciem dirigerent. In hoſtium caſtris erãt ſupra quatuor millia equitum. Peditum verò numerus propter multitudinem iniri non potuit. A tergo torrens campum à monte dirimebat, qui quamuis tunc ſiccus eſſet, tamen propter alueum, quem torrens imbribus auctus in altitudinem depreſſerat, erat hoſtibus impedimento, quo minus ſe in montem ſine periculo reciperent. Hoſtes quatuor acies inſtruxerunt. In prima acie pedites cum fiſtulis ferreis, & ſcorpionibus locauerunt, vt ſagittarum & glandium multitudine primã noſtrarum aciem perturbarent. Meneſius verò, cùm tubis ſignum pugnæ dare iuſsiſſet, & omnes nomen Sancti Iacobi de more Hiſpaniæ conclamarent, tanto impetu in hoſtes inuectus eſt, vt antequam qui in acie prima conſtiterant, damnum aliquod (quod valde metuendum eſſet) inferre poſſent, eos diſſiparet, & cum prælium acriter iniret, tres illas equitum acies fudit, & vſque in torrentis alueum hoſtes inſequutus, multos occidit. Ataidius, cui datum erat negotium, vt in vnam equitum aciem impetũ ferret, id exequi non potuit. Ea námque acies, quam petebat, à loco deflexerat, vt ſuis cõtra Meneſium opem afferret. Itaque in pedites inuaſit, quorum magnum numerum cæcidit. Meneſius cùm ad torrentem perueniſſet, ſuos continuit. Multi tamen illius imperium contemnentes, torrentem tranſgreſsi ſunt. Erat autem Meneſius reliquis quidem Imperatorijs laudibus excellens, ſed propter inſitam in natura manſuetudinem, in animaduertendo parum ſeuerus. Ob id igitur adoleſcentes nobiles animo quidem virili, ſed mente parum ſana præditi, tanti viri auctoritate contineri nõ potuerunt, quin ſe ſine vllo fructu in diſcrimen ſalutis injicerent. Meneſius Garſiam Meneſium fratris ſui filium miſit, qui eos redire compelleret;

Is equo incitato ſe confeſtim illis oppoſuit,& vt ſe continuo reciperent, adhortatus eſt. Iam plerique obtemperabãt, cùm Arius Tellius iuuenis apprime nobilis, & laudis præter modũ cupidus, ſed,vt fama erat, temerarius,exclamauit. Non decet hoc tempore pedem referre: Mauros iſtos, ò commilitones, vſque Feſſam ferro perſequamur. Hac oratione qui iam redibãt excitati,rurſus in hoſtes incurrunt. Garſia Meneſius cùm eorum impetum cerneret, Si ita vultis,inquit,& vltra Feſſam impetum feramus. Hæc cùm diceret,ſe illis admiſcuit. Hãc temeritatem cùm Meneſius animaduerteret, torrentem tranſgredi ſtatuit, vt fugientes (nec enim eum latebat,quod erat eis,qui temerè ruebant, euenturũ) exciperet. Peditum interim aciem vnam præmiſit, quæ hoſtium impetum ſuſtineret. Ataidius torrentem tranſgredi noluit, ne copiarum ſuarum ordinem perturbaret,ſed in ripa cõſtitit,vt inde hoſtes,ſi tranſire conarentur, repelleret. Iehabentafuſus huic incommodo opitulari nequiuit. Cùm enim Mauri, quos ducebat, hoſtes fuſos animaduerterent, prædandi cupiditate cæci, ducem reliquerunt. At hoſtes, qui ſe in montem receperant, vbi paucitatem eorum, qui illos perſequebantur,animaduertere, in eos conuerſi tanto impetu fuerunt, vt in effuſam fugam compellerent. Maxima eorum pars temeritatis pœnas luit. nam ab hoſtibus cæſi ſunt,inter quos Arius Tellius,& Garſia Meneſius extitere. Qui fugientes inſequebantur, cùm animos iam à prima illa conſternatione recepiſſent,& illo ſucceſſu,qui præter opinionem acciderat,elati fuiſſent, tanto impetu in Meneſium incurrerunt, vt eum cogerent in aduerſam torrentis ripã copias reducere: quod non ſine multorum ſanguine confici potuit. In hoc prælio equites plus quinquaginta ceciderunt, & ſupra centum vulnerati ſunt. Ex hoſtibus,vt poſtea compertum fuit,duo millia & ſexcenti interfecti fuerunt,in quibus vnus ex ducibus illis ſummis fuit, quos Rex Feſſenſis cum imperio miſerat. alter ex equo decidit, & à ſuis, cùm eſſet iam in ſummo vitæ diſcrimine conſtitutus,ereptus eſt. Septem duces alij ceciderunt: ſupra quatuor hominũ millia vulnerati ſunt: captiui ducenti & octoginta fuerũt. In ijs fuerunt vxores & filij eorum ducum Xerquienſium,qui prælio interfuere. Victoria illuſtris & clara fuiſſet, niſi eam iuuentutis temeritas aliqua ex parte deformaſſet. Hoſtes poſtquam noſtras acies coniunctas animaduerterunt,eas non ſunt auſi laceſſere. Noſtri cum præda iam diuiſa iuſtis itineribus in ſedes ſuas reuerſi ſunt. Reges Feſſenſis & Mequinezius nondum hanc ſuorum cladem acceperant, cùm obſidionis conſilium,qua Azamorem opprimere ſtatuebant, intermittendũ minime iudicarent. Itaque Nazer Mequinezij Rex cum maximis copijs regni ſui finibus egreſſus,Azamorem contendit. Mahumetes Rex Feſſenſis non mediocrem equitum & peditum multitudinem illi in auxilium miſit. Rex Mequinezius in flumine,quod Azamorem alluit,traijciendo ſeptem dies, tanta erat hoſtium multitudo, conſumpſit. Meneſius Emmanuelem de obſidione, quam futurã credebat,per literas confeſtim admonuit: qui ſumma diligentia omnia,

quæ erant ad vrbem muniendam idonea, comparauit. Sed Nazer cum accepiſſet eorum cladem, qui prælium cum Meneſio inierant, conſilium mutauit; & Almedinæ regionem populari conſtituit. Magnam itaque vaſtitatem terris intulit, Almedinam cepit, eos qui in præſidijs inerant, qui Alemeimamum Safinium fugere properantem ſequi noluerant, interimit. Iehabentafuſus cum neque copias haberet, quibus tantæ multitudini reſiſteret, & ab Ataidio à quo auxilium poſtularat, minime firmo ſubſidio adiutus fuiſſet (Ataidius enim obſidionem timebat, & ideo copias diminuere noluerat) Safinium ſe conferre ſtatuit. Sed primum puteos obturauit, alios beſtiarum cadaueribus inquinauit, & frugibus etiam corruptis infecit, vt Regis exercitum ſiti conficeret. Dum in his operibus tempus conterit, Rex illum conſequitur. Itaqne prælium vitari non potuit. vtrinque fuit acerrime dimicatum. Equites aliquot Iehabentafuſi ceciderunt, inter quos dux fuit quidam, Benamira nomine, vir inſigni robore præditus. Ex acie Regis equites quinquaginta deſiderati ſunt, & in his dux inſignis, quem Rex Feſſenſis copijs ſuis præfecerat. Iehabentafuſus in eo prælio ea facinora virtutis militaris edidit, vt multos admiratione defigeret. Sic igitur è prælio diſceſsit, vt illum hoſtes non admodum pertinaciter inſequerentur. Mille tamen camelos amiſit. Ataidius illi locum muris coniunctum aſsignauit, in quo caſtra poneret. Rex interim aquarum penuria grauiſsime laborabat, & puteos, vt ſitim leuaret, de integro fodere iubebat, & ita tempus ſine vlla re memorabili conſumebat. Iehabentafuſus vna nocte caſtra illius oppugnare conſtituit. Rex ab indice monitus, caſtra in locum alium magis munitum repente mutauit. At Mauri, qui Xerquiam incolebant, cum animum illius abiectum & demiſſum factis agnoſcerent, & ſimul fluxam fidem animaduerterent, illum contemptu & odio dignum ſtatuerunt. In primis autem grauiter eos offendebat, quòd cum ſe Azamorem aut Safinium obſeſſurum oſtendiſſet, & tantis copijs abundaret, nihil horum tentare propter ingentem formidinem auſus fuiſſet. Seq́ue inani ſpe deceptos à Regis Emmanuelis fide deſciuiſſe moleſtiſsime ferebant. Itaque vt odium expromerent, & amiſſam Regis Emmanuelis gratiam aliquo inſigni facto recuperarent, cùm Mequinezius Rex prope oppidum, quod Tazarote nominant, caſtra haberet, contra fidem, cuius illi religionem minime norunt, in caſtra ruunt, cædem faciunt, copias Regis in fugam vertunt: ſupra mille hominum in ſeruitutem abripiunt, octingentos equos capiunt. Rex caſtris exutus, cum maximo damno atque dedecore in montes arduos primum ſe fuga proripuit, atque inde in regnum reuerſus eſt. At Meneſius interim in grauiſsimum morbum incidit. Cùm verò decumberet, literas ab Emmanuele accepit, quibus illum miris laudibus efferebat, & pro meritis excellentibus præmia illi ingentia proponebat. His literis reſponſum nullum dedit. Nec enim iam eo tempore quidquam de hac miſera & exigua vita ſibi cogitandum ſtatuebat, ſed

tota mente ad ſempiternam omnibus votis aſpirabat. Itaque rebus omnibus, quæ ad animi expiationem neceſſariæ videbantur, rite procuratis, cùm inſitæ religionis & pietatis egregia documenta dediſſet, è corpore quaſi ex ergaſtulo quodam expeditus, in cœlum, vt omnium opinio ferebat, immigrauit. Fuit enim vir ille non virtutis tantùm militaris & imperatoriæ gloria præcellens, ſed laudibus etiam manſuetudinis, & lenitatis, & clementiæ præſtantiſsimus. Erat præterea in omni genere vrbanitatis humaniſsimus. Et cùm vitæ caſtimonia, & morum integritate multum omnibus, qui vitam in armis degerant, anteiret, tum amoribus ſine vitæ petulantia, aut vlla verborum obſcœnitate deditus erat, ita tamen, vt in illis etiam non libidinis vllum veſtigium extaret, ſed ludus ſine vllius pudoris intertrimento quæſitus appareret. Hoſtibus maximo terrori fuit, militibus autem cariſsimus, ciuitati vniuerſæ maximum ſui deſiderium cum multis lacrymis & luctu diuturno reliquit. Quantum autem ingenio valeret, verſus, quos patrio ſermone componebat, aperte declarabant. Nec enim illis quidquam vel argutius, vel feſtiuius excogitari poterat. Augurijs tamen deditus erat, & atra interdum bile ad inſaniam laborabat. Sed hanc tenuem vitiorum labem virtutis magnitudo tanto interuallo ſuperabat, vt maiora etiam vitia in tanto viro toleranda viderentur. In locum illius Petrus Souſa ſucceſsit, qui poſtea Comes Pratenſis extitit, & Rodericus Barretus in Luſitaniam reuerſus eſt. Hoc anno Petrus Meneſius Alcoutinenſis Dynaſta cùm crebras excurſiones faceret, quibus Mauros perpetuo fatigabat, tum menſe Iulio in Tutuani fines inuaſit: multos cæcidit, alios captiuos abduxit. Initio verò menſis Octobris nuncium accepit, duos Regis Feſſenſis fratres cum decem millibus equitum, & magno peditum numero, vt Septam oppugnarent, aduentare. Claſſem præterea miſiſſe, vt terra ſimul & mari ciuitatem premerent. Hi duobus in locis ſylueſtribus inſidias poſuerunt, in quibus ipſi conſtitere. deinde quinque & viginti excurſores emiſere, vt noſtros elicerent. Hi ad ſpeculas vſque peruenerunt. Petrus Meneſius equites quindecim in eos immiſit, ipſe cum centum & quindecim equitibus egreſſus eſt, vt illis ſubſidio eſſet, cùm hoſtes ex inſidijs, vt ille fore ſuſpicabatur, erumperent. Noſtri in equites hoſtium impetum dedere: illi repente ceſſerunt vſque eo, dum noſtros in locum, quem ij, qui erant in inſidijs, tenebant, extraherent. Noſtri inſidijs exploratis, ad Petrum Meneſium ſe curſu recipiunt. Hos ducenti & quinquaginta equites inſequuti ſunt. Horum veſtigijs alij permulti inſtiterunt. Petrus Meneſius intra vallum, quod vrbem cingit, ſe continuo recepit. Hoſtes illi, qui prius ex inſidijs emerſerant, aditu valli, cùm eſſent iam noſtris admixti, prohiberi minime potuerunt. Petrus Meneſius in eos conuerſus, prælium iniuit, quod maxima vtriuſque partis vi pugnatum fuit. Ex hoſtibus circiter ducenti cæſi fuerunt, è noſtris vnus tantum cecidit, ſex & triginta vulnerati ſunt. Regis interim fratres adueniunt, vt vallum diſijciant, & noſtris aditum in vr-

 bem

bem intercludant: & claſsis etiam in terram copias exponit. Sed eo iam tempore Petrus Meneſius ſuos in vrbem reduxerat, & foribus occluſis conatus eorum inanes reddiderat. Illi mortuos in naues cum lacrymis imponunt. Erant enim plerique iuuentutis principes, & homines, in quibus ſeniores non mediocrem ſpem felicis militiæ collocauerant. Hoc autem tempore maximo terrori nomē Regis Emmanuelis erat apud Mauros, ſimul clementia & æquitas illius in omnium ore atque prædicatione verſabatur. Cùm igitur ſe ab Emmanuelis ducibus bello fatigatos, & domi ſuorum tyrannide vexatos eſſe conſpicerent, vltro ad Emmanuelem veniebant, & enixe ab eo contendebant, vt eos in fidem acciperet, illiſque tributum, quod ei videretur, imperaret, & duces quos vellet, eis præponeret. Se námque vſque ad extremum vitæ ſpiritum pro illius amplitudine pugnaturos. Neque ſolùm qui vrbes incolebant, libenter in deditionem veniebant, verum etiam pagani atque montani, cùm vires ſuas inſeliciter experti fuiſſent, voluntariæ ſeruitutis pactione vitæ ſuæ & incolumitati conſulebant. Itaque Xerquienſes legati gentis principes ad Emmanuelem introducti ſunt, qui ſe, ſuaque omnia illius fidei atque poteſtati committebant: & poſtulabant, vt Xerquia prouincia à Dabida & Garabia diſtincta fieret, & illis Audaramen rectorem & ducem præponeret. Ne autem in eo Iehabentafuſum offendere viderentur, dicebant Aduecamenem regionem, quam diximus tribus illis præcipuis nationibus inter ſe diſtingui, tantam eſſe, vt nullo modo poſſet ab vno Iehabētafuſo gubernari. Is igitur Dabidam & Garabiam imperio contineret, & Xerquiam ab alio rectore regi permitteret. Accedebat, quo id cum minore Iehabentafuſi offenſione fieret, quod Abderamen illius famulus, & in diſciplinis illius educatus extiterat, ita, vt nemo dubitaret, quin is perpetuo Iehabentafuſo libenter obſequeretur. Hoc & ad ipſius prouinciæ pacem, & ad iuris adminiſtrandi facilitatem, & ad ipſius Regis fructū & emolumentum valde pertinere. Sic enim fore, vt eos, quorum tam æquo poſtulato ſatisfeciſſet, in officio promptiores contineret, & tributum, quod pendere volebant, facilius exigeret. Fuere legati comiter accepti, & quod poſtulabant, benigne à Rege conceſſum, ea tamen lege, vt quoties omnes illæ tres Duecalæ partes vires ſuas coniungerent, Iehabentafuſum ſummum ducem agnoſcerent, imperiúmque illius ſine vlla recuſatione ſequerentur. Sanxit etiam lege Rex, ne quiſpiam ab vna in aliam tribum tranſiret, ne perturbatio & confuſio fieret, & aliquis ea de cauſa motus conciretur, qui bello materiam ſubminiſtraret. De iis rebus ad Ataidium, & ad Petrum Souſam, qui Azamorem tenebat, literas dedit: & Iehabentafuſus eam prouinciæ diſtinctionem facile comprobauit. Eodem anno Nonius Fernandius Ataidius Iacobum Lupium caduceatorem in Xerquiam miſit, qui frumentum imperatum à colonis exigeret, & illud Azamorem deportandum curaret. Id Lupius exequutus, cum Mauris, qui frumentum iumentis impoſitum ferebant, Azamorem rectà contendit.

In

In itinere facti ſunt illi obuiã equites ſexaginta, qui Azamore veniebant. Mauri cum opinarentur eos hoſtili animo prodijſſe, arma repente corripiũt, & prælium animis obfirmatis offerunt. Lupius ſe medium interpoſuit, & caduceatoris officio functus eſt. Vix tamen Mauros placare potuit. Dicebant enim ſe non Souſam, ſed Ataidium agnoſcere: cum Ataidio námque, & nõ cum Souſa pactionem de frumento importando feciſſe. Lupius tamẽ eos, quoad fieri potuit, ad lenitatem inflectere contendebat. Illi verò dicebant, Petrum Souſam, poſtquam Azamoris curam ſuſceperat, illis minime ferendas iniurias intuliſſe. Idcirco equites illi ſexaginta frumentum Azamorem ſubuehendum curarent, ſe námque in eam ciuitatẽ minime pedem illaturos. Cùm tamen Lupius multa orationis lenitate vſus fuiſſet, nõ modo eos mitigauit, verùm eò perduxit, vt Marochium ſub illius ductu contenderent. quadringentos & viginti tres equites ex illis delegit, & cum viginti & ſeptem Luſitanis equitibus inde profectus, poſtridie in turmas hoſtiles, quæ Marochio quatuor millia paſſuũ aberant, inuaſit, & aliquot occidit, tres & quinquaginta viuos cepit: ingens præda pecorũ & camelorum abacta fuit. Marochium tandem accedunt, & ipſi Mauri, Regis Emmanuelis nomine ſæpius conclamato, haſtis vrbis portas percutiunt. Marochij Rex re inopinata perturbatus, vt eorum impetum repelleret, egreſſus eſt. Illi fortiſsime reſiſtunt, & quatuor equites occidunt, & ita incolumes cũ præda in locũ, vnde profecti cum Lupio fuerant, reuertuntur. Ibi præda diuiſa, Mauri cum gregibus in Xerquiam rediere. Lupius Safinium cũ captiuis ingreſſus, admirationi quãplurimis fuit. Facinus enim videbatur incredibile, hominẽ plebeium, & caduceatorẽ tantum audere, vt cũ tam exiguis copijs, & ijs maxima ex parte ſuſpectis, eò penetraret, quo Ataidius ipſe dux fortiſsimus, cùm à Meneſio ad eiuſdẽ facti ſocietatẽ inuitaretur, peruenire dubitarat. In huius anni exitu rex Emmanuel tres legatos ad Leonẽ decimũ Pontificem Maximum, cũ muneribus regia magnificentia dignis inſtituit. Princeps legationis Triſtanus Cugna fuit. Collegæ duo iuriſcõſulti magnæ apud Luſitanos auctoritatis extitere. Vnus Iacobus Paciecus, alter Ioãnes Faria nominabatur. Per illos Põtifici ſacras veſtes ex auro, cũ multis gẽmis opere excellẽti perfectis, dono miſit. Vaſa præterea ex auro, atq; monilia maximi põderis & pretij veſtibus adiecit. Opus erat eiuſmodi, vt cùm materia nihil precioſius excogitari poſſet, artificiũ tamẽ ipſam materiã multis partibus ſuperaret. Miſit pręterea elephantũ Indicũ miræ magnitudinis, qui non ſolũ Romæ vbi homines, poſt inclinatã Romanę maieſtatis amplitudinẽ, illud animal nunquã oculis aſpexerant, ſed quacunq; gradũ inferebat, nemo circunfluentẽ vndiq; turbam, admiratione obſtupefactã, ſubmouere poterat. Panthera etiã venatica miſſa fuit, quod munus haud ſcio, an olim Romæ Ædiles, cùm ludos magnificẽtiſsimos apparabant, & præter alias immanes beluas, pantheras etiã in publicis ſpectaculis exhibebãt, præſtare potuerint. Ea námq; manſuefacta, non in circo cũ beſtiarijs, ſed in ſyluis cum apris atq; ceruis

prælium committebat, & principibus, qui venationibus oblectantur, plurimum voluptatis afferebat. Ea inſidebat equi Perſici tergo, integumentis auratis eleganter inſtrati. Equum regebat Perſa venator eximius, qui ad id munus obeundum ab Armuzij Rege cum equo & Panthera miſſus fuerat. Triſtanus Cugna cùm eſſet vir & nobilitate, & auctoritate, & exiſtimatione nō vulgari præditus, tum proprijs ſumptibus eam legationem exornandam ſuſceperat. Ducebat autem ſecum tres filios, & cognatorum copiam, amplámque familiam, quibus ſtipatus non abiecti Principis ſpeciem præ ſe ferebat. Legationis ſcriba Garſia Reſendius, vir non mediocris apud Regem auctoritatis erat. Nicolaus Faria, qui equis Regijs curandis præerat, agebat equum pulcherrimum, ephippijs aureis, & phaleris aureis, emblematis & gemmis maximi pretij diſtinctis inſtratum, & ornatum, qui etiam Pontifici donandus erat. Duodecimo tandem die menſis Martij, anno. M. D. xiiij. legati in vrbem hoc ordine iter inſtituerunt. Familiæ veſtibus admodum eleganter excultæ præcedebant. Panthera tergo Perſici equi, quem Perſa regebat, inſidens, & elephantus cum rectore ſequebantur. Nicolaus Faria equo, quem diximus, inuectus, poſt elephantum interuallo modico diſiunctus, primũ illud agmen cogebat. Nobiles deinde viri, qui comitatu ſuo legationi non parum dignitatis adiungerent, loco ſuo progrediebantur. Poſt illos caduceator Luſitanus cũ inſignibus regijs legatos antecedebat. Deinde Triſtanus Cugna ſequebatur, cuius vtrumque latus legati reliqui claudebant. Fuerunt à Cardinalium domeſticis, deinde à Principum legatis, multiſque principibus, antequam in Vrbem ingrederentur, omnibus honoribus excepti. Ad vrbem cum accederent, vrbis Præfectus cum Pontificibus, & ipſius Pontificis Maximi domeſticis atque familiaribus obuiam prodijt, Pontificiſque nomine orationem habuit, qua legatis de aduentu gratulatus eſt, omniáque Regis Emmanuelis clariſsimi Principis officia, qui pro Chriſti nomine, & religionis ſanctitate perpetuo dimicabat, illi gratiſsima, vt merita illius poſtulabant, perpetuò fore dixit. Reſponſum pro dignitate redditum ab illis eſt. Romani deinde deſignatores aduenere, & ordinem pompæ illius inſtruxere. Omnia interim tubarum cantibus, & tibiarum ſymphonia & concentu perſonabant. Nullus fuit princeps, qui non ordine à deſignatoribus conſtituto legatos deduceret. Eluetiorum etiam agmẽ inſtructum eos antecedebat. Turba vndique viſendi gratia confluens, omnes viarum aditus obſtruebat, ita, vt vix fuſtibus coërcita cedere, & locum dare vellet. Cùm ad molem Adriani ventum eſſet, tormentorum ingenti ſtrepitu ciuitas vniuerſa tremefacta fuit. Fumi tandem caligine diſpulſa, cùm Pontifex è feneſtra ſpectaret, elephantus acceſsit, & ter genibus flexis, & demiſſo corporis habitu venerabundus illum ſalutauit: quod non mediocrem admirationem ſpectantibus incuſsit. Tum proboſcide in dolium ingens aqua refertum immiſſa, aquã hauſit, qua omnes, qui in feneſtris altioribus inſidebant, aſpergeret.

geret. In plebem deinde cõuerſus, eam aqua, quaſi ludum exhibere vellet, immodice perfudit. Cum hac pompa fuerunt ea die legati in hoſpitium deducti. Vigeſimo verò die menſis eiuſdem, legati eadem hominum frequentia & celebritate in Pontificis ædes deducti ſunt. Pontifex in ſublimi ſede veſtibus ſacris cultus, vt fit, eos expectabat: Cardinales in ſedibus ſuis conſidebant. Legati primùm Pontificis pedes oſculati ſunt. Alij deinde ordine à deſignatoribus inſtituto idem officium præſtitere. Triſtanus deinde Cugna literas Pontifici Regis Emmanuelis obtulit, quæ publice lectæ ſunt. Eæ nihil aliud continebant, quàm poſtulatum, vt legatis fides haberetur. Tum Iacobus Paciecus egregiam orationem habuit, quam ita voce & actione luculenter expreſsit, vt non mediocrem ea die laudem eloquentiſsimi oratoris aſſequeretur. Pontifex reſponſum latine, verbis luculentiſsimis, & eleganter & grauiter dedit, Emmanuelisque nomen, & Luſitanæ gentis virtutem laudibus ſummis exornauit. Poſtridie legati in viridarium, quod poſt Pontificis ædes in Vaticano monte conſitum eſt, intromiſsi ſunt. Eo in loco eos iam Pontifex expectabat. Ibi munera accepit, quorũ fulgorem & artificium admiratus vehementer eſt. Inde in hortum, vt elephantũ & pantheram videret (nõ enim facile elephanto erat in ſuperiorem ædium partem, vnde in viridarium exitus patebat, ſcandere) cõtinuo deſcendit. Ibi voluit ſpectare, qua ratione panthera venaretur. Fuerunt igitur ad illum beſtiæ perductæ. Panthera repente à venatore, qui eam regebat, immiſſa, in illas inſiluit, eáſque celeritate incredibili iugulauit. Non multis poſt diebus legati poſtulata Regis Emmanuelis explicuerunt: quorum pars ad communem reip. Chriſtianæ ſtatum, pars ad ipſius Regis cõmodum & emolumentum pertinebat. Quæ ad commune bonum ſpectabant, erant hæc, Vt indictum concilium continuaretur, illiúsque decreta ſancirentur: vt ſacerdotes à vitæ luxu morúmque licentia, ad continentiæ & ſanctimoniæ diſciplinam reuocarentur: vt opera daretur, qua Principes Chriſtiani ab inteſtinis diſcordijs ad bellum contra Turcas conſenſione ſumma comparandum traducerentur. Hæc omnia poſtulata, non enim temporis erant, repudiata ſunt. Reliqua ſingulari benignitate conceſſa fuerunt, nempe vt tertiæ atque decimæ partes vectigalium, quæ alendis ſacerdotibus, & ſacris vſibus deſtinata ſunt, in belli, quod in Mauritania gerebat, ſumptus illi tribuerentur: vt bona pars eccleſiarum (ſic enim trito iam ſermone templorum bona nominare ſolemus) cum monachorum etiam quorundam vectigalibus, in vſus eorum, qui in Chriſtianę militię ordinem cooptantur, conuerteretur: vt diplomata ſcribi iuberet, quibus ijs, qui vellent bellũ Africanum pecunia iuuare, cœleſtia beneficia è Chriſti theſauris deprompta large tribuerentur. Quæ quidẽ largitas hominũ reprehenſione carere non potuit. Vt enim Rex hominũ cupidorũ importunitate victus, id à Pontifice contenderet, æquum tamen eſſe dicebant, vt Pontifex eſſet in largiendo reſtrictior. Sacra enim vectigalia tãta religione nõ ſolùm apud homines diuinis

diuinis legibus aſtrictos,ſed etiam apud Græcos,& Romanos,& Ægyptios, & complures alias nationes munita fuerunt, vt qui ex illis partem aliquam attigiſſet,grauiſsimum in ſe ſcelus admiſiſſe exiſtimaret,vix vllis piaculis eluendũ. Et vera religione dicebant multo magis cõtinendam eſſe hominum Chriſtianorum cupiditatem: neque committendum, vt propter immanem quorundam auaritiam,quæ nullis finibus arceri poteſt,ſacra profana fierent. Decimę quidem atque tertiæ ſacrorum vectigalium partes olim Alfonſo nono, & poſt Alfonſo vndecimo conceſſæ definito tempore fuerunt. Verum ſed illorum patrimonium fuerat à tutoribus diſsipatum,& influentes barbarorum copiæ in Hiſpaniam irruentes, erant tunc templorum omnium ſanctitatibus, & ſacris etiam vaſis,iure atque merito repellendæ. Rex Fernandus ſimiliter & Iſabela cùm eſſent propter Portugalenſe bellum ſumptibus exhauſti,& bellum eis iuſtum & religioſum contra Granatenſes Saracenos inſtaret, merito videntur eadem Pontificis benignitate ſuſtentati. Id tamen Alfonſus primus Luſitaniæ Rex,qui cùm tenues admodũ opes poſsideret, Saracenos innumerabiles, opibus & potentia feroces, maxima atque diuturna belli contentione è Luſitanię finibus expulit,nunquam vt faceret,in animum induxit. Neque ſancius illius filius, qui cùm bellum duriſsimum Saracenis Bæticam incolentibus inferret, prope Hiſpalim, Betim fluuium eorum ſanguine tinxit. Neque Ioannes hoc nomine primus, qui profligato,quod cum Caſtellæ Rege geſſerat,bello,Septã vrbem expugnauit. Nec Alfonſus quintus, qui Tingim & Arzilam & Alcaſſarem armis atq; virtute cepit. Nec Ioannes ſecundus, cuius non ſolùm in bello Hiſpanienſi contra Fernandum Regem inuictiſsimum admirabilis virtutis lumen eluxit, ſed etiam in Africano bello clariſsimum ſpecimen egregiæ virtutis exhibuit. Si exempli is erat agendum,quando quod exemplo fit, iure etiam fieri plerique iudicant, multo magis erat exemplis domeſticis, quàm alienis veſtigijs inſiſtendum. Deinde illi, qui ſacris rebus permiſſu Ponficis manus iniecerunt,excuſationem egẽſtatis habuere. At Emmanuel tunc tantis opibus circunfluebat,vt omnes Principes,à quibus ortum ducebat,longiſsimo interuallo ſuperaret. Quod ſi illi,quibus ea pecuniæ ſacræ ſumma donabatur, totã vitam, vt olim in ſacro bello, pro CHRISTI ſanctiſsima religione conſumerent, recte videretur illud munus à Rege poſtulatum, & à Pontifice conceſſum. Sed illud incommodum acceſsit, quod in literis Pontificis, legatorum opera, qui ſacræ pecunię lucris inhiabant, adiectum fuit, vt illa vectigalia non modò pro CHRISTI religione militantibus, ſed quacunque alia ratione bene meritis à Rege donari poſſent. Hoc introitu ad hominum cupiditatem patefacto, factum eſt, vt vectigalia ſacra multis in locis hominibus lautiſsimis, qui non ſolùm nunquam hoſtis vultũ aſpexerunt, ſed illata Africani belli mentione contremiſcunt, donarentur. Poſtremò quod Rex hominum ſermonibus inductus ſibi propoſuit, conſequutus minime fuit. Maritimas enim Mauritaniæ ciuitates

ciuitates facillime tueri, & nobilitatem opibus amplioribus deuinctam tenere, & ærarium demptis ſumptibus amplificare cupiebat. At poſt illius muneris conceſsionem, nec Africæ bellum eadem felicitate geſtum fuit, & nobilitas maiore inopia cōflictari, & pluribus querelis vti cœpit, & Regis ærarium, quo plures vectigaliū acceſsiones fiunt, eo ſumptibus minus neceſſarijs, & caſibus interdum acerbioribus exhauritur. Sumptus quidem ſacræ pecuniæ moderatos, & hominibus, qui non militiæ ſacræ nomen vſurpant, ſed pro religione ſanguinem profundunt, attributos, laudandos cenſeo: tantam largitionem ex ſacris vectigalibus in luxum multorum hominum, qui nunquam gladium ſtrinxere, fieri, minime ferendū arbitror. Sed vt eo, vnde deflexit oratio, reueatamur, Legati rebus ex animi ſententia confectis, cū literis ipſius Pontificis, valde propenſæ in Emmanuelem voluntatis teſtimonium cōtinentibus, in Luſitaniam redierunt. Emmanuel tertias atque decimas ſacrorū vectigalium remiſit, quod illi non mediocri laudi tributum fuit. Pontifices & ſacerdotes illi pro tanta benignitate centum & quinquaginta nummorum aureorum millia tribus penſionibus obtulerunt. Literæ, quibus animi eorum, qui certo pecuniæ numero bellum Africanū iuuare vellent, expiarentur, & multis præterea beneficijs, quæ ad numinis offenſas obliterandas valerent, afficerentur, miniſtrorum auaritia & improbitate grauiſsimas offenſiones attulere. Fuit tamen Emmanuelis iuſſu in miniſtros animaduerſum, & omnes vel humano iudicio, vel diuina vindicta talem exitum vitæ habuerunt, vt intelligi poſſet, numen diuinum fuiſſe hominum cupiditati, qui ex hac functione non mediocrem ſibi pecuniam comparabant, vehemēter infenſum. Summa pecuniæ, quæ ex ſacerdotijs erat in vſum militiæ conferenda, & CHRISTI, vt appellant, militibus aſsignanda, fuit viginti millium nummorū aureorum, qui circiter bis centum auri libras efficiunt. In ijs etiam Emmanuel moderationem adhibendam cenſuit. Primum enim Abbatias omnes, præter paucas, quæ iam eiuſdem militiæ obtentu ab hominibus, qui nunquam militauerant, occupatæ fuerant, ea tyrannide liberauit. In reliquis ſacerdotijs æquos iudices adhibuit, & vt omnia cum moderatione fierent, operam dedit. Sed iniuriæ ſatellites atque miniſtri tantam induſtriam adhibuerūt, vt nihil ex æquo & bono fieret. Sic enim æſtimatione ſua annuos fructus, qui erant militibus addicendi, attenuabant, vt vix vllis fructibus ſumma expleri poſſet, Sacerdotibus verò non fructuum vllam partē, ſed certam pecuniæ ſummam relinquebant: & ita paulatim eos poſſeſsionibus exturbabant. Cùm verò fructus annui venirent, & eorum pretium ſingulis annis augeretur, milites autem ditiores fierent, ſacerdotes in eadem perpetuo egeſtate relinquebantur. Sub id tempus alia quædam legatio ad Emmanuelē Regem peruenit, quæ fuit illi gratiſsima. Quomodo vir quidā Armenius, Matthæus nomine, ab imperatore illius Æthiopiæ, quæ ſupra Ægyptū eſt, ad Emmanuelē miſſus fuerat, expoſuimus. Eum Albuquercius honorificè acceptū, &

beneficijs

beneficijs ornatum in Luſitaniã miſit,Duces,quibus Matthæus cõmiſſus fuit,
odio Albuquercij inducti (dicebant enim illum eſſe ſcurram atque præſtigia-
torem,& Albuquercium inſanum & temerariũ,qui homini leuiſsimo fidẽ ha-
buiſſet) eum multis iniurijs affecerunt , neq; ſicut legatum , ſed tanquam vile
mancipium acceperunt . ob quam rem fuere in cuſtodiam dati, vt pro ratione
maleficij pœnam debitam luerent.Qui tamen poſtea fuere legati eiuſdẽ preci-
bus è cuſtodia liberati. Quæ autem fuerit huius legationis occaſio,eſt paulo al-
tius repetenda. Rex Ioannes ſecundus, vt dictum eſt, ardebat cupiditate incre-
dibili Indicæ regionis penitus explorandæ. Cùm verò accepiſſet,eſſe quendam
Chriſtianum Imperatorem mira ſanctimonia præditum , qui Indias imperio
contineret,eúmque Presbyterum Ioannem appellari, & cerneret ſæpenumero
ſacerdotes Chriſtianos Æthiopas,qui Romã venerant,& Galliam Hiſpaniám-
que peragrabãt,ſuſpicari cœpit,eos ex ea Indiæ parte profectos eſſe,in qua Preſ-
byter ille Ioannes (ſummum enim ſacerdotium cum imperij regij maieſtate
obtinere dicebatur) regnum poſsideret. Ipſiq; ſacerdotes cum interrogaren-
tur , an Rex illorum ſacerdotio ſummo præditus eſſet, & an Ioannes presbyter
appellaretur,& an illorũ patria terminis Indiæ contineretur, haud abnuebant.
Putabant enim, ſi ea ſuſpicio penitus in Chriſtianorum animis inſediſſet, fore,
vt ipſi multò humanius à noſtris acciperentur. Nemo tunc erat ijs literis prædi-
tus,vt quantum inter vtramq; regionem intereſſet,diſtinguere poſſet.Ioannes
igitur cùm de hoc Presbytero Ioanne multa percepiſſet , exiſtimauit ſibi vel ad
nominis decus,vel ad religionis fructum,vel ad Indiæ perueſtigandæ facilitate,
nihil optatius cadere poſſe,quàm cũ hoc Chriſtiano Principe fœdere coniungi.
Idcirco varijs temporibus homines Arabicæ linguæ peritiſsimos magnis præ-
mijs inuitauit , vt eas regiones perluſtrarent. Inter hos extitit quidam, nomine
Alfonſus Paiua,& alter,cui nomen erat Ioannes Petreius. Hi profecti è Luſita-
nia Anno ſalutis.M.CCCC. lxxx.vj. Ægyptum mercatorum habitu peragra-
runt,atque inde Adenam peruenerunt. Ibi cùm intellexiſſent, in ea Æthiopiæ
parte , quæ ſupra Ægyptum eſt,eſſe ſummum quendam Principem Chriſtia-
num,cuius imperium eſſet latiſsimum,& cui multi Principes obtemperarent,
ſuſpicati ſunt,illum eundem eſſe, cuius cognoſcendi gratia miſsi à Ioanne fue-
rant.Sed eos Indiæ nomen interturbabat. Miſsi námque fuerant, vt Chriſtia-
num Indiæ Imperatorem,nomine Presbyterum Ioannem cõuenirent. At nec
imperium,neque nomen,neque ſacerdotij dignitas, in Æthiopiæ Regem con-
ueniebat. Cum igitur inter ſe quid optimum eſſet deliberarent, viſum eſt, vt
Ioannes Petreius in Indiam nauigaret, & videret, numqua mentio in oris illis
Presbyteri Ioannis exiſteret:Paiua in Ægypto Thebis Petreio præſtolaretur. At
verum fuerat , Chriſtianum quendam Principem nominis eiuſdem , ſecta
Neſtorianum , in mediterraneis Indiæ locis ampliſsimum imperium tenuiſ-
ſe: qui tamen fuerat Scytharum armis oppreſſus, & regnum illius occupatum,

cuius

cuius iam nomen erat obliuione ſepultum. Chriſtiani tamen non pauci in locis illis reſederant, Neſtorij tabe contaminati. Itaque Ioannes Petreius cum ſine fructu tempus à ſe conteri videret, in Ægyptum rediјt, vt cum Paiua, quid vtrique agendum eſſet, deliberaret. Ibi duos Iudæos Luſitanos reperit, cũ Regis Ioannis literis ad illum atque Paiuam datis. Sed Paiua, vt Iudæi aſſeruerant, iam obierat. Iudæi Armuzium (ſic enim Ioãnes imperauerat) petiere, Petreius varijs regionibus peragratis, in montem Sinai, vt ſepulchrum virginis Caterinę inuiſeret, ſe contulit: & inde Adenam reuerſus, Zeilam, & Zeila ad Æthiopiæ imperatorem ſe tandem contulit. Nec enim dubitauit, cùm non alium Chriſtianum Principem in regionibus illis reperiret, quin is eſſet, ad quem miſſus à Ioanne fuerat. Rex Alexander appellabatur, qui Ioannis literis lætitia incredibiliter elatus eſt, Petreiumque ſingulari humanitate tractauit. Sed accidit, vt is Rex tunc è vita diſcederet, antequam ad Ioannem reſcriberet. Cùm verò nullum filium ſuſcepiſſet, frater quidam illius, Nau nomine, in regnum ſucceſsit. à quo nunquam Petreius impetrare potuit, vt ſibi in patriam redire liceret. Hoc Rege defuncto, filius illius, cui Dauid nomen erat, Rex creatus eſt: qui tamẽ in eo perſeuerauit, vt nullo modo Petreium è regni ſui finibus abire permitteret. Ingenio enim hominis, vt veriſimile eſt, Reges inducti ſunt, ne fructu prudentiæ & ſagacitatis illius carere vellent. Is igitur cùm reditum in patriam omnino deſperaret, vxorem duxit, & filios ex ea ſuſcepit, ſtabilémque ſedem in illa regione neceſſariò collocauit. Sed progreſſu temporis cùm Vaſcus Gama primum in Indiam iter aperiret, & regiones illas exploraret, cùm deinde Luſitaniæ claſſes, & Duces fortiſsimi in Indiam venirent, & inſignes victorias adipiſcerentur, fama nominis Luſitani per omnes illas oras cum hominum admiratione vagabatur: & cum ad Dauidis aures perueniſſet, & ex Petreio intellexiſſet, gentem illam Luſitanam eandem eſſe, à cuius Rege is miſſus extiterat, miro ſtudio incitatus eſt, vt legatum ad illum mitteret. Erat autem Rex adhuc puer, & Helena illius auia, ſingulari prudentia fœmina, regnum nomine illius adminiſtrabat. Conſilio igitur cum ea communicato, decretum fuit, nihil fore vel ad nominis claritatem, vel ad religionis ſanctitatem vtilius, quàm Principi virtute clariſsimo, & religione ſanctiſsimo ſingulari amicitiæ fœdere copulari. Ad eam autem legationem Matthæum, quem diximus, natione Armenium, religione Chriſtianum, virum non vulgari prudentia præditum, qui diutiſsime apud Reges illos verſatus cum non mediocri probitatis & induſtriæ laude fuerat, delegere, qui munus id obire pro dignitate poſſet. Cum illo veniebat Æthiops quidam adoleſcens ſumma nobilitate, vt mores noſtros & inſtituta perdiſceret. Hi fuerunt ab Albuquercio his honoribus accepti, quos ſupra retulimus, & à Ducibus ea immanitate tractati, quam expoſuimus. Fuit Olyſippone legatus ab omni nobilitate, & à Pontificibus cum maxima ſignificatione Chriſtianæ caritatis in Regiam deductus, & ab ipſo Rege ſatis benigne & comiter acceptus.

Poſt

Poſt triduum fuit admiſſus, vt ſummam legationis exponeret. Is prudenter atque diſerte muneri ſibi commiſſo ſatisfecit, & literas Helenæ Reginæ quinque bullis aureis cõſignatas Regi detulit, deinde crucem è ligno Crucis, qua Chriſtus pro generis humani ſalute mactari ſuſtinuit, Regi nomine Principis ſui donauit. Hanc Emmanuel obortis lacrymis venerabundus accepit, ſummáſq; gratias Deo egit, quòd in longinquis illis regionibus, hoſtium immanitate vaſtatis, Chriſtianæ religionis & pietatis ſemina conſeruaſſet. Alteras deinde literas arundine aurea incluſas eduxit, quas Dauid Rex ad Emmanuelem dederat. Omnes hæ literæ erant Arabica & Perſica lingua conſcriptę. Sententia illarum hæc erat. Principio quidem Rex trium perſonarum diſtinctionem vna natura & diuinitate coniunctam debita veneratione proſequutus, Regi Emmanueli ſalutem & felicitatem precabatur. Deinde gratias de epiſtolis ad Reges Æthiopię miſsis agebat, & ſuam potentiam & opes exaggerabat, quibus confidebat futurum, ſi Rex Emmanuel mari, ille verò terra in Mahumetanam nationem inuaderent, vt impij & ſcelerati Mahumetis nomen ex omni memoria hominum euellerent, & CHRISTI ſepulchrum in libertatem vindicarent. Matthæi legati auctoritatem cõſtituebat, & Crucem, quam Rex ipſe in amoris ſignum mittebat, è ligno Crucis, in quã generis humani liberator ſublatus fuerat, perfectã fuiſſe confirmabat: ad ſocietatem belli atque pacis Emmanuelem inuitabat, & ius etiam connubij libenter offerebat. Nihil enim ſibi gratius fore dicebat, quã illam amoris coniunctionem, & religionis conſenſionem matrimonij etiam fœdere ſacroſancto inter vtriuſque Regis liberos icto cõfirmari. Laudabat poſtremò facinora, quę in India Regis Emmanuelis Duces ediderant, eáque dicebat non abſque CHRISTI præſentia geſta fuiſſe: & vt quod inſtituerat, ad exitum perduceret, hortabatur. Lectis literis Emmanuel Matthæum in hoſpitiũ deduci, & illi omnia copioſe præberi iuſsit. Locus autem hic poſtulat, vt de huius Chriſtiani Principis imperio pauca dicamus. Regnum illius à Septentrione Ægypti finibus, ab Auſtro montibus Lunæ terminatur, ab ortu, mari, quod per oſtium Arabici ſinus influens, ad Herôum ciuitatem pertinet, definitur. In occaſum verò latiſsime protenditur, ita, vt cum gentibus atro colore, & criſpo & aduſto capillo, quæ ad Ægeſimbam regionem pertinent, cõiungatur. Montes tamen multos in illius regno Saraceni tenent, qui illi non obediunt. reliqui Principes illi parent, & multi tributi nomine ei nõ mediocrem auri vim ſingulis annis pendunt. A Lunæ montibus Nilus exoritur, qui inde varios lacus & inſulas efficiens, Ægyptum interfluit, vſque eo, dum per Alexandriam in noſtrum mare influat. Regni totius ambitum ſeptingentis milliaribus patere dicunt. Multi in ea regione montes editi & excelſi contineri dicuntur, vndique prærupti, aditu perangusto, adeo, vt vnus tantum homo per oſtium penetrare poſsit. In ſummo autem faſtigio ſunt miræ planicies late patentes, aquæ perennes, pabula & fruges lætiſsimę, amnes pellucidi, pecorum, & boum multitudo,

alnearia

alueariа,è quibus vis ingens mellis exprimitur. Regio maxima ex parte eſt fertilis & opima, multisque auri, argenti, & æris metallis abundat: equos nutrit, goſsipij copiam ingentem profert: vino caret, ſed incolæ potionem è melle & aqua conficiunt potu iucundam, & corpori valde ſalubrem. Medicis atque pharmacis raro admodum vtuntur. Gens tamen eſt ſupra modum ignaua, & propter ingentem deſidiam, & artificum penuriam, telluris bonitate frui neſcit. Rex cum finitimis gentibus continenter bella gerit, & ideo vrbes non incolit, ſed in caſtris perpetuo ætatem degit. Tanta autem eſt hominum & tabernaculorum multitudo, vt caſtra circiter duodecim millibus paſſuum in longitudinem pateant, & totidem in latitudinem. Eo autem ordine locantur, vt quamuis crebro mutentur, facillimum ſit cuiuis caſtrorum vias oculis deſignare, & in hominum, quos conuenire velit, tentoria ſine vllo errore peruenire, & principes quos velit adire, & tanquam in vrbe notiſsima verſari. In caſtris ſeptem parœciæ ſunt, & ſingulis parœcijs ſacerdotes præfecti, qui ſacra peragunt, conciones habent, ſubditos diſciplinis inſtituunt, & rebelles pœnis à flagitio deterrent, & ad Chriſtianam moderationem frequenter erudiunt. Vrbes regionis exiguæ ſunt, ædes humiles, muri fragiles: templa tamen magnifica, & monaſteria maximis ſumptibus ædificata. Rex ſe tanquam numen cœleſte coli faciebat: vultum ne principibus quidem apertum niſi ſtatis diebus oſtendebat. Illis qui eum conuenire volebant, aliquando pedem tantùm, aliquando verò manum demonſtrabat: reliquam ſpeciem regis intueri, nefas exiſtimabatur. Cùm verò reſpondere volebat, internuncijs vtebatur, & è cortinnis, quaſi ex adytu oraculum ederet, reſponſa per interpretes edebat. Sed hæc ineptiſsimæ diuinitatis ementitæ fabula, poſtea quam Luſitani gentibus illis in vltimum diſcrimen adductis opem attulere, & morem Chriſtianorum Regum expoſuere, deriſa fuit. Iam nunc Reges intueri, iam illos alloqui, iam audire licet. Quod verò ad religionẽ attinet, multa ab Hebræis deſumpta conſeruant. Mares octauo ab ortu die circunciduntur, & fœminis etiam aliquid amputatur, vt nõ omnino incircunciſæ videantur. Quod dicunt ſe facere, non quòd in circunciſione vim aliquam ad ſalutem conſtituãt, ſed vt Abrahami, & aliorum ſanctorum Patrum exemplum ſibi ob oculos proponant, & illo monimento commoniti, acrius & ardentius in ſimilis ſanctitatis ſtudiũ incitentur. Quadrageſimo deinde à circunciſione die mares, octogeſimo autem fœminæ ſalutaribus aquis expiantur, & Euchariſtiam eo die infantes initiati in mica panis aſſumunt. Singulis annis diem, quo CHRISTVS à Ioanne aquis Iordanis ablutus baptiſmi ſacramentum inſtituit, eiuſdem luſtrationis renouatione celebrant: & tamen aſſerunt, vnico tantùm baptiſmo peccata deleri, reliquas luſtrationes quotannis inſtauratas, corpus tantùm tingere, animum verò non expiare: ſe tamen id facere, vt CHRISTI diuinum beneficium, qui, vt noſtras ſordes elueret, ſanguinem & aquam è latere ſuo pro-

 fudit

fudit, ſæpius in memoriā redigant. Fœminæ ſi mares ediderint, quadraginta diebus, ſi fœminas, octoginta à templorum liminibus arcentur. Sacerdotes vxores ducunt: ſi vxores deceſſerint, cœlibes permanent, & ſumma caſtimonia vitam peragunt: & ſi adulterio ſe contaminauerint, aut poſt vxorum mortem aliqua ſe libidine commaculauerint, ſacerdotio priuantur. Ante quàm rem diuinam faciant, aliquot diebus ab vxoribus abſtinent, vt libidinis impuritate dierum numero ſublata, ſanctius CHRISTI ſanctiſsimum corpus immolent, & attentius de rebus diuinis cogitent, & ſic facilius perlitent. Monachis vxorem ducere, nefas. Nemini, niſi nudis pedibus, ingredi in templum licet. In fanis flagitium eſt ridere, ſermocinari, deambulare, aut aliquid denique meditari, quod non ad cœleſtia atque diuina referatur. Cum ieiunant, vſque ad Solis occaſum nec edere quidquam, neque bibere ſolent. A cibis, quos antiqua lex vetabat, abſtinent. Flagitia ſacerdotibus ſæpenumero confitentur. Sub vtramque ſpeciem Euchariſtiam ſumunt. Monachi Antonium Ægyptium auctorem religionis habent. Pontifices à Rege creantur. Patriarcha à monachis deligitur, & à patriarcha Alexandrino confirmatur. Multa ſunt, in quibus Iudaicis ritibus atque cæremonijs adhæreſcunt, quanquam affirmēt, ſe non illis, ſed CHRISTI tantùm virtute atque meritis inniti. Multos dies feſtos agunt. Sanctos homines hac vita perfunctos colunt, atque venerantur. Hi ſunt Æthiopum Chriſtianorum mores, quorum Imperator Dauid legatum, quem diximus, ad Regem Emmanuelem miſit. At inuidi, & inimici Albuquercij, legati auctoritatem apud Emmanuelem importunis ſermonibus eleuabant, eúmque omnia finxiſſe contendebant, vt quantum de illius fide detraherent, tantum Albuquercius, qui eum ornarat, de prudentiæ exiſtimatione deperderet. Hoc anno Albuquercius Georgium Albuquerciū Malacam miſit, vt eam cum imperio obtineret, & Rodericum Brittium Patalinū, cui iam tempus eiuſdem muneris illi commiſsi exactum fuerat, Goam reuocauit. Georgius Albuquercius Zamatram præteruectus, ad Pacemenſem portum naues appulit, vbi intellexit, Regem contra principem regni ſui, qui ab illo defecerat, bellum moliri. Luſitani eo quod Rex fœderatus eſſet, illi opem attulere, & hominis rebellis exercitum fudere. Inde Malacam profecti ſunt. Poſt aliquot menſes, Georgius Albuquercius ab Albuquercio Prætore literas accepit, quibus imperabat, vt Ninachetuenſe dignitate deiecto, Regem Campparenſem Bendaram crearet. Regnum illius erat anguſtum, & ad Auſtrum pertinebat. In munere verò Bendaræ tanta dignitas ineſſe videbatur, vt Campparenſis Rex, qui ſuum regnum eius muneris obtinendi gratia relinquebat, ſe nō mediocri dignitatis acceſsione cumulatum putaret. Quid verò Albuquercius ſequutus ſit, vt Ninachetuenſem honore priuaret, incertum eſt. Vel enim munus ſibi creditum male geſſerat, vel homines illi ſubditi nouitatem illius contemnentes, ab Albuquercio petierant, vt alium ſibi rectorem, qui ſanguine

regio

regio eſſet, aſsignaret, vel quacunque alia de cauſa, ſic ſtatuit, vt Ninachetuenſe amoto, Rex Camparenſis, qui ſingulari ſtudio Luſitanum nomen colebat, illud munus obtineret. Georgius Albuquercius Regem Camparenſem arceſiuit. Georgius Botellius cùm eſſet Regis amicus, vt illum deduceret, in regnum illius cum biremi conceſsit. Eo tempore Rex Bintamenſis Camparenſem obſidione premebat. Botellius à Georgio Albuquercio auxilium per literas poſtulauit, vt Regem amicum obſidione liberaret. Is continuo Franciſcum Melium cum nauibus quatuor, & Luſitanis centum, & ſeptingentis Malacenſibus, auxilio miſit. Botellius hoc auxilio fretus, per oſtium fluminis, quod Camparenſem regionem interfluit, penetrare conſtituit. Cùm verò ſuburbijs appropinquaret, ſtationem munitiſsimam, quam Linguæ Rex, eſt enim Lingua ciuitas illi regno finitima, excitarat (is enim eam à Bintamenſi Rege prouinciam ſuſceperat, vt Regem Camparenſem euerteret) oppoſitam reperit. Quo autem noſtri magis progrediebantur, eò flumen anguſtius, & alueus profundior, & ripæ altiores apparebant. Erat igitur periculum, ne cùm vndique ripæ nauibus imminerent, hoſtes ſaxis atque miſsilibus noſtros opprimerent. Itaque Botellius belli genus mutandum cenſuit. Fauces námque, quibus in mare flumen erumpit, nauibus obſeruandas eſſe putauit, vt vel intercluſo commeatu, hoſtes fame vexaret, vel in locum commodiorem ad dimicandum eliceret. Conuerſa igitur biremi retro conceſsit. Rex Linguæ cum nauibus octoginta, & ſex millibus hominum in noſtros inuehitur. Botellius in naui, qua Rex ipſe cum nobilitate ferebatur, pilis frequentibus emiſſis, cædem magnam facit, & ingentem terrorem præbet. Nauis clauda atque mutilata cùm ſe tranſuerſam ſuis opponeret (ita námque hæſit in imo, vt nullo modo remis agi poſſet) exitum nauibus reliquis intercluſit. Botellius harpagone coniecto in illam inſiluit: hoſtes acri animo reſtitere. Omnes tamen vel cæſi, vel exturbati ſunt. Æſtus decedebat: hoſtiles naues nec progredi, eo quod regia nauis obſtaret, nec regredi, quòd æſtus eſſet impedimento, poterant. Erant igitur adeò conſtipatæ, vt nullam in partem mouerentur. Franciſcus Melius in oſtio fluminis claſſem habebat, & Regis impetus non ſolùm ob id, quod valde repentinus extiterat, ſed etiam propter varios fluminis flexus, & riparum altitudinem, animaduerti non poterat. Cùm tamen tormentorum fragorem, & armorum ſtrepitum auribus accepiſſet, eo ſe contulit. In nauémque regiam tranſcendit. Inde noſtri ex alijs in alias tranſgreſsi, cùm primas hoſtibus nudaſſent, & in alias deinde eodem impetu peruaſiſſent, hoſtium ſtragem ediderunt. Linguæ Rex metu conturbatus aufugit. Rex Camparenſis Ducibus ingentes gratias egit, & ex literis, quibus Bendara creabatur, magnam voluptatem cepit. Regia nauis, quæ impegerat, extracta atque refecta fuit. Eam Melius Camparenſi regi conceſsit, qua Malacam veheretur. Ex reliquis hoſtiũ nauibus quaſdam eduxit, reliquas incendit.

At Ninachetuenſis cùm accepiſſet, Regem Camparenſem accerſiri, vt munere Bendarę fungeretur, eam contumeliam minime ferendam eſſe ſtatuit. Itaque tabulatum editum & oblongum, columnis fultum extruxit, illudque tapetibus & periſtromatis inſtrauit, multisque floribus & odoramentis aſperſit. Se verò veſtibus auro fulgentibus, & gemmis clariſsimis ornatum & cultum in hominum conſpectum dedit, & per gradus in tabulatum aſcendit. Erat in loco inferiore pyra ex odoratis lignis inſtructa & incenſa. Cum Ninachetuenſis hac tam inſolita ſpecie ora multitudinis vniuerſæ in ſe conuertiſſet, ignorantis, quorſum illa omnia tenderent, orationē ſanè lugubrem habuit. Commemorauit enim merita, quibus Luſitanam gentem, ante quam Malacam caperet, obligarat: quæ poſt vrbem captam Regis Emmanuelis gratia geſſerat: quanta conſtantia in fide data permanſerat: quanta virtute, ne fidem falleret, maximum multis in locis vitæ diſcrimen adierat. Eam verò ſibi pro tantis meritis à Luſitana gente gratiam relatam, vt illius ſenectutem tanto dedecore deformaret, quantum nemo, qui decoris aliquo ſtudio duceretur, pati vlla conditione poſſet. Spoliari námque ſe à Luſitanis dignitate, qua fuerat à Luſitanis ipſis affectus, & debitis honoribus priuari, dignúmque iudicari, qui extremam vitæ partem in dedecore & ignominia, cum omnium mortalium deriſione conſumeret. Se nunquam honeſtati vitam prætuliſſe, imo vitam deſerendam eſſe, depellendi dedecoris gratia, ſecum ſemper ſtatuiſſe. Idcirco nūc libenter, ne in ſe tantum dedecus admitteret, mortem cum vita commutaturum. Hæc cum diceret, ſe in pyram præcipitem dedit. Omnibus genus illud mortis indignum & miſerandum viſum eſt, cùm animis reputarent & hominis erga Luſitanos merita, & fidei in omni rerum ſtatu conſtantiam, & calamitoſum extremæ ſenectutis exitum, qui multorum animos horrore perſtrinxit. Dum hæc Malacæ gerebantur, Albuquercius legatum ad Regem Cambaiæ mittere decreuit: de cuius regni ſitu, & telluris fertilitate, & moribus gētis in primis pauca dicenda ſunt. Cambaiæ regnum, eſt prima Indiæ pars ad Solis occaſum, quæ Arachoſiæ terminis definitur. Eam fluuius Indus, vnde India nomen duxit, interfluit. In eum ab Ortu & Occaſu fluuij complures illabuntur. Sinus ingens, in quem Indus influit, Canticolpus à ſcriptoribus antiquis appellatur. Regionem tanta fertilitate præditam eſſe perhibent, vt paucis iugeribus incredibilis hominum multitudo ali, atque ſuſtentari poſsit. Fruges varias, ſacchari magnam vim, & fructus multiplices effundit. Pecora & armenta innumerabilia nutrit. Oram maritimam maxima ex parte Saraceni, mediterraneam regionē homines dediti ſimulachris colunt. Eſt gens quædam acris, quæ montes incolit: quæ poſtquam reges Mahumetis diſciplinis imbui cœperunt, ab illis deſciuit. Homines Resbuti nominantur, & cum regibus ſæpe bella gerunt. Mercatores ſunt ditiſsimi, vectigalia Regis ampliſsima, milites externi vberrimis à Rege congiarijs alliciebantur, & ita fiebat, vt

Cambaia patria quædam communis exiſtimaretur. Dium eſt ciuitas huius regni in inſula quadam parua, exiguo ſanè freto à continenti diſiuncta, quæ propter portus bonitatem, multos vndique mercatores ad commercium alliciebat, ita, vt fieret emporium valde celebre, opibúſque multis opulentum. Albuquercius in ea inſula arcem ædificare cupiebat, & vt ea ſibi poteſtas fieret, multis officijs animum regis ad ſuam amicitiam pellicere contendebat: quibus Rex id, vt ante dictum eſt, concedere ſtatuit. Verùm Melichiazius, vrbis illius præfectus, in eo verti gentis libertatem, & ſalutem iudicabat, & idcirco erat impedimento, quo minus arx ædificaretur. Melichigupius fuit vir quidam primarius, qui multum apud Regem gratia & auctoritate poterat. Hunc ſibi beneficijs deuincire Albuquercius ſtatuit, vt fauore illius id quod cupiebat multo facilius impetraret. Melichigupius literis ſpem oſtendit, illúmque admonuit, vt ad Regem legationem decerneret. Albuquercius Iacobum Fernandium Begienſem cum legationis adminiſtris, & viginti præterea Luſitanis hominibus, qui illius comites eſſent, legatum inſtituit. Surrate ciuitas eſt in portu ſita, quæ intimo ſinu, in quem Indus influit, definitur. Ea verò ad Melichigupij ditionem pertinebat. In eam aduectus legatus, à ciuitatis rectore, & à primarijs ciuibus multis honoribus acceptus fuit. Cùm verò intellexiſſet, animum Regis eſſe à Melichigupio diſsidentem, & tota legatio Melichigupio nixa fuiſſet, parum abfuit, quin è veſtigio reuerteretur. Fuit tamen, ne id faceret, à ciuitatis illius principibus impeditus. Multi námque Melichiazij odio negotium Luſitanorum bene confectum cernere cupiebant. Itaque legatum ad ſpem meliorem erigunt, & illi tres & triginta equos attribuunt, & præterea currus aſsignant, quibus ſupellex veheretur. Milites præterea cum illo mittunt, ne eum quiſpiam violare auderet. Vnde quatriduo Champanellum, quæ ciuitas eſt regni illius ampla & egregie munita, peruenit, vbi Melichigupium offendit: à quo fuit ſatis honorificè & hoſpitaliter exceptus, & admonitus, vt diligentiſsime Melichiazij viri ſceleſtiſsimi dolos & inſidias præcaueret. Ibi tribus diebus in conuiuijs & hilaritate conſumptis, fuit à Melichigupio commeatu & præſidijs inſtructus, & admonitus, ne vnquam diuerteret, niſi apud quem dux, quem illi ad cuſtodiam corporis dedit, oſtenderet: vt ſine periculo diuerſari poſſet. Aliter enim eum maximum diſcrimen ſalutis aditurum. Inde Madauam (in ea tunc ciuitate Rex morabatur) modicis itineribus profectus, petijt. Rex in lecto decumbens, illum comiter excepit: is viciſsim Regem more Luſitano ſalutauit. Et idem reliqui Luſitani fecerunt. Omnéſque veſtibus & pecunijs donati ſunt, & in hoſpitia deducti, multiſque muneribus affecti. Quod autem ad arcem adtinebat, ſic erat iam Melichiazij oratione ab ea mente deductus, vt nullo modo id, quod iam conceſſerat, confirmare vellet. Se námque dicebat vel Surrate, vel Bombaimo, vel Naimo, vel Doubezij, quæ ciuitates in ora illius regni maritima ſitæ erant,

arcis ædificandæ poteſtatem facturum: in Dienſi verò ciuitate quo minus id permitteret, ſe iuſtiſsimis cauſis impediri. Begienſis igitur ab illo, re infecta, diſceſsit, ita tamen, vt nec ſe parum liberaliter acceptum, neque mediocribus beneficijs ornatum ille, aut qui cum illo miſsi fuerant, queri merito poſſent. Rex ampla etiam munera ad Albuquercium deferri iuſsit. Begienſis cum his donis & amplo commeatu è Cambaia profectus, Goam reuerſus eſt. Albuquercius verò claſſem eo tempore ſummo ſtudio comparabat, eámque rumor erat in Arabiam inſtrui, cùm re vera Armuzium petere cogitaret. Sed vt quod in animo habebat, maiore ſilentio premeret, & Armuzij Regem ab omni eiuſmodi ſuſpicione deduceret, Petrum Albuquercium fratris ſui filium, cum claſſe quatuor nauium in Goardaſumenſe promontorium miſit, vt interim Arabas bello vexaret. Ibi cùm bonam partem æſtatis conſumeret, ingentes prædas egit, decémque naues Arabum multis & pretioſis rebus onuſtas cepit. Inde, vt fuerat iuſſus, Armuzium contendit, & à Rege Terunxa, qui tunc regnabat (frater námque illius Zeifadimus deceſſerat) tributum poſtulauit, & arcis ædificandæ facultatem petijt, & vt fœdus cum illius fratre percuſſum confirmaret, enixe contendit. Rex ex tributo decem tantùm millia numorum aureorum ſoluit, ſéque difficultatibus implicatum, non plus ſoluere tunc poſſe confirmauit: ſed operam daturum, vt intra certum tempus fidem ſuam liberaret. Arcem verò extrui minime ſe permiſſurum aſſeruit. Quod verò ad fœdus adtineret, ſe libentiſsime id confirmaturum. Rebus ad hunc modum conſtitutis, Petrus Albuquercius in inſulam, quam Baharem appellant, quæ intra ſinum Perſicum Arabiæ adiacet, & à faucibus fluminis Eufratis iam cum Tigri coniuncti circiter quadringentis millibus paſſuum diſtat, nauigare conſtituit. Id enim à patruo in mandatis acceperat. Rex illum ab eo conſilio deducere conatus eſt. Nauigationem enim propter vada, & cæcos ſcopulos, periculoſam eſſe dicebat, & cœlum propter humores paluſtres corporibus humanis vehementer infeſtum. Nihilominus tamen ille nauigationem inſtituit. Cùm verò ab inſula, quam petebat, non procul abeſſet, tempeſtate iactatus, in aduerſam regionem, quæ Perſidis imperio continetur; in Raxelis portu conſtitit. Ibi Iſmaëlis Perſarum Imperatoris, quem Sophum appellabant, ducem nomine Mirbuzacam reperit, qui viginti naues Regis Armuzij ceperat. Is nuncium ad Mirbuzacam continuo miſit, qui diceret, Armuzij regem eſſe Regis Emmanuelis ſtipendiarium, ſéque minime permiſſurũ, vt ei, qui in Emmanuelis præſidio lateret, iniuria vlla fieret. Idcirco illum amicè rogare (nec enim bello repetere æquum eſſe, quod verbis ſe impetraturum confideret) vt ſibi omnes naues reſtitueret. Id Mirbuzaca ſiue metu perterritus, ſiue naturæ lenitate ductus, repente conceſsit. Cum his nauibus Petrus Albuquercius Armuzium reuerſus, naues regi donauit, & ſic animum illius ab omni cogitatione ſiniſtræ ſuſpicionis abduxit, vt nihil minus ſuſpicaretur,

quàm

quàm malum aliquod ſibi à Luſitana claſſe comparari. Petrus Armuzio profectus, Goam petijt, quo tempore patruus inſtruendæ claſsi ſummis viribus intentus erat. Attamen antequam Goa ſolueret, Ioannem Gondiſſaluum Albicaſtrenſem ad Zabaimum Idalcamum legauit, à quo petebat, vt ſibi in continente loca tribueret, quæ munitionibus firmaret, ſi vellet ſibi potiſsimum tolerabili pretio equos addici. Legatum deinde alium ad Narſingæ regem miſit, Antonium Souſam, vt ab illo peteret, vt ſibi in ora Indiæ, quæ ad Occaſum pertinet, Baticalam vrbem concederet. Legati à principibus humaniter accepti, multiſque muneribus ornati ſunt. Negotia verò, quorum cauſa miſsi fuerant, minime confecerunt. Itaque Goam re infecta rediere.

LIBER DECIMVS.

EODEM ANNO QVINque naues Olyſippone profectæ, Goam incolumes peruenere, in quibus legatus, quem Armuzij Rex ad Emmanuelem miſerat, etiã venit. Albuquercius Cochimum petijt, vt claſſem, quæ erat in Luſitaniam profectura, compararet. Inde Goam reuerſus, in exitu Februarij mẽſis, anno ſalutis. M. D. xv. cùm omnia, quæ ad Indiæ ſtatum firmandum pertinebant, ſingulari prudentia confeciſſet; Goa ſoluit, cum ſeptem & viginti nauium claſſe: aliquot præterea nauigia cum Indis militibus ducebat. Cum ad Maſcatis portum naues applicuiſſet; intellexit res Armuzij non ita eſſe ſtabilitas, vt non valde de Regis animo, & de rectorum fide dubitaret. Aquatione facta, & cibarijs comparatis, Armuzium contendit. Rex re inopinata perculſus, vt animum illius ad benignitatem inflecteret, ſummo ſtudio laborabat. Itaque per vnum è domeſti-

cis ſuis, qui Acem appellabatur, illum ſalutauit, eique de felici nauigatione gratulatus eſt: ſe, ciuitatem illam, vniuerſaſque regni ſui opes Regis Emmanuelis eſſe dixit: & Albuquercium admonebat, vt perinde, atque ſi in Luſitania eſſet, omnibus illius regionis facultatibus vteretur. Albuquercius reſpondit, ſe Regem in loco filij habiturum, ſi verbis facta reſponderent. Aliter enim illi periculum denuncibat. Nuncio dimiſſo, Albuquercius minores naues inſulam circumire iuſsit, & ſpeculari, num quæ naues ad bellum inſtructæ Armuzium penetrare contenderent. Si verò in eis aliquid hoſtile perſpicerent, milites, ſi ſe dedere recuſarent, occiderent, deditos autem ad ſe viuos perducerent. In hoc negotio duo dies conſumpti ſunt, cum interim nuncij vltro citroque commearent, cùm Rex Albuquercium verbis placare conaretur, Albuquercius verò Regi, ſi non imperata conficeret, excidium minaretur. Legatum tandem, quem Rex ad Emmanuelem miſerat, & in ea claſſe veniebat, accepta fide dimiſit. Is autem erat natione Siculus. Fuerat autem in pueritia à piratis captus, & Mahumetis diſciplinis imbutus. In Luſitania vero religione tactus, ſectam Mahumetis execratus, ad CHRISTI fidem conuerſus fuerat. Nicolaus Ferreira deinceps appellari voluit. Huic ne fraudi eſſet apud impium regem CHRISTI nomen, priuſquam Albuquercius à ſe dimitteret, effecit. Poſtulata, quæ Ferreira Armuzienſis Regis nomine detulerat, hæc erant. Primum, vt Emmanuel tributum impoſitum Regi Armuzienſi remitteret. Eſſe námque illum exhauſtum, propterea quod claſſes Luſitanæ metum mercatoribus inijcerent, ita, vt non auderent Armuzium merces, vt ſoliti erant, importare: & ea de cauſa portoria, in quibus maxima pars vectigalium conſiſtebat, ſublata funditus eſſe, neque ſibi quidquam eſſe reliqui, vnde facile ſummam illam conficeret. Petebat præterea ſuis ſubditis facultatem in Indiam nauigandi, & ſimiliter omnibus nauibus, quæ ex India Armuzium peterent, eandem facultatem poſtulabat. Ne præterea naues Luſitanæ in Armuzium nauigarent, ne terrorem externis hominibus incuterent, & vectigalia ex portorijs tollerentur. Præterea, vt tanquam ſubdito (illum enim patronum & dominum libenter agnoſcebat) æquitate, quæ à tam claro Rege expectanda erat, naues & merces ſibi ereptas ſoluere iuberet. Poſtremò vt omnes Armuzienſes, qui captiui detinebantur, libertate donaret. Reſponſum eſt, Regem Emmanuelem, ſi Armuzij Rex in fide permaneret, & arcem in vrbe ædificari permitteret, dimidiam tributi partem illi remiſſurum. Nauigandi verò facultatem Armuzienſibus, & illis, qui in Armuzium nauigabant, liberam concedebat, dummodo merces lege lata prohibitas non importarent, aut ne in illorum nauibus mercatores ex illis partibus, quæ bellum cum Luſitanis gerebant, aduenirent. Poſtulatum verò quo petebatur, ne claſſes Luſitanæ in Armuzium nauigarent,

rent, repudiatum fuit. Id enim nihil aliud erat, quàm Emmanueli imperium ciuitatis illius adimere. Similiter quod petebat, vt id, quod ab illis, qui fidem violarant, belli iure captum fuerat, reſtitueretur, deriſum fuit. Libertatem verò captiuis reddere iubebat. Albuquercius obſidem adoleſcentem primarium, RaixNorandini nepotem, prius ad ſe perduci imperauit, quàm Ferreiram dimitteret. Rex Armuzij Ferreiram, ſi licuiſſet, crudeliter accepiſſet, quòd Mahumetanam ſectam fuiſſet execratione ſolenni deteſtatus. Literas tamen Emmanuelis cum veneratione debita in manus ſumpſit, & cum Ferreira ſermonem non libenter contulit. Sequenti die Albuquercius ad Regem miſit, qui denunciaret, ſi pacem vellet, vt illi locum, in quo arcem extrueret, confeſtim aſsignaret: & prætera partem ciuitatis, in qua is cum ſuis habitare commodè poſſet, illi concederet. Sibi námque eſſe in animo, octo ad ſummum nouem menſes in ea vrbe conſumere. Rex metu eximio perculſus, omnia conceſsit. Dixitque ſe tantum Albuquercij probitati confidere, vt non dubitaret, quin illi patria pietate conſuleret, Norandinúmque cum fœderis ſolenni ritu ſanciendi poteſtate miſit. Fœdus continuo factum, & iureiurando confirmatum fuit, & Rex aureo torque ab Albuquercio, & vexillo cum Regis Emmanuelis inſignibus donatus: quod ille in ædibus ſuis, in pacis & amicitiæ ſignum, & voluntariæ ſeruitutis auctoramentum, conſtitui iuſsit. Arx in eodem loco, vbi prius inchoata fuerat, ædificari cœpit. Hoc tempore Iſmaël Perſarum Rex cùm armis plurimum poſſet, tum religionis ſpecie multos mortales in ſui admirationem traduxerat. Is originem ſuam ad Allem, & Mahumetem referebat. Alles, vt multi referunt, frater patruelis atque gener Mahumetis extiterat. Filiam námque illius nomine Fatimam vxorem duxerat. Porrò autem poſt Mahumetis mortem, cùm illi in principatu ſucceſsiſſet, Mahumetis legem multis in locis immutauit. Quædam enim ſuſtulit, non pauca etiam adiecit, alia nouis interpretationibus ita correxit, vt noua quædam lex gentibus illis videretur. Sic factum eſt, vt dum quidam Mahumetis, quidam verò Allis diſciplinam ſequerentur, Mahumetis ſecta in duas partes diuiſa, gentes religione diſsidentes, odijs etiam, quod conſequens erat, diſcinderet. Perſæ námque, qui Allem ſequuti fuerant, reliquos Mahumetis diſciplinis infectos, vt homines impuros, & diuinæ legis ignaros, à conſortio ſuo repellebant. Arabes contrà Perſas vt deſertores, atque legis diuinæ corruptores, deteſtabantur. Alle verò è medio ſublato, Hocem illius filius & dignitatis atque nefariæ religionis hæres extitit, & eundem exitum vitæ habuit: veneno námque perijt. Alius deinde illius frater eodem nomine diſciplinam eandem vſque ad extremum ſpiritum vitæ retinuit. Huic duodecim filij fuere, quos Perſæ viros diuinos, atque Deo, propter egregiæ religionis & pietatis ſtudium, valde caros arbitrantur. Vnus tamen, qui,

plurimum inter omnes excelluiſſe putabatur, appellatus fuit MuzaCaim. Poſt hortum hominum memoriam, Allis nomen apud multas nationes in obſcuritate latuit: Homaris diſciplina, qui Mahumetis religionem ſummo ſtudio conſeruauit, inuiolata permanſit, donec tandem Sophi MuzaCaimi ſtirpe propagatus, eùm primum ſapientiæ & religionis oſtentatione multos ad ſui ſtudium allexiſſet, tum armis eam ſectam, quam ſequebatur, eſſe veram Dei legem, demonſtrare ſummo ſtudio concupiuit. Cùm igitur illi nationes multæ nomina darent, euenit, vt Allis decus è tenebris emerſum videretur, & nomen illius extinctum reuiuiſceret. Is pro linteis ſpiris, quibus Mahumetani caput intexerant, pileos è lana conſtipata colore viridi confectos, & ſenis vtrinque gradibus diſtinctos, eo artificio, vt vel protendi, vel contrahi poſſint, ad tegendum caput inſtituit, quibus ij, qui Allis diſciplinis adhærent, ab alijs Mahumetanis, qui Allis memoriam odio perſequuntur, internoſci facillime poſſent. Hoc autem numero duodenario, quo pileos diſtinxit, memoriam filiorum, quos Hocem ſuſceperat, conſeruare decreuit. Huius tandem ſatu propagatus Iſmaël Aidaimi filius, qui Sophi nepos extiterat, varijs caſibus exercitus, & ſapientiæ opinione, & eiuſdem religionis, quam diximus, patrocinio tantum nomen fuit apud Perſas conſequutus, vt omnes libentiſsime illius imperio ſubderentur. Fuit enim ſingulari animi magnitudine & liberalitate præditus, multáſque victorias adeptus, imperij fines latiſsime protulit, & cum Selymo Turcarum imperatore conflixit, ad eáſque tandem opes peruenit, vt nec ipſi Selymo cedendum arbitraretur. Is cum ditionis amplificandæ curam ſuſciperet, tum etiam religionis propagandæ miro ſtudio tenebatur, & partim precibus, partim minis, vt multi pileum illum geſtarent, & Allis inſtitutis & precationum formulis, quas idem in ſcriptis reliquerat, vterentur, operam enixe dabat. Ea autem de cauſa legatos ad Regem Cambaiæ, & ad Zabaimum Idalcamũ decreuerat, vt eos in ſententiam ſuam traduceret. quod illi tamen facere noluerunt. Cùm verò literis multorum, & rumore omnium intellexiſſet, quanta virtute & induſtria Albuquercius præditus eſſet, & quas res in India & Armuzio geſsiſſet, & illius nomen hominum prædicatione & celebritate per omnes Perſidis & Arabię regiones verſaretur, quamuis Albuquercius Armuzium ab imperio illius auertiſſet, famam tamen illius fuit non mediocri ſtudio proſequutus. Eſt enim hoc in Perſis inſitũ, vt ex antiquiſsimis monumentis accepimus, vt in quocunq; hominũ genere virtutẽ elucere perſpexerint, eam ſummo ſtudio celebrent, vtq; adeo, vt hoſtes etiã, quos armis acerrime perſequuntur, laudibus ſummis afficiant. Cũ igitur Iſmaël legatũ ad reges Indiæ, vt dictum eſt, miſiſſet, in primis illi negotium dedit, vt Albuquercium nomine illius ſalutaret, ſeq; libentiſsime omnia, quæ ad illius dignitatem pertinerent, facturum oſtẽderet. Legatus Coiealeamus appellabatur. Is poſt honorificæ ſalutationis officium,

officium ab Albuquercio poſtulauit, vt legatum ad Iſmaëlem mitteret. Eſſe námque illum amicitiæ cum Luſitanis, quorum virtutem admirabatur, iungendæ cupidiſsimum. Albuquercius ex ſalutatione & conſilio voluptatem non mediocrem accepit. Exiſtimabat enim, eo fœdere Armuzij ſtatum confirmari facillime poſſe. Itaque legatum, nomine Michaëlem Ferreiram, ad illum miſit. Legatus fuit ab Iſmaële ſummis honoribus acceptus, & omnibus principum legatis, qui apud illum verſabantur, antelatus. Iſmaël cum illo ſermonem iucundiſsime conferebat, & de moribus & inſtitutis Luſitanorum, de gentis indole, de Regis Emmanuelis virtute multa percontabatur, & cum ſumma voluptate Ferreiram (erat enim vir prudens atque diſertus) audiebat. Ferreiræ tandem ſermonibus allectus, hominem primarium, Bairimbonatum nomine, ad Albuquercium legauit, qui cum Ferreira Armuzium venit eo tempore, quo Albuquercius arce potitus, illi perficiendæ intentus erat. Is cùm eam legationem multum ad auctoritatem nominis Luſitani confirmandam, & imperium ciuitatis illius firmius ſtabiliendum, pondus habituram arbitraretur, eam magnifico quodam apparatu audire conſtituit. Itaque in foro prope regias ædes, vt Rex & regij omnes ſpectare poſſent, ſublimem tabulationem inſtitui, & eam periſtromatis inſterni, & in illa ſellas collocari præcepit. Ibi ſplendido cultu ornatus, & nobilitatis turba circunfuſus, legatum excepit: qui cùm propter illius famam iam eum veneratione valde dignum arbitraretur, tum in illius conſpectu, cùm vultus grauitatem, & caniciem, & oculorum obtutum, quæ omnia acrem animi vim denunciabant, oculis aſpexiſſet, parumper, quaſi attonitus quadam admiratione, conticuit. Deinde legationem luculentis verbis expoſuit, & literas, quas ad Regem Emmanuelem & Albuquercium cum muneribus afferebat, obtulit. Albuquercius munera, vt ab omnibus viderentur, explicari continuo præcepit, idque reſponſum legato dedit, quo & Iſmaëli debitum honorem dediſſe, & propriæ dignitatis memoriam non abieciſſe videretur. In ſumma verò legatio nihil aliud, quàm virtutis & magnificentiæ laudes, & non vulgaris amoris officia continebat. Albuquercius intra paucos dies legatum liberaliter acceptum, & muneribus ornatum dimiſit, & cum illo legatum alium virum nobilem, qui Fernandus Gomezius Lemius appellabatur, ad Iſmaëlem cũ literis & muneribus viciſsim miſit: cui etiam mandata credidit, quę valde ad vtilitatem nationis Luſitanæ conducebant. De qua legatione plura alio in loco dicemus. Dimiſsis legatis, Albuquercius in arce perficienda, & in vrbis ſtatu conſtituendo ſummã induſtriã adhibebat. Et quãuis perſentiret, multos in vrbe hoſtilia machinari, & conſilijs eorũ occurreret, ita tamen ſe gerebat, vt nemo facile ſuſpicari poſſet, eũ aliquid odorari. Verùm qui moliebãtur inſidias, conſciẽtia ſceleris oppreſsi, ſibi metuebãt, & præſidia cõparabant. Sed hoc commodũ erat, quod Zeifadimus Armuzij Rex, & Coicatarus, qui regis nomine regnum adminiſtrabat,

& erant Albuquercio animis infeſti, & inimici, mortem obierant. Raix Nordinus qui Coieataro ſucceſſerat, Zeifadimum veneno ſuſtulerat, & Zeifadimi liberis excluſis, Torūxam illius fratrem regem creauit. Nec enim dubitabat, quin ſi Torunxa regnaret, nomen quidem regis penes ipſum Torunxam eſſet, regni verò poteſtatem & iuriſdictionem ipſe perpetuo retineret. Cum tamen Nordinus ſenio confectus eſſet, & moleſtiſsimis iam negotijs expediri cuperet, in nepotem quendam ſuum, Raixhamed nomine, quinque & triginta annos natum, virum acrem & animoſum, munus & poteſtatem ſuam tranſtulit, vt ipſe regni procuratione liberatus, regni opibus alieno labore frueretur. At Raixhamed locum illum apud regem tam firmis præſidijs obſeſſum tenuit, vt non modo regnum, ſed Regem ipſum acerbo dominatu premeret. Omnia ſpeculatoribus erant plena, ita, vt Rex hiſcere non auderet, ne ſi quid, quod Raixhamedium offenderet, enunciaret, oculis aut vita priuaretur. Auſus tamen ſemel fuit, poſt fœdus factum, tyrannum apud Albuquercium immaniſsimi ſceleris accuſare. Id Albuquercius ſecretum tenuit. Iterum deinde per Alexandrum Ataidium, qui propter linguarum notitiam interpretis munere & officio fungebatur, Albuquercium admonuit, ſe vinctum teneri, & oculis multorum obſeruari, ita, vt non auderet rebus Regis Emmanuelis, perinde atque cupiebat, inſeruire. Hamedius interim clam Luſitanis aduerſari, opus modis omnibus impedire, multa machinari, quibus hoſtilem animum, quem verbis tegebat, factis indicaret. Præterea vt Regem à fide Emmanuelis auerteret, pileum cum Allis precationibus & inſtitutis ab Iſmaële miſſum ſumere coëgerat, vt eo ſigno ſe Iſmaëli prorſus addictum oſtenderet. Hæc omnia cum Albuquercius explorata penitus haberet, eum occidere decreuit. Sed id aperta vi fieri commode non poterat, ne graue bellum & inteſtinum excitaretur: arte erat vtendum. Itaque ſe egregie in illum animatum ſimulabat, & quibuſcunque rebus poterat, illi ſatiſfaciebat, vt eum metu liberaret. Tum per Alexandrum Ataidium interpretem, & Petrum Alpoëm, qui tunc à ſecretis erat Regi, ſibi illo opus eſſe conuento nunciauit, vt arcana quædam, quæ erant è rep. & ad Regis Emmanuelis ſtatum pertinebant, cum illo & cum Hamedio communicaret. Locum ipſe deligeret, vbi id colloquium fieri poſſet. Ædes amplæ arci, quæ ædificabatur, coniunctæ, in quibus Simon Andradius habitabat, delectæ ſunt. Conſtitutum ab vtraque parte fuit, vt Albuquercius cum ſolis ducibus, ſine vllis armis conueniret, & Rex ſimiliter cum certo nobilium virorum inermium numero, ſe in conuentum illum daret. Regi tantùm & Albuquercio permiſſum fuit, vt vterque armigerum cum gladio duceret. Reliquis Luſitanis atq; Perſis, qui in litore cōſiſtebant, nec erāt in ędes ingreſſuri, licebat armis accingi. Albuquercius ea nocte, quæ diē cædi deſtinatam precéſsit, ſecreto duces euocauit, quod in animo habebat, aperuit, & vt arma veſtibus ābderēt, admonuit. Poſtridie ante lucē

in

in terram deſcendit: perpetuò námque ſe in claſſe tenebat. in litore copias inſtruxit: aliquot duces cum exercitu reliquit, ipſe cum reliquis in ædes ingreditur. Nordinus regias copias in litore ſimiliter inſtruxit, Regémque in ædes deduxit. Ipſe verò Hamedius tectus armis, Albuquercium, quem imparatum eo venturum opinabatur, interficere cogitabat. Itaque intrepide ſe ſe in Albuquercij conſpectum dedit. Albuquercius illum comiter accepit. Tum illud, quod in mutuo amicorum congreſſu dici ſolet, Satis ne ſaluæ? & an Rex ſtatim venturus eſſet interrogauit. At ille cum oculos in duces, qui Albuquercium circunſiſtebant, conieciſſet, quamuis arma veſtibus abdita minime vidiſſet, ſuſpicari cœpit, eos armatos eſſe. Augurio igitur diei funeſti perturbatus pedem retulit, Regémque iam ædes ingredi parantem, ne vltra progrederetur, admonuit. Albuquercium enim cum armatis hominibus ſtare. Nihilominus Rex ingreſſus, Hamedium antecedere more ſolito coëgit. Garſia Norogna fores occludi iubet, ita, vt magna pars eorum, qui cum armis, vt Hamedio ſubſidio eſſent, veniebant, excluſa fuerit. Excluſi indignari, & tumultuari, ianuámque cædere cœperunt. Conſtitutum fuiſſe querebantur, vt Prætor Luſitanus, & Rex Armuzienſis pari ſuorum numero conſtipati venirent: nunc verò Prætorem cum omnibus ſuis intra domum conſiſtere, cùm Rex quatuor tantum viris ſtipatus intrarit, & reliquis aditus intercluſus fuerit. Albuquercius interim Hamedium accuſare cœpit, quòd arma geſtaret, & ea vt deponeret imperauit. is ſuorum auxilio fretus (nondum enim excluſos eſſe cognouerat) gladium ſtrinxit. Albuquercius brachium illius arctè continuit. Petrus Albuquercius & Lupus Vaſcius de ſancto Pelagio cum reliquis ducibus accurrunt, hominémque multis vulneribus concidunt. Rex cùm illum interfectum cerneret, metu propemodum exanimatus eſt. Albuquercius verò illum hilari ſanè vultu complexus admonuit, vt timorem omitteret. Hactenus, inquit, tyranni huius ſcelere Regis tantùm nomen obtinebas, cùm re vera liber non eſſes, ſed viri perditiſsimi dominatu vehementer oppreſſus. Poſthac & liber & Rex eris, & tuo iure vti perpetuò poteris. Interim qui fores quatiebant, minime ceſſabant. Cùm verò accepiſſent Hamedium occiſum, & per auerſam ædium partem in litus eiectum, idémque regi accidiſſe ſuſpicarentur, ianuam perfringere parant. Noſtri duces cum parte copiarum accurrunt. pars enim reliqua, vt Regis copias, ſi aliquid moliri vellent, impediret, relicta fuit. Eorum aduentu furor illorum, qui ianuam cædebant, repreſſus eſt. Inſtabant nihilominus & principes & reliqui ciues, vt ſibi Regem ſuum incolumem redderent. Aliter enim ſe ædes illas continuo inflammaturos minabantur. Rex ab Albuquercio in ſuperiorem ædium partem, vnde ab omnibus poſſet conſpici, deductus, omnes bono animo eſſe iuſsit. Nullam ſibi à Luſitanis iniuriam allatam, ſed ſingulare beneficium tributum. Se tunc & libertate donatum, & in regni poſſeſsionem miſſum, vt ſuos æquitate

& humanitate debita gubernaret. Fuit deinde capite ſancitum, ſi quis ex illis, qui armati fuerant, aliquid hoſtile moliretur. Modafarius tamen interfecti tyranni frater clamoribus maximis in Luſitanos, & in Regem acriter inuectus, in ædes regias ſe cum armatis hominibus contulit, quarum cuſtodia Alli illius fratri commiſſa fuerat. Ibi ſe munire conſtituunt. Cùm tamen Rex illis exitium cum atroci ſupplicio, ni continuo ex ædibus excederent, conſtitueret, & Albuquercius, terror non mediocris, accederet, accepta prius fide, ne illis quod geſſerant fraudi eſſet, ædes vacuas reliquerunt, & intra certum tempus, quod illis præſtitutum fuit, cum eiuſdem factionis hominibus, & cum cognatis, & clientibus, & non mediocri familia, & cum bonis omnibus ex inſula, atque adeò è totius regni finibus emigrarunt. Ad hunc modum peſtifera & pernicioſa ſentina, quæ vndique ſceleſtiſsimi hominis arte confluxerat, ex vrbe exhauſta fuit. Ipſe námque tyrannus copias paulatim in vrbem adducebat, quibus Luſitanos vrbis poſſeſsione pelleret, & ciuitatem Iſmaëli regi Perſarum traderet. Albuquercius magna cura liberatus, ciuitatis ſtatum conſtituit: à Rege & à ciuibus fidem accepit, quam iureiurando confirmauit: illos perpetuò in Regis Emmanuelis poteſtate futuros. At interim in Africa res à ducibus Luſitanis laude dignæ gerebantur. Iehabentafuſus primùm Ataidium admonuit, eſſe quaſdam hoſtium turmas, quæ non procul Marochio caſtra locauerant, quæ facillime capi poſſent. Ataidius Lupum Barrigam eo cum centum equitibus miſit. Is cum Iehabentafuſo copias iunxit: ſed turmæ caſtra mouerant, & in oppido frequenti, prope Atlantem montem ſito conſederant. Barriga Ataidio per literas ſignificauit, maioribus copijs opus eſſe. Is generum ſuum Alfonſum Norognam eo miſit. Iehabentafuſus equites mille ducebat. Hoſtium turmæ erant quadraginta; in quibus præter peditum multitudinem maximus erat equitum numerus. Turmæ è loco diſceſſerant. Noſtri illas veſtigijs perſequuntur. Barriga primum agmen ducebat, in quo erant equites centum & quinquaginta: qui poſtremum agmen hoſtium conſequutus, in eos inuaſit. Hi quamuis acri animo principio reſiſterent, coacti ſunt tandem ſe ad ſuos, qui anteceſſerant, recipere. Ibi rurſus hoſtes multitudine feroces in noſtros impetum tulere. Norogna & Iehabentafuſus occurrũt. Prælium fuit atrox, & ita par, vt diu neutrò victoria inclinari videretur. Hoſtes tamen poſtremò fuſi fugatique ſunt: ingens numerus cæſus, quingenti capti, ouium viginti millia, & mille boues cum camelis quadringentis abducti. Hoſtes vbi ſe ab illa fuga & trepidatione refecerunt, auctis aliquo ſupplemento copijs, rurſus in noſtros inuadunt, prælium redintegratum eundem exitum habuit. E noſtris tamen tres Luſitani, & aliqui Mauri cecidere. Reliqui cum præda in vrbem reuerſi ſunt. Arzilam tunc Ioannes Coutignus, Vaſci Coutigni Comitis Borbenſis filius, loco patris tuebatur. Is fuit egregie fortis, & in rebus gerendis induſtrius. Cùm verò excurſioné vſque in montem,

quem Farrobum appellant, facere decreuiſſet, centum & quadraginta equites eduxit. Cumque à monte non procul abeſſet, ſpeculatores illi renunciarunt, præfectos Larozij & Moleihamaris cum Barraxæ quodam filio in campo cum equitibus octingentis verſari. Hos ea mente profectos, vt Arzilæ & Tingi agris vaſtitatem inferrent. Cum his Coutignus congredi ſtatuit, & ob eam cauſam ne ſine pugna diſcederent, locum, quo erant tranſituri, cum ſuis inſedit. Prælium atrox & ſæuum fuit, & diu par. Erant enim hoſtes viri valde fortes, & gloriæ cupidi: noſtris rurſus tota ſpes ſalutis erat in virtute conſtituta. Hoſtes tamen poſtremò in fugam conuerſi, ſupra bis centum cæſi, vnus & quadraginta capti ſunt, in quibus fuere quidam & nobilitate, & exiſtimatione principes. Spolia fuerunt equorum & ornamentorum, quæ nobilitatis illius erant. Sub idem tempus Mauri Xiatimenſes (erant enim ſtipendiarij) à Nonio Fernandio Ataidio auxilium poſtularunt, quo Xerifium, à quo grauia detrimenta diebus illis acceperant, à finibus ſuis repellerent. Is Barrigam cum equitibus quinquaginta illis auxilio miſit. Barriga cum Xiatimenſibus Farrobij montis iuga ſuperauit, quo in loco fuit illi nunciatum, Xerifium in tabernacula turmæ vnius inuaſiſſe, eáque diripuiſſe, & nonnullos Xiatimenſes interfeciſſe. Barriga, vt poſtremum eius agmen carperet, accelerauit: aliquot cæcidit, vnum tantùm cepit: reliqui ſe receperunt: quos Barriga propter ſuorum paucitatem inſequi noluit. Ab Ataidio tamen per vnum equitem, qui vulneratus è pugna diſceſſerat, ſupplementum poſtulauit. Ataidius alios equites quinquaginta ſubſidio miſit. Dux eorum fuit Georgius Mendezius Ataidius. Xerifius cum mille & ſexcentis equitibus, vt in noſtros inuaderet, feſtinauit. Barriga duplicem aciem inſtruxit. Primam aciem Georgio Mendezio Ataidio, & Petro Barrigæ commiſit, ipſe ſibi ſecundã aciem reſeruauit. Idem Mauri fœderati fecerunt. Xerifius omnes copias hoc ordine diſtribuerat. Agmẽ medium cum equitibus ſeptingentis Abedelquibirius, ipſius Xerifij patruelis, agebat: ſiniſtrum latus ipſe tenuit: dextrum alij duci, cui multum cõfidebat, aſſignauit. Acies media ſe continere non potuit, quin in primã noſtrorum aciem rueret, & cùm multitudine ſuperaret, eam circumuenit, ita, vt noſtri in orbem pugnare cogerentur. Lupus Barriga in eos, qui noſtros circumierant, impetum dedit. At Mauri fœderati duplicem hoſtium aciem acri prælio ſuſtinebãt. Fuit magno temporis ſpatio acriter vtrinque dimicatum. Petrus interim Barriga Abedelquibirium, medij agminis ductorem, equo vehementius incitato infeſta cuſpide transfixit. Illo mortuo, qui ſub illius ſigno pugnabant, cedere incipiunt. Cùm noſtri acrius inſiſterent, eos fuderunt. Lupus Barriga cùm illam aciem fuſam cerneret, in Xerifij agmen incurrit: ex quo Xerquius Bentagogimus, vir primarius, in Pelagium Rodericum fortiter dimicantem inuectus, eum ex equo deiecit: & cùm illum ſtratum interficere conaretur, Lupus Barriga, vt ab imminenti cæde Rodericum eriperet, in Bentagogimum equum

incitauit,

incitauit, & illum haſta confodit. Similiter cum Bentagogimi filius accurrèret, vt patri ſubſidio eſſet, fuit ab eodem Barriga transfixus. Sic factum eſt, vt in eodem loco duobus hoſtibus occiſis, ciuem vnum ab interitu vindicaret. Hoſtes poſtremò in fugam compulſi ſunt. Noſtri eos longo ſanè ſpatio inſèquuti, non magnam cædem ediderunt. Hoſtes enim equorum pernicitas eripuit. Supra centum tamen cæſi fuerunt. Ataidius hoc ſucceſſu Barrigæ ſtimulatus, aliquod egregium facinus moliri cupiebat: & Iacobi etiam Lupij virtus, qua cum paruis admodum copijs ad Marochij portas excurrerat, eum ſolicitabat, vt in Marochium inuaderet. Duces igitur Maurorũ fœderatos admonuit, vt certo die in armis eſſent: nam ſe daturum operam, vt magnum decus cum non mediocri præda ſibi compararent. Quod autem animo deſtinabat, nemini aperire voluit. Lupus Barriga Ataidij nomine duces Mauros, vt parati cum armis eſſent, excitabat. Cùm verò intelligeret, Xerifium in caſtello, quod Amagorem appellant, ſe tenere, ab Ataidio auxilium popoſcit, quo Xerifium imparatum opprimeret. Ataidius nepotem ſuum Aluarum Mendezium Cervariam cum equitibus ducentis, & quinquaginta peditibus, qui erant ferreis fiſtulis, atque ſcorpionibus armati, confeſtim expediuit. Ceruaria octo itineribus factis, ſe cum Barriga coniunxit, qui iam Maurorũ copias coëgerat. Caſtellum Amagor erat in arduo monte ſitum, & rupibus vndique munitum, & duobus fluminibus, qui illum vtrinque alluebant, incluſum. Agri caſtelli ipſius erant adeò latepatentes, vt ſupra centum pagos ambitu ſuo continerent. Noſtri prope caſtellum, cùm iam Sol in occaſum præcipitaret, caſtra poſuerũt. Equites è caſtello egreſsi, cum fœderatis Mauris manum conſerunt, eóſque loco pellunt. Noſtri Mauris auxilium confeſtim afferunt, & hoſtes fugere cogũt. Poſtridie caſtellum obſidione cingere decernebant. Sed Barriga certior repente factus, Xerifium profugiſſe, equum rurſus aſcendit, & idem reliquos facere iuſsit, atque primum vallum, quod caſtellum cingebat, oppugnant. Hoſtes, qui relicti præſidio fuerant, ſumma vi reſiſtunt. Noſtri bis intra vallum præliũ commiſere, & bis ab hoſtibus repulſi ſunt. Poſtremò cum magnam impreſsionem facerent, irrumpunt, & hoſtes cædunt, qui metu ſe præcipites è rupibus eijciebant: quorum multi lacerati, multi acutis arborum ramis confixi, fœde perierunt. Tanta verò rabie quidam dimicabant, vt, cùm ſibi moriendum eſſe viderent (non enim ſe dedere volebant) ne equi in manus noſtrorum venirẽt, eos è præruptis rupibus exturbarent. Ferro bis centum cæſi ſunt, ſupra mille verò in ruina dilacerati: capti ſunt quadringenti, inter quos Xerifij patruus extitit, & equi centum & quinquaginta. Præda tanta fuit, vt tres dies fuerint in ea ab oppido in caſtra deportanda conſumpti. Victoria pro numero militum fuit inſignis: pro qua Luſitani gratias Deo ſummas egerunt, & cõfeſsi publice ſunt, eam non humanis viribus, ſed CHRISTI numine atq; beneficio partam fuiſſe. Non multis poſt diebus Barriga Iehabentafufi opibus adiutus, caſtellum cepit, quod

quod Algaballum appellabant, prædámque non mediocrem fecit, & Ataidiũ literis admonuit, vt aliud caſtellum (Algelum nominabãt) in quod ſe Xerifius poſt fugam cõtulerat, aggrederetur. Ataidius copias, quas potuit eduxit, & cùm à caſtello octo millibus paſſuum abeſſet, vltra progredi noluit, & in vrbem cũ copijs ſuis regreſſus eſt. qua ratione motus id fecerit, incertum eſt. Xerifius caſtellum deſeruerat. Cùm verò intellexiſſet, Ataidium pedem retuliſſe, & ipſe in caſtellum redijt. Barriga deinde Ataidij iuſſu ſpecus in arduo & excelſo loco inter rupes ingentes abditos, in quos hoſtiũ vis magna confluxerat, aggreſſus fuit: ſed ab hoſtibus cum damno repulſus eſt: aliquot enim è noſtris cæſi, & quidam etiam præcipites è rupibus eiecti ſunt. Interim Barriga à Mauris fœderatis inuitatus, idem caſtellum oppugnare conſtituit. Sed cùm in itinere tumultum auribus acciperet, multos ad ſe fugientes conſpicatus eſt. Ii erant ex Mauris fœderatis, quos hoſtes cædebant. Barriga eos excepit, & in hoſtes inuectus, illos in fugam compulit, & duodecim paſſuum millibus inſequutus eſt. Non procul aberat à caſtello, quod petebat, cùm multi, illius ductu & imperio neglecto, extra ordinem furenter egreſsi, in hoſtes ruunt. Hoſtes vndique prouolant, & eos circumueniunt. Barriga ſubſidio occurrit: prælium fuit periculoſum, in quo ſedecim equites Luſitani, & non pauci Arabes è ſocijs interfecti ſunt: ipſeq; Barriga ex equo deiectus, & vulneratus in hoſtium manus peruenit. Suorum deinde præſidio, aut potius numinis diuini præſentia (ſic enim homines interpretabãtur) ex hoſtium manibus euaſit, & in equum hoſtis victoris, qui iam ceciderat, inſiluit. Et ſic ille cum ſuis male ab hoſtibus acceptus, in caſtra reuertitur. Poſtridie quamuis ex vulnere laboraret, in caſtellum inuadere ſtatuit: in via magnas prædas egit, propius caſtellum caſtra poſuit. Ibi tres dies propter vulnerũ dolorem conquieuit. Illum ibi commorantem hoſtium multitudo ex improuiſo adoriri conſtituit. Barriga certamen minime detrectauit, hoſtéſque primo impetu in fugam coniecit: longius inſidiarum metu inſequi noluit. Poſtridie motis caſtris, tam prope caſtellum tabernacula locari fecit, vt modicus tantùm collis, & exiguum flumen inter caſtra & caſtellum intereſſet. Poſtridie acre prelium commiſſum fuit. At Mauri, qui ſub Barriga militabant, montium Principem, qui caſtello opem afferebat, in iugo conſpiciunt. Hoc metu perturbati, ſe confeſtim effuſa fuga proripiunt: ſoli Luſitani relicti ſunt. Barriga in anguſto itinere hoſtium impetum acri animo ſuſtinuit. Qui fugerant, cùm hyems ſumma, & perfrigida tẽpeſtas eſſet, & tabernacula, in quæ imbris vitandi gratia ſuccederent, non haberent, obriguerunt. Gens enim eſt frigoris impatiens: & erãt etiam laboreq & rerum penuria confecti, ita, vt ſupra quingentos homines conſtet ea nocte frigore mortuos fuiſſe. Sic autem factum eſt, vt dum metu mortis caſtra, quibus ſeruari potuiſſent, turpiſsime deſerunt, in mortem fœdam cum inſigni dedecore timiditatis inciderẽt. Poſtridie Barriga ordine profectus, multos in agris palantes excepit, & cùm vndique multis in locis hoſtes in illum impetum

impetum facerent,eos ſemper inſigni virtute repulit. Sic copias in vrbem,paucis hominibus,qui ordines deſeruerant,amiſsis,incolumes reduxit. Ataidius interim eiſdem curis anxius,Marochium petere ſtatuebat. Barriga Maurorũ principes Ataidij iuſſu ad ſocietatem eiuſdem facinoris incitarat. Petrus Souſa Azamoris præfectus fuit ab Ataidio ſimiliter inuitatus,vt itineris,& laboris, & gloriæ ſocius eſſe vellet. Is cũ eſſet vir egregie fortis,& laudis præter modũ cupidus, ſe ſocium libenter aſcripſit. In locum huic rei deſtinatum omnes conueniunt. Souſa ducentos equites, Ataidius trecentos eduxerat. Dabidæ præfectus cum ſexcentis equitibus,Garabiæ dux cum equitibus mille, Xerquiæ verò dux cum octingentis aduenerant. Ab eo loco vigeſimo ſecundo die menſis Aprilis,anno M.D.xv.profecti ſunt. Itinera ſingulari ordine faciebant,& non niſi explorato caſtra mouebant. Regio multis in locis eſt natura fertilis,& cultu nitida,& aquis irrigua,ita,vt oculos intuentium non mediocriter oblectaret. Tandem ad vrbẽ accedunt. Conſilio habito decretũ fuit,vt vrbem ea porta, quæ Feſſenſis appellatur,oppugnarent. Sed neq; tormenta,neque machinas,neq; munitiones,nec alia deniq;,quibus vrbem maximã, & hominum multitudine refertam oppugnarent,ferebant. Nec in alium finem eo copias adduxiſſe putabãtur, quàm vt gloriari poſſent,ſe vſq; ad Marochij portas ſine vllo impedimento copias adduxiſſe,vt ea audacia hoſtium animos frangerent, Mauritaniæq; debellandæ facilitatem principibus Luſitanis oſtenderent. Hoſtes ſanè perturbati ſunt. Credebant enim multo maiores copias ſubſequi. Ataidius copiarum ſuarum medium agmen ducebat. Xerquiẽſes & Dabidenſes ſiniſtrũ illius latus,dexterum verò Garabienſes claudebant. Souſa duas è ſuis copijs acies inſtruxerat. Tum ipſi primùm Arabes in vrbis portas incurſant. Hoſtes ea porta,quæ Feſſenſis appellatur,erumpunt. Illi multitudine,noſtri virtute ſuperiores erãt. Tamen cum hoſtes innumerabiles influerent,& recentes feſsis ſuccederent, noſtri in maximo periculo verſabantur, & ægrè molem prælij ſuſtinebant. Cidemeimamus grauiter vulneratus euaſit. Lupus Barriga dum inter hoſtes incautius verſaretur,fuit ex equo deiectus,ibiq; occiſus fuiſſet,ni Petrus Barriga illi opem attuliſſet. Aliqui vtrinq; ceciderunt. Prælium ita quatuor horis continuatũ fuit, vt victoria neutram in partem inclinaret. Ataidius tamen atq; Souſa cùm animaduẽrterent,hoſtium exercitum ſubſidijs identidem ſubmiſsis amplificari,neque paucos laſsitudine debilitatos poſſe infinitæ multitudini, in proprio ſolo, pro mœnibus,pro ſalute patriæ,pro omnium vita fortiſsime dimicãti diu repugnare,copias ſenſim,& ordine minime confuſo in fluminis,qui vrbem præterfluit, anguſtum vadum ſubducere incipiunt. Cùm tamen vrgerentur, impetu ſæpe in hoſtes conuerſi,eos cedere cogebant: deinde eo, quo intenderant,exercitum paulatim deducebant. Vadum erat adeò anguſtũ, vt non niſi bini, aut ad ſummum terni tranſire poſſent. Hoſtes interim multo acrius inſtare,& vehementius vrgere,multo maiore impetu ferri cœperunt. Quod ſi à noſtris in eo periculo

culo tumultuatum fuiſſet, maxima profecto clades accepta fuiſſet. Sed Ataidius à Souſa poſtulauit, vt ipſe in agmine primo curam eorum, qui vadum trãſibant ſuſciperet, & eos in ripa rurſus inſtrueret, ipſe in poſtremo agmine hoſtes maximo cum labore ſuſtinuit. Sic factum eſt, vt omnes copiæ traducerentur, è noſtris multi vulnerati diſcederent, nemo tamẽ occideretur. Ex fœderatis Mauris ad duodecim ceciderunt. Vt enim in noſtrorum conſpectu ſuæ virtutis ſpecimen egregium darent, in hoſtium cuſpides irruebant. Traductis copijs, cùm noſtri iam à fluuio duobus millibus paſſuum abeſſent, & hoſtes indigniſsime paterentur, noſtros auſos fuiſſe, cum tam exigua manu ad vrbis opulentiſsimę, in qua imperij domicilium collocatũ fuerat, muros accedere, vt inſignis ignominiæ maculam delerent, fluuium traiecere: quod facere non poterant, cùm noſtri in ripa inſtructi conſiſterent. Vbi igitur illos abeſſe conſpexerunt, ipſi cũ copiarum parte noſtrorum veſtigia perſequuntur. Abidenſes, & Garabienſes, & Xerquienſes cum nonnullis Luſitanis in eos impetum ferunt, & breui certamine fundunt, fugantque, & paucos occidunt: inter quos fuit Feſſenſis quidam dux, qui ferocius noſtris minatus fuerat, & acrius prælium inierat. Noſtri modicis itineribus ita viam faciebant, vt commode in Arabum pagis, & oppidis, & ciuitatibus diuerſarentur, & multi vndique ad eos cum muneribus commearent, & quaſi maximam victoriam adepti fuiſſent, illis de tam felici reditu gratularentur: quamuis bellum maximo animo, non tamen ſapiente conſilio ſuſceptum fuiſſe videretur. Mons Farrobius viginti paſſuum millibus Arzila diſtat. Eſt autem cùm herbidus & amœnus, & arborum & nemorum varietate diſtinctus, tum arduus & excelſus, & multis in locis natura munitus. In cliuo montis, eà parte, qua in Arzilæ conſpectum prominet, erat ingens pagus, quem Aliubiliam appellabant, vnde frequẽtes excurſiones in agrum Arzilenſem fiebant, quæ fruges & ſata vaſtabant, & prædas etiam cum captiuis frequenter abigebant. Ioannes Courignus pagum euertere cupiebat: ſed cùm non tantas copias haberet, quantis erat opus, opem ab Odoardo Meneſio, qui Tingi præerat poſtulauit. Is ſe cum illo coniunxit. Deinde cùm prima luce ad radices montis accederent, hoſtes illos cõſpicati, minime perturbati ſunt: imo ſine vllo tumultu per deuexum montis deducti, in noſtros impetum fecerunt. Meneſius vna ex parte, in quam ſe ſub monte abdiderat, Coutignus è ripa fluminis, quam occaſioni intentus inſederat, in illos, qui iam in medium agmen inuaſerant, inuecti ſunt. Illi cedunt, noſtri montem ſubeunt. Hoſtes & multitudine, & locorum aſperitate, & ſtationis valido ſepimento freti, noſtros in principio contemnebant. Qui tamen eos cædere non deſiſtunt, & in pagi munitiones compellunt, & intra vallum irrumpunt, hoſtéſque per aduerſam portam in fugam effuſam coniiciunt, oppidúmque diripiunt & inflammant. Montem deinde peruagati, vicos exurunt, pagos euertunt, templa diſturbant, ædes perantiquas & ædificia diruunt, totique monti vaſtitatem & inflammationem inferunt, &

ſic demum, re ex animi ſententia geſta, reuertuntur. Hoc eodem anno Rex Emmanuel cum in animo haberet, Mauros hoſtes nominis Chriſtiani ſempiternos acriore bello vexare, multis arcibus oram maritimam obſeſſam tenere ſtatuebat, vt vndiq; hoſtibus immineret, & Feſſenſe regnum facilius armis oppugnaret. Hac cupiditate cùm teneretur aſsidue, de hominibus Africæ peritis quærebat, quem locum magis opportunum arci ædificandæ iudicarent. Illi fluuium Mamoram (olim Subur appellatus eſt) latum atq; profundum, qui in Atlanticum mare per oſtium, quod Arzila circiter centum paſſuum millia diſtat, influit, eam opportunitatē habere confirmant. Nam fluuij faucibus mōtem imminere, in cuius faſtigio poſſet arx ædificari, commeatum & munitiones facillime in eum locum ſubuehi, in fluuium, propter aluei profunditatem, maiores naues intrare poſſe dicunt, portum eſſe tutiſsimum. Locum præterea ad inferendū bellum aptiſsimum: nam ab oſtio fluminis Feſſam non ita multis paſſuum millibus abeſſe. Rex miſit, qui fundum fluminis explorarent. Illi qui miſsi fuerant, eorum ſententiam, qui locum eximie laudarant, comprobāt, & fluuium maiorum nauium capacem eſſe dicunt. Rex igitur claſſem ducentarum nauium inſtruendam curauit. Exercitus octo millia hominum, præter fabros & nautas, continebat. Claſsis præfecturam Antonio Norognæ viro nobiliſsimo commiſit, & ſucceſſorem illi Nonium Maſcaregnam, ſi is aliquo caſu ſublatus fuiſſet, inſtituit. Multi viri nobiles in ea claſſe fuerunt, quorum tamen pars magna luxu & laſciuia diffluens, magis nobilitatis arrogantia tumebat, quàm militaris diſciplina patiebatur. Exercitus etiā erat tironum. Soluit claſsis Olyſippone .xiij. die menſis Iunij: vigeſimo tertio menſis eiuſdem ad oſtiū fluminis appulſa fuit. Tum Norogna Berrium cū nauigio, cui præerat, miſit, qui in fluuium intraret: ex latere vno Petrum Benteſium cum longa naue, ex altero alium ducem nomine Carinum cum altera longa naue conſtituit. Hos Antonius Saldania ſequutus fuit. Reliqui deinde duces ordine, vt iuſsi fuerant, ſubierunt. Vbi eo ventum eſt, vbi arx ædificanda erat, locus rem acutius conſiderantibus minime placuit. Habito igitur conſilio, locum alium delegerunt non ita procul à fluminis oſtio diſiunctum, quo naues facilius penetrare, & quæ erāt neceſſaria conuehere poſſent, & vbi propter crebros fontes aquatio ſemper facilis eſſet. Nec enim ſemper aquatio propter æſtum maritimum, qui ſalſas aquas inducit, ex fluuio fieri poterat. In loco igitur, qui omnium iudicio commodiſſimus viſus fuit, arcem inſtituunt: atque primum foſſam altitudine decem pedum, & latitudine quindecim perducūt, qua, cùm ſe æſtus incitaret, aquam admitterent, ſi vellent: & ſi rurſus vellent, eam eijcerent. Acies inſtructæ locū præterea muniebant, & caſtra ita poſita fuerunt, vt commode impetum hoſtium propulſaturæ viderentur. Sed locus hoc incommodum habebat, quòd ei montis ſupercilium immineret. Nec enim faſtigium montis occupari poterat, quòd longius à fluuio, quàm oportebat abeſſet: & locus, quem delegrant, erat altiori

loco ſubiectus, vnde nõ miſsilibus tantùm, verùm & ſaxis ingentibus deuolutis non mediocris pernicies afferri poterat. Præterea, vt admoniti tuncà multis fuerunt, hyeme cùm fluuius imbribus auctus intumeſcit, ſuper loca etiam, in quibus arx extrui cœpit, effunditur: quod inuecti limi, atque cœni reliquiæ demonſtrabant. Hoſtes loca ſuperiora occuparant, atque valido ſepimento munierant, tormenta frequentia diſpoſuerant, omnique miſsilium & pilarum genere decertabant, noſtriſque graues moleſtias inferebant. Rex Mequinezius cũ tribus millibus equitum, & triginta millibus peditum aduenit. Rex deinde Feſſenſis cum multo maiore exercitu eo venire maturauit. Ducebat autem ſupra centum hominum millia. Prælia interim non leuia fiebant. Sed cùm hoſtes & loco & multitudine ſuperarent, ſuperiores ſemper è prælio diſcedebãt. Vno autem prælio è noſtris mille atque ducenti cæſi ſunt. Naues tamẽ noſtræ cùm fluminis aditum liberum haberent, & noſtris ſubſidio erant, & caſtra hoſtium tormentis infeſta faciebant. Hoſtes vt naues Luſitanas aditu prohiberent, prope fluminis oſtium ſtationem inſtituunt, quam foſſa & vallo muniunt, firmáque multorum hominum in ea præſidia diſponunt, vndique tormentis naues, quę intrare volebant, aut diſsipant, aut ne ingredi auderent, impediunt. Norogna vt hoc impedimentum vitaret, hoc excogitat. Nauem ingentem denſis tignis corroborat, lana ſaccos infercit, quibus molibus obiectis hoſtiũ globos exciperet. Hæc nauis in fluuio cõtra hoſtium ſtationem oppoſita, tutum reliquis humilioribus nauibus tranſitum præbebat. Hoſtes tamen cum dies atque noctes ſine intermiſsione nauem quaterent, eam dilacerarũt. Hac mole diſiecta, noſtri exanimari metu cœperunt. Exercitus erat imminutus, commeatus deficiebat, nullus erat dies, quin aliqui ab hoſtibus interficerentur: res erat in extremo diſcrimine conſtituta. Interim literæ ab Emmanuele ad Norognam deferuntur, quibus, literis quas de ea re Norogna ad Emmanuelem dederat, reſpondebat. Literarum ſententia hæc erat, vt ſi ei, & reliquis ducibus arx illa inutilis videretur, eam deſererent, & exercitum, antequam maius incommodum acciperetur, in Luſitaniam deportarent. Id cùm non eo ſilentio fieret, quo conueniebat, & hoſtes id ſentirent, noſtris acriter inſtitere. Duæ acies in ſuperiore loco, vt hoſtiũ impetum ſuſtinerent, erant oppoſitæ. Vnam Rodericus Melius, alteram Chriſtophorus Leitanus, vir acer, & in rebus bellicis enutritus, agebat. Acies, quam Melius ducebat, cùm hoſtes eam valde premerent, per loca præcipitia ruebat, & alij alios ſe ſe in fuga præpediebant: hoſtes maximam cædem ediderunt. Leitanus aciem per montis anfractum inſtructam duxit, donec ad fluuium perueniret. Sed tanta erat iam in caſtris trepidatio, tantúsq; metus animos omniũ occuparat, vt nemo poſſet vllius ducis imperio aut auctoritate ab effuſa fuga cohiberi. Multiq; metu cùm ſe in flumen deijcerẽt, aquis & cœno demerſi, honeſtæ mortis metu turpem vitæ finem ſubierunt. In nauticis ſimiliter tãta trepidatio fuit, vt eorum culpa centum naues ad litus afflictatæ perierint. Aliæ námque

alias impediebant,& inuicem collidebantur,& in litore tandem fractæ, hoſtiũ crudelitati homines exponebant. Non defuere tamen quidã viri fortiſsimi, qui in eo tumultu facinora memorabilia ederent: inter quos virtus Bernardi Emmanuelis longe reliquis antecelluit. Is hoſtibus ſe oppoſuit, eorumq; impetum repreſsit, multos ab effuſa fuga continuit, & in hoſtiũ cęde verſatus eſt, & in cauſa fuit, ne multo grauior clades acciperetur. Noſtri tandẽ in naues recepti ſunt, quamuis quidam viri nobiles nauium aditu multos arcere niterentur, ne ipſi, nauibus pondere grauatis, diſcrimen adirent. Periculum enim in terra fuga, in nauibus immanitate vitarũt. Circiter quatuor hominũ millia ab hoſtibus cæſa dicuntur. Arce prętereа cum tormentis, & munitionibus, & captiuis, hoſtes potiti ſunt. Noſtris tamen exitum, qui erant in ſtatione, intercludere non potuerunt. Huius cladis & dedecoris Emmanueli nuncius allatus illi magnum dolorem inuſsit. Gratias tamen Deo egit, quòd ab eo debitas peccatorum pœnas in hac vita exigere voluiſſet. Is enim fuit, qui ſecundam & aduerſam fortunã moderate ſemper ferendam arbitraretur, & omnia, vt Chriſtianum Principem decebat, ad iudicium numinis diuini, quod falli non poteſt, pie reuocaret. Hac tamen plaga nulla eius ætate calamitoſior accepta fuit: in qua multi dedecoris infamiam patientius fortaſſe, quàm decebat, pertulerunt. Nunquam enim operã dederunt, vt eam notam claris factis eluerent. Hoc anno Rex Emmanuel multorum inuidorum calumnijs aures præbuit. Hæc enim peſtis, quæ pleruнq; apud reges magnas bonorum ſtrages edit, Emmanuelem etiam in eam fraudẽ impulit, vt Albuquercium ſuſpectũ haberet. Eo tempore Albuquercius omnẽ ferme oram Indici maris, quæ Indo fluuio, & Cori promontorio definitur, ſub Emmanuelis imperium ſubiunxerat: Malacam etiã adiecerat, regnum Armuzij armis ceperat, & prudentia ſtabilierat, Emmanuelis nomen latiſsime propagarat. Nec enim nationes illæ credebant fieri poſſe, quin Rex, qui ducẽ tam inſigni virtute præditum haberet, eſſet diuinis etiã virtutibus ornatiſsimus. Et quo ſtatus erat amplior, eo maiorem de illius amplitudine opinionem receperant. Et Rex ipſe optime erat in Albuquercium animatus. Sed inuidi perpetuo aures illius obtundebant, hominémque aliquando dementiæ & temeritatis, aliquando verò ambitionis minime ferendæ, atq; adeò proditionis inſimulabãt. Poſtremò Regi perſuaſerunt, Albuquercium ad tyrannidem aſpirare, velléque Indiam vniuerſam ſibi ſubdere. Eſſe nãmq; cognatis & clientibus innixũ, principibus Indis propter virtutis opinionẽ cariſsimum, opes illius eſſe ampliores, quàm ſtatus hominis legibus aſtricti ferret. Animos enim in mediocribus opibus enutritos imperiũ pati poſſe, in ſummis verò inſolẽtius, quàm ius & fas poſtulat, efferri. Quid ſi, inquiũt, vt eſt vir ſingulari aſtutia & calliditate ſubnixus, Zabaimum Idalcamum ad ſuas rationes adiunxerit? Quid ſi cũ Narſingæ rege ſocietatẽ inierit? Quid ſi reliquos Indiæ reges ad ſe aggregauerit? Nõ erit ei facillimum à fide deficere? Hoc ſaltem aſſequetur, vt Emmanuelis Regis nomen conte-

contemnatur,& Albuquercij imperium omnes libenter accipiant. Hi ſermones cùm eſſent valde frequentes & importuni, maximáque vi & induſtria iacerentur, Albuquercius meritis & innocentia fretus, quamuis optime ſciret, nomē ſuum multorum inuidia lacerari, nunquam quomodo calumniam refutaret, excogitandum cenſuit. Improborum námque ſermones factis egregijs facillime retundi putabat. Se verò ea geſsiſſe, & his operibus animi ſui fidem confirmaſſe cenſebat, vt in India poſitus, nō magno negotio inuidiæ flammam, quæ in Luſitania inuidorum ingenijs excitabatur, virtutis exploratæ & cognitæ fama reſtingueret. Verum cùm accuſatores ſine vllo defenſore, qui eorum perditis conatibus occurreret, accuſationē inſtituerent, eò rem deduxerunt, non quidem vt Rex illum non ſatis magna laude dignum arbitraretur, ſed vt ſaltem ab India reuocandum ſtatueret. Itaque Lupium Suarium Aluarengam illi ſubſtituit. Cum eo Matheum, Dauidis Æthiopiæ Regis legatū, dimiſit, & alium ad eundem regem legauit, vt pax & amicitia arctiore vinculo firmaretur. Legatus extitit Odoardus Galuanus, vir nobilis, & multis in rebus magni ponderis ſpectatus & cognitus. Aluarenga cum claſſe tredecim nauium, & mille & quingentis Luſitanis hominibus Olyſippone ſoluit ſeptimo die Aprilis, Goamque peruenit ſecundo die Septembris. Inde rebus ordine conſtitutis, Cochimū petijt, vt claſſem, quę erat in Luſitaniam profectura, compararet. Hoc anno ſeptimo die menſis Septembris Emmanuel filio auctus eſt, cui fuit Odoardi nomē impoſitum. Is natura mitis & clemens extitit, muſicis & venationibus deditus, vniuerſis propter benignitatem & humanitatem carus, atque periucundus: qui ſi non immatura morte ſublatus fuiſſet, multas vtilitates inſita probitate & induſtria communibus rebus afferre potuiſſet. Hoc anno Malacæ grauis caſus atque valde miſerabilis Abedallam Camparis Regem, qui tunc, vt dictū eſt, Bendaræ munus obibat, de medio ſuſtulit. Rex Bintami illius ſocer, eum vel ferro, vel veneno tollere cupiebat. Cum hoc ei minime proceſsiſſet (erat enim Abedalla propter æquitatem & manſuetudinem omnibus egregie carus, & munere ſibi commiſſo ſumma cum laude fungebatur) alia via illi peſtem atque perniciem inferre conſtituit. Itaque ſuis negotium dedit, vt aliquot Malacenſiū naues caperent, & in Bintamum adducerent. Illi impigre quod imperatum fuerat exequuntur. Is tunc ſuos, qui iuſſa confecerāt, aſperis verbis accipit, quod iniuriam ciuibus ſuis intuliſſent. An, inquit, ignoratis me regē eſſe Malacæ, & hos, quos captiuos abduxiſtis, mihi ſubditos eſſe, neq; ſecus à me diligi, quàm ſi eos omnes genuiſſem? Spero equidem Abedallam, quem ego non generum, ſed filium arbitror, propediem in meam poteſtatem Malacam, vt conſtituit, redacturum, & tunc apparebit, quantum inter Luſitanorum tyrannidē, & mei imperij moderationem interſit. Hos enim vt filios omnes cum ſingulari humanitate tractabo, quos Luſitani dominatu duriſsimo oppreſſos tenēt. Gener enim meus Abedalla, prudentia, qua valet plurimum, id quod mihi promiſit, cumulate

late præſtabit. Hæc vbi dixit, captos cibo & potu bene acceptos, & muneribus affectos miſſos fecit, omniáque illis bona reſtituit, ſuisq; ducibus atrociter minatus eſt, ſi quid ſimile in poſterum contra ciues vrbis Malacæ deſignarent. Id homines verum eſſe crediderunt. Et vbi Malacam reuerſi fuere, ſermo primùm occultus inter nonnullos haberi de eadẽ re cœpit. Deinde ſparſo latius rumore, res ad Georgium Albuquercium vrbis præfectum delata eſt. Bartholomęus autẽ Pereſtrellus, quæſtor Regius, qui paucis illis diebus ex India citeriore Malacam aduenerat, cum Ninachetuenſis filijs erat vſu & familiaritate cõiunctus, multáque illorum gratia faciebat. Illi patris mortem vlciſci ſummopere cupiebant, & ideo quod erat rumore diſsipatũ, oratione confirmabant, & aſſerebant, id ſe multorum literis & argumentis clariſsimis exploratũ habere, Abedallam de vrbe nefarie prodenda cogitare, & ſocietatem ſceleris cum rege Bintami coiuiſſe. Pereſtrellus Georgium Albuquercium admonuit, vt impendens periculũ præcaueret, & proditorem, antequam id quod animo deſtinabat, efficeret, capite damnaret. Is filios Ninachetuenſis accerſit. illi rem ſanè cõfidenter aſſerunt, nihil clarius eſſe confirmant. Albuquercius quamuis eſſet vir probus, nõ ita tamen ſapiens erat, vt intelligeret, nõ eſſe temerè in re capitali fidem inimicis habendam. Et ſiue quia valde periculum metueret, ſiue quod facinus illud pręclarum fore putaret, hominem ſumma potentia præditum, & nomine Regis, vt nihil aliud eſſet, ornatum occidere, non procraſtinat. Abedallam accerſit, ſceleris inſimulat, teſtimonia, quæ hoſtes in illum dixerant, exponit. Pereſtellus vehemens accuſator inſtat, & vrget. Abedalla fidem Albuquercij implorat, & obteſtatur, ne ſe hominem innocentem, ſumme in Luſitanos officioſum, Regisque Emmanuelis ſtudio flagrantem hoſtiũ crudelitati dedat. Tempus ſibi dari poſtulat, dum regis Bintamenſis fraudem, & inimicorum calumniam, & ſuam innocentiam teſtibus & argumẽtis aperte demonſtret, ſe ex vinculis velle cauſam dicere. Ad hæc obſecrabat, ne nomini Luſitano tantum dedecus ſupplicio hominis innocentis inureret, quo odium in ſe multorum hominum cõcitaret. Hæc nẽ eſt, inquit, gratia, quam meis in Luſitanam gentem meritis referẽdam cenſes, vt ſupplicio meo crudelitatem regis Bintamẽſis, ſempiterni veſtri nominis hoſtis, expleam? & ij, qui propter meam in Regem Emmanuelem fidẽ me immani odio perſequuntur, lætitia exultent? Quid aliud enim expetit Rex Bintami, niſi vt ego, quem ſuorum ferro, quem veneno, quem multis inſidijs occidere nequiuit, manibus Luſitanorũ, propter quos meos deſerui, & odium in me hominis malefici acerbiſsimum concitaui, interimar, & illi in quorum me fidem cõtuli, doloris illius, quem vir improbiſsimus cepit, vltores exiſtant? Eadem námq; opera fieri cernit, vt illius immanitatem ſatietis, & homines à ſtudio veſtri nominis auertatis, & apud multas nationes odio ſitis. Quid enim dicent ij, qui me à regno meo per vos deductum conſpexerunt, vt veſtris beneficijs ornarer, & præſidijs contra hoſtes meos munirer, cum viderint me tam ſu-

bito

bito de ſtatu meo concidere,& ipſorum opera, quos hoſtes veſtri nominis gratia deſumpſi,ad ſupplicium detrudi? Quare te per fidem,per religioné, per humanitaté,per reliquas virtutes,quas vnice colis,oro & obteſtor, vt mihi reſpondendi facultatem tribuas. Et tum demum ſi proditionis conuictus fuero, nullum ſupplicium recuſabo. Hæc quidem cũ Abedalla diceret, & ſuppliciter poſtularet, non potuit hominem natura manſuetum ad aliquã humanitatis partem traducere. Itaque ſine vlla cunctatione, homo innocens, regio ſplendore prædicus,in forum deductus,inſpectante populo, cum multorũ luctu & querimonia ſecuri percuſſus fuit. Qui tamé dum ad ſupplicium ducebatur, manus in cœlum tendebat,& numen implorabat,vt in eos, quorũ calumnijs ipſe contra ius & fas interimebatur,animaduerteret. Poſt decimum & ſeptimum diem Pereſtrellus celeri morte abſumptus fuit:quod multi ad numinis vindictam retulere. Abedallæ verò ſupplicium tantam multis offenſionem attulit, vt multi mercatores & ciues Malaca excederent, atq; paſsim, quacunq; ſe conferebant, omnes homines à Luſitanorum cõmercio deterrerent. Nihil eſſe apud Luſitanos tutum, nullam fidem ab hominibus cõſeruari: illis ipſis, qui rebus illorum inſeruirent,eſſe tandé crudele ſupplicium indicta cauſa ſubeundum. Ninachetuenſem,nulla offenſione interpoſita,honore deiectum,& ea de cauſa poſt tam multa officia ſibi mortem cõſciuiſſe. Regem Camparenſem crudelem in modum contra ius necatum fuiſſe. Cùm huiuſmodi ſermonibus omnia complerent,factum eſt,vt cùm mercatores in vrbem accedere non auderent,nõ ſolùm vectigalia tollerẽtur,verùm & Luſitani cum ciuibus, qui relicti in ciuitate fuerant,ſumma rerum inopia,atque adeò fame vexarentur. Sed Georgius Botellius à Georgio Albuquercio miſſus cum duabus nauibus, omnes illas circunquaque regiones peragrauit, qui cùm eſſet & propter virtutem notus, & propter vſum Regũ omnibus familiaris,facile à multis Regibus & principibus impetrauit, vt mercatores rurſus Malacam merces & cibaria conueherent. Dum Botellius ſummam in commeatu comparando diligentiam adhiberet, Rex Bintami regem Siacæ (ea regio eſt ad Auſtrum in eadem ora ſita,quam fluuius eodem Siacæ nomine interfluit) per literas admonuit, vt ſibi Botellij caput offerret. Quod ſi faceret, ſe ei filiam inſigni ſpecie magna cum dote collocaturum. Id Siacæ,Rex cùm ad illum Botellius diuerteret, præmio nuptiarum allectus, facere conſtituit. Sed accidit, vt,cùm illius quidam domeſticus, qui fuerat à Botellio captus, & ſine vllo pretio dimiſſus, proditionem, quæ parabatur, intelligeret, vt Botellio gratiam referret, ſcelus indicaret. Rex Bintami præterea duodecim naues inſtruxit, & ducibus imperauit, vt Botellium Malacam redeuntem, ſi vitaret inſidias, interciperent. Georgius Albuquercius vbi id comperit, nouem naues ornari iuſsit, & Franciſco Meliò præcepit, vt Botellio opem afferret. Bintamenſis rex cum id ex ſpeculatoribus accepiſſet, alias quatuor & viginti naues inſtruxit,quæ cum Melio decertarent. Hæ naues

cum duodecim,quæ præmiſſæ fuerant,acre cum Melio prælium commiſerũt. Qui tamen claſſem hoſtium profligauit,maximumque numerum hominum occidit,& cum inſigni victoria Malacam reuerſus eſt. Victoria tamen non incruenta fuit. Nam ſeptem & triginta Luſitani mortui ſunt,& magnus etiã Malacentium numerus occiſus fuit. Botellius ſimiliter periculo liberatus, cum vario & multiplici commeatu Malacam rediјt. Sub idem tempus Georgius Brittius Malacam venerat, vt vrbi præeſſet. Succeſſor enim Georgio Albuquercio miſſus ab Emmauuele fuerat. At Prætor Albuquercius Armuzij, poſt Hamedij mortem, reip. ſtatum egregie collocarat: ciues æquitate & manſuetudine ſibi deuinxerat: ipſum regem multis ad ſe beneficijs allexerat: nationes exteras ad commercium ſpecie benignitatis inuitauerat. Multi Perſidis & Arabiæ Reges ad illum legatos cum muneribus miſerãt,vt cum eo pacem firmarent. Neque defuere principes,qui ſolo videndi hominis ſtudio, de quo tam præclaram famam multiplicis virtutis acceperant, Armuzium contenderent. Interim rumore diſsipatum fuit, Sultanum ingentem claſſem inſtruere, qua Armuzium debellaret. Albuquercius,& ſi non valde rumori fidem habebat,id tamen conſilio prætendit,vt ſine Regis offenſione arcem firmius muniret,& ciuitatẽ præſidio,ne à fide deficere poſſet,omnino nudaret. Dixit enim,omnibus vrbis tormentis ſibi opus eſſe,vt facilius hoſtes,qui expectabãtur, ab vniuerſa vrbe propelleret. Itaque tormenta & munitiones ex vrbe & ædibus regijs in arcem deportandas curauit. Reges autem cæcos in Indiam,ne propter multiplicem Regum prolem,in vrbe motus oriretur, miſit. Quindecim enim Reges oculis orbati à regni procuratoribus, in ædibus regijs, cum vxoribus & liberis incluſi ſeruabantur, quibus omnia ad victum neceſſaria principes, qui Regis nomine regias opes pro libidine tractabant, large præbebant. Hoc erat præmium Regibus à maleficis hominibus cõſtitutum, quoties iure regio liberius, quàm rectores ipſi vellent, vterentur. Præfecti námque tyrannide conſtituta, ex hac regia ſtirpe puerum deligebant, cuius nomine regni opes in ſuam poteſtatem redigerent. Hic verò in regia ſede locatus, ſi aliquid moliri cum regia libertate vellet, oculorum aſpectu priuabatur, & alius in locum regis cæci eidem calamitati, ſi liber eſſe vellet, obnoxius,vt regium nomen obtineret, aſſumebatur. Hæc autem tyrannidis minime ferendæ materia inter ipſos tyrannos diſſenſiones peſtiferas excitabat, & cauſam ipſi ciuitati ſæpenumero grauiſsimæ cladis afferebat. Hos reges cæcos, partim vt memoriam tam immanis ſceleris extingueret, partim vt turbulentiſsimæ diſſentionis materiam amputaret, Albuquercius Garſiæ Norognæ commiſit,vt eos in Indiã deportarẽt: vbi iubebat,vt eis omnia magnifice pręberentur, quæ ad victum & elegantiam regiã pertinerẽt. Sed in hoc tam felici terũ omnium, vt homines iudicare poterãt, ſtatu, Albuquercius aut ſenectute, aut nimio labore confectus, in lentũ morbũ incidit, qui in dies ingraueſcebat. Cũ igitur ſibi mortẽ appropinquare iudicaret,

arcis

arcis præfecturam Petro Albuquercio, cuins virtutem & ingenium multis in locis perſpexerat, & quem nouerat eſſe & Regi Armuzienſi, & ciuitati vniuerſæ cariſsimum, præfecit, eúmque ad fidem, & vigilantiam, & æquitatem luculentiſsimis verbis excitauit. Res autem Armuzij eo ordine conſtituit, vt nō facile perturbari, & à ſtatu dimoueri poſſent. Multa etiam, quæ ad Indię ſtatū firmandum vtilia videbantur, effecit. Animum verò ſuū ſacris ſanctiſsimis expiauit, & teſtamentū fecit, nec aliquid prætermiſit, quod ad religionē procurandā, & rem ſuam conſtituendā aliqua ex parte pertineret. Mira deinde eū cepit cupiditas in India moriendi. Vrbem præterea Goam, cuius ipſe cōditor erat, aſpicere, antequā è vita diſcederet, vehementer optabat. Regem deinde per Petrū Alpoëm ſalutauit, fidémq; dedit, ſe illi loco parentis, quandiu in vita maneret, futurū. Petrum deinde Albuquercium, quē Armuzij in arcis & vrbis cuſtodia relinquebat, illi vnice cōmendabat. Se tamen ſpem magnam habere dixit, fore, vt vbi primum ex eo morbo, ſi ita Deo viſum eſſet, emergeret, Armuziū rediret, vt illi poſſet amorem, quo eum proſequebatur, officijs oſtendere. Rex illius deſiderio lacrymas profudit, reſponditq;, ſe illum perpetuò in loco patris obſeruaturum, operámq; daturum, vt à nemine ſtudio & pietate erga Regem Emmanuelem vinceretur. Ea tamen ſpe interim, quam illi Albuquercius oſtendebat, Armuzij repetendi ſe mirifice ſuſtentari. Hoc facto Albuquercius, vt ſalutationes deuitaret, omnia námq; humana officia faſtidierat, nauem cōſcendit, & vela fieri iuſsit. Cùm ab vrbe quatuor paſſuū millibus abeſſet, reliquos claſsis nauarchos, qui non tam cito ſoluere potuerunt, biduo in anchoris expectauit. Eo Rex Armuzij rates cum multis fructibus, & cōmeatu, & muneribus ad illū miſit. Ille legatos hilari fronte, & vultu, & cum humanitatis egregiæ ſignis accepit: officia Regis amantiſsimi eſſe ſibi gratiſsima confirmauit, & legatum, & nautas atq; remiges bene acceptos, & muneribus ornatos à ſe dimiſit. Orā verò Indiæ præteruectus, nauis quædā parua ad nauem illius acceſsit. Illa vehebatur nuncius cū literis, quas Cide Alles, & quidam Iſmaëlis legatus Dio ad illū ſcripſerāt, quibus nunciabant, Lupum Suariū Aluarengam ab Emmanuele miſſum fuiſſe, qui illi ſuccederet, & illum (quod eis facinus indignū videbatur) in Luſitaniā reuocaret. Quod ſi is parere nollet, regum ſuorū opes offerebant, quibus facillime tantam à ſe iniuriam propulſaret. Is animum gratum habuit, officiū aſpernatus eſt. Et tamen non mediocri animi perturbatione commotus (intelligebat enim, eam ſucceſsionem inuidorum opera conſtitutam fuiſſe) ſe continere non potuit, quin ſublatis in cœlum manibus exclamaret. Proh CHRISTE ſancte! inquit: quo me pacto poſſum ijs moleſtijs, quæ me circūuallant, expedire? Si Regi ſatisfacio, in hominū odiū incurro: ſi hominibus cōſulo, in Regis offenſionē incido. Ad aras, ærumnoſe ſenex, ad aras, inquam, confugiendū. Hæc autem verba ſæpe repetebat, vt appareret, eum grauibus eſſe curis exulceratum. Deinde ſibi laborum omnium finem inſtare prænunciauit. Tandem vbi ad ſe

redijt,

redijt, Certe, inquit, mecum ſtatuo, Regem feliciſsimũ diuinitus de multis rebus admoneri, & hanc ſucceſsionem non niſi motu & inſtinctu numinis ab illo conſtitutam fuiſſe. Morior enim. & ſi hoc tempore ſucceſſorem illius conſilio delectum non haberem, potuiſſet Indiæ ſtatus periclitari. Hæc ille cùm dixiſſet, animo conquieuit. Quo verò magis progrediebatur, eo morbus erat infeſtior. Literas interim perbreues ad Regem Emmanuelem in hanc ſententiã dedit. Has poſtremas literas cum frequenti ſingultu, & reliquis mortis certiſſimæ ſignis ſcribo. Filium vnicum habeo: quem peto pro meis in tuam maieſtatem & amplitudinem præſtantibus meritis, tua magnificentia & benignitate complectare. Quæ tua cauſa geſſerim, opera ipſa teſtificabuntur. His literis vacillante manu cum magna difficultate conſcriptis, omnem rerum humanarum memoriam prorſus abiecit, & totam mentem ad res diuinas animo recolendas, & veniam flagitiorum à diuina clementia poſtulandam cõuertit. Cùm verò multa mente recoleret, tum verò locum Ioannis, quo CHRISTI cruciatus exponit, ſibi crebro legi faciebat, crebriſque gemitibus, & alijs eiuſmodi ſignis, ſe ea lectione mirum in modum recreari demonſtrabat. Cùm oram Goæ legeret, famulum celoce celeriter inuehi præcepit, qui ex vrbe ſacerdotem, quo plurimum fuerat in rebus diuinis vſus, euocaret. Is vbi venit, totam cum eo noctem in rebus, quæ ad ſempiternam vitam pertinebant, attentiſsima cogitatione pertractandis conſumpſit: & ſic ante lucem ex ergaſtulo corporis emigrauit. Vbi fuit in vrbem de illius morte nuncius allatus, non ſolùm Luſitani ſe lamentis dediderunt, ſed Saraceni etiam, & gentes reliquæ à noſtris ſacris alienæ, plangore & eiulatu vrbem compleuerunt. Tanta námq; erat humanitate præditus, vt vtrum magis multi illius virtutem metuerent, an bonitatem amarẽt, eſſet explicatu difficillimum. In primis autem ius æquabile colebat, & fidem violatam acerrime puniebat, neminique iniuriam fieri patiebatur. Fuit inſigni pudicitia. Vxorem nunquam duxit: filium vnicum ex ancilla ſuſcepit. Erat in laboribus tolerandis acerrimus, ita, vt homines nimio interdum labore fatigaret: quos tamen magis exemplo, quàm propoſitis minis ad labores excipiendos excitabat. Calumniatoribus erat infenſus, adeo, vt nemo auderet alicuius nomen apud illum falſò deferre. Conſilio plurimum valebat: incredibili celeritate quæ ſtatuerat exequebatur. Erat veritatis amantiſsimus, vanitatem & mendacium odio acerbo perſequebatur. Iniurias ſibi illatas animo maximo ferebat. Iracundia interdum efferebatur, ita tamen; vt in medio iracundiæ ardore, dictũ iaceret (erat enim acutiſsimus) quo omnes, qui vultum illius extimeſcebant, à nimia conturbatione ad hilaritatem & riſum ſæpe traduceret. Non erat alienus à literis: & cum otium erat, lectione ſacrarum præcipuè literarum oblectabatur. Vtrum magis belli, an pacis artibus excelleret, incertum eſt. Sic enim bellum adminiſtrauit, vt merito ſummus imperator haberetur. Sic remp. multis in locis conſtituit, vt ſummus etiam reip. moderator exiſtimari iure poſſet.

Itaque

Itaque omnes,qui tunc Goæ ſe tenebant, in illius morte ſe patre amantiſsimo orbatos eſſe querebantur. Fuit è naue cum incredibili pompa eductus, & exequiarum ſingulari magnificentia ſepultus:quanquam fletus,eorum ſpiritum, qui funus procurabant,ſæpius intercluderet.Eius morte nunciata,luctus per oram Indicam peruaſit:multos reges & principes mœrore afflixit. In primis Xuranda Armuzij Rex animi dolorem multis lacrymis & veſte lugubri demonſtrauit. Rex Emmanuel illius mortem acerbe tulit, filiumque illius ad ſe continuo venire iuſsit. Appellabatur ille Blaſius Albuquercius. Rex ne tãti viri nomen ex animis elaberetur,ei patris nomen indidit, & pro Blaſio Alfonſum vocari præcepit.Eum verò, vt parentis merita poſtulabant, multis muneribus affecit,& ſplendidis etiam nuptijs ornauit. Sequẽti anno alio funere principis inuictiſsimi vniuerſa Hiſpania luctu deformata fuit. Rex enim Fernandus, cuius nomen eſt immortalitati propter egregia facta conſecratum,in pago, quẽ Madrigalejum appellant,qui ad ciuitatẽ nomine Trogillium pertinet, graui morbo erat implicitus. Eum Emmanuel per Ioannem Rodericum Salam Meneſiũ ſalutauit,& de valetudinis eius ratione certiorem ſe fieri iuſsit. At Rex Fernãdus die vigeſimo tertio Ianuarij,anno ſalutis.M.D.xvj. mortem obijt. Vbi id Emmanuel per Meneſij literas reſciuit,literas ad Reginam illius vxorẽ,quam Germanam appellabant, & ad Fernandum Philippi filium, Fernandi Regis nepotem,& ad reliquos Caſtellæ principes,quæ doloris indicium,& officij, & amoris argumentum continebant,continuo miſit: & Meneſium, vt verbis literarũ ſententiam vberius ſubſequeretur,admonuit, & quæ vellet vt cum illis ageret, diligentiſsime præſcripſit. Tum literas ad Rodericum Fernandium Almadam, virum ſumma prudentia præditum, qui tum Antuerpiæ Regis ipſius negotia gerebat,dedit,quibus præcipiebat,vt eum de rebus omnibus, quæ vel in Gallia Belgica,vel in Germania fierent,admoneret,vt ad temporis conditionem conſilia regni dirigeret. Tum ad Maximilianum Imperatorem Caroli auum, cui Carolo Philippi filio Caſtellæ regnum iure hæreditatis obuenerat,legatum decreuit. Is Petrus Correa fuit, qui prudentiæ nomine non mediocrem apud Regem locum obtinebat. Summa legationis erat,vt Carolus Iſabelam Regis Emmanuelis filiam vxorem duceret, & rurſus Leonoram cum Ioanne illius filio matrimonio copulari vellet. Legatus comiter acceptus eſt: literarum humanitas & officium fuit Imperatori gratiſsimum. Petrus tamen Correa,cùm nihil eo tempore tranſigi poſſet, Regis Emmanuelis permiſſu in Luſitaniam redijt. Hoc anno Leo decimus Alfonſum Emmanuelis filium in Cardinalium collegium cooptauit. Et Regi etiam conceſsit, vt Iſabelæ, Dionyſij Portugaliæ Regis vxori, fœminæ ſanctiſsimæ, cuius diuina virtus fuerat admirandis ſignis à CHRISTI numine cõprobata,honores in Luſitania publice, vt reliquis diuis, haberentur:& vt equitum Iacobenſiũ,& Ciſtercientiũ magiſtratus,abſq; ipſius Pontificis maximi priuilegio, ei, cui Reges Portugaliæ vellent, aſsignarentur.

rex ferdinandus moritur 1516

Hæc

Hęc omnia propenſa Pontificis ipſius in Emmanuelem voluntate, & opera, & induſtria Michaëlis Syluij, qui tunc apud Pontificem Emmanuelis legatus erat, & ipſi Pontifici propter ingenij magnitudinem gratiſsimus, cõceſſa ſunt. Dum hæc gerebantur, Lupus Suarius Aluarenga munus difficillimum adminiſtrabat. Albuquercio námque ſucceſſerat, ad cuius virtutem aſpirare non poterat. Attamen non ſegniter rebus gerendis incubuit. In primis autem Coulamum legationem decreuit, quæ pacem cum Regina, quæ tunc regnum filij pueri nomine, qui in illius tutela erat, gubernabat, æquis conditionibus firmaret. Conditiones autem fuerunt, vt illa templum nomine Diui Thomæ Apoſtoli dedicatum, quod Saraceni eo tempore, quo Antonio Salæ necem attulerant, diſturbarant, ſuis ſumptibus inſtauraret, & templi vectigalia reſtitueret, & octoginta millia pondo piperis pro bonis, quæ Luſitanis erepta fuerant, perſolueret: & vt antequam cum Saracenis tranſigeret, Luſitanas naues expediret, & omnibus conſtituto precio piperis numerum, qui in eas poſſet imponi, ſine vlla fraude venderet. Claſſem, quæ erat in Luſitaniam profectura, comparauit: pacem cum Calecutij Rege, quæ fuerat ab Albuquercio facta, confirmauit: Cananoris motus, qui fuerant excitati, compeſcuit. Dum Goam reuertitur, tempeſtas ſubito coorta eum Anchediuam petere compulit. Inde Alexium Meneſium cum octo nauibus, vt oram Arabiæ perluſtraret, & inde Armuzium claſſem in hyberna deduceret, miſit. Goam reuerſus, conſilium iuſſu Regis Emmanuelis habuit, vtrũ expediret vrbem diruere, & inſulam omni præſidio vacuam hoſtibus relinquere, an potius eſſet magis è rep. eam tueri. Non enim Albuquercij inuidi ceſſabant, illi non ſolum viuo, ſed manibus etiam illius, atque adeò ſepultis reliquijs dolorem inurere, & vrbem illam eſſe communibus rebus inutilem oratione contendere. Nam multis poſt annis in eo perſeuerabant, vt laudibus illius oblatrarent, & omnia quæcunque geſſerat, nullo conſilio geſta fuiſſe contenderent. In conſilio tamen decretum fuit, Goam eſſe firmo præſidio confirmandam, & vrbem omni ratione muniendam: quod ipſe Suarius ſententia ſua confirmauit. Cochimum deinde reuerſus, claſſem, qua in ſinum Arabicum penetraret, inſtruendã curauit. Fernãdum Petreium Andradiũ in Sinã (ſic enim Emmanuel imperauerat) continuo miſit. Is cũ tribus nauibus Zamatrã contendit, & ad Pacem naues appellens, Regẽ de ſuo aduẽtu per Ianimũ Rabelotum, quẽ ibi reperit, certiorẽ fecit. Ille Rabelotũ & hoſpitaliter, & honorifice cũ ſummis honoribus accepit. Pax fuit inter illũ & Andradiũ Emmanuelis nomine conſtituta, & locus in quo Luſitani arcẽ ædificarent, aſsignatus: inde Malacam petijt. Cõmeatu, & rebus alijs cõparatis, in Sinam nauigare inſtituit: ſed tempeſtatis aduerſæ reflatu Malacam redire coactus fuit, vbi Raphaëlẽ Pereſtrellũ, qui è Sinarum regione veniebat, offendit: à quo de Sinarũ moribus, de legibus & inſtitutis, de mãſuetudine in hominibus inſita multa percepit. Georgius Brittius Malacæ præfectus Henricũ Lemiũ in Martabanũ Peguẽnſis regni

portum

portum miſit, vt inde cõmeatum cõueheret. Eſt autem Pegù latiſsima & ferti-
liſsima regio, in India vlteriore vltra Gangẽ, ea parte quæ ad Solis occaſum ſpe-
ctat, ſita, quę inde Malacam procurrit, & orientem Solem verſus, mare quod ad
Sinam ex quadam parte pertinet, attingit. Is nauem quæ ex Peguẽſi portu ſol-
uerat, vi cepit. In eodem verò portu conſiſtentem Saraceni, quorum nauis ca-
pta fuerat, latrocinij & immanitatis inſimulant. Rex claſſem comparat, qua na-
uem dominis reddere compellat. Lemius tribus diebus prælium ſuſtinuit: na-
ues non paucas depreſsit: multos homines occidit, ſed naufragium tandẽ fecit.
Nauis enim erat peruetus, & tormentorum contentione conuulſa, & diſsipata,
vim aquæ admiſit: & ita demerſa repente fuit. Ipſe Lemius cum ſexaginta Lu-
ſitanis ſcapha & lembo quodam Samatram contendit. Sed ſcapha & lembo tẽ-
peſtate diſiectis, & ad litus alliſis, octo & viginti Luſitani fluctibus hauſti ſunt:
reliqui cum Lemio in Pedirenſe regnum ſe contulerunt, vbi fuerunt à Rege cũ
ſingulari humanitate tractati. Alexius autem Meneſius tempeſtatibus impedi-
tus, quo minus diu Arabiæ oram peragraret, Armuzium ſe contulit, vbi omnia
Suarij mandata ſumma diligentia cõfecit: & cùm primum per anni tempus li-
cuit, in Indiam reuerſus eſt. Dum hæc in India geruntur, Emmanuel in Luſi-
tania propagandæ religionis ſtudium non intermittebat: & cùm intelligeret, in
Æthiopia Congi regionem quotidie magis Chriſti diſciplinis illuſtrari, vt opus
præclare inſtitutũ, rectius abſolui poſſet, ſacerdotes alios ad Regem Alfonſum,
cum libris & muneribus, quibus hominem multo acrius ſtudio religionis incẽ-
deret, miſit. Rex eo tempore, quo ſacerdotes & Emmanuelis famuli, qui ſimul
miſsi fuerant, in Congi fluuium penetrarunt, aberat bellis implicitus contra re-
ges ſtipendiarios, qui ab illo defecerant. Fuere tamen interim noſtri in oppido,
quod Sonum appellant, ſatis benigne à Regijs accepti. Rex bello ex animi ſen-
tentia confecto rediens, ſacerdotes eum amoris eximij ſignis excepit, Emma-
nueliq́ue pro tãtis beneficijs immortalem gloriã precatus eſt. Noſtri ſacerdotes
virtutem ipſius Alfonſi Regis in cœlũ laudibus efferebant. Erat enim in ſcele-
ribus vindicandis acer, & in egentiũ inopia ſubleuanda benignus, in regni opi-
bus ſtabiliendis induſtrius, in moribus atq; vita continens, in religionis ſtudio
ſanctus, atq; tam inſigni pietate præditus, vt cœlũ ſemper intueri videretur. Si-
ue enim ius diceret, ſiue cum populo ageret, ſiue belli conſiliũ, ſiue pacis iniret,
ſemper Deũ in oculis & conſpectu proponebat, omniáq; ad illius gloriã reuoca-
bat. Literarum ludos aperire iubebat, magiſtros magna mercede cõducebat, vt
pueros nõ literis tantũ, ſed multo etiã magis ſtudio pietatis imbuerẽt. Ipſe verò
tempus, quod illi à negotio publico vacabat, in literis conſumebat. Euangeliorũ
ſentẽtias innumerabiles, & prophetarũ oracula in ore ſemper habebat. Nã & le-
ctione perpetua multũ in ſanctarũ literarũ ſtudio profecerat, & quæcũq; à ſacer
dotibus audierat, in illius memoria penitus infixa permanebant. Frequentes ad
populũ conciones habebat, quibus illũ ad pietatẽ, & religionẽ ardẽter incitabat.

Erat ingenio acri,& memoria firma præditus.Quinque libros Luſitanarum legum cum diligenter euolueret,legum quidem ſapientiam,& ordinem atq; diſciplinam reip. laudauit: ſed rebus etiam minutiſsimis leges certas inuentas eſſe,non facile probabat. Itaque hanc legum exactiſsimam diligentiam irridens, de Luſitanis quæſiuit,quænam pœna eſſet ijs,qui in terra pedem poneret,ſtatuta. Regem verò Emmanuelem tanta abſens fide colebat, vt ſæpe diceret, ſe nullam eſſe de rebus humanis voluptatem Percepturum,antequam in Luſitaniam veniret, vt ad Emmanuelis pedes prouolutus, illi ſe totum addiceret. Quod enim cœleſti luce frueretur,quod verũ Deum coleret, quod ad immortalem vitam aſpiraret,id totum eſſe Emmanueli Regi clariſsimo atque ſanctiſſimo in acceptis referendum.Eodem anno Franciſcus Valleſius,Galliæ Rex,legatum ad Emmanuelem miſit,cum literis officij pleniſsimis.Petebat autem ab illo,vt ſe ſocietatis fœdere,quam tunc cum aliquot principibus in aliorum perniciem faciebat, alligari permitteret. Emmanuel reſpondit, ſibi Regis potentiſsimi voluntatem ſemper fore gratiſsimam,& omnia quæ ſalua fide,& Chriſtiani Regis officio poſſet,cauſa illius libentiſsime facturũ.A bellis tamen,quæ Chriſtiani principes inter ſe gerebant, vehementer abhorrere. Sibi námque in animo eſſe,Saracenis, ſi poſſet, perniciem & interitum machinari. Chriſtianis verò principibus bonam mentem, & animorum concordiam, cum bonorum omnium amplificatione precari.Sub id tempus tres Sarmatæ,viri adprime nobiles,in Luſitaniam Emmanuelis viſendi gratia venerunt. Illius námque fama illas regiones cum hominum admiratione peragrabat.Tempore enim,quo reliqui principes Chriſtiani,huius tanti nominis obliti, acerbiſsimis odijs ſtimulati, in mutuam perniciem ruebant, & furore cæci,opes hoſtium,qui Chriſtianis opibus imminebant, in dies amplificabant, erat illius Regis laus illuſtrior, qui pacem cum Chriſtianis principibus vnice colebat, nec vllis præmijs allici poterat,vt cum vllo principe funeſtiſsimi belli ſocietatem iniret,& tanto ſtudio bellum in Africa,& India, contra Chriſtiani nominis hoſtes compararet. Ad hæc addebant, iter in nationes vltimas apertum, Indiam ſubactam, multas Orientis nationes ſub imperium ſubiunctas, maximas Arabum, & Perſarum, & Ægyptiorum claſſes deuictas, neq; tam illuſtres victorias humanis viribus, aut vlla valde magna potentia conſequutum,ſed,vt conijci poterat, Chriſtum, cui ille tota mente ſeruiebat,pro illius amplitudine dimicare. Hæc & alia multa in hanc ſententiam cùm vulgò iactarentur, apud Regem Sarmatiæ, qui eodem ſtudio bellũ continenter cum Turcis,& reliquis Chriſtianæ religionis hoſtibus gerebat,& nobilitatem in armis,& optima diſciplina continebat, præcipuè laudabantur. Hoc tres illos adoleſcentes nobiles incitauit, vt è tam longinquis terris in Luſitaniam illius videndi gratia venirent,& ſimul ab illo peterẽt, vt eos manibus ſuis equeſtris dignitatis inſignibus ornare vellet. Sibi námque omnia in armis feliciter euentura confidebant,ſi à Principe tam diuinis virtutibus

tibus ornato eam dignitatem adipiſcerentur. Quod petebant impetrauerunt, ipſiusque Regis manibus ornati, & inſtructi, multisque muneribus affecti in patriam rediere, & quacunque iter faciebant, Regis ipſius virtutem & magnificentiam ſummis laudibus efferebant. Hoc anno cum Rex Feſſenſis crebras excurſiones in agrum Arzilæ feciſſet, & multas prædas abegiſſet, ciuitas in magnā carnium penuriam redacta fuerat. Ioannes Coutignus vt hoc incommodum reſarciret, in opulentum pagum prope Alcaſſarquibirium ſitum, qui propter itineris longinquitatem, nihil ſibi à Coutigno metuebat, cū ducentis & quinquaginta equitibus, cùm tota nocte iter feciſſet, ante exortum Solis inuaſit: hoſtes necopinantes oppreſsit: quinq; & quinquaginta tantùm, reliqui enim diffugerant, captiuos abduxit: mille boues cum multis equis & pullis abegit, eáq; omnia cum maxima difficultate, propter fluuiorum altitudinem, qui ea nocte (imber enim maximus, & turbulenta tempeſtas extiterat) ſupra modum creuerant, Arzilam duxit. Præfectus Alcaſſarisquibirij repente cum trecentis equitibus illius veſtigijs inſtitit. Sed imbres prælium diremerunt. Vix Coutignus pontem quendam tranſierat, cùm aquæ, quæ campos inundauerant, pontem operuerunt. Hoſtis verò metuens, ne ſi vlterius pergeret, reditus ſibi minime pateret, reuerſus eſt. Crebris eiuſmodi excurſionibus Coutignus hoſtes finitimos exterrebat, & agris populationes inferebat, quibus irritatus Feſſenſis Rex, maximum exercitum comparauit, vt Arzilam obſidione premeret. Triginta equitum millia, & peditum ſupra ſeptuaginta millia coēgit: cū ijs Armatorū copijs, & multis tormentis & munitionibus Arzilam contendit: eámque vallo & foſſa cinxit: & crebras deinde turres excitauit, tormentáque diſpoſuit, & vrbem vehementiſsime quatere cœpit, & cuniculos, quibus muros ſubrueret, inſtituit: operámque enixe dedit, vt antequam auxilium obſeſsis afferri poſſet, vrbe potiretur. Coutignus tamen cum de illius aduentu certior factus eſſet, Nonium Riberium, qui Regis Emmanuelis negotia in Hiſpania Betica procurabat, & tūc ſe Malacæ tenebat, admonuerat, vt ſibi confeſtim multa, quæ ad obſidionem tolerandam neceſſaria videbantur, mitteret: Emmanuelémque per literas de Regis Feſſenſis aduentu certiorem fecerat, copias diſtribuerat, ſtationes ducibus aſsignarat, eas partes, quibus maius periculum imminebat, præſidio firmiore munierat, ſuos ad propugnationem multis verbis incenderat. Omnes erant in vrbis defenſionem acriter incitati. Riberius nihil cunctatus eſt, ſed omnia quæ Coutignus poſtularat, continuo miſit. Ioannes Maſcaregnas equitum leuis armaturæ Magiſter, duas repente naues inſtruxit, in quas centum & viginti equites, & pedites, qui nauibus vehi poterant, impoſuit: eíque ſe comitem Nonius Maſcaregnas frater adiunxit. Alij duo fratres eorum, nempe Emmanuel Maſcaregnas, & Antonius Maſcaregnas Arzilæ ſub Coutigno militabant. Ii cùm Arzilam peruenerunt, iam vrbs viribus ſummis oppugnabatur. Nonius Riberius milites ducentos Malaca miſit: duces duo viri nobiles erant, qui pro-

pter ſua in Regem Emmanuelem merita, ab eo beneficijs ſummis ornati fuerant. Cum ijs alij veniebant eiſdē rationibus aſtricti: quos omnes Coutignus ſingulari comitate, & multis honoribus excepit, & illis ſtationem aſsignauit, quam inſita virtute tuerentur. Interim nec nocte neque die ab opere ceſſabat: foſſas trāſuerſas, quibus cuniculos exciperet, duci, muros quaſſatos refici, alios intra veteres muros excitari faciebat. Franciſcus Doria Genuenſis, frater patruelis Andreæ Doriæ, cuius tantū nomen in rebus maritimis extitit, operibus præerat: huic Rodericus Souſa, cognomento Cide, ſocius adiunctus erat. Hi ſingulare in ea obſidione ſpecimen virtutis & induſtriæ dederunt, ita, vt in oculis & ſermone omnium verſarentur. Reliqui quantum poterant, officio ſuo fungebantur, & ſingulari audacia omnibus ſe periculis exponebant. Hoſtes nullum obſeſsis laxamentum dabant. Erat autem hoc in Regis Feſſenſis animo penitus inſitum, vt ſi non intra paucos dies Arzilam expugnaret, obſidionem ſolueret, ne deſidendo tempus fruſtra conſumeret. Hoc illum ſtimulabat, vt oppugnationi perpetuo acriter & vehementer inſiſteret. Itaque alij ſagittis & glandibus, vt mœnia propugnatoribus nudarent, contendebant: alij tormētis aſsidue muros quatiebant: alij perfectis iam cuniculis, muris vaſa tormenrario puluere referta ſubijciebant: feſsis deinde recentes & integri ſuccedebant, ita, vt res in vltimum diſcrimen adducta videretur. Noſtris tamen nec animus interim, nec induſtria ad repugnandum deerat: nec vllis telis, aut obiectis terroribus, loca ſibi aſsignata deſerebant, & inde vt hoſtes ſumma contentione propellerent, laborabant. Multi tamen interim vtrinque cadebant. In hoc ſtatu vrbs erat, cùm Rodericus Barretus cum nauigijs duodecim ex Algarbio aduenit. Huius aduectu tantus obſeſsis animus additus eſt, vt confiderent, ſe facillime in murorum ruinis, ſi mœnia omnino corruerent, cum hoſtibus aperto Marte congredi, aut intra cuniculos manum conferre poſſe. In hac claſſe, ex eodem Algarbij regno Garſia Melius ſexcentos viros acres eduxit, & alij præterea ex Algarbienſi nobilitate non mediocria auxilia rebus communibus attulerunt. Quin etiam nautæ ex eadem Luſitaniæ parte non tantùm nauigandi laude præſtantes, verùm & bellandi artificio nō mediocriter eruditi, in vrbem obſeſſam nauibus ingreſſi, fortium hominum officio functi ſunt. Maurus interim quidam captiuus ad hoſtes transfugit, & Feſſæ Regi nunciauit, vrbem eſſe validiore præſidio, quàm ille ſuſpicari poſſet, firmatam. Is hoc nuncio perturbatus, obſidionem ſoluere voluit: ſed fuit ab Rege Mequinezio fratre ſuo, ne id faceret, impeditus. Iacobus interim Lupius Siqueira cum nauibus triginta iuſſu Emmanuelis aduenit: & ſic tandem Reges ſublata obſidione diſceſſerunt. Coutignus eos equites, qui tūc Arzilæ inuenti fuerant, eduxit, & hoſtium agmen poſtremum carpſit, & nonnullos occidit, & aliquot etiam viuos cepit. Hoc tēpore Ioannes Gondiſſaluius Camara, inſulæ Materiæ præfectus, grauem ſibi iniuriam à Rege Emmanuele factam querebatur, qua offenſus, inſulam, & domiciliū, & opes, & vectigalia

deſerere

deſerere, & alias ſibi extra Luſitaniæ ditionem ſedes deligere parabat. Iuriſdictionem enim inſulæ, quæ fuerat maioribus ſuis attributa, ſibi ereptam, aut, quod idem valebat, imminutam fuiſſe dicebat: quod minime ferendum eſſe iudicabat. Cùm verò ex inſula profectus, in Algarbium aduerſis tempeſtatibus iactatus eſſet, & Arzilam obſideri intellexiſſet, ſeptingẽtos milites magna mercede conduxit, & ſumma celeritate Arzilam cõtendit. Sed eo iam tempore Reges caſtra mouerant: qui tamen redituri multis cum maiore apparatu videbantur. Nobilitas quę tunc Arzilæ morabatur, ſumptibus exhauſta, in Luſitaniam redire properabat. Eos Coutignus retinere non poterat. Hoc Camara animaduertens, duplex militibus ſtipendiũ propoſuit, ſeq; tempus omne, quod Coutigno videretur, in ea vrbe manſurum aſſeruit: neque commiſſurum, vt vllo in loco quiſquam ſuum erga Deum, & Regem officiũ deſideraret. Hoc exemplo multos homines nobiles in vrbe retinuit. Hæc non indigna relatu eſſe ſtatui, vt intelligi poſsit, quorſum Luſitanorum querelæ erga Reges ſuos erumpere ſoleant. Vt enim delicati filij de parentum iniuria ſæpe conqueruntur: ita Luſitana nobilitas leuibus interdum cauſis irritata, de Regibus, à quibus enutrita eſt, graues querimonias habet. Attamen in ipſa rei indignitate, cum id caſus poſtulat, opes ſuas Regum cauſâ libenter effundit, & vitam in diſcrimen ſalutis inijcit. Camara verò, poſtquam officio ſuo perfunctus cum dignitate fuit, Hiſpalim conceſsit, vnde fuit ab Emmanuele literis benigne & amanter ſcriptis reuocatus. Sub idẽ tempus, in morte Ataidij fortiſsimi viri iactura inſignis facta eſt. Apud hunc nonnulli Arabes Oleidemetenſes in Marochiẽſis regni finibus cõſtituti, qui tributum Emmanueli Regi pendebant, queſti ſunt, quòd Arabes quidam Xerquienſes eorum agros vaſtarent, & grauiſsimas illis iniurias inferrent. Ataidius autem fœdere aſtrictus erat, ad vim, ſi quis eis inferre maleficium vellet, omni contentione propulſandam. Ii verò Xerquienſes, contra quos fœderati Ataidij opem implorabant, erant viri nobiles & animoſi, & in rebus bellicis exerciti, qui ſtipendiarij Emmanuelis fuerant, & tamen ab eo defecerant, & vltra Marochium caſtra mouerant, & finitimos agros vaſtabant, multiſque iniurijs Mauros Regi Emmanueli ſubditos opprimebant. Ataidius qui eos explorarent, cõtinuo miſit. Exploratores, illos ad radices montium, qui Clari nominantur, caſtra poſuiſſe referunt. Decimo igitur nono die Maij anni eiuſdem M.D.xvj. Ataidius cum equitibus quadringentis & triginta, & paucis peditibus ex vrbe profectus eſt, ita tamen, vt quò intenderet, nemo ſuſpicari poſſet. Cùm verò circiter triginta paſſuum millia progreſſus eſſet, ad Dabidenſes Mauros peruenit: tunc Garabienſes etiam Mauri copias ſuas adduxerunt. Mauri, qui cum Ataidio inde profecti ſunt, ad quatuor equitum millia fuere. Inde in terram, quam Alguz appellant, peruenit. Eſt autem ea tellus plana, & ſumma fertilitate prædita, & Marochienſi agro finitima, quam flumen, quod Alguz appellant, alluit. Ibi Arabum mulieres & imbellem turbam reliquit, primiſque tenebris

 profectus,

profectus,eò peruenit, vbi Rahus Benxamutius, qui erat vir fortiſsimus, magnúmq; in ducibus nomen apud Arabas obtinebat,caſtra fixerat. Ibique cùm ex improuiſo hoſtes adoriretur, nemo fuit, qui reſiſteret. Cædes ingens edita fuit: ſolus Benxamutius cum paucis euaſit. Ataidius cum maxima præda regredi cœpit. Primum agmen Lupus Barriga ducebat: Aluarus Ataidius Regiū ſignum præferebat: ipſe ſubſidijs aciem poſtremam firmabat. Cùm verò Marochio quatuor paſſuū millibus abeſſet, aliquot horis in loco ſatis amœno (æſtus enim erat ardentiſsimus) cum exercitu conquieuit. Ibi Rahus Benxamutius cū octoginta equitibus caſtris obequitauit. Tum Arabas cum Luſitanis fœderatos nominatim compellans, admonuit, vt occaſionem tam præclaram ne prætermitterēt. Si Chriſtianos iſtos, inquit, occiditis, Mahumeti rem gratam facietis, gentem veſtram tyrannide liberabitis, religionem à vobis violatam Luſitanorum ſanguine expiabitis, & nomen virtutis egregium propter tam præclarū facinus obtinebitis. Agite fratres, agite commilitones, cras Safinium recuperabimus: perendie Azamorem capiemus: Luſitanorum memoria ex Mauritanię finibus exterminata, veſtrum nomen ab obliuione vindicabit. Cum hæc maximis vocibus diceret, noſtri eo ordine, quo inſtructi fuerant, progrediebantur. Fœderati nullum ei reſponſum dabant, imo cum præda ad primum agmen ſe conferebant, vt à periculo longius abeſſent. Vxor quædam illius, Hota nomine, ſingulari ſpecie & pulchritudine fœmina, quam is perdite amabat, capta ferebatur, quæ illum nominatim inclamauit. Is continuo ſubſtitit. Illa à ducibus facultatem poſtulauit cùm viro colloquendi. Cum id impetraret, Rahe, inquit, Benxamutie, quoties mihi dixiſti, te, ne me captiuam duci conſpiceres, maximū vitæ diſcrimen aditurum? Captiuam modò duci vides, & id tamen pateris? Vbi nunc eſt amor priſtinus? Vbi data fides? Vbi virtus eximia, quam tibi frequēter arrogabas? Is ad hæc, Dies, inquit, longa eſt: victoria in numinis diuini beneficio, virtus in brachij mei robore conſiſtit. Illa verò puluerem manu in altū proiecit: tum addidit, Verborum tuorū fidem aura diſpellit. Abi igitur, & alia vxore, quam mihi longe, vt video, præponis, vt lubet fruere. Ego interim vel de tua perfidia, vel de timiditate, quorum vtrumvis turpius viro ſit, nō facile dixerim, perpetuam querimoniam habebo. Is ſibi continuo calceum detraxit, eúmq; in illam coniecit. Hoc autem ſigno, vt in more gentis poſitum erat, ſe fidē, quam dederat, minime violaturū, confirmauit. Deinde ad equites ſuos cōuerſus, multa cum lacrymis & luctu diſſeruit, vt eos ad miſericordiam alliceret. Si, inquit, vos amor vnquam afflixit, ſi decus ad contemptum mortis incitauit, ſi vitam meam caram habuiſtis, opem vulneri, quod mihi amor inflixit, afferte: periculum à me dedecoris eximij propulſate: vitam meam ab imminenti fato defendite. Hanc enim mulierem ſi captiuam duci videro, diu vitam cum tāto dolore atque turpitudine retinere non potero. Cogitate præterea, quantis Mahumetē prophetam ſanctiſsimum meritis obligabitis, ſi pro lege illius prælium inieritis.

Hæc

Hæc cùm diceret, eos ad certamen acriter incitauit, & ipſe in agmen poſtremũ inuectus,prælium atrociſsimũ iniuit,ita, vt noſtri illius impetum ægrè ſuſtinerent. Alfonſus Norogna tunc in poſtremis hoſtem magna virtute repellere cõtendebat. Huic Ataidius ſubueniens,Noli, inquit ridens, Mauros meos, quos multis laboribus alui,internecione delere.Par enim eſt,vt aliquot in ſemen relinquamus. Abi igitur in primum agmen, ego poſtremam aciem tuebor. Gener inuitus atque recuſans, imperio tamẽ coactus, in agmen primum diſceſsit. Ataidius equum alium (is enim,quo vehebatur, erat nimia laſsitudine confectus) aſcendit: tum ſic hoſtes ſuſtinebat, vt ordinem minime perturbari permitteret: ita deinde agmen cogebat, vt interdũ eſſet opus,acie conuerſa in hoſtes impetum dare.Hoccùm non ſemel fieret,Rahus guttur illius nudatũ conſpicit:lorica námq; ea parte diſſoluta fuerat. Itaq; pilo maxima vi coniecto guttur illius transfixit: & ita vir egregiè fortis,qui tam multas clades hoſtibus intulerat,vno ictu concidit, ruináque ſua noſtrorũ aciem perturbauit. Incidit enim continuo tumultus,quo noſtri miſerandum in modum periere.Quidam enim Alfonſum Norognam,quidã Alfonſum Ataidium ducem depoſcebant. Tantáque partis vtriuſq; contentione certatũ fuit, vt quaſi in tranquillo ſtatu reip. cùm ciues ambitione præcipites,ſeditionem concitant,ita illi in tanto diſcrimine diſsiderent: vſque adeo, vt parum abeſſet,quin hoſtibus relictis, ipſi inter ſe funeſtiſsimum prælium cum inſigni furore & amentia committerent. Hanc perturbationem Mauri fœderati cùm cernerent, cum hoſtibus ſe, vt Rahus admonuerat,coniunxerunt,vt tantæ prædæ participes fierent.Sic autem Luſitani ferme omnes & inſito furore,& ſociorum ſcelere, aut cæſi, aut capti ſunt: inter quos Alfonſus Norogna extitit, qui cũ alijs viris nobilibus occiſus fuit. Hac victoria elati Mauri, plurimum rebus ſuis cõfidere cœperunt:& quidam ab Emmanuele deſciuerunt,alij verò ſuſpenſis animis, quid caſus deinde ferret, expectabant. Nec enim credebant,viri tam fortis interitu,alium inueniri facile poſſe,qui rem Luſitanam ea virtute defenderet. Rahus cum inſigni victoria & decore,& maxima præda,&,quod ille rebus omnibus anteferebat, cum vxore cariſsima diſceſsit,ita,vt eum omnes admirarentur, & virtutem illius in cœlũ laudibus efferrent. Vxor tamen illi amoris gratiam exemplo memorabili retulit. Nam poſt hanc victoriam, cùm Xerifius cum Feſſæ Rege prælium cõmiſiſſet, Rahus ab hoſte,quem fugientem perſequebatur,occiſus fuit. Hoſtis enim conuerſus,equo concitato,Rahum haſta transfixit. Hota viri funus cum multis lacrymis & eiulatu procurauit, & corpus illius in ſepulchrum magnis ſumptibus extructum intulit. Deinde nouem ſe diebus à cibo & potu continuit:& ſic tandem ſpiritum edidit:& ſuis mandatum dedit,vt ſe cum viro ſepelirent.Indignũ námque ſtatuit,à viro,quem vnice amarat,& à quo ardenter amata fuerat, aut morte, aut ſepultura diuelli. Emmanuel cùm ei de morte Ataidij, & de exercitus clade fuiſſet allatũ,Nonium Maſcaregnam virum impigrum illi ſucceſſorẽ

 deſignauit.

deſignauit. Eo tempore, quo illa clades accepta fuit, Ichabentafuſus in Luſitania verſabatur, negotijs implicitus. Qui vbi caſum miſerabilẽ reſciuit, non mediocrem ex eo dolorem accepit. Id autem illũ præcipue angebat, quòd metuebat, ne Rex Emmanuel Maurorum ſcelere offenſus, reliquis deinde nullam fidem habendam cenſeret: quo facto cernebat, maximam rei bene gerendæ facultatem funditus interituram. Hoc cum metueret, Regem obteſtatur, ne propter aliquorum perfidiam, de reliquis ſpem prorſus abijciat. Nullam eſſe gentẽ, ex qua non ſæpenumero homines cõſcelerati atque proditores exiſtant. Quod ſi, inquit, improborum ſcelus aliorũ hominum fidem ſuſpectam fecerit, quo ſe conferent Reges? Cuius tandem operibus vti poterunt? Quam rem, hominum auxilio deſtituti, ex animi ſententia gerent? Qui enim nemini fidem habet, nemini negotium vllum committet. Abdat ſe igitur in ſyluas, & regni procurationem omnino deſerat, opus eſt, qui vniuerſos homines, propter nonnullorũ perfidiã, auaritiæ & proditionis inſimulat. Vt igitur nihil eſſe poteſt nimia crudelitate dementius: ita nihil excogitare poſſum diffidentia miſerabilius. Fateor equidem ſcelus immane eorum fuiſſe, qui ſocios prodiderũt, & auaratia obcæcati, eis, quibus auxilium afferebant, crudeliſsimam necem attulerunt. Verùm non omnes ſceleris eiuſdem participes extitere. Duces enim conſtat innoxios fuiſſe, qui, quantum in illis fuit, ſuos à ſcelere infando cohibuerunt. Multi præterea, quanta fide amicitiam Luſitanorum coluiſſent, in morte, qua nullũ certius argumentum eſſe poteſt, aperte demonſtrarunt. Nam cũ Luſitanis ab hoſtibus occiſi ſunt: & ij, qui ſe ſcelere contaminarunt, nunquam id feciſſent, niſi propter Luſitanorum in deligendo duce amentem & peſtiferam diſſentionẽ, merito rem perditam eſſe proſpexiſſent. Itaq; cùm ſalutis deſperatio ex vna parte eorum animos occupaſſet, & ex altera ſpes ingentis vtilitatis oſtenſa fuiſſet, ſuperauit ſpecies vtilitatis honeſtatis ſplendorem, ita, vt mallent cum lucro viuere, quàm cum fide mortem oppetere. Non purgo ſcelus, imo cenſeo, vt iure regio vtaris, & de ſceleratis debitum ſupplicium ſumas. Vtrunq; enim regium munus eſt, & virtutis merita debitis ornamentis afficere, & ſeuere in admiſſum ſcelus animaduertere. Sed hoc demonſtrare volo, non omnes in ſcelere fuiſſe, & intempeſtiuam ſeditionẽ improbis cauſam aperte ſceleris attuliſſe. Quare ſpes eſt, ſi proborum opera vti volueris, & quod eſt nonnullorum temeritate cõtractum, ſeueriore diſciplina correxeris, fore, vt quod eſt damni factũ, cum ingenti lucro reſarcias. Fides mea multis in rebus ſatis perſpecta & cognita fuit. Vt enim tuæ dignitati ſeruirem, meis infenſus & inimicus extiti, & pro tua amplitudine nullum vitæ periculum recuſaui. Quare ſi officia mea tibi grata ſunt, te ſuppliciter oro, vt mihi, cui antequam meam in te fidem rebus exploratam habuiſſes, multa credidiſti, nunc poſtquam meis laboribus atq; periculis, quanta religione fidem colerem, documentum dedi, multo maiora cõmittas. Confido enim fututum, vt opera mea multo plures Mauri ad nomen tuũ adiungantur, quàm

fuerunt

fuerunt illi, quos metus ſimul atq; cupiditas ad breue tēpus à tui nominis ſtudio diſiunxit. Hæc cùm ſæpe, & ardenti ſtudio dixiſſet, Emmanueli perſuaſit, vt vellet illius opera Maurorũ voluntates, metu perculſas, ad ſpem rurſus Regię benignitatis excitare. Itaq; cum Petro Maſcaregna, qui tunc Safiniũ proficiſcebatur, Iehabentafuſum etiã miſit: qui in exitu menſis Iulij Safinium naues cum præſidio militũ, cum armis & munitionibus appulerunt. Iehabentafuſus literis continuo fœderatorũ ducibus aduentũ ſuum ſignificauit. Hi maximis lætitiæ ſignis, quàm gratus eſſet omnibus illius aduentus, paſsim demonſtrabant. Erat enim ille egregie fortis, & bellandi peritiſsimus, ita, vt omnes, qui ſub illo militabant, quaſi ad exploratã victoriam ducti fuiſſent, valde confidenter in hoſtes impetũ facerent. Multi ex Mauris fœderatis, accepta prius fide (timebant enim, ne propter Ataidij cædem, aliorũ ſcelus ſibi fraudi eſſet) in vrbem venerũt: quos omnes Nonius Maſcaregnas ſcelere liberauit. Hi multis promiſsis fuerũt in ſtudiũ Regis Emmanuelis multo acrius incitati. De ſupplicio eorũ, qui ſcelus immane ſuſceperant, dubitatum in conſilio fuit. Erat enim ingens multitudo. de omnibus ſuppliciũ ſumere, erat difficillimũ. In paucos cõmune omnium ſcelus vindicare, iniquum videbatur. Præterea timor erat, ne, ſi nũc aliquid acerbius in animaduertendo fieret, tumultus orirentur, & multorum animi à nomine Regis alienarentur. Quare viſum fuit, ſuppliciũ in aliud tempus magis cõmodum reſeruari, & omnes ſceleri affines interim diſsimulanter notari, vt aliquo prætextu paulatim abſumerentur. Hoc anno Regina Maria filium peperit, cui fuit Antonij nomen impoſitum. Sed puer mortem ſtatim obijt, & Regina ex partu grauiter & periculoſe laborauit. Sub idē tempus vna nauis ex his, quas Carauelas vocant, quæ è Luſitania ex Algarbij regno Arzilam veniebat, fuit, antequam in Arzilæ portũ intraret, à piratis Mauris capta. Luſitana claſsis, quæ in portum ſubducta fuerat, propterea quod ęſtus deceſſerat, illi opē afferre nõ potuit. Franciſcus Soueralis, vir fortiſsimus, qui ea vehebatur, antequã in prælio multis vulneribus confectus occũberet, res memorabiles effecit: octo & viginti viri atque mulieres capti ſunt. Non multis poſt diebus Gundiſſaluus Vaſcius itinerũ ductor, vir animi maximi, qui cùm fuiſſet Maurus natione, & religione Mahumetanus, impiam ſuperſtitionē execratus, ad Chriſti ſe nomen & fidem adiunxerat, in Tingitanã vrbē ſe contulit, vt opera ſummi cuiuſdã Chirurgi crus, quod illi in bello confractũ fuerat, ſanari poſſet. Vix ſanitatē recuperarat, cum nauem conſcendit, vt Arzilam, in qua vrbe domiciliũ habebat (deſiderio enim magno videndi vxorē & filios tenebatur) repeteret. Magiſter enim nauis dabat fidem, fore, vt intra tres horas nauem ſaluam in Arzilenſi portu cõſtitueret. Sed cũ ventus deficeret, duæ longæ Maurorum naues in inſidijs collocatæ, in illam inuehuntur. Is quamuis eſſet vir in armis acerrimus, non tamē arma tunc, neq; præſidium vllum, quibus hoſtes repelleret, habebat: & cum ſibi moriendũ eſſe neceſſario cerneret, ſi in manus hoſtium perueniret, in ſcapham deſiluit, vt remis

periculum declinaret. Captus tamen cum paruulo filio fuit. In nauem ſimiliter (nemo enim erat in ea, qui reſiſtere poſſet) hoſtes ingreſsi, viros & mulieres, qui ea vehebantur, Tetuamum abduxerunt. Mulieres vim & libidinem à corporibus ſuis lacrymis, & ingentis pecuniæ promiſsis cohibuerunt. Pretio autem perſoluto, omnes cum viris, qui ſimul capti fuerāt, in libertatem reſtitutæ ſunt. Solus Gundiſſaluus Vaſcius, quamuis ingentem pecuniam pro redemptione illius multi viri nobiles offerrent, & Mauri eſſent auariſsimi, non potuit in libertatem vindicari. Erant enim hoſtes in illum, propter deſertam Mahumetis nefariam & impiam ſuperſtitionem, vehementer infenſi. Itaque cruciatus in illum diros excogitant, & primùm filium in illius conſpectu dilacerant, quē ipſe, vt ſupplicium libenter pro CHRISTI gloria ſubiret, verbis exhortatur. Illius deinde manus atque pedes duobus aſſeribus fibula coniunctis, atque diſcluſis alligant, & illum verberibus concidunt, & vngulas euellunt, atq; vt diutius torqueretur, ita corpus paulatim carpunt, vt non celeri morte doloribus acerbiſsimis finis imponeretur. Is interim omnem à corpore dolorē nomine CHRISTI ſæpius inuocato depellebat, & illi gratias agebat, quòd ſe tanto beneficio cumularet. Neque enim ſibi clarius in hac vita munus concedi potuiſſe dicebat, quàm vt pro illius nomine, qui tantos in Cruce pro generis humani ſalute cruciatus pertuliſſet, vitam cum inſigni cruciatu profundere. Neq; ſolùm ſupplicijs oblectari videbatur, verùm & ſupplicibus verbis flagitiorum veniā poſtulabat. Hoſtes fidei conſtantia perturbati, multo grauiora animis ſupplicia perferebant. Non poterant enim pati, omnes ſuos conatus, quos ad illius virtutem frangendam & debilitandam comparauerant, ad nihilum recidiſſe. Itaque flagrabant furore & amentia: & quo ille conſtantius in fide permanebat, & fortius cruciatus contemnebat, eo illi magis animis efferabantur, & vehemētius illum nouis cruciatibus oppugnabant. Cùm verò Chriſtum in ſupplicijs laudari, & Mahumetis nomen lacerari perſpicerent, linguam illius præciderunt: qui tamen ipſo ſpiritu, qui è vultu & ex oculis eminebat, eorum immanitatem & impietatem refutabat, & clariorem triumphum tacitus ex eorum crudelitate victor agebat, quàm verbis ducere potuiſſet. Mente enim tunc cum Deo clarius euulſa lingua loquebatur, & magnificentius Chriſti numini vota perſoluebat, quàm ſi ſummis humanæ eloquentiæ viribus hoſtes exterreret. Biduo hæc cruciamenta inuicto animo pertulit, & ſic tandem in cœlum è corporis vinculis expeditus immigrauit. Is fratrem habebat, qui ſimiliter ſe ſe ad Chriſti nomē applicuerat, & poſt aliquot annos ab hoſtibus captus, in acerbiſsimo cruciatu, pro Chriſti religione fortiſsime tolerato, clariſsimam mortem oppetiuit: & ita fratris veſtigijs inſiſtens, idem virtutis præmium in cœlo conſequutus eſt. Dum hæc in Luſitania & Africa geruntur, Fernandus Gomecius Lemius, quem Alfonſus Albuquercius ad Iſmaëlem Perſarum Imperatorem legauerat, cum ſuo comitatu quadraginta camelis, quem regij ad eam rem præparauerant, inuectus, qua-

cunque iter faciebat, erat à principibus, qui Iſmaëli parebant, hoſpitaliter acceptus. Eum autem deducebat quidam Iſmaëlis dux, Habraimus Bea nomine, qui cùm Carmaſam perueniret (ea fuerat olim ciuitas valde frequens & opulenta, & propter rebellionem, Iſmaëlis iuſſu vaſtata, in cuius tamen arce militum præſidia collocata erant) Iſmaël eum prohibuit, ne vlterius ipſius iniuſſu progrederetur. Interim Iſmaël equos, qui in alia ciuitate alebantur, ad ſe perduci imperauit. Poſtridie noſtri Iſmaëlis permiſſu Carmam peruenere, quæ ciuitas eſt muris, & vallo, atque foſſa munita. Inde in templum magnis ſumptibus ædificatum, prope fluuium latiſſimum, qui tellurem varijs aquarum deriuationibus valde fertilem & amœnam reddit, deducti ſunt. Quacunque autem iter faciebant, erant ab ducibus honorifice accepti, & omnibus rebus ad victum neceſſarijs large atque munifice donati. Cùm verò Caixamum perueniſſent, quæ ciuitas eſt mœnibus egregie munita, multiſque rebus opulenta, Mirabucaca, qui tunc Iſmaëlis exercitum imperio continebat (is autem Goa[illegible]buquercium Iſmaëlis nomine ſalutauerat) cum legatis Regis Daquemenſis, atque Zabaimi Idalcami, qui apud Iſmaëlem verſabantur, & cum magno equitum & peditum comitatu illis obuiam prodijt. Ibi decem dies commorati ſunt. Inde corporibus iam ab labore refectis profecti, decem iuſtis itineribus ad Iſmaëlis caſtra (in campo námque verſabatur) tandem perducti ſunt. Ante tamen quam in caſtra peruenirét, Regiæ præfectus, cuius ſtatus erat ampliſsimus, & opes immanes, eis obuius factus eſt, & tantiſper illos ſermone periucundo & humano detinuit, dum illorum ſarcinæ, quæ à camelis ferebantur, accederent. Tunc eorum tabernacula prope ſua figi præcepit, illiſque conuiuium inſtrui imperauit. Vix in ſellis conſederant, cum eis Iſmaël munera ſatis large in conuiuium miſit. Cùm ad eum locũ peruenere, ſupra mille, vt arbitrabantur, milliaria cõfecerant. Regia verò caſtra locata erãt in campi planicie, montibus excelſis & editis multa niue coopertis incluſa. Numerus tabernaculorum quinque & triginta millium fuiſſe dicebatur: Equites ſupra cẽtum millia: & magnus etiam mulierum numerus, & famulorum innumerabilis turba illis caſtris continebatur. Poſtridie Iſmaël venatum profectus, octo milla equitum duxit: modico tamẽ omnes interuallo ab eo diſtabant. Illi tantùm, qui eũ conuenire volebant, propius accedebant: explicatóq; negotio, cuius cauſa venerant, abſcedebant continuo, & in ordinẽ reducebantur. Præfectus Regiæ dimiſſus eſt, vt legatos laute acciperet. Is vt ornatius eſſet conuiuiũ, aliorũ etiam regum legatos inuitauit. Multis dapibus, & maxima vini copia, & cantibus, & ſymphonia celebratum conuiuiũ fuit: omneſq; tandẽ, qui fuerãt inuitati, veſtibus bombycinis auro intertextis donati ſunt. Conuiuium fuit à diei principio ad veſperũ perductũ. Iſmaël interim à venatione reuerſus, præter tabernaculum, vbi conuiuium celebrabatur, tranſiuit. Omnes egreſsi ſunt, vt eum ſalutarent. Is Luſitanum legatum alijs veſtibus atq; muneribus ornauit.

Non multis poſt diebus legatus intromiſſus eſt,vt legationē exponeret. Iſmaël illum in tabernaculo pulcherrime facto,quod auri miro fulgore ſplendebat,& in loco ſublimi aureis veſtibus inſtrato,Regibus & Principibus,qui illi parebāt, ſtipatus expectauit.Literas hilari fronte accepit: legatū cum ſocijs ſedere iuſsit: tum de valetudine Pontificis Maximi,de ſtatu & amplitudine multa quæſiuit. Deinde de Regis Emmanuelis moribus,ætate,conſuetudine,de illius imperio, de filiorū numero percontatus eſt. Poſtremò de Alfonſi Albuquercij moribus atq; virtute, de armorū ſtudio,de pacis inſtitutis non pauca etiā cum ſingulari ſignificatione humanitatis interrogauit. Munera deinde,quæ legatus illi Albuquercij nomine deferebat,accepit,& quàm grata illi eſſent,multis ſignis oſtēdit. Poſtquam verò iucundo ſermone tempus aliquod cum legato comiter inſumpſit,menſam inſterni,& dapes apponi iuſsit: aliam verò menſam conquiſitiſſimis epulis extructam,prope ſuā legatis & principibus,qui aderāt,ſimiliter apparari præcepit. Celebratur omniū ſermone conuiuium: Mahumetis interim vinū vetantis iuſſa contemnūtur:aquam vino admi[illegible] ſummum nefas exiſtimatur:maioribus inuicem poculis inuitantur.Dux quidā inſtat,& vrget, & per Iſmaëlis vitā conuiuas obteſtatur,vt totum vinum hauriant.Iſmaël maximum poculum vino plenū oſtentabat,&, num ſatis oppletū eſſet,interrogabat:deinde totū,quaſi prēclarum facinus ederet,ebibebat.Tum ſe iactabat,quòd ille ſolus tantum vini hauſiſſet,quantū illi omnes,qui aderāt,bibere minime potuiſſent. De menſa dapes & vinū,ſi quid eſſet quod ſuauius videretur,legatis mittebat.Multis interim iocis inter ſe ludebant,& omni ratione dabant operā,vt animos ab omni cura ad hilaritatē traducerent. Nullis cæremonijs, nullis myſterijs erat locus relictus. Conuiuium cùm duabus ante meridiē horis inſtitutum fuiſſet,ſub occaſum Solis finitum fuit. Legati alijs veſtibus atq; muneribus ornati,& in tabernacula dimiſsi ſunt. Caſtra interim frequenter mouebantur:ſed idē ſemper cultus,& inſtitutum vitæ permanebat. Legatis tandem reſponderi placuit. Summa legationis tria capita cōtinebat. Primum erat,Regem Emmanuelem cupere cum illo ſocietatem coire,ita,vt eoſdem amicos & inimicos haberent. Et quia nouerat,illi cum Turcarum Imperatore, & cum Sultano Ægypti bellum eſſe,ſe ad idē bellum opem, quam maximam poſſet, allaturum. Alterum caput erat, vt Iſmaël ad amicitiæ fœdus confirmandum, legatos in Luſitaniam ad Emmanuelem mitteret. Albuquercium enim operam daturum, vt ij commodiſsime Armuzio in Luſitaniam nauigarent: Poſtremum erat, quo Albuquercius ab Iſmaële poſtulabat, vt Perſas, qui Zabaimo Idalcamo in bello contra Luſitanos operam nauabant,reuocaret:& deinceps eis,bellis quæ contra Luſitanos mouerentur, interdiceret. Reſponſum eſt ad primum caput, verba cum factis minime conſentire. Si Rex Emmanuel amicitiam illius expeteret, cur Armuzium, quæ ciuitas Iſmaëlis imperio tenebatur, & illi tributum ex fœdere pendebat, Luſitanorum armis occupari, & præſidijs

ſuis

ſuis teneri permittebat? Quod verò ad legatos adtinebat, viam eſſe longinquã &periculoſam,multisq; difficultatibus impeditã. Sed ſe anno ſequenti bellum Turcis illaturum, & famam belli,quam ſperabat in Luſitaniã peruaſuram,vice legatorum futurã. Bello verò contra Selymum profligato, tum demũ ſigna in Arabiam ſe inferre conſtituiſſe:ad quod bellum nullius ſe Regis ope indigere. Si vellet Albuquercius amici officio fungi,auxilium quod in Arabicum bellum offerebat,in bellum,quod contra Catifam & Baharem,ciuitates in intimo ſinu Perſico ſitas,quæ ab illo defecerãt,moliri ſtatuebat,reſeruaret. Tunc enim opus ſibi Albuquercij auxilio,propter Armuzij vicinitatem,fore. De militibus verò,qui ſub Zabaimo militabant,ſibi liberum non eſſe. Primum enim, milites,qui paſsim extra imperij ſui fines vagabantur,eſſe legibus ſolutos,imperioq; illius aſtringi non poſſe. Deinde ſibi cum Zabaimo Idalcamo amicitiæ fœdus eſſe,quod ſine ſcelere nefario violari non poſſet. Se tamẽ ad illum literas daturum,quibus hortaretur,vt Luſitanos bello minime laceſſeret. Poſtremò ſe ducibus ſuis,qui mare Perſicum nauigabant,præcepiſſe, vt Albuquerciũ vnicè colerent,illiusq; voluntatẽ nunquam offenderẽt,ſed omnia potius amicitiæ cõſtantis officia illi præſtarent. Reliqua verò ſe literis & ſermone,quẽ cum legato habiturus erat,vberius explicaturũ. Hæc quidẽ tunc reſpondit. paucis autẽ poſt diebus caſtra mouit,& montes,qui in ambitũ duodecim paſſuũ millibus patebant,exercitu circunducto cinxit. Deinde cùm paulatim vndiq; beſtiæ pellerẽtur,in campi planiciem,quam montes omni ex parte claudebant,cõpulſę ſunt. Tum legatũ cum ſocijs,& paucos præterea viros primarios acceſſit: deinde ſagittis maximũ earum numerum confixit. Poſtremò aduncum gladiũ diſtrinxit,quo multas in duas partes vno ictu diſſecuit,& quandã ſecundum longitudinem vno tantum vulnere diſcidit. Erat enim ſummis viribus, & ſingulari in armis dexteritate præditus. Tandem cædendi labore defatigatus,reliquis,vt beſtiarum ſtragem ederent,permiſit. Interim verò cum legato ſermonem iucundiſsime conferebat,& quomodo Emmanuel venaretur, & quo ſtudio nemora & Syluas peragraret,interrogabat. Deinde quatuor millia paſſuum progreſſus, piſcationi operã dedit:& ipſe manibus ſuis retia iaciebat,& noſtris piſces humaniſsime porrigebat, omniq; ratione pugnabat, vt eos omnibus facilitatis ſignis ad ſui ſtudium alliceret: quod quidem non erat ſimulatione aliqua fraudulenter elaboratum, ſed in natura illius penitus inſitum. Erat enim natura clemẽs, & à curis triſtiſsimis alienus, & in omni genere ſermonis vrbanus atque iucundus. Inde motis caſtris,in loca amœniſsima, hortis atque pomarijs ordine ſingulari conſita peruenit. Cupiebat enim, vt noſtri regionis amœnitatem oculis aſpicerent, vt omnia laudibus in Luſitania celebrarent. Deinde cùm legatus inſtaret, vt ſe miſſum faceret, ab illo petiuit, vt Tauriſium concederet, & ibi eum opperiretur. Se namq; velle legatum ad Albuquerciũ cum illo mittere. Luſitanos pecunia & muneribus varijs affecit,eóſque Duci cuidam commiſit,

vt

vt in vrbem illam deduceret. Decem autem itineribus Taurisium peruenere. Ciuitas eſt ædium magnificentia, & ciuium frequentia, & diuitiarũ abundantia, & telluris fertilitate, & amœnitate illuſtris & clara. Eam multi Chriſtiani Armenij incolebant, qui Luſitanos Chriſtiani nominis coniunctione frequenter inuiſebant, multisq; notis egregiæ cuiuſdam volũtatis inſitam in eos caritatem demonſtrabant. Ciuitatis autẽ rectores & principes nullum in eos officiũ prætermittebant. Poſt viginti dies (legatus enim, quem Iſmaël mittere decreuerat, in grauiſsimũ morbum inciderat) iuſsi ſunt inde diſcedere, & regionem natura fertilem, & cultura nitidam peragrare, donec tandem Caixam ciuitatẽ opulentiſsimam peruenirent. Inde Ziraziũ quindecim itineribus deducti ſunt. Hyems erat, & viæ niuibus oppletæ iter impediebãt, ita, vt eſſet neceſſe, à multis viam, qua noſtri progrediebantur, aperiri. Ex ea ciuitate Dux cum magna equitũ multitudine, vt reliqui duces atq; præfecti in omnibus vrbibus, in quas legatus intenderat, facere ſolebant, obuiam illi prodijt. Fuere ibi ſimiliter benigne & ſatis hoſpitaliter accepti. Vrbis princeps interuenit, cuius aduẽtu feſti dies agitati ſunt, & noſtri multo lautius & magnificentius epulati. Legatus, quem Iſmaël ad Albuquercium cum literis ad Emmanuelem Regem deſtinauerat, eò tandẽ cum muneribus varijs aduenit. Inter alia munera, quinq; pulcherrimos equos ephippijs aureis & argenteis, cum emblematis admirabili fulgore collucentibus, & veſtibus bombycinis inſtratos ad Emmanuelem mittebat: & aureã galeam, & multa aurea & argẽtea vaſa ſingulari opere perfecta. Inde Larã profecti ſunt: è Lara Armuzium tandem traijciunt eo tempore, quo iam Alfonſus Albuquercius obierat, & Lupus Suarius Indiam regebat. Literæ, quas Emmanueli Iſmaëlis legatus ferebat, erant in hanc ſententiam ſcriptæ. Regi magno, ſublimi corona prædito, maximo principum Chriſtianorũ decori & ornamento, magnanimo, feliciſsimo Portugaliæ firmamẽto Salutem. Facinora tua ſunt cum roſis odoris ſuauiſsimi iucunditate conferenda. Has literas ſcribo, vt ex illis intelligas, me tibi felicitatem cum dignitatis amplificatione nõ minus, quàm ſi frater meus eſſes, optare. Velim ſcias, domeſticũ quendam meum in Indiam iuiſſe, vbi tuus magnus, & laudatus, & à te ſummo conſilio ad tantum munus obeundum delectus imperator verſabatur. Is famulum illum noſtrum, & illius comites benigne complexus eſt, omniáque illius officia in eos conſtitere: quod ego nõ mediocre amoris argumẽtum iudicaui. Id me mouit, vt virum è meis domeſticis & familiaribus, Soleimanum nomine, ad illum legarem, vt inſtitutam amicitiam fortius confirmaret. Cupio igitur, vt mutuis literis & officijs hoc amoris vinculo arctius illigemur. Deus omnipotens Regium tuæ perſonæ decus, & amplitudinem, & imperium, atque familiam ſempiterno præſidio tueatur. Albuquercium verò literis ad illum datis, Imperatorũ columen, maris Leonem fortiſsimũ, maximæ virtutis virũ, & alijs eiuſmodi titulis illuſtrabat. Addebat deinde: Vt cùm ſol exoritur, illius ſplendor eſt oculis iucundus, & vt

odorum fragrantia nares ſuauitate perfundit: ſic res à te geſtæ me ſingulari voluptate permulcent. Hoc eloquentiæ genere epiſtolam contexebat, voluntatémque in illius ſtudium vehemẽter incitatam eſſe declarabat. Poſtremò ab illo petebat, vt aliquot artifices ſibi mitteret, qui tormenta conflare, & expolire poſſent. Similiter & Mirabucaca literis ad Albuquercium datis, laudes illius exaggerabat, & animum ſuum illius amore vehementer incenſum eſſe teſtificabatur.

LIBER VNDECIMVS.

DVM HAEC GEREBANtur, Sultanus magnam claſſem comparauerat, vt rurſus Luſitanos, ſi poſſet, Indię poſſeſsione pelleret. Ad id autem fuerat ab omnibus ferme regibus Indiæ literis ſtimulatus, qui omnes opes ſuas illi ad id bellum præſto futuras aſſerebant. Is & ſpe, quam illi Indię principes afferebant, & dolore, quo illum vectigalium iactura cõficiebat, inductus (opes enim magnas Luſitanorum armis amiſerat) claſſem viginti ſeptem nauium inſtruxit. In hac claſſe ſeptingenti Mameluci, in quibus totum militiæ robur conſiſtebat, & trecenti Turcæ, mille Saraceni Tunetenſes atque Granatenſes inerant. Maximas præterea copias Indi Reges ei minime defuturas oſtenderant. Tormentorum & munitionũ erat ingens numerus. Huic claſsi Soleimanum, natione Turcam, rerum maritimarum peritiſsimum, qui longo tempore ſub Turcarum imperatore ſtipendia fecerat, & ab eo ad Sultanum transfugerat, præfecit. Is ex Herôum ciuitate ſolutis anchoris in inſulam Camaram contendit: in curſu tamen triremẽ vnam amiſit. Mirhocemum verò, qui poſt amiſſam ad Diũ claſſem, duas naues, & vnam roſtratã ſuis ſumptibus ædificarat, ſibi ſocium adiunxit. In ea inſula arcem inſtituunt, quam Sultanus Mirhocemo committi præceperat. In arcis ſtructura circiter annum conſumunt. Inde, vt Adenam oppugnẽt, diſcedunt. Rex enim illius vrbis Mirhocemi iniurijs offenſus, ne commeatus vllus in inſulam importaretur, propoſita capitali pœna vetuerat. Adenam verò Soleimanus & Mirhocemus diu atque vehementer oppugnarunt, & muri etiam partem tormentis diruerunt: ſed tanta vi fuerunt à ciuibus repulſi, vt cogerentur re infecta in inſulam redire.

Inde Iudam, vt melius rei frumentariæ prouiderent, petiere. Ibi hoſtili diſſenſione inter vtrunque ducem concitata, Mirhocemus Soleimani inſidijs opreſſus interijt. Emmanuel de claſsis huius apparatu certior per literas ſibi Rhodo miſſas factus fuerat. Itaque Lupo Suario præceperat, vt nō expectaret, dum ea in Indiam nauigaret, & ſe cum claſſe regum coniungeret, ſed ipſe in Arabicum ſinum delatus, eam euerteret. Suarius, vt imperata conficeret, diligentiam adhibuit. Itaque tres & quadraginta naues celeriter inſtruxit. Cum hac claſſe, in quam mille & ducenti milites Luſitani, & mille Indi cōſcripti fuerunt, Goa ſoluit octauo die menſis Februarij, Anno ſalutis. M. D. xvij. Zacotorā verò aquandi gratia petijt: inde Adenam, vbi hoſtes conſiſtere ſuſpicabatur, inuectus eſt. A tilli, vt dictum eſt, inde diſceſſerant. Suarius naues in portu conſtituit, & in vrbem globos cōiecit. Tres ciuitatis principes Mirhamiriami iuſſu, qui adhuc vrbis imperium tenebat, ad illum ſupplices cum clauibus accedunt, & petunt, vt vrbem Emmanuelis nomine, cui ſeruire deinceps ſumma fide & ſtudio volebant, in deditionem acciperet. Is oblatam ciuitatem repudiauit. Id enim, vt dicebatur, in mādatis acceperat, ne Adenam oppugnaret, né ve, ſi ea ciuitas in deditionem ſponte ſua veniret, poſſeſsionem illius occuparet. Verùm mandata certa non poſſunt caſibus incertis, quos temporum varietas & inconſtantia gubernat, accommodari. Quocirca maximo interdum animo opus eſt, ad conſilium cum rerum varietate commutandum. Nam cùm animus nimis iram abſentis principis extimeſcit, multę occaſiones elabūtur, quas amiſſas poſtea multi ſine fructu lamentantur. Quocirca Epaminondæ factū debitis laudibus ornatur, qui cùm tempus imperij legibus definitum, illi expletum fuiſſet, imperium tamen duobus menſibus contra leges, vt hoſtes bello frangeret, retinuit, cùm ſciret, eſſe ſibi capitale ſupplicium à ciuitate conſtitutum. Itaq; maluit vitę periculum adire, quàm nimia obedientia periculum non omni contentione à patria propulſare. Quod ſi Suarius feciſſet, ab eo principe, cuius offenſionē metuebat, fuiſſet non mediocribus honoribus propter eam animi magnitudinem affectus. Interim verò, ne quod ciues offerebant, negligere videretur, dixit ſibi eſſe in animo cum hoſte confligere, propterea non poſſe ibi in facienda pace tēpus conterere, ne, dū in conditionibus ſcribendis immoratur, hoſtes effugiant. Se breui, vt cōfidebat, rediturū, operámq; daturū, vt pax multo tunc cōmodiùs firmaretur. Cōmeatu ſibi tantùm, & magiſtris opus eſſe. Ciues hoc reſpōſo lætitia incredibiliter elati ſunt, eámq; voluptatē, quam ex inopinata libertate perceperunt, multis ſignis indicarunt. Commeatū verò large ſuppeditarūt, & quatuor magiſtros, qui mare illud Arabicū ſæpiſsime peragrarāt, Suario tradiderūt. Inde profectus vela dedit, & Aluarū Caſtrenſem cū Iacobo Pereira præmiſit, vt aliquē exciperent, ex quo poſſent explorate cognoſcere, vbi hoſtiū claſsis conſiſteret. Pereira nauē vnam cepit: ex captiuis autē cognouit claſſem hoſtiū in Iudę portu conſtitutam eſſe. Soleimanum verò in animo habere, rurſus Adenam oppugnare,

oppugnare,& arcem Camarenſem perficere,deinde in Indiã, vt Luſitanos opprimeret,nauigare. Suarius cum oſtium ſinus Arabici intrare vellet,tempeſtate ſubito coorta iactatus eſt,parúmque abfuit,quin claſsis vniuerſa deprimeretur. Aluari Caſtrenſis nauis ingenti ſarcina grauata (tria námque nauigia Caſtrenſis ceperat,& omnem prædam in nauem impoſuerat) fluctibus hauſta fuit, & omnes,qui in illa vehebantur,interiere. Tempeſtate ſedata Suarius curſum tenuit,& antequam Iudam perueniret, duodeuiginti Chriſtiani Veneti (hi erant fabri, qui hoſtium claſſem reficiebant, & cum ſeptem turcis profugerant) ad eum deducti,narrant Mirhocemũ à Soleimano occiſum fuiſſe,propterea quod eum Mirhocemus veneno tollere parabat. Claſſem verò in terram ſubductã, ciuitatem immunitam eſſe, infirmáque præſidia ad vrbis defenſionem conſtituta. Hoc accepto nuncio Suarius adcelerauit. Sed alia tempeſtas valde turbulenta illum à curſu tranſuerſum deduxit. Nauis vna cum omnibus,qui in illa erant,fluctibus obruta fuit. Tandem cum claſsis ad introitum portus appulſa fuiſſet, noſtri vlterius progredi propter frequentia vada non auſi ſunt. Ciuitas eſt in ora mediæ Arabiæ interioris poſt ſinus aditum ſita.Solum eſt macrum & aridum : ciues non cibarijs tantùm ,ſed aquis etiam aliunde importatis vtuntur. Locus propter religionem frequentari cœpit. Inde námque vrbs, quam Mecam nominant,vbi Mahumetis ſepulchrum viſitur,itinere diei vnius abeſt. Præterea locus, eo quod in oræ medio ſitus ſit, eſt idoneus ad aromata, & reliquas Indiæ merces exponendas, quæ inde camelis in Ægyptum deportari ſolebant.Portus eſt propter breuia,& ſcopulos admodum frequentes,infeſtus. Vrbs non erat ita munita,vt obſidionem ſuſtineret.Domos tamen habebat ſublatas cœnaculis,& non minimis ſumptibus ædificatas. Suarius Alfonſum Meneſiũ, & Dionyſium Fernandiũ Melium portus altitudinẽ explorare iuſsit. Illi ſemitam eſſe peranguſtam,qua triremes poſſent intrare, renunciãt: ſed hoc incommodum habere,quod propter varios & ancipites flexus, eſſet neceſſe latera crebris tormentorũ ictibus exponi.Ex vrbe námq; & ex ſtationibus ad eã rem pręparatis denſæ pilæ iaciebantur. Habito conſilio, ſtatutum fuit, antequam tormenta, quę erãt in ſtationibus in litore conſtitutis,adactis clauis impedirent,ne hoſtibus vſui eſſe poſſent, non eſſe cum tanto periculo vrbem oppugnandam. Vt autem id fieri poſſet, eſſe commodiſsimum,naues duas onerarias, & vnam roſtratam nauem Mirhocemi, quæ in portu conſiſtebant, incendere, vt dum hoſtes ab alia cura auerſi, ignem reſtinguere conarentur, noſtri facilius id quod cogitarant, efficerent. Ignis quidem coniectus fuit, & naues incenſæ: hoſtes nihilominus à ſtationum & tormentorum præſidio minime deducti ſunt. Itaq; noſtri, qui in terram deſilierant, ſtationes oppugnare non ſunt auſi. Claſſis interim magnum damnum ab hoſtibus accipiebat. Suarius igitur inde claſſem deduxit,& in Camarã curſum direxit.Sitis enim atq; fames multũ noſtros vexabat,& nõ paucos interimebat. Inſulam verò habitatoribus vacuã offendit.

Omnes

Omnes enim metu in continentem profugerant. Suarius in Æthiopiam Franciſcum Gaam, & Laurentium Coſmiuum cum illorum nauibus miſit. Qui tamen nullum ex ea regione commeatum importarunt, ita, vt ingraueſcente fame multi perirent. Ibi Odoardus Galuanus, qui ab Emmanuele fuerat ad Æthiopiæ Regem cum honorifica legatione miſſus, ſenio atq; morbo confectus, è vita migrauit. Suarius arce, quam hoſtes ædificarant, euerſa, ex inſula diſceſſit, & extra ſinum egreſſus, Zeilam aduectus eſt. Ea vrbs extra ſinum Arabicum, prope ipſius ſinus aditum in ora Æthiopiæ ſita, ciuibus frequens, & cõmercio locuples erat: ædes amplas & editas habebat. Gens erat è varijs nationibus eo confluentibus mixta. Et ſic eueniebat, vt pars nigro, pars verò candido colore, multi medio inter nigrum & candidum diſtincti, in ea verſarẽtur. Eam Suarius, vt inde cibaria pararet, fame coactus petierat. Multitudo claſsis metu diffugit. Viri militares, vt aditu noſtros arcerent, vrbis præſidio relicti ſunt. Noſtri cùm cernerent, armis, non precibus, neque pretio famem ſibi depellandam eſſe, communi conſilio vrbem debellare conſtituunt. Ea nõ erat cincta muris, aut turribus & ſtationibus vllis munita. Itaque in terram deſiliunt. Primam aciem Garſia Coutignus, & Ioannes Sylueira ducebant. Poſtremam Suarius cum reliquis ducibus agebat. Qui primi exierant, inſtructi reliquas copias expectabant. Sed id cùm lentius, quàm res poſtulabat, à Suario fieret, ij qui in terram egreſsi fuerant, cõuitijs exagitati, morã ferre minime potuere. Exprobrabãt námq; illis hoſtes ignominiã, in vrbe Iuda ab hoſtibus acceptam. Ibi nõ minus liberali hoſpicio eos accipiendos eſſe dicebant, quàm à Soleimano accepti fuerãt. Primi Gaſpar Sylſius, & Arius Syluius, & Antonius Ferreira Fogaza, homines dedecoris inſolentes, qui laudis cupiditate mortem contemnebant, in hoſtes ruunt, reliqui omnes continuo ſequuntur. Hoſtes vndique confluunt, & conferti impetum egregie ſuſtinent. Noſtros tamen & fames, & conuicium, & accepta ad Iudam macula acriter ſtimulabat. Itaque impreſsione facta hoſtes fundunt, multos cædunt, & reliquos in effuſam fugam conijciunt. Vrbs ad hũc modum omni præſidio nudata, noſtris prædæ relicta fuit. Simon Andradius miſit, qui Suario diceret (is adhuc ſe in claſſe tenebat) illum iam tuto poſſe in vrbem ingredi. Eſſe námque propugnatoribus vacuam. Id Suarius durius tulit, quàm Andradius opinatus fuerat. Exiſtimauit enim, eo quod prælio non interfuerat, ſibi timiditatem & ignauiam obiectari. Itaque hominẽ ob eam cauſam aſperis verbis accepit. Vrbs direpta fuit. Erat autem plena commeatu: è quo pars tantùm non valde magna in naues impoſita fuit, & vrbs coniectis vndiq; flammis abſumpta. Hîc vnus homo Luſitanus, qui remigio celocis præerat, cui celoci Georgius Quadra præfectus fuerat, & à claſſe Odoardi Lemij diſiectus, in vrbis huius litore captus extiterat, vinctus aſſeruabatur. Tum demum vrbe direpta, in libertatem vindicatus eſt. Inde Suarius Adenam petijt. Ibi malo coactus intellexit, quod conſilio proſpicere rectius fuiſſet, non eſſe præſens emolumentum

mentum

mentum ſpe futuri, quod in aliena fide conſiſtit, omittendum. Suarius enim, qui fiducia benignitatis, quam præ ſe Mirhamiriamus tulerat, cibaria Zeilæ cõburi iuſsit, eorum neceſsitate grauiſsimis ſe difficultatibus implicatum ſenſit. Cùm enim Mirhamiriamus exploratum habuiſſet, illum in eo curſu nihil memorabile geſsiſſe, & claſſem imminutam reducere, & magnam exercitus partẽ abſumptam eſſe, & hominem etiam contemnere ex eo tempore cœpiſſet, quo claues vrbis repudiarat, acceptæ libertatis immemor, illum commeatu iuuare noluit, & aquam maligne & auare præbuit. Hac inopia compulſus, rurſus in Æthiopiam tranſmiſit, vt ex vrbe, quam appellant Barboram, quæ Zeila octoginta paſſuum millibus abeſt, cibaria pararet, & in illis oris aquaretur. Inde cum hominum, & nauium iactura, & nõ mediocri dedecore Armuzium petijt. Nec enim Adenam præſidio Luſitano muniuit, neq; Sultani claſſem incendit, neque Iudam expugnauit, neq; Mattheum Regis Æthiopiæ legatum in loco Æthiopiæ tuto, vt fuerat iuſſus, expoſuit: & claſſem quaſſatam, & homines, qui tẽpeſtatis vim, & hoſtium crudelitatem, & mortẽ, quam fames & ſitis multis attulerat, euaſerũt, multis incommodis vexatos adduxit. Antequam verò Armuzium perueniret, Alexium Meneſium, qui claſſem, quę erat in Luſitaniam profectura, inſtrueret: & Lupum Villalupienſem celoce in Luſitaniã, vt quod in ea nauigatione parum feliciter geſtum fuerat, enunciaret, miſit. Celocis magiſter erat Petrus Vaſcius Vera, nauigãdi peritiſsimus. Huius celocis aduentus maximam in Luſitania admirationem cunctis inculſit, cùm cernerent adeò paruũ nauigium tot maria emenſum, eos fluctus & tempeſtates ſuperaſſe, quibus maximæ naues, omnibusq́ue rebus inſtructiſsimæ ſuccumbunt. Suarius Armuzij rebus ordine conſtitutis, in Indiam nauigauit. Ibi Antonium Saldagnam, qui eo anno Olyſippone cum claſſe quinque nauium ſoluerat, offendit. Is, vt cum maiore claſſe mare Arabicum obſeruaret, & regionibus illis acre bellum inferret, & Fernandus item Alcaſoua, vt vectigalia tractaret, & quæſtoribus præeſſet, miſsi ab Emmanuele fuerant. At ipſius Suarij claſsis, præter alia incommoda, erat etiam diſsipata. Quædam enim naues ad Melindem ventis delatæ ſunt: quædam Mozambiquem petierunt: quidam verò nauarchus intra ſinum Arabicum, in oppidum Æthiopiæ aduectus fuit, vbi ab Hieronymo Oliueria fuit occiſus. Oliueria námque ſe ignominia ab illo fuiſſe affectum querebatur. Ad eam verò cædem, ſocium ſibi quendam virum audacem, nomine Menendum Alfonſum, aſciuerat. At eques quidam fortiſsimus, nomine Ioannes Rodericus Pelagius, qui in eadem erat naui, Menendum Alfonſum in vindictam illius ſceleris confeſtim occidit. Oliueriam autẽ, quòd eſſet vir nobilis & gratioſus, vinctum Prętoris iudicio reſeruauit. Hic exitus parum felix fuit claſsis illius, quæ tantam ſui expectationem concitarat. Suarius autem cùm iam, vt ſcriptum eſt, pacem cum Coulami regina confeciſſet, & cuperet in ea vrbe arcem ædificare, Hectorem Rodericum, virũ ſanè fortem, antequam in Arabiam nauigaret,

Coulamum miſerat,illiq́ue in mandatis dederat, vt Reginæ diceret, ſibi opus eſſe domo munita, in qua Luſitani contra Saracenorum iniurias tuti eſſe poſſent: ne ſimilem cladem illi,qua Antonius Sala abſumptus fuerat,acciperent. Id Regina non grauatè conceſsit. At Rodericus, quamuis domum ſe ædificare ſimularet,arcis fundamenta iaciebat. Saraceni cùm id animaduerterent,ciues admonebant,vt principio tyrannidis obſiſterent. Arcem illam eorum ceruicibus imminere,iugúmque principibus imponi, quod ſi vellent poſtea à corpore repellere,futurum, vt in ea contentione operam fruſtra conſumerent. Principijs obſiſtendum,maliq́; naſcentis radices euellendas. Adultam enim peſtem exſecari difficillimum. Artes Luſitanas notas eſſe: per ſpeciem fœderis & amicitię, dominationem quæri: domus amplioris obtentu arces excitari: homines nihil hoſtile ſuſpicantes libertate ſpoliari,omnibusq́; tandē bonis euerti. His ſermonibus ciues ſolicitabant, & Reginæ ipſius aures ſæpius obtundebant. Illa verò cùm ſciret Luſitanos & graues amicos & inimicos eſſe, maluit amicorum fidē experiri,quàm inimicorum odium periclitari. Memoria repetebat, quam pœnam Rex Calecutij perfidię & inconſtantiæ pertulerat,& quantis præſidijs Rex Cochimi,propter egregiam in Luſitanos fidem,ſtatum ſuum munierat. Itaq; nullis ſermonibus à fide ſemel data deduci potuit. Opus interim creſcebat. Regina verò cum filio,vt bellū, quod cum Rege Trauanzoris (quod regnum erat Coulamo finitimum) motum fuerat,adminiſtraret,ex vrbe diſceſſerat. Saraceni tunc vigilantius plebem in Luſitanum nomen incitabant,& diſcordias ſerebant, vt tumultus oriretur, quo poſſet opus impediri. Sed Hectoris Roderici prudentia ſingularis extitit. Sic enim ſuos inſtituit, vt conuicijs laceſsiti, nullum verbum acerbius emitterent,ſed omnia moderate ferrent. Eos præterea ita cōtinebat,vt in vrbe minime vagarentur. Cum rectoribus pręterea ciuitatis familiaritatem cōtraxerat,ita vt (ſic enim Regina imperauerat) illi opes ſuas ad pręſidium,vbi opus eſſet, obtulerint. Interim Regina bello cōfecto in vrbē regreſſa,omnes motus repreſsi ſunt,& arx ad ſummum perducta. Dum Suarius Arabicum mare nauibus peragrabat,Goternus Monroius, qui Goæ pręfectus erat, Fernandum Monroium fratrem ſuum, vt Suarius ſtatuerat, in Maldiuēſes inſulas miſerat,vt naues ex Arabia venientes exciperet. Ioannes Gundiſſaluus Albicaſtrenſis, qui triremi cuidam præerat, cū illo profectus eſt. Hi duas naues Coiequij viri potentiſsimi multis opibus onuſtas ceperunt. Ioannes præterea Monroius cum nauibus quinque iuſſus ab eodem Goterrio fuit oram Chaulis ſpeculari. Hi nauem vnā, quæ ex Arabia veniebat, in fluminis oſtio, quod Maim appellāt, cepere. Dux arcis in eo loco ſitæ decem longas naues, vt in noſtros inuaderent, ſumma celeritate comparauit. Prælium inter vtramque claſſem dubia victoria commiſſum fuit. Hoſtes tamen cùm graue damnum accepiſſent,reuerſi ſunt. quos noſtri (pugna námque periculoſa & anceps extiterat) inſequi noluerūt. Ioannes Monroius vltra progreſſus, Chaulem petijt. Aluarus

Madureira,

Madureira, vir Luſitanus, qui Goæ vxorem & domicilium habebat, metu pœnæ (virum enim Luſitanum occiderat) in continente apud Saracenos exulabat. Is in eo curſu ad Ioannem Monroium ſe cōtulit. Monroius illi fidem dedit, ſe illi veniam, ſi Goam redire vellet, impetraturum. Is pro tanto beneficio ingentes illi gratias egit. Cùm verò oſtenderet ſe ōb inopiam ſummis difficultatibus implicari, fuit, cùm omnes de ſuo in id beneficium contuliſſent, ducentis nummis aureis ſubleuatus. Finxit tunc ſe in terram deſcendere velle, vt veſtes, quibus indigebat, emeret. tantum autem abfuit, vt redire vellet, vt potius, quātum in illo fuit, noſtris interitum moliretur. Monroius oſtium fluminis, quod Chaulem alluit, prætervectus, in quindecim naues longas, quas Melichiazius ornarat, incidit. Fuit vtrinque magna contentione dimicatum. Sed cùm Monroius vnam cepiſſet, & propugnatores in mare metu perterriti deſiluiſſent, reliquæ hoſtium naues in fugam verſæ ſunt. Madureira verò, vt pro beneficio gratiam referret, ad Mirhalum Zabaimi Idalcami ducem adiuit, illúmque admonuit, vt in Monroium incurreret. Claſſem eſſe perexiguam, & facillime expugnari poſſe. Septem ergo longas naues inſtruxit, quæ cum in Monroium inueherentur, eas ille inuaſit, leuique prælio fudit fugauitque. Quæ tamen tanta remorum concitatione à periculo ſeductæ fuerunt, vt nullam Monroius capere, cùm eas inſequeretur, vllo modo potuerit. Sub id tempus Goa in ſummum diſcrimen adducta fuit: quod periculum ortum à libidine, conflatum odio & temeritate, crudelitate perfectum atque concluſum, magnam quidē peſtem atq; perniciem attulit: maiorem tamen inferre potuiſſet, niſi præſenti Chriſti numine rebus propemodum euerſis occurſum fuiſſet. Fernandus Calderia in Albuquercij familia educatus, Goæ vxorē duxerat. Nomen eius ad Regem Emmanuelem delatum fuerat, quòd piraticā faceret, & ſine vllo diſcrimine ſocios Luſitani nominis & inimicos ſpoliaret. Emmanuel illum ad ſe perduci confeſtim imperauit. Is in Luſitania crimina diluit, & ita famam ſuam purgauit, vt Rex illum in Indiam liberum, & beneficijs auctū redire permitteret. Redijt verò in claſſe, qua Suarius in Indiam aduectus fuit. Naui autē, cuius nauarchus erat Goterrius Monroius, vehebatur. Ibi quadam offenſione non mediocri, vt Calderiæ videbatur, interpoſita, Calderia aſpere in Monroium inuectus eſt, eáque in eum maledicta congeſsit, quæ grauiter animū illius ſtimularunt. Igitur cùm Mozambiquem claſsis perueniſſet, nauem ſubito cōduxit, & Goam ea qua potuit celeritate contendit. Intellexerat autem Goterrium, dum Goæ verſabatur, vxori ſuæ oculos adieciſſe, & Henricum Taurum amoris illius impuri ſe ſatellitem atque miniſtrum præbuiſſe. Tauri igitur faciem ingenti vulnere deformauit, & tibiam abſcidit. hoc facto Pondam, quod oppidum extra fluuiū octo millia paſſuum Goa aberat, & Ancoſtami Zabaimi Idalcami ducis præſidio tenebatur, cōfugit. Videbat enim ſe Albuquercij patrocinio deſtitutum, & in poteſtate inuidorum relictum. Sciebat Goterriū vrbi illi præpoſitum ab Emma-

nuele fuiſſe: verborum contumeliam, Tauro impoſita vulnera, & reliquas offenſas animo reputabat, ita, vt ſaluti ſuæ nullum remediū adhiberi poſſe, quandiu in ea vrbe verſaretur, cōfideret. Monroius cùm illum vlciſci cuperet, ab Ancoſtamo cōtendebat, vt illum hominem, qui facinora indigna patrarat, ſibi traderet, vt in eum animaduerteret. Ancoſtamus partim, quia Calderiam eſſe virum fortem, & induſtrium, & ſingulari ſagacitate præditum nouerat, & illius opera in bellis vti ſtatuebat: partim quia indignum boni viri pręſtantia iudicabat, hominem ſupplicem, & in fidem receptum inimici crudelitati dedere, poſtulatum conſtantiſsime repudiauit. Monroius Calderiam, quacunque ratione poſſet, occidere decreuit, vt & iniuriam ſibi & Tauro illatam vindicaret, & Calderiæ ipſius vxore animo magis libero frueretur. Itaque Ioannem Gomecium ſcripturæ magiſtrum, hominem audacem, multis promiſsis oneratum, vt Calderiam interficeret, Pondam miſit. Is rem ſanè confidenter ſuſcipit, atque Pondam continuo petit. Simulátque ſe Monroij hominis malefici & iniuſti iniurijs & ſceleribus offenſum, eo confugere, vt vitam ſuā Ancoſtami præſidio tueatur. Fuit ergo ab Ancoſtamo benigne receptus, & à Calderia liberaliter inuitatus. Accidit interim, vt Ancoſtamus in campum animi relaxandi gratia prodiret, & vtrunque ſecum duceret. Ioannes Gomecius cùm Calderiam ab Ancoſtamo, quaſi aliquid arcani vellet cum illo communicare, ſeiungeret, Calderiam eximprouiſo confixit, & admotis calcaribus equum incitauit. Ancoſtamus equites, qui illum circunſiſtebant, immiſit. grauiter enim tulit, in ſuo conſpectu hominem in ſuo patrocinio latentem, per ſummum ſcelus interfici. Equites hominem conſequuntur, & ad Ancoſtamum perducunt. Qui diſtricto gladio manu ſua caput illius abſcidit. Id Monroius indigniſsime tulit, & Ancoſtamum cōtra ius & fas occidere cogitauit. Itaq; ludos ſimulat, quorum cauſa Benaſtarimum contendit, & in pugnę ſimulacris diem conſumit. Primis tenebris duces admonet, vt Ancoſtamum interimant. Illi conſilium reprehendunt, & hominem à facinore deterrere nituntur. Ille autem Ancoſtami morte Emmanuelis Regis imperium firmari dixit. Cùm propter regis mentionem nemo diutius aduerſari auderet, omnes ad facinus ſe comparant. Lembis igitur fluuium traijciunt, equos ephippijs detractis nare compellunt. Guterrius Monroius equitatui Fernandum Monroium præfecit, peditum aciem Ioanni Machiado cōmiſit. Machiadus cùm primus tranſmitteret, homines duos ex incolis arripuit, è quibus intellexit, Ancoſtamum, ſine vlla fraudis aut maleficij ſuſpicione, incautum in oppido verſari. Itaque Fernandum admonuit, vt ſibi permitteret, agmine ſilenti Ancoſtamum opprimere. Fernandus id ſibi ignominioſum fore ratus, nullo modo conceſsit. In hac altercatione noctis pars conſumpta fuit, & ipſe Fernandus non tanta celeritate Pondam, quantam negotium flagitabat, inuectus eſt: & ſimul equorum fremitus multos incolas excitauit. noſtrorum aduentus fuit continuo Ancoſtamo nunciatus. Is ſine vlla mora pontem (fluuius enim ea

parte

parte in terram influit, & tellurem aliquo ſpatio diſcriminat) repente traiecit, & copias inſtruxit. Vbi Fernandus Monroius Pondam peruenit, neminem ibi reperit. Sol iam tenebras diſpulerat, & fraudes ſparſa luce detexerat. Fernandus Monroius cùm ſe fruſtra labore fatigatum cerneret, reuerti voluit, & Machiadũ vt idem faceret, hortatus eſt. At Ancoſtamus ponte rurſus tranſmiſſo, in Monroium tanto impetu inuaſit, vt aciem impreſsione facta diſsiparet, & multos interficeret. Qui fugiebant, peditum aciem perturbarunt, & fugere compulerunt. Ancoſtamus partem ſuorum præmiſit, qui anguſtias, quibus noſtris iter patebat, occuparent. Sic tandem, cùm ancipiti prælio noſtri diſtinerentur, Ancoſtamus inſigni victoria potitus eſt. Multi è noſtris capti, ſed multo plures occiſi ſunt. Machiadus antequam occumberet, facinora edidit immortali memoria digna. Hoc facto, Ancoſtamus Zabaimo Idalcamo nunciauit, rem maximam geſtam eſſe: illum, ſi adniti vellet, Goa potiturum. Luſitanos fœdus violaſſe, & perfidiæ pœnas dignas pependiſſe. Copijs opus eſſe, vt vrbs præſidio nudata, & cladis nuncio perterrita, vno impetu caperetur. Idalcamus Zuſalarimum cum magno exercitu in inſulam confeſtim ire iuſsit. Is vaſtitatem & populationem intulit, & ciuitatem inopinato malo perculſam in maximas anguſtias adduxit: quam facile cepiſſet, niſi Ioannes Sylueria, qui Quiloæ hyemauerat, præter ſpẽ interueniſſet. Non multo poſt Raphaël Pereſtrelus, qui è Sina valde diues aduenerat, cùm eſſet vir egregie fortis, & admodum liberalis, & multos ſibi plurimis officijs deuinciret, cum nauigijs tribus & militum copia, qui illum libentiſſime ſequebantur, auxilium celeriter attulit. Itaque ducis vnius incontinentia & temeritate ciuitas illa, quæ tanto labore capta, tanta ſapientis ducis induſtria, tanta bonorum contentione defenſa fuerat, extremi excidij maximum periculum ſubiuit. Zabaimus cum à ſpe vrbis capiendæ decideret, rurſum pacẽ à Goterrio Monroio poſtulauit, quam is ſine recuſatione conceſsit. Itaque fœdus renouatum fuit, & eædem fœderis conditiones literis, & multorum teſtimonijs, ad poſteritatis memoriam conſignatæ. Hoc anno Regina Maria, cùm grauiſſime, poſtquam vltimum filium peperit, ægrotaret, nunquam ex eodem morbo conualuit. Vlcus in inteſtinis, vt medicorum erat opinio, eam vehementer affligebat, & paulatim conficiebat. Septimo tandem die Martij, anno ſalutis M.D.xvij. extremum ſpiritum edidit, cùm annis quinque & triginta vixiſſet. 1517
Octo filios, quos recenſuimus, ſuperſtites reliquit. Fuit fœmina multis virtutibus admiranda. Erat enim moribus & vita grauis, facilitate & humanitate cõmis, & in omni ſermonis genere moderata. Otium pati non poterat, neque regias virgines & mulieres otio corrumpi ſinebat. Itaque manibus ſuis è lino, aut è bombycinis filis, opera muliebria faciebat, & mulieres ad eadem opera magis exemplo, quàm verbis excitabat. Negotijs publicis ſe nunquã admiſcebat: ſummum mulieris decus in modeſtia & manſuetudine ponebat, vitæq; perturbationem ſtatuebat eſſe in confuſione munerum conſtitutam. Regis imperium

verebatur: nec illum vnquam iniquis poſtulatis à recto deducere conata fuit. Filios & inſita caritate, & diſciplinæ ſeueritate in puerili officio continebat, nec permittebat, vt aliquid ludendo committerent, quod ab honeſtate abhorreret. Nullum, quantumuis leue, puerilis flagitij veſtigium in illis impunitum relinquebat. Erat in religionis cultu ſancta, in egentium inopia ſuſtentanda benigna, in virginibus alendis, atque matrimonio apud honeſtos viros collocandis, magnificentiam & maternã caritatem adhibebat. Regem mirabiliter amabat, & illi viciſsim erat propter morum cõmoditatem, & vitæ ſanctimoniam, cariſsima. Ædes ſacras extruxit, multisque ſignis, & operibus præclaris, inſitam pietatem & humanitatem indicauit. Non igitur immerito acerbum ſui deſideriũ vniuerſæ Luſitaniæ reliquit. Ipſeque Rex in acerbo mœrore verſatus eſt, è quo non debiti amoris obliuione, ſed debiti officij neceſsitate, & inſita in Deũ pietate, vt negotia regni procuraret, & ſuis exemplum patientiæ & moderationis proponeret, poſt aliquot dies emerſit. Hoc anno Selymus Turcarũ imperator, in Syria cum Campſone Ægyptiorum imperatore, quem Sultanum appellabant, collatis ſignis cõflixit, inſignémque victoriam adeptus, Syriam vniuerſam & Ægyptum imperio adiecit. Emmanuel cùm hoſtis immanis opes amplificari, & Chriſtianos principes inteſtinis odijs certare, & opes Chriſtianæ reip. dilacerari perſpiceret, rurſus per Michaëlem Syluium à Pontifice Maximo contendit, quod ſæpius ante fecerat: vt omnibus alijs curis omiſsis, hanc vnam ſuſciperet, vt omnes principes Chriſtianos à turbulentis atque peſtiferis diſſenſionibus ad pacem traduceret, vt ita coniunctis animis, hoſtis, qui Chriſtianæ reip. rebus imminebat, ſuperbiam acri bello contunderent. Et ad eam rem omnes opes ſuas libenter offerebat, ſecúmque præclare actum fore dicebat, ſi in tam præclara cauſa vitam in ſummum diſcrimen adduceret. Sed aures alijs negotijs à ſalutari pace abhorrentibus occupatæ, locum eiuſmodi poſtulatis minime dabant, & principum furor eo rem deduxerat, vt ſi Pontifex ſummis in eam cauſam viribus incubuiſſet, ſine vllo fructu laborem ſuſcepturus eſſe videretur. Eſt in ora Mauritaniæ, quæ vergit in Auſtrum, vltra Diucem fluuium, promõtorium, quod incolæ Guer appellant: antiqui ſcriptores Herculis promontoriũ nominabant. Id Rex Emmanuel oppido & arce ſeptum tenebat, & valido præſidio munierat. Duces qui illi præerãt, finitimos Mauros, qui Emmanueli minime parebant, aſsiduis prælijs agitabant. Præfectus erat hoc anno Franciſcus Caſtrenſis, qui cùm in Luſitaniam veniſſet, & diſceſſus illius Xerifio nunciatus eſſet, in Mauros, qui tributum Emmanueli pendebant, inuaſit, agros vaſtauit, ſegetes exuſsit, & graues multis clades intulit. Huic Zaide Boagazius, dux eiuſdem regionis valde ſtrenuus, qui ſe ad Regis nomen adiunxerat, cum inſtructis copijs occurrit. Prælium atrox commiſſum fuit, multi vtrinque ceciderunt. Victoria neutram in partem inclinauit. Xerifius, quòd non hoſtem perculiſſet, indignatus, fratrem quendam ſuum euocauit. Is cum maxima militum multitudine

titudine venit. Itaque fratres cõiunctis viribus in Boagaziũ inuecti ſunt, eúmq; magno prælio victum in fugam compulerunt, oppidumque Boagazij, quod Tuil appellabant, funditus euerterunt. Omnibus regionibus illis vaſtitas illata fuit. Targa ciuitas eſt in Mauritania, quæ ad Feſſæ regnũ pertinet, & Septa quadraginta paſſuum millia diſtat. Hanc Emmanuel capere, & vincire præſidio ſtatuebat, vt inde facilius Feſſam oppugnaret. Itaq; menſe Iulio, Iacobum Lupiũ Siqueiram cum ſexaginta nauium claſſe in Gaditanum fretum miſit: cui præcepit, vt ex Arzila, præter eas copias, quas ducebat, quinquaginta equites, & alios Tingi quinquaginta ſimiliter aſſumeret: deinde Septam peteret, & ſe cum Petro Meneſio coniungeret, ac ambo ſimul Targam oppugnarent. Hoc Petrus Meneſius ægre tulit. Erat enim vir animi maximi, & muneris illius ſocium & laudis, ſi res ex animi ſententia ſuccederet, participem ſibi dari, contumelioſum exiſtimabat. Attamẽ ne Regis imperium recuſare videretur, copias ſuas inſtruxit. Ambo igitur Targam petiere. Sed cùm inter illos minime conueniret, Septam re infecta rediere. Siqueira dimiſsis copijs, quas Tingi & Arzila deſumpſerat, cum Ioanne Coutigno Arzilæ præfecto colloquitur. Sibique minime ferendum eſſe dicit, cùm è Luſitania cum tam inſigni claſſe, & tanta ſpe rei benegerẽdæ delectas copias eduxiſſet, ſine vlla re memorabili à ſe geſta reuerti. Orare igitur & obſecrare Coutignum inſtitit, vt ſe duceret, vbi aliquid gereret, quo ſine pudore poſſet in Luſitania ſe in hominum conſpectum dare. Coutignus illius precibus aſſenſus eſt. Itaque ambo cum valida manu in regionem hoſtiũ ingreſsi, pagos quoſdam euerterunt, captiuos abſtraxerunt, prædas abegerunt. Sed cùm nemo illis cum iuſtis copijs occuriſſet, Arzilam rediere: & poſt paucos dies Siqueira in Luſitaniã, ſibi ipſi valde diſplicens, reuerſus eſt. Poſt hæc Odoardus Meneſius, & Ioannes Coutignus, in agros Alcaſſaris Quibirij coniunctis copijs ingreſsi ſunt, & hominibus cædem, & agris populationem intulerunt, & ingentem prædam abduxerunt. Præfectus Alcaſſaris Quibirij illis obuiam cum exercitu proceſsit. At illi, ne ordo, quo ſe recipiebant, confunderetur, maxima prædæ parte dimiſſa, cum reliqua progreſsi ſunt. Hoſtes ita illorum veſtigijs inſtiterunt, vt congredi minime auderent. Et ſic tandem noſtri incolumem exercitum cum prędа domum adduxere. Nonius interim Maſcaregnas, qui Safinio præerat, minime quieſcebat. Cum enim intelligeret Turmas Ganemenſes rebellaſſe, illas improuiſo adortus eſt, magnámque ſtragem edidit, & reliquis iugum rurſus impoſuit. Deinde cum indicio Mauri cuiuſdam, cuius frater apud illum captiuus detinebatur, percepiſſet, Dabidenſes Tribus de cõmuni omniũ conſilio rebellare ſtatuiſſe, & liberam omnibus facultatem prædandi tribuiſſe, Mauri fratrem captiuum, in indicij præmium, liberum abire permiſit. Petrus Maſcaregnas frater eius tũc forte ſub illo militabat. Hunc extemplo cum Franciſco Carnerio in Dabidenſes, cum trecentis equitibus, & pari peditum numero miſit. Primis profecti tenebris, viginti quatuor paſſuum millia confecerunt.

Sequenti die prælium inierunt, hoſtibus partim cæſis, partim in fugam coniectis, victoria potiti, & cum præda, & captiuis in vrbem reuerſi ſunt. Interim rumore conſtanti delatum fuit, Regem Feſſæ ingentem exercitum comparare, vt Safinium obſidione cingeret, atque ſummis viribus oppugnaret. Rex Emmanuel cùm hoc ab ipſo Maſcaregna percepiſſet, auxilium ſatis firmum miſit, & homines acerrimos ad eam rem delegit. In primis verò Gundiſſaluus Mendezius Zacotus, cuius in bello eximia virtus extiterat, maximam & Maſcaregnæ & militibus vniuerſis voluptatem attulit. Sed Rex Feſſæ ſiue curis alijs implicitus, ſiue nuncijs de ciuitatis auxilio retardatus, ab ea mente deductus eſt. Dum hæc in Africa & Luſitania fiunt, Fernandus Petreius Andradius, qui in Sinam nauigabat, fuit, vt dictum eſt, aduerſa tempeſtate Malacam, vnde conſcenderat, relatus. Ibi ciuitatem offendit duorum hominum diſcordia perturbatam. Georgius Brittius morbo oppreſſus obierat. Nonius Vaſcius Pereira cum Antonio Pacieco de vrbis præfectura contendebat. Pereira dicebat, ſibi fuiſſe vrbis cuſtodiam à Brittio multis teſtibus præſentibus traditam, quam non poſſet vlla ratione abſque ſcelere nefario deſerere. Paciecus contrà diſputabat, illud ab Albuquercio ſtatutum fuiſſe, vt qui maris imperium teneret, ei, qui vrbi præeſſet, ſi caſu aliquo vita priuatus fuiſſet, ſuccederet. Sic enim ſtatuerat, vt Andradius, cui maritimarum rerum cura commiſſa fuerat, in locum Præfecti, ſi mortuus fuiſſet, ſubſtitueretur. Se tunc maritimis rebus præeſſe. Et idcirco eodem exemplo ius ſucceſsionis ad ſe pertinere dicebat. Andradius, vt eam contentionem dirimeret, ſummis viribus adnitebatur: ſed proficere nulla ratione potuit. Hoc minime præterire volui, vt intelligi poſſet, diuino præſidio Orientis imperium, tantis locorum interuallis ab Hiſpania diſiunctum, à Luſitanis hominibus, quos in rebus eiuſmodi non ratio, ſed præceps ambitio gubernat, cum tam exiguo militum numero teneri. Nam ſi inteſtina diſſenſione, in ipſis patriæ antiquæ ſedibus excitata, maxima ſæpe imperia de ſtatu conuelluntur, atque funditus euertuntur: quid exiſtimandum eſt de ſtatu in terris vltimis fundato, tantis, & tam immanibus hoſtibus circunſeſſo, & tam exiguo militum numero ſtabilito, cùm ea in animos ambitione oppreſſos inuaſerit? Andradius menſe Iunio, anno ſalutis. M. D. xvij. cum claſſe nouem nauium Malaca ſoluit. Decimo autem quinto die menſis Auguſti Tamanlabuam (ea inſula Sinarum duodecim millibus paſſuum à continente diſiuncta eſt) tandem peruenit. Eo tempore mare illud erat piratarum latrocinijs infeſtum. Rex vt mare tutum nauigantibus exhiberet, claſſem non mediocrem inſtruxerat. Claſsis præfectus nauium noſtrarum formam inuſitatam vehementer admiratus eſt. Cùm verò ſuſpicaretur noſtros piratas eſſe, vt cum illis prælium iniret, appropinquauit. Andradius nullum belli ſignum dedit, ſed ad inſulam, quam Tamam nominant, naues omni me-

tu

tu ſolutus applicuit. Cùm verò in anchoris ibi conſtitiſſet, Sinarum dux de illo per internuncios interrogauit, quis eſſet, vnde veniret, cuius cauſa in eas oras delatus eſſet. Andradius ſe Luſitanum eſſe, Regis inuictiſsimi, qui in vltimis occidentis Solis regionibus imperabat, alumnum. Eundémque Regem, cùm accepiſſet, Regem Sinarum eſſe opibus ſummis, atque ſingulari potentia præditum, multisque Regijs ornamentis inſtructum, amicitiam illius vehementer expetiuiſſe. Confidereque ſe, eam amicitiam vtrique Regi vtilem & honeſtam futuram. Sibi opus eſſe magiſtris, qui naues ſine naufragij periculo in Cantamenſi portu conſtituerent, vt inde Luſitani Regis legatus poſſet in vrbem regiam contendere: vt Sinarum Imperatorem nomine ſui Regis alloqueretur, eique literas offerret, & quæ in vtriuſque rem eſſent, cum illo præſens ageret. Dux ſe Nantum, quod oppidum Cantamo ſexaginta paſſuum millia diſtat, continuo profecturum dicit, vt de illius aduentu vrbis Rectorem certiorem faceret. Andradius interim multis diebus expectauit. Sed cùm diuturnam illam expectandi moleſtiam ferre non poſſet, cum duobus nauigijs & aliquot ſcaphis vela dedit, & in ciuitatem curſum inſtituit, & in portu naues anchoris firmauit. Portus intimum ſinum ſubſtructio ex quadrato lapide facta terminabat, ad cuius ſummam planiciem gradibus aſcendebatur. Inſula parua portui adiacebat, in qua turris extructa erat: in ea ciuitatis principes inſtructo & apparato conuiuio hoſpites excipiebant. Tutamus, ſic enim vrbis moderator appellatur, Andradium ad epulas in eam inſulam inuitauit. Andradius ſe morbi ſimulati excuſatione defendit, ne inſolitis & immodicis cibis vti cogeretur. Hîc cum Tutamo, & reliquis vrbis magiſtratibus, ea, quorum cauſa miſſus fuerat, egit: & legatum, qui erat ad Sinarum Regem profecturus, fidei Rectorum commiſit, & ipſe in Tamam reuerſus eſt: vbi menſes quatuordecim conſtitit. In mandatis enim habebat, vt regionis ſitum, gentis mores & inſtituta cognoſceret, & in ſingula diligenter inquirens, omnia penitus exploraret. Eo interim multi mercatores ex varijs nationibus, cum multis mercibus, & auro præcipuè commeabant. Ab ijs autem multa interrogando, multarum rerum cognitionem non iniucundam capiebat. Præterea Georgium Maſcaregnam, vt oram nauigando peragraret, cum magiſtris Sinarum peritiſsimis miſit, vt & ipſe, quę oculis & fama percepiſſet, exponeret. Maſcaregna tandem reuocato (nauigandi námque tempus inſtabat) Andradius per præconem in vrbe pronunciare iuſsit, vt ſi quis aliquid Luſitano alicui crediidiſſet, aut ſi aliquid per iniuriam ſibi quiſquam à Luſitanis ereptum, aut dolo ſublatum quereretur, ad ſe veniret. Nec enim ſe antè anchoras ſoluturum, quàm eſſent omnia perſoluta. Id Sinis gratiſsimum accidit, non quòd de iniurijs ſibi grauiter illatis queri quiſquam merito poſſet, ſed quod mos ille Luſitanę gētis æquitatē, & probitatē, & prudentiā in aſpectu proponeret. Quam probitatis opinionē ſi omnes qui in Sinam nauigarunt,

garunt, tueri voluiſſent, magna in illis regionibus imperij acceſsio facta fuiſſet. Nec enim imperium tam viribus, quàm humanitatis & fidei fama conſtitui

Sinarum regionis exacta deſcriptio.

plerunque ſolet. Sinarum regio eſt latiſsima: ab ortu námque ſolis vltima terrarũ exiſtimatur: ab Occaſu, vltimis Indiæ terminis definitur: ab Auſtro, Oceano alluitur: à Septentrione verò, montibus altiſsimis multa niue & glacie concretis includitur. Ea parte, quę ad Septentriones ſpectat, ab Occaſu cum Scythis, quos Tartaros appellant, qui ad Orientem pertinent, cõtinens eſt: cum quibus continenter bella gerunt. Scythæ viribus, Sinæ ingenio & artibus excellunt. Sic fit, vt ſæpe à Scythis virtute ſuperentur, & ipſi viciſsim non raro Scythas dolis & artificio vincant. Montes tamen, qui à Septentrione in Auſtrum procurrunt, Scythas à Sinis dirimunt. Valles atque camporum planicies interiectás Sinæ muris latiſsimis ita muniunt, vt Scytharum impetum à ſe facile propulſent. Regio eſt maxime omnium fertilis, & abundans rebus omnibus ad vitæ cultum, & luxum, & elegantiam neceſſarijs. Homines, qui plagam Auſtralem incolunt, colorati: qui terras Septentrionibus ſubiectas habitant, candidiſsimi ſunt. Omnes lautiſsime viuunt: conuiuium ſcienter inſtruunt: veſtibus goſsipinis, & laneis, & bombycinis auro etiam intertextis, prout anni tempus poſtulat, amiciuntur: & cùm hyems maxima eſt, præſertim in regionibus Aquiloni ſubiectis, varijs animantium pellibus ad veſtes introrſum fulciendas vtuntur. Equis eleganter inſtratis inſidunt: vitam cultui Gallico & Germanico non abſimili multis in rebus inſtituunt. ludis, & iocis, & vini copia frequenter oblectantur. Amoribus atque libidini nimium dediti ſunt. Mulieres nobiles carpentis bombycina veſte, & auro pulcherrime facto, & vndique tectis, per vrbem vehuntur. Cantibus, & ſymphonijs, & inſtrumentis muſicis animorum curas iucundiſsime relaxant. Augurijs dediti ſunt: ſortibus euentura prædicere nituntur. Magos in honore habent: mathematicas diſciplinas colunt, & aſtra diligenter obſeruant. In libris deſcribendis, & rerum memoria propaganda, æneis formis vti ſolent: quarum vſus adeò antiquus apud illos eſt, vt qui primus eam artem excogitarit, ignoretur. Arte & ſtructura non parum eleganter, magniſque ſumptibus ædificant. Templa ampliſsima, multiſque ſtatuis & picturis illuſtrata frequentant: & quamuis varia ſimulacra venerentur, vnum tamẽ Deum rerum omnium opificem, & rectorem præcipuè colendum eſſe dicunt, eique potiſsimum ſupplices preces adhibendas. Vnius mulieris imaginẽ, quam appellant Nammam, quam aiunt eſſe apud Deum ſummum humani generis aduocatam, honoribus ſummis afficiunt. Eſt aliud apud illos ſimulacrum virginis, quam tradunt fuiſſe Regis cuiuſdam filiam, & rerum cœleſtium cupiditate omnes opes humanas neglexiſſe, vt diuinarum contemplatione frueretur. In huius tutela Sinarum gentem eſſe credunt. Alius apud illos Deus ſanè ſanctus habetur. Hunc hominem fuiſſe narrant fortiſsimum, atque tantis virtutibus præditum, vt miracula multis in locis ediderit. Quorum illud

potiſsi-

potiſsimum fuiſſe dicũnt,quod ſemel armatus enſe nudo in fluuium proiecto, quaſi quodam lembo inuectus,ingentem fluuium traiecerit,vt ſuis,qui ab hoſtibus in prælio vehementiſsime premebantur,auxiliũ afferret. Hunc ob præclaras virtutes,& egregium iuſtitiæ ſplẽdorem, in diuos relatum fuiſſe commemorant. Multos alios diuos habent,quibus ſtatis diebus honores inſtituunt. Sunt excellentes artifices,& egregij pictores. Ædes amplas ædificãt,quibus homines religioſi,vt rebus diuinis vacent,includuntur. Similiter & virginum collegia,quæ religionem ſanctius obſeruent,inſtituunt. Literis operam dant: qui in illis maximos progreſſus habent,maximis honoribus afficiuntur. In ſtudijs, genere antiquo ſermonis vtuntur,imperitis ignoto,quemadmodũ apud nos, qui artium maximarũ diſciplinis ſtudent, linguam Græcam aut Latinam perdiſcunt. Qui iuri ciuili ſtudent,in magno honore ſunt. Regem quaſi quoddam cœleſte numen colunt: qui tamen raro admodum ſe conſpiciendum exhibet. Reſp. in tres partes eſt diſtributa. Principatum ij,qui in diſciplinis,& iuris ſtudio valde profecerunt,obtinent. Secundus honoris gradus militibus aſsignatur. Poſtremi ordinis ſunt,qui artes fabriles colunt. In ſtudijs quantum quiſque profecerit,iudicio eorum,qui maximis artibus præſunt,examinari ſolet. Sunt autem ordines horum iudiciorum gradatim inſtituti: ita, vt ei, qui infimi ordinis approbationem cõſequutus eſt,ſi velit ad altiorem locum dignitatis aſpirare, ſint grauiora doctiorum hominum iudicia ſubeunda. Qui plurimis & doctiſsimis probatus extiterit, is ampliores in rep. honores conſequitur. Sunt in ſceleribus vindicandis acres. Nemini ſano,quamuis oculis orbatus ſit,mendicare permittitur. Cæci molas truſatiles verſando ſibi victum parant. Homines exteros difficillime in vrbes ſuas admittũt,ne moribus externis óbliti,ab inſtitutis ſuis paulatim deducantur. Comœdijs plurimum delectantur, & ita ſunt in Venerem propenſi,vt varias libidinum formas excogitent. Dæmones cõlulere dicuntur. Hi mores & inſtituta Sinarum ſunt,quæ perſtrinximus. Hos Andradius ita ſibi comitate deuinxit,vt arbitrarẽtur,nullam eſſe gentem officio,& fide,& prudentia cum Luſitana conferendam. Is verò Malacam rediens,Alexium Meneſium reperit,quem Lupus Suarius cum poteſtate ſumma miſerat,vt diſcordijs finem imponeret, & vrbis ſtatum conſtitueret: qui tunc ab Andradio claſſem recepit. Andradius in citeriorem Indiam, & inde in Luſitaniam nauigauit, & Emmanueli Regi Sinarum mores,& humanitatem, & docilitatem gẽtis expoſuit,& picturas,& ſigna ſimul oſtendit: quæ Emmanuelem in magnam ſpem induxerunt,fore,vt gens illa Chriſti cognitionẽ & diſciplinam caperet. Sed hãc omnem ſpẽ aliquot poſt annis temeritas Simonis Andradij,viri ſanè fortis, ſed temerarij, & plurimum à mente fratris abhorrentis, incidit. Is enim cum claſſe ad Sinas aduectus, cũ in principio opes in eo lòco Luſitanas firmare ſtatuiſſet, & locum etiam muniuiſſet, vti iure planè regio cœpit, deinde in tyrannidem erupit: rapuit quæ voluit, intulit vim ingenuis virginibus quibus voluit:

multa præterea ſigna inſiti furoris dedit, quibus Sinæ vehementius irritati, in Luſitanos inuaſerunt: multos occiderunt, alios captiuos abduxerunt: Andradius tamen cum opibus ſuis euaſit. Ea fama cùm ad Regem Sinarum peruaſiſſet, legatum eiecit: qui cùm Cantamum rediret, fuit à ciuibus in vincula coniectus, in quibus exitu miſerabili vitam concluſit. Ita plerunque fit, vt quod eſt prudentia conſtitutum, temeritate & amentia diſsipetur. Hæc quidem de Sinis explicationē ſummatim hoc in loco perſcribere coacti ſumus, ne ſæpius eſſet neceſſe reliquarū rerum hiſtoriam interrumpi. Hoc quidem tempore Leonora Regis Emmanuelis ſoror, quæ Ioannis ſecundi vxor extiterat, magna virtutis fama florebat. Egentibus enim egregia benignitate conſulebat, viduas alebat, religionem multis in locis inſtaurabat: xenodochia partim à fundamentis ædificabat, partim laborantia reficiebat. Erat præterea ſingulari animi magnitudine, & prudentia non mediocri prædita. Hæc cùm memoriam Vrſulæ virginis ſanctiſsimæ, quæ cum reliquis virginibus, eiuſdem voti atque ſanctimoniæ ſocijs, pro CHRISTI nomine mortem pertulit, & Coloniæ Agripinæ ſepulta eſt, ſingulari ſtudio coleret, à Maximiliano Imperatore poſtulauit, vt ſibi reliquiarum eiuſdem virginis partem aliquam concederet, quam in ſacrario reſeruaret. Is verò integras reliquias Autæ virginis, quę inter reliquas Vrſulę ſocias princeps extiterat, illi dono miſit. Fuit illius corpus Olyſipponem delatum, & cum maxima populi totius celebritate receptum, & in ſepulchro in ara quadam templi, quod Maria Regina in memoriam ſanctæ Dei Matris ædificarat, extructo, repoſitum: vbi meritis illius multi in rebus aduerſis numen Chriſti propitium ſignis admirandis experti ſunt. In India porrò Suarius cùm regem Maldiuenſiū inſularum, & Bengalæ etiam Regem ab Emmanuelis fide defeciſſe cognouiſſet (multæ nāmq; illis à Luſitanis iniuriæ poſt obitum Albuquercij illatæ fuerant) Ioannem Sylueriam cum nauibus quatuor miſit, vt alienatas Regum voluntates recolligeret. Silueria in inſulis Maldiuenſibus pacem cum Rege cōſtituit: Cambaiam deinde petijt, & pacem cum Rege firmauit: inde Cochimum nauigans, ibi tantiſper conſtitit, dum commeatum acciperet. Inde in regnum Bengalæ curſum inſtituit. Bengala eſt prouincia latiſsima, quā Ganges fluuius interfluit. Fluuius eſt altiſsimus atque latiſsimus, qui citeriorem Indiam ab vlteriore diſterminat, & duobus oſtijs, inter ſe tercentum paſſuum millia diſtantibus, in Indicum Oceanum labitur. Aquæ ſunt ſalubres, & religionem poſsidere ab incolis exiſtimantur, ita, vt multi vel vt morbos depellant, vel vt animos ſcelere pollutos expient, illis frequenter abluantur. Regio eſt incredibili fertilitate prædita. Gens eſt colorata, neque deformis nec inuenuſta: lautiſsime viuit: veſtibus eleganter excolitur: Venere, & ingluuie, multiſque vitijs aſtricta eſt. Præterea fidem minime ſanctā habet, dolis & fraudibus gloriatur. Vt plurimum ſimulacra colit. multi tamen in eo regno ſunt Mahumetis diſciplinis aſtricti. Sylueria in portū Chatingamenſem inuectus (eſt autem Chatingamū

Bengalæ

Bengalæ ciuitas de ſuo aduētu vrbis Rectorem certiorem fecit. Rector ſibi gratiſsimum eſſe illius aduentum ſimulauit, hominémque muneribus deliniuit, ſeque illius gratia, omnia quæ vellet, facturum oſtendit. Sed cum ludificari & mentiri perſeueraret, prælium exortum fuit. quod cùm incolarum graui dāno finitum eſſet, & pax obſidibus datis firmata, tantam deinde humanitatis ſpeciem præ ſe Rector tulit, vt Sylueria inſita probitate deceptus, obſides reddiderit. At rector obſidibus receptis, inſidias rurſus ſtruxit, vt Syluериam opprimeret. Sed cùm iterum fuiſſet prælio victus, veniamq; petijt, & pacem ſe velle finxit. Tandem Syluериam Rector alius, qui ciuitati, quam Darracam appellant, à Rege Bengalæ præfectus erat, per literas inuitauit, vt ad ciuitatis illius portum naues appelleret. Rectorem Chantingamenſem eſſe virum nefarium, & propter inſidias, quas ille per ſummum ſcelus intēderat, Regi pœnas grauiſsimas daturum. Vt autem màgis Syluериam ad ſe pelliceret, munera large miſit. Id autem erat Chantingamenſis malicia confictum, vt facilius Syluериam imparatū dolis opprimeret. Sylueria verum eſſe credidit, naues in eum portum, ad quem inuitabatur, induxit. Ibi cùm in fluuium eſſet inuectus, Rex à ſuis admonitus, tam multas in eū naues immiſit, vt parū abeſſet, quin funditus euerteretur. Sed fraus virtute repulſa fuit. Sic tandē hoſtibus repreſsis, Sylueria in inſulam Zeilandam cum claſſe quaſſata & imminuta (Ioannes enim Fidalgus, vnius nauis nauarchus, eum deſeruerat) curſum tenuit. Antonius verò Saldagna, qui cū non mediocri claſſe mare Arabicum peragrabat, aliquot prædas egit: & cùm hyems inſtaret, nulla re memorabili geſta, in Indiā reuerſus eſt. Emmanuel Lacerda, qui ſimiliter miſſus Dium fuerat, à Melichiazio ſummis honoribus acceptus, pacē cum illo fortius aſtrinxit. Alexius Meneſius, vt dictum eſt, ſimiliter Malacam cum trecentis hominibus Luſitanis aduectus fuit: & Alfonſum Lupium Coſtam (ſic enim ab Emmanuele ſtatutum fuerat) in arcis poſſeſſione conſtituit, & Odoardum Melium rebus maritimis præfecit, & Antonium Paciecum è cuſtodia liberauit. Nonius enim Pereira propter diſſenſiones, quæ ſuperius explicatæ ſunt, eum in cuſtodiam dederat. Malaca eo tempore grauiſſimo bello premebatur. Rex Bintami ſtationem, quæ fluuio Muari imminebat, tormentis & firmo præſidio muniuit, vt è propinquo frequentius terra atque mari in noſtros incurreret. Meneſius Alfonſum Lupium Coſtam cum trecentis Luſitanis, tribus millibus Malacenſium, & multis viris nobilibus eo miſit, vt arcem euerteret. Is cùm æſtus deceſsiſſet, & naues alueo ſuſtineri non poſſent, æſtus reciprocationem expectabat, vt cum rurſus accederet, in fluuium inueheretur. Interim tormentis eminus res gerebatur, & non pauci vtrinq; cadebāt. Aeſtus verò paulatim redibat, & prælium præclare geri potuiſſet, niſi temeritas conſilium perturbaſſet. Nam inter Alfonſum Lupium Coſtam, & Georgiū Maſcaſcaregnam atrox iurgium extitit. Itaque noſtri re infecta domum reuertuntur. Rex cùm vi aperta nihil ſe facturum confideret, dolos machinari cœpit.

Itaque

Itaque finxit ſe pacis eſſe cupidiſsimum, eámque ab Alexio poſtulauit. Is cum cerneret ciuitatē annona grauiſsime laborare, eam libenter conceſsit. Rex multis humanitatis egregiæ ſignis omnes ſiniſtras opiniones ex noſtrorum animis euellebat. Noſtri rurſus in Regē officia, quæ poterant, ſumma fide conferebāt. Muneribus atque beneficijs inuicem certabatur, commercium rerum omniū erat cum partis vtriuſque vtilitate conſtitutum. Hac pacis & amicitiæ ſimulatione, cùm noſtros cerneret eſſe omni metu vacuos, ſubito ſeptuaginta naues, quas diſsimulanter inſtruxerat, vt mari arcem quaterēt, & ſupra duo millia militum terra miſit, vt eodem tempore in noſtros imparatos inuaderent. Naues in inſulam, quæ vrbi adiacet, inuehuntur, in noſtros ſomno conſopitos impetū faciunt, multos obtruncant, in naues ignem conijciunt. Ignis in nauibus (fuerat enim turbida tempeſtas, & imbres demiſsi eas madefecerant) implicari minime potuit. Fugientium clamor exoritur. Alexius excitatus, duces in inſulam mittit: prælium in meridiem perductū fuit, & hoſtes repreſsi ſunt. Similiter & qui terra venerant, cū magno ciuium numero, qui ſceleris participes erant, arcē acriter oppugnare inſtituunt. Rex identidem ſubſidia cum elephantis ſubmittebat, & res vtrinq; ſumma virium contentione gerebatur. Sed cùm noſtri meridie ex inſula redirēt, hoſtes minus pertinaciter inſtare, deinde paulatim cedere, poſtremo fugere cœperunt. Multi ex illis cæſi, cōplures etiam capti ſunt. Nihilo tamē ſecius Rex cum maiore exercitu arcem oppugnare inſtitit. Septē continuos dies noſtros graui bello premere cōtendit. Noſtri rurſus crebris eruptionibus illi frequentes plagas imponunt. Sed quod acrius noſtros affligebat, erat inopia atque fames, quæ in dies ingraueſcebat. Meneſius tandem rationem iniuit, quemadmodū ſtationem illam Muarenſem euerteret. Quod ſine magno labore factum eſt. Iaoënſis quidā, vir nobilis & valde diues, cum vxore, & liberis, & ampliſsima familia Malacam petierat, vt in ea vrbe domiciliū collocaret. Fuerat autem, cùm Malacæ oram legeret, à ducibus regis Bintamēſis captus, ad illúmque perductus. Rex illum perbenigne accepit, multiſque precibus eo hominem perduxit, vt Bintamum Malacæ præferret. Interim rex cùm illius familiaritate delectari multis ſignis oſtenderet, multo tamē magis vxoris illius ſpecie (erat enim inſigni pulchritudine) delectabatur. Vt autem liberius ea frui poſſet, hominē à ſe per ſpeciem honoris amandat, illiq; præfecturam certarū nauiū attribuit. Is (erat enim valde ſtrenuus) multū dāni noſtris inferebat. Sed cū Regis adulteriū, inſignémq; perfidiam ſuorū indicio cōperiſſet, in arcem noſtrā transfugit. Cum illo Meneſius conſiliū, quod animo verſabat, cōmunicauit. Is ad eam rem ſuit operam ſuam pollicitus. Itaque cum centū & viginti viris Luſitanis, & nonnullis Malacenſibus partim terra partim mari à Meneſio miſsis, hoſtes inopinantes oppreſsit, in munitiones irrupit, propugnaculum extemplo capitur. Iaoënſis vnius tormenti ictu percuſſus, occumbit: aliqui è noſtris occiſi ſunt. Emmanueli Falconi, qui terra copias agebat, crus perfractum fuit.

Noſtri tamen cum magna hoſtium cæde propugnaculo potiti ſunt. Supra ſeptuaginta tormenta è munitionibus in arcē deportata fuerunt. Hoc pacto bellum ad tempus aliquod intermiſſum fuit,& Meneſius Triſtanum Meneſium, vt Malucos inſulas exploraret,dimiſit,& ipſe cum maxima Luſitanorum parte in Indiam citeriorem reuerſus eſt. Poſt illius digreſſum, bellum rurſus exarſit. Arx decem & ſeptem dies obſeſſa,ſummiſq; viribus oppugnata fuit. Hoſtes in duas naues ſociorum,& in vnam triremem Luſitanā faces iniecerunt. Noſtri, vt ignem extinguerēt, egreſsi ſunt. Dum pugna cōmittitur, ignis in tormentarium puluerem nauis,cui Gabriel Gagus præerat, aduerſo & infauſto caſu coniectus,nauem ſubitis ignibus inflammauit,& omnes qui erāt in naui, cū eſſent armis grauati,demerſi ſunt. Iacobus Mendezius alterius nauis præfectus tormenti vnius ictu occiſus fuit. Noſtri tamen ignem extinxerunt,& hoſtes repulerunt. Qui cum cernerent maximum damnum, quod illis noſtri crebris eruptionibus inferebant,& quàm fidelem operam ciues Bendaræ ductu noſtris in bello nauabant,obſidionem ſoluerunt. Tunc Bintami Rex à bello deſiſtendū cenſuit.In his prælijs duodeuiginti Luſitani deſiderati fuerunt. Ex hoſtibus ſupra quadringentos cæſi, & complures etiam capti, in quibus Dynaſtæ cuiuſdā Siamenſis filius extitit: pro cuius redemptione pater nauem ingentem cibarijs onuſtam Malacam miſit, quæ plurimum noſtros in illa ciborum penuria ſubleuauit. Hoc anno Rex Emmanuel Iacobum Lupiū Siqueiram,vt Lupo Suario ſuccederet,in Indiam cum decem nauium claſſe miſit. Cùm verò promōtorium Bonæ ſpei præterueheretur,piſcis ingentis magnitudinis in nauis latus, cui Ioannes Limicus præerat,incurrit,nauémque in alterū latus impulit, eámque tanta vi retinuit,vt progredi nequiret. Vectores & nautæ ſe in ſaxum impegiſſe ſuſpicabantur. Sed cùm neque compages diſſolui, nec aquam admitti conſpicerent,animos à metu refecerunt,& piſcis à naue diuulſus,liberū illis mare permiſit. Goam octauo die menſis Septembris peruenit: quo tempore Lupus Suarius in inſula Zeilanda arcem, vt fuerat ab Emmanuele iuſſus, ædificabat. Id quidem,cum primum ad inſulæ portum,quem Columbum nominăt,appuliſſet,à Rege, vt ſibi per illum liceret,impetrauit. Sed cum Saraceni vt facere ſolebant,Regem ab ea mente deduxiſſent,factum eſt, vt Rex non modò quod ſponte ſua conceſſerat,pernegaret,verùm & acre bellum moliretur. Itaq; nocte ſtationes inſtituit, præſidia diſpoſuit, tormentis noſtros arcere parauit. Suarius omnes copias in terram expoſuit. Prælium repente commiſſum fuit,in quo Veriſsimus Paciecus,vir nobilis & ſtrenuus, cum nonnullis Luſitanis cecidit, & multi vulnerati ſunt. Hoſtes tamen à ſtationibus cum magna multorum cæde pulſi fuerunt. Rex veniam & pacem poſtulauit. Pax ea lege conceſſa fuit,vt non ſolùm arcem ædificari permitteret, ſed etiam in pœnam illius inconſideratæ rebellionis, tributum Regi Emmanueli ſingulis annis pēderet. Tributum erat gemmarum certus numerus,& maximum cinnamomi pōdus.

Suarius

Suarius ſimiliter Regi fidem dedit, vt ſemper auxilio Prætoris Luſitani tegeretur, nec vnquam bellum contra illum fieret, quin Luſitani ab illius finibus hoſtes arcerent. Fœdus factum, & iureiurando ſancitum, & literis mandatum, Regiſque, & principum, & Suarij nominibus conſignatum fuit. Arx deinde incolarum operis multo citius abſoluta fuit, & Ioanni Sylueiræ cōmiſſa: maritimarum verò rerum cura Antonio Mirandæ credita. Inde Cochimum reuerſus, Siqueiram offendit, illique prouinciam tradidit, & in Luſitaniam profectus eſt. Siqueira continuò muneri diligenter incubuit. Criſtophorum Souſam cũ claſſe Dabulem miſit, vt eam ciuitatem, quæ ab Emmanuele deſciuerat, bello domaret. Alfonſo præterea Meneſio præcepit, vt in Baticalam infeſta ſigna ſimiliter inferret. Tum Ioanni Gomecio iuſsit in inſula Maldiua arcē ædificare, vbi fuit à Saracenis Cambaienſibus occiſus. Deinde cùm Goam peteret, in curſu arcibus Calecutij & Cananoris diligentiſsime proſpexit. Poſtquam Goam appulit, Antonium Saldagnam pluribus nauibus auctum, in Arabicum & Æthiopicum mare miſit, vt plurimum damni Saracenis inferret. Simonem Andradiũ in Sinam miſit, qui, vt ſcriptum eſt, temeritate & amentia Sinas Luſitanis infeſtos reddidit. Antonium Corream ad Regem Peguēnſem, vt cum illo pacem & amicitiam iungeret, legauit. Garſiæ Salæ conceſsit, vt rei gerendæ cauſa Malacā peteret. Qui cùm eò perueniſſet, Alfonſum Lupium Coſtam morbo grauiter impeditum reperit: qui cùm in citeriorē Indiam morbi depellendi gratia redire vehementer expeteret, arcem ipſi Garſiæ Salæ tradidit: & nō multis poſt diebus, quàm Cochimum appulit, eodem morbo cōſumptus eſt. Dum hæc in India gerebantur, Abrahemus Barraxæ filius accepit, incolas montis Farrobij, & Benamarenſes, & reliquos eiuſdem vicinitatis Mauros multas clades à Luſitanis accepiſſe. Id igitur vlciſci conſtituit. Itaque cùm id, quod animo moliebatur, ſummo ſilentio compreſſum tenuiſſet, quingentos equites eduxit, & in pagis quibuſdam Arzilenſi agro finitimis ea parte, quæ Tingim ſpectat, in inſidijs delituit. Inde Aroazium itineris ductorem præmiſit, vt campum exploraret, & omnia vſque ad ſpeculas, quas Alfandiquimēſes appellant, ſpecularetur. Ioannes Coutignus hũc Aroazium, virum induſtrium & ſagacem nouerat, & illius fraudes & inſidias diligentiſsime præcauebat. Ea autem de cauſa, nunquā ſpeculatores ex vrbe mittebat, quin illis equitum auxilium aſsignaret. Tunc igitur cùm homines ſpeculatum miſiſſet, equites ſimul emiſsi ſunt. Aroazius ſe continuit, dum eos in ſpeculis conſtitutos animaduerteret. De ea re Abrahemum confeſtim admonuit. Is ſilenti agmine è latebris egreſſus, noſtris appropinquabat. Noſtri cum primam aciem cernerent, vt ſe reciperent, conſilium inierunt. At Mauri ſubſtiterunt. Fernandus Callæcus primi agminis ductor, qui ſpeculatoribus auxilium afferebat, cùm eos ſubſtitiſſe conſpiceret, in illos inuectus eſt. Hoſtes ordine minime confuſo cedebant, donec noſtros in poſtremum agmē, quod Callæcus minime conſpexerat, extraherent. Ibi equites noſtri decem &

ſeptem

ſeptem ceciderunt,reliqui fugæ ſe mãdarunt. Sed in lacus, qui iter impediebat, anguſtijs,quidam fortiſsimus eques,nomine Ludouicus Valens, noſtros confirmauit,& ſe armatum hoſtibus obiecit: nec ex eo loco demigrauit,antequam Luſitani lacus anguſtias pertranſirent.Deinde noſtros ordine inſtructos domũ ita reduxit,vt inter hoſtes atque noſtros eximia virtute & dexteritate verſaretur. Cùm iam ſe Habrahemus reciperet, incidit in illum Antonius Maſcaregnas adoleſcens valde ſtrenuus, cũ quatuor equitibus: qui omnes capti ſunt. Maſcaregnas quamuis à Rege Feſſæ perbenigne tractaretur, mortem, quæ impendebat,vitare non potuit. Cùm enim peſtilentia apud Mauros deſæuiret,illũ confecit. Sub id tempus præfecit Emmanuel Azamori (Petrum námque Souſam reuocauerat) Aluarum Norognam, qui cum multis Maurorum principibus pacem firmauit, & illis æquabile tributum imperauit. Rebelles verò cladibus multis affecit. Præter alias excurſiones,xx.vj. die Aprilis Benemezium agrũ populatus eſt,multos occidit,ducentos & quinquaginta captiuos abduxit,nõ mediocrem prædam abegit. Rurſus menſe Iunio Vaſcum Fernandium Cæſarem in alias Maurorum turmas immiſit, qui cùm incautos opprimeret, viuos octoginta cepit,magnáque præda potitus,copias in vrbem incolumes reduxit.Rurſus Auguſto menſe, Antonius Gundiſſaluius eiuſdem Norognæ iuſſu in Mauros pedites inuaſit: qui cum diu reſtitiſſent,victi tandem ſunt,& aliqua eorum pars in ſeruitutem abſtracta fuit. Hoc eodem menſe quidam Maurorum fœderatorum duces à Norogna auxilium petierunt,quo Enxouienſes Mauros aggrederentur,& magnam frumenti copiam inde aſportarent. Sed cum ducenti hoſtes noſtris imminerent, Mauri fœderati ſuſpicati ſunt, maximum hoſtium numerum in inſidijs latere. hac ſuſpicione perturbati,ſe in primum agmen cõferunt. Noſtri in poſtrema acie hoſtium impetũ ſuſtinebant. Nonnulli ab hoſtibus cæſi ſunt. Reliqui cum dedecore ſe in vrbem receperunt,nõ culpa ſua,ſed eorum qui eos deſeruerant. Id tamen eis grauem diebus multis dolorem inuſſit. Hoc tempore Emmanuel varijs & moleſtiſsimis curis agitabatur. Videbat enim ſe matrimonij vinculo liberatum,& cupiebat vltimum vitę actum in rebus præclaris,memoriáque ſempiterna dignis conſumere. Quo circa ſtatuit in Algarbium ſe conferre,regniq́ue adminiſtrationem Ioanni filio, & conſiliarijs relinquere,vt ipſe omni reliqua cura ſolutus,bello Mauros vexaret, atque propagandæ religioni vehementer incumberet. Sed ab hac cogitatione illum inſidię multorum hominum,quos ipſe non mutatione conſilij,ſed acerbitate ſupplicij coërcere debuiſſet,abſtraxerunt. Vt enim mos hominum eſt, qui omnia non fide, ſed cupiditate metiuntur, ab illo, quem non ita diu victurum ſperabant,ad Ioannem filium,à quo ſibi multo maiores,& diuturniores opes pollicebantur, paulatim deficiebant: & ætatem Principis, optima quidem natura præditi,ſed fraudibus & dolis obnoxij, captabant. In primis verò plurimum de laudibus Emmanuelis detrahebant. Hominem eſſe dicebant multum de ædi-

ficijs,parum verò de regia dignitate cogitantem. Præterea grauitatis immemorem eſſe criminabantur,quòd facillimos aditus haberet, quòd ſui conueniendi facultatem quibuſvis hominibus daret, quòd equos frequenter agitaret, quòd inſita facilitate nullius congreſſum aſpernaretur. Præterea illi crimini dabant, quòd multum auri & argenti profunderet. Poſtremo multa regiæ virtutis ornamenta in illo requirebant,& Ioanni perſuadebant, ſi vellet ampliſsimum in Regibus nomen obtinere,vt longiſsime à patris inſtituto diſcederet,neq; ſe peruulgari & contemni permitteret. Erat autem Ioannes natura clemens atq; benignus,& ad pietatis ſtudium valde propenſus. Sed tantas vires hominum perditorum ſermo,cui aures aſsidue præbebat,habuerat,non quidem vt patrē odio perſequeretur,quem pietate ſumma colebat, ſed vt minime illius mores & inſtituta comprobaret.Itaque ſtatuebat,longè diuerſam ſibi vitæ rationē ſequendam eſſe, vt ad ſummum decus aſpiraret. Neque deerant interim,qui perſuaderēt,nihil eſſe magis regiū,quàm,quidquid liberet,efficere. Voluntatem námque refrenare,eſſe non regiæ dignitatis,ſed miſerrimæ ſeruitutis argumentum. Cum multa eiuſmodi Emmanuel accepiſſet,veritus eſt,ne ſi res alias agere vellet,& filium in adulatorum poteſtate relinqueret, ab eo contemneretur, & regnum improborum conſilijs gubernatum,ruinæ periculum adiret. Hic metus illum ab inſtituta cogitatione reuocauit. Præterea vt magis ſe à cōtemptu & ſolitudine vindicaret,ſe nouis affinitatibus ſtabilire decreuit. Idcirco à Carolo Imperatore petijt,vt Leonoram ſororem ſuam,excellenti pulchritudine & probitate fœminā ſibi deſponderet. Atqui prius ille,vt Ioanni filio collocaretur,enixe operam dederat,& ea de cauſa Petrum Goueanum in Germaniam ad Maximilianum Imperatorem legauerat. Tunc verò ſic immutatus fuerat,vt eam vxorem ducere,quàm filio in matrimonium collocare mallet: quæ res apud multos in varias reprehenſiones incurrit. Sic enim dicebant. Quam rem gerit Princeps hic, in quo ad hunc diem patrium in remp. animum ſemper agnouimus? At nunc multis rationibus remp. euertit. Primum enim,Rex annos quinquaginta natus,& viduus,octo filijs oneratus, quonam modo poterit virginē Caroli ſororem,in maxima ſpe aliarum nuptiarum enutritam, ad nuptias parum ætati accommodatas allicere, niſi regni opes prius effuderit? Filio námque dos magna confici potuiſſet. At is non modo vxorem indotatam accipiet, verùm contra morem & conſuetudinem,nomine dotis,regni patrimonium vxori largietur. Præterea neceſſe erit(aliter enim fortaſſe vxori adoleſcenti minime ſatiſfaciat) vt ad voluntatem illius regnum adminiſtret. Poſtremò,quid liberis faciet? octo filios habet. Totidem poterit ex noua nupta ſuſcipere. Regnum eſt anguſtis finibus terminatum. Quas igitur opes poterit tantæ filiorum multitudini largiri? Quibus honoribus aut emolumentis Regia ſoboles ſtatum ſuum tuebitur,ne ſit ei neceſſe in turbam conijci, & reliquorum hominum inſtitutis victum ſibi comparare? Erit præterea ei neceſſe amori ſeruire,vxori blandiri, &

non

non quomodo nomen ſuum immortalitati commendet, ſed quomodo virgini pulcherrimæ morem gerat, excogitare. Hæc & his ſimilia vulgò iactabantur, ab his præcipuè, qui domeſticas illius offenſiones ignorabant. Emmanuel tamen in ea mente perſtitit, & cùm Carolus in Hiſpaniam, vt regni hæreditatem cerneret, è Gallia Belgica veniret, ad illum Aluarum Coſtam, qui regio cubiculo præerat, legatum miſit. Legationis ſpecies ſalutationis nomine inſtituta fuerat: legationis tamen ſumma eo pertinebat, vt nuptiæ conficerentur. Aluarus Coſta omnia, quæ Emmanuel cupiebat, ex animi ſententia confecit. Nuptiæ pactæ ſunt, dos etiam à Carolo dicta, ab Emmanuele ſponſæ munera ingentia conſtituta: feſti dies acti, & matrimonij fœdus Cæſarauguſtæ, vbi tunc Carolus conſidebat, ſumma omnium lætitia & gratulatione celebratum. Fuit tamen neceſſe, cùm eſſet cum Carolo & Leonora, & ſanguinis propinquitate, & affinitate multis rationibus implicatus, & ea de cauſa per Pōtificias Sanctiones nuptiæ coniungi minime potuiſſent, vt Pontificis Maximi benignitate legibus ſoluerentur: quod factum fuit. Nuncius huius pactionis & fœderis ad Emmanuelem perlatus, eum gaudio ingenti cumulauit, ſed nobilitatē & multitudinem non mediocri ſolicitudine affecit. In primis verò Ioannem ſolicitauit, non quòd eaſdem nuptias expeteret, ſed quòd reip. inutiles arbitraretur. Emmanuel regni Proceres in conſilium euocauit. Ibi luculentam orationem habuit, qua rationes, quæ illum ad matrimoniū inuitarant, expoſuit: qua quidem illi, qui aderant, aut moti ſunt, aut ſe motos eſſe, ne Regis animum offenderent, ſimularunt. Itaque omnes ordine inſtituto illius manum de more oſculati, & vt matrimonium felix atque fauſtum eſſet, precati ſunt. Poſt has gratulationes, & omnium fauſtas acclamationes, peſtilentia Olyſipponem vehementer afflixit, & Regem varias ſedes commutare illius metu coēgit. Almeirinum deinde ſe contulit. Inde Cratum (eſt autem id oppidum celebre, quod ad Hoſpitalenſium equitum ordinem pertinet) profectus eſt, vt ibi Reginam opperiretur. Illa verò multis Hiſpaniæ Proceribus ſtipata, in regnorum confinia peruenit. Eo multi Portugaliæ Proceres, vt eam exciperent, ſe contulerūt. ad exiguum fluuium, Seuerum nomine, qui Portugaliam à Caſtella diſcriminat, peruentum eſt. Martinus Albicaſtrēſis, Villæ Nouæ Portimanenſis, quod oppidum eſt in Algarbio ſitum, Comes, fluuium traiecit, & Reginæ manum ſuppliciter oſculatus eſt. Illum Comes Tentugalenſis, Et Epiſcopus Portugalenſis, & Archiepiſcopus Olyſipponenſis ordine ſubſequuti, eodem officio perfuncti ſunt. Alia deinde Luſitana nobilitas idem fecit. Regina fluuium tranſmiſit: quam Dux Albanus, & Epiſcopus Cordubenſis deducebant. Dux Brigantinus citra fluuium conſtiterat: ad duo millia equitum Luſitanorum ſatis eleganti cultu conuenerant. Vbi Regina in terminis Luſitaniæ conſtitit, Dux Brigantinus ex equo deſiluit, vt Reginam nomine Regis exciperet. Quæſitus ab Albano Duce, an facultatem ab Emmanuele Rege ad illud munus obeundum

dum haberet, eam literis publicis inſcriptam, & manu Regis ipſius conſignatam oſtendit. Literæ publicè & alta voce recitatæ ſunt, & Albano Duci in officij ſui rite peracti teſtimonum traditæ. Tunc idem princeps catenam auream, quæ Reginæ brachio alligata erat, aſſumpſit, vt ſic ipſam Reginam deduceret, quam Brigantino Duci tradidit, atque commiſit. Hac traditione ſolenni ritu celebrata, Albanus Dux, & reliqui Caſtellæ principes abſceſſerunt. Epiſcopus tamen Cordubenſis, & Dynaſta Tregenienſis (hi legati erant) & præterea Villæ Francæ princeps, & equitum Hoſpitalenſium in Caſtella Magiſter, & Montis acuti Comes cum Regina Cratum vſque peruenerunt. Poſtquam in oppidum ventum eſt, & Regina cœnauit, Rex illam inuiſit: à qua cum ſingulari ſignificatione amoris exceptus fuit. Ioannes illius manum oſculari voluit: quod illa nullo modo induci potuit, vt pateretur. Georgium tamen, equitum Iacobenſium & Ciſtertienſium Magiſtrum, Ioannis Regis filium, vt Hiſpaniæ morem conſeruaret, ad oſculum manus admiſit. Deinde Archiepiſcopus Olyſipponenſis Regem atque Reginam ritu ab eccleſia ſancta recepto ſtabili matrimonio copulauit. Symphonia deinde, & tibiarum concentus, & choreæ conſequutæ ſunt. Inde modicis itineribus Almeirinum profecti ſunt. Filij Regis obuiam illis prodiere. Principes Regij ex equis repente deſiliunt, vt Reginæ manum oſculentur. Id illa pati noluit: imo multis in illos voluntatis egregiæ ſignis inſitam benignitatem teſtificata eſt. Reliqui regni principes, qui nondũ ſuum officium fecerant, eam ſolito more ſalutarunt. Vbi Almeirinum peruenere, Iſabela & Beatrix Emmanuelis filiæ ad ſcalarum gradus, quibus in Aulam aſcenſus patebat, aduenerẽ, & cùm deſcendere pararent, Regina, ne id facere poſſent, accelerauit, & ad genua prouolutas ſubleuauit, eáſque humaniſſime complexa eſt. Reliquæ deinde virgines Reginam manus oſculo ſalutant, quas omnes illa admodum benigne, cum debita tamen maieſtatis ratione reſalutat. Quibus cantibus, & ſaltationibus, & tripudijs dies ille celebratus extiterit, erit explicatu difficillimum. Sequenti die Rex peractis ſacris, aurei velleris ordinem, à Philippo Burgundiæ Principe fundatum, & à ſucceſſoribus ſingulari religione retentum, cuius princeps atque Magiſter Carolus erat, ipſius Caroli iuſſu conſequutus eſt. Hyems illa tota fuit Almeirini in ſumma iucunditate conſumpta. Inde appetente vere Rex Eboram conceſſit. Hoc anno, qui

1519 fuit à CHRISTO nato. M. D. xix. miſit Rex Emmanuel in Indiam ſedecim nauium claſſem, cuius Georgius Albuquercius præfectus extitit. Non omnes tamen inſtitutum curſum tenere potuerunt. Nauis enim, cui Iacobus Limicus præerat, Olyſipponem reflatu delata eſt. Ludouicus Guzmanus cum naui, cui præerat, à fide deſciuit, piraticam fecit, multáque flagitia & ſcelera indigna genere ſuo deſignauit. Emmanuel Souſa, qui nauarchus erat roſtratæ nauis, cùm oram Æthiopiæ Melindem verſus legeret, & portum Mantuæ (ſic enim appellant) ſubiret, vt commeatum ab incolis emeret, fuit in terra à Saracenis

cum

cum quadraginta viris Luſitanis occiſus. Nauem verò, cùm ad inſulam, quæ non procul Quiloa diſtat, turbida tempeſtate iactata, & vadis alliſa fuiſſet, Saraceni diripuerunt, & Luſitanos omnes, vno duntaxat puero, quẽ Rex Zamzibaris in fidem recepit, excepto, trucidarunt. Georgius Albuquercius cum nouem nauibus Mozambique hyemauit. Quatuor tantùm naues in Indiam pelagus tranſmiſere. Interim Iacobus Lupius Siqueira omnia, quæ ad bellum Arabiæ gentibus inferendum neceſſaria videbantur, ſumma ope comparabat. Et quia maioribus copijs indigebat, nauigio, quod facile fluctus exciperet, Gundiſſaluum Loulenſem Mozambiquem ad Georgium Albuquerciũ miſit, cui mandabat, vt inde Arabicum ſinum peteret, vt coniunctis viribus Iudam expugnarent. Cùm verò Siqueira Melichiazij fraudes perciperet, cúmque multis incommodis Luſitanos affeciſſe cognoſceret, Christophorum Salam cum triremibus tribus, qui oram Cambaiæ infeſtam redderet, expediuit. quod is diligenter effecit, & cum non mediocri præda reuerſus eſt. Similiter & Antonius Saldagna, qui circa Guardafumenſe promontoriũ oras illas peragrabat, ingenti præda potitus, ſe ad Siqueiram contulit. ❡ Sub id tempus, leuis à Rege offenſio ita grauiter cuiuſdam viri Luſitani animum exulcerauit, vt oblitus fidei, pietatis, & religionis, Regem à quo educatus fuerat, patriam, quæ illum genuerat, prodere, vitámque ſuam in ſummum diſcrimen inducere properaret. Fernandus Magallanus fuit vir nobilis, & magno animo prędiꝗus, cuius antea mentio facta eſt. Is in India bellicis in rebus non mediocre virtutis & induſtriæ documentum dederat. In Africa ſimiliter viri valde ſtrenui officio functus fuerat. Olim erat apud Luſitanos in more poſitum, vt in Regia, qui Regi ſeruiebant, ipſius Regis ſumptibus alerentur. Cùm verò multitudo domeſticorum tanta fuiſſet (eorum námque filij, qui Regibus operam dabant, eundem locum retinebant: & præterea multi in regiam familiam meritis admittebantur) difficillimum videbatur, cibos tantæ multitudini pręparare. Quocirca fuit à Portugaliæ Regibus ſtatutum, vt ſumptum, quem quilibet erat in Regia facturus, ipſe ſibi ex regia pecunia faceret. Sic autem factum eſt, vt cuilibet certa pecuniæ ſumma ſingulis menſibus aſsignaretur. Ea verò, cùm ſumma tunc annonæ vilitas eſſet, ſatis homines alebat. Nunc autem cùm & hominum multitudo cum rerum venalium pretijs multis acceſſionibus amplificata ſit, factum eſt, vt illa pecunia, quæ olim quotidianis ſumptibus faciendis latè ſufficiens erat, nunc perexigua ſit. Cùm tamen omnis Luſitanorum dignitas à Rege pendeat, huius exiguæ pecuniæ ſumma, quaſi multo amplior eſſet, incredibili ſtudio quæritur: & cùm in regiam familiam admitti, valde expetendum Luſitani iudicent, tum in ſtipendij huius incremento ſummum decus ſtatuunt. Cùm enim ſint apud Reges variæ famulorum claſſes, pro claſsium dignitate cuilibet Regis domeſtico pecuniæ numerus aſsignatur. Maxima claſsis eſt virorum nobilium. Sed cùm nobilitatis

etiam diſcrimen ſit, non vnum congiarium omnibus ex æquo tribuitur. Sic autem euenit, vt pro congiarij magnitudine, de nobilitate vniuſcuiuſque iudicium fiat, & tanto quiſque nobilior exiſtimetur, quanto illius congiarium amplius extiterit. Hoc quidem iudicium, vt ſunt res humanæ, eſt ſæpe fallaciſsimum. Multi námque ambitione & ſedulitate conſequuntur, quod eſt meritis atque germanæ nobilitati tribuendum. Attamen Luſitani, cùm ſint præter modum huius nobilitatis appetentes, & paruæ pecuniæ acceſsione nobilitatem ſuam augeri putent, pro hac tam parua pecunia ſæpenumero, tanquam in ea ſalus omnis atque dignitas vertatur, ſibi pugnandum arbitrantur. Magallanus autem pro meritis ſuis contendebat, vt congiarium illius dimidio nummi aurei ſingulis menſibus augeretur. Rex, ne aditum ambitioſis aperiret, id denegauit. Magallanus offenſione huius beneficij ſibi eo tempore denegati commotus, à Rege deſciuit, fidem violauit, remp. in ſummum diſcrimen adduxit. Et cùm reip. iniuriæ nobis tolerandæ ſint, & Regum etiã, qui reip. parentes ſunt, offenſiones perferendæ: & cùm vita, quam patriæ debemus, pro ipſius patriæ ſalute ponenda ſit, vir audaciſsimus tantum dolorem ex parte vnius aurei dimidia, quæ quinque denarios conficit, ſibi negata cepit, vt remp. oppugnaret: Regem, à quo fuerat enutritus, violaret: & patriam, pro qua mori debuiſſet, in diſcrimen adduceret. Res enim eò perducta fuit, vt periculoſi belli diſcrimen rebus communibus impenderet. Neſcio autem vnde tam barbarus mos in reſp. irrepſit. Cum enim proditoris nomen ſit non modò odioſum & inuiſum, ſed etiam cunctæ poſteritati maculam ſempiterni dedecoris inurat, homines, qui fidem violare, & Reges ſuos, aut reſpublicas oppugnare ſtatuunt, munera quæ acceperant, literis conſignatis abijciunt, fidem abiurant, ſe ciuitatis iure ſpoliant, Regem ſibi ſuas res habere iubent, ſibi nihil deinceps cum patria fore commune teſtificantur: & tum demum ſibi moliri contra patriam bellum licere contẽndunt. Eſto. aſpernare munera, ſi lubet: contemne patriæ benignitatem: freme quãtum voles, tibi non eſſe præmium pro dignitate perſolutum. Fidem verò datam prodere quî potes? Grauem mihi iniuriam patria intulit. Intulerit etiam grauiſsimam. Sed iniuria nec in parentibus, nec in patria vindicanda eſt. Omnia, quæ à patria acceperam, inquit ille, reliqui. Numquid vitam, ingenium, diſciplinam abiecisti? Minime. At hæc omnia à Deo primum, à patriæ deinde legibus, & moribus, & inſtitutis accepiſti. Neque naturæ repugnare, neque patriam lædere, neque fidem frangere, quamuis omnibus iniurijs oneratus ſis, vnquam licebit. Imo vita tibi deſerenda, & grauiſsima ſupplicia ſubeunda ſunt potius, quàm fidem violes, aut officium prodas. Abiura fidem quantum voles: perfidiam tuam publicis literis conteſtare: inſignem memoriam ſceleris infandi poſteritati relinque: nullis tamen teſtimonijs numinis offenſionem, & dedecoris ſempiterni maculam vitare poteris. In eam

tamen fraudem Magallanus impulſus fuit, vt arbitraretur, ſi publico teſtimonio fidem & Regi & patriæ debitam abiuraret, licere ſibi fidem prodere. Id confeſtim exequi minime dubitauit, & ſe continuo ad Carolum contulit, cúmque admonuit, inſulas, quas Malucas appellant, quæ ſunt vltra Auream Cherſoneſum conſtitutæ, ad limites Caſtellæ pertinere, & ab Emmanuele Rege contra pactionem iam factam vſurpari. Ducebat autem ſecum Rodericum Falerium, qui ſe Aſtrologiæ diſciplinam tenere profitebatur, vt eandem opinionem in animo Caroli altius imprimeret. Aluarus Coſta, qui tunc legatus apud Carolum erat, Carolum adijt: neceſsitudines commemorauit, non eſſe illius amplitudine dignum, aures hominibus illis præbere. Eadem námque vanitate & ſcelere, quo Regem optimum violarant, multa confingere. Proditorum nomen cùm reliquis hominibus, tum præcipuè Regibus eſſe deteſtabile & execrandum. Reges verò, qui illis fauerent, peſtem alere, qua regium nomen ex hominum memoria deleatur. Carolus cùm eſſet natura benignus, ab hominibus illis audiendis deducebatur. Sed ab Hiſpaniæ proceribus perſuaſus fuit, ne vllius affinitatis obtentu imperium amplificare negligeret. Itaque ſtatuit, naues Magallano, quibus aliam viam in Orientem aperiret, attribui. Fœdere námque inter Regem Ioannem ſecundum, & Regem Fernandum facto, cùm regiones, quas quilibet explorare, & debellare ſine alterius iniuria poſſet, definitæ ſunt, ſtatutum fuerat, vt Caſtellani non viam à Luſitanis factam, ſed diuerſam ſequerentur: vt videlicet cùm Portugalenſes ad Solis ortum, Caſtellani ad Occaſum nauigarent, orbem marium atque terrarum conficerent. Sic autem cuilibet parti liberum erat, cùm omnes maris atque terrarum tractus trecentis & ſexaginta partibus definiti ſint, centum & octoginta parteş ad perueſtigandum, atque debellandum ſibi depoſcere. Limes erat Meridianus. Sic enim appellant lineam à Septentrione ad Auſtrum in cœlo deſignatam: quia cùm Sol eam attingit, meridiem hominibus ſub ea regione conſtitutis efficiat: quæ ſecundum longitudinem (ſic enim ſpatium Ortu & Occaſu terminatum nominant) circiter ſex & triginta gradibus Olyſippone diſtat. Error autem Magallani, & aliorum, qui veſtigijs illius ingreſſi ſunt, quo Malucas inſulas ad ius Caſtellæ pertinere contendunt, à multis cauſis originem habuit. Primùm quidem ſic natura comparatum eſt, vt cum primum aliquod iter incognitum habemus, quod non poſſumus certis montibus, aut anfractibus, & notiſsimis ſignis definire, multo longius nobis appareat: maximè verò cùm nauigamus, vbi neque montibus, neque vallibus, nec vllis certis notis poſſumus ſpatium finire. Deinde qui maria incognita nauigant, vt maius & admirabilius facinus ſe confeciſſe glorientur, ſpatia multo ampliora faciunt, vt, quaſi ex alio mundo in hunc redierint, ingentem admirationem efficiant. Accedit, vt etiam ipſi vectores, cùm Aſtrologiæ imperiti ſint, quamuis nullam vanitatem orationis adhibeant, fal-

lantur, & cùm varijs circuitibus maria peragrent, rectum iter ſe tenere putent. Sic factum eſt, vt cùm inter Indum fluuium & Gangem ſpatium decem graduum, qui circiter paſſuum millia ſeptingenta conficiunt, interiectum ſit, Ptolemæus triginta gradibus ſpatium illud definierit. Vir enim doctiſsimus terras illas non luſtrauerat: quæ à viris fide dignis, imperitis tamen, acceperat, ea monimentis mandabat. Illi verò cùm ab Indo ad Cori promontoriũ, quod in Auſtrum longiſsimo tractu procurrit, nauigarent, & inde rurſus in Gangem ad Septentriones curſum inflecterent, quaſi recta via, aut paululum ad Auſtrum inflexa nauigaſſent, itineris ſpatium metiebantur. Alia etiam erroris cauſa noſtris obiecta eſt. Cùm enim vltra promontoriũ Bonæ ſpei, aliud promontorium, quod mitius in Auſtrum prominet, flectere ſecundis velis niterentur, ſe multo maius iter confeciſſe putabant, quàm propter maris impetum, naues in diuerſa iactantis, facere potuiſſent. Ea námque ora, quæ in illis regionibus ab Auſtro ad Septentriones pertinet, longiſsimo tractu protenditur. Venti autem, qui ab ortu Solis flant, ſunt anniuerſarij, & ſtatis temporibus valde vehementes. Æſtus ſimiliter, propter immenſam maris altitudinem, Lunæ curſibus nimis obiectam, incitatiſsimi. Ergo cùm fluctus ab ortu Solis ad oras maritimas Occidentis incredibili violentia contorti, & ab oppoſitis oris repercuſsi, in Auſtrum, qua facilior patet exitus, incitẽtur, & ex illo promontorio, quod diximus, in altum longius, quàm credi poſsit, excurrant, noſtrorum in nauigando curſum retardant. Quod noſtri non intelligentes, exiſtimabant, ſe multo maius ſpatium confeciſſe, quàm nauigando tranſmiſerãt. Hæc omnia noſtris etiam eam erroris cauſam attulerunt, vt regionum terminos ſatis imperite deſignarent, & ad Ptolemæi errata, alia etiam multa parum ſapienter adiungerent. Hæc tamen controuerſia inter Caſtellanos & Portugalenſes hunc fructum Portugalenſibus tulit, vt ſpatia multo diligentius explorarent. Hoc autem fieri commode non potuit, niſi per Lunæ defectus. Cum enim Luna orbe pleno interiectu terræ, vt fieri neceſſe eſt, certis temporibus obſcuratur, illa ſplendoris amiſsio non iiſdem horis animaduerti poteſt: neceſſe námque eſt, cùm citius in India, quàm in Portugalia, quæ in Occaſum vergit, nocturnæ tenebræ ſint, vt quamuis ille defectus vno tempore fiat, diuerſis nobis horis appareat. Horarum igitur dimenſione omnis controuerſia tollitur. Qualibet enim hora quindecim gradus Sol progreditur. Obſeruatum autem eſt ab hominibus peritiſsimis, qui à Petro Nonio Mathematicorum principe ad id diligenter inſtructi fuerant, ſex horis ab Indi fluminis oſtio, ad Olyſipponis vrbis ſitum Solis curſum terminari. Horæ verò ſex, gradus nonaginta conficiunt. Ab Indo autem fluuio ad vltimos Malucarum inſularum terminos, qui ad orientem Solem ſpectant, duo & quadraginta gradus interſunt. Hos ſi nonaginta gradibus adieceris, centum & triginta duos efficies. Si verò ſex & triginta gradus, qui Olyſippone ad Occaſum ſecundum lineam illam

meridianam,

meridianam,quam diximus inter Hiſpaniæ Reges fœdere definitam fuiſſe, vt Caſtellani contendunt,addideris,centum & ſexaginta & octo graduum ſumma fiet. Itaque ſecundum hanc computationem,adhuc Portugalenſibus duodecim gradus explorandi reſtāt, qui poſſunt ſine cuiuſquam Chriſtiani Regis iniuria à Portugaliæ Regibus occupari: tantum abeſt, vt Magallanus, vel quiſquā alius inſulas illas iure atq; merito poſsit Caſtellæ Regibus adiudicare. Hæc tamen controuerſia non mediocres in Hiſpania tragœdias excitauit,vſq; adeò, vt Reges optimos,& cognatione,affinitate, & amore coniunctiſsimos,interdū ad inteſtinam ſeditionem ſolicitaret: quod totum ab improbiſsimi hominis ſcelere ortum habuit. Vt verò ad illum redeamus, cùm Emmanuel hominis ſcelus Coſtæ literis accepiſſet, conſilium habuit. Nihil tamen conſilio concluſum fuit. Coſta verò Magallanum ingentibus promiſsis onerabat, & interdū illum in ſententia fluctuare cogebat. Cùm tamen maiora ſibi præmia ex inſtituto ſcelere,quàm ex debita fide proponeret,aures Coſtę promiſsis occluſit. Itaque negotijs cum Carolo ex animi ſententia confectis, Mgallanus & Falerius Hiſpalim contendunt. At Faleriū iam facinoris ſuſcepti pœnitebat,& intra paucos dies mœſtitia confectus,mortem obijt. Magallanus cum quinque nauium claſſe,& cum ſuprema necis atque vitæ in reliquos nauarchos poteſtate,decimo die Auguſti eiuſdem anni ſoluit, vt terras atque regiones, quas neque viderat, neque ab alijs exploratas audierat,ſed ſuſpicione tantùm eas adiri poſſe conſequutus fuerat,perluſtraret. Sed nihil eſt tam arduū,quod non animus magnus deſperatione ſtimulatus aggrediatur. Primùm oram prouinciæ Braſiliæ prætervectus,ad Auſtrum vltra æquinoctialem plagam nauigauit. Cùm verò menſe Septembri,anno ſalutis.M.D.xx.tres & quinquaginta gradus, ab æquinoctiali regione ad Auſtrum nauigando,confeciſſet,fretum reperit,cui nomen Magallani impoſitum fuit,vt ſempiternum monimentum facinoris extaret. Sed tantum frigus Hiſpanos miſeros excruciabat,vt multi fœde perierint. Fretum verò, vt fama eſt,quadraginta millia paſſuum in longitudinem patet. Freto ſuperato, rurſus in æquinoctialem regionem, & in cœlum mitius atque tepidius iter inſtituit. Varij interim caſus hominem exagitarunt. Nam nauarchi cum reliquis Hiſpanis ab illo deciſcere voluerunt, & ei inſidias intenderunt: & quidam ex illis capitali ſupplicio affecti ſunt: & ipſe tandem in inſula, quam Matam appellant,cum opem Regulo,qui ab illo auxilium poſtularat,attuliſſet,poſt bellum confectum, ab ipſo Regulo occiſus per inſidias fuit, vt proditor proditori pœnas eiuſdem ſceleris irrogaret. Duæ tantū ex illa claſſe naues (reliquæ námq; amiſſæ fuerant) Tidoré,quæ inſula vna ex Malucis eſt,peruenere. Vna ex illis octauo die menſis Septēbris,anno ſalutis.M.D.xxij. Hiſpalim appulſa fuit. Alteram verò nauē,quia diſſoluta compage aquā accipiebat, Hiſpani in inſulā ſubductam refecerunt,& onere accepto profecti,Septentriones verſus iter ſuſceperūt. Cùm verò cōmeatus illos deficeret,& multi frigore interirent,retro curſum

flectere coacti ſunt. Ad Malucas autem appulſi, intellexerunt Luſitanos in inſula, quam Ternatem appellant, commorari. Itaque ad illos confeſtim mittunt, qui diceret, vt hominibus Hiſpanis, & eadem religione deuinctis opem in rebus deſperatis afferrent. Nauem eſſe laceram, magnam partem hominum, qui ea vehebantur, abſumptam, reliquos grauiſsimis morbis impeditos. Antonius Brittius, qui iam inſulis nomine Regis Emmanuelis imperabat, Garſiam Henricum cũ nonnullis nauigijs extemplo miſit. Ab his Magallani comites fuere continuo recepti, & ſingulari humanitate tractati. Nauis fracta fuit, & illi Luſitanis nauibus in Indiam, deinde in Hiſpaniam rediere. Hunc exitum claſsis illa parum felicem habuit. Sed vt ad ea, quæ anno ſalutis. M. D. xix. inciderunt, reuertamur, nono die menſis Februarij Aluarus Norogna, qui tunc Azamoris præfectus erat, in eam Mauritaniæ partem, quæ Enxouia nominabatur, cum ducentis & triginta equitibus, & centum peditibus inuaſit: hoſtes acri prælio fudit, ducentos atque decem captiuos abſtraxit. Rurſus vigeſimo quinto die menſis eiuſdem, octo & quadraginta paſſuũ millia progreſſus, in caſtra Nacerbendumæ (is erat vnus ex Enxouiæ principibus) impetum dedit: duas illius vxores, & duos filios, & vnam filiam, & multos illius cognatos, cum magna aliorum hominum multitudine captiuos abduxit. Dum rediret, quidam Luſitanus eques facinus inhumanum & barbarum edidit. Maura quædam eleganti forma, quam Nacerbenduma filio ſuo deſponderat, armillis argenteis magni ponderis brachia & ſuras ornarat. At Antonius Leitanus (ſic enim eques ille nominabatur) argenti cupiditate inductus, vt illud facilius captiuæ detraheret, manus atque pedes miſeræ præcidit. Norogna illum multis male verbis accipit, argento ſpoliat, in cuſtodiam tradit, & in Luſitaniam cum dedecore redire compellit. Rurſus vigeſima die Martij, in alias eiuſdem prouinciæ turmas Norogna aciem eduxit. In via, camelorum turmam multis rebus onuſtam cepit: deinde primis tenebris montis cliuum ſubijt, & itineris ducem admonuit, vt eum aliqua via ſaxoſa deduceret, ne poſſent hoſtes illius iter ex equorum veſtigijs animaduertere. Duabus deinde horis ad quietem datis, poſtquam rurſus omnes excitati ſunt, triplicem aciẽ inſtruxit, primam Antonio Lupio Siqueiræ, ſecundam Iacobo Melio attribuit, tertiam, in qua erat maior militum numerus, ſibi reſeruauit. Ad hunc modum ſilenti agmine profecti, in turmas hoſtium ex improuiſo impetum fecerunt, eáſque in effuſam fugam compulerunt. Trecenti tamen & octoginta duo capti ſunt, & præda ingens abacta. Hoſtes ſublato ſigno conueniũt, & auxilijs vndique influentibus exercitus non mediocris efficitur. Noſtri ordine regrediuntur. Sed cùm Maurus quidam ex fœderatis, vir ſanè fortis, nomine Zale Bembarqua, in noſtrorum conſpectu pulchrum aliquod facinus edere ſtatuiſſet, ſolus in hoſtes impetum tulit. Norogna continuo, vt illi ſubueniret, aciem in hoſtem direxit. Primo impetu triginta ex hoſtibus cæſi ſunt, & vnus

vnus vir primarius captus eſt. Reliqui eorum, qui cecidere, caſu perculſi, ſubſtiterunt. Norogna eorum impedimento liberatus, Azamorem exercitum ordine reducebat. Fluuius erat vado tranſeundus. Is vbi vado appropinquauit, ne pecorum multitudo ordinem perturbaret, & tranſitum impediret, magnam illius partem Mauro cuidam fœderato donauit. Tranſmiſſo cum omni reliqua præda vado, duabus horis in hoſtium conſpectu, qui citra vadum reſtiterant, cum exercitu conquieuit, & epulatus eſt. Expectabat autem, an hoſtes vellent vadum pugnæ capeſſendæ gratia tranſire. Cùm illi id facere noluiſſent, Azamorem exercitum cum reliqua præda reduxit. Rurſus xx.v. die menſis Martij, cùm alias turmas hoſtium adoriri ſtatuiſſet, in Mauros palantes incidit: quinquaginta cepit: reliqui in fugam verſi, illius aduentum per omnia compita & mapalia nunciarunt. Multi continuo confluxere: & Norogna, ne cum tanta multitudine manum conſerere cogeretur, Azamorem cum captiuis reuerſus eſt. Vigeſimo autem octauo eiuſdem menſis die copias eduxit, quibus quaſdam turmas hoſtiles inopinantes aggrederetur. Sed cùm in via præter opinionem in magnum equitum numerum incidiſſet, Lanſarotem Freitam cum equitibus ſexaginta præmiſit, qui in hoſtes impetum ferret: ipſe cum reliquis ſubſequutus eſt. Fit atrox prælium: ex hoſtibus multi cæſi: ſexaginta capti ſunt. reliqui ſe ſe effuſa fuga ab imminenti clade proripuerunt. Inter captiuos fuit dux quidam eximius, Arhagus nomine, qui cùm centum annos natus eſſet, omnia militiæ munera diligenter adminiſtrabat. Trigeſimo die menſis eiuſdem Norogna, cùm otium ferre nõ poſſet, oppidum muris munitum, quod Siner appellabant, improuiſo adortus eſt, illudque vi cepit: reliquam prædam Mauris fœderatis conceſsit: ipſe Azamorem trecentos & quinquaginta & octo captiuos abduxit. Nec ipſe ſolùm hoſtes crebris excurſionibus fatigabat, ſed duces reliquos otio torpere non ſinebat. Itaque Vaſcum Fernandium Cæſarem, anteſignanorum ductorem, cuius virtuti plurimum confidebat, in varias partes mittebat, vt hoſtibus quãtam maximam poſſet perniciem inferret. Is eò tempore primum quidem cùm indicio cuiuſdam captiui percepiſſet, in loco, quem Fornignum appellant, equitum turmam, vt fruges incenderent, coactam eſſe, in eam inuaſit: nonnullos occidit, reliquos in fugam coniecit, ducem viuum cepit. Cùm verò Norogna accepiſſet, in agro oppidi Tilenſis magnam hoſtium multitudinem verſari, vt inde in ſegetes irruerent, & noſtros, qui in campo vagabantur, inopinato aggrederẽtur, in eos eundem Cæſarem immiſit. Is cùm impigre imperata conficeret, equites non inuenit: cum peditibus acre certamen iniuit, qui fortiſsime reſtiterunt. Omnis enim eorum ſalus in virtute conſiſtebat. Nec enim poterant pedibus equites inſequentes effugere. Cùm tamen multi cecidiſſent, reliqui in templum quoddam, quod prope eum locum ſitum erat, confugerunt. Ibi conglobati ſe ſe animo maximo tuebantur.

Sed

Sed tandem Cæſar, gradibus maxima contentione ſuperatis, primus aſcendit, deinde Franciſcus Vaſcius ſpeculator: tertius fuit ſcriba quidam, cui nomen erat Franciſcus Rodericus. Reliquis animus additus eſt, vt idem facerent. Itaque in ſupremam templi contignationem ſubeuntes, in hoſtes irruunt. Cæſar vnum ex ijs, qui acrius reſiſtebant, complexus, è ſummo præcipitauit. Tanta verò pertinacia decertatum eſt, vt nullus ex hoſtibus euaſerit: Neque ſolùm gladijs & pugionibus, verùm & lacertis cùm multos arctiſſime vincirent, eos in terram è ſummo detrudere contendebant. Hoc prælium quamuis pro numero militum exiguum videretur, victoribus tamen in laude non mediocri poſitum fuit. Erant enim hoſtes fortiſsimi, & cum maxima pertinacia è loco ſuperiore reſiſtebant, & in vltimo diſcrimine conſtituti, nullus eorum in deditionem venit. Omnéſque tandem in veſtigio mori, quàm in ſeruitutem abduci maluerunt. Cæſar paucis poſt diebus ab Emmanuele accerſitus fuit, vt cum claſſe Gaditanum fretum tueretur. Vmbre oppidum eſt Enxouienſe, in edito loco ſitum, muris, & mœnibus, & propugnaculis munitum: quod Azamore octo & viginti millia paſſuum diſtat. Imam vallem fluuius præterfluit, vnde collis in oppidum valde accliuis aſſurgit. Hoc oppidum Norogna ex improuiſo capere ſummè concupiuit. Itaque decimo die Aprilis eiuſdem anni in oppidum inuadit: minoribus tormentis propugnatores exturbat: ſcalas muris admouet, mœniáque diu totis viribus oppugnat: oppidani ſumma contentione reſiſtunt. Cùm autem Norogna ſe fruſtra eo genere oppugnationis vti conſpiceret, aliud excogitauit. Viros acerrimos elegit, qui cum ſecuribus, quamuis maximum periculum è mœnibus immineret, in portas inuaderent. Hi neque ſaxis, neque miſsilibus impediri potuerunt, quominus fores cardinibus euulſas introrſum impellerent. Hoc enim Norogna præceperat, vt cardines tantùm, quo citius opus abſoluerent, ſecuribus excindere conarentur. Aditu in oppidum patefacto, noſtri confeſtim irrumpere conati ſunt. Hoſtes conglobati acriter & diu reſiſtunt. Noſtri cum magna hoſtium cæde tandem ingrediuntur. Hoſtes verò ſe ſe per cliuum deijciunt, & fluuium petunt: multi cùm per cliuum præcipites ruerent, dilacerati ſunt. Magnus hoſtium numerus cæſus fuiſſe dicitur: ducenti quinquaginta & ſex capti. è noſtris decem tantùm vulnerati fuerunt. Norogna re bene geſta (nec enim oppidum præſidio munire, ſed hoſtes exterrere decreuerat, vt intelligerent, nullum ſibi locum, quantumuis egregie munitũ, periculo vacuũ fore) copias in vrbem integras reduxit. Rurſus octauo die mẽſis Octobris, vt Allimaimonis (erat autem is inſignis inter Mauros dux) turmas opprimeret, egreſſus eſt. Sed cùm alios Mauros obuios haberet, quos captiuos duxit, & intelligeret, ſe hoſtes iã fallere nullo modo poſſe, regredi maturè cõſtituit. Rurſus decimo quarto die ſpeculatũ miſit, vbi duces quidã, qui camelorũ turmam, quæ Safinio Azamorẽ agebatur, ceperant, & quendã primarium

tium virum ex Mauris fœderatis in ſeruitutem abduxerant, caſtra poſuiſſent. Speculatores tres Mauros capiunt, quos ad Norognam perducunt. Illi nunciant, caſtra hoſtium quatuor & quadraginta paſſuum millibus abeſſe. Is nullam moram interpoſuit, quin ad illos de nocte contenderet. Sequenti die ſe in latebras coniecit, ne ab hoſtibus ſentiri poſſet. Inde primis tenebris profectus, Tamarochium iter direxit. Prope námque oppidum illud hoſtium caſtra poſita audierat. Ibi triplicem aciem inſtruxit, & ſingulis ducibus, quid fieri ab vno quoque vellet, imperauit. Deinde explorato cum incredibili celeritate in hoſtes inuectus eſt, & eos incautos oppreſsit, & illis partim cæſis, partim in fugam compulſis, caſtrorum partem diripuit, prædámq; pecorum, & armentorum, & camelorum, & equorum, cum ducentis & quinquaginta captiuis abduxit. Ne verò noſtri nimia prædandi cupiditate diſsiparentur, & interim ex omni vicinitate maxima ſubſidia, vt fieri ſolet, hoſtibus aduenirent, receptui ſignum dedit. Media nox erat, cùm copias ſuas à caſtris hoſtium reuocauit. Hoſtes interim vndique prouolant, & quæ cuique tela ſors offerebat, feſtinanter arripiunt: atque primùm fuſtes, lapides, atque miſsilia torquentur tanta vi, vt maximum noſtris damnum inferrent. Duabus horis acerrime dimicatum fuit. Interim prima luce noſtri, quanta eſſet hoſtium multitudo, clare cernunt. Tum Norogna ſuos rurſus inſtruxit, & verbis ad certamen acrius ineundum excitauit. Et cùm ex equo deſiluiſſet, quem laſsitudine confectum eſſe ſentiebat, in alium conſcendit. Res iam non lapidibus & miſsilibus, ſed haſtis & gladijs acerrime gerebatur. Is autem ſenſim ordine minime perturbato cedebat, & interdum aciem in hoſtes conuertebat, vt eos ab inſequendo retardaret. Cùm verò in hoſtem, nimis in laceſſendo pertinacem, equum calcaribus admotis concitaret, illum haſta transfixit. Sed cùm ex hoſtis ſtrati corpore haſtam extraheret, fuit ſecũdum galeam tam graui plaga percuſſus, vt ex equo omni ſenſu prorſus amiſſo decideret. Vaſcus Fernandius Cæſar, qui iam propter anni tempus ex claſſe redierat, ſubito accurrit. Alius item vir fortiſsimus, nomine Martinus Egidius, cum alijs nonnullis opem feſtinanter attulit. Hi tantiſper hoſtium impetum ſuſtinuerunt, dum Norogna ſuorum auxilio recreatus, ſenſum paulatim reciperet, & in alium equum, quem ei famulus illius obtulerat, aſcenderet. Deinde poſtremum agmen Ioanni Freitæ, & regio procuratori commiſit: ipſe in primum agmen cũ regio ſigno ſe contulit. Erat enim viribus deſtitutus, quibus poſſet in agmine poſtremo hoſtibus, qui noſtris acriter inſtabant, obſiſtere. Qui erant in poſtremo agmine res memorabiles effecerunt. Nec enim ſolùm prælij molem inuicto animo ſuſtinebant, verùm & multos interimebant. Sole exorto, hoſtes grauius noſtros premebant, & noſtri viciſsim multo acrius repugnabãt. Noſtri tamẽ ſine vlla perturbatione prædã inuitis hoſtibus Azamorem perduxerunt. Ex hoſtibus ducenti cæſi ſunt. E noſtris nemo deſideratus fuit, quamuis multi vulnerati, & debilitati, & quidam

dam

dam etiam membris capti è prælio diſceſſerint. Fuit hoc facinus memorabile, quod magnum hoſtibus metum iniecit. Aluarus enim Norogna cum ducentis & quinquaginta tantùm equitibus, & triginta quinque peditibus ex vrbe egreſſus fuerat. Mauri Enxouienſes quingentos equites, & magnum peditum numerum contra noſtros eduxerant. Et quia primùm ab hoſtibus lapidibus certatum fuerat, euenit, vt nomine lapidum diu celebratum factum illud extiterit. Lapideam námque eam hoſtium incurſionem milites appellabant. Hoc facto multi ex hoſtibus pacem petiere, & ſe ſub Emmanuelis imperium ſubdidere. Ioannes Coutignus ſub id tempus cùm in pagum maximum, in quo fortiſsimi equites habitabant, inuadere ſtatuiſſet, ab Odoardo Meneſio auxilium poſtulauit. Is illi centum equites miſit. Eorum dux Andreas Henricus extitit. Coutignus primis tenebris egreſſus, ductoris inſcitia nequiuit in pagum, niſi clara luce, peruenire. Sed cùm fama præceſsiſſet (non potuit enim tanto ſilentio acies educi, vt non hoſtes, quo intenderent noſtri, ex his, qui in agris vagabantur, explorato cognoſcerent) Coutignus pagum prope deſertũ reperit. Maxima enim pars incolarum diffugerat. Illi tamen qui reſtiterant, acriter repugnarunt. Sedecim tamen cæſi ſunt, quatuor & quadraginta capti. E noſtris tres ceciderunt. Coutignus inde cum præda commodiore via ſe recipere maturauit. Illa autem via, quam reliquit, Petrus Lupius Azeuedius cum equitibus ſeptem veniebat. Hoſtes verò, auxilijs vndique ſubito accitis, in ſeptem illos irruunt, & primum Aluarum Vaſcium Tauirenſem occidunt, deinde Azeuedium illi ſubſidio celeriter occurrentem interimunt: & famulus quidam illius, dum patronũ tueri contendit, ſimiliter occumbit. Gaſparem quoquè Cugnam tribus iaculis hoſtes configunt. His cùm opem anteſignanorum ductor afferre voluiſſet, equus illius confoſſus fuit, ipſéque ſummum vitæ periculum adiuit: filius eius duobus in ſe iaculis emiſsis grauiſsime vulneratus fuit. Erat locus anguſtus, quem hoſtes petebant, vt noſtris exitum intercluderent. Eum locum vt primus occuparet Coutignus, ea via, qua iter faciebat, accelerauit. Ibi eos, qui ab hoſtibus ſe recipiebant, excépit, & ſagittarijs oppoſitis, hoſtes aliquantulum ab inſequendo retardauit. Anguſtiæ fuerunt cum maximo labore, & ingenti periculo ſuperatæ. Coutigno, poſtea quàm ex eo loco egreſſus fuit, exploratores renunciant, incredibilem hoſtium multitudinem aduentare, vt iter illius impedirent. Is cùm hunc nuncium accepiſſet, multo celerius copias cum præda non magna domum reduxit. Multi quidem ex hoſtibus ceciderunt: ita námque noſtri eorum impetum ſuſtinebant, vt multis necem afferrent: periculum tamen fuit grauiſsimum. Parum enim abfuit, quin Coutignus ipſe cum omnibus ſuis copijs interiret. Non multis poſt diebus Emmanuel Maſcaregnas à Ioanne Coutigno ſexaginta equites poſtulauit, quibus excurſionem, quam animo deſtinarat, faceret. Cùm his copijs egreſſus, in fluuium, quem Benamarenſem appellant, iter inſtituit.

Eo

Eo deinde tranſmiſſo, montem ſubijt: & cùm Sol in occaſum vergeret, cum non mediocri præda, & quinque tantùm captiuis domum redibat. Cùm verò ad pagum, quem Benamatenſium appellant, in ipſius montis lingula ſitum accederet, hoſtium concurſus vndique fit. Maſcaregnas paulatim ceſsit, atque tandem ſubſtitit, vt eos qui nondum ſe receperant, expectaret. Interim centum ſagittarij cetrati cum nonnullis equitibus conferti conſtiterunt, & vim ſagittarum in noſtros immiſerunt. Hîc Petrus Meneſius itineris dux Maſcaregnā admonuit, vt boues, & pecorum greges cum præſidio in fluuiū præmitteret. Hoſtes enim ripam molibus obiectis munire conari, vt tranſitum impedirēt. Maſcaregnas decem equites cum præda in fluuium miſit, quibus curam dedit, vt hoſtes opere prohiberent. Id vbi hoſtes conſpicati ſunt, multo acrius inſtitere. Tum Meneſius, prœlium, inquit, vitari non poteſt. Hîc enim, aut in fluminis ripa neceſſario committendum eſt. Quocirca cenſeo, vt hîc potius in loco liberiore, quàm in fluminis tranſitu prælium ineas. Sententia, inquit Maſcaregnas, placet. Agite commilitones: inſtate, & cædite. Hæc vbi dixit, equum incitauit. Cùm verò equus eſſet ſumma pernicitate, factum eſt, vt ſolus, antequam eum quiſquam conſequi poſſet, in hoſtes irrueret, & vnum equitem ex equo deturbaret. Hoſtes in illum repente infeſtis haſtis inuecti ſunt. Arma fuerunt impedimento, quominus occumberet. Equus tamen occiſus fuit. Petrus Meneſius, & Antonius Coutignus, & Ludouicus Valens, primi, vt Maſcaregnam ex circūfuſis hoſtibus eriperent, equos incitarunt. Tum reliqui tanto impetu in hoſtes inuaſerunt, vt aciem continuo diſsiparent. Sex & ſeptuaginta occiſi ſunt, & quadraginta duo capti. E noſtris nemo deſideratus eſt: multi tamē vulnerati ſunt. Paucis poſt diebus Rex Feſſenſis cum tribus equitum millibus in Arzilenſem agrum inuaſit. Nihil eo die memoria dignum, vel ab illis, vel à noſtris geſtū eſt, niſi mors Arroazij, viri fortiſsimi, cum quo Emmanuel Maſcaregnas congredi cupiebat. Is tunc Habrahemi latus claudebat, cùm vnius ictu pilę plumbeę, quā ſutor quidam, qui cum fiſtula ferrea ex equo depugnabat, emiſerat, cōciſus occubuit. Similiter & ſutor alia pila ab hoſtibus percuſſus, non ſutoris, ſed egregij militis mortem obijt. Hoſtem enim ſtrenuum, qui multis Chriſtianis necem attulerat, interemit. Dum hæc fiunt, Nonius Maſcaregnas, Safiniēſis vrbis pręfectus, pace quam cum Garabienſibus Mauris fecerat, valde fretus, nihil in illos hoſtile moliebatur. Cùm verò accepiſſet eos à fide deſciuiſſe, id minime ferendum eſſe decreuit. Duo verò Mauri Garabienſes illi fidem dederunt, ſe Ducem Feſſenſis Regis, qui Garabienſes ad defectionem ſolicitarat, occiſuros. Eos non magnis muneribus Maſcaregnas (gens enim eſt natura venalis, & ad facinus ſceleſtum propenſa: & ita fit, vt mediocri mercede operam ſuam locare ſolita ſit) vt in promiſsis manerent, confirmauit. Itaque & ſponte ſua, & muneribus allecti, Ducem interfecerunt. Garabienſes ſedes cōmutabant, & ſibi valde metuebant. Occiſo verò duce, cuius virtute & conſilio nitebantur, pacem

à Maſca-

à Maſcaregna poſtularunt,& tamen illius obedientiæ pretiū aliquod petierunt. Reſpondit Maſcaregnas,non mediocre officij pretium eſſe, liberam agrorū colendorum facultatem. Hoc reſponſo minime contenti, cum Mauro, Oleidambramo nomine, fœdus percutiunt. Deinde cùm prope ſalinas caſtra ponerent, Dabidenſes, qui tunc in fide permanebāt, acri bello vexabant. Dabidenſes Maſcaregnæ nunciant, hoſtes in eos die præſtituta cum magnis copijs impetū facturos. Is ducem anteſignanorum cum equitibus ſeptuaginta,& Zaidem cum Maurorum acie illis ſubſidio miſit. Hoſtes cùm Luſitanos aduenîſſe cognoſcerent,& ſuſpicarentur Maſcaregnam adeſſe, congreſſum illius formidantes ſe receperunt. Dabidenſes in illos inuecti ſunt. Hoſtes cùm valde premerentur, aciē in Dabidenſes conuertunt, quatuor interimunt, reliquos cedere compellunt. Sed cùm aliquot ex noſtris ſubſidio venirent, hoſtes repreſsi ſunt. Sic tunc non magno vtriuſque partis incommodo prælium diremptū fuit. At Maſcaregnas, cùm poſt hoc prælium per exploratores certior factus eſſet, omnes copias Garabienſes ad ſalinas caſtra locauiſſe, neque procul inde Oleidambramenſem exercitum conſtitiſſe, ducentos & quinquaginta equites,& centum & viginti pedites cum ſcorpionibus & ferreis fiſtulis eduxit: & ſeptem equites Dabidenſes voluit ſecum ducere, vt teſtes eſſent pœnarum, quas à Garabienſibus expetere ſtatuebat. Quarto die Nouembris huius anni, qui fuit. M.D.xix. poſt meridiē Safinio profectus eſt. Cùm verò viginti quatuor millia paſſuum progreſſus eſſet, conquieuit. Caſtra duodecim paſſuum millia aberant. Noctis igitur ſilentio profectus, cùm primum diluxit, acies duas inſtruxit: primam anteſignanorū ductori aſsignauit, ſecundam ipſe duxit. Itaque duabus partibus Caſtra tanto impetu eſt adortus, vt omnia terrore,& trepidatione, atque cæde compleret. ſupra trecentos hoſtes cæſi ſunt: capti centū & ſeptuaginta & ſex. Hoc metu coacti plerique ſunt pacem rurſus petere,& tributum, vt antea ſoliti erant, perſoluere. Cùm tamen non omnes ad Emmanuelis nomē adiungi vellent, ſed Xeriſij præſidio freti, agros colerent, qui quadraginta quatuor millia paſſuum Safinio aberant, eos Maſcaregnas etiam domare conſtituit. Locus, quem ſibi ad habitandum delegerant, Mizquella nominatur. Ne autem fœderati, qui in Safinienſi agro caſtra fixerant, fidem frangere,& cum hoſtibus coniungi poſſent, expectauit diem, in quo mercatus more ſolito erat conſtituendus, in quē multi fœderati conueniebant. Cùm primus mercatus dies aduenîſſet, is Maurorum principes, tanquam obſides, domi per ſpeciem humanitatis, quaſi aliud ageret, ſine offenſione retinuit. Et ne indiciū rei vllius fieret, portas occludi iubet. Itaq; primis tenebris cum equitibus ducentis,& ſexaginta peditibus profectus eſt. Cùm verò octo millia paſſuum proceſsiſſet, quatuor equites ſpeculatū miſit,& locum in quo eum conuenturi cum indicio eſſent, illis aſsignauit. Aliquot autem horis ad quietem datis, milites excitauit,& montes,& inuia peragrauit, ne veſtigijs poſſet quiſpiam, quo ille intendebat, coniectura proſpicere. In nemus autem

autem denſum prope fluuium, Iolgum nomine, abditis, iterum cum exercitu conquieuit. Vbi verò Sol occidit, rurſus iter inſtitutum tenuit, donec ad templum Mahumetanis inſtitutis dedicatum peruenit, quò iuſſerat, vt ſpeculatores côuenirent. Ibi nemini propter metum leonum, quorum maxima copia in illis locis erat, dormire licuit. Septima ferme noctis hora, ſpeculatores veniunt, atque renunciarunt, hoſtium caſtra inde paſſuum viginti millibus abeſſe. Maſcaregnas viginti pedites, qui laſsitudine cõfecti, gradum facere nequibant, & equites decem, quibus non valde confidebat, in illo templo reliquit: reliquos pedites iuſsit poſt ephippia, equorum tergis inſidere. Iam tenebras aurora diſpellebat, cum ad locum, in quo caſtra hoſtium poſita fuerant, peruentũ fuit. Blaſius Syluius, qui primum agmen ducebat, cum centum equitibus, vt fuerat à Maſcaregna iuſſus, in vallem deſcendit. At cùm illi, qui cum Syluio ibant, agmine ſimplici, gradum celerius, quàm par erat, inferrent, & vnus ex poſtremis ex equo decidiſſet, quindecim, vt illi opem afferrent, ſubſtiterunt. Deinde cum Syluium ſequi vellent, & is iam ſe ſe longius ab eorum conſpectu remouiſſet, viam, quæ in collem ferebat, tenuerunt. At Maſcaregnas eorum veſtigijs inſtitit. Exiſtimabat enim Syluium, eo fortaſſe quòd audiſſet hoſtes locũ mutaſſe, in eam viam ingreſſum fuiſſe. Qui in collem primi aſcenderant, ingentem clamorem atque tumultum in valle ſublatum auribus acceperunt. Quidnam autem ſibi faciendum eſſet, explicare non poterant. Vnus ex eis à reliquis ad Maſcaregnam miſſus, & errorem aperit, & quid illis faciendum eſſet, interrogat. Maſcaregnas accelerauit, & Syluium iam prælium cum ijs, qui erãt in valle, commiſiſſe, clariſsimis argumentis accepit. Tres maximæ turmæ in colle caſtra poſuerant, & duæ ſimiliter in valle tabernacula collocarant. Maſcaregnas cùm eo iam perueniſſet, veritus, ne ſi opem Syluio inferre vellet, hoſtes à tergo vehementius inſtarent, nihil exiſtimauit commodius fore, quàm proximos hoſtes aggredi, vt his deuictis, tutius poſſet Syluio opitulari. Itaque præliũ acriter iniuit: multos occidit, viuos ſeptuaginta cepit. Pecora & armenta, quæ iter impediebant, ferro concidere iuſsit, ne quid obſtaret, quo minus ſubſidio ſuis occurreret. Hoſtibus ad hũc modum ea parte deuictis, Maſcaregnas in vallem deſcendere feſtinabat. Sed qua parte noſtrorum veſtigia ferrent, ignorabat, & hoſtes è fuga redeuntes, qui poſtremum illius agmen carpere contendebant, illos impediebant, ne regiones agnoſcerent. Sed cùm clamores in cœlum ſublati ad aures hoſtium, qui noſtros inſequebantur, peruenirẽt, illi, vt ſuis opem ferrent, accurrunt. Maſcaregnas id, quod erat, ſuſpicatus, iter illud idem ſuſcepit. Syluius rem præclare geſſerat, multos occiderat, prædã ingentem è caſtris eduxerat. Sed hoſtes à timore refecti, cum multis equitibus valde ſtrenuis, qui eò clamoribus excitati confluxerant, eum acriter vexabant. Maſcaregnas viginti equitibus, & quinque præterea militibus cum ſcorpionibus, & alijs quinq; cum ferreis fiſtulis (hi omnes ex equis ſagittas & glandes iaciebant) & fœderatorum

Ee Mau-

Maurorum ſubſidijs,vt gradum celerius inferrent, imperauerat. At hi Syluiũ, & omnes,qui eum ſequuti fuerant, hoſtibus circumuentos inueniunt. Sexaginta tantùm equites Syluium ſtipabant. Reliqui enim abire cum præda iuſsi fuerant. Eo tempore iam Syluius tribus magnis vulneribus ſauciatus erat. Garſias Decius totidem vulnera acceperat,& equus etiam illius vulneratus fuerat. Aliquot viri nobiles,quorum equi fuerant occiſi,pedibus magno cum periculo decertabant. Quidam Ioannis Magallani filius pedem haſta transfixum trahebat. Franciſcus Nouius letali vulnere percuſſus erat. Anteſignanorũ ductor non leuiter ſauciatus in prælio verſabatur. Quidam Maſcaregnæ famulus Maurum fortiſsimum aggreſſus eſt, qui certamen minime recuſauit. Sed cũ libenter alter alteri coniungeretur, ita copulati ſunt, vt nec haſtis, neque gladijs vti poſſent. Lacertis acerrime decertarunt. Vterq; enim eorum hoſtem ex ephippio detrudere conabatur. Ambo tandem in terram brachijs arctiſsime colligati conciderunt. Alij multi erant vulneribus conciſi, & res in vltimum diſcrimen adducta. Noſtri tamen, ne inulti morerentur, operam ſtrenuè nauabant. In hoc ſtatu res erat,cùm ſubſidia venerunt. Quibus noſtris animus additus eſt, & hoſtes illis aliquid laxamenti dederunt. Itaque liberius campo magis aperto depugnabant. Maſcaregnas cùm periculum, in quo noſtri erant, animaduertiſſet, accelerauit. Mauri cùm illum agnoſcerent, multo plus; quàm antea fecerant,de pugnandi contentione remiſerunt. Maſcaregnas cùm iam liberum iter aſpiceret,ordine ſuos reduxit. Hoſtes à tergo ferociter inſtabant. Sed cùm ordo minime turbaretur, & quoties noſtri in illos equos conuerterent, graue damnum acciperent, nihil minis & ferocitate iuuabantur. Locus erat Syluestris,& aditus peranguſtus,& loci frequentes, arcti, & confragoſi ſemitis imminebant. Has anguſtias hoſtes vt occuparent, ſummam celeritatem ſuſceperunt. At Maſcaregnas cùm ad illas anguſtias ventum fuit, aciem ex vtraq; parte ſcorpionibus & fiſtulis muniuit. Cum aliqui ad hunc modum ſagittis & pilis icti concidiſſent,reliqui noſtros inſequi deſtiterunt. Hoc facto,vt vulnerati curarentur,diligentiam ſummam Maſcaregnas adhibuit. Deinde paulatim, ne vulnerati grauius affligerentur,ad Diucem fluuium peruenit. Sequenti die Safinium cum captiuis & ingenti præda, cùm Sol in occaſum præcipitaret, ingreſſus eſt. Ex hoſtibus centum & quinquaginta cæſi ſunt. Cum enim non liceret propter itineris longinquitatem eos inſequi,factum eſt,vt non multo plures occumberent. E noſtris Franciſcus Nouius in itinere è vulnere,quod acceperat, mortem obijt. Sex dies Maſcaregnas in hoc facto conſumpſit,quod ingentem hoſtibus terrorem præbuit. Iam neque munita propugnacula dicebant, neque itineris magnitudinem eos ab imminentibus dies atque noctes cladibus tutari poſſe. Nihil enim eſſe, quod hominem audacia ſumma præditum, & in rebus gerendis induſtrium, & admirabili ſagacitate & aſtucia confirmatum, ab hoſtibus perpetuo vexandis retardaret. Itaque pacem petunt, imperium accipiũt,

obſides

obſides dant, & tributum ſine recuſatione perſoluunt. Hæc in Aphrica gerebãtur. In India verò anno inſequente Iacobus Lupius Siqueira,qui Suario ſucceſſit,magnam claſſem, vt in Arabicum ſinum penetraret, inſtruxit. Claſsis erat nauium viginti ſex. Milites Luſitani duo mille,& Indi mille. menſe Februario Goa ſoluit. Alexium Meneſium,qui Indiam interim gubernaret,Goæ reliquit. Antonium autem Saldagnam cum quinq; nauibus antè præmiſerat, vt in Zacotora,quid in rubro mari gereretur,exquireret.Eundem verò Saldagnam non procul à Guardafumenſi promõtorio offendit. Quo in loco Petrus Vaſcius Vera,quem Suarius inde ad Emmanuelem miſerat,ad illũ venit. Ab Emmanuele námque in eum locum redire iuſſus fuerat, in quem ſperabat Siqueiram ea opportunitate temporis adfuturum: quod eum minime fefellit. Vera literas ab Emmanuele ad Siqueiram deferabat, quibus illum, vt Arabicum mare teneret,ſtimulabat. Aquatione in Metenſi portu, qui eſt in Æthiopiæ litore, facta, in Arabicum mare curſum direxit. Nauis illius in curſu fracta fuit. Omnia quę illa vehebantur præter homines hauſta ſunt. Siqueira in nauem, cuius præfectus erat Petrus Faria,tranſcendit. Cùm in oſtium ſinus Arabici penetraret,aduerſis tempeſtatibus impeditus, Iudam, quo intendebat, deferri non potuit. In inſulam, Mazuam nomine,de communi omnium ſententia ſubuectus eſt. Ea inſula Æthiopiæ intimis litoribus adiacet, & ad ditionem Regis Æthiopiæ, qui Matthæum legatum ad Emmanuelem miſerat,pertinebat. Incolæ claſsis formidine perterriti,in continentem traiecerant. Eſt in continente oppidum, Archiquum nomine,quo ſe contulerant. Siqueira inſulam petierat,vt inquireret,vtrum Matthæus verus legatus Regis extiterat, an, vt Alfonſi Albuquercij inuidi confirmabant,vaniloquus,& præſtigiator eſſet. Archiqui Præfectus cùm accepiſſet claſſem Luſitanam eſſe, Siqueiram per literas humaniſsime ſalutauit. Séque gratias ingentes Deo agere teſtificatus eſt, quòd antiqua prophetarum oracula euentu feliciſsimo comprobaret. Hoc enim à viris olim diuinis, qui in regionibus illis maximum admirandæ virtutis ſpecimen dederant, prædictum fuiſſe, fore, vt eo tempore Chriſtiani,terrarum & marium interuallis diſiunctiſsimi,in eas oras claſſe peruenirent. Siqueira nuncios benigne accepit, & bombycinis veſtibus ornauit: ad Præfectum verò miſit vexillum ſericũ pulchre factum,in quo rubra Crux erat intertexta. Præfectus cùm ſignum præferri accepiſſet,in litus accurrit. Supra duo hominum millia cum illo venerũt: qui omnes cum ſignum Crucis in vexillo vidiſſent,in terrã ſe proiecerunt, & Chriſti nomen cum admirabili pietatis ſtudio ſæpius inclamarunt, ita, vt Luſitani, qui aderant, lacrymas tenere non poſſent. Præfectus tandem in litus peruenit, & eò Siqueira ſe contulit,& Matthæus ſimul aderat, qui fuit ab omnibus cum eximia gratulatione & honoribus ſummis acceptus. Poſt colloquium Siqueira cum Matthæo in claſſem redijt. Inde Petrus Gomezius Teixeira,qui iuridicundo cum nõ mediocri integritatis laude præerat, Siqueiræ permiſſu aliquot paſ-

ſuum millia progreſſus,ad monaſterium magnum peruenit: & à monachis cũ admirabili ſignificatione caritatis exceptus fuit. Is mira de illorum religione & abſtinentia memorabat. à quibus tamen ſciſcitatus eſt, cur non Eccleſiam Romanam,quæ ſummum in vniuerſa republica Chriſtiana principatum tenebat, agnoſcerent. Reſpondent illi,ſe Pōtificis maximi nomẽ,vt par erat, debita pietate venerari: ſed quo minus Romam libere commearent,Saracenorũ & Turcarum armis impediri.Eo tempore quo Siqueira in inſula commoratus eſt,inſulam perluſtrauit, & ciſternas aquationis faciendæ gratia diuiſit, & locũm, in quo arx cōmode ædificari poſſet, deſignauit. Sed nec vllus locus erat ſatis idoneus,& munitiones,quas naue ſua ad arcem muniendam deportabat, naufragio perierant. Portus eſt optimus: ſed ſolum macrum & ſterile, & aquæ ſumma penuria. Ambitus verò inſulæ octo millia paſſuum nō continet. Archiqui Præfectus ad Barnagaſium (ſic enim Principem, qui regionem illam nomine Regis moderatur, & ab hoſtium incurſione defendit,appellant) literas ſtatim dedit,quibus noſtrorum aduentum nunciabat. Is ſine vlla mora magna equitum & peditum multitudine conſtipatus aduenit. Siqueira in terram deſcendit,& ſuos inſtruxit,& paululum à litore digreſſus,Barnagaſium expectauit. Is viciſsim ducentos equites,& duo millia peditum ad ictum ſagittæ ordine conſtitui iuſsit. Ibi prope litus alter alterum humaniſsime complexus eſt. Multis deinde verbis vltro citroque habitis,dum quilibet eorum alterum amoris infiti teſtificatione ſuperare nititur, & nomine Regis ſui omnes regni opes pollicetur,bona diei pars conſumpta fuit.Pace ſolenni ritu confirmata,Barnagaſius in oppidum, Siqueira in claſſem ſe continuo recepit. Muneribus deinde vltro citroque miſsis certatum eſt. Siqueira tandem à Barnagaſio poſtulauit,vt legatũ, quem Rex Emmanuel ad Regem Æthiopiæ mittebat, deducendum curaret. Barnagaſius id Archiqui Præfecto commiſit. Legatus in Odoardi Galuani locũ ſuffectus Rodericus Limicus fuit:cui adiunctus erat ſacerdos,nomine Franciſcus Aluarus, qui librum huius legationis edidit. Matthæus, cuius iam fides erat vniuerſæ propemodum Æthiopiæ teſtimonio comprobata, cum illis ſimul ibat. Qui tamen cùm circiter ſeptuaginta paſſuum millia progreſſi fuiſſent,in cœnobio, quod Biſam appellabant,mortuus eſt. Rebus ita conſtitutis, Siqueira inſulam Dalazam,quæ à Saracenis colebatur,exuſsit: inde vela dedit, & Armuzium petijt, & in Calaiatenſi portu Georgium Albuquerciũ offendit: qui cùm veniret, vt fuerat iuſſus,in Gŭardafumenſe promontorium, & ibi Siqueiram minime reperiret, Armuzium verſus curſum direxerat. Qua ratione motus Siqueira,Iudam nō oppugnarit,incertum eſt. Siue enim ſemper aduerſa tempeſtas extitit,ſiue inutilem vrbem illam Regibus Luſitaniæ fore ſtatuit, ſiue quid aliud obſtiterit, hoc certe cōnſtat, claſſem illam tantis ſumptibus inſtructam & ornatam hoc vnum tantùm opus effeciſſe, vt Matthæi fidẽ exploraret,& Luſitanum legatum in Æthiopiæ finibus,vt ad Regem deduci poſſet à

Chriſtianis,

Chriſtianis,exponeret. In Auguſti menſis exitu Siqueira in Indiam nauigauit: in curſu duas Arabum naues cepit,claſſem ad Dium applicuit: & cũ intellexiſſet,vrbem eſſe militum præſidio, & armorum, & tormentorum multitudine egregie munitam,& ipſe claſſem quaſſatam,& copias imminutas duceret(magnam enim illarum partem morbi conſumpſerant) quamuis in mandatis haberet,vt eam vrbem oppugnaret, id nullo modo tunc tentandum exiſtimauit. Melichiazius aberat. Siqueira filium Melicheſagam per nuncios ſalutauit,& ab eo ſimiliter ſalutatus,& muneribus affectus fuit. Cochimum tandē peruenit, vbi Georgium Brittium offendit,qui hoc eodem anno Olyſippone cum claſſe nouem nauium profectus fuerat. Ex claſſe Siqueiræ duæ tantùm naues amiſſæ ſunt. Prima fuit prætoria, qua ipſe Siqueira vehebatur. Altera fuit triremis, cuius erat nauarchus Hieronymus Souſa: quæ cùm demerſa fuiſſet, vndecim tantùm homines euaſerunt,in quibus ipſe Souſa fuit. Qui cùm per oram Arabiæ pedibus quadraginta paſſuum millia cõfeciſſent,in oppidũ tandem, quod ad ditionem Regis Armuzij pertinebat, maximo cum labore peruenerunt. Ibi ab oppidi Præfecto hoſpitaliter accepti,& veſtitu culti, & pecunijs adiuti,& Calaiatem perducti ſunt. Hoc anno res parua,ſi numerus militum cenſeatur, ſatis verò magna,ſi magnitudo animi,qua perfecta fuit,ponderetur, apud Septã euenit. Duo piratæ fratres,qui Tetuanum incolebant, duabus longis nauibus quatuor iam annis Gaditanum fretum,& oram,quæ extra fretum in Auſtrum inflectitur,infeſtam reddiderant. Septæ præerat Gomecius Sylulus Vaſconcelius. Vnus ex piratis inter inſulas obiectas occultari voluit, vt inde in naues aliquot imparatas inuaderet. Frater interim mare ſpeculabatur, vt fratrem cum opus eſſet admoneret. Hoc cùm Præfectus per ſpeculatores exploratũ habuiſſet,duas confeſtim celoces inſtruxit. Vni Andream Vaſconceliũ, alteri Michaëlem Syluium præfecit.Ambo erãt illius filij. Locus,in quo Septa ſita eſt,in mare procurrit,ita,vt ab ortu Solis ſinum efficiat.Lingua igitur,quæ longius in altum excurrit,duos vrbis ipſius portus diſiungit. Vnus enim ad Occaſum, alter ad Ortum pertinet.Præfectus cùm in eo portu,qui ſpectat ad Solis occaſum,celoces comparari iuſsiſſet,filijs præcepit,vt circuitu linguam ſuperarent,& hoſtes inopinantes aggrederentur.Michaëli verò,qui iunior erat,præcepit, vt prior in hoſtes incurreret. Dum verò vterque ſe ſupra modum dicto parentis audientẽ præbet,ambo à parentis conſilio deflexerunt. Iunior enim tanta celeritate celocem incitari præcepit,vt grandiorem natu fratrem minime expectandum arbitraretur:grandior autem frater lentius,quàm res poſtulabat,celocem remis impelli faciebat. Itaque Michaël Syluius in hoſtium nauem magno animo inuaſit. At hoſtes cùm eſſent numero plures, & ex maiore naue cum minore decertarent,& dux acer,& animoſus,& rerum maritimarum peritus eſſet, & milites exercitatos in nauem impoſuiſſet,celocis congreſſum facile cõtemnebant. Hoſtes autem in celocem inſiliunt: fit atrox prælium.Noſtri tandem metu pertur-

bati, ſe ſe in ſentinam Celocis abdunt. Præfectus cum certo equitum numero per oram, vt congreſſum cerneret, diſcurrebat. Cùm verò celocem ab hoſtibus occupari conſpiceret, alterum filium clamoribus & ſignis admonuit, vt fratri confeſtim opem afferret. Sed antequam is aduenitet, Syluius hoſtes è celoce armis expulerat, & ſe ab hoſtili naue retinaculis ſublatis diſiunxerat. Deinde eos, qui ſe occultarant, increpitos è latibulis eduxit, & à metu refecit. Tum rurſus in hoſtes inuaſit. Nauibus antè arctiſsime colligatis, intermiſſa pugna recruduit. Celocis magiſter haſta confoſſus occubuit: quidam illius filius ſimiliter occiſus eſt, & item alius etiam magiſtro ſanguine coniunctus. Alius, Petrus Vieira nomine, grauiter ſauciatus decidit. Quatuor hoſtes deinde in Celocis proram repente deſiliunt. Michaël Syluius haſtam in eos magna vi coniecit, & vnum ex piratis fratribus natu maximum occidit. Ita námque Dei præſentis auxilio haſta directa fuit, vt guttur illius transfuerberaret. Syluius deinde aliam haſtã corripit, & in tres illos, qui adhuc Celocis proram tenebant, impetum tulit, eóſque è celoce præcipites eiecit, & rurſus ſe ab hoſtili naue ſeiunxit. Tum in puppim excurrit, & de magiſtro quæſiuit, quid faciẽdum cenſeret. Ignorabat enim magiſtrum eſſe extinctum. Tum ad Petrum Vieiram conuerſus, horribilem ſpeciẽ oculis vſurpauit. Iacebat enim Vieira conciſus vulneribus, & ilia ventre diſciſo ſe effuderant: & tamen Syluius vt iunior natu maiorem, & in bellis exercitum interrogauit, quid optimũ facto iudicaret. At ille, Abi, inquit, & eos, qui ſe rurſus abdiderunt, è latibulis expelle, & remorum vehementi concitatione te, quãdo ſolus relictus es, ab imminente clade ſubtrahe. Is continuo rurſus homines metu turpiter exanimatos è tenebris eduxit. At hoſtes cùm cernerent alios interemptos, alios verò timore necis occultatos, alios poſtremò vulneribus impeditos, in celocem impetum fecerunt. Interim Andreas Vaſconcelius apparuit. Hoſtes cum eſſent pugnando defeſsi, & ducem amiſiſſent, & noſtros integros aduentare conſpicerent, retro ceſſerunt. At Michaël Syluius Vieiram rurſus interrogat, num hoſtium nauem inſequeretur. Vieira eum admonuit, vt ex alto in terram curſum dirigeret, vt hoſtilem nauem in vadum compelleret. Is conſilio paruit. Hoſtes exterriti, nauem maxima remorum vi in aduerſum litus impellunt. Et cùm in mare deſilirent, maxima eorũm pars fluctibus hauſta fuit: octo in terram enatarunt, qui cùm in Præfectum inciderent, ab illo capti ſunt. Itaque antequam Andreas Vaſconcelius accederet, iam frater illius iunior rẽ totam confecerat. In quo neſcio quid magis laudandum ſit: virtus ne, qua vel ſolus, vel cum paucißimis, qui vulneribus debilitati illum ſequi minime potuerunt, tam præſenti animo hoſtibus ferociſsimis repugnauit: an modeſtia, qua in ea trepidatione nihil ſine maiorum conſilio moliri voluit. Non multis poſt diebus hoſtes ſe in vrbis conſpectum dederunt. Gomecius Syluius in eos impetum dedit. Illi ſe fugæ mandarunt. Gomecius illos longo ſpatio inſequutus eſt, donec ad fluuium peruenit, quem hoſtes partim vado, partim nando tranſierẽ.

Aliquot

Aliquot tamen ex illis cæſi ſunt. Sed cùm Antonius Pereira, vir adprime nobilis, cum equo cecidiſſet, hoſtes (nondum enim omnes traiecerant) aciem in eũ conuerterunt. Michaël Syluius cum equitibus quinque ſubſidio confeſtim occurrit. Hoſtes fœmur illius haſta transfixerunt. Sed cùm frater illius, & Petrus Mendezius, cum alijs nonnullis aduenissent, hoſtes in fluuium ſe demiſere.

LIBER DVODECIMVS.

ACCIDIT HOC ANNO res, quæ cùm à non mediocri belli apparatu ortum habuiſſet, in riſum conuerſa fuit. Rex Feſſenſis cùm eſſet vir bellicoſus & impiger, & ſuos in armis continere ſtatueret, crebras in noſtros excurſiones faciebat. Itaq; hoc anno agrum Tingitanum populatus eſt, & prædas non valde magnas abegit. Et cùm nemo illi obuiam prodiret, Arzilam contendit. Erat Arzilę quidam plebeius homo, qui lento atq; diuturno morbo paulatim intabeſcebat. Medici præceperãt, vt teſtudinibus veſceretur. Is propter probitatem erat carus vniuerſis. Cum verò teſtudines nõ haberet, conqueſtus eſt, quòd vnico illo morbi remedio careret. Tum equites viginti operam ſuam ad eam rem polliciti ſunt, modò exeundi poteſtas illis à Ioanne Coutigno vrbis præfecto fieret. Coutignus eam facultatẽ non grauatè conceſſit. Illi prodeunt, & in proximum fluuium ſe conferunt: equis frena & ephippia detrahunt, eósq; capiſtris ad arbuſta deligant, & haſtas in terra defigunt. Tum omni metu ſoluti arma deponunt, & omnes veſtes exuunt, & toto corpore nudi in fluuium ſe demittunt. Erat autem æſtus, & illi cùm eſſent natandi ſtudio dediti, tum vt calorem depellerent, multo libentius atq; iucundius natabant, & magnam interim vim aquatilium teſtudinum manibus capiebant. Speculator quidã hoſtium, cum illos equites viginti egreſſos animaduerteret, multo maiores eſſe copias arbitratus eſt, quæ ſilenti agmine, vt fieri ſolebat, exirent, vt montes & ſyluas inſiderent, vt ex inſidijs in hoſtes incautos impetũ facerent: illos viginti, primi tantum agminis partem eſſe credidit. Id igitur ad Regem continuo detulit. Rex ducentis equitibus Hamelicem itinerum ductorem, eundẽ ipſum, qui noſtros ſpeculatus fuerat, præfecit, eúmq; iuſsit fluminis tranſitum, qua eos

tranſmiſſuros opinabatur, obſidere. Alios ducentos equites Martino Abrahemi auunculo, qui religionem Chriſtianam abiurauerat (erat enim Abrahemus mulieris Chriſtianæ filius) aſsignauit, cum quibus eum alium fluminis aditum cuſtodire præcepit. Hamelix omnes vias, quibus illos ingreſſuros ſperauit, oculis perluſtrauit: & cum nulla veſtigia reperiret, in fluuiũ Dulcem (ſic enim fluuius ille nominatur) ſe contulit. Non potuit Hamelix tanto ſilentio aciẽ ducere, quin ab Arzilæ ſpeculatoribus conſpiceretur. Itaque ingentis tormenti ictu qui foras exierant admonentur, & qui in vrbe ſe tenebant, æris ſonitu ad arma vocantur. At natatores egregij cum tanta animi relaxatione atque iucunditate ludebant, vt vix poſſent vllo tormentorum ſtrepitu de periculo, in quo verſabãtur, admoneri. Piſcatio enim feliciſsime procedebat, & alij in alios conuicia iaciebant: omnia clamoribus, & riſu immodico perſonabant, cùm repente hoſtes apparent. Noſtri haſtas euellunt, & nudi in equos nudos inſiliunt, & in vrbem confugiunt. Hoſtes illos inſequuntur. Noſtri interdum ita nudi vt erãt, in hoſtes equos conuertebant, & eorum impetum, vt poterant, repellebant. Vnus tamen ex equo decidit. Antonius Coutignus (is fuerat Saracenus, & ſe ad Chriſti nomen & religionem aggregarat) vt equiti, qui deciderat, auxilium afferret, in hoſtem, qui reliquos anteceſſerat, impetum dedit, eúmque ex equo deturbauit, ſociúmque iacentem manibus iuuit, vt facilius poſt ſe equi eiuſdẽ tergo ſuperſederet. Ioannes Coutignus, vt fugientes exciperet, ex vrbe cum inſtructis copijs egreſſus fuerat. Cùm igitur agmen nudum cerneret, riſu propemodum corruit. Deinde (erat enim vrbaniſsimus) tam multa dicta dixit, & tam facete in omnes luſit, vt omnes cachinos tollerent. Factum verò Antonij Coutigni multis laudibus celebrauit. Poſtremò autem adiecit, Ne commilitones noſtri hoc cultu virginibus, quibus inſeruiunt, offenſionẽ inferant, par eſt, vt eos, antequam in vrbem inuehantur, contegamus. Tum quilibet partem ſibi veſtiũ detraxit, qua ſociorum corpora contegeret: & ſic demum in vrbem cum omniũ incidentium iocis ingreſsi ſunt. Hamelix cùm caſum illum Regi Feſſenſi nunciaret, magni illius, & omnium qui aderant, riſus conſequuti ſunt. Spolia deinde legit, nempe veſtes, & parmas, & retia, frena, & ephippia, & vnum equum: & ſic demum Rex ille Mauritaniæ potentiſsimus, cum tam opulentis manubijs domum reuerſus eſt. At Coutignus nudis veſtem ſumptibus ſuis præbuit, præcipuè verò Antonium Coutignum munere donauit, & factum hominis publice collaudauit, vt alios ad eiuſdem virtutis exemplum acrius incenderet. Hamelix paucis poſt diebus Regis iuſſu, vt conſilia noſtrorum exquireret, Arzilam redijt, & fuit cum damno repulſus. Cùm rurſus alia die excurreret, vnum ſpeculatorem cepit, ad Regémque perduxit. Is cùm illum de oppidi ſtatu percontaretur, captiuus vrbem eſſe dixit armis & commeatu munitam, & militum acerrimorum virtute defenſam, & ducis vigilantiſsimi cuſtodia confirmatam. Tunc Rex vrbe ſe potiri diffidens, exercitum dimiſit: & ſpeculator intra

paucos

paucos dies ipſius Præfecti pecunia redemptus fuit. Hoc anno Rex Emmanuel arcem in oſtio fluminis, quod Tetuanum præterfluit, ædificare conſtituit. Carolus Rex cùm hoc accepiſſet, Emmanuelem per literas, vt tam egregium opus efficeret, adhortatus eſt. Eſt enim oppidum illud piratarum receptaculum, qui inde prodeuntes, maria crebris latrocinijs infeſta faciunt. Ad arcis ſitum contemplandum, Petrus Maſcaregnas miſſus fuit, qui altitudinem portus explorauit, ſitum diligentiſsime perſpexit, aquationis commoditatem, & facillimã arcis excitandæ atque muniendæ rationem fore vidit. Sed Emmanuel ne id quod vehementer cupiebat exequeretur, negotijs innumerabilibus impeditus fuit, & ob id in aliud tempus opus differendũ iudicauit. Ioannes interim Coutignus cum Petro Maſcaregna aliam excurſionem maximo cum periculo fecit, qua arduis montibus, & denſis nemoribus, & arctiſsimis anguſtijs ſine vlla hoſtium ſuſpicione ſuperatis, in hoſtes inopinantes inuehitur. Eos autem primo impetu fudit, fugauitque: & ita domum victor cum captiuis & præda reuerſus eſt. Non multis poſt diebus Antonia Azeuedia, quæ nupta fuerat Iacobo Soueralio, nauem vnam ex ijs, quas Carauelas appellant, conduxit, vt Tingi Arzilam peteret. Eam duo illius fratres patrueles deducebãt. Vni Ioannes Coëlius, alteri Arius Coëlius nomen erat. In ea naui vehebatur piſcator quidam, nomine Antonius Grimaldus, qui cùm ab hoſtibus, qui vna naue longa piraticam faciebãt, cum alijs piſcatoribus captus eſſet, è naui ſe demiſerat, atq; nando Tingim peruenerat: & Odoardo Meneſio nunciarat, piraticam nauem iter Tetuanum ſuſcepiſſe. Sic enim opinatus fuerat. Hac autem fiducia noſtri citius, quàm temporis occaſio ferebat, è portu ſoluerant. Non multum progreſsi fuerant, cùm in eos eadem hoſtium nauis incurrit. Ex hoſtibus octo in nauem noſtram inſiliunt. Coëlij cum Grimaldo feſtinanter accurrunt, & cum hoſtibus, qui ingreſsi fuerant, acre certamen ineunt: quatuor interficiunt, quatuor reliquos expellunt. Nautæ interim ita curſum dirigunt, vt hoſtilem nauem poſt ſe relinquerent. At hoſtes, cùm ex ijs qui pulſi fuerant, intellexiſſent, ſolos tres viros eſſe apud noſtros, qui pugnarent, reliquam turbam eſſe mulierum, atque nautarum, nauem ſuam remis, quantum poſſunt, impellunt, & in noſtros rurſus impetum dant, & ferreas manus inijciunt. Tũ ſedecim armati per proram in noſtrã nauem ingrediuntur. Duo Coëlij fratres eis acri animo repugnãt. Grimaldus inermis, cũ haſta & gauſapina veſte, qua complicata ſiniſtrum brachiũ armauerat, cũ fratribus animo magno cõiungitur. Fit acrius prælium, quàm ſi magna vtrinque multitudo manum cõſeruiſſet. Maior tamen pars hoſtium cadit, reliqui ſe rurſus in nauem ſuam recipiunt. Dum hoc geritur, alij hoſtes per puppim inſiliunt, qui à nautis repulſi ſunt. Grimaldus focum noſtræ nauis arripuit, & in hoſtilem nauem coniecit: & hoſtibus partim inflammationem intulit, partim multo cinere conſperſis aſpectũ ademit. Hoſtes igitur ſe ſe à noſtris abſtraxerunt. Sagittis tamẽ & pilis eminus decertabant. Duæ naues Cantabræ

curſum illum tenebant. Cantabri cùm prælių illud ſpectarent, in ſcaphas deſiliunt, vt opem celeriter afferrent. Naues enim eò propter magnitudinem appropinquare non poterant. Sed cùm illi ad noſtros acceſſerunt, iam hoſtes abſceſſerant. Cantabri noſtram nauem ad ſuas naues remulco traxerũt, & ſaucios curauerunt, nec vllum humanitatis officium fuit ab illis prætermiſſum. Saucij deinde fuerunt Odoardi Meneſij iuſſu Tingim deportati: nauis autem Cantabrorum præſidio munita Arzilam peruenit. Grimaldi verò hominis infimi, ſed animo maximo præditi virtus inter omnes excelluit: qui quidem multis, & valde periculoſis vulneribus laborauit. Sub id tempus, Franciſcus Caſtrẽſis, oppidi, quod promontorium Guetenſe nominant, præfectus, qui in Luſitania ſuæ rei gerendæ gratia apud Emmanuelem verſabatur, in Africam redierat. Turoququm oppidum erat tunc valde opulentũ, & multorum mercatorũ celebritate, & commercio frequentatum. Turoququenſes tam Luſitanis, qui promõtorium Guetenſe tuebantur, quam Mauris fœderatis non mediocre damnũ inferebant. Itaq; Franciſcus Caſtrenſis copias eduxit, & Xequium Melichium, qui ſemper in Regis Emmanuelis fide permanſerat, acciuit. Nocte profectus, prima luce hoſtes inopinantes aggreditur, oppidum capit, oppidanorum ſtragem edit: Chriſtianos, qui captiui erãt, liberat, magnam hoſtium multitudinem in ſeruitutem abducit. Et quanquam noſtri multos occidiſſent, multo tamen plures à Xequij Melichij militibus occiſi ſunt. Quibus enim damnis affecti fuerãt, valde meminerant, & idcirco, vt dolorem animis inuſtum acri vindicta ſanarent, operam enixe dederunt. Hæc quidem in Africa gerebãtur. In India, vt dictum eſt, Malaca fuerat à Bintami Rege obſidione vexata, & magnis viribus oppugnata, & in ſummum diſcrimen adducta, & Antonij Correæ (quem Siqucira Pegum miſerat, & cui in mandatis dederat, vt ſi opus eſſet, Malacæ auxilium afferret) aduentu liberata. Correa cum vrbem hoſtium metu liberam, & vario cõmeatu refertam cerneret, Pegum iter inſtituit, & Martabaũm, maritimam regni illius ciuitatem, ſecunda tempeſtate peruenit. Regio eſt latiſsima, & maxima fertilitate prædita. Gemmis præterea varijs, & auri & argenti metallis abundat. Homines ſunt colorati, & lautiſsime viuunt: vitijs valde dediti ſunt, quibus effœminantur. Maxima ex parte numina commenticia colunt, & ſimulacris immolant. Sacerdotes in ſummo honore ſunt: ædibus amplis multi religioſi homines includuntur, qui ſe excellentius in ſtudio pietatis gerere cupiunt. Similiter & virgines alijs eiuſmodi ſeptis incluſæ pudicitiam ſe perpetuò colere profitentur. Multis in rebus ſunt Sinis vitæ cultu ſimillimi. Correa cum primum claſſem in vrbis portu collocauit, Antonium Pazagnam ad Regem, qui tunc Pegu ſe tenebat, legatum inſtituit. Is cum ſocijs fuit à Rege ſatis benigne & hoſpitaliter acceptus. Illis autem reſponſum breui reddidit, & cum illis ſacerdotem ſummæ auctoritatis hominem (hos Rolines appellant) & alium virum primarium, qui magnum apud illum locum tenebat,

Martabaüm miſit. Illis autem poteſtatem dederat pacis iuſto & ęquabili fœdere faciendæ. Pax firmata, & monumentis conſignata fuit. Correa publicũ fœderis teſtimonium noſtro more conſcriptum Peguënſibus obtulit. Illi nomine Regis, eiuſdem fœderis teſtimonium in aurea pagina, vt Regibus illis mos eſt, cùm fœdus ſanciunt, inciderunt: quod Correæ ſimiliter detulerunt. Interim illis vſus & conſuetudo tanta cum hominibus noſtris interceſſerat, vt Luſitani quaſi in patria communi verſarentur, ita ſine vllo metu per vrbem incęderent. Cùm verò ſecundus ventus à Septentrione flaret, Correa cum nauibus quinq;, cibarijs onuſtis, Malacam redijt. Dum Correa apud Peguënſes negotia gerit, in Zamatra apud Pacemenſes ingens tumultus exoritur. Vir enim quidã regnandi cupidus, in Regem inſidias cõparauit, & illo occiſo, regnũ occupauit, & quinque & viginti Luſitanis, qui ibi verſabantur, necem intulit, opesque illorũ abſtulit, & quibus ſignis potuit, quanto odio nominis Luſitani teneretur, oſtendit. Garſia Sala qui tũc Malacæ præerat, nauem vnam armis, & munitionibus, & valido militum præſidio diligenter inſtruxit, illique Emmanuelem Paciecũ præfecit: cui pręcepit, vt oram, quæ inter Pacemenſem & Axemenſem portũ intereſt, ſumma vigilantia ſpecularetur, ne commeatum vllum in vrbem importari, né ve cuiquam in altum piſcandi gratia euehi liceret. Hoc autem belli genus acerrimum erat. Gens enim cibis importatis vtitur, & piſcatu plurimum alitur. Vtriuſque igitur rei vſu prorſus impedito, neceſſe erat, vrbem inopia atq; fame cruciari. Id Paciecus non ſegniter exequutus eſt. Verùm cum aquæ recentis deſiderio teneretur, ſcapham in terram propius vrbem miſit. Ea autem, præter remiges, viri quinque vehebantur, qui in fluuium ſubuecti, aquationem fecerũt. Deinde ſecundo fluuio nauem repetebant, cùm ex improuiſo hoſtes innumerabiles vtramque fluuij ripam occuparunt. Tum lapidum atq; ſagittarũ multitudo, grandinis inſtar, in noſtros decidit, ita, vt maximum vitæ diſcrimen adirent: qui tamé parmis tecti, cùm totis viribus ſcapham incitarent, è ripis emerſi, in altum vecti ſunt. Sed cùm æſtus eſſet aduerſus, & ventus eos deficeret, tres naues, humiles quidem, ſed valde longæ, multorum militum capaces, quæ remis impelluntur (incolæ Lancharas appellant) armis, & valido militum præſidio munitæ, quibus multi nobiles homines vehebantur, ſcapham conſequutæ ſunt. Nauibus præerat Iaoënſis vir egregiè fortis, qui Zudamecius appellabatur. Noſtri obſtinatis animis decreuere mori potius, quàm ſeruitutẽ pati. Deinde cùm omnem ſuam ſpem in CHRISTI numine collocaſſent, ad pugnam ſe cõparant. Vnus ex quinq; viris Luſitanis tonſor erat. Is cùm eſſet viribus ſummis, & animi ſingulari alacritate prædıtus, nauis prætorię, quæ reliquas anteceſſerat, & in ſcapham inuaſerat, proram manibus arripuit. Quatuor reliqui in nauem conſcendêre: quos ipſe cõſequutus fuit. Tantóq; impetu in hoſtes irruere, vt multi ſe metu in mare deijcerent. Dux ſuis à tergo enſe diſtricto ferociter inſtabat, & mortem illis, niſi fortiſsimè pugnarent, minabatur. Et cùm nihil neq;

exhortando,

exhortando,neque minitando proficeret,quatuor occidit. Erant adhuc hoſtes ancipiti metu diſtricti. Qui enim Luſitanorum impetum ſuſtinebant, ab illis cædebantur: illis,qui fugiebant,erat manibus ducis ſui mors neceſſario ſubeunda. Tandem poſtquam aliquo ſpatio fuit vtrinque dimicatum, omnes hoſtes aut ferro cōciſi,aut fluctibus demerſi ſunt. Tantus enim illis terror iniectus eſt, vt ſe in mare demitterent. Ipſeq; dux multis prius vulneribus acceptis ſe in mare præcipitem dedit. Erant autem ſupra centum & quinquaginta, qui naue illa vehebantur. Reliquæ duæ naues cùm primæ caſum oculis aſpexiſſent, metu perterritæ conſtiterunt. Sed eo tempore noſtri erāt ita labore debilitati, & vulneribus confecti,vt nullas ad reſiſtendum vires haberent. Sed eodem numine, quo fuerunt in prælio confirmati, vt tam admirandum facinus ederent, hoſtes exterriti ſunt ita,vt eos aggredi non auderent. Nauis hoſtium capta remulco ad nauem primùm,deinde Malacam perducta, & in terram ſubducta, & integumento contecta fuit,vt diutiſsime permaneret miraculi ſtupendi monimentū. Hoſtes enim à Chriſti ſanctiſsimis ſacris alieni perſpexerūt, id nullo modo viribus humanis,ſed Dei pręſentis auxilio geſtum fuiſſe. In quo multa valde miranda contigere. Primum fuit,ardor & alacritas animorū,quà quinque viri mori maluerunt,quàm hoſtibus in deditionem venire. Deinde præliū ipſum tam felici ſucceſſu confectum,vt centum & quinquaginta hoſtes ferociſsimi,quinq; virorum manibus vel cæderentur,vel metu adeò turbarētur,vt ſe in mare præcipitarent. Poſtremum fuit,ille metus duabus nauibus integris incuſſus, quę nō auſæ ſunt in homines quinq;,vulneratos, atque grauiſsimo labore defatigatos, inuadere. Verùm eo caſu dux edoceri potùit, non eſſe ſuorum ſanguine ludendum. Multo námque illi honeſtius fuiſſet,aqua putrida ſitim depellere, quàm propriæ voluptatis cauſa ſuos in tantum diſcrimen inducere. Attamen Rex Pacemenſis huius admirandi facti terrore perculſus, pacem continuo petijt: quæ fuit, accepta prius ſatisfactione, confirmata. Nomina quatuor hominum, per quos hoc facinus editum fuit,hæc erant. Ioannes Almeida, Antonius Pazagna, Antonius Vera, Franciſcus Gramaxus. Tonſoris artificium nomen viri ipſius, qui tonſor erat,occuluit. Rex autem Bintami bellum interim ſummo ſtudio renouabat. Antonius Correa contra ſtationē aliam,quę in ripa Muaris fluminis à Rege munita fuerat,copias educere,& ſimul oppidū Padum, quod Rex ipſe munierat,expugnare cupiebat. Itaq; conſilio cum Garſia Sala arcis & vrbis Pręfecto cōmunicato,ab eo triremē cū celoce, & triginta minora nauigia precibus impetrauit. Centū & quinquaginta viros Luſitanos,& quadringentos Malacenſes in ea claſſe ducebat. Cū his copijs & nauibus in Muaris fluuiū inuehitur. Ripæ ſunt viridiſsimæ, quas vtrinq; denſiſsimæ Syluæ veſtiebant,adeò multis in locis fluuiū opacantes,vt cœli aſpectū adimant. Viginti autē paſſuū millia progreſsis æſtuariū occurrebat. Hoc in loco Rex Bintami ſtationem duplici vallo munierat, firmaq; in ea militū pręſidia collocarat, ne Luſitani poſſent Padum,quo in loco

ipſe

ipſe belli commodius gerendi gratia conſiſtebat, inuadere. Ea ſtatio fluminis alueo profundo, ſed perangusto, quo erat neceſſario nauigandum, imminebat, & æſtuarij latitudinem tranſuerſis molibus occupabat. In medio porta inerat, qua ijs, qui pado veniebant, aditus in fluuium patebat. Nocte verò foribus obductis claudebatur. Intra huius ſtationis clauſtra Rex naues continebat, vt facilius ſubitas, & improuiſas Luſitanorum incurſiones, quas aperto Marte nō poterat, clauſtrorum ope repelleret. ſtationis autem huius cuſtodiam impigro viro commiſerat. Correa lembo virum nomine Georgium Meſuradum exploratum miſit. Is renunciat, in ſtatione magnam vim militum à Rege diſpoſitam fuiſſe, ipſumque ducem ſuos admonuiſſe, vt ſe ad certamen animis præpararēt. Sibi námq; compertum eſſe, Luſitanos propediem adfuturos. Correa nihiloſecius vltra progreditur, & prima luce ſtationem acriter oppugnat, & tandem cū reliquis ducibus irrumpit. Fit magna cædes, maxima tamen hoſtium pars ad Regem effuſa fuga ſe contulit. Correa, ne hoſtes ſe poſſent ſpatio ſumpto à repentino pauore reficere, in æſtuarij ipſius introitu Odoardum Melium cū aliquot nauigijs reliquit, & ipſe clauſtris reuulſis in æſtuarium ingreditur. Sed Rex ne id fieri facile poſſet, conſilio multo ante prouiderat. Arboribus enim ſucciſis, atque in fluuium vtrinq; deiectis, nauium curſum impedierat. Fuit hæc res maximi laboris. Prius enim, quàm nauigia progredi vltra poſſent, erant arbores tranſuerſæ, quæ tranſitum impediebant, extrahendæ. Sed tandē Correa in oppidum, diſiectis omnino molibus, peruenit. Rex inſtructa acie cum elephantis obuiam proceſsit. Noſtri hoſtibus inuitis terram occuparunt. Prælium deinde commiſſum fuit. Hoſtes fuſi fugatiq; ſunt. Correa cùm Luſitanos auidius inſequi cerneret, receptui ſignū dedit. Nec enim regiones illas nouerat, & timuit, ne luſtris incognitis impediti, ab hoſtibus rurſus conglobatis damnum acciperent. Oppidum direptum continuo fuit, & incenſum: naues ſupra centum cōiectis ignibus abſumptæ. Eorum, qui mortui in vtroque prælio ſunt, certus numerus iniri non potuit. Conſtat tamen non mediocrem multitudinem fuiſſe. Ad hunc modum Correa, rebus ex animi ſententia geſtis, cum præda & multis captiuis Malacam redijt, & fuit ab omnibus cum honoribus ſummis, perinde atque meritus erat, exceptus. Inde in citeriorem Indiam nauigauit. Rex verò Bintami, cùm ſe militum & nauium penuria cerneret in maximas anguſtias inductum, in Bintamum cum graui damno & inſigni dedecore reuerſus eſt, & à bello tunc ceſſandum ſtatuit. Neque Coulami res quietæ in citeriore India fuerant. Luſitani enim à Regina petebant, vt fidem ſuam liberaret, & ea, quę fuerant, cū Antonius Sala interfectus eſt, ablata reſtitueret, & pondus piperis, quod ex fœdere debebat, ſine recuſatione ſolueret. Regina quamuis in principio fidem tueri ſtatuiſſet, Saracenorum tamē crebris ſermonibus inducta, nō modo fidē violare, ſed etiam arcem capere, & exitiū Luſitanis moliri conſtituit. Et primùm id inſidijs tentare voluit. Cùm doli minime ſucceſsiſſent, apertam vim

vim intentare decreuit. Eam Indiæ partē, quæ Coulamo finitima eſt, & ad Auſtrum Cori promontorio definitur, quam Comorim appellant, quędam Regina tunc imperio tenebat, cum qua Coulami Regina de Luſitanorum excidio coniurauit. Itaque Reginæ vtriuſque copijs, trium fratrum, qui plurimum inter Naires opinione virtutis excellebant, opera coniunctis, menſe Iunio, quo menſę hyemis maxima vis in regionibus illis eſt, bellum excitari cœpit. Supra viginti hominum millia coacta ſunt. Venenum fuit in puteis ſparſum, vt aquatio impediretur, & arx circunſeſſa, & magnis viribus oppugnata, & aliqui ex Chriſtianis Indis, qui vrbem incolebant, occiſi. Arcem triginta tantùm viri Luſitani tuebantur. Ex illis quinque erant morbis oppreſsi: hyems erat impedimento, quo minus facile Cochimo auxilium mitteretur. Commeatus erat perexiguus, præterea pulueris tormentarij ſumma penuria. Hector Rodericus per hominem impigrum, qui ſe fluctibus committere minime dubitauit, Alexiū Meneſium, qui ſe tunc Cochimi tenebat, de ſtatu, in quo res erant, admonuit. Is confeſtim Alfonſum Meneſium fratris ſui filium, cum quinque & viginti viris Luſitanis, & munitionibus, & commeatu Coulamum miſit. Alfonſus Meneſius longa naue vectus, in arcem cum exiguis illis copijs ingreſſus eſt. Arcem interim hoſtes acriter oppugnabant, eóſque noſtri ſingulari virtute repellebāt: & crebris eruptionibus ſæpe decertabant: nec tormentis tantùm eminus vtrinque pugnabatur, verùm haſtis & gladijs ſæpenumero prælium fiebat. E noſtris aliqui cæſi ſunt, multi grauiſsime ſauciati: ex hoſtibus magnus numerus interemptus fuit. Tandem cùm Reginæ cernerent, arcem capi intra duos menſes minime potuiſſe, & accepiſſent, Alexium Meneſium magna auxilia comparare, bello finem imponendum eſſe ſtatuerunt. Itaque pacem poſtularunt, & debitam violati fœderis pœnam, quæ illis fuit impoſita, perſoluerunt, & pax iterū conditionibus æquis confirmata fuit. Hoc anno percepit Rex Emmanuel ab homine curioſo & diligente multa, quæ animum illius ad rerum magnarū ſtudium multo acrius incitarunt. Expoſitum eſt ſuperius, quemadmodum, dum claſsis Odoardi Lemij promontoriū Guardafumēſe peragrabat, celox, cui Georgius Quadra pręerat, à reliqua claſſe diſiecta ad Zeilę portū appulſa fuerit. Luſitani, qui illa vehebantur, capti, & ad Regē Adenenſem abducti ſunt: qui eos in ergaſtulum detrudi iuſsit, in quo diutiſsime vitā in extrema inopia & mendicitate traduxerunt. Quidā interim Rex Arabiæ huic tyranno finitimus, illi bellū intulit, multiſq; illū prælijs deuicit, maximáq; regni parte ſpoliauit, & vinctos, qui ergaſtulo incluſi fuerant, liberos abire permiſit. Ad hunc modū Quadra cū quinq; Luſitanis (reliqui enim laboribus attriti & fame cōſumpti perierant) è vinculis emiſſus, & in libertatem reſtitutus eſt. Is verò, vt facilius eas terras, quas luſtrare cupiebat, minore cū periculo peragraret, & Arabicam linguā probe teneret (eo námq; tempore, quo vinctus fuerat, illi ſummam operam dederat) ſe Saracenum eſſe ſimulauit, egregiámque in Mahumetis diſciplina ſanctitatem

præ

præ ſe tulit. Illa igitur ficta ſpecie religionis, quam ementiebatur, & ſingulari calliditate ſimulabat, omnium oculos in ſe conuertit, atque tandem ea opinione ſe ſe in familiaritatem Regis inſinuauit. Erat enim Rex humanus, & religioni illi deditus. Qui deinde hominis ingenio delectatus, eum à ſe demittere nolebat. Cùm verò ſepulchrum Mahumetis inuiſeret, Quadram ſecum duxit. Ibi cùm accepiſſet Quadra, camelorum turmam ante duos dies, quàm Rex in eam vrbem veniſſet, Damaſcum profectam fuiſſe, finxit ſe miro deſiderio teneri ſepulchra nepotum Mahumetis, quæ erant in Perſide, viſendi. Damaſco námq; faciliorem, & minus periculoſam eſſe in Perſidem viam. A Rege igitur contendit, vt ſibi faceret poteſtatem turmæ illius veſtigijs inſiſtendi, vt eam conſequeretur. Rex illum ab eo conſilio deterrere conatus fuit, tum quia non libenter illius conſuetudine carebat, tum quia illum turmam conſequi poſſe omnino deſperabat. Sed cùm Quadra illum precibus vrgeret, illi non modò facultatem, quam petebat, verùm & pecuniam, & commeatum, quantum ipſe portare poſſet, attribuit. à Rege digreſſus, in regiones vaſtas & incultas, ipſiq; prorſus ignotas penetrauit, camelos minime conſequi potuit: & quo ſe conferret, penitus ignorabat. Commeatum intra dies paucos conſumpſit: Soles ardentiſsimi illum vehementer excruciabant: veſtigia ex arenarum ingentibus molibus vix præ nimia laſsitudine corporis euellebat. Cùm ſe in tantas anguſtias adductũ animaduerteret, oculis in cœlum ſublatis, maximam vim lacrymarum profudit, & flagitiorum veniam ſuppliciter implorauit. Inde ope diuina ad locũ, vnde arenæ collis aſſurgebat, delatus eſt. Cùm verò collem ſuperaret, camelum & hominem conſpexit. Eo igitur lætus gradum intulit, & turmã interim aliã camelorum ad eum locum (ibi enim aquatio erat) properantem animaduertit. Ad homines accedit: miſeriam, in qua verſabatur, exponit: opem ab illis efflagitat. Illi & miſericordia commoti, & ſpecie religionis, quam is habitu ſimulabat, inflexi, hominem non cibo tantùm & potu, verùm & rebus omnibus neceſſarijs abunde refecerunt. Illorum autem ductu, quandiu deſerta loca peragranda fuerunt, & poſtquam ex vaſtitate ſolitudinis illius emerſus eſt, religionis aſsimulatæ cultu, varias regiones perluſtrauit, & oculis atque mente multa percepit, & tandem Arabiam, atque Perſidem peruagatus, Armuzium à Saracenis mercatoribus deductus eſt: vbi cultum & perſonam Saraceni depoſuit, & Chriſtiani hominis cultum, quem mente ſemper geſtauerat, aſſumpſit. Vbi tamen flagitium, quod admiſerat religionis impuræ ſimulatione, debitis lacrymis expiauit. Garſia Coutignus, qui tunc Armuzio præerat, illum veſtibus, & pecunijs, atque muneribus affecit. Qui deinde in Indiam, ex India in Luſitaniam veniens, Anno. M. D. xx. ad Emmanuelem intromiſſus, omnia, quæ luſtrauerat, & prudenter animaduerterat, luculentis ſanè verbis explicuit. In primis autem quomodo Æthiopiam vniuerſam, quæ ſupra Ægyptum eſt, explorauiſſet, & quomodo in lacum ingentem, vnde Nilus

Nilus in Ægyptum influit, perueniſſet: quibus moribus, legibus, & inſtitutis Æthiopes illi Chriſtiani viuerent: qui ſitus Ægypti, qui Arabum mores, qui Perſarum victus eſſet, expoſuit. Emmanuel ex illius oratione voluptatem non mediocrem cepit. Ad ea enim, quæ in Arabia & Æthiopia facere deſignabat, illa Quadræ oratio nimis apposita videbatur. Et quia ſuſpicari cœpit, à regno Congenſi facilem in eum lacum, vnde Nilus erumpit, tranſitum fore, hominē iam ſponte ſua ſatis incitatum, ad illud explorãdum promiſsis inuitat. Illum igitur in Congum cum literis mittit, vt inde in Nili fontes iter faciat, atque inde ad Dauidem Regem Æthiopiæ tandem perueniat. Qui cùm ad Congi portum delatus, deinde ad Regem perductus fuiſſet, exceptus benigne fuit. Itineris tamen illius explorandi facultatem, malignitate Luſitanorum, qui plurimū apud illum Regem poterant, non impetrauit. Itaque reuerſus eſt, & cùm iam Emmanuelem mortuum reperiſſet, Diui Franciſci inſtitutum ſequi decreuit, in quo vitam ſanctiſsime ad extremū perduxit. Hæc expoſita ſunt, vt animaduerti poſsit, animum Regis Emmanuelis, quamuis illius corpus in Luſitaniæ terminis verſaretur, orbem terrarum peragrare, & magna ſemper & nimis ardua moliri. Ea verò ratione fiebat, vt ſuorum opera regiones incognitas, & terras vltimas indagaret. Sed omnes humanæ cogitationes momento tēporis obruuntur. Sub id tempus, Maximilianus imperator è vita diſceſsit. De ſucceſsione imperij erat apud Germanos diſceptatio. Multi námque ad Franciſcum Valeſium Galliæ Regem inclinabant, multo tamen plures animis in Carolū propendebant. Galliæ Rex donis atque ingentibus promiſsis nō paucos ad ſui ſtudium vehementer allexerat. Carolū tamen abſentem & educatio (fuerat enim apud Germanos enutritus) & ſuperioris Pannoniæ principatus, & perſpecta indoles, & multorum etiam Principum affinitas aduerſus Galli munera tuebantur. Fuit autem Carolus in Germaniam, quaſi ad imperium minime dubium, multorum literis euocatus. Is antequam ex Hiſpania diſcederet, omnium Ordinum conciliū indixit, & conſilio Guilielmi Decreui Xebrenſis Dynaſtæ, qui illius ætatem regebat, præter pecunias, quibus illum Hiſpani iuuerant, immania tributa populis imperauit. In quo quidem non merito poſſum Carolum cupiditatis, aut potius inconſideratæ temeritatis inſimulare, cùm ætatis excuſationem habuerit. Pædagogum verò ſumma vituperatione digniſsimum iudico. Rex enim non eſt in altiſsimo illo gradu dignitatis locatus, vt acerbiſsimis exactionibus ciuitates ſibi commiſſas exhauriat, ſed vt earum ſaluti & incolumitati proſpiciat. Si recte enim Regis nomen vſurpat, pater patriæ eſt, & pro reip. ſalute debet, ſi opus ita fuerit, caput in quoduis magnum diſcrimen inijcere, non remp. ipſam immodicis ſumptibus euertere. Fateor equidem Regem eſſe ſubditorum opibus adiuuandum, vt remp. tueri poſsit. Negotia enim infinita ſuſtinet: æquabile ius omnibus adminiſtrat: periculum à rep. cum neceſsitas poſtulat, armis atq; virtute propulſat: bonis præmia pro dignitate conſtituit:

ſtituit: improbos ſuppliciorũ acerbitate coërcet: patriã deniq; vniuerſam & ab externis hoſtibus, & ab inteſtinis fraudibus tutam vigilantia ſua præſtat. Hæc quidẽ munera aut opere tuetur, aut quoties opus fuerit tuenda ſuſcipit. Qui autem exiſtimat, hæc tam multa munera ſine maximis ſumptibus ſuſtineri poſſe, mentis expers eſt, atq; vitæ cõmunis ignarus. Et idcirco hoc, quod eſt communi more receptum, vt Reges populi ſumptibus alantur, nõ eſt humano tantũ iure, ſed etiam diuino vallatum. Is tamẽ modus adhibendus eſt, ne, vel vt immodicis ſumptibus ſine vllo reip. fructu vti poſsit, vel vt ad auariſsimos homines, quorũ cupiditas nullis opibus expleri poteſt, opes reip. trãsferat, pecuniam cum reip. gemitu & querimonia coaceruet, & dum potentiũ domos immanibus diuitijs cumulare ſtudet, tenues domos exinanire contendat: vt ita, dũ falſum nomen liberalis, atq; magnifici obtinere nititur, verũ iuſti atque clementis nomẽ amittat. Alia deinde cauſa in Carolo inerat, quæ conſiliũ illud magis odioſum & inuiſum efficeret. Quamuis enim ad illum regni patrimoniũ legitimo & hęreditario iure veniret, erat tamen educatione & inſtitutis à moribus Hiſpanis alienus. Quocirca erat illi in principio Hiſpania ſpecie humanitatis & benignitatis allicienda, donec ſe penitus in omniũ animos inſinuaret. Idcirco magis erat illi tũc aliquid de tributis diminuendũ, quàm nouũ onus populis imponendũ. Sed adoleſcẽs, qui inſita modeſtia pædagogi monitis obtemperabat, & Hiſpaniæ mores non tenebat, defendi merito poteſt. Hominis ſenis auaritia, qui illũ in eam fraudẽ impulit, eſt merito deteſtanda. Multi populi nobilitatis præſidio cõfirmati, Caroli poſtulatis conſtanti animo reſtiterunt. Et hoc quidẽ actionis principium, ſi cum debita moderatione ſuſceptũ fuiſſet, haud vituperandum omnino videretur. Sed cùm in multitudine neq; modus, neque conſiliũ, neq; ratio, cùm immodicæ libertatis ſtudio ducitur, vlla ſit: & multi viri nobiles ſe multitudini, neſcio quo mentis errore ducti, duces & auctores præbuiſſent, factum eſt, vt multæ Caſtellæ ciuitates à Carolo deſciuerint. Carolus in initio tumultus in Galliam Belgicam ſe cõtulerat. In ciuitatibus, quæ à Principe ſuo defecerant, inteſtinæ ſeditiones excitabantur. Maxima nãmq; nobilitatis pars in fide permanebat: nõnulli aura populari nõ mediocriter inflati, populis aſſentabantur. Populis, qui coniurauerant, erat decretũ non Carolum tantùm regno ſpoliare, ſed cunctos etiã Hiſpaniæ principes omnibus bonis euertere, vt libertate ſumma Heluetiorũ more fruerentur. Nec enim intelligebãt, id, quod apud Heluetios, ex antiquiſsimo tẽpore legibus patrijs aſſuefactos, cum omniũ admiratione fit, apud gentem inſito naturæ faſtu tumentẽ conſeruari nõ poſſe. Itaq; cùm plebs inſita naturæ temeritate modũ ſeruare nequeat, tũ multitudo, quæ in Hiſpania in Caroli perniciẽ coniurauerat, tãto furore & amentia flagrabat, vt quaſi iam omnia illis eſſent ex animi ſententia cõſtituta, ferro & flamma omnibus, qui Principum partibus ſtudebant, acerrime minarentur. Interim rapinæ, cædes, incendia, horribiles armorũ fremitus terrorem paſsim incutiebãt. Antonius Fonſeca Metinam Campenſem, vrbem opulẽtiſsimam, quæ Caroli

partibus aduerſabatur,inflámauit,& miſerabili illo incendio maximas opes ab-ſumpſit. Nemini tunc in populis ſapiéter & libere loqui licebat.Si enim aliquis diceret,verum eſſe,libertatē modice tueri,non cũ legitimo Principe ad internicionem dimicare,ſcelus illud erat cōtinuo morte acerbiſsima luendũ.Multis in locis vbi cauſa libertatis agebatur,neque gemitus quidem ciuis vllius liber erat. Principes communi conſilio cũ ciuitatibus,quæ minime rebellarunt, cùm diſcordiam ſedare fruſtra vellent, bellum ſummo ſtudio compararunt. Hi ad Regem Emmanuelem legatos miſerunt ,vt auxilium aduerſus rebelles ab eo poſtularent. Simul & Hiſpaniæ populi,qui à Carolo deſciuerant,cũ ſe viderent in extremo diſcrimine conſtitutos,ad eundem Regem legatos miſere. Summa legationis hæc erat,ſe tantis iniurijs vexatos extitiſſe,vt non potuerint vllo modo tam indignas contumelias perferre. Se ciuitates,& mœnia, & arces, atq; denique rerum ſuarum omnium poteſtatem illi tradituros. Orare deinde & obſecrare,vt regnum illud opulentum, ipſius Emmanuelis ſtudio vehemēter incenſum,ſuſcipere vellet,& iniurias immeritis illatas vindicare.Emmanuel munus oblatum repudiauit,& legatos admonuit,vt diſcerent fidē erga Reges conſeruare,& modum cupiditati ſtatuere. Illam controuerſiam Caroli benignitate tolli facillime potuiſſe, ſi populorum rectores non ita ferociter populorum cauſam ſuſcepiſſent. Et præterea grauiter illos accuſauit,quòd cùm in principio furori cauſam publicæ libertatis obtenderent, poſtea publicè de dominatione populari dimicarent. Si vellent errorem agnoſcere, & veniam à Carolo poſtulare,ſe ad eam compoſitionem libenter operam ſuam polliceri. Quod verò ad oblatum regnum adtinebat, ſe nunquam vllum imperij additamentũ fide & officio antiquius habiturum. Principum autem legatis operibus magis, quàm verbis reſpondendũ exiſtimauit. Itaq; eos tormentis,& munitionibus,& pecunia iuuit. Prælio tandem cōmiſſo,populi rebelles armis Principum ſuperati,& rebellionis auctores capti ſunt. Ioannes Padillia,Antonius Zamorenſis Epiſcopus, Petrus Pimintellus, & ~~Petrus~~ Maldonadus, & alij quidam viri nobiles, & quidam etiam, quos ex infima plebe ad honores popularis furor euexerat, qui principes cōiurationis extiterant,capitali poſtea ſupplicio affecti ſunt: multitudini verò venia tributa. Hoc anno cùm Iehabentafufus in offenſionem Nonij Maſcaregnæ opera multorũ,qui Iehabentafuſum oderāt,incidiſſet,& id Mauris,qui ſub illo militabant,notum eſſet,multi Mauri Dabidenſes & Garabienſes ab illo defecerunt,& quidam etiam illum ſpoliarunt. Maſcaregnas præterea nomen illius apud Emmanuelem proditionis inſimulauit. Ille verò per literas atque legatos à Rege poſtulauit,vt quanta fide in officio debito verſaretur, examinare vellet. Se ſi aliquid,poſtquam ad nomen illius adiunctus fuerat, ſecùs deſignaſſe compertum fuiſſet,quàm fides poſtularet,nullum ſupplicium recuſaturũ. Rex poſtulato illius æquitatis pleniſsimo ſatisfecit, & Maſcaregnæ præcepit,vt hominem fauore & auxilio complecteretur. Cum igitur is à Maſcaregna opē contra eos,qui defecerāt poſtularet,Maſcaregnas illi equites ſexaginta,

franciscus

& pedites

& pedites nonnullos auxilio miſit. Hoc auxilio fretus (id enim teſtatum eſſe apud omnes volebat, ſe Regis Emmanuelis auxilio minime deſtitutum eſſe) copias ſuas eduxit, cum hoſtibus manum conſeruit, & parta victoria, eos ſibi rurſus dicto audientes eſſe compulit, & omnes tumultus, qui orti fuerant, virtute & æquitate compreſsit. Eodem ferme tempore Vaſcus Fernandius Cæſar cum naue vna fretum Gaditanũ Regis Emmanuelis iuſſu peragrabat, & hoſtes multis incommodis afficiebat. Duæ verò longæ naues hoſtium rerum ſucceſsibus elatæ (magnas enim prædas egerant) & militum & tormentorum copijs, multiſque munitionibus inſtructæ, in Cæſarem inuehuntur. Is nauis proram in eas confeſtim dirigere iuſsit. Dux vnius nauis cùm animaduerteret, quàm alacri & confidenti animo Cæſar in præliũ iret, illius congreſſum formidauit, & mutata velificatione ab inſtituto curſu deflexit. Alterius autem nauis Præfectus, cùm ſe à ſocio deſertum cerneret, ſimile conſilium ſequi ſtatuerat, ſed id per Cæſarẽ minime licitum fuit. Eum enim tormentis quocunque voluerat impellebat, & pertinaciter, quamuis mare turbidum ingentes fluctus eijceret, inſequutus eſt, vſque eo, dum nauem in litus compelleret. Tum in lembum, quem ad ſimiles caſus è puppi colligatũ ducebat, inſiluit, & ijs, quos in naui relinquebat, imperauit, vt antequam illum cum hoſtibus cõmiſceri cernerẽt, à pilis in hoſtes emittendis minime ceſſarent. Hoſtes in terram euadere nitũtur, Cæſar eos inſequitur. Atrox prælium initur. Multi ex hoſtibus cadũt. Cum reliqui fugam capeſſerent, & in manus Petri Aluari Caruallij viri fortiſsimi, qui Alcaſſaris Seguelij Regis Emmanuelis iuſſu Præfectus erat, & tormẽtis excitus occurrerat, inciderent, omnes capti ſunt. Cæſar parte prædæ capta, rurſus in nauem ſe recepit. Nõ multis poſt diebus cum in ipſo freto verſaretur, ſex in illũ biremes inuectę ſunt. Hoſtes Cæſarem capere vehemẽter optabant, & cùm illum euadere poſſe minime crederẽt, præ lætitia clamores ingentes ediderunt. Deinde ſagittis, & glãdibus, & globis ingentibus eum obruere conati ſunt. Atq; primùm Cæſar eos, ne ad ſuam nauem accederent, tormentis acerrime propellebat: & varijs velificationibus eorum conatus eludebat, & interim multos interimebat: quo factũ fuit, vt illi multum de animorum alacritate remitterẽt. Quod cùm is animaduertiſſet, in tres naues, quæ iunctæ conſiſtebant (aliæ námque ventis excluſæ, non ita facile accedere potuerant) inuaſit. Hoſtes in illum ſimiliter impetum dederunt. At is cùm ingenti tormento ignem applicari præcepiſſet, vni ex biremibus, maximo globo à prora in puppim ſecundum latus emiſſo, remos deterſit. Hoſtes biremem claudam & mutilam intra ſe recipiunt, & quanta celeritate poſſunt in ea trepidatione reparant. Tum omnes ſimul iunctæ Cæſarem circũueniunt. Is cùm animo maximo nunc ad proram, nunc ad puppim, nunc in vtrumque latus accurreret, & præſidia magnis vocibus excitaret, & crebris tormentorum ictibus maximum damnum inferret, multo difficilius certamen, quàm hoſtes ſuſpicati fuerant, effecit. Tandem tormẽti vnius ictu magna pars remigum in vna biremi dilacerata fuit. Hoſtes cum cernerẽt multos cæſos eſſe,

 & duas

& duas biremes diſsipatas, Cæſarémque nullo modo, niſi cum grauiſsimo damno capi poſſe, certamen omiſerunt. Cæſar cũ eſſet ea natura, vt nullo labore frangi poſſet, eas inſequutus eſt. Verùm cùm nauis illius velis, naues hoſtiles remis impellerentur, & ventus illum deficeret, eas conſequi minime potuit, & ita voti compos Malacã petijt, vt mortuos ſepeliret, & ſaucios curaret. At Azamore periculum non mediocre fuit Luſitanis opera cuiuſdam Mauri valde potentis intentum. Benaduxera fuit in Mauritania virtutis opinione, & potentia clarus, & opibus, & exiſtimatiõe princeps. Is ſub ſignis habebat ſupra mille & quingentos equites, & peditum non mediocrem multitudinem, Feſſenſiſque Regis imperium detrectabat: ea de cauſa bellum cum illo gerebat. Cùm verò magno prælio victus fuiſſet, literas ad Norognam Azamoris Præfectum dedit, quibus dicebat, ſe velle ſub imperio Regis Emmanuelis contra ipſius Emmanuelis hoſtes perpetuò militare. Norogna voluntatem minime aſpernatus, hominem ducentis equitibus ſtipatum in vrbem admiſit, & quibus potuit honoribus affecit, & aliquot ducibus Xerquienſibus eorum voluntate præpoſuit. Is vt magis animum ſuum apud omnes teſtaretur, Ferem fratrem ſuum in Luſitaniam cũ multis muneribus ad Emmanuelem miſit. Emmanuel illum per benigne in fidem recepit, & muneribus affecit, & fratrem etiam beneficijs ornauit, hominemque promiſsis ornatum in Africam dimiſit. Iacobo autem Melio præcepit, vt duobus illis fratribus opem, cum opus eſſet, afferret, vt coniunctis viribus acrius bellum molirentur. Itaque Melius cum Fere Azamorem continuo profectus eſt: neq; multos poſt dies cùm equitibus ſeptuaginta quinque, & nonullis peditibus ſe cum Benaduxera coniunxit: qui cùm mille & centum & viginti equites eduxiſſet, in locum, vnde fons Diucis fluminis erumpit, qui Azamore centum & viginti paſſuum millia diſtat, tandem peruenit. Ibi turmas hoſtium duas & triginta aggreſsi, magnam hominum cædem faciunt, quadringentos & octoginta duos abducunt, & cum ingenti præda poſt menſem Azamorem reuertuntur, & incredibilem lætitiam cunctis attulerunt, qui propter diuturnam moram illos perijſſe crediderant. At Benaduxera cùm ſe in gratiã Feſſenſis Regis reſtitui vehementer expeteret, clàm per amicos ſuos id quod cupiebat aſſequutus eſt, ea lege, vt quos poſſet Chriſtianos, ad ipſum Regem dolo perduceret. Id autem Aluarus Norogna ſuſpicione conſequutus eſt. Itaque cùm Benaduxera ab illo ſæpe & importune poſtularet, vt Iacobum Melium ſecum mitteret (fore nàmque, ſi id fieret, vt præclarum facinus ederet) id nunquam impetrauit. Id tamen Norogna tacitum tenebat, & antequam rem exploratè cognoſceret, in hominem non eſſe animaduertendum ſtatuebat: non tamen illi, quẽ ſignis incõſtantem atque perfidioſum opinabatur, eſſe quidquam temerè credendum iudicabat. Et interim, ne animũ illius offenderet, honeſtis excuſationibus vtebatur. Benaduxera hac ſpe deiectus, & ſimul metuẽs, ne aliquid emanaret, Mazaganum ſe contulit, & Antonium Lacteũ, qui oppidi præfectus erat, alloquutus petijt, vt ei aliquot equites concederet: ſe pulchrum facinus moliri.

Aluarum

Aluarum Norognam ad eam rem equitum bonam partem eſſe miſſurum. Sed bellum quod inſtabat, maioribus eſſe copijs gerẽdum, vt citius, & minore cum periculo conficeretur. At Antonius Lacteus cùm doli fuiſſet ignarus, & propter rem, quam Benaduxera geſſerat, ei fidem habendam iudicaſſet, illi quindecim equites, & nõnullos pedites attribuit. Benaduxera cùm circiter ſeptuaginta paſſuum millia cũ ſuis copijs & Chriſtianis militibus cõfeciſſet, fratri mentem ſuã aperuit: dixitq; ſe Regis Feſſenſis gratiã recuperaſſe, malleq; principi, cui erat natura & religione coniunctus, quàm Regi à moribus & inſtitutis illius abhorrẽti ſeruire. Vt verò illius animũ ſibi arctius deuinciret, illos ei Chriſtianos, quos per dolum abduxerat, eſſe traditurum. Sperare námque ſe, futurum, vt priſtinas offenſiones eo munere prorſus obliteraret. At Feres, Si vultũ, inquit, Regis optimi aſpexiſſes, nunquã certe animũ induxiſſes, vt tam ſceleſtũ facinus obires. Vbi fides? Vbi fœderis ſacramentum? Vbi tam ſingularis humanitatis & magnificentiæ memoria? Ideo te Princeps ille clementiſsimus eiectũ recepit, & tã multis muneribus auxit, vt illũ nulla offenſione interpoſita proderes? Non refert, quàm parũ illi noceas, ſed quàm propenſum ad nocendũ animũ geras. Paruis enim rebus malitia ſumma perſpicitur. Qui enim quindecim equites Luſitanos fidei tuæ cõmiſſos per ſummã perfidiam in miſeram ſeruitutẽ abducis, certe ſi vires haberes, ipſum Luſitanię Regem cõtra fidẽ & iuſiurandum omnibus fortunis euerteres. Deinde, quàm parũ gratus tuus aduentus Regi Feſſenſi futurus ſit, parũ ſapienter animaduertis. Tu ab illius fide deſciuiſti: tu bellũ illi diuturnũ intuliſti: victus, ſpoliatus, eiectus te ad Regẽ Emmanuelẽ, tanquã ad miſerię extremæ perfugiũ cõtuliſti. Nunc rurſus ab Emmanuele deficis. Quomodo igitur is tibi credet, à quo toties fidẽ nefariè violatã eſſe comperit? Vetus dictũ eſt, Regibus gratam eſſe proditionẽ in ſuam vtilitatẽ cõmiſſam, proditoris tamen nomen inuiſum. Sed eſto. Regem Emmanuelem contra fidẽ deſeris. Ad Regẽ Feſſenſem, qui te odio immani perſequitur, & fidẽ ſanctã nõ habet, transfugis: perfidiæ ſaltẽ inſigne monimentũ deteſtare. Regis Emmanuelis vexillũ geris, vt quoties homines in vexillũ, quod erat amoris & beneficentiæ ſignũ, aſpexerint, toties illis tui ſceleris in mentẽ veniat? Tabernaculum pulcherrime factũ ab Emmanuele donatũ fers, vt quoties illud collocari iuſſeris, toties homines perfidiæ tuæ recordentur? Captiuos per inſignẽ perfidiã abductos geris: vt nũquam, quãdiu hi nobiſcũ verſati fuerint, homines ſceleris tui capiat obliuio? Fac igitur, quod à Chriſtianis fieri audio. Cùm enim à Rege diſcedunt, ne ingrati animi crimẽ publicè ſuſcipiant, omnia bona, quę ab illo acceperũt, illi remittũt, ne ſecũ perfidiæ monimenta circunferãt. O mitte ſignũ iſtud, ne ſcelus in apertum proferat. Tabernaculũ deſere, quod perfidiã occulere nequit. Chriſtianos liberos abire permitte, ne à cœlo atq; terra proditionis teſtimoniũ ſumãt. Hæc cùm Feres libere & animoſe diceret, fratris animũ nõ mediocriter irritauit: parúmq; abfuit, quin manus cõſererent. Sed cùm Benaduxera multo potentior eſſet, iunior frater illi repugnare nõ potuit. Cum illo tamen egit, vt ſignũ, & ta-

bernaculum Emmanueli referri iuberet,& Chriſtianos ſaluos redire permitteret. Atcùm fratres ad Regē Feſſæ peruenirent,Rex eos nō admodū hoſpitaliter accepit. Vtriq; enim caput abſcindi iuſsit. Illos enim, quòd multū nobilitate & opibus excellerēt,& metueret,ne defectione rurſus illi moleſtiā exhiberent, de medio tollendos eſſe ſtatuit. Et interim eā cauſam obtendit,quòd Benaduxera Luſitanos cum vexillo & tabernaculo abire permiſerit,& quòd Feres à fratre,vt id faceret,enixe cōtenderit. Dum hæc in Africa geruntur,in India Siqueira claſſem magnā inſtruxit,qua Dium oppugnaret. Melichius Saca Melichiazij filius, quāuis Siqueira,quorſum illā claſſem ornaret,ſummo ſilentio tegeret,eam cōtra Dium cōparari ſuſpicatus eſt. Tum partim vt Siqueirā ea ſpecie moderationis emolliret,& à ſtudio bellandi deduceret,partim vt animum illius explorare poſſet,familiarē quendā ſuum,nomine Camallum,ad illum cum literis officij pleniſsimis,& cum muneribus ſatis amplis legauit. Siqueira, gratū ſibi eſſe aduentum legati,vultu atq; verbis oſtendit,ſeq; Melichij Sacæ,& patris illius valde ſtudioſum eſſe finxit. Camallus tamē cùm eſſet acutus & callidus,in quē finem claſsis illa parata fuiſſet,ſagaciter odoratus eſt: & Melichium Sacam,& Hagamahamedium,cuius cōſilio ciuitas innitebatur,admonuit, vt vrbem firmo præſidio munirent. Quod illi diligētiſsime fecerunt. Siqueira claſſe, quæ erat in Luſitaniā profectura,rebus omnibus inſtructa & expedita,cōſilium cum ducibus,quos ſecum erat ducturus,habuit: quibus animū,quo claſſem illā inſtruxerat,vt Emmanueli ſatisfaceret,aperuit,illóſq; ad tam præclari facinoris ſocietatē adhortatus eſt. Illi cōſilium laudāt,ſeq; ad bellum illud ſatis prōptos atq; paratos eſſe demōſtrant. Is ſupra octoginta naues ornarat,tria Luſitanorum millia,& mille Naires cōſcripſerat,duces egregie fortes elegerat,ita,vt ea claſſe nunquam ad illum diē neq; maior, neque rebus omnibus inſtructior ab vllo Indiæ Prætore cōparata fuerit. Initio Februarij menſis, Anno. M.D.xxj. Siqueira claſſem ad orā Dienſem appulit. Melichius Saca illum cōtinuo per legatos honorifice ſalutauit,& largis muneribus affecit. Et tamē quaſi aliud ageret,Fernādum Martinium cum nōnullis Luſitanis,qui in vrbe negocia gerebant,tanquā obſides in cuſtodiā dedit. Siqueira ſe Armuzium petere ſimulauit, vt quoſdam motus ſedaret: ſibiq; Euangelio,& reliquis Luſitanis opus eſſe dixit, qui Regis Emmanuelis negotia procurarent. Melichius Saca & Hagamahamedius eos nec alibi rem melius gerere,neq; lautius diuerſari dicebant. Seq; libēter hominibus Luſitanis obſequi,vt illo ſaltem ſigno cōſtare poſſet,nullam vrbem fore magis imperio Regis Emmanuelis addictā. Siqueira Melichium Sacam ad colloquium inuitauit. Is cum Hagamahamedio in locū ad eum ſermonē delectū cum præſidio venit. Oratio Siqueiræ eo pertinebat,vt oſtenderet,ſe reip. cōſtituendæ gratia Armuzium nauigare,& interim eò claſſem applicuiſſe,vt vrbem ſociā & amicam inuiſeret,& à Melichiazio peteret, vt ſibi arcis ædificādæ facultatem cōcederet,vt Luſitani,qui in ea verſabātur,tutius negotiari poſſent. Melichius Saca reſpōdit,Luſitanos nō minus ſecure in ea vrbe,quàm in patria verſari.

ſari. Quod verò ad arcē attineret, ſe id parentis iniuſſu nullo modo permiſſurū. Siqueira tum Sacam admonuit, vt ſibi Luſitanos redderet. Saca verò reſpōdit, eam inſignem cōtumeliam fore, ſi homines Luſitani, qui cōmode in vrbe fœderata, multisq; rebus ad fidē cōſeruandam aſtricta negociabātur, ab illo, quaſi ab homine perfidioſo & inimico, maximè cùm claſsis inſtructiſsima in portu cōſiſteret, peterentur. Id enim poſſe videri ex altera parte, diffidentiæ, ex altera, timiditatis argumentū. Si Siqueira nō crederet, Luſitanos poſſe ſine vllo periculo in vrbe amiciſsima vagari, ſiniſtram ſuſpicionē de amicis recipere, qua nulla maior cōtumelia hominibus amicis imponi poſſet. Se verò ſi illi Siqueirę poſtulato, quādiu claſsis eſſet in portu, ſatisfaceret, turpiſsimi timoris ſignificationē daturū. Itaq; ſine vllo effectu ſermo habitus eſt. Siqueira cōſilium cum ducibus habuit. Cùm variæ ſententię dicerentur, tandem cōſtitutum fuit, nō eſſe illo tempore vrbis oppugnationē tentandam. Eſſe namq; ſitu & artificio munitiſsimam, & maximo militū numero firmatam. Rem eſſe in aliud tempus differendam: nec eſſe eorum ſalutē, qui in cuſtodia tenebantur, temerè negligendam. Cum ſententia in vulgus emanaret, milites fremere, vociferari, Prætorem & duces liberius accuſare minime deſtiterunt. Iam robur illud Luſitanæ virtutis extinctum. Duces plurimū de quęſtu & cōpendio, parum de dignitate & officio cogitare. Iam Luſitanis militibus inſitæ virtutis declarandę à ducibus locū minime dari. Prętoris flagitio fieri, vt qui antea cunctis Orientis nationibus terrori fuerant, eo tempore deſpicerentur. Multi, inquit, in vrbe milites ſunt. Quādo id præclari duces cōpertum habuerunt? Poſtea quam pugnæ tempus appropinquauit? An id nō multo ante exploratum eſſe oportuit? Poſtquam tāta claſſis, cum tam fortium militum numero, & tantis ſumptibus huc aduecta eſt, & oppugnationis tempus inſtare videtur, nunc ignauiæ & timiditati ſapiētiæ nomen obtenditur. Factum igitur eſt, vt conſilij tempus audacia & temeritas occuparet, virtutis locum timiditas nomine prudentiæ occultata ſeptum teneret. At inquiunt, Luſitanorum ſaluti, qui in vrbe verſantur, eſt cōſulendum: quaſi verò nō multo pluribus Luſitanis erat in vrbis munitiſsimæ oppugnatiōe moriendum. Et tamen eo metu duces cōtineri minime potuerunt, quin ad vrbem oppugnandā accederent. Et non intelligunt, etiā eorū, qui in cuſtodiam traditi ſunt, ſalutē virtute noſtra & nō timiditate cōtineri. Nam ſi hoſtes arma noſtra timuerint, eis minime nocebunt: ſi nos cōtemnere cœperint, eos iniurijs omnibus lacerabunt. Hæc & alia eiuſmodi cōuicia milites, vt eſt hominum genus liberum, & audax, & ad maledicentiam propenſum, vulgò iactabāt. Acceſsit alia ſuſpicionis occaſio, quæ grauius animos eorum irritaret. Euangelio, obſidibus primum datis, permiſſum erat, in claſſem venire. Is cùm periculū rebus ſuis imminens mente proſpiceret, quoties in claſſem ſe cōferebat, pecunias quas fecerat, & variam ſupellectilem importabat. Idem reliqui Luſitani faciebant. Rumor cōfeſtim emanauit, Siqueiram pecunia corruptum belli cōſilium omiſiſſe. Eam námq; pecuniam belli redimendi gratia à Saca miſſam fuiſſe crimina-

bantur. Siqueira cùm ſe fruſtra tẽpus in eo loco terere videret, Armuzium petijt,& alium interim locum nõ procul ab vrbe arci ædificandæ deſignauit. Inde tamẽ prius Alexium Meneſium Cochimum miſit, qui dum ille abeſſet, imperium adminiſtraret. Georgium Albuquercium Malacam, Georgium Brittium in Malucas inſulas, Raphaëlem Pereſtrellum in Sinarũ regionem miſit: Iacobum verò Fernandium Begienſem,& Nonium Fernandium Macedũ, & Emmanuelem Macedum in ea ora reliquit, vt per ſpeciem cõparandi commeatus, quem Cochimum ſubueherent, amicitiam ſimularent, dũ Luſitanos, qui erãt in vrbe, cum opibus, quas parauerãt, in naues reciperẽt,& tum demum ciuitati aperte bellum indicerent. Vtrumq; facillimum fuit. Vrbis enim rectores, poſtquam claſsis è portu ſoluit, ſine recuſatione Luſitanos, quocunque illis libuiſſet, abire permiſerunt,& illis, qui in alto ſine vllius claſsis metu verſabantur, nõ erat difficile bellum denunciare. Fuit tamen cõſilium reprehendendum. Quorſum enim adtinebat, cùm omnis Luſitanæ gentis robur erat procul amotũ, & cum non maximum damnum hoſtibus inferri poterat, bellum indicere? An vt hoſtes interim maiora præſidia cõpararent,& fortius ſtatum vrbis ſtabilirẽt? Sic autem fieri neceſſe erat, vt qui vrbem minus munitã cum tanta claſſe ſe expugnaturũ minime ſperarat, eam multo maiore præſidio firmatam, cum claſſe aliqua ex parte diminuta, oppugnare multo minus auderet. Deinde cùm eo tẽpore bellũ denunciatum fuit, dari ſermo potuit illis, qui dicerẽt, vrbis oppugnationem nõ conſilio, ſed metu prorſus omiſſam fuiſſe. Poſtremò tunc nõ admodũ ſpecioſa cauſa potuit obtẽdi, quæ Luſitanos iniuriæ ſuſpiciõe liberaret. At poſtquã Siqueira Armuzio rediret, vt ſe rediturũ affirmauerat, & vrbẽ nihil omnino certũ & exploratũ de bello ſuſpicantem offenderet, cauſam facilius reperiret, qua honeſtius atq; prudentius bellũ cum opibus ſummo ſtudio collectis inferret. Goa ſub id tempus erat in ſummo periculo conſtituta. Cum enim Siqueira maximã claſſem inſtruere & ornare cõſtituiſſet, fuit neceſſe, vt vrbis præſidia diminueret. Id Zabaimum Idalcamũ minime fallebat. Tempus igitur aduenisſe ratus, quo Goam recuperaret, maximũ exercitum cõparauit. Attamen Criſnara Narſingæ Rex, cũ illum odio acerbo & immani perſequeretur, & timeret, ne ſi is Goã occuparet, amplificatis viribus aliquid hoſtile moliretur, illum acerrimo bello à conatu deterrendum eſſe cõſtituit. Aliã deinde mouendi belli cauſam habuit. Timuit enim, ne ſi Zabaimus Idalcamus Goa potiretur, omnes equi ex Perſide & Arabia illius poteſtate cõtinerentur. Vt igitur bellum acrius & attẽtius geri poſſet, ipſe per ſe illius rationẽ adminiſtrare,& prælijs intereſſe decreuit. Fuit ab vtroq; in terris Goæ finitimis exercitu maximo, ſummis viribus, acerrima cõtentione, euentu vario dimicatũ. Narſingæ tamẽ Rex inſigni victoria potitus, multas Idalcami ciuitates expugnauit,& præfecturas varias ſub imperiũ ſubiunxit, in quibus præfecturæ Balagatẽſes extitere, quibus erat grande vectigal impoſitum. Sed cũ eſſet Rex opulẽtiſsimus, earũ præfecturarũ poſſeſſionẽ nõ tãti faciendã exiſtimauit, vt eã cum equorum cõmercio cõferendam

cenſeret.

cenſeret. Vt igitur ad ſe Luſitanos alliceret, legatū ad Rodericum Meliū, qui tūc Goæ pręfectus erat, miſit, qui diceret, ſe libēter præfecturarū Bagalatenſiū poſſeſsiōe Regi Emmanueli, quē in loco fratris habebat, ceſſurū. Se enim nihil malle quā fœdus cum Emmanuele ferire, & amicitiā firmare, vt intelligi poſſet, nihil copulatius in vitā futurum. De eadē autē re, ſe, cū primū Siqueira Armuzio rediret, legatos miſſurū, qui fœdus illud ſolēni ritu ſancirent. Interim verò ipſū Meliū admonebat, ne cunctaretur, ſed ſtatim mitteret, qui pręfecturas illas occuparet, & firmo præſidio tueretur. Hoc nuncio Melius valde lætatus eſt. Eadē námq; opera imminētis belli metū labore alieno depulſum, & vectigalia Regis Emmanuelis amplificata cernebat. Regi verò gratias egit, & munera large miſit, & ipſe cū Luſitanis equitibus ducētis, & cū Indis peditibus ſeptingētis in præfecturā Salſetenſem profectus eſt, quā deſertā reperit. Ibi cū paucis diebus gentē ad cōmercium allexiſſet, & ſtatū aliquē cōſtituiſſet, & præſidia neceſſaria diſpoſuiſſet, præfecturæ atq; portorio Rodericū Iuſartē Meliū ſui fratris filiū præpoſuit. Similiter cū præfecturas Pōdenſem atq; Bardenſem derelictas eſſe cognouiſſet, Iuſartē iuſsit eas occupare. Poſt duos verò menſes cū Iuſartes accepiſſet, duos Idalcami duces cū valida manu, vt illū opprimerēt, aduentare, de ea re patruū admonuit, qui cōfeſtim per ſe auxiliū attulit, & hoſtes prælio inito profligauit. Deinde cū quæſtionē habuiſſet de his, qui cū hoſte cōſenſerant, cētum & triginta viros primarios Goā abduxit. His autē tanquā obſidibus retentis, pax aliquo tēpore rata fuit. Per id tempus in inſula Zeilandenſi tumultus cōtra noſtros eorum culpa & importunitate concitatus fuit. Lupus Suarius, vt ſcriptum eſt ſuperius, ad Columbi portum, qui eadem inſula cōtinetur, arcem inſtituit. Lupus Brittius, qui poſt Ioannem Sylueriam illius arcis præfectus extitit, eam tandem denuo à fundamentis excitauit. Primum enim ædificium propter nimiam feſtinationem, eo quod graue periculum immineret, & calx nulla reperiretur, è luto & lapidibus temerè cōgeſtis extructū fuerat. Itaq; ad eā rē Brittius quadringētos fabros, & materiā multiplicē aduehi iuſſerat. Arce ad ſummū perducta, noſtri inſolentius efferri, incolas iniurijs afficere, magnū decus in illis vexādis reponere cœperūt. Illi viciſsim cōtumelijs irritati, cōmeatum ſubtrahere, maligne omnia prębere, & omnes, quos ſolos inueniebāt, plagis afficere, & in rebus omnibus hoſtilia machinari. Brittius iniurias ab incolis illatas diſsimulabat, & ſuos, ne quidquā in eos hoſtile molirētur, cōtinebat. Interim verò rectores per nūcios admonebat, vt ſuos à maleficio deterrerēt. Milites autē fremebāt, & Brittiū ignauiæ & timiditatis inſimulabāt, quod tā indignas cōtumelias pateretur: & ei frequēter inſtabant, vt malo cogeret homines ſuū officiū facere, & quotidiano cōuitio ab eo cōtendebant, vt incolas acri bello cōtunderet. At Brittius cùm cerneret, ſi bellū moueret, ruinā fore funeſtiſsimā, victoriā valde periculoſam: futurū nāq; erat, vt cibarijs omnino ſubtractis, is cū Luſitanis, qui ſub illo merebāt, in extremā inopiā adduceretur, & mortis triſtiſsimæ periculū ſubiret: militum tamē importunitate victus, maluit illorū temeritati ſatisfacere,

quàm recta ratione munus ſibi commiſſum moderari. In quo ſanè perſpicitur, quãto ſit difficilius & illuſtrius, falſam decoris opinionem cõtemnere, quàm in hoſtium mucrones irruere. Multi námq; , qui facillime corpora ſua pro patriæ ſalute hoſtiũ telis obijciunt, falſæ infamiæ metu, quantũ in illis eſt, patrias euerterunt. Vnde cõcludi poteſt, illum verè magnanimũ eſſe, qui non modò mortẽ minime formidat, verùm & inanes multitudinis opiniones pro nihilo putat. Brittius igitur ne in hominũ imperitorum vituperationẽ veniret, in verã reprehenſionẽ temeritatis incurrit. Nam poſt meridiẽ, tempore quo incolæ ſine vlla formidine propter æſtum grauiſsimũ, qui terras illas adurebat, in domibus ſuis quieſcebãt, ex arce centũ & quinquaginta milites Luſitanos eduxit, in homines imperatos inuaſit, oppidũ cæde & terrore cõpleuit, & incolas in fugã cõpulit. Illi poſtquã in cãpo cõglobati, & à repentino pauore refecti ſunt, cogitare cœperũt, ſe vxores & filios in oppido omni præſidio nudatos reliquiſſe. Itaq; ruſus in oppidũ reuerſi ſunt, & cõferti in noſtros impetũ fecerunt. Noſtri multitudine oppreſsi, pedẽ retulere, triginta vulnerati ſunt. Reliqui magnã fortaſſe cladẽ accepiſſent, niſi hoſtes fuiſſent flãmis impediti. Brittius námq;, vt eorũ impetũ retardaret, viã, quæ in arcẽ ferebat, incendere iuſsit. Cùm autẽ rumore diſsipatũ fuiſſet, tantã eſſe hominũ Luſitanorũ inſolentiã, & feritatẽ, vt pauci numero in alienis terris cõſtituti, nullius iniuria prouocati, perniciẽ illis, apud quos hoſpites erãt, inferre conati fuiſſent, omnes ad facinoris illius vindictam acriter ſtimulati ſunt. Supra viginti hominũ millia ad arcis excidium cõuenere. Illam igitur obſidione cingunt, ingẽtes foſſas perducunt, aggeres excitant, tormẽta diſponunt, dies atq; noctes arcẽ oppugnant. Nullum genus erat belli, quo nõ, vt arcẽ caperent, atq; diruerent, cõtentione incredibili, & magnis viribus vterẽtur. Noſtros interim nõ tam pilarum frequentia, quàm cõmeatus inopia cruciabat. Quinq; menſibus obſeſsi ſunt, antequã auxiliũ afferri poſſet. Tum verò milites feroces furoris inſiti pœnitebat, & fruſtra intelligebant, militis officiũ nõ eſſe, pugnãdi leges ducibus ſuis imponere, ſed ſtrenuè tantùm imperata cõficere. Brittius Cochimũ nuncium miſit, qui nunciaret, rẽ eſſe in extremum diſcrimẽ inductã. Siqueira cuilibet arci, vt cum maiore claſſe nauigaret, pręſidio infirma reliquerat. Alexius tamẽ Meneſius quinquaginta Luſitanos milites in vna trireme, cui Antonius Lemius præerat, illis auxilio miſit. Qui cùm propter aduerſas tẽpeſtates (hyems enim erat) tardiſsime nauigarent, nimis ſero in arcẽ peruenere. Ibi cum Lemius Brittio diceret, nõ eſſe, cur aliud auxilium expectaret, ante quã Siqueira reuerteretur: & ſi diutius expectaret, intelligebat eſſe omnibus fame pereundum, omnem ſpem ſalutis in virtute collocandam ſtatuit. Antonio igitur Lemio pręcepit, vt per totam noctẽ è trireme hoſtium munitiones & turres vehementiſsime verberaret. Mane verò, cùm hoſtes in triremem eſſent intenti, & nihil minus opinarentur, quàm fieri poſſe, vt qui erant in arce incluſi, egredi auderent, Brittius cum trecentis militibus Luſitanis erumpit, in hoſtes imparatos inuadit, primo impetu ſtationes & turres expugnat: hoſtes repentino

pauore

pauore perculſi, diffugiunt. Sed cùm eſſet eorum magna multitudo, poſtquam ſe in vrbẽ cõtulere, verbis eorum, qui ętatẽ in armis egerant, increpiti, rurſus inſtructi in noſtros inuehũtur. In agmine primo, præter magnũ peditũ numerũ, erãt equites centũ & quinquaginta, & elephanti cum turribus quinq; & viginti. Aliqui eorum dentibus enſes alligatos geſtabãt, quibus admirabili dexteritate obuios cædebant. Quidam è Luſitanis & multitudine territi, & elephantorum metu perturbati, cedere volebant. Sed Brittius iã munitionibus poſt tergũ relictis, in vrbẽ gradum intulerat. Is autẽ illis, qui ferreis fiſtulis armati erant, imperauit, vt omnes ſimul glãdes plumbeas in elephantos emitterẽt. Elephanti nõ ſolùm ſtrepitu, ſed multo etiã magis vulneribus exterriti fugiunt, in ſuos irruũt, equites impetu immani proterunt, peditum aciẽ proculcant, & in effuſam fugã conijciunt. Noſtris nulla iam pugna reſtabat. Hoc igitur tantum operis habuerunt, vt hoſtes inſequerentur. Magnam hominũ multitudinem cædunt, vrbem omni præſidio nudant, & vſq; in denſum palmetũ progrediuntur. Brittius longius inſequi minime tutum arbitratus eſt. Timuit enim, ne propter palmarum denſitatem ordo perturbaretur, & ſic noſtri ab hoſtibus non mediocre damnũ acciperent. Itaq; ſignum receptui dedit. Rex verò cùm cerneret magnam nobilitatis partem eo prælio cæſam fuiſſe, & Saracenos, qui præcipue belli auctores fuerant, primos omniũ ſe in fugã dediſſe, & ſuſpicaretur ſibi adhuc bellum integrum reſtare, quod quo magis eſſet diuturnum, eo maius periculum rebus ſuis intenderetur: & animo ſimul reputaret, ſibi fore paulo poſt eum claſſe maxima, ſi obſidio extraheretur, dimicãdum: inuitis Saracenis pacẽ petijt, quæ (ſic enim rerũ cõditio poſtulabat) libẽtiſsime cõceſſa fuit. Fœdere igitur inſtaurato atq; renouato, Luſitani maiore cum modeſtia inter Zeilãdenſes verſati ſunt: & illi viciſsim multũ ſe Luſitanis omnibus, vel ex animo, vel ſimulatẽ, quibuſcũque rebus poterãt, benignos exhibebãt. Dum hæc apud Zeilãdenſes geruntur, Armuzij cõtra noſtros inſidiæ parabãtur. Quod quidẽ à Regis Emmanuelis benignitate ſumpſit initium. Cùm enim intellexiſſet, Reges Armuzienſes ſuorũ tyrannide oppreſſos extitiſſe, & poſtquã vrbe capta fuerũt Albuquercij opera liberati, nihilominus per eiuſmodi regios miniſtros vectigalia ſic exerceri, vt maxima eorum pars ad eoſdem, qui ea tractabãt, verteretur, ne ea deinde fraus admitti poſſet, ſibi prouidendũ exiſtimauit. Ea autẽ de cauſa ſcripturæ magiſtros, & quæſtores Luſitanos inſtituit, qui regiam pecuniã tractarent: quam tamen omnem ſine diminutione in Regis ipſius vſus conuerti pręcipiebat: & hoc, tantiſper dum Rex ipſe, cuius erat pecunia, poſſet animaduertere, quãtum pecunię ſibi detractum annis ſingulis fuiſſet, & clarius perſpiceret, omnem ſuæ ſalutis rationem tutela atq; patrocinio ipſius Emmanuelis cõtineri. Id Raix Xeraphius, & reliqui eiuſdem flagitij atq; ſceleris adminiſtri indignißime tulerunt, tãto ſe pecuniæ fructu, quantum domum quotannis auertebãt, Luſitanorum induſtria & fidelitate priuari. Itaq; Regi demõſtrare conãtur, illũ Regis tantùm nomen retinere, iure autẽ regio, atque patrimonio ſpoliari. Iam apertã tyrannidẽ

ſpecie

ſpecie benignitatis inſtitui: omnē illā pecuniā in vſum auaritiæ Luſitanæ ceſſu ram. præſtare millies mori, quàm tam indignā contumeliā pati. Hæc cùm frequenter ingererēt, & Regis aures aſsiduis querelis obtunderēt, illius animū, qui erat in Luſitanū nomē valde propenſus, prorſus immutarūt. Re autē cū Regis ſocero, qui erat nomini Chriſtiano vehemēter infenſus, cōmunicata, decretum fuit, vt poſtquā Siqueira Armuzio diſcederet, per inſidias, Luſitanorū præſidia trucidarent, & arcē præſidijs vincirent. Sed obſtabat ille metus, ne, ſi coniuratio parū procederet, &, quod ſecum agitabāt, palàm fieret, Mochrim aduerſarium haberent, qui Luſitanis adiunctus, hoſtis ſanè grauis atq; metuēdus Armuziēſibus eſſe poſſet. Inſula, quam appellant Baharem (quæ, haud ſcio, an illa ſit, quam olim Icharam nominabant) eſt anguſto freto ab Arabia diſiuncta. Hæc ad Armuzienſis Regis imperium pertinebat: quam tamē Mochris gener principis, qui Mecam vrbē ſummo imperio regebat, armis occuparat. Is autē nō inſulam tantùm dominatu oppreſſam tenebat, verùm & claſſem centū & viginti nauiū ædificarat, cum quibus bellū Armuzij Regi frequenter inferebat. Hunc igitur, antequam meditatum ſcelus ederēt, de medio tollendū eſſe ſtatuerunt. Quod vt facerent, ſingularem fraudem excogitāt. Nam per eos ipſos, quos crudeliſsime necare parabant, hoſtem à quo ſibi valde timebant, euertere decreuerunt. Habent hoc eorū plerique, qui dira Mahumetis ſuperſtitione infecti ſunt, vt in ſumma fraude ſummum decus ſitū arbitrētur. Itaq; ad Siqueiram adeūt, Regemq; Emmanuelem Armuzij dominum eſſe prædicant, illiúſque officiū eſſe, omnes, qui Armuzium bello vexant, armis opprimere. Mochri non ſatis eſſe, Regis Emmanuelis opes bello vaſtare, verùm & naues omnes, quæ erant Armuziū peruenturæ, ab eo in portū illius inſulæ, quam oppreſſam dominatu tenebat, partim vi, partim etiā humanitatis ſpecie cōpelli. Sic autē ſublato portorio maximā vectigaliū diminutionē fieri. Neq; iā Regē in ſummas pecuniæ anguſtias adductū, poſſe Regi Emmanueli tributū pēdere. Cōſuleret igitur Regis Emmanuelis nomini & dignitati: firmaret illius imperiū: tyranni illius arrogantiā virtute cōprimeret, & Regis ſocij & ſtipēdiarij, qui ſe totū Regi Emmanueli cū omnibus ſuis opibus addixerat, ſaluti proſpiceret: vt intelligi poſſet, omnibus, qui clariſsimo Regi ſeruirent, eſſe firmiſsimū præſidiū in illius tutela atq; patrocinio cōſtitutum. Dicebāt præterea, cōſilio diuino factum fuiſſe, vt is eo tēpore cum tam magna claſſe ad eas regiones accederet. Nec enim tēpus magis idoneum, neque commodiorem facultatem, ad rem ex animi ſententia gerendam, excogitari potuiſſe. Et his quidem ſermonibus Siqueiram impulerūt, vt Mochrim bello premendum eſſe iudicaret. Conſilium tamē habuit. omnibus viſum eſt, bellū eſſe ſuſcipiēdum. Claſſem igitur Siqueira ſeptē nauiū Antonio Correæ, qui ſingulari laude Regē Bintamēſem Malacę deuicerat, cū quadringētis Luſitanis, maxima ex parte nobilibus, aſsignauit, qua bellum hoſtibus illis inferret. Huic claſsi Regia claſsis, quæ centum & quinquaginta naues actuarias continebat, adiuncta fuit. Illi autem Xeraphius præerat. In Regia

claſſe

claſſe erant militum Saracenorum tria millia. homines partim cetrati, & haſtati, partim ſcorpionibus & minoribus tormẽtis armati in prælium ibant. Naues erant etiam maioribus tormentis, & munitionibus inſtructæ. In curſu ſæua tempeſtas ſubito coorta, claſſem diſiecit. Tempeſtate autem ſedata, Correa, & Ioannes Pereira cum nauibus ſuis in inſulam peruenere, partem eam verſus, in qua ciuitas, quæ inſulæ nomen obtinet, ſita eſt. Vrbs eſt ampla ſatis, & ædificiorum magnificentia, & hominum frequentia celebris. Eò mercatores vndiq; propter opportunitatem commercij libentiſsime commeabant. Mochris vrbẽ crebris ſtationibus, atque multis tormentis (fuerat enim de claſsis aduentu certior factus) egregie munierat, & propter ipſius vrbis præſidia duodecim millia Arabum mercede conduxerat. Correa claſſem ab vrbe diſiunctus in anchoris expectabat. Quæ poſt ſex dies aduenit. Duæ tantùm naues Luſitanæ deerant, quarum vna Armuzium vi tempeſtatis delata, altera poſt bellum confectũ ad Baharem appulſa fuit. Correa copias in terram expoſuit, acies diligenter inſtruxit, vrbem totis viribus oppugnauit: atque primũ noſtri fuere ab hoſtibus ſumma vi repulſi. Correa rurſus cùm multo maiore impetu in duas vrbis ſtationes inuectus eſſet, prælium multo atrocius initum, & longo ſpatio temporis extractum fuit. Noſtri tandem irruperunt, & hoſtes in fugam verſi ſunt. Ex hoſtibus trecenti & triginta milites cæſi ſunt, in quibus equites triginta fuere. E noſtris quinq; deſiderati ſunt, quo in numero Georgius Pereira fuit: ſeptuaginta vulnerati. Antonius Correa graue vulnus accepit. Arius Correa frater illius, qui vexillũ præferebat, cũ multũ ſanguinis è vulneribus illius emanaret, cõcidit, & ab hoſtibus interfectus fuiſſet, niſi Alexius Souſa, & Rodericus Correa, viri egregie fortes, illicõ feſtim opẽ attuliſſent. Qui quidem, dũ Ario ſubuenire conabantur, multa vulnera ab hoſtibus acceperunt. Xeraphius in hoc prælio ducis ſapientis officio functus eſt. Prælio enim nõ interfuit, & ex præda ſanè frugaliter, quantũ licuit, in naues deportauit: qui ſi hoſtes cũ integris copijs inſequi voluiſſet, magna ea die cædes hoſtium fieri potuiſſet. Correa tyranni ædes occupauit, vrbis poſſeſsionẽ nomine Regis Emmanuelis cepit, milites collaudauit, & quoſdam etiam, qui ſe excellentius in pugna geſſerant, equeſtribus ornamẽtis affecit. Accepta deinde à Xeraphio fide, vrbem illi (Regis enim vicẽ gerebat) moderandã tradidit, ea conditione, vt perpetuò Emmanuelis imperium agnoſcerent. Raix Xeraphius cùm accepiſſet, Mochrim è vulneribus poſt tres dies, quam prælium commiſſum fuerat, mortuum fuiſſe, eo, quo extremum ſpiritum ediderat, Correæ permiſſu ſe contulit, & cadaueris caput abſcidit, vt illud gratiſsimum munus Regi ſuo deferret. Naues quæ erant in ſtatione nauali, ſuccenſæ fuerunt. Hametus Mochris ſororis filius, qui Catifam, alteram inſulæ vrbem tuebatur, illius poſſeſsione ceſsit, & fide Correæ in continentem res omnes ſuas tranſmiſit. Et ſic demum inſula in Armuzij poſſeſsionem venit. Correa Armuzium petijt, vbi fuit à Siqueira, vt meritus erat, collaudarus, & à Rege multis muneribus affectus. Scelus autem in aliud tempus dilatum. Hoc anno

anno in Africa Iehabentafufus, dum facinus ingens aggredi ſtudet, per inſidias interfectus fuit. Xeriffunt enim bello vexare, & Marochium oppugnare parauerat. Ad eam rem auxilium à Nonio Maſcaregna petierat. Is triginta equites tantùm, & viginti pedites illi auxilio miſerat. Et huic exiguo militum numero Rodericum Norognam præfecerat. Franciſcus tamen Melius, Alfonſus Gomecius, Ioannes Fernandius Pretus, Ignatius Nonius, à Maſcaregna, vt ſibi cum Iehabentafufo proficiſci in hoſtem liceret, importunis precibus impetrarunt. Cũ his viginti equites prætereà, & quinque pedites egreſsi ſunt. Ne plures autẽ exirent, Maſcaregnas vrbis portas occludi iuſsit. Iehabẽtafufus Dabidenſes & Garabienſes Mauros acciuit. Leidehambrenſes, cum quibus illi conuenerat, ſimiliter euocauerat. Ii cum eſſent infirma fide, & iter illud periculi plenum arbitrarentur, venire nolebant, &, ſi imperium detrectarent, ipſum Iehabentafufum, ne in eos arma conuerteret, metuebant. Verùm cùm Iehabentafufum dolis occidere in animum induxiſſent, ſe præſto ad illius imperium futuros eſſe ſimularunt. Atque tandem vt cogitatum ſcelus exequerentur, aduenerunt. Nacer Mequinezius Rex per id tempus ad Iehabentafufum literas dederat, quibus ſignificabat, ſe pacem cum Hameto Feſſenſi Rege fratre ſuo de integro feciſſe, & vtriuſque viribus cõiunctis obſiſti minimè poſſe. Illos verò ſtatuiſſe eum euertere, niſi facinus aliquod inſigne ſuſciperet, quo in Regis Feſſenſis gratiam reſtitui, & veterum offenſionum memoriam delere poſſet. Proinde ſi ſaperet, omnes Chriſtianos, quos poſſet, arte aliqua deluſos Regi Feſſenſi traderet. Aliter enim crederet exitium ſibi protinus afferendum. Is literas reſponſo minimè dignas arbitratus eſt. Interim fuit illi nuncius allatus, montium Principem, ducẽ quendam, quem equitum turmæ præfecerat, inuaſiſſe, & ipſum ducẽ, & equites quinquaginta captiuos abduxiſſe, & Abrahemum interemiſſe. Erat autem Abrahemus Azumi frater, qui multum inter ſuos opibus & opinione virtutis excellebat. Id cùm accepiſſet Iehabentafufus, Azumum inuiſit, vt eum conſolaretur, & epulo funebri, quod Azumus, vt gentis mos eſt, fratris nomine daturus erat, intereſſet, & reliqua hominis amantiſsimi munera præſens obiret. Chriſtianos omnes, & vniuerſam familiam ſuam in caſtris reliquerat, & in Dabidẽſium caſtra, quæ non procul aberant, tribus tantùm ducibus comitatus ſe contulerat. Dum verò abſque vlla periculi ſuſpicione epulis accumbit, tres principes coniurationis à tergo virum adoriuntur, eúmque multis vulneribus concidunt. Tres duces, quos ille ſecum attulerat, dum ei ſubuenire parant, & fortium hominum officium in re tam inopinata faciunt, à reliquis coniuratis interimuntur. Oleidehabramus in Iehabentafufi caſtra confeſtim inuaſit. At Rodericus Norogna, & Chriſtiani reliqui ſe cum Garabienſibus Mauris repente coniungunt, & in vrbem proficiſcuntur. At multi ex Mauris illis, vt eſt hominum ingenium fallax, & ſubdolum, & ad euentum fortunæ mutabile, ſtatuerunt Chriſtianos, vt armis & equis potirentur, occidere: ſed fuerũt per duces ſuos à ſcelere reuocati. Interim Allebembeques, vir primarius, qui

Ichabentaſufi odio ductus, Oleidehabrami partes, dũ illi inter ſe aperte diſsidebant, ſequutus fuerat, eò, vbi noſtri caſtra fixerant, peruenit, & Rodericum Norognam ad colloquium euocauit. Dum à reliquis ſemoti ſermocinãtur, reliqui in noſtros imparatos impetũ fecerunt. Multi cæſi ſunt, maxima pars cũ Roderico Norogna in ſeruitutem abducta fuit: pauci autem euaſerunt. Maurus quidam, Bogima nomine, cuius vxor atq; filij in vrbe morabãtur, vt calamitoſum exitum nunciaret, in vrbem cucurrit. Maſcaregnas cũ incredibili celeritate centum & quinquaginta equites eduxit, & in caſtra eorum, qui ſcelus conflauerãt, inuectus eſt, quę inde circiter decem millia paſſuum aberant. Centum & quinquaginta occidit: ſupra ſexcentos & quinquaginta captiuos abduxit: ingentem boum & pecorum gregem abegit, & eo ipſo die victor hoſtiũ & vindex facinoris ſceleſtiſsimi in vrbem reuerſus eſt. Eo die ſex equites, qui euaſerant, Franciſco Melio duce in vrbem rediere. Poſtridie pedites ſedecim, & equites duo pedibus ſimiliter effugerunt. Hic fuit finis Mauri fortiſsimi, & quod exemplũ probitatis apud illos raro perſpicitur, fideliſsimi, qui ad extremũ vitæ ſpiritum pro Emmanuelis Regis dignitate & imperio maxima cum laude decertauit. Hoc anno Rex Emmanuel Odoardum Meneſium Indiæ præfecit: qui quinto Aprilis die cum claſſe nauium quindecim Olyſippone ſoluit, & vniuerſam incolumem in Baticalenſi portu conſtituit, & continuo imperij ſibi cõmiſsi poſſeſsionẽ cepit. Eodem anno iam Georgius Albuquercius Malacam, Georgius Brittius in Malucum profecti fuerant: quorũ nauigatio exitus valde diſsimiles habuit. Vt autẽ primum quid Albuquercio acciderit referamus, is Principem regno pulſum, & opibus euerſum, cuius patrẽ tyrannus per ſummum ſcelus occiderat, ſecũ ducebat, vt in Pacemenſi regno collocaret. Cùm verò primum ad Pacemenſem portum appuliſſet, & rumore diſsipatum fuiſſet, Regis occiſi filiũ ea claſſe aduectũ eſſe, multi clàm in claſſem ſe cõtulere, Regiúmq; iuuenem Regem ſalutauere. Tyrannus Gueinal, hoc enim illi nomen erat, vrbẽ foſſa & vallo munierat, magna militũ præſidia ſuis locis diſpoſuerat, tormenta varia collocauerat, vigilias diligenter agi præceperat. Audierat enim Indiæ Prætorem eo claſſem eſſe miſſurum, vt illum regni poſſeſsione depelleret. Georgius Albuquercius ad illum miſit, qui diceret, vt regno, quod contra ius & fas vſurpauerat, vero regni ſucceſſori cederet. Quod ſi faceret, ſe operam daturum, vt meliore eſſet cõditione, ea, qua fuerat antè quàm regnum illud occuparet. At tyrannus Reſpõdit, ſe regnũ, quod ei iure aduenerat, & ab homine malefico contra ius vſurpatum fuerat, virtute cepiſſe. Se verò libenter Emmanuelem dominũ agnoſcere, & ſumma fide tributum, quod imperatum eſſet, ſoluturum. Proinde orare & obteſtari, ne Regem, qui optimo iure in regni poſſeſsionẽ venerat, & qui ſe, totiusq; regni opes Emmanueli Regi libenter addicebat, vellet vllius gratia contra iura omnia violare. Orationibus & obteſtationibus huiuſmodi vltro citroque ſine vllo fructu miſsis, decretum ab omnibus eſt, vt vrbs oppugnaretur. Opportune autẽ Emmanuel Gama Malaca, cum naue rebus omnibus inſtructiſsima, ad eundem ſe

portum

portum contulerat. Rex quidá erat Pacemenſi finitimus: regnũ Daru appellabatur. Is erat Principi pulſo ſanguine propinquus,& illius gratia bellũ aſsidue cum tyranno gerebat. Is cũ audiſſet noſtros vrbem oppugnare cõſtituiſſe, exercitum, in quo ſupra tria hominũ millia fuere, repente coëgit,& ad Albuquerciũ cõtinuo venit,& operá, & opes ſuas omnes pollicitus fuit. Albuquercius animũ gratũ habuit, opera verò illius ad id bellum ſe minime indigere reſpõdit. Rogauit tantùm, vt ſpectator adeſſet, vt videret, quo animo Luſitani hoſtẽ ferire didiciſſent. Ne autem poſt victoriam, quam ſe propitio Dei numine adepturum confidebat, illius copiæ cum hoſtibus cõmiſtæ periculum adirent, eum admonuit, vt iuberet omnes ſuos capita ramis viridibus ornare, vt eo diſcrimine ab hoſtibus internoſci poſſent. Deinde aciem triplicem inſtruxit, primam Sancio Henrico, alteram Alfonſo Meneſio attribuit, tertiá verò ſibi reſeruauit. In acie illius erãt Emmanuel Gama, Antonius Miranda Azeuedius, Garſia Chaignus, Hector Valladares, Frãciſcus Bocarrus,& alij quidam viri nobiles, quorum virtus ſpectata multis in locis extiterat. Sancius primam ſtationẽ acriter oppugnare inſtituit. Meneſius ne vlli laudem cõcederet, in locum ſibi aſsignatum feſtinanter inuaſit. Albuquercius poſtremò cum ſuis omnes ad certamẽ alacrius ineundum incendit. Fuit longo ſpatio varijs tormentis,& vaſis fictilibus tormentario puluere completis, atq; miſsilibus acerrime pugnatũ. Cum propugnaculũ immineret, vnde noſtri nõ mediocre damnum accipiebãt, Dionyſius Melius, Emmanuel Gama, Hector Valladares,& Franciſcus Bocarrus ad portam accurrunt, fores effringunt, & repagula cõuellunt,& aditu patefacto, cũ reliquis, qui illos ſequebantur, irrumpunt. Ad hunc modũ prima ſtatio expugnata fuit. Altera ſtatio multo munitior integra permanebat. Quæ fuit cum multo maiore periculo ab ijs, quos Albuquercius ſecũ ducebat, & multo atrociore prælio ſuperata. Certamen enim multo maius opinione, quam noſtri ſuſceperant, extitit, adeo, vt omnes faterẽtur Chriſti præſenti numine profligatum fuiſſe. Quadringenti Gueinalis tyranni domeſtici atq; familiares, & duo millia militũ ex illis, quos mercede conduxerat, cæſi ſunt: ipſe Gueinal ſimiliter interfectus fuit: vxores & filij capti. Ducentos & octoginta tantum Luſitanos Albuquercius in aciem eduxerat: quatuor ſolùm deſiderati ſunt. Albuquercius in regni poſſeſſionem principem hæredem miſit, Regem fœdere ad fidem erga Emmanuelem conſeruãdam obligauit,& tributum, quod ſingulis annis penderet, impoſuit, arcem deinde multorum operis ædificauit. Sancium Henricum arci præfecit,& ei centum Luſitanorum præſidium attribuit, ita tandem Malacam cum incolumi claſſe peruenit. At Georgius Brittius cum ſex nauium claſſe in Zamatræ portum aduectus eſt, ad ciuitatem, quam Dachẽ appellant. Rex illius ciuitatis hoſtili odio à Luſitanis diſsidebat iam ex eo tẽpore, quo Alfonſus Albuquercius Malacam expugnauerat. Idcirco Luſitanos, qui caſu naues ad eũ portũ appulerant, omnibus bonis expoliarat. Brittius cum id exploratum habuiſſet, miſit ad illum, qui dicerent, ſe vehemẽter admirari, cũ omnes Zamatræ Reges

eſſent

eſſent Luſitanis amici,illum ſolum eorum amicitiā aſpernari,& Luſitanos,qui ad oras illas appellebāt,omnibus ſortunis euertere. Se illum hortari & admonere,vt vellet ſecum,& cū Luſitanis omnibus pacē & amicitiā firmare,& in amoris inſtituti ſignum,omnia bona,quę Luſitanis ablata fuerāt,reſtituere. Ad hęc Rex ſibi curæ fore dixit,vt in eum , penes quē illius iniuriæ culpa reſideret, diligēter inquireret,& poſtulato ſatisfaceret. Interim verò tantum abfuit,vt officiū debitum præſtaret,vt potius vrbē multo validiore præſidio muniret. Georgius Brittius cùm ſe deludi cerneret,illas exiguas copias,quas habebat,in terrā expoſuit. Deinde in ſtationē,quæ portum muniebat,inuaſit , eámq; pugnādo cepit. Prælij principium nō fuit telis,ſed haſtis , atq; gladijs acerrime cōmiſſum . Qui enim cū ſcorpionibus,& fiſtulis ferreis venicbant, & erāt in frōte pugnaturi , vt Brittius cōſtituerat, nōdum propter aduerſum ventum in terrā acceſſerāt. Hîc cùm hoſtes fugerēt,Rex,vt ſuis opem afferret , ſupra mille nobiles homines,armis egregie tectos,& ſex elephātos eduxit. At Brittius reliquas ſuas copias in ſtatione expectabat. Ioānes verò Serranus, qui vexillū præferebat , ſine vllo adducis imperium reſpectu,in hoſtes,qui cliuum ſubibant,ſignū intulit . Et cùm eū Brittius magnis vocibus reuocaret , voces nullo modo ad aures admiſit , ſed in inſtituta temeritate & amentia fortiſsime perſeuerauit. Idē multi eadem inſania flagrātes effecerunt. Brittius cùm eos cōtinere nō poſſet, inuitus hominum furētium audaciā ſequutus eſt . Et cùm noſtri ingentē impetum tuliſſent,tantam impreſsionē fecerunt,vt hoſtes in vrbē cōpellerent . Ita cum iā debellatum eſſe confiderent, in vrbem ingreſsi ſunt, ne hoſtes ab illo metu refici,& recreari permitterēt. At lōge ſecùs,quàm ſuſpicati fuerāt,euenit. Nam cùm in via lata in copias,quæ Regem circunſiſtebāt,incidiſſent, pauci à multis circumuenti ſunt. Qui cùm ſibi moriendum eſſe cernerent,res admirabiles efficiebāt. Primus,qui mortē oppetijt,Ioānes Serranus fuit. Quidā autem , Gaſpar Fernādius nomine, vir egregie fortis,cùm in elephātum,vt eum haſta trāſuerberaret,impetum ferret,ab elephāto proboſcide in altum ſublatus , atq; ad terram alliſus,& pedibus ipſius elephāti cōculcatus interijt. Georgius Brittius deinde cecidit, Chriſtophorus Pinctus , Ioannes Pereira , Franciſcus Godizins , & alij multi ſimiliter occiſi fuere. Qui euadere potuerunt,fugæ ſe mādarunt. Quidam ex nauarchis, Laurētius Godinius nomine,copias ſuas,vt ſe cum Brittio cōiungeret,educebat: cùm noſtros fugientes animaduerteret,nō expectauit,dum illos exciperet, & hoſtiū inſequentium impetum ab illis reprimere conaretur , imo fœdiſsima fuga ſibi cōſuluit: quo factum eſt,vt hoſtes vſq; ad litus noſtros inſequerentur. Nondum omnes ſciebant,Ducē intra vrbem cecidiſſe. Ludouicus Raposus,& Petrus Villoſus,viri,qui multa decora virtutis militaris obierant,cùm in ipſo litore percepiſſent,Brittium occiſum fuiſſe,dixerunt,ſibi nullo modo tantā turpitudinem ſubeundam eſſe,vt ex prælio in quo Dux occubuiſſet,euaderent. Itaq; in hoſtes ruunt,neq; cædendi finē faciunt, donec vulneribus cōciſi , & debilitati cōciderent. Gaſpar Gallus,cui prima acies, in qua multi minoribus tormētis inſtructi

Gg veniebant,

veniebant,aſsignata fuerat,cum fluctibus & aduerſo vento pugnauerat. Cùm verò ſtrepitum tormẽtorum,quibus hoſtes, qui erãt in ſtatione,noſtros repellere nitebãtur,audiret,nauẽ longam,cui præerat,remis quantũ hominum viribus,& ſumma animorum cõtentione fieri potuit, impelli & incitari præcepit. Quo facto nauis impetu ipſo,quo ferebatur,in arenæ molem,quæ ſub aquis latebat,impacta,ſic inhæſit,vt nec remis,neq; cõtis, nec vlla nautarum induſtria inde prius euelli potuerit,quàm rediens æſtus,aquas,quibus ſuſtineri nauis ipſa poſſet,afferret.Omnes igitur nauarchi cæſi ſunt,præter duos,Gallum nempe,& Godinium, qui prælio nõ interfuerũt:vnus,quia nõ potuit,alter quia fugæ turpitudinẽ ſubire minime dubitauit In quo prælio ſupra ſeptuaginta viri Luſitani ceciderunt,& ex ijs,qui euadere potuerunt,nullus extitit,qui nõ multis inde vulneribus ſauciatus abiret. Anchoris autem ſolutis,è portu profecti ſunt, & in portum Pedirenſem ſe cõtulerunt:vbi inuenerunt Antonium Brittium,Georgij Brittij fratrem,qui cõmuni omnium ſuffragio delectus fuit, vt in fratris demortui locum ſuccederet.Sic antẽ fuerat ab Emmanuele decretum,vt ſi Georgium aliquis caſus de medio ſuſtuliſſet,Antonius Malucis inſulis præeſſet.Antonius Brittius nauarchos reliquis nauibus præfecit,deinde in oram Pacemenſem delatus,Georgium Albuquercium reperit.Itaq; omnes ſimul Malacã profecti ſunt,vbi fuerunt à Garſia Sala cum humanitate ſumma recepti. Qui arcis cõfeſtim poſſeſsionem Georgio Albuquercio cõceſsit.Hoc anno Leonora Regina Olyſippone,menſe Iunio,peperit filiã,cui fuit Mariæ nomen impoſitum: quæ poſtea ingenio,& animi magnitudine,& opibus ſummis excelluit,quãuis varijs caſibus innupta in hunc vſq; diem permanſerit. Vt autem quid interim in India Iacobo Fernãdio Begienſi acciderit,oratione perſtringamus, is eo tẽpore, quo Antonius Correa in Baharem miſſus à Siqueira fuit,in Indiam cũ nauibus quatuor eiuſdẽ Siqueiræ iuſſu nauigauit. In ora Cambaiæ duas naues cibarijs onuſtas,& vnam onerariam nauẽ ſatis opulentam pugnando cepit. Melichiazius,cùm prœliũ nõ procul à Dienſi portu fieret,Hagamahamedium cum lõgis nauibus duodeuiginti miſit,vt opem ſuis afferret.Sed eo tempore,quo is nauibus appropinquauit, iam præliũ erat finitum, & hoſtium maxima pars occiſa. Hagamahamedius tamen acre prælium de integro cum victoribus iniuit:nauẽ vnam,cuius nauarchus nominabatur Gaſpar Doutelus,depreſsit:maxima eorũ pars,qui eadem naue vehebantur,fluctibus demerſa fuit:nauis ipſius Begienſis parũ abfuit,quin mergeretur. Similiter & Nonius Fernãdius Macedus ſummũ periculum adiuit,& quatuordecim in prælio viros amiſit.Cum eſſent noſtri in extremo periculo cõſtituti,imbres immodici,& tonitrua,& fulgura,ſublatique ſubita tempeſtate fluctus prælium diremerunt. Begienſis vt aquationem faceret,& rei frumentariæ cõſuleret,& naues iactatas reficeret, Chaulem petijt: eo Siqueira peruenit,à ſpe arcis prope Dium ædificandæ deiectus. Locum enim, quem is delegerat,Melichiazius muniebat.Prȩterea nauis ingens,quę materiam ſubuehebat, incenſa fuerat. In ea námq; vincti Turcæ vehebantur, qui facinus

incredibile

incredibile ſuſceperunt. Cum enim mortem ſeruituti lōge prætuliſſent, clauorum attritu ſcintillas excuſſerunt, quibus in tormentariū puluerē deiectis, flāma nauem, & ipſos captiuos cum omnibus Luſitanis abſumpſit. Alias deinde cogitationes Siqueira cum ſuſcepiſſet, Odoardi Meneſij aduentu, ab illis omnibus depulſus fuit. Interim Petrus Syluius, quē Siqueira Armuzij reliquerat, vt quædā negotia cōficeret, in C haulenſem orā peruenit. Hagamahamedus cum ſua claſſe eò ſe cōtulit, Petriq; Syluij nauem multis tormentorū ictibus vulneratam depreſsit. Syluius cum maxima hominū, quos ducebat, parte fluctibus hauſtus fuit. qui nando ſeruari potuerunt, capti, Diumq; perducti ſunt. Sub id tempus matrimonium Beatricis, Regis Emmanuelis filiæ, cū Carolo Allobrogum duce Olyſippone celebratum eſt. Carolus eas nuptias aliquot ante annis ambierat, quod ad ſuā dignitatē valde pertinere arbitraretur, cum Emmanuele affinitatem cōtrahere, & quòd de Beatricis forma & pulchritudine, & de indole ſingulari multa percepiſſet: & de eadē re ad Emmanuelem legatos miſerat. Sed nihil fuerat ab Emmanuele cōſtitutum. Legationē tamen benigne acceperat, & filię ætatem parum matrimonio aptam excuſauerat: & interim multa de ſtatu & imperio Caroli, de regionis, quam iure poſsidebat, amplitudine, de illius moribus & vita clàm per homines induſtrios inquirēdo, eo deductus eſt, vt minime eam affinitatē contemnendā arbitraretur. Quod vbi Carolus ſenſit, legatos iterum in Luſitaniam miſit. Nuptiæ pactę ſunt, & matrimonij conditiones ſcriptæ, & claſsis, qua Beatrix Nicæam veheretur (ſic enim fœdere cautū fuerat) ſummis ſumptibus, & ſingulari ſtudio cōparata. Claſsis erat duodeuiginti nauium, in quibus erāt aliquæ tantæ magnitudinis, quanta nunquam in Luſitania naues vllæ perſpectæ fuerant: erant etiā aliquot roſtratæ, & triremes prætera, & longę naues. Nauarchus, qui vniuerſæ claſsi præeſſet, Martinus Albicaſtrenſis, Villę Nouæ Portimanenſis Comes, vir ſingulari prudentia, ab Emmanuele delectus fuit. Martinus Coſta Archiepiſcopus Olyſipponenſis aliam nauem ſummis ſumptibus inſtruxit, quà Beatricem ſequeretur. Ex omni nobilitate fuerūt multi ab Emmanuele delecti: qui omnes gēmis, & auro, & veſtibus atq; monilibus tam inſignem ſpeciem elegantiæ & magnificentiæ præ ſe ferebant, vt omnibus admirationē nō mediocrem mouerent. Naues erant interius multo auro & varijs coloribus illuſtratæ. Feſti dies, ante quam claſsis ſolueret, ludis quamplurimis agitati, & nobilitatis frequentia, & omniū gratulatione celebrati. Neq; ſolùm elegātia veſtium curæ Luſitanis fuit, ſed multo etiā magis armorum, & tormentorū ratio ab omnibus habita. Claſsis nono die Auguſti vela dedit, in exitu menſis Septembris ad portū Nicææ appulſa, & Beatrix cum maxima pompæ celebritate, & amoris inſignis argumentis excepta à Carolo, & ab illius proceribus, & vniuerſa nobilitate & multitudine fuit. Dum hęc geruntur, in India Luſitani, qui arcē Chaulis ædificabant (nondū enim erat abſoluta, ſed tantum ad primam cōtignationem peruenerat) magnis laboribus & periculis afflictati ſunt. Hagamahamedus enim ſæpenumero in Franciſcum Men-

 dozam,

dozam,& Georgium Meneſium,qui ſingulis triremibus præerant,incurſabat, & nō paucos interimebat:& hæc in Siqueiræ & Meneſij cōſpectu faciebat,qui nullo modo propter æſtus accedentis impetum ſuis opē afferre poterant.Tempus enim hoſtis acer & infeſtus obſeruabat,quo naues,quę remis nō agebātur, ei nocere minime poſſent.Siqueira cum illi iter inſtaret,vt Cochimo in Luſitaniam intenderet,Henricum Meneſiū arci Chaulenſi præpoſuit,maritimarum rerum curam Iacobo Fernandio Begienſi dedit.Ei verò, vt mare illud tueretur, duas naues magnas,tres triremes,vnā nauē longam , & vnam præterea minorē nauem reliquit: deinde vela dare iuſsit. Cùm verò Malacia ſumma nauigationē illius impediret, in ora naues ſuas prope Begienſis claſſem cōſtituit. At Hagamahamedus cum nullam rei bene gerendæ occaſionem amittendam exiſtimaret,cum triginta longis nauibus claſſem Luſitanā circumibat,eámq; multis tormentorum ictibus aſsidue verberabat, & illius conatus nauium ſuarum celeritate,& vehementi remorum impulſu, & concitatione frequenter eludebat. Siqueira cùm ſe loco mouere nō poſſet,angebatur.Begiēſis Andreæ Souſę,qui triremis cuiuſdam præfectus erat,imperauit, vt triremem ſuam in oſtiū fluminis,quod Chaulē alluit,impelleret,ne hoſtes per fluuium inuecti,arcem oppugnarent. Sed Hagamahamedus in Souſam inuectus, triremem nocte crebris ictibus oppugnauit,ſeptē Luſitanos occidit, vulnera grauia & periculoſa multis impoſuit. Alexius Souſa, Andreæ Souſæ frater, non leue vulnus accepit. Ad triremem tandē, vt eam retineret ,ſuam nauem applicuit. Georgius Meneſius vt opē Souſę ferret,accelerauit.Nihilo tamē ſecius Hagamahamedus,vt vtramque alligaret,ſumma ope cōtendebat.Sed Begienſis cum trireme, cuius præfectus erat,& Franciſcus Mendoza cū quatuor lembis ſubſidio occurrit:& cū triremem Souſæ laceram & diſsipatam animaduerteret ,eam ſubmoueri iuſsit. Deinde in triremem Georgij Meneſij tranſcendit. Naues interim noſtræ eo quod ventus omnino defecerat,immobiles permanebant. Prælium verò exarſit.Qui erant in lembis cùm nō poſſent,aut non auderent hoſtium impetū ſuſtinere,lembos ſubduxerunt,vt triremis puppi ſe defenderent.Itaq; omne certamen erat contra duas triremes inſtitutum.Malus triremis, in quam Begienſis ſe contulerat,erat iam pertuſus,latera multis in locis perfoſſa.Begienſis cùm acerrime dimicaret,& omnibus locis occurreret,optimiq; ducis,& ſtrenui militis munus ſimul obiret,exemplo ſuo multos ad rem ſtrenue gerendam excitabat.Cùm verò lembos non aſpiceret,in puppim recurrit.Ergo,inquit,homines perditiſsimi,quos nec pudor,neq; religio ad officium impellit, mauultis turpiter fugiendo,ab hoſte crudeliſsimo necari, quàm fortiter & animoſe dimicādo, vitam tueri.Dum hæc diceret, tormēti vnius ingentis pila latus illius perculsit, loricam perfregit,& ipſius loricæ fragmenta intra lacerum corpus immiſit. Cū Georgius Meneſius illum cecidiſſe conſpiceret, corpus illius integumēto inuolutum à militum conſpectu ſubtraxit,ne multi cæde illius exanimati, à pugna deſiſterent. Eos autem, quos mors illius fallere non poterat, adhortatus eſt, ne

vnius

vnius viri caſu animos demitterent, imo virtutis illius exemplo ad ſimile decus aſpirarent. Tum ducis officio egregiè functus, multa pertulit. At multi ex illis, qui tormentis præerant, occiſi iam fuerant. Tum quilibet pro vſu quem habebat, eorum vice munus illud adminiſtrabat. Remiges, cùm eſſent à Chriſti ſacris alieni, lingua noſtris ignota hoſtem magnis vocibus admonent, vt triremẽ alligent. Neminem eſſe iam, qui eam tueri poſſet, cùm omnes aut mortui, aut vulneribus debilitati fuiſſent. Meneſius cùm hoc animaduertiſſet, ſeptem aut octo remiges vulnerauit, reliquos formidine perterritos in officio cõtinuit. Hagamahamedus tamen, cùm magnam ſuorum partem interfectam, multas naues laceras animaduerteret, prælium, ne grauius aliquod damnum pateretur, omiſit. Meneſius, vt ijs, qui erant in litore, & prælium ſpectabant, victoriæ ſpeciem præberet, illum per aliquod ſpatium inſequutus eſt. Deinde triremem, quæ omnem propemodum prælij impetum ſuſtinuerat, multis vexillis ornauit, & tormẽtorum omnium fragore lætitiæ ſignificationem dedit, quod illius ciuitatis incolis maximum terrorem incuſsit. Deinde vt magis victoriç cõfeſsionem cunctis exprimeret, ad veſperum in anchoris conſtitit. Poſtremò ſublatis anchoris ad nauem prętoriam acceſsit, laceràmq; triremem, & numerum eorũ, qui pugnando ceciderant, oſtendit. Siqueira noluit inde diſcedere, antequã claſſem reficeret, & ad Odoardum Meneſium literas dedit, quibus rei ſtatũ ſignificauit. Claſſe autem refecta, maritimarum rerum præfecturam Antonio Correæ commiſit, tantiſper dum Ludouicus Meneſius Odoardi Meneſij frater, veniret, qui fuerat ab Emmanuele mari præfectus. Rebus ad hunc modum conſtitutis, Siqueira Cochimum profectus eſt, vt ſe ad iter, quod erat ei in Luſitaniam faciendum, compararet. At Hagamahamedus ſex & triginta longas naues rurſus inſtruxit, & ita in Chaulis portum inuectus, claſſem in loco conſtituit, quo illam tutam à noſtris facillime conſeruabat. Hagamahamedus cùm Corream nihil mouere cerneret, ad claſſem illius acceſsit, & poſtquam ad ictũ tormenti conſtitit, multis tormentis prælium inſtituit. At Correa tormẽtarij pulueris inopia laborabat, & ideo, ne totum ſine magno fructu conſumeret, ſumma vigilantia prouidebat. Noſtri duas turres excitarant, atque munierant, vnã ad oram, qua flumen in mare cadit, in qua ſpecula erat, alteram propius vrbem. Hagamahamedus cominus decertare, nõ ſatis tutum arbitrabatur. Turrim verò, quæ erat ad fluminis oſtium, oppugnare cõſtituit. Eam triginta tantùm viri Luſitani tuebantur. Ducem igitur, Chilum nomine, cum quindecim nauibus ad eam oppugnandam miſit. Is ducentos viros in terram expoſuit, in loco, quẽ rupes excelſa tegebat: qui inde in editum collem ſubierunt, qui turri imminebat. Hi turrim à terra acriter oppugnare, naues è mari quatere tormentis inſtituunt. Noſtri ancipiti prælio diſtricti, nulli tamẽ loco deſunt. Turris Præfectus, cui nomen erat Petrus Vaſcius Furmanus, dum periculũ à turri forti animo propulſat, tormenti vnius ictu percuſſus occubuit. Simon Ferreira, & tormẽtorum magiſter, & nonnulli eiuſdem muneris artifices occiſi ſunt. Correa interim,

 quamuis

quamuis prælium cum Hagamahamedo tunc iniret, Rodericum Vaſcium Pereiram cum ſeptuaginta viris Luſitanis duobus lembis immiſit, vt ijs, qui arcé tuebantur, ſubueniret. Ii cùm in terrã deſilirent, in hoſtes, qui collem occuparãt inuadunt, eóſque loco pellunt, & in fugam conijciunt, & ferociter in litus inſequuntur, & multos interimunt. Hagamahamedus verò poſt præliũ longo ſpatio protractum, cum è ſuis maximum numerum interfectũ aſpiceret, receptui ſignum dedit. Porro autem Correa prælij contentione liberatus, in turrim iuit. Ibi eos mortuos, qui dicti ſunt, aduerſis vulneribus inuenit. Multos præterea vulneratos offendit. Parma vnius, cui Petrus Queiroſius nomen erat, ſeptem & viginti ſagittis transfixa fuerat: & alius nomine Emmanuel Cugna, ſimiliter quinque & viginti ſagittas parma infixas gerebat. Alij ſimiliter multa ſigna virtutis indicabant. Dum hoſtes ab arcis ingreſſu repelluntur, triginta ex illis cæſi ſunt, & alij præterea ſexaginta in litore ceciderunt, præter eos, quos Pereira cæciderat. Omnes ferme, qui hoc prælio cæſi ſunt, nobiles erant, quos cultus elegantior, & armorum vſus indicabat. Inter eos Chilus, qui ad arcem oppugnandam miſſus fuerat, & Æthiops quidam agminum ductor, vir fortiſsimus, iacebant. Mortuorum capita Correa præcîdi iuſsit, vt ea ad Hagamahamedum muneris parum grati loco mitteret. Turrim verò refecit, & firmiore præſidio muniuit, illique Aluarum Brittium præfecit. Interim Ludouicus Menſius interuenit, cui Correa claſſem continuo tradidit, & inde Cochimum profectus eſt. At Melichiazius pacem ab Odoardo Meneſio poſtulauit, & culpam belli in Siqueiram trãſtulit. Hagamahamedio verò, vt ſe cum claſſe reciperet, imperauit. Dum hæc in India citeriore geruntur, Georgius Albuquercius Bintami vrbem egregie munitam oppugnare conſtituit. Itaq; magna claſſe comparata, in eam inſulam traiecit, ad vrbem caſtra poſuit, & ſtationes propugnatoribus nudare inſtituit. Sed ſcalas non attulerat. Dictum enim illi fuerat, ſtationes & propugnacula propter humilitatem tranſcendi facillime poſſe: quod longe ſecùs eſſe reperit. Itaque fuit ab oppugnatione cum damno repulſus. Multi nãmque telis hoſtium ceciderunt, inter quos Georgius Melius extitit, qui cum Antonio Brittio in Malucas inſulas nauigabat. Multi vulnerati ſunt. Ita deinde ſe receperũt, vt hoſtes eos inſequerentur, neque cædendi finem facerent, vſque eo, dum in ſcaphas & lembos, deinde in naues cum periculo non mediocri conſcenderent. Laqueiximena maritimarum rerum præfectus, vt magis victoriæ confeſsioné exprimeret, cum nauibus viginti claſſem Luſitanã perſequutus eſt, Egidiúmq; Simonem celocis præfectum cum omnibus, qui ſub illo militabant, interfecit. Exitus igitur rem temerè ſuſceptam, vt fieri plerunque ſolet, infelix admodum conſequutus eſt. At Antonius Brittius ex eadem inſula profectus, vt Malucas inſulas peteret, ad Iauas in eo curſu delatus, claſſem in Agaciamenſi portu cõſtituit. Erat enim ea ciuitas fœderata. Aberat inde non procul inſula nomine Maduram, cuius aqua laudabatur. Itaq; magiſtrum nauis ſuæ eo miſit, vt aquaretur. Incolæ in noſtros impetum fecerunt, & lembum ceperunt, & captiuos, eo

quod

quod inſita quadam temeritate & inſolentia primi iniurias intulerant, nullo modo, niſi pretio pro redemptione perſoluto, reddiderunt. Brittius propterea quod hyems erat, non potuit eodem anno in Malucas nauigare: & apud Hagacimenſes hybernauit. Et hæc quidem in vlteriore India geſta ſunt. Sub id verò tempus, Armuzij Xeraſus operam dedit, vt ſcelus meditatum in actum tandem erumperet. Poſtquam enim opera & induſtria Correæ Baharemenſi inſula potitus fuit, tantos ad ſceleſtum illud facinus perficiendum ſpiritus aſſumpſit, vt oblitus fidei, atque recentis illius beneficij, conatus omnes ad exitium nominis Luſitani comparauerit. Obſtabat tamen Regis ipſius voluntas in Luſitanos propenſa, qui etſi ſoceri crebris ſermonibus alienatus à noſtris exciterat, noui tamen muneris & beneficij recordatio eum rurſus ad fidem, vt antea faciebat, obſeruandam allexerat. Hominis tamen ſceleſtiſsimi importunitate victus, & ſoceri auctoritate commotus, quamuis peſtem ſibi comparari eo ſcelere perſpiceret, hominibus perditiſsimis aſſenſus eſt. Die igitur ad facinus præſtituta, in ædes, in quibus Luſitani habitabant, irruerunt, inopinantes oppreſſerunt, & domos aliquas incenderunt. Supra ſexaginta ea nocte Luſitani cæſi ſunt. Huius coniurationis indicium ad arcis Præfectum delatum fuerat. Sed tanta fuit hominis in tanto periculo propulſando negligentia, tantáque ſuſcepti muneris obliuio, vt ne commeatum quidem vllum ad obſidionem tolerandam in arcem importandum curauerit. Ea tamen nocte, vt in re tripida fieri potuit, Garſia Cottignius, hoc enim præfecti nomen erat, vt diximus, turres ducibus aſsignauit, & tormenta apte collocari præcepit, & aciem inſtruxit, quæ Luſitanos in arcem confugientes exciperet, & impetum hoſtium ab arce repelleret. Noſtri cum ex arce egreſsi fuiſſent, in Saracenorum turbam impetum dederunt, multóſque ex illis occiderunt, & non paucos Luſitanos, qui nondum interfecti fuerant, conſeruarunt. Cum verò in arcem redirent, in hoſtes, qui vias obſederant, inciderunt. Fit atrox prælium. Hoſtes odium acerbum & immane, noſtros deſperatio & indignatio ſtimulabat. Illi multitudine furenter elati, noſtri virtute freti dimicabant. Tandem cùm noſtris via ferro aperienda eſſet (aliter enim nulla ſpes ſalutis erat) tantam impreſsionem fecerunt, vt hoſtium aciem perrumperent, & multos interficerent, atque tandem in arcem euaderent. Omnes tamen, qui quadraginta tantùm erant, vulnerati fuerunr. Cottignius ea nocte nuncium de rebellione illa, & periculo, in quo verſabatur, ad Prætorem in Indiam miſit. Et quia materia ad excitanda propugnacula deerat, nauem oneratam, quæ in anchoris conſiſtebat, exonerari, & diſſolui, & omnem materiam in arcem comportari iuſsit: quod non ſine maxima armorum contentione, & ſine multo ſanguine, & aliquorum cæde fieri potuit. Multi námque Saraceni, qui opus impedire nitebantur, occiſi ſunt, & aliqui etiam Luſitani ceciderunt: inter quos vir egregie fortis, Vaſcus Vieira nomine, cuius in ea pugna præclara virtus fuerat, occiſus eſt. Eo verò tempore Emmanuel Souſa Tauares, qui cum claſſe

mare Perſicum & Arabicū peragrabat, vi tempeſtatis in Maſcatem delatus fuerat. Eò Triſtanus Vaſcius Veiga nauem, Calaiate profectus, appulerat. Vrbis præfectus illis Armuzij rebellionem, & ſcelus in Luſitanos conflatum nunciauit. Significauit præterea, ſe literas ab Armuzij Rege accepiſſe, quibus imperabat, vt omnes Luſitanos, qui in eadem vrbe verſarentur, confeſtim occideret. Quod etiam Calaiatenſi præfecto, poſt Veigæ ab illa vrbe diggreſſum, præſcripſerat. Omnes enim illius oræ ciuitates ad Armuzij ditionem & imperiū pertinebant. Calaiatenſis autem præfectus continuo paruit, & omnes Luſitanos, quos potuit, interemit. At Maſcatenſis, cùm eſſet vir ſenex, longóque rerum vſu peritus, & coniectura prouideret, facinus illud non eſſe feliciter caſurum, ſe à cæde continuit. Veiga fuit vir neque moderatus, neque moribus & vita rectè conſtitutus, tanta tamen animi magnitudine præditus, vt nullum vnquam periculum formidaret, ita, vt multi illum inſaniæ, & præcipitis cuiuſdam temeritatis inſimularent. Is tunc, cùm inter illum & Souſam iurgium extitiſſet, ſolus cum triginta Luſitanis Armuzium profectus eſt, & per mediam hoſtium claſſem, in denſos tormentorum globos, & in flammas, & tela, & in ſagittarū multitudinem irruit, tantáque virtute dimicauit, vt omnium iudicio vires humanas ſuperaret. Atque tandem cùm hoſtium claſſem perrumperet, in arcem penetrauit. Præbuit facinoris illius audacia hoſtibus maximum terrorem, & obſeſſos ad ſpem certiſsimæ ſalutis erexit. Emmanuel Souſa ad inſulam Queixumem, quæ in arcis conſpectu poſita eſt, naues appulit. Cottignius cùm à Veiga percepiſſet, Souſæ claſſem eſſe exiguam, & hominum præſidio nō ſatis munitam, illum rogauit, vt ſimultatem deponeret, & ſe rurſus cum Souſa coniungeret. Is, etſi vulneratus erat, Cottignij precibus obſequutus eſt. Iterum igitur non cum minore periculo claſſem hoſtium perrupit, & Souſam de ſtatu, in quo arx tūc eſſet, admonuit. Cùm igitur æſtus accederet, in hoſtes inuecti ſunt. Prelium fuit vtrinque magna virium & armorum contentione commiſſum. Decem hoſtium naues depreſſæ, multi interfecti atque vulnerati fuerunt. E noſtris vnus cecidit, octoginta vulnerati ſunt: claſsis verò Luſitana ad arcis portas, hoſtibus fruſtra repugnantibus, acceſsit. Xeraſus cùm cerneret arcem mari, propter Luſitanam claſſem, oppugnari minime poſſe, omnes vires ad oppugnationem, quæ ex vrbe fiebat, conuertit. Conſilio autem Turcæ cuiuſdam, nomine Mirabdelic, viri in bellicis rebus exerciti, ſtationem in regijs ædibus erexit, & alteram ſimiliter in Xenodochio Luſitano, quod inter Regias ædes & arcem interiectum erat, excitauit. Vnde, eo quod propius abeſſet, hoſtes plurimum damni crebris tormentorum ictibus noſtris inferebant. Garſia Cottignius Emmanuelem Vetulum, & Rodericum Varellam cum hominibus quadraginta in eam ſtationem immiſit. Hi ſtationem acriter oppugnant, parietem diſturbant, violenter irrumpunt, magnámque cædem faciunt: duo tamen in eo prelio cadunt, & omnes ferme vulnerantur. Statione ad hunc modum capta, Cottignius tormenta omnia, quæ in ea diſpoſita fuerant, in arcem deportari præcepit.

cepit. Xeraſus ingens tormentum in infima regiarum ædium parte collocari iuſsit: illius ictibus arcis portæ confractæ, atque dilaceratæ ſunt. Aditum tamē illum Cottignius obiectis molibus obſtruxit, & multa tellure compleuit. Tum è templi turre, quæ erat regijs ædibus aduerſa, tormentum excellenti artifici commiſit, qui ita collineauit, vt hoſtium tormentum, quo fores effregerant, ictu primo dilaceraret. Hoſtes exterriti quidē eo caſu ſunt, in inſtituto tamen perſeuerabant. Noſtros cùm multum fames, tum multo vehementius ſitis affligebat. Homines quidam obſcuri ex arce ad hoſtes transfugerunt, quorum indicio Xeraſus accepit, noſtros non poſſe diutius ſitim perferre. Eo nuncio fretus ſtatuit, arcem admotis ſcalis oppugnare. nō credebat enim, vllas vires in Luſitanis ad reſiſtendū propter aquæ penuriā reſidere. Hoc fuit Cottignio Saraceni cuiuſdā indicio, qui ad illū transfugit, continuo delatū. At Cottignius vaſa tormentario puluere cōpleta, & trabes tranſuerſas cū ſaxis ingentibus, ex trabibus aptiſsime colligatis, in pinnis ſtatuit. Hoſtes ad oppugnationē ſatis cōfidentes accedunt, plurimis ſimul ſcalis admotis, in arcē ſcandere nitūtur: quantum quiſq; poteſt, vt primus, vel inter primos, ad ſummū euadat, enititur: cùm Luſitani trabibus demiſsis ſcalas perfringūt, vaſa deijciunt, multos ſaxis interimunt, multo plures flāmis abſumunt: interim pilæ in cōfertos emiſſæ, maximā ſtragē faciunt. Xeraſus receptui ſignū dedit, & ſcalis omiſsis, arcē tormētis quatere ſine intermiſsione parauit. Catapultā deinde in ędibus regijs diſponi iuſsit, quæ plurimū damni noſtris inferre potuiſſet, ſi aliquis inter hoſtes eſſet, qui ea vti ſciret. Sed hoſtiū imperitia fruſtra fuit omnis opera in ea ſtatuenda conſumpta. Tandem Xeraſus murum ædificauit, ea mēte, vt ad tantam altitudinē perduceret, vt arci immineret, & tela atq; denſas pilas in noſtros emitteret, arcémq; propugnatoribus nudaret. At noſtri Cottignij iuſſu crebris duorum tormētorum ictibus murum quatiunt, eúmque lata rima findunt, multisque locis pertundunt. Deinde galeas fuſtibus ſublatas inter pinnas ſtatuunt, vt armatorum ſpeciem præbeant, & choreas ducunt, maximámq; recentis lætitiæ ſignificationē dant, vt hoſtes opinarentur recens auxiliū adueniſſe. Ea verò nocte, quæ ſequuta eſt, Cottignius Emmanuelē Vetulū, & Rodericū Varellā, cū vaſis puluere tormētario refertis, in murū immiſit. Hi magno ſilentio ad murū accedūt, & per rimas atq; foramina vaſa intra murū collocant: deinde ſparſum puluerē tenui quodam limite ab aduerſo muro ad arcem cōtinuant. Deinde poſtquam in arcem recepti ſunt, ignem deijciunt. Flamma repente in muri ruinas temporis momento diſcurrit, vaſa corripuit, incendiū cum horrendo quodā ſtrepitu concitauit, quod ſtationē, quæ intra murum erat, abſumpſit: in ædes deinde regias impetu peruaſit. Ventus erat ea nocte vehemēs, & ita euenit, vt cùm omnes accurrerēt, nemo poſſet incendiū reſtinguere. Neq; ſolùm ædes regiæ, ſed magna etiā ciuitatis pars incendio illo conſumpta fuit. Hoc facto Xeraſi atque Regis ſpes inciſæ fuerunt. Viderunt námque ſuos conatus ad nihilum recidiſſe: & exiſtimabant noſtros nouis præſidijs confirmatos eſſe: & idcirco ciuitatem

Gg 5 deſerunt,

deſerunt, & in aduerſam inſulam cum trepidatione traijciunt. Noſtri ne incendium vltra ſerperet, operam dederunt, & varium ex vrbe commeatum, & aquam præcipuè in arcem importarunt. Rex poſtquam in Queixumenſi inſula conſtitit, literas ad Cottignium dedit, quibus ſignificauit, ſe valde ſuſcepti facinoris pœnitere, cuius omnem culpam in Xeraſum transferebat, & à Cottignio pacem ſuppliciter atque demiſsè poſtulabat. Interim Gondiſſaluus Cottignius, Garſiæ Cottignij frater, ab India cum valido pręſidio iuſſu Odoardi Meneſij Armuzium venit, cuius aduentu metus à noſtris omnino depulſus, & omnis hoſtium ſpes prorſus abiecta fuit, & noſtri, quaſi iam pax inſtaurata eſſet, hoſtibus manſuefactis familiariter vti cœperunt. Xeraſus tamen, vt ſuſceptum ſcelus alio ſcelere cumularet, cùm intelligeret Regem literas ad Garſiam Cottiggium clam miſiſſe, Xamiro homini primario, quo plurimum vtebatur, negotium dedit, vt ipſum Regem ſtrangularet: quod ille diligenter effecit. Illo mortuo, Xeraſus Patxam, Mahametxam Zafardimi Regis filium, qui Zafardimus eo tempore, quo primum Albuquercius Armuzium venit, regnabat, Regem creauit. Quo beneficio illum ſibi vehementer obſtrinxit, vt multo liberius tyrannidem conſtitueret, & per omnium facinorum genera vagaretur. Hoc anno in Africa Ioannes Cottignius ducentos equites eduxit, & rurſus Alcaſſarem Quebirium profectus, iter ita fecit, vt prius omnes vias diligenter explorari iuberet. Tintanes tandem peruenit. qui locus Alcaſſare Quebirio quatuor millia paſſuum abeſt. Ibi in hoſtes inopinantes inuaſit, multos occidit, captiuos quinquaginta duxit, & ſupra duo millia boum abegit. Præfectus Alcaſſaris Quebirij cum trecentis equitibus, & ducentis peditibus, veſtigijs illius inſtitit. Ioannes Cottignius pedetentim, & cautè copias agebat: & ita poſtremum agmen muniebat, vt hoſtes illi parum nocerent. Tranſmiſſo autem fluuio conſtitit, & hoſtibus pugnandi poteſtatem fecit: & cùm illi fluuium tranſire metuerent, in eorum conſpectu conquieuit, & cibum ſibi, & militibus apponi iuſsit. Inde Arzilam cum omni præda ingreſſus, maximam lætitiam cunctis attulit. Fames enim tunc grauiſsima Hiſpaniam & Africam vexabat. At Hamet Larozius, qui ſummam Alcaſſaris Quebirij poteſtatem habebat, cùm ſe magnam ignominiã accepiſſe iudicaret, quod Cottignius cum tam exiguis copijs, tam procul Arzila, & prope Alcaſſarem Quebirium Mauros tam multos occidiſſet, & tantã prædam abduxiſſet, maculam delere conſtituit. Itaque equites quadringentos Arzilam duxit. Dies erat caliginoſus, & pluuius, & ideo factũ eſt, vt à ſpeculatoribus minime ſentiretur. Multi lignandi gratia ex vrbe ſine metu exierant. qui vbi primum hoſtes conſpicati ſunt, in iumenta confeſtim inſiliunt, & in vrbem inuehuntur, & ſublatis clamoribus hoſtium aduentum ſignificant. Multi qui diſperſi vagabantur, in vrbem ſe recipiunt. Cottignius ſigno dato ex vrbe cum copijs egreſſus eſt. Adoleſcens quidam, Aluarus Nonius appellabatur, cuius pater regiæ ſupellectili præerat, in agmine primo, quod Fernandus Maſcaregnas anteſignanorum

ductor

ductor agebat, exierat. Eum, cùm eſſet animoſus & liberalis, adulatores multi ſectabantur. Tum quidam ex illis, Age, inquiunt, facultatem tibi diuinitus oblatam ne prætermittas: nemo tibi diei huius egregium decus vllo modo præripiat. In hoſtes irrue, nos te ſequemur. Adoleſcens iuuenta & audacia furens, & adulatorum ſermonibus inflatus, equum incitauit. Maſcaregnas illum reuocare conatus fuit. Sed is cùm inuidia illud fieri putaret, multo vehementius accelerauit, vt ante omnes manum cum hoſte conſereret. Quinque & viginti illum ſequuti ſunt, qui tanto impetu in primum agmen hoſtium innaſerunt, vt eos retro cedere compellerent. Sed cùm à Larozio ſubſidia repente mitterentur, ipſe circumuentus, atque prius, quàm auxilium afferri potuit, cæſus eſt: cum illo quatuor alij ceciderunt. Hoſtes deinde eos, qui fugiebant, ferociter inſequuti, cùm in Ioannem Cottignium incidiſſent, terga verterunt. At Ioannes Cottignius Aluarum Nonium adhuc viuum offendit, &, vt ſolatio, quod adhiberi poterat, dolorem illius leniret, elaborauit, illúmque in vrbem inferri continuo iuſsit. Qui tamen antequàm ad vrbem accederet, expirauit. Cottignius verò Maſcaregnam cum equitibus quadraginta, vt agmen poſtremum carperet, præmiſit. Qui cum aliquos primo impetu deturbaſſet, & vnum viuum cepiſſet, ex eo ſciſcitatus eſt, an Larozius ipſe intereſſet. Cum Laroziũ adeſſe intelligeret, Cottignium admonuit: qui eo nuncio valde lætatus eſt. valde enim cum Larozio congredi, propter viri famam, cupiebat. Et ipſe Larozius id ſe vehementer expetere ſæpius aſſerebat. Verùm cùm animum Cottigni ad dimicandum paratum cerneret, conſilium mutauit. At Cottignus cum iam Sol occidiſſet, illum fugientem inſequi noluit, ſed quinque captiuos homines primarios abduxit, & cæſorum ſpolia legit, & ita victor exercitum incolumem reduxit. Nemo enim cecidit, præter illos quinque, quos temeritas in illum caſum præcipitauit. Eodem ferme tempore, Henricus Meneſius, Odoardi Menſij frater, vir multis diſciplinis eruditus, Tingi præerat, qui multas cum non mediocri laude excurſiones fecit: & cùm per exploratores intellexiſſet, Tetuani Præfectum in agrum Tingitanum copias educturum, vt vaſtitatem inferret, & Henrico pugnandi poteſtatem faceret, Henricus obuiam illi proceſsit, & in loco, quo Præfectus erat venturus, tres dies expectauit. Quarto tandem die in vrbem reuerſus eſt. Iam omnes ex equis deſcenderant, cùm repente Præfectus apparuit. Pugnæ ſigno dato, Henricus Meneſius in hoſtes inuectus eſt, illos fudit, fugauitq́;, & vſq; ad noctẽ inſequutus, multos occidit, & nõnullos captiuos abduxit, maiusq́; multo damnũ hoſtibus intuliſſet, niſi tenebræ noctis hoſtes ſeruaſsẽt. Duabus autẽ de cauſis victoria fuit inſignis. Prima, quia Præfectus Tetuani vir egregiè fortis habebatur, & magnas copias adducebat, & Meneſius cũ multo minore numero militũ illi cõfidenter occurrerat. Altera, quia fieri nõ crediderãt, vt homo, qui magnam vitæ partem in diſciplinis varijs, & in Pontificio iure conſumpſerat, tam acer in armis eſſet. At Vaſcus Fernandius Cęſar fretum interim Gaditanum non magno quidem militũ

numero

numero, ſed magna virtute tuebatur. Cùm verò ad illum biremis accederet, nauarchus illum admonuit, quatuor naues vnam nauem Luſitanam cepiſſe, quam ſecum è prætoriæ nauis puppe colligatam trahebant. Cæſar ſine cunctatione vlla in eas curſum inſtituit, quas poſt Calpem montem conſpexit: & cum nauem prætoriam ab alijs diſiunctam cerneret, in eam nauem ſuam incitauit, cumque propè conſtitiſſet, eos, qui ea vehebantur, interrogauit, vnde eſſent. Illi (erant autem Britanni) reſponſum nō dederunt, ſed exitium minitati ſunt, niſi protinus vela demitteret. Cæſar cùm minime ſolitus eſſet eiuſmodi mādatis obſequi, non obtemperauit, ſed ad certamen ineundum, ſatiſ ſe promptum atque paratum exhibuit. Tormentis acriter vtrinque decertatur. Interim verò, qui erant in naui Luſitana, funem, quo erat alligata, præcīdūt, quod Britanni, eo quod eſſent pugnæ acrius intenti, minime perſpexerunt. In hoc prælio Cæſar ſeptem ex ſuis amiſit, & multi præterea fragmentis ſcutorum, quæ hoſtium tormenta diſsipabant, erant grauiſsime ſauciati. Germanus quidam procero corpore, & animo ſatis acri ad moriendum, ſi opus eſſet, præparatus, quindecim vulnera acceperat, è quibus plurimum ſanguinis emanabat: quem Cæſar admonuit, vt è pugna tantiſper abſcederet, dum vulnera obligaret. Ego, inquit, nō prius hinc diſcedam, quàm aut moriar, aut hoſtes importunos vela demittere compellam. Deinde tormentum humero ſuſtinet, & ſocium ignem applicare iubet: quo facto nauis armamenta ea parte, qua antenna malo alligatur, diſsipauit, malique partem perfregit: & cùm hoc iterum atq; tertio feciſſet, magnū Britannis terrorē iniecit. Alius deinde Germanus, globo à prora in puppim immiſſo, multos interemit, & puppis partem dilacerauit. Britanni iam eo tempore viginti ex ſuis amiſerant, & multi vulnerati diſceſſerant. Itaq; vela continuo demiſerunt. Quod etiam naues aliæ, quæ propter aduerſum ventum prælio intereſſe nequiuerant, effecerunt. Hoc facto Cæſar ſcapham demitti iuſsit, & Anglos accerſiuit, & cauſam ſcire voluit, cur Luſitanam nauem cepiſſent. Illi reſpōdent, ſe, vt eam à Maurorum incurſione, qui cum longis nauibus mare peragrabant, tuerentur, ſecum trahere voluiſſe. Illos deinde dimiſit, qui, vt ſe reficerent, Gades aducti ſunt. Cæſar Septam ſe contulit. Emmanuel verò vt fretum ſecurius à piratis redderet, claſſem inſtruendam curauit, cui Simonem Cugnā, Triſtani Cugnæ filium, præfecit. Hoc anno propter nimiam in Mauritania Tingitana ſiccitatem fuit ingens ſterilitas agrorum, & inopia frugum, famésq; multos mortales abſumpſit. Eo malo coacti Maurorum incredibilis multitudo, ad Regē Emmanuelē miſit, qui dicerent, ſe velle ad Chriſti ſanctiſsimū nomē adiūgi, & quibuſuis hominibus Chriſtianis, qui eos ſalutaribus diſciplinis erudirent, in ſeruitutē addici. Conceſsit hoc Rex libentiſsime. Tantū ſtudiū in illo religionis extitit, vt eo ſolùm nomine poſſet facillime in fraudē impelli. Conſtabat tamen, eos ſimulatè religionem inopiæ ſubleuandæ gratia profiteri, quam erant, vbi primū facultas aliqua daretur, indigniſsimis factis violaturi. Præterea hoſtes immanes in intimas Luſitanię ſedes admittere, minime tutū videbatur.

Accedebat,

Accedebat,quod erat opinio,eos peſtilentiæ contagione corruptos,poſſe facillime Luſitaniã peſtiferis morbis inficere.Quin & vniuerſa Luſitania eadẽ agrorũ ſterilitate laborabat. Siccitas enim primũ ſegetes multas abſumpſit, poſtremò imbres immodici,qui menſe Maio & Aprili deciderãt,fruges enatas corruperunt.Itaq; cùm magna Maurorum multitudo ſe omnibus, qui eos alere vellent,in ſeruitutẽ traderet,vix erat quiſquam, qui eorũ opera vti vellet. Sic factũ eſt,vt multi egeſtate & fame cõfecti,fœde perirent. Hoc anno Veneti cũ quinque magnis triremibus Olyſipponis portum ſubierunt.Nauarchus erat Alexãder Piſaurenſis,vir patricius,qui in rep. plurimũ auctoritatis habebat.Is à Venetis legatus ad Emmanuelẽ miſſus fuit,vt cũ illo pactionẽ faceret de Indicis aromatibus,quæ volebant illis certo pretio cũ emolumento Regis addici. Rex legatũ honorifice admodum recepit,multiſq; muneribus, & ornamentis affecit, & reliqua omnia,quę poſtulabat, benigne præſtitit.De aromatũ verò pactione nihil tranſigi potuit.In anni huius exitu Rex Emmanuel eo tempore, quo magis opibus,& imperio,ſummáq; nominis gloria,& celebritate florebat,& optima,vt videbatur,valetudine,& corporis robore,& incolumitate vigebat,in morbum ſubito incidit,ex quo poſt dies nouem,decima tertia die menſis Decẽbris, ex hac vita migrauit. Quinquaginta duobus annis & ſex mẽſibus vixerat:è quibus viginti ſex annis,& menſe cum dimidio regnauit. In ipſo vitæ fine,maxima quædam inſitæ religionis & pietatis documẽta dedit. Teſtamentũ cum ſingulari prudentia fecit,animũ ſacris ſanctiſsimis expiauit,mortis certiſsimæ nunciũ æquiſsimo animo tulit,ſacerdotes,qui illum circunſiſtebant, & hymnis atque precibus ad Deum adhibitis,vota pro illius ſalute ſempiterna faciebãt, adiuuabat,& verſus ſacrorũ carminum multis in locis memoriter pronũciabat.Fuit in Betlehemitico tẽplo,quod fũdarat,cũ multis lacrymis,quas deſideriũ illius excitabat,cũ regio funere,omniúmq; ferme Principũ, & nobilitatis vniuerſæ celebritate,in ſepulchro cõditus. Si verò curſum vitæ illius cõſideremus, hominẽ certe feliciſsimum, ſi felicitas vlla in rebus humanis extare poteſt,iudicabimus. Cùm eſſet Regia ſtirpe procreatus, nulla tamẽ in ſpe regiæ dignitatis & amplitudinis enutritus extiterat. Omnes,qui illũ iure propinquitatis, & antiquitatis antecedebãt,varijs caſibus extincti ſunt.Regni verò patrimoniũ miris acceſsionibus amplificauit.Armuziũ,Arabiæ partẽ,Indiã Indo & Gange definitã, eam etiã,quę vltra Gangẽ eſt,extremáſq; Oriẽtis Solis regiões imperio adiecit: terras incognitas perluſtrauit.Omnia námq;,quæ Luſitani illius imperio faciebãt,ad illius laudẽ & gloriã referenda ſunt.Nec enim Regis officiũ in vlla re clarius perſpicitur,quàm in excellentiũ hominũ, qui res præclaras cũ maxima laude moliũtur,multitudine. Rex enim eſt,ſi vere hoc nomẽ vſurpat, qui ſpiritus affert, qui animos ad laudẽ excitat,qui pericula ſubire cõpellit, qui deniq; honoribus, & prę mijs virtuti propoſitis,multos homines ſibi ſubditos cupiditate veriſsimę laudis inflãmat.Vt igitur militũ fortitudo imperatorũ induſtrię,q̃ illos exercuit, & militaribus diſciplinis inſtruxit,& prõptos, & alacres ad rẽ gerendã exhibuit,

aſcribenda

aſcribenda eſt, ita clarorum hominum laudes ad Reges optimos, qui claritatem illam honoribus debitis excitarunt, videntur eſſe optimo iure reuocandæ. Duplici igitur ratione Reges ſuorũ laudẽ ſibi vendicare poſſunt, quòd & primũ homines ingenio excellenti maximarum rerũ cupiditate inflãmarint, & quòd eorum opera, quos ſingulari virtute præditos animaduertunt, vti ſciant. Vt igitur nobilitatis effœminatæ languor & ignauia ſummũ Regi dedecus inurit: ita nobiliũ virtus & induſtria illius nomẽ illuſtrat. A Regibus enim virtutes & vitia in vniuerſam plerunq; remp. tanquam à perenni fonte redũdant. Si igitur Vaſcus Gama tã admirabili virtute & induſtria viam in Orientẽ aperuit: ſi Odoardus Paciecus Regis tẽporibus illis potentiſsimi impetũ & arrogantia cõpreſsit: ſi Franciſcus Almeida tã illuſtres victorias adeptus cũ inſigni gloria fuit: ſi Alfonſus Albuquercius is imperator extitit, vt ſit cũ ſummis imperatoribus, quorum nomẽ eſt immortalitati cõmendatum, merito comparandus, id eſt maxima ex parte Ioãnis ſecundi, & Emmanuelis, huius nominis primi, è quorũ diſciplinis tam præclari homines prodiere, virtutibus aſcribendũ. Id etiã de Ioanne Meneſio, de Nonio Fernãdio Ataidio, de Maſcaregna & Cottinio, & alijs præſtãtibus ad laudẽ viris exiſtimandũ eſt, ea omnia, quę geſſere, Emmanuelis virtute geſta fuiſſe. Quare minime dubito, quin ſi ille per ſe ſigna in Africã intuliſſet, omnẽ Mauritaniã Tingitanã facillime fuiſſet ſub imperiũ ſubditurus. Sed ab eo cõſilio partim tẽporibus, partim quorundã hominum timidorũ cõſilijs ſæpe reuocatus fuit. Quanto tamẽ ſtudio Mahumetis nomẽ extinguere conaretur, vrbes, quæ illius imperio & induſtria captæ ſunt, & arces ſimiliter ædificatæ atq; munitæ declarant. Itaq; felicitas illius, quæ fuit incredibilis, nõ eſt fortunæ, vt hominum vulgus loquitur, ſed diuino beneficio, quod virtutibus illius fauebat, attribuenda. Fuit enim vita cõtinens, natura benignus, religione pius, præterea mitis atq; manſuetus, & in ſumma grauitate comis & perhumanus. Aditus facillimos habebat, in adminiſtrando iure, & negotijs impigre gerendis ſummã diligentiam adhibebat. Mane, & ſæpenumero ante lucem ſurgebat, & rebus diuinis operam dabat: tum in ſupplicũ poſtulatis audiendis, & negotijs reip. tranſigendis tempus omne conſumebat. Erat in ſermone iucundus, & non mediocri vrbanitate præditus, & admodum liberalis. Domeſticorum neceſsitatibus ſumma benignitate cõſulebat. Milites alebat, res præclare geſtas nõ ſolùm laudibus, ſed multis etiã muneribus, & beneficijs proſequebatur. Egentiũ inopiã opibus ſuis egregie ſuſtẽtabat. Viris religioſis, & virginibus ſacris nõ ſolũ ea, quę ad cultũ religionis, verũ quæ ad domeſticum vſum pertinebãt, large & munifice ſuppeditabat. Erat in ſceleribus vindicandis, & erratis ſuorum coërcendis ſeuerus, quamuis eſſet natura magis ad lenitatem, quàm ad ſeueritatem propenſus. Muſica multũ delectabatur, ſed nõ ita, vt muſicæ ſtudiũ illũ à negotijs auocaret. In eadẽ domo multi fidibus pulſabãt, & ad cytharam canebant, & nõ pauci Quæſtores, & Iuriſconſulti, & reliqui varijs muneribus præfecti, ad illum multa regni negotia deferebant, ita, vt ſimul cum honeſtiſsima oblectatione

multa

multa negotia cōficeret. Erat ille quidem cultu vitæ lautiſsimus, menſaq; illius cōquiſitiſsimis epulis extructa: verùm admodū tēperate cibis vtebatur. A vino ſemper abſtinuit, & diebus ſolēni ieiunio cōſecratis, ciborum abſtinentiā ſumma religione cōſeruabat. Fauebat plurimum literis: de moribus externis multa percontari ſolebat, hiſtorias libenter audiebat; quoties cibum publice ſumebat, erant epulæ magis iucundo & vtili ſermone, quàm coquorū artificio cōditæ. Nam cū hominibus eruditis, & cum ijs, qui varias regiones peragrauerāt, ſermonem libētiſsime cōferebat. Honeſtiſsimis ludis operā dabat: pila, & frequēti venatione, cùm à negotijs erat otium, & ludis equeſtribus exercebatur. Sed hoc fuit in illo mirabile, quòd vix vnquam tantū eiuſmodi ludis indulſit, vt nō aliquid ea die, qua animū à negotijs relaxabat, quòd ad regium munus pertineret, cum miniſtris ſuis trāſigeret. Vel enim in ſyluis verſaretur, in ſyluis præſto aderat, qui ei ſupplicem libellum offerret, & aliquid cū illo ageret, in quo ſalus reip. verteretur. Siue celoce in mari vagaretur, in ipſa celoce miniſtri vehebantur, qui cum illo multa de publicis rebus cū vtilitate cōmuni tranſigerent. Illius ætate, inopia in exilium pulſa videbatur: mœſtitiæ locus nō erat: querimoniæ ſilebāt: omnia choreis & cantibus perſonabant. Eiuſmodi ludis aula Regia frequenter oblectabatur. Nobiles adoleſcētes cum virginibus Regijs in aula, ſine vlla libidinis ſignificatione ſaltabāt, & quamuis honeſtiſsimis amoribus indulgerent, virginibus erat inſitum, neminem ad familiaritatem admittere, niſi illum, qui aliquid fortiter & animoſe bellicis in rebus effeciſſet. Pueris enim nobilibus, qui in aula Regia verſabantur, nō erat licitum pallium virile ſumere, antequā in Africam traijcerent, & aliquod inde decus egregium reportarent. Et his quidem moribus erat illius tempore nobilitas inſtituta, vt multi ex illius domo viri omni laude cumulati prodirent. Eccleſię Sāctionibus alacritate ſingulari parebat: mores & ritus ab eccleſia cōſtitutos ſumma ſanctitate & cęremonia tuebatur. Tempore, quo memoria ſuppliciorum, quę Chriſtus pro nobis in Cruce pertulit, ritu ſolenni cōſecratur, à templo minime diſcedebat: & tribus diebus, quibus ſanctiſsimum Euchariſtiæ Sacramentū erat in ſepulchri quadā ſimilitudine conditum, vt nobis memoriam noſtræ ſalutis repræſentaret, neq; veſtes exuebat, nec ab eo loco niſi ad aliquod breue tēpus abſcedebat: & cū ſomnus illū cōplectebatur, ibi ſine vllo vitæ delicatioris inſtrumento parūper accubabat. Multas ſanctorū hominū religiones inſtaurauit, fluxóſq; mores ad priſtinā ſeueritatem & ſanctimoniam reduxit. Ædes ſacras quamplurimas vel à fundamentis extruxit, vel collapſas refecit. Odio acerbo Mahumetis ſectā perſequebatur, & ea de cauſa tanto ſtudio bellum in Africa & Aſia comparabat, vt quantum in illo eſſet, memoriam erroris peſtiferi deleret. Sic autem religionem colebat, vt nunquam ſtudium publici iuris, & reip. rationem intermitteret. Sic reip. conſtituendæ, & moribus atque legibus inuigilabat, vt bellicarum rerum curam nullo modo deponeret. Sic ſe cum muſicis, aut venatoribus oblectabat, vt in medijs voluptatibus, ſalutis publicæ memoriam retineret.

Itaque

Itaque eodem tempore claſſes in Mauritaniam & Æthiopiam, in Orientis Solis regiones inſtruebat, præſidia in varias partes ſummittebat, iuridicundo operam dabat, hominum querelis aures aſsidue præbebat, commiſſa facinora vindicabat. Tanta tamen lenitate præditus erat, vt non facile hominum cupidorũ, & omnia pericula metuentium, poſtulatis importunis obſiſteret. Id autem effecit, vt manus multorum immodice ſacris rebus afferri permitteret, & tranſmiſsionem in Africam, cuius ſtudio tantopere flagrabat, ita differret, vt mors improuiſa poſſet omnes illius cogitationes impedire. Attamen quamuis, vt res humanæ ſunt, aliquid eiuſmodi, quod reprehẽſione aliqua dignum videatur, in ſe admitteret, fuit is Princeps multis Regijs virtutibus ornatiſsimus, & immortali memoria conſecrandus.

✠

FINIS.

PRIVILEGII SENTENTIA.

PLacuit Sebaſtiano, eius nominis primo, Luſitaniæ Regi inuictiſsimo, huiuſmodi priuilegium ſanciri in Antonij Nabi poſtulationem cõceptum: quo cauetur, ne quis alius præter ipſum, vel cui per ipſum licebit, Chronicon hoc de rebus virtute & auſpicio geſtis Emmanuelis Regis, proaui ſui feliciſsimæ recordationis, à reuerendo Hieronymo Oſorio Epiſcopo Syluenſi latine conſcriptum, in vniuerſa Luſitania imprimendum curet: ne ve in aliqua alia prouincia extra ſuam ditionem impreſſum, in ſuis regnis venale proponat, ab huius irrogatione priuilegij in proximũ decennium. Propoſita in huius Sanctionis violatores, præter librorum & chalcotyporum publicationem, quinquaginta ducatorum aureorum mulcta. Qua etiam pœna eos voluit comprehendi, apud quos adulterina ipſa exemplaria inter promercalia fuerint reperta.

Priuilegium Regis ipſius manu conſignatum, menſe Septemb. 1572.

OPere in longo, vt Horatius ait, fas eſt obrepere ſomnũ. Mirandum igitur non eſt, in hoc opere, maxime cũ auctor illius abeſſet, aliquot menda ſparſa fuiſſe. Viſum eſt igitur nobis non ſolùm eá tollere, quæ magis poterãt ſententiam interturbare, ſed etiam minutiora quædam alia, quæ à lectore vel mediocriter erudito haud magno negotio inter legendum emendari queant.

ERRATA.

FOl. 14. linea. 15. occiſsi. ſcribe, occiſi. Ibidem linea. 23. dimiſſerat. ſcribe, dimiſerat. Fol. 31. linea. 25. dedit operam. ſcribe, dedit negotium. Fol. 40. linea. 13. leberatus. ſcribe, liberatus. Fol. 46. linea. 23. circiter Dccc. millia paſſuũ. ſcribe, circiter Dcc. mil. Ibidem. linea. 25. gradibus quinq;. ſcribe, circiter ſeptem. Ibidem linea. 26. circiter paſſuum tria millia &. cccc. ſcribe, quadringenta & nonaginta paſſuũ millia. Fol. 47. lin. 4. terna filia. ſcribe, terna fila. Fol. 64. lin. 6. Eubœamq; ſummis Venetorum præſidijs ita munitã eſſe, vt facile expugnari non poſſet. ſcribe, vrbesq; Venetorũ firmiſsimas. Fol. 97. lin. 3. mluto ſcribe, multo. Fol. 145. lin. 27. hic fuit. ſcribe, hæc fuit. Fol. 161. lin. 7. cogitatione. ſcribe, à cogitatione. Ibidem linea penultima. Luſitaniæ. ſcribe, Luſitanæ. Fol. 163. lin. 22. Inde eos, quos vult, reliquis. ſic corrige. Inde eos, quos vult, ſibi retinet: reliquos &cæt. Ibidem linea. 32. apud illos. ſcribe, apud illum. Fol. 173. linea vltima. Pirezius. ſcribe, Petreius. Fol. 214. lin. antepenultima atque penultima deſunt quædam virorũ nomina. Sic. n. ſcriptũ eſt. Franciſcus Tauora,

Emmanuel Tellius, Alfonſus Lupius Coſta, Nonius Vaſcius Albicaſtrenſis. adijcienda igitur ſunt hæc duo, Antonius Campenſis, Ioannes Nouius.

Fol. 215. lin. 35. cum Antonio Coſta. ſcribe, cum Alfonſo Coſta.

Fol. 223. lin. 33. & 34. ne facile deinde, ſi opus eſſet, ciuitatem arce illa defenſam excinderent. ſcribe, ne facile deinde eſſet, ciuitatem arce illa defenſam expugnare.

Fol. 233. lin. 17. inuehi. ſcribe, inuehi poſſent.

Fol. 243. lin. 6. à fine. bellum ſuſciperet. ſcribe, bellum ſuſcipere coëgerint.

Fol. 244. lin. 5. à fine. ludibrio ſit. ſcribe, ludibrio ſit? appoſita interrogationis nota.

Fol. 257. lin. 9. Garſia Souſa. ſcribe, Georgius Souſa.

Fol. 282. lin. 29. aliquot. ſcribe, aliquod.

Fol. 290. lin. 16. inſulam. ſcribe, in inſulam.

Fol. 298. lin. 37. celebritatis. ſcribe, celebratis.

Fol. 303. lin. 17. Laſamanes. ſcribe, Laſſamana. & ſic corrigendum, vbicunq; occurrat nomen hoc. Ibidem lin. 21. Damboinum. ſcribe, Amboinum.

Fol. 304. lin. 10. allatæ ſunt. ſcribe, attulit. Ibidem. linea. 26. miſſum. ſcribe, miſſus.

Fol. 331. lin. 31. Pharoënſi. ſcribe Pharonenſi.

Fol. 333. lin. penultima. vt dictũ eſt. delenda ſunt verba illa, quia redundant.

Fol. 344. lin. 19. Aduecalenſem. ſcribe, Duecalenſem. ſimiliter vbi fuerit, Aduecala, ſcribendum eſt, Duecala.

Fol. 358. lin. 34. permiſſum. ſcribe, permiſſurum.

Fol. 366. lin. 6. eixtium. ſcribe, exitium.

Fol. 388. lin. 9. cum octoginta equitibus caſtris obequitauit. ſcribe, cũ ſeptuaginta equitibus primum, deinde cum multis alijs, qui ad opem illius conuenerant, caſtris obequitauit.

Fol. 413. lin. 1. Bengalæ ciuitas. lege ſic, Bengalæ ciuitas) addito ſemicirculo.

Fol. 414. linea. 3. millia ſeptingenta & octoginta. dele, octoginta. Ibidem. lin. 29. illa ſplendoris amiſsio non ijs horis nocturnis animaduerti poteſt. ſic corrige. illa ſplendoris amiſsio non ijſdem horis animaduerti poteſt. Ibidẽ. lin. 31. tenebræ ſint. ſcribe, nocturnæ tenebræ ſint. Ibidẽ. lin. 33. quindecim gradus Luna progreditur. ſcribe, quindecim gradus Sol progreditur. Ibidẽ. lin. 36. Lunæ curſum terminari. ſcribe, Solis curſum terminari.

Fol. 441. lin. 13. inuehitur. ſcribe, inuectus eſt.

Fol. 454. lin. 29. Fernandum Martinium. lege, Fernandũ Martiniũ Euangeliũ.

Fol. 458. lin. 11. imperatos. ſcribe, imparatos.

Fol. 453. lin. 21. Malucum. ſcribe, malucas inſulas.

fol. 72. lin. 21. ſupra aegyptũ. lege. ſub aegypto. & ſic vbiq; emendandũ.

VA1 1537259

141
N
19